

B.A.R.P.R.

II

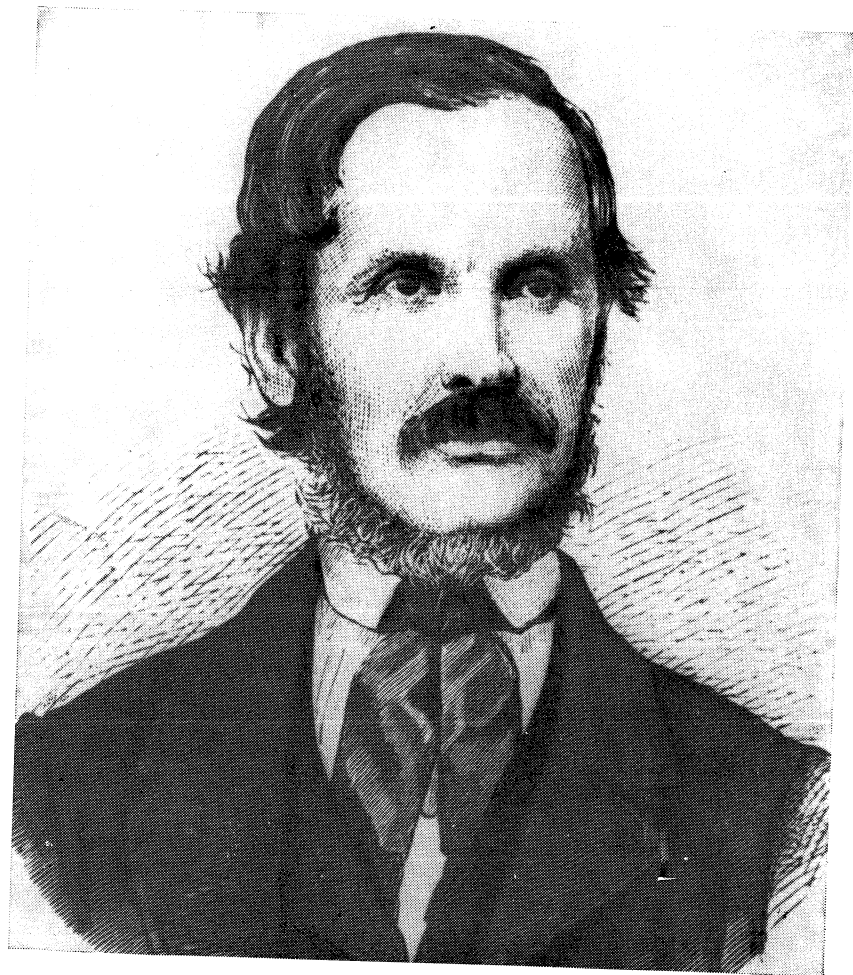
570154

**GEORGE
BARIT și
contemporanii
săi**

GEORGE BARIȚ ȘI CONTEMPORANII SĂI

Coperta: *Victor Feodorov*

George Bariț

GEORGE BARIȚ
ȘI
CONTEMPORANII SĂI

VOL. I

Correspondența primită de la
ARON FLORIAN, AUGUST TREBONIU LAURIAN
ȘI IOAN MAIORESCU

EDIȚIE DE ȘTEFAN PASCU, IOSIF PERVAIN, IOAN CHINDRIȘ ȘI TITUS MORARU

COORDONATORI: ȘTEFAN PASCU ȘI IOSIF PERVAIN

STUDII ȘI DOCUMENTE

EDITURA MINERVA

BUCUREȘTI — 1973

CUVÎNT ÎNAINTE

În diferite fonduri arhivistice din țară și străinătate se păstrează zeci de mii de scrisori ale oamenilor noștri de seamă din trecutul mai îndepărtat și mai apropiat, inventariate și neinventariate. Cele rămase de la Bariț și de la contemporanii cu care a corespondat sau de la cei ce au corespondat cu el ori cu redacțiile *Foii literare*, *Foii pentru minte*, *inimă și literatură*, *Gazetei de Transilvania*, *Transilvaniei* și *Observatoriului* se cifrează la aproximativ unsprezece mii. Impresionat, în 1877, de imensitatea materialului documentar pe care îl acumulase de-a lungul vremii, Bariț spunea în rîndurile introductive la *Epistole familiare*: „Colecțiunea subscribului se întinde pe 40 de ani. Conversațiunile epistolare de înainte de 1848, cite au putut scăpa de focurile și devastățiunile belului civile, sunt parte mare instructive pentru periodul dezvoltării, cum am zice, preparatoare de emancipare, însă sub tutorat, *cenzură*, poliție, spionaj, presiuni directe și indirecte. Ar trebui să purcedem în ordine cronologică și să începem de înainte cu 40 de ani, dară acel material este așa de variat și vast încît, de es(emplu), numai punerea în ordine a corespondențelor rămase de la bărbați pe care D-zeu i-a chemat de mult la sine, apoi însoțirea cu note necesare la multe pasaje, pe care descendenții lor nu mai au cum să le înțeleagă, ar cere un an întreg de lucrare“¹. Pînă la moartea, în anul 1893, a marelui cărturar „colecțiunea“ i s-a îmbogățit simțitor și — în consecință — și-a sporit valoarea. Lăsată moștenire Bibliotecii Academiei Române și, parțial, familiei, ea reprezintă astăzi un tezaur inestimabil.

Corespondența cuprinde, pe lîngă un mare număr de documente foarte rare, scrisori „de taină“ și „deschise“ de ale lui Bariț, Timotei Cipariu, Ioan Lemeni, Simeon Bărnăuțiu, Vasile Pop, Aron Pumnul, Pavel și Andrei Vasici, August Treboniu Laurian, Alexandru Gavra, Ioan Maiorescu, Al. Papiu Ilarian, Atanasie Șandor, Aron Florian, Ioan Rațiu, Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, C. Aristia, Ioan Ghica, N. Istrati, Alexandru Odobescu, G. Sion, Ioan Bianu ș.a. ș.a. Din păcate, pînă acuma fondul Bariț a fost numai incidental și nu prea temeinic investigat. Tot incidental s-au manifestat și încercările de a publica selecțiuni din scrisori. Autorii selecțiunilor (A. A. Mureșeanu, G. Bogdan-Duică, N. Bănescu, Enea Hodoș, Liviu Maior ș.a.), nedispunînd — presupunem — de timp suficient ori apelînd la ajutoare de a doua și chiar de a treia mînă, au reprodus textele cu greșeli, unele destul de grave. Fruntași sînt în această privință Bănescu și Hodoș².

¹ *Transilvania*, X, 1877, p. 172.

² Vezi *Din corespondența lui Simeon Bărnăuțiu și a contemporanilor săi* de Enea Hodoș, Sibiu, 1944 și, în acest volum, n. 2 la considerațiile preliminare despre scrisorile lui Aron Florian către Bariț. Hodoș transcrie de *Romanulu* pentru de *Romanul de la Orade*.

SECRETARIATUL EDIȚIEI

Ioan Chindriș, secretar; *Ana Ciurdariu*, consultantă pentru limba germană; *Carol Engel*, consultant pentru limbile maghiară și latină;
Virginia Negru, fotograf

Preocupați de mai mulți ani de tezaurul Bariț și conștienți de însemnătatea lui deosebită pentru istoria și istoria literară a secolului al XIX-lea, ne-am hotărât să îl restituim integral culturii române, pînă în anii 1976—1977. Colecția va însuma, probabil, 12 volume masive. Primele cinci sînt rezervate corespondenței lui Aron Florian, Aug. Treb. Laurian, Ioan Maiorescu (vol. I), Pavel Vasici, Atanasie Șandor, Al. Papiu Ilarian, Alexandru Roman, Axente Sever (vol. II), N. Istrati, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Costache Negruzzi, Matei Millo, Gheorghe Sion, A. D. Xenopol, G. Asachi, Iordachi și Gheorghe Mălinescu, Scarlat Virnav, Gheorghe Săulescu, Teodor Stamati și Ion Ionescu de la Brad (vol. III), corespondența emisă de Bariț (vol. IV și V); tomurile VI—X vor cuprinde epistolele provenite de la alți cunoscuți și amici ai lui Bariț, de mai mică însemnătate, nu însă lipsită de interes, așezați în ordine alfabetică (Petru Cermena, P. M. Cîmpeanu, Ștefan Neagoie, Constantin Platon, Gherman Vida ș.a.); volumul al XI-lea va cuprinde alte documente de arhivă, adaosuri și îndreptări la volumele I—X și, dacă va fi nevoie, un glosar. Ultimul volum, al XII-lea, va cuprinde un studiu cu privire la însemnătatea corespondenței pentru istoria și istoria culturii române. În afară de acest material *variat* și *vast*, cum îl considera cu dreptate Bariț, fiecare tom va mai oferi stampe de epocă, fotocopii, xilo-gravuri, fotografii etc. Se înțelege, lucrarea depășește posibilitățile coordonatorilor ei, dar nu și ale unui colectiv însuflețit pentru realizări de mare însemnătate în domeniul atît de prosper al culturii noastre socialiste. De aceea, ne-am asociat cîțiva colaboratori talentați și pasionați: pe Ioan Chindriș, Ana Ciurdariu, Titus Moraru, Mircea Popa, Maria Protase, Aurel Sasu și Valentin Tașcu. Celui dintîi îi revin și îndatoriri de secretar de redacție.

Prima grijă și preocupare a colectivului a fost stabilirea profilului ediției, pentru a corespunde cît mai bine conținutului și a fi cît mai utilă cercetătorilor istoriei noastre culturale, și nu numai culturale. S-a ajuns la concluzia organizării corespondenței pe tomuri, potrivit cu bogăția și însemnătatea acesteia, în raport de emitent și adresant. De asemenea, intrucît corespondența cuprinde anumiți lucruri și fapte care se cuvin explicate, epistolele vor fi însoțite de note. Aceleași considerente justifică și comentariile ce preced scrisorile și în care se subliniază elementele noi față de informația cunoscută.

Întocmirea notelor și a comentariilor nu este o muncă totdeauna ușoară; adeseori lămurirea unui amănunt a necesitat investigații laborioase, epuizante. De exemplu, în 6 și 17 martie 1844 Florian îi scria lui Bariț: „Îți mulțumesc pentru cartea omului-cumnatului; o voi citi-o, îmi voi face reflexiile și pe urmă o voi trimite Nițului (= Ioan Maiorescu), după cum îmi scrii“...; „Cartea omului-cumnatului am citit-o. Asupra celor ce scrie despre Moldova nu poci zice nimic, pentru că nu cunosc nici țara, nici pe oameni. Cît pentru cele ce atinge despre țara noastră, ca un *strein*, le-a cunoscut *destul* de bine, dar — ca om slobod — nu le-a înfățișat *destul* de tare. Mai avea multe de cunoscut și putea să le arate într-o lumină și mai izbitoare. Ori că noi sintem nemulțumiți cu noi și ne plac moldovenii, ori că el s-a scîrbit de moldoveni și le-a dat cu cenușă în cap“. Abia după zile de căutări infructuoase și abandonarea vrafului de false ipoteze, am reușit să-l identificăm pe *străin*; el se numește C. A. Kuch, a fost reprezentant diplomatic al Prusiei la Iași și a publicat în 1844, la Leipzig, cartea *Moldawisch-walachische Zustände in der Jahren 1828 bis 1843*, tradusă în limba română în „Convorbiri literare“ (1891).

conversațiile — conversațiunile, cînd — fiind, 3 1/2 ore — 3 ore și 1/2, dacă mai sînt — dacă mai ai, torent — torinte, diamantul — diamantele, datoare — detoarie, mai arată — măi arată încă, asta — aceasta, sanctuarul — sintuariul etc. etc.

Atunci cînd, în ciuda eforturilor noastre, nu vom izbuti să lămurim anumite detalii vom avertiza pe cititor. Avertismentul este și o rugăminte mărturisită, ca el să ne sprijine pentru a putea face, în volumul XI, unele completări și corecturi la tomurile anterioare. De altfel, persoane din afara colectivului ne-au mai venit într-ajutor, semnalîndu-ne documente și scrisori aflate în posesia unor colecționari particulari. Am fi bucuroși, din rațiuni de ordin științific, dacă exemplul lor vrednic de laudă i-ar contagia și pe alții.

★

Dificulități serioase am întîmpinat și în stabilirea normelor generale de transcriere interpretativă. Sute de condeie, dintr-o perioadă de aproximativ șapte decenii (1829—1893), au scris în chirilică, în alfabet de tranziție și latin, după canoane ortografice foarte deosebite, unele rebarbative. Față de această situație, am socotit că trebuie să procedăm cu multă prudență și, ca atare, ne-am fixat asupra unor reguli aplicabile și lui Bariț și corespondenților săi. Dar pentru a nu greși cu bună știință, am indicat cu acuratețe orice abateri flagrante de la aceste reguli.

Cu riscul de a îngreuna lectura corespondenței, nu am cedat tentației modernizării textelor. Ar fi însemnat să cădem înșine în păcatul reproșat lui Bogdan-Duică și N. Bănescu. La început de drum, cînd apele încă nu s-au despărțit de uscat, tendința de modernizare și inconsecvența în aplicarea regulilor stabilite, (în special inconsecvența), le întînd cercetătorului capcane feline.

Eliberarea definitivă din cursele inconsecvenței se operează treptat, pe măsură ce un colectiv cîștigă experiență, se desăvîrșește. Năzuința către perfecționare nu ne-a lipsit și nu ne lipsește, însă urcușul spre ea, o știm cu toții, este anevoios. Nespun de grele sînt primele și ultimele trepte. Pe cele dintîi le-am urcat odată cu terminarea volumului I, iar pentru suișul următor așteptăm încrezători cuvîntul și sfaturile specialiștilor.

★

Ca să nu ne conformăm unui tipic fastidios, consumator inutil de hîrtie și spațiu tipografic, am renunțat să indicăm în josul fiecărei scrisori din ce manuscris face parte și unde se găsește acesta. Am opinat pentru *tabelele sinoptice*, în care se specifică numărul scrisorii (scrisorilor), autorul (ori autorii), data epistolei și locul unde se păstrează scrisoarea (scrisorile). S-ar fi convenit, poate, să arătăm tot aici și *cine a mai publicat scrisoarea* (scrisorile), *în ce periodic* sau *în ce volum*. Deoarece referințe de acest gen se dau în aprecierile de ansamblu despre corespondența unuia sau altuia dintre autori, am scurtat rubricatura.

★

Bariț și contemporanii săi nu este, fără îndoială, o lucrare comodă pentru cei ce se încumetă să o dea la lumină, dar sacrificiile pe care le angajează sînt răscumpărate generos de volumul imens și noutatea știrilor despre frămîntările unui secol ilustrat de semeți oameni de cultură români. În fața lor Bariț își deschide larg sufletul, iar ei — la rîndul lor — își caută în el un reazim și un mentor. Mentorul era o personalitate înzestrată cu aptitudini excepționale. Darul său cel mai de preț trebuie căutat în talentul de a fi știut să mobilizeze continuu energiile pentru resurecția națională a poporului român. Lupta le-a fost dramatică și probabil de nicăieri dimensiunea și frumusețea acestui dramatism nu ni se dezvăluie mai plenar decît din filele de aur ale tezaurului de documente și scrisori din corpus-ul Bariț.

Cluj, 25 martie 1971

ȘT. PASCU și I. PERVAİN

NORME DE TRANSCRIERE

În pregătirea scrisorilor pentru tipar, ne-a călăuzit *principiul interpretativ*. Am păstrat grafia originală în cazurile când ea consemnează o realitate lingvistică (ex. *amerința, aia, boltă, căpeneag, dezghinare, firșit, fiitori, grige, improviă, încătrău, mine, păriu, poci, trămite, tutulor* etc.), formele arhaice (*carii, carele, nescareva, pre, a zicere* etc.), precum și neologismele neadaptate încă spiritului limbii române moderne (*aghenție, auctoritate, budget, cancelarie, curespundință, despută, disponiver, a escuza, espres, filologhie, gubern, maghistrat, ministri, ofiț, prepuzițiune, prințip, proțent, punt, siguritate, soțial, tractat* etc.).

În schimb, am sacrificat particularitățile grafice inutile și formele ortografice rebarbative. De asemenea, am corectat punctuația ori de câte ori, din cauza ei, textul ni s-a părut confuz. În aplicarea transcrierii interpretative am întâmpinat însă numeroase greutăți, unele deosebite. Ele se datoresc, pe de o parte, sistemelor ortografice diferite ale corespondenților, iar pe de altă parte, inconsecvențelor și fluctuațiilor existente în epistolele unuia și aceluiași autor. S-a impus, astfel, de la caz la caz, specificarea în aparatul critic a abaterilor mai importante de la normele generale de transcriere.

Pentru orientare și exemplificare dăm mai jos soluțiile la care ne-am oprit pentru o serie de fapte:

— nume proprii românești ca *Meszaros, Kutyan, Zsipa* le-am redat prin *Mesaroș, Cutean, Jipa*;

— *u* final postconsonantic nu l-am păstrat decât atunci când marca articolul. De ex. *d a s c ă l u s-a întors; a dusu, curendu* au devenit *a dus, curînd*. A rămas *u* final în *voioriu, ajutoriu, tilhariu*. Se exceptează *astfelu* transcris *astfeli*;

— nu am unificat forme duble ori chiar triple, de felul lui *aceștia — acestia, care — carii și cari, către și cătră, exemplar și esemplar, biserică, beserică și beserecă; explica — explica, fras — frază, maghiari — magiari, meu — mieu, mine — mine, mănăstiri — mînăstiri — monastiri, națiunei — națiunii, naturei — naturii, nimica — nemica, niște — nește, nostri — noștri, poștă — postă — poștie, prenumărași — prenumerași — prenumăranși, sînt — sunt*. Dintre formele oscilante, revine insistent alternanța *j — ģ*, menținută și ea (*dojenit — dogenit, grijesc — grigesc, imprejur — impregiur, necăjit — necăgit, prilej — privilegiu, sprigini — sprigini* etc.).

Într-o altă serie de cazuri, am procedat după cum urmează:

— *a* pentru *ea* (în formele articulate ale substantivelor terminate în *-ie*): *Mariea — Maria, reflexia — reflexia, intenția — intenția, mărturiea — mărturia, redacția — redacția, datoria — datoria*;

— *ă* pentru *e*: *respuns — răspuns, reul — răul, ved — văd, seu — său; me — mă, se [meargă] — să*.

Excepție face *resfira*, care — probabil — redă o realitate fonetică;

— *e* pentru *ă* (în cuvintele terminate în *-ie*): *bucuriă — bucurie, fiă — fie, filozofiă — filozofie, funcția — funcție, gloriă — glorie, via — vie, foaiă — foarte, poliția — poliție*;

— *ă* pentru *a*: *filologica — filologică, votarile — votările, facutu — făcut, bagatu — băgat*. Se exceptează *dascaul* și *daca*;

— *i* pentru *a*: *cativa — cițiva, atat — atit, ansa — însă, rugandu — rugînd, sange — singe, anca — încă, cartit — cirtit*;

— *i* pentru *ă*: *ămbă — imblă, ănsă — însă, ăndoială — indoială, când — cînd*.

Formele cu *ă* se întilnesc mai ales în corespondența scrisă în alfabet chirilic (semnul *b* fiind folosit frecvent în locul lui *ă*);

— *i* pentru *e*: *vertosu — virtos, vrestă — vristă, intelnim — intilnim, întrebendu — întrebînd, curendu — curînd*;

— *i* pentru *i*: *strimt — strimt, stringere — stringere, ris — ris, sin — sin*. S-a păstrat însă *tinăr*;

— *i* pentru *e*: *bene — bine, temp — timp*;

— *ie* pentru *e*: *eri — ieri, ertare — iertare, spue — spuie, voește — voiește*. Păstrate: *perdut, pedecă, mercuri*;

— *ea, ia* pentru *e, é*: *eta — iată, era — iară, voteza — votează, merga — meargă, Ardêlu — Ardeal, deca — deacă, treba — treabă, sema — seamă, pedeapsa — pedeapsă, pétra — piatră, puté — putea*. Păstrat: *vreu*.

— *oa* pentru *o, ó*: *omeni — oameni, pota — poată, tote — toate, nostra — noastră, morte — moarte, socra-sa — soacră-sa*;

— *ou* pentru *o*: *a doa — a doua* (formele *doă, doă, doauă, duă* au fost transcrise *două*), *noă — nouă, dioa — ziua, voauă — vouă*;

— *h* pentru *ch*: *chotărire — hotărîre, epocha — epoca, character — caracter, odichnit — odihnit, paroch — paroh, monarchic — monarhic*;

— *șt* pentru *sc*: *se fălesce — se făleşte, voesce — voiește, nisce — niște, scire — știre, sciintia — știința, Bucuresci — Bucureștii*;

— *ș* pentru *s(i)*: *Clusiu — Cluș, asia — așa, impartasi — împărtăși*;

— *ș* pentru *s*: *strasnic — strașnic, nădășduiescu — nădășduiesc, vrăsmas — vrășmași misloci — mișloci*. Păstrate: *nostri (nostrii), ministri, iuristi*.

— *ț* pentru *ci*: *facia — față, faciaria — fătărie*;

— *ț* pentru *t(i)*: *tiară — țară, dispositiuni — dispozițiuni, natiunea — națiunea, întielesei — înțelesei, ti-am — ți-am*;

— *u* pentru *o*: *potea — putea, mulțumit — mulțumit, potință — puțință, soferință — suferință, rogat — rugat*;

— *z* pentru *s* intervocalic: *ocasiunea — ocaziunea, dispositiuni — dispozițiuni, gimnasial — gimnazial, cauza — cauza, muzicea — muzicii, prezentul — prezentul*. Păstrate: *presidiu, casino, censura, desertăția, gelosie, emfas, analis, fras, abus* etc.

— *z* pentru *s* (înainte de *b, d, g, v* și *l, m, n, r*): *desbateri — dezbateri, casnă — caznă, desbăra — dezbăra, desdăuna — dezdăuna*;

— *z* pentru *d(i)*: *astadi — astăzi, auditu — auzit, cadiura — căzură, dile — zile, dicu — zic*;

— *x* pentru *cs*: *ecsistatu — existat, ecsamenu — examen*. Păstrate: *escelență, desteră*.

— S-au înlăturat consoanele duble: *Popassu — Popasu, assupra — asupra, suppunere — supunere, adduce — aduce, esspresă — espresă, bellice — belice*.

Am scris *efemer* pentru *ephemer*, *Cănuș — Canusch, chintesență — quintesentia, consecvent — consequent, Raț — Ratz, școală — schola* etc.

În textul scrisorilor și în note am folosit următoarele semne speciale:

— *steluța* (*), pentru a indica nota (notele) făcute de autorii scrisorilor; ale noastre sînt însemnate cu cifre arabe;

— *bara oblică* (/), pentru a arăta unde sîrșește fila (*recto* și *verso*) din manuscris;

— *parantezele* (), pentru întregirea prescurtărilor de felul următor: *eppul — ep(isco)pul 836 — (1) 836, 837 — (1) 837* etc.

— *parantezele* [], pentru completarea numelor de persoane, titlurilor sau a altor prescurtări frecvente în epocă, precum și în cazuri ca *D. Marcovici — D[omnul] Marcovici*, cu scopul de a evita confundarea lui *D* cu prenumele cuiva;

— întregirea unor litere sau cuvinte uitate, în graba scrisului, de autori (exemple: *cele pină acum — cele [de] pină acum, între candidați de domnie — între candidați[i] de domnie*).

Am mai cuprins între paranteze drepte semnul întrebării, care marchează lecțiunile nesigure, precum și unele litere sau cuvinte restituite de noi, manuscrisul fiind deteriorat.

TABEL SINOPTIC AL SCRISORILOR DIN VOLUMUL I

ARON FLORIAN

Nr. scrisorii	Data			Ziua	Locul expedierii	Biblioteca (arhiva, revista) în care se găsește sau a fost publicată scrisoarea	Fișa sau pagina
	Anul	Luna	3				
1	2	3	4	5	6	7	
I	1838	februarie	7	[București]	B.A.R., ms.	126 r—127 v	
II	"	aprilie	11	"	"	128 r—131 v	
III	"	mai	2	"	"	132 r+v	
IV	"	decembrie	23	"	"	135 r—136 v	
V	[1840]	februarie	19	"	"	139 r—140 r	
VI	"	mart.—apr.	—	"	"	141 r—142 v	
VII	1840	iunie	15	București	"	143 r—144 v	
VIII	"	decembrie	27	"	"	145 r—145 v	
IX	1841	octombrie	20	"	"	146 r—147 v	
X	1842	iulie	13	"	"	148 r—149 v	
XI	"	septembrie	17	"	"	150 r—151 v	
XII	"	octombrie	26	"	"	152 r—153 v	
XIII	1843	iunie	15	"	"	154 r—155 v	
XIV	1844	ianuarie	17	"	"	158 r—159 r	
XV	"	"	sfrîșitul lunii	[București]	"	156 r—157 v	
XVI	"	februarie	7	București	"	160 r—161 v	
XVII	"	martie	6	"	"	162 r—163 v	
XVIII	"	"	17	"	"	164 r—165 v	
XIX	"	mai	1	"	"	166 r+v	
XX	"	iunie	3	"	"	168 r+v	
XXI	"	"	16	"	"	172 r+v	
XXII	"	"	23	"	"	174 r+v	
XXIII	"	septembrie	22	"	"	176 r—177 v	
XXIV	"	noiembrie	6	"	"	178 r+v	
XXV	"	decembrie	11	"	"	179 r—180 v	
XXVI	1845	februarie	23	"	"	183 r—184 v	
XXVII	"	mai	1	"	"	185 r+v	
XXVIII	"	"	11	"	"	187 r—188 v	
XXIX	"	"	28	"	"	189 r	
XXX	"	iunie	11	"	"	193 r—194 v	

XXXI	1846	februarie	1	București	B.A.R., ms.	195 r
XXXII	"	mai	22	"	"	198 r—199 r
XXXIII	"	iulie	3	"	"	200 r+v
XXXIV	"	octombrie	4	"	"	202 r—203 v
XXXV	1847	ianuarie	21	"	"	205 r—206 v
XXXVI	"	februarie	13	[București]	"	209 v—210 r
XXXVII	1848	iunie	10	București	"	215 r—216 r
XXXVIII	"	"	12	"	"	217 r—218 v
XXXIX	1850	ianuarie	3	Sibiu	"	219 r+v
XL	"	"	10	"	"	221 r+v
XLI	"	"	22	"	"	222 r—224 r
XLII	"	aprilie	4	"	"	225 r—226 v
XLIII	"	"	10	"	"	227 r—228 v
XLIV	"	mai	4	"	"	229 r—230 v
XLV	"	septembrie	26	"	"	231 r—232 v
XLVI	1852	mai	3	"	"	233 r—234 r
XLVII	"	"	12	"	"	235 r—236 r
XLVIII	"	iunie	6	"	"	237 r—238 v
XLIX	1853	februarie	15	"	"	239 r+v
L	1854	"	27	Viena	"	241 r—242 r

A. T. LAURIAN

I	1840	ianuarie	2	Viena	B.A.R., ms.	132 r—133 v
II	"	martie	1	"	"	134 r—135 v
III	1845	ianuarie	12	București	"	136 r—137 v
IV	1846	"	14	"	"	138 r+v
V	"	"	17	"	"	139 r
VI	"	februarie	1	"	"	140 r—141 v
VII	[1846]	[februarie]	—	[București]	"	157 r—158 v
VIII	1846	martie	29	București	"	142 r—143 v
IX	"	mai	22	"	"	144 r—145 r
X	"	iunie	21	"	"	146 r—147 r
XI	"	august	3	București	"	148 r—149 v
XII	"	"	29	"	"	151 r—152 v
XIII	[1846]	[decembrie]	—	[București]	"	159 r—160 v
XIV	1846	decembrie	22	București	"	155 r—156 v

1	2	3	4	5	6	7
XV	1847	ianuarie	9	București	B.A.R.,	161 r—162 v
XVI	"	februarie	25	"	"	163 r—164 r
XVII	"	martie	11	"	"	165 r—166 v
XVIII	"	mai	6	"	"	167 r—168 r
XIX	"	"	18	"	"	169 r—170 r
XX	"	iulie	13	"	"	171 r+v
XXI	"	octombrie	23	"	"	172 r—173 v
XXII	"	decembrie	28	"	"	174 r+v
XXIII	1848	ianuarie	12	"	"	176 r+v
XXIV	"	februarie	1	"	"	177 r—178 v
XXV	"	martie	18	"	"	179 r+v
XXVI	"	"	29	"	"	180 r+v
XXVII	"	aprilie	8	"	"	181 r+v
XXVIII	"	iulie	9	Sibiu	"	182 r+v
XXIX	"	"	30	"	"	183 r—184 r
XXX	"	octombrie	2	"	"	185 r+v
XXXI	1849	mai	18	Viena	"	188 r
XXXII	"	iulie	31	"	"	189 r—190 r
XXXIII	"	noiembrie	15	"	"	191 r
XXXIV	"	decembrie	29	Sibiu	"	192 r+v
XXXV	1850	ianuarie	16	Viena	"	196 r—197 r
XXXVI	"	"	25	"	"	198 r
XXXVII	"	februarie	6	"	"	199 r—200 v
XXXVIII	"	mai	16	"	"	201 r—202 r
XXXIX	1851	martie	14	"	"	203 r+v
XL	"	aprilie	4	"	"	205 r—206 r
XLI	"	"	16	"	"	207 r—208 v
XLII	"	iunie	24	"	"	209 r—210 r
XLIII	1857	mai	9	Iași	"	213 r—214 v
XLIV	"	octombrie	3	"	"	217 r—218 v
XLV	"	decembrie	26	"	"	219 r—220 v
XLVI	1858	februarie	5	"	"	221 r—222 r
XLVII	"	martie	22	"	"	226 r+v
XLVIII	1868	decembrie	21	București	"	227 r—228 v
XLIX	1870	"	17	"	"	229 r—232 v
L	1873	septembrie	12	"	"	233 r
LI	"	noiembrie	22	"	"	235 r
LII	1875	"	23	"	"	238 r—239 r

ION MAIORESCU

1	2	3	4	5	6	7
I	1838	iunie	13	Craiova	B.A.R.,	135 r+v
II	[1838]	[iunie—iulie]	—	[Craiova]	"	134 r+v
III	1838	august	26	Craiova	"	136 r+v
IV	"	"	27	"	"	138 r—141 v
V	"	septembrie	29	"	"	140 r—142 r
VI	"	octombrie	24	"	"	143 r—144 v
VII	"	"	28	"	"	145 r+v
VIII	"	decembrie	9	"	"	146 r+v
IX	"	"	20	"	"	147 r+v
X	"	"	25	"	"	148 r+v, 155r+v
XI	1839	ianuarie	9	"	"	151 r—152 v
XII	"	"	13	"	"	153 r
XIII	"	februarie	26	"	"	154 r+v
XIV	1840	martie	8	"	"	156 r+v
XV	"	aprilie	4	"	"	157 r—158 v
XVI	"	mai	13	"	"	159 r—160 v
XVII	"	iunie	18	"	"	163 r—164 v
XVIII	"	august	10	"	"	167 r—168 v
XIX	"	decembrie	9	"	"	169 r—170 v
XX	"	"	20	"	"	171 r—172 v
XXI	1841	februarie	2	"	"	173 r—174 v
XXII	"	iunie	2	"	"	161 r—162 r
XXIII	"	"	20	"	"	165 r—166 r
XXIV	"	noiembrie	3	"	"	175 r—176 v
XXV	1842	ianuarie	3	"	"	218 r+v
XXVI	1843	februarie	1	Socola	"	177 r—178 v
XXVII	"	aprilie	29	Iași	"	181 r—184 r
XXVIII	"	mai	30	"	"	185 r—187 r
XXIX	"	iunie	7	"	"	189 r—190 v
XXX	"	"	12	"	"	191 r—192 v,
XXXI	"	iulie	15	"	"	386 r+v
XXXII	"	august	17	București	"	193 r—194 v
XXXIII	"	septembrie	27	Craiova	"	195 r—196 v
						197 r+v

1	2	3	4	5	6	7
XXXIV	1843	octombrie	29	Craiova	B.A.R.,	198 r-199 r
XXXV	"	noiembrie	26	"	ms. rom.	200 r-201 v
XXXVI	"	decembrie	13	"	"	202 r-203 v
XXXVII	1844	ianuarie	13	"	"	204 r+v
XXXVIII	"	"	12	"	"	205 r-206 v
XXXIX	"	februarie	18	"	"	209 r-210 v
XL	"	martie	22	"	"	211 r-212 r
XL I	"	mai	5	"	"	213 r-214 v
XL II	"	ianie	14	"	"	215 r+v
XL III	"	iulie	5	"	"	216 r+v
XL IV	"	octombrie	22	"	"	217 r+v
XL V	1845	februarie	5	"	"	207 r-208 r
XL VI	"	ianie	20	"	B.A.R., Filiala Cluj, fond cosp. nr. 3711	219 r
XL VII	"	decembrie	17	"	B.A.R., ms. rom.	224 r+v
XL VIII	1846	ianie	17	[Craiova]	"	225 r-226 v
XL IX	"	noiembrie	11	Craiova	"	227 v+r
L	"	"	12	[Craiova]	"	229 r+v
LI	1847	decembrie	17	Craiova	"	231 r-232 v
LII	"	ianuarie	20	"	"	233 r-234 r
LIII	"	februarie	28	"	"	235 r+v
LIV	"	martie	3	"	"	236 r-237 v
LV	"	"	31	"	"	238 r-239 v
LVI	"	"	31	"	"	240 r
LVII	"	"	19	"	"	241 r-242 v
LVIII	"	"	31	"	"	243 r-244 v
LIX	"	mai	19	"	"	245 r-246 v
LX	"	ianie	6	"	"	248 r
LX I	1848	decembrie	8	"	"	253 r+v
LX II	"	ianuarie	26	[Craiova]	"	254 r+v
LX III	"	martie	1	Craiova	"	260 r-261 v
LX IV	"	septembrie	22	Frankfurt am Main	"	262 r-267 v
LX V	1849	mai	19	Viena	"	p. 197
LX VI	"	august	24	"	in "Transilvania", X, 1877	p. 197-198
LX VII	"	septembrie	2	"	"	p. 260-261
LX VIII	1850	noiembrie	18	Sibiu	"	
LX IX	"	ianuarie	20	"	"	

LXIX	"	"	26	"	"	p. 270
LXX	"	"	26	[Sibiu]	"	p. 270-271
LXX I	"	"	27	Viena	"	p. 271
LXX II	"	februarie	17	[Viena]	"	p. 279-282
LXX III	[1850]	[mart.-april.]	-	Viena	"	p. 260
LXX IV	[1850]	mai	14	"	in "Transilvania", X, 1877	p. 271
LXX V	[1850]	"	31	"	in "Transilvania", X, 1877	277 r-279 v
LXX VI	"	"	30	"	"	p. 272
LXX VII	"	ianie	8	"	"	"
LXX VIII	"	iulie	9	"	"	p. 282-284
LXX IX	"	"	17	"	"	p. 4
LXXX	"	"	17	"	"	282 r-283 v
LXXX I	[1850]	"	17	[Viena]	in "Transilvania", XI, 1878	387 r+v
LXXX II	"	[iulie]	-	Viena	"	p. 5-6
LXXX III	1850	august	3	"	"	p. 6
LXXX IV	"	septembrie	12	"	"	p. 15-16
LXXX V	[1850]	[septembrie]	12	[Viena]	X, 1877	p. 259
LXXX VI	1850	septembrie	15	Viena	XI, 1878	p. 16-17
LXXX VII	"	"	30	"	"	p. 17-18
LXXX VIII	[1850]	[octombrie]	-	[Viena]	"	p. 259-260
LXXX IX	1850	octombrie	31	Viena	X, 1877	p. 18
XC	[1850]	[octombrie]	-	[Viena]	X, 1877	p. 259
XCI	1850	noiembrie	3	Viena	XI, 1878	p. 32-33
XCII	"	"	5	"	"	p. 33
XCIII	1850	"	12	Viena	B.A.R., ms. rom. 997	284 r-285 v
XCIV	[1850]	"	26	[Viena]	in "Transilvania", XI, 1878	p. 258-259
XCV	1851	ianuarie	2	"	B.A.R., ms. rom. 997	286 r-287 v
XCVI	"	aprilie	26	"	in "Transilvania", XI, 1878	p. 41-42
XC VII	[1852]	[ianie]	-	Viena	"	p. 42
XC VIII	1852	iulie	1	"	"	p. 42-43
XC IX	"	"	20	"	"	p. 43
C	"	august	23	"	"	p. 52
CI	"	septembrie	12	"	B.A.R., ms. rom. 997	288 r-289 r
CII	"	noiembrie	14	"	in "Transilvania", XI, 1878	p. 52-53
CIII	[1853]	[ianuarie]	-	[Viena]	"	p. 53-54
CIV	1854	septembrie	17	Viena	B.A.R., ms. rom. 997	310 r-311 v
CV	"	octombrie	10	"	"	312 r-313 v
CVI	"	decembrie	9	"	"	314 r-317 v
CVII	"	"	10	"	"	318 v
CVIII	"	ianuarie	29	[Viena]	"	319 r+v
CIX	1855	februarie	17	Viena	"	321 r-322 r
CX	"	"		"	"	

1	2	3	4	5	6	7
CXI	1855	martie	14	Viena	B.A.R., ms. rom. 997	327 r—328 r
CXII	"	ianie	16	"	În „Transilvania“, XI, 1878	p. 92—93
CXIII	"	noiembrie	4	"	"	p. 93
CXIV	"	"	18	"	B.A.R., ms. rom. 997	329 r+v
CXV	"	decembrie	16	"	În „Transilvania“, XI, 1878	p. 101—102
CXVI	1856	ianuarie	22	"	B.A.R., ms. rom. 997	331 r—332 r
CXVII	"	"	29	"	"	333 r—334 v
CXVIII	"	februarie	—	[Viena]	În „Transilvania“, XI, 1878	p. 102—103
CXIX	"	martie	4	Viena	B.A.R., ms. rom. 997	335 r—336 v
CXX	"	"	23	"	În „Transilvania“, XI, 1878	p. 103
CXXI	"	"	29	"	B.A.R., ms. rom. 997	337 r+v
CXXII	"	aprilie	6	"	"	338 r—339 v
CXXIII	"	ianie	20	Leinz bei Hitzing	"	340 r—341 v
CXXIV	1860	martie	15	București	"	350 r+v
CXXV	1861	ianuarie	21	"	"	342 r—353 r
CXXVI	"	"	27	"	"	354 r—355 v
CXXVII	"	martie	24	"	"	356 r—358 r
CXXVIII	"	octombrie	16	"	"	368 r—369 v
CXXIX	"	noiembrie	1	"	"	370 r—371 v
CXXX	"	decembrie	18	"	"	372 r—374 v
CXXXI	[1862]	[ianuarie]	—	[București]	"	367 r
CXXXII	1862	februarie	23	"	"	378 r—379 v
CXXXIII	"	ianie	22	"	"	380 r—381 v
CXXXIV	1863	mai	31	"	"	382 r—385 v

ARON FLORIAN

(7 februarie 1838 — 27 februarie 1854)

Ca mulți din generația sa de luptători întrepizi și temerari pentru idealurile revoluției de la 1848, Aron Florian a purtat o întinsă corespondență cu numeroși contemporani din Transilvania, Țara Românească și Moldova. În fruntea lor se găsește Ioan Maiorescu, unul dintre „intimii“ săi și George Bariț, căruia îi adresează — în anii 1838—1854 — zeci de epistole. Cîteva s-au pierdut¹. Cele păstrate sînt în număr de cincizeci și au fost publicate, parțial, de Gheorghe Bogdan-Duică și de N. Bănescu, reputat bizantinolog român². Amîndoi, dar mai ales Bănescu, au lucrat insuficient de conștiincios sau, poate, cei ce au copiat pentru ei. Le treci cu vederea lipsurile, numai gîndindu-te că „ostenelele celor dinainte se fac folositoare urmașilor, iar timpul dezvoltă lucrurile omenesti și esperiența — luînd învătătură din greșalele și rătăcirile precedente — le aduce la perfecție“³.

Beneficiind de „ostenelele“ predecesorilor, am urmărit să punem corespondența Florian-Bariț la îndemîna cititorilor într-o formă cit mai apropiată de textul autograf al scrisorilor. În ce măsură am reușit, vor judeca alții.

*

¹ Vezi scrisorile XXXVII (primul alineat) și L (inceputul alineatului al 3-lea).

² G. Bogdan-Duică, *George Bariț și amicii săi. Corespondență*, în *Tribuna poporului*, VII, 1903, nr. 11, 18, 19 ș.a.; N. Bănescu, *Din corespondența lui Gheorghe Bariț*, în *Neamul românesc*, III, 1908, p. 1451—1454, 1470—1472, 1516—1519, 1549—1551, 1659—1661, 1740—1741, 2039—2042, 2137—2140, 2285—2288 și în *Neamul românesc literar*, I, 1908, p. 390—395, 533—537, 642—646 și 772—774.

Asupra unor modernizări operate de Bogdan-Duică în textul corespondenței și a citorva lecțiuni greșite s-a atras atenția în articolul lui I. Pervain, *Scrisorile lui Florian Aron către Bariț, din 1838*, vezi *Cercetări de limbă și literatură* (Oradea), II, 1969, p. 169, n. 1. Mult mai numeroase și mai grave, sînt erorile la Bănescu. Exemplificăm: *am întrebat* în loc de *am cercetat*, *silitoare* — *silitoare*, *sfiioasă* — *sfiicioasă*, *n-am părăsit* — *n-am păzit*, *împăratul* — *imperatorul*, *greșelii* — *greșalii*, *Constantin* — *Constandin*, *în soarta* — *și soarta*, *mulțămirea* — *mulțumirea*, *de peste Carpați* — *du peste Carpați*, *Agenție* — *Aghenție*, *prieteni* — *prietini*, *nimeni* — *nimini*, *guvernului* — *gubernului*, *înminez* — *înminuiez*, *scri-soarea* — *scrisorica*, *n-am alt a zice* — *n-am alt ce zice*, *puncte* — *puncturi*, *s-a tălmăcit* — *s-au tălmăcit*, *chestia* — *cestia*, *pot* — *poci*, *sentimentul* — *sintimentul*, *bolile* — *boalele*, *sexe* — *sezele*, *conștiința că* — *conștiința sigură că*, *școlile* — *școalele*, *răspund* — *răspunz*, *iată-mă* — *iată că mă*, *amănunțez* — *amărunețez*, *acestei* — *aceștii*, *stindardul* — *stindartul*, *poporul* — *populul*, *revoluției* — *revoluțiunei*, *să nu fie* — *să nu-i fie*, *deputație* — *deputațiune*, *intenția* — *intențiunea*, *opiniile* — *opiniunile* etc. etc. În plus, Bănescu a omis propoziții și fraze, nu a publicat unele scrisori prețioase, iar din altele a tipărit numai excerpte.

³ Gr. Papadopolu, *Disertație pregătitoare la Dictionarul românesc, latinesc și nemțesc*, în „Curier de ambe sexe“, ed. I-a, periodul IV, p. 59.

În anul 1834 Zaharia Carcalechi, editorul „Bibliotecii românești“, a rostit un adevăr trainic: vatra *puterii* românilor se găsește în principate ⁴. Timotei Cipariu și Bariț împărtășesc printre cei dintii această credință mintuitoare și cu ea în suflet întreprind, în august-septembrie 1836, o importantă călătorie în Țara Românească. Notele lor de drum, tipărite abia în secolul nostru, consemnează și numele cărturarilor pe care i-au cunoscut atunci în capitala „Valahiei“ și cu care au angajat discuții fructuoase în probleme de politică națională și de ordin cultural. În afară de I. Heliade Rădulescu, C. Boliac, I. Cîmpineanu, Iancu Văcărescu, Petrache Poienaru, Eft. Murgu, Gherasim Gorjan ș.a., este amintit în ambele jurnale de călătorie și Aron Florian ⁵, plecat din Transilvania — în anul 1826 — în Țara Românească, unde se remarcă prin activitatea desfășurată la școala din Golești, prin lecțiile sale de istorie de la „Sf. Sava“, cuprinse, unele, în *Idee repede de istoria prințipatului Țării Rumânești* (vol. I, București, 1835).

Bariț, asupra căruia personalitatea lui Florian a făcut o puternică impresie, își va aduce aminte de el la începutul anului 1838, când editează la Brașov *Foaia literară*, urmată — în cursul aceluiași an — de *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și de *Gazeta de Transilvania*. Revista și ziarul porneau la drum cu un program ambițios; Bariț avertiza că în foile sale „cele ce sînt românilor de neapărată trebuință vor cumpăni pe cele folosite sau numa desfătăcioase“ ⁶. Printre lucrurile de *neapărată trebuință* românilor transilvăneni redactorul, bine inspirat, a înscris și informarea despre progresele realizate de munteni și moldoveni în administrație, agricultură, industrie, pe tărîm sanitar, în presă, mișcare teatrală, învățămînt, literatură etc. Bariț a apreciat că pentru Țara Românească un corespondent potrivit era, pe lângă Ioan Maiorescu, Aron Florian. Trăind de peste un deceniu acolo, el cunoștea mai bine decît alții stările locale și, fiind un publicist talentat, putea să le infățișeze la un nivel care să ajute creșterea popularității foilor ardeleni în Principate.

Îndemnat de considerentele invocate, dar — cu siguranță — și de nevoia de a avea încă un prieten căruia să i se confeseze și să îi ceară sfat în ceasuri de grea cumpănă, Bariț i se adresează lui Florian în 20 ianuarie 1838, expunîndu-i convingător motivele care l-au determinat să apeleze la colaborarea sa. Răspunsul acestuia, din 7 februarie, începe cu cîteva rînduri calde, de bun augur: „Scrisoarea domniei-tale de la 20 ian. m-a umplut de o bucurie care cu atît a fost mai mare, cu cît a fost mai neașteptată. Nădăjduiesc că începutul acesta va întemeia între noi o corespondență pe care o doresc din toată inima“. (I*). Sincer dispus să sprijine înlăptuirea angajamentelor ce și le asumase Bariț în prospectul *Foii* și al *Gazetei de Transilvania*, timp de 16 ani Florian va confirma cu prisosință speranțele pe care cel dintîi și le pusese într-insul, în capacitatea de a-i relata lucruri însemnate din viața politică și culturală a Țării Românești și de a-i sugera reflecții „ponderoase“ pe marginea informărilor transmise. Deoarece exemplele abundă și o selecție, într-un crochiu, este întotdeauna necesară, ne vom raporta numai la unele mărturii din această corespondență, lăsînd celor interesați satisfacția descoperirii altora prin propria lectură. Selecția și-a asociat și gîndul de a stîrni interesul cititorului pentru întreaga corespondență Florian-Bariț. Multe date de aici vor trebui să intre în preo-

⁴ *Călătoria mea la București, adevă un cuvînt sau două despre reutul (balul) din București*, în „Bibliotecă românească“, IX, 1834, p. 56. Citatul sună astfel: unii „mă mîna la Țara Românească și la Moldova, că acolo este puterea românilor“.

⁵ *Vezi Prietenii istoriei literare*, vol. I, București, 1931, p. 377—381 și revista *Studii*, nr. 1, 1958, p. 130.

⁶ *Vezi De la redacție*, în *Foaie literară*, 1838, nr. 1 și 2.

* Cifra romană indică numărul scrisorii din volumul nostru.

cupările cercetărilor consacrate perioadei pașoptiste, căci altminteri va continua perpetuarea greșelilor, a clișeelelor și a anacronismelor debitate uneori cu emfază.

Chiar în scrisoarea de invitație la schimbul de epistole, Bariț se *minuna de înaintările* spectaculoase ale Țării Românești și îi ferea pe românii transcarpatini că trăiesc „într-un stat cu oarecare existență a sa politică“. Bariț, crede Florian, vedea epoca regulamentară în roz. Fără îndoială, Regulamentul organic era o legiuire destul de bună, o „carte sfîntă“. Sfîntenia i-o știrbeau însă „cîteva întocmiri barbare“ și îndeosebi faptul că toate prevederile sale au fost trecute „în mîna“ boierilor: „...„Ei legiuiesc și ei executează cele legiuite“. Boierimii Țării Românești, considerînd-o global, Florian — „cu inima pătrunsă de durere și cu ochii inecați în lacrimi“ — îi execută portretul în aqua forte. Portretul este aidoma celui schițat de Bălcescu în *Question économique des Principautés danubiennes* (1850), un chip de hidră cu păcate abominabile, în cap cu falsul patriotism. „Aș cunoaște, scrie eminentul profesor, două mijloace prin care să se dărapene aristocrația [...] Cel dintîi mijloc ar fi ca să se formeze o aristocrație secundară, după cum sînt Wighs în Englitera. Această aristocrație ar putea să dărapine pe cea mare și atunci s-ar putea nădăjdui bine pentru țară. Dar, domnule, nobilimea cea mare a închis drumul nobilimei cei mici de a nu se putea înălța sau a molivsit-o de toate relele în care se tăvăleşte ea. Așadar, acest mijloc nu poate izbuti. Celalalt mijloc este ca *populul celalalt să-și cunoască drepturile sale și să ia sau să-și facă singur aceea ce aristocrația nu va să-i dea sau nu va să-i facă. Ah, domnule, acest mijloc ar fi cel mai sigur și mai drept!* (sublinierea noastră), dar este foarte primejdios“ (II, 1838). Atribuind *populului celalalt*, adică maselor, un rol decisiv în lupta pentru instaurarea unei ere de dreptate socială, Florian îi anticipa la noi pe Bălcescu și Boliac. Concepțiile lor despre popor izvorau dintr-o observație directă a realităților societății acelei vremi, la care se adaugă influența istoriografiei romantice străine, în special a celei franceze.

Convingerile democratice și patriotismul său ardent îl vor face pe Florian să examineze și să judece prin prisma lor și alte seisme politice din Țara Românească, de exemplu, debarcarea lui Alexandru D. Ghica (1842), mașinațiile facțiunilor boierești în anii domniei lui Gheorghe Bibescu, opoziția Obșteștii Adunări față de reformele ce afectau interesele de clasă ale protipendadei și, nu în ultimul rînd, față de orice acțiune a elementelor progresiste, care pregăteau pe căi legale și ilegale revoluția. A colaborat activ la această pregătire și Florian, iar atunci cînd — în sfîrșit — revoluționarii inundară străzile Bucureștilor, el evocă istoricul eveniment în rînduri vibrante: „Ziua de ieri, 11 iunie 1848, este o zi de la care începe o epohă nouă în analele Țării Românești. Deviza populilor civilizați — Libertate, Egalitate, Frățietate — este și deviza românilor de aici. Constituția, această zicere fermecătoare, această faptă fericitoare, s-a proclamat și la noi [...].

Oameni de toate clasele, de amîndouă sexele, uitînd cu totul holera ce domnește, se îmbulzeau pe ulițele Capitalei, cu fruntea cea mai senină. Dar cu înaintarea timpului, către seară, creștea tot mai mult zgomotul de strigări vesele. Deodată se auzi în toată Capitala că trupe de țărani din multe părți, cu stindarde naționale, sosesc în Capitală. Atunci populul Bucureștilor, ne mai putîndu-și cumpăta bucuria, aleargă în trăsuri, pe jos, la barierele orașului. Întîmpinarea orașanilor cu țărani a fost ceva sublim în felul său. Se îmbrățișară, se sărutară; țărani fără arme, fără nimic, cu merindea numai în traistă, cu punturile nouă Constituții în mîini, intrară în Capitală, sub stindartele lor, strigînd *Dreptate!* Și orașanii, unindu-și glasurile cu dîșii, repetau: *Dreptate!* [...]

După ce Prințul primi și subscribe toate cererile ce i se făcuseră, populul adunat se împărștie pe toate ulițele. Muzica militară cînta Marseileza română, populul striga: « Să trăiască Constituția! » Cocardele naționale se împărșteau pe la toți și stindartele tricolore

filfăia în toate părțile. De seara și pînă dimineața Bucureștii întregi s-a aflat în cea mai mare mișcare; gloate de oameni pe jos se plimbară neconținut în deosebite direcții; trăsuri cu stindarte umblară pe toate ulițele. La toate bisericile se trăgeau clopotele și toată atmosfera era înzgomotată de neprecurmatele strigări [...].

Asfel se fini ziua de ieri [=11 iunie], zi memorabilă pentru totdeauna pentru români“ (XXXVIII, din 12 iunie 1848).

Părți întinse din această scrisoare au fost și sînt citate elogios în numeroase studii consacrate revoluției. Mai puțin valorificate au rămas informația și comentariile critice privind viața culturală și literară din Țara Românească. Ele îmbrățișează un cîmp foarte larg de probleme: situația critică a învățămîntului și condamnabilele tărăgăneli ale stăpînirii de a o redresa⁷; mania franțuzismului și efectele sale pernicioase asupra educației în spirit național al tineretului⁸; lectura curentă a boierilor știutori de limbă franceză („În casele aristocraților se citesc scrisorile lui Voltaire, Rousseau, Diderot, Helvetius, Abbé, Lamennais și jurnalele cele mai liberale franțuzești“, II, 1838); molima traducerilor („...Toată literatura noastră stă în niște traducții, care vād lumina din cînd în cînd“, *ibid.*), sesizată înainte de *Introducția* lui Kogălniceanu la *Dacia literară*; periodicile din principate, cu dificultățile întîmpinate și neajunsurile lor⁹; lupta pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin și pentru desăvîrșirea limbii române¹⁰. Relativ la această problemă, Florian dezvăluie amestecul arbitrar al lui Bibescu: acesta, într-o duminică din luna februarie 1845 a criticat aspru, de față cu multă lume, strădaniile lui Eliade Rădulescu pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin și pentru înnoirea limbii, sub pretext că strică limba, că scrie pe neînțelesul poporului. Critica domnitorului a fost însoțită de măsuri concrete, dînd poruncă lui Petrache Poienaru, directorul școlilor să ia măsuri împotriva acestor „rătăcirii“.

Acest fapt a indignat pe toți cei doritori de înnoiri? (XXVI, febr. 1845)¹¹. Certat cu realitățile, Bibescu cerea moderație și o muncă în ritm de melc într-o vreme cînd spiritele „fierbeau“ și cînd oameni ca Heliade Rădulescu sau Boliac nu-și cruțau de loc forțele,

⁷ „Proiectul pentru noua organizație și administrație a școalelor doarme și va dormi înșă multă vreme, pînă cînd Obșteasca Adunare se va îndura să-l închieie, dînd bani mulți pentru înființarea lui; apoi bani zice că n-are de unde, pînă cînd nu vor contribui și minăștirile închinat; apoi aceste D-zeu știe cînd se vor putea sili să dea a[?] 1/3 [parte] din venituri pentru cheltuielile statului“ (IX; vezi și VII).

⁸ „Rugina grecismului nu s-a șters încă, galomania împărătește cu un schiptru de fier“ (I); „Directorul Poienaru, după o lipsire de 5 luni de la posturile sale, se întoarce ieri în București. Astăzi am vorbit ceva cu dînsul și ceea ce mi-a făcut plăcere mai mare este că mi-a spus că o să se apuce de reforma instrucției publice și baza tuturor studiilor o să puie limbile clasice. S-a speriat și Vodă și Mitropolitul și toți, în sfîrșit, de efectele franțuzismului și prin clasicitate vor să facă o reacție energetică. Dumnezeu să le dea gînd bun, activitate și statornicie!“ (XXIII).

⁹ „Din gazetele politice ce avem astăzi, *Albina* însămnează ceva, dar în Țara Românească abia numără 12 abonați. *Curierul* a schiopătat de tot și în toată țara n-are mai mult de 80 abonați. *Cantorul* este un hoț care fură din *Albina* și din *Curier* și din *Gazeta* dv., și n-are nici un preț, nici chiar la aceia care îl iau de mila lui Carcalechi“ (VII).

¹⁰ Vezi XXXIII.

¹¹ Bibescu a luat de pe masă nr. 2 din periodul V al *Curierului de ambe sexe*, care — spre deosebire de periodurile I—IV — s-a tipărit în alfabet latin. Adoptînd literele latine, Heliade Rădulescu susținea că îndeplinește o dorință națională (vezi *Curierul românesc*, 1845, nr. 17 și 18). — În ceea ce privește numărul prenumeranților, Heliade Rădulescu afirma că pentru periodul V a avut 1300 de abonați (vezi *Oarecare rugăciuni ale redacțiilor*, în *Curier de ambe sexe*, ed. II, per. V, p. XII).

pentru a înlesni desfacerea din negurile trecutului a zbuciumatei noastre istorii. Îndeobște, dîmniile regulamentari au abuzat și cu alte prilejuri de prerogativele lor, mai ales prin înăsprirea regimului cenzurii¹². O racilă greu încercată a fost, în anii anteriori revoluției, presa, atît cea din principate, cît și cea din Transilvania. Cenzorul sista publicații, mutila articole și adeseori opra samavolnic numere întregi din ziarele timpului.

Urgia s-a abătut și asupra foilor scoase de Bariț, și mai cu seamă asupra *Gazetei de Transilvania*, ale cărei remarci despre anumite evenimente din Țara Românească erau scrise citeodată cu prea ascuțit condei. Firește, nu toate observațiile critice îi aparțineau lui Bariț, ci corespondenților săi statornici, lui I. Maiorescu, August Treboniu Laurian și Florian. Cu încuviințarea acestuia („Dacă te folosesc ceva aceste, întrebunțează-le“), redactorul brașovean reproducea fragmente mai lungi sau mai scurte din epistotele sale, cu adnotația: „după o scrisoare prietenească“ ori „după o scrisoare particulară“¹³. În ciuda desăvîrșitei discreții a lui Bariț, autoritățile bucureștene începură să îl suspecteze pe Florian, dar lipsindu-le probele materiale, au trebuit să se resemneze. Taina se dezleagă acuma; deconspirarea invită la retușuri în aprecierile despre ziaristica lui Bariț și evident, despre activitatea publicistică a lui Florian. În acest sens, cel mai pasibil de completări și de revizuire este capitolul închinat răsunsetului *Foii pentru minte...* și al *Gazetei de Transilvania* în Țara Românească, pentru întregirea căruia corespondența Florian — Bariț furnizează știri ca cea de mai jos: „Românii de aici afară că n-au altă gazetă să cunoască cursul lumii, apoi foaia d-tale a ajuns o trebuință neapărată pentru cei ce o cunosc. Că nu greșești suindu-i prețul, poți să te convingi și din progresia în care s-a întins din an în an în țara noastră; 3—4 țvanțighi mai mult sau mai puțin nu bate la ochi și pentru atîta cititorul foii d-tale nu-și jertfește mulțumirea de a o avea ca și pîinea de toate zilele.

Dar pentru ca foaia d-tale să se întinză și mai mult între românii de aici, ai vrea să faci o chemare simțitoare, printr-o înștiințare energetică, la toate duhurile înțelegătoare, la toate inimile nobile. Foarte bine! Eu unul mă însărcinez prin scrisori particulare ale mele să trimit asemenea înștiințări în toate județele, cu recomandăție la dd. profesori. Canțelaria școalelor îmi va face negreșit această slujbă, fără să-i rămîn dator“ (X, 1841). Devoțiunea pentru soarta — de interes panromănesc — a gazetelor lui Bariț s-a manifestat divers. De obicei, ea se concretiza în sfaturi pentru îmbunătățirea muncii redacționale, folosirea moderată a satirei, sincronizarea cuprinsului *Foii...* și a *Gazetei* cu imperativele epocii, precum și în recomandarea ca Bariț să traducă și să publice unele articole referitoare la români din presa franceză și germană, de pildă, din *Siebenbürgische Wochenblatt*, care apărea la Brașov. Aici, spune Florian, amicul său tipărea anonim *articoli solizi* despre „starea sau soarta prințipatelor“ și, adaugă el, „aș dori numai ca soru-sa, româna, să nu fie așa de sficioasă în reproducerea acelor articoli [...] Filistii sînt obraznici, semeți cu revoluția lor, și cîștigă simpatii, ameiînd capetele cele ușcare ale românilor. Nu strică a li se tăia nasul cînd și cînd“ (XVII, martie 1844). Sub filistini Florian înțelegea „partida“ grecească munteană și moldoveană, care a pretins în 1844 ca românii ziși „ungureni“ să fie alungați din principate.

¹² Amănunte în X (13 iulie 1843). — S-a încercat, în 1842, pînă și cenzurarea lui Goethe: Gavril „Munteanu traduse pe *Verter* (sic), producție clasică, de autor care se află în minile oricărui copil mucos de neamț și din care nu e slobod a scoate nici o particulă. Știi d-ta că cenzura noastră a schimonosit multe fraze întregi și vrea să scoată și chiar pasage întregi, dacă nu prindeam eu de veste și dacă nu amerințam cenzorului că mă duc la Vodă să mă plîng?“ (XII).

¹³ Atestări în II, 1838, VI, 1840 ș.a.

Lui Florian „partida“ grecească îi trezea repulsii, pentru că — principial — nu conștiea și nu admitea nici o tentativă de imixtiune „străină“ în „treburile dinlăuntru“ ale românilor. Iar atunci când alții, fie și prieteni, cugetau diferit, reacționa prompt. Cazul din toamna anului 1846 este concludent. Năpădit de necazuri, Bariț se hotărîse să abandoneze gazetăria, încredințându-și foile lui Klosius. Aflind de acest lucru, Florian îi scrie: „N-ai prietini pe lingă tine care să-ți facă distracție și să te abată din drumul acelor gânduri și închipuiri mincinoase, care îți amărăsc viața și te îndeamnă să încetezi de la o lucrare în care nimeni altul n-ar fi putut izbuti mai cu norocire decît ai izbuti tu? Du-te, fugi cu aceste păreri și socotințe greșite, care nu se potrivesc nicidecum nici cu caracterul tău, nici cu principele (sic) cu care ai început și ai dus publicitatea română pînă aici, încît toți cei bine gînditori zic, fără frică de a greși, că fără gazeta ta românii nici în 50 ani n-ar fi ajuns unde se află astăzi. Dar să-ți conced că sănătatea ta dăulată cere neapărat ca să te ușurezi de această treabă obositoare; bine, însă cum și în ce chip zici tu că dacă ar începe sasul Klosius, te-ai retrage cu cugetul mai liniștit? Socotești tu că sasul, ca sas, va continua publicitatea română cu același duh și cu aceeași tendință ca și tine? Cînd aș fi sigur că tu lași gazeta negreșit și că nu o să se găsească acolo români care să o dea afară, precum ai făcut tu în 10 ani, eu aș renvia *România*, o aș face foaia românilor și o aș da în toate zilele, cu feileton. Și pentru a intra slobod și în țările austriace, aș lucra la Viena ca să i se facă cenzura la Aghenția de aici. Auzi tu?“¹⁴ (XXXIV, oct. 1846). Asemenea pasaje se întîlnesc nu rareori în corespondența lui Florian, ele izvorînd dintr-o acută conștiință a îndatoririlor unui bun patriot, generate fie direct, fie indirect de momentul 1848.

În anii 1848—1849 Aron Florian a fost un slujitor credincios și de prestigiu al revoluției¹⁵. O știm din alte surse, nu din scrisorile către Bariț, puține la număr în acest timp. Reîntors în Transilvania, unde întîmplări „momentuoase“ îi solicitau prezența, Florian participă intens, — umăr la umăr cu Bărnăuțiu, Timotei Cipariu, Avram Iancu, Bariț, Axente Sever, Aron Pumnul, August Treboniu Laurian, Simeon Balint ș.a. —, la importante inițiative și acțiuni prin care românii ardeleni se zbăteau să își croiască un nou destin. Angajarea sa totală în revoluție continuă și după stingerea înclăștării armate, în condițiile terorismului „infernă“ instaurat de regimul absolutist al lui Bach. Deși conștient de faptul că *nouă* acest regim *ne-a astupat gura* și că unii dintre tovarășii săi de drum „au părăsit treburile naționale“, Florian nu se lasă învins. Fire optimistă, scriitorul și-a păstrat intactă convingerea că „biata“ sa națiune trebuie să-și regroupeze forțele, pentru a sili autoritățile imperiale, care se luptau „ca românii să nu primească nimic“, să le acorde drepturile ce i se cuveneau. Din această cauză, Florian urgencează trimiterea de deputați la Viena, dezaprobă politica ezitantă a lui Șaguna în „cauza națională“, redactează — pe baza unor însemnări răzlețe („din petecele ce le-am avut la îndemînă“) — memoriul lui Axente Sever către guvernatorul Wohlgemuth, discută abil cu potențații regimului habsburgic legitimitatea doleanțelor românești și-i obligă moral să nu temporizeze exasperant luarea de hotărîri în favoarea transilvănenilor, insistă pentru întemeierea unei tipografii, condusă de Bariț, la Brașov sau pentru grabnica înființare a unei societăți literare, proiectată de Avram Iancu, Axente Sever și Simeon Balint. Cităm dintr-o scrisoare, datată Sabiniu, 21 aprilie/3 mai 1852: „Știi că după ce Iancu, Auxențiu și Balint au dat cu mîna în foc

¹⁴ Indicații bibliografice despre ziarul *România* la Iosif Pervain, *art. cit.* p. 171, n. 4. Florian a mai intenționat să reinvie cotidianul din 1838 și în anul 1841 (vezi IX).

¹⁵ Informații interesante la M. Regleanu, *Aron Florian ca participant la revoluția din 1848 în Țara Românească*, în „Revista arhivelor“, 1958, nr. 2, p. 32—59.

și au căpătat bani, s-au înduplecat a consacra ceva pentru un scop național¹⁶. Generoși precum au fost bravi, au destinat 2500 fl[orini] C. M. [= în monetă convențională] pentru fundarea unei societăți literare române, al căria scop să fie cultura și dezvoltarea limbei și publicarea de cărți folositoare. În actul de fundațiune ei au denumit 5 bărbați carii să compună statutele societății, să le substearnă la Guberniu spre aprobațiune și să facă pașii trebuincioși ca societatea să intre în viață. Acești 5 bărbați [...] sunt: Dorgo, Vasici, Andrei Mureșanu, tu și eu [...]. Am scris ieri la Viena, ca să ne comunice ideele lor asupra organizațiunii societății¹⁷; astăzi ți-a venit rîndul tău [...] Înțelege-te cu amicii de acolo [= de la Brașov] și pune pe hîrtie tot ce știi că e de lipsă spre a așeza instituțiunea aceasta pe fundamente, încît să nu ne fie rușine a ieși în lume cu dînsa“ (XLVI).

Referințele despre Florian din corespondența cu Bariț se completează cu datele inedite privind istoricul ziarului *România*, scos împreună cu G. Hill în anul 1838; lecturile sale din Benkő József (*Transilvania, 1778*), F. Colson (*De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie...*, 1839), C. A. Kuch (*Moldawischwalachische Zustände in der Jahren 1828 bis 1843*), Schlosser (*Weltgeschichte für das deutsche Volk*), David Urquhart ș.a.; relațiile cu Ioan Maiorescu și Pavel Vasici; viața familiară a autorului, mai norocoasă abia în a doua căsnicie, dorința-i trecătoare, din 1850, de a se dedica economiei rurale, precum și mîhnirea cu care se desparte, în februarie 1853, de plaiurile natale, pentru a se stabili temporar la Viena: „Încă două zile fără aceasta, și apoi am plecat din Sibiu [...] Aș fi vrut poate să rămîi pe aici, unde îmi era plăcut a răsufli și aura română, dar ursita mea, interesul meu și viitorul meu cere ca să mă duc acolo unde sunt chemat. Cu mine va fi în Viena un român mai mult și apoi, adunîndu-ne toți, nu vom putea oare face ceva pentru biata națiune și acolo?“ (XLIX) Florian nu numai că putea, dar a și făcut. la Viena multe pentru români, lucru demonstrat însă nu de corespondența cu Bariț, ci de alte izvoare.

★

Învățat să nu corespundeze doar de dragul de a se întinde la vorbă, Florian a găsit în Bariț un interlocutor preocupat, ca și el, de problemele mari ale actualității românești din vremea lor. Ambii le abordează cu deplină seriozitate și răspundere. Pentru Florian, aceasta a însemnat un bun prilej de a-și pune în valoare spiritul clarvăzător, în folosul cititorilor *Foii pentru minte, inimă și literatură* și ai *Gazetei de Transilvania*, în folosul lui Bariț. Însuși, la a cărui maturizare politică a contribuit, și în folosul său. Dialogul intermitent, dar îndelungat cu Bariț, într-o perioadă de continue frămîntări sociale, l-au ajutat să-și cristalizeze crezul democrat, care — la rîndul lui — își revarsă luminile asupra ideologiei, sale naționaliste. Iar această ideologie, prin notele care o definesc, îl situează pe Aron Florian printre luptătorii democrați-revoluționari ai generației de la 1848.

¹⁶ Explicațiile necesare în XLVI, n. 1.

¹⁷ A scris lui August Treboniu Laurian și Ioan Maiorescu.

Domnule și frate,

Scrisoarea domniei-tale de la 20 ian. m-a umplut de o bucurie care cu atît a fost mai mare, cu cît a fost mai neașteptată. Nădăjduiesc că începutul acesta va întemeia între noi o corespondență pe care o doresc din toată inima. Sînt român și transilvanean și am datorii netăgăduite de a cunoaște starea țării aceia [citește: a-ce-i-a], pe care o poci afla totdeauna de la domnia-ta.

În scrisoarea adresată către mine te minunezi de înaintările noastre de aici, ne fericești că trăim într-un stat cu oarecare existență a sa politică și dai dreptate sporurilor ce ies în toată vremea din opintirile noastre. Crede-mă, însă, că eho face mai mare zgomot decît însuși sunetul ¹. Nu zic că nu facem ceva, dar nu cu chipul acela cu care se aude și cu folosul acela ce se așteaptă de toți românii bineginditori. Rugina grecismului nu s-a șters încă, galomania împărățește/ cu un schiptru de fier, ¹²⁶ literatura rumână n-are adoratori decît pe tinerimea care se formează acum prin școale; așadar, orice producție literală întîmpină piedici, sau e zadarnică, ori — în sfîrșit — n-are nici o cinste. Cu toate acestea, tot iese, tot se face cite ceva, pentru că se găsesc entusiasti sau zeloți care își jertvesc și punga și viața, lucrînd pentru a grăbi viitorul acel slăvit la care trebuie să ajungă posteritatea, căci de noi s-a trecut.

Domnia-ta te plîngi pentru piedica acea fatală care vă oprește de a citi producțiile literale de aici, și pe noi ne lipsește de plăcerea acea simtimentală că lucrăm pentru toată românimea! Vina o arunci asupra magnaților noștri; ai dreptate, dar nu-i osîndi mult. Ei sînt crescuți grecește sau franțozește, prin urmare nu sînt români. Afară de aceasta, ei închipuiesc o castă, o aristocrație. Cum socotești dar acum că acești oameni, povățuiți de un egoism atît de înghiesuit, pot a se gîndi și a ¹²⁶ lucra pentru un interes național?/

Eu și un alt coleg al meu ne-am apucat ca să dăm afară un jurnal politic, industrial, comerțial și literal, care să iese pe toată zioa. Această foaie a început la 1 ian. și urmează regulat ². Ca să dăm o întindere mai

mare acestui jurnal, noi am scris de atunci la Viena, cerînd voie și slobozenie ca acel jurnal să fie primit și în provinciile austriace, după tarifa celorlalte gazete. De vom fi norociți ca să dobîndim ceea ce cerem, atunci curaj numai; biruința este a trei particulari și triumful al tuturor românilor. Mă tem însă mult că nu o să izbutim nimic. Oricum, noi am cercat, ne-am făcut datoria, și cînd ceialalți toți nu făcea nimic, noi avem mulțumire că am mișcat treaba.

Atît pentru comunicația stabilită.

Mă bucur că *Foaie literară* a căzut sub mîna d-tale și nădăjduesc să vedem lucruri care o să-ți facă cinste înaintea a toată românimea³; îmi pare rău însă că mie nu-mi vine, după cum eram prenumărat la *Foaia duminicii*. Ai bunătate, domnule, și socotește-mă între prenumărănți, trimițîndu-mi totdeodată și foaia politică nemțească⁴. Acea
127 foaie literară eu nu ți-u să o/ complimentez altfel, decît să o publice prin organul *României*.

Cît pentru jurnalul ce zici că ți-ar face trebuință, adică *Curierul de ambe sexele* și *Muzeul național*, îți fac cunoscut că cel dintîi umblă cam schiopătînd, ieșînd abia din cînd și cînd, *Muzeul național* a degenerat cu totul⁵. El mai nu este altceva decît ceea ce era *Foaia duminicii* a d-voastre. Alte jurnale literale n-avem. Dacă poștești, eu poci să string numerile ce au ieșit atît din *Curierul de ambe sexele*, cît și din *Muzeu*, și să ți le trimit, dar sînt puține și puțin folos poți să tragi, căci — după cum zic — unul abia iese, altul a degenerat.

Societatea noastră literală abia își ține numele⁶; toată literatura noastră stă în niște traducții care văd lumina cînd și cînd. Vezi, dar, că nu e așa după cum s-aude. De-mi vei da voie, în toată sinceritatea voi descri mai pe larg toate aceste pe care aici abia ți le ating.

Îmi pare dar rău că nu poci să-ți slujesc acum cu nimic, mă bucur numai că am dobîndit prilej de a întinde cu domnia-ta o corespondență care mă va folosi mult. Primește acum te rog, domnule, încredințările cinstirei mele.

Al domniei-tale frate și slugă,

Fl. Aron,

profesor de istoria generală și vițe director
al Colegiului din „Sf. Sava“./

127°

¹ În *Gazeta de Transilvania*, 1838, nr. 7 redacția, respectiv G. Bariț, se ocupă mai pe larg de Țara Românească. Anumite idei și chiar expresii de aici sînt luate din scrisorile I și II ale lui Florian, cum atestă — între altele — rîndurile de mai jos: „...Căci noi [= transilvănenii], sîngele lor [de aceeași origine cu românii din Muntenia], am simți jale nespūsă cînd am cunoaște în urmă, cum că doară răsune-tul (echo) care-l fac alte neamuri pentru români este mai mare decît însuși sunetul“. — Fără semnătură, Bariț a publicat în 1838 relații despre Țara Românească și în *Siebenbürger Wochenblatt*.

² Ziarul se intitula, semnificativ, *România*; date despre el la Victor Popa, *Aron Florian (1805—1837)*, Cluj, 1956 (extras din *Buletinul universităților „V. Babeș“ și „Bolyai“ Cluj*, vol. I, nr. 1—2, 1956, ser. științelor sociale); idem., *Citeva date în legătură cu adoptarea numelui de „România“*, Cluj, 1959 (extras din *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai“*, 1959, ser. IV, fasc. I, Historia); G. h. Bulgar, *O contribuție la*

dezvoltarea stilului publicistic: România, primul nostru cotidian (1 ian. — 31 dec. 1838), în *Limbă-literatură*, IV, 1960, p. 27—38.

³ *Foaie literară* (1 ian.—25 iunie 1838) continua — pe alt plan și cu alte exigențe — *Foaia duminicii*, scoasă de Ioan Barac în 1837. Revista lui Barac a stîr-nit insatisfacții în rîndurile unor cărturari ca Cipariu, Bariț, Florian ș.a.; amănunte la Iosif Pervain, *„Foaia duminicii (1837)“*. — *Contribuții la istoria presei românești din Transilvania*, Cluj, 1961 (extras din *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai“*, ser. IV — Philologia, fasc. 2, 1961).

⁴ Este vorba de *Siebenbürger Wochenblatt*.

⁵ „Curier de ambe sexe“ schiopăta într-adevăr. Anunțat în decembrie 1836, numărul 1 al revistei apare abia în iulie 1837. Heliade Rădulescu motiva neregularitatea apariției prin „lipsa“ de tipografi, ceea ce nu este credibil. — Remarcile privind *degenerescența Muzeului național* (1836—1838) ni se par exagerate. Sînt în acest periodic foarte multe lucruri prețioase, care ar trebui cîndva cercetate.

⁶ *Societatea literară* a luat naștere la București, cu misiunea de a se ocupa de problema limbii române literare; date, în *Muzeu național*, I, 1836, nr. 34 și supl. la nr. 36; *Foaie literară*, 1838, nr. 4, p. 27—30 și la Iosif Pervain, *Timotei Cipariu și „Foaia literară“ (1838)*, în *Cercetări de lingvistică*, VII, 1962, nr. 1.

II

11 aprilie 1838

Domnule și frate,

Iacătă-mă, cam tîrziu, gata a-ți răspunde la întrebările ce mi le făcuseși, din acel instinct național ce caracterizează pe românii cei buni. Ar fi trebuit de mult să mă ușurez de această datorie cu care m-am însărcinat de bunăvoie, făgăduindu-ți a te domiri asupra unor neîmpăcări ale d-tale. Dar nici acum nu aștepta de la mine o dezvoltare întinsă de răspunsuri; o mie de greutăți, o mie de piedici nu mă lasă ca să poci a-ți mulțumi curiozitatea după cum aș dori. Cu toate aceste, ia aceste ce-ți scriu acum în nume de bine și mulțumește-te, pînă cînd vremea și alte împrejurări mă vor înlesni ca să te poci îndestula după cum poștești.

Domnia-ta privești lucrurile țării noastre dintr-un punct teoretic, le privești, adică, ca un filozof: cum ar trebui să fie. Eu, din parte-mi, le voi privi dintr-un punct practic și mă voi sili cît se poate mai pe scurt a-ți arăta pricinile care opresc orice înaintare spre bine, care stavilesc orice pîșire spre fericire, după care oftăm.

Țara Românească, obosită — după cum știi — de lungile suferiri ce i le pusese năpasta în spinare, vremile cele grele trecute, avea trebuință de reformă. Întîmplările au adus cu sine ca să o dobîndească. Regulamentul organic, afară de vreo citeva întocmiri barbare, este o carte sfîntă, în care este brăzdat drumul fericirii Țării Românești. Dar ce folos, cînd atît dezvoltarea lui, cît și punerea în lucrare a întocmirilor se face de niște oameni care nu știu să prețuiască facerile de bine ale reformii și pe care/ egoismul lor cel înghiesuit îi face ca să-și bată joc și de cele mai sfinte întocmiri. Dar, domnule, Regulamentul este în mîna aristocraților; ei legiuiesc și ei executează cele legiuite. Acum, dacă voi putea fi norocit ca să-ți arăt nimicia, mișălătatea și desprețul acestii caste urite, socotesc că-mi voi fi isprăvit rola pe cît se poate

și d-ta vei fi luat o înțelegere de starea în care ne aflăm, fără nădejde de îmbunătățire.

Nimic nu e mai lesne decât a-ți arăta că aristocrația noastră poartă întipăririle aristocrației tuturor națiilor, cu această deosebire însă că aristocrația aristocratilor s-a silit totdeauna a-și îmbunătăți starea sa, în vreme ce a noastră se înrăiază din generație în generație, se prăpădește singură pe sine și trage în prăpastie nația întreagă, care este osîndită să plătească păcatele ei. Aristocrația noastră este fără creștere și săracă, două defecturi care nenorocesc țara. Cît pentru creșterea ei intelectuală și estetică, maimuțeză superficialitatea franțezilor fără leac de soliditate, fără prințipe și fără nici o ispravă. M-aș mulțumi cînd și creșterea aceasta rea ar fi comună, publică și în armonie pentru toți, dar individualismul a biruit și casa fiecărui aristocrat este școală în care fiii săi se minjesc cu limba numai franțuzească și grecească, fără a învăța românește nici măcar să scrie; ajunge să știe a se iscăli. La o creștere atît de individuală, atît de superficială, ei abia învață să cunoască după idee slobozenia, dreptatea, patriotismul și altele ca aceste.

128° Dacă creșterea intelectuală este/ într-așa proastă stare, te încredințez, domnule, că creșterea morală este cu totul nebăgată în seamă. Aș putea zice că moralitatea nici după nume nu se cunoaște, necum să se practiceze. Năravuri bune nu se pomenesc, ocară le este cinste, nedreptatea dreptate, tirania slobozenie și virtutea tot felul de viții; în scurt, aristocrația noastră — în diametru — nu știe ce e moralitatea și Dumnezeu!...

Pe lângă acest defect al necreșterii aristocrației noastre, se adaogă sărăcia ei cea mare. Domnule! Din familiile cele mari abia 2—3 nu sînt datoare vindute; celelalte trăiesc prin silnicie. Sărăcia cea mare nu împiedică pe aristocrați de a nu cunoaște mii de trebuinți de prisos. S-ar zice că Viena, Parisul și Londra lucrează ca să îndestuleze aristocrația Țării Românești, care fiind săracă își vinde cinstea, își vinde dreptatea, își vinde țara, ca să cîștige bani să-și mulțumească deșertăciunile. Nu e nimic legiuit, nu e nimic sfînt, care să nu fie mijloc de speculație, cu care aristocrația să astupe găurile sărăciei cei mari. Poci zice că Țara Românească întreagă lăcuiește în bordeie, umblă desculță, mănîncă mămăligă de mei, ca să îndestuleze luxul aristocrației noastre, care n-are soț nici într-o parte a Europii.

Acum, cînd o aristocrație ca aceasta ține în mîna sa destinația țării, cînd ea legiuiește și execută cele legiuite pentru țară, poți, domnule, să aștepti vreun bine, vreo înaintare, vreo fericire? Domnia-ta știi prea bine că, ca să se facă o țară fericită, trebuiesc două lucruri: oameni și bani. Din cele zise ai văzut că/ Țara Românească n-are nici oameni, nici bani. Trei-patru inși în aristocrație sau alt clas — care se vād a fi mai buni, slobozi, patrioți — nu pot face nimic împotriva mulțimei cei mari. Vorbesc și sfătuirile lor zboară în vînt și întreprinderile lor mor deodată cu nașterea lor, pentru că acei 3—4 patrioți buni nu sînt ascultați, nu sînt sprijiniți de nimini. Stingîndu-se aristocrații de acum, așteptăm alți aristocrați și mai răi. Cei buni, dacă n-avea învățătură,

nu cunoștea nici trebuințe; cei care vor urma au o învățătură rea și cunosc trebuințe mai multe, pentru că au fost pe la Paris și pe la Londra, ca să aducă poliți pe care să le plătească Țara Românească, cu dobinzi mai grele decât cele [de] pînă acum. Nu ne rămîne dar nici o nădejde de îndreptare pentru aristocrația noastră. Durerile țării nu se vor sfîrși, și nefericirea ei nu știu cînd va înceta de a mai crește!...

Aș cunoaște două mijloace prin care să se dărapene aristocrația, dar și aceste, atît în teorie cît și în practică, nu se potrivesc nicidecum cu scopul meu. Cel dintîi mijloc ar fi ca să se formeze o aristocrație secundară, după cum sînt Wighs în Englitera. Această aristocrație ar putea să dărapine pe cea mare și atunci s-ar putea nădăjdui bine pentru țară. Dar, domnule, nobilimea cea mare a închis drumul nobilimei cei mici de a nu se putea înălța sau a molivsit-o de toate relele în care se tăvălește ea. Așadar, acest mijloc nu poate izbuti. Celalalt mijloc este ca *populul celalalt să-și cunoască drepturile sale și să ia sau să-și facă singur ceea ce aristocrația nu va să-i dea sau nu va să-i facă. Ah, domnule, acest mijloc ar fi cel mai sigur și cel mai drept!* (s.n), dar este foarte primejdios. Cea/ mai mică mișcare a norodului de aici ar hotări umbra de neatîrnare de care se mai bucură Țara Românească și s-ar da pradă Alt mijloc nu mai cunosc prin care s-ar putea schimba mai curînd starea aceasta ticăloasă a lucrurilor în care ne aflăm, decât vremea care ce știi — cu încetul — ce poate să aducă și pentru Țara Românească!¹

Asfel, domnul meu, o castă stricată și înrăutățită tiranisește o țară ursită, după cum se vede, numai ca să sufere; asfel, patrioții cei buni gem sub jugul ei, fără a putea cu învățătura, povețile sau lucrările lor a face ceva folositor pentru tot publicul; asfel, toții românii dintr-această țară așteaptă încremeniți ceasul cînd să se sfîrșască durerile lor, fără a putea ei să-l grăbească. Cel puțin se mîngie cu nesimțirea și cu neștiința că ei pot fi vrednici și de altă stare mai bună!

Eu isprăvesc această materie ticăloasă, despre care îți scriu cu inima pătrunsă de durere și cu ochii inecați în lacrimi. Dîndu-ți pe scurt izvorul, domnia-ta lesne vei putea să-ți faci o idee bunicică despre toate pricinile care opresc înaintarea Țării/ Românești. Avînd prințipe, poți argumenta despre toate cum îți va plăcea, și atunci încetează de a ne mai învinovați că aici nu se face nimic, că acele care se întreprind a se face mor deodată cu nașterea lor.

Aceste ți le scriu, domnule, numai spre știința domniei-tale, iar nu ca să umple rînduri în foaia domniei-tale. Mie mi[-i] rușine să ne scrim ocară, dar să o mai vedem și tipărită! Însă ce zic? Și cu scrisul și cu tipăritul putem să dăm de primejdie, pentru că înrăutățiții vor să treacă înaintea lumii de oameni virtuoși. Păstrează dar aceste secrete pentru domnia-ta și pentru prietenii domniei-tale și fii încredințat că nu *dinafară*, ci dinlăuntrul nostru vine tot răul de care pătîmim și vom pătîmi încă multă vreme, fără nădejde de tîmăduire².

Cu prilejul acelei scrisori a domniei-tale ce ai binevoit a-mi adresa, m-ai întrebat dacă folosește a satiriza. La aceasta răspunz că o nație

130° neînvăţată, cum sînt românii, trebuieşte mai întii să se înveţe/, şi neascultînd sau urmînd rău, atunci să se încordeze satira şi să-i muşte amar. Orisicum, trei pilule de învăţatură în doză mare şi două pilule de satiră în doză mică socotesc că foloseşte mult la boala de care pătinesc românii peste tot.

Am făcut punere la cale ca să ţi se trimită *România* noastră, dar te rog nu o supune la o critică aspră. Socoteşte că aici la noi *Dant veniam corvis, vexant censura columbas*³. În casele aristocraţilor se citesc scrisorile lui Voltaire, Rousseau, Diderot, Helvetius, Volney, Abbé Lamennais şi jurnalele cele mai liberale franţozeşti, (pe semne, ca să se strice şi mai rău)⁴, şi norodului celui alt nu-i dă voie să ştie nimic, mai cu seamă din ţara sa! Sîntem siliţi să scrim secături, ca să astupăm ochii aristocraţilor şi să împrăştiem gustul cititului. Fiind norociţi ca cu mijlocul acesta să fermecăm pe publicul cel de jos, atunci la anul o să schimbăm coarda. Apoi iese unde va ieşi!

La prenumăranţii cei vechi, te rog adaogă şi pe preasfinţia-sa părintele Neofit, episcopul Rimnicului, la — Bucureşti.

Prenumăranţii domnii-tale de aici mă supără, întrebîndu-mă care este preţul cel adevărat al foilor d-tale şi de cînd pînă cînd se socoteşte vremea prenumăranţiei. Ei nu înţeleg din însemnările ce s-au făcut în pricina aceasta.

Aştept să dobîndesc vreme pacinică, ca să-ţi scriu pe larg despre cele ce ţi-am însemnat aici pe scurt. Pînă atunci, te rog să primeşti încredinţările cinstirei mele.

Al domniei-tale frate şi slugă,

Fl. Aron.

P.S. Acuşi, în grabă, o să-ţi scriu despre o altă materie, rugîndu-te 131° ca să-mi dai o desluşire la cele ce voi cuteza a te întreba./

¹ Vorbind în asemenea termeni despre rolul maselor în lupta pentru instaurarea unei ere de dreptate socială în Ţara Românească, Florian îi anticipează pe mulţi dintre contemporanii săi, de exemplu, pe Cezar Boliac, cititor asiduu al cărţii lui Jules Michelet, *Le peuple*. De altfel, în anii de pregătire a revoluţiei de la 1848 periodicele noastre se arată din zi în zi mai preocupate de noţiunea de *popor* (*popul*, *norod*), definindu-l uneori în modul următor: „Norodul! În două chipuri se înţelege această zicere: unii o rostesc cu dispreţ şi alţii cu obrăznicie. La unii norodul este un fel de dobitoc nedomerit şi ticălos, la alţii, o putere augustă şi vrednică de temut. Unii zic că norodul este făcut pentru lacrimi şi suferinţe şi alţii din norod îşi închipuiesc un obiect de închinare. Sărmanul Norod! [...]”

Nu iubesc pe aceia ce împilează norodul şi iubesc ceva şi mai puţin pe aceia ce îl amăgesc, spre interesul lor, cu vorbe mari“ (J. de F., *Norodul*, în *Curier românesc*, IX, 1838, nr. 7. — Mai multe amănunte la I. Pervain, *Scrisorile lui Florian Aron către Bariţ, din 1838*, în *Cercetări de limbă şi literatură*, Oradea, 1969, p. 169 şi urm.

² În pofida rugămintii de a păstra „secretele“ pentru sine şi pentru amicii săi, Bariţ a făcut uz de ele, dar fără să se refere la Florian, în mai multe articole privitoare la stările din Ţara Românească; vezi *Gazeta de Transilvania*, semestrul I, 1838, nr. 7, 15 ş.a.

³ Versul este din satira a 2-a, *Fătarnicii*, a lui Juvenal: *Dat veniam corvis, vexat censura columbas*.

Traducerea în volumul Persius, Juvenal, Marţial, *Satire şi epigrame* (Bucureşti, 1967, p. 42):

Tu mărită-te, dar ochii să-i închizi, şi să nu vezi!
Pietre scumpe vor fi preţul, dacă taina o păstrezi.
Vreţi să aruncaţi ocară tot asupra bieteii rochii?
Osîndiţi-o pe columbă! Corb la corb nu scoate ochii!

Alte tălmăciri posibile ale ultimului vers: Critica crută corbii şi năpăstuieste porumbeii; Pentru unii mumă, pentru alţii ciumă.

⁴ În *Tribuna poporului*, 1903, nr. 19, G. Bogdan-Duică observă: „Nu putem trece peste acest şir de nume, fără a remarca că Aron nu înţelegea, nu vedea influenţa bună ce-au avut-o acei pe care-i cultiva, mai mult decît alţii, tocmai puţinii oameni buni ce-i laudă chiar el mai înainte“.

III

2 mai 1838

Domnule şi frate,

Mă grăbesc a te înştiinţa că articolul d[-lui] Maiorescu, ce s-a văzut în *Foaia literară* cu n° 16, a făcut aici o întipărire foarte tristă şi a băgat pe om în primejdie, încît nu ştiu cum va putea să iese. Atît numai zic: Domnul să-l scape!¹

Domnule! Pentru binele ce doreşti la toţi românii, fie din orice ţară vor fi, te rog eu şi toţi care simt bine, încetează cu/ articole de 132 acelea care supără şi vatămă, căci în loc de a folosi ceva strică foarte mult, încît nu-ţi poţi închipui. Mărgineşte-ţi condeiul mai mult a învăţa decît a satiriza. Aceasta o aşteaptă de la domnia-ta toţi cei buni, aceasta o doreşte şi eu, al d-tale plecată slugă,

Fl. Aron./ 132°

¹ Articolul lui Ioan Maiorescu se intitulează *Domnule redactor!* Polemica şi invectivele la care a dat naştere, la V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor, de la 1800—1864*, vol. II, Bucureşti, 1892, p. 65—81; N. Bănescu şi V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, Bucureşti, 1912, p. 22 şi urm.

IV

Bucureşti, 23 Xbric [decembrie] 1838

Domnule şi frate,

În cea din urmă scrisoare a domnii-tale adresată mie, te plîngi că de mult tăcem. Aşa e, ai dreptate; dar aceasta nu curge din pricină că m-aş fi supărat pe ceva. Nu, domnule, să nu fii nicidecum în părerea aceasta. Depărtarea locului, ocupaţiile mele şi nişte împrejurări pe care mai mult le poţi gîndi d-ta decît să ţi le mai scriu eu, aceste sînt pricini adevărate, care mă făcură să întîrziez cu scrisoarea mea.

Eu știam prea bine despre cele ce s-au urmat din partea noastră de aici, ca să vă supuie foaia politică a d-voastră la cenzură mai aspră¹. Făr' a ști care ar putea fi rezultatul acestor mișcări antinaționale, am scris Maiorescului ca să-ți facă cunoscut toată împrejurarea. Mă bucur că, după cum îmi vestești, n-au izbutit nimic, decît au întărit gazele unguerești ca să scrie mai amar despre noi.

Cînd am scris Maiorescului ca să-ți scrie, aceasta n-am făcut-o din pricină că mi-a fost milă sau rușine de noi; nu, domnule, nicidecum
135 aceasta să nu o / gîndești niciodată. Mie mi-a fost numai teamă să nu se întîmple ca foaia d-voastre să se oprească la graniță. Dacă socotești că aceasta nu se va întîmpla și dacă crezi că foii d-voastră nu i se va pricinui nici o vătămare, atunci, domnule, urmează cu foaia politică după cum ai început, căci folosul va fi mare și recunoștința națională va fi răsplata zelului și osteneții ce pui. Cît pentru foaia literară², aș socoti ca articolele stricte literare să fie mai cumpătate, pentru că publicul nostru [...] caută plăcere, iar nu învățatură, pe care nu este încă în stare a o prețui. Apoi literații noștri de aici îi vezi bine că ei și-a croit sistema după planul lor și tot ce nu este ca al lor nu numai că n-are nici un farmec trăgător pentru dînsii, ci neștiind a se cumpăta, izbucnesc în vorbe care nu le face cinste.

Fiindcă cu sfîrșitul anului curgător, adică a. 1838, *României* o să-i citim molitvele de îngropare și să-i zicem „Vecinica ei pomenire“³, eu
135^v rămii slo / hod și atunci, în momentele mele de odihnă, voi compune cînd și cînd cite un articol, pe care ți-l voi trimite pentru foaia literară, rugîndu-te a-l primi ca să-l publicezi. Articolele nevinovate vor fi iscălite de mine și așa se vor și tipări; cele care vor fi mai întepătoare se vor tipări anonim sau cu litere inițiale schimbate. Dacă și Maiorescul va face tot ca mine, atunci noi ne vom bucura că putem să te ușurăm cînd și cînd pe domnia-ta și putem să aducem un mic folos dragii noastre nații. Așa socotesc că foaia va rămînea tot cu acel scop ce l-ai publicat prin programa trimisă; te-aș ruga însă, domnule, dacă s-ar putea ea hîrtia foii literare să fie ceva mai fină. N-ar strica cînd s-ar putea schimba și slovele, că prea sînt lăptoase, ca barba lui Chiril. Foaia politică se citește numai de bărbați, foaia literară, și de bărbați și de dame.

Știu că ești curios a ști pentru ce încetează *România*.

¹ Foaia politică este *Gazeta de Transilvania*.

² Foaie pentru minte, inimă și literatură.

³ „Niște abonati din Cîmpulung și Pitești“ (adică I. Heliade Rădulescu) comentează „pogripania“ ziarului în *Curier românesc*, X, 1839, nr. 6, p. 21–24 (la p. 28, erata). Citez începutul din *Domnule redactor*: „Ca abonati la *România*, ne-am întristat cînd prin n-rul ei cel din urmă am văzut că încetează, pentru că noi, o parte de rumâni, ne bucurăm de cite ori vedem că se începe ceva folositor și contrebuitor spre înaintarea noastră, și ne mîhnim cînd — din nenorocire — încetează“. În continuare se stăruie asupra dificultăților activității gazetărești la noi, se lovește în F. Valbaum („om închinat cu totul interesului și cîștigului“), în a cărui tipografie a ieșit *România*, se arată cît de păgubitoare este „mămuțărirea“ de către români a diferite „marafeturi“ străine și, în final, se deplînge faptul că redacția nu a făcut suficiente eforturi pentru a salva de la moarte ziarul. A ținut într-adîns să compromită numele de *România*? Dacă da, a greșit colosal! *România* nu „s-a îngropat la 31 decem. 1838. Rumânia stă și a stat, după cum zice însuși d. Aron“.

Făr' a-i număra eu aici virtuțile sau vîțiile, zic / numai atît că fata-
136 litățile ei sînt multe, ca și ale tuturor lucrurilor din țara noastră, care se încep cu un zgomot repezit, de un entuziasm nespus, și încetează cu încetul de a mai fi, ca cum nu s-ar fi început niciodată. Ah! Vorbînd astfel, îmi vin în minte o grămadă de lucruri care îmi storc din ochi lacrimi.

Eu isprăvesc scrisoarea mea și aflînd că domnia-ta primești propunerile mele în privința foii literare, eu mă recomandez favorului prietinesc al domnii-tale.

Frate și slugă,

Fl. Aron. /

V

București, 19 fevr. <1840 >

Domnule și frate,

Ți-am primit scrisoarea din 10 fevr. Eu îți eram dator un răspuns mai lung la o scrisoare încă din 9 bre [= noiembrie], dar mă vei ierta ca să-ți răspunz altă dată la aceea. Acum, la aceasta.

Îți mulțumesc pentru articolul din *Satel[ul]*. Nu pentru că mă grămădește cu laude care nu le meritez, ci pentru că vorbește de țara noastră. Cu toată că forma este adevărată, dar materia e cam plină de minciuni². Aș vrea totdeauna și dumneata să crezi așa după cum știu eu. Oricum, însă mai bine e să ne laude decît să ne hulească lumea. Cînd în foaia d-tale ai împărtăși românilor de aici astfel de articoli, de care zici că se află citeodată și în gazeta de la Cluj și Pojon, ne-ai aduce mare slujbă.

Maiorescu? Eu țiiu cu dînsul corespondență în toată săptămîna. /
139^v Niciodată nu mi-a scris de d-ta decît cu laude pentru ostenețile ce pui pentru români. Alceva ce poate să mai fie nu știu. Cu expediția viitoare o să-i scriu de dumneata, ca să văz ce pricină poate să fie de te-a uitat astfel. Orice va fi, el trebuie să-mi scrie, pentru că este din *intimii mei*, și eu nu voi întirzia a te înștiința despre toată curgerea pricinii.

Din gazeta d-tale am înțeles că d-tale îți este cunoscută cartea lui Colson care a făcut-o asupra țarilor românești și anume: *Țara Românească și Moldova*³. Asupra aceștii cărți *Jurnalul de Débats* a făcut o critică analitică pe scurt. Traducîndu-se articolul acesta în românește, umbă pe aici pe la noi din mină în mină. Eu ți-l trimit și dumitale, și
139^v dacă socotești că poate / să intereseze pe toată românimea, precum socotesc eu, apucă-te și scoate un extract zdravăn dintr-însul, (se înțelege, pe cît te vor ierta foarfecile cenzurei), și dă-l în foile dumitale cît mai curînd. Te încredințez că se va citi cu plăcere și toți cei buni îți vor mulțumi. Mă înțelegeți cam ce voi, dar îți mai pomenii de nodul *questionis orientalis*.

Iartă-mă, că mă grăbesc. Nu-ți uita însă de a pune acel articol cit se va putea mai curînd.

Al d-tale frate și slugă,

Fl. Aron./

¹ Aron Florian nu indică anul. Este, însă, vorba de 1840; motivarea, în n. 2.

² În *Satellit*, I, 1840, nr. 9 (13 fevr.) și 10 (17 fevr.) apare o *Correspondență* — *Korrespondenz. Walachei, Februar 1840*, fără semnătură; ea a fost scrisă, probabil, de Bariț. — În *Siebenbürger Wochenblatt* din 1839 (nr. 19) s-a tipărit, scrie corespondentul, un articol despre începuturile și situația înfloritoare a literaturii române. El a citit acest articol cu mare plăcere și a sperat că ziarul va continua să împărtășească și alte știri referitoare la Moldova și Țara Românească, la „principatele prietene”. Văzînd că așteptarea îi este zadarnică, s-a decis să dea cîteva relații despre progresul culturii, al artelor și științei în cele două țări de dincolo de Carpați.

Ceea ce uimește pe un observator atent și nepărtinitor, arată corespondentul, este progresul impetuos al literaturii, artelor și științei, dar mai cu seamă al învățămîntului („instrucțiunea publică înainteză în progresie geometrică spre desăvîrșire”). Dovadă peremptorie sînt examenele publice de la București, Iași sau Craiova, ținute în săli de clasă fastuos decorate, de către profesori vrednici, îmbrăcați în „uniforme sclipitoare”. Impresionează, de asemenea, purtările, înfățișarea și realizările elevilor, printre care află „acum” și numeroși fii de boieri bogați. Înalta treaptă la care a ajuns învățămîntul public pretutindeni, chiar și în orășele și la sate, este opera unor oameni inteligenți și activi, sprijiniți efectiv de domnie. Din păcate, meritele domnitorului [Alexandru D. Ghica] încă puțini le recunosc.

În ceea ce privește literatura, corespondentul relevă înfăptuirile lui Damaschin Bojincă în domeniul legislației, *Vocabular-ul purtăreț rumânesc-franțozesc și franțozesc-rumânesc* (1839), alcătuit de J. A. Vaillant, și *Idee repede de istoria prințipatului Țării Rumânești* de Aron Florian, lucrată după Engel și după documente din diferite fonduri arhivistice autohtone. Lucrarea lui Florian a fost primită cu mult interes; ea stimulează studiul istoriei și contribuie la întărirea patriotismului.

Lucrări ca cele amintite ajută mult la propășirea limbii române, la „innobilarea” ei. În surmontarea greutăților întimpinate, un rol de seamă joacă limba latină, cu care româna se înrudește.

Se așteaptă cu nerăbdare apariția, în cursul aîului 1840, a unui studiu închinat paralelismului dintre limba română și cea italiană, care se va publica în *Curierul românesc* și într-una din foile lui Bariț. Adaug: autorul studiului este I. Heliade Rădulescu.

În finalul corespondenței, autorul se ocupă de accesul *Gazetei de Transilvania* și al *Foii pentru minte, inimă și literatură* în țările transcarpatine: „Bucuria cu care au fost și sînt primite aceste foi este de nedescris. Mulți din popor vād în amîndouă cărțile lor de învățatură (ihre Lehrbücher) și nu rareori am auzit pe unii dintre admiratori spunînd că nu se vor despărți” niciodată de ele. Cinste lui Gheorghe Bariț! Spirit întrepid și neobosit, Bariț — care simte „adînc nevoile națiunii sale” — trebuie să persevereze pe drumul ce și l-a ales, să trezească din amorțeală forțele intelectuale românești, să promoveze moralitatea și patriotismul, fiind convins că sămînta împrăștiată prin foile sale va da roade. Posteritatea, recunoscătoare, îi va aprecia după cuviință strădaniile. Enigmatic îi pare corespondentului un singur lucru: de ce transilvănenii, spre deosebire de moldovenii și de muntenii, nu-i sprijinesc în suficientă măsură eforturile patriotice și naționale. Dar „frații” ardeleni, spre cinstea lor, vor ști să pună capăt acestei „anomalii”.

³ F. Colson a publicat la Paris, în 1839, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie, suivi des traités de la Turquie avec les puissances européennes et d'une carte des pays roumains*. — Citim în *Gazeta de Transilvania* (III, 1840, nr. 5, p. 18): Colson este „autorul unei cărți interesante pentru prințipaturile Moldova și Valahia”. Neîndoios, Florian se referă la această notă. Vezi și Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*, București, 1967, p. 21—27.

VI

[București, martie-aprilie 1840]¹

Domnule și frate,

Socotesc că vei fi primit o scrisoare a Maiorescului ce eu am trimis-o prin poștă. Asemenea crez că vei fi primit și o scrisoare a mea trimisă prin d. dr. Vasici, pentru care aștept o urmare din partea d-tale. Primește acum, dimpreună cu o foaie a Maiorescului, și aceste vreo 3—4 rînduri ale mele. Bănuiala ce aveai despre Maiorescul ți se va ridica, văzînd că împrejurări neștiute au mijlocit neînțelegerea între d-ta și între el.

Obșteasca Adunare a noastră își urmează lucrările sale în pace / 141 și în liniște. Dacă mădulării ei ar fi toți creșuți bine, ar înțelege formele parlamentare și nu s-ar povățui de un egoism înghiesuit, ar aduce roade bune. D-ta știi că partea cea mai mare a boierilor noștri sînt datori vinduți. Guvernul, care are inițiativa, a propus un proiect ca să-și plătească boierii datoriile, spre a se întemeia un credit obștesc. Cu toate că acest proiect, ce se află acum în dezbatere, află multă împotrivire, dar 141^v mulți deputați vorbesc ca patrioți buni. /

În urma cercetării socotelilor școalelor, Obșteasca Adunare a făcut raport către M. S. Prințul, cerînd a se face reformă în școale, fiindcă după sistema ce s-a urmat pînă acuma nu s-a văzut nici un spor. Către aceasta, a recomandat milostivirii sale pe d. Aristia, pentru Omer, pe d. Vaillant (sic), pentru vocabularul (sic) său, și pe mine, pentru *Istoria țării*, ca să ni se facă o răsplătire pentru ostenele noastre ².

Reforma școalelor este inchipuită și se așteaptă proiectul. Socotesc că experiența va povățui pe acei ce se vor însărcina cu redacția 142 acestui proiect ca să facă un lucru zdravăn, / după cum cere obștea, însuflată de vreo cîteva capete bune.

Cîmpineanul șade afară din București la o grădină a sa închis, astfel încît n-are relație cu nimic. El n-are voie să iese afară, nici alții să meargă la dînsul. Care va fi sfîrșitul, nu știe nimini ³.

Toți cei buni de aici așteaptă cu nerăbdare dezlegarea pricinii Răsăritului, ca să ne vedem soarta: unde rămînem și cum ⁴.

Primește, domnule și frate, încredințările cinstirii mele.

Al d-tale frate și slugă,

Fl. Aron.

/ P.S. / Aceste ce ți le scriu, numai spre știința d-tale. /

142^v

¹ Scrisoarea este nedată. Pentru datarea propusă aici pledează:

— epistola trimisă de I. Maiorescu lui Bariț, în 8 martie 1840, cuprinzînd rînduri despre malentendu-urile dintre ei (vezi N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 442, 444 și 447);

— „raportul” Obștesții Adunări către Alexandru D. Ghica, prezentat domnitorului înainte de 15 martie 1840 (vezi V. Urechia, *Istoria școalelor...*, vol. II, București, 1892, p. 147—148).

² Fuseseră propuși să fie premiați: C. Aristia, pentru traducerea parțială a *Iliadei*, J. A. Vaillant, pentru *Vocabular purtăreț rumânesc-franțozesc și franțozesc-rumânesc* (București, 1839), iar Aron Florian, pentru volumele din *Idee repede de istoria prințipatului Țării Rumânești*.

³ Ion Cîmpineanu a fost închis la mănăstirea Mărgineni, apoi la Plumbuita pentru îndrăznelile activității pe care a desfășurat-o ca șef al opoziției boierimii liberale, despre care vezi *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 990.

⁴ În legătură cu „pricina Răsăritului“, vezi *Cauza orientală*, în *Gazeta de Transilvania*, 1840, nr. 18 (28 aprilie), p. 69—71.

VII

București, 15 iunie 1840

Domnule și frate,

Cam târziu viu să-ți răspunz la scrisoarea d-t. Cursul trebilor noastre de aici mi-a încurcat mintea atît de mult, încît dacă d-t nu m-ai fi întrebat puncturi, puncturi, cu toată dorirea ce aveam a-ți scri multe, multe, mai că nu știam ce să-ți răspunz. Dar să vin *ad rem*.

Cea dintîi pricină este a școalei, pentru reforma căria ai citit destule bune, dar multe și foarte rele, din *Cuvîntul* d. Eliad. Este cu adevărat că înainte de *Cuvîntul* acesta noi ne-am apucat, cu o căldură nebunească, de o reformă radicală. După multe zile și nopți de muncă, am alcătuit un regulament de vreo 18 coale manuscrise și din care a furat Eliad cele bune ale sale. Dîndu-se acest regulament I. S. Prințului, s-a și orînduit o comisie de 6 bărbați, din care era 2 greci improclețiți, ca să-l cerceteze, și pe urmă, făcîndu-i-se observațiile trebuincioase, să se dea în formă de proiect în cercetarea, dezbateră și aprobația Obșteștii Adunări. Comisia n-a apucat să se adune măcar o dată spre a-și începe lucrările și Obșteasca Adunare, înțelegînd de la dînsa că pentru punerea în lucrare a acestui regulament nou se cer peste 20.000 galbeni, a strîmbat din nas, a cîrît că n-are vreme de a-l cerceta în sesia aceasta, în sfîrșit, că n-are poftă de a se reforma școalele!!! Iacă unde am ajuns cu reforma școalelor!!! Unde ajungem aici cu toate începuturile cele bune!!!¹

Proiectul pentru ca să-și plătească boierii datoriile, să se întemeieze un credit obșteșc și să se poată statornici o bancă s-a primit de Obșteasca Adunare. Creditul obșteșc negreșit că pe moșii și orice avere nemîșcătoare trebuie să se întemeieze. Dar cu toate aceste, acesta e un temei slab, cînd inima și sufletul oamenilor sint stricate, pentru că atunci ei își bat joc și de cele mai sfinte legiuiri. Mi[-i] frică că acest proiect / s-a primit numai ca o mască sub care boierii, care nu mai avea nici un credit, să mai poată stinge casele neguțetorești care se află aici.

Recomendația făcută de Obșteasca Adunare către I. S. Prințul pentru o răsplătire cuvenită la cei trei triumviri n-a avut pînă acum nici un rezultat². Raportul acela stă fără rezoluție. Pînă cînd? Nu știu. Atît știu că I. S. Prințul are destui bani în dispoziția sa, ca să răsplătească prințește, căci [?] venitul ce aduce exportăția bucatelor peste graniță, și care taie peste 1.000.000, Obșteasca Adunare l-a incredințat discrețiilor I. S. ca să-l întrebuițeze la gratificații, încurajeri ș.c.l. Cît pentru mine, eu socotesc că noi nu vom lua nimic!

Orientul este nodul gordian pe care numai sabia lui Thiers ori că-l va dezlega, ori că-l va mai incurca. Într-adevăr, noi sintem foarte îngrijați pentru chipul cu care se va dezlega, fiindcă de aci atîrnă existența politică a noastră. Cu toate că după chipul cu care se oblăduiește această țară în vremea de acum, lumea nemulțumită strigă că [...] sub turci n-ar putea fi mai rău!!! Dar ce scumpă e neatîrnarea, ce dulce e naționalitatea!

Cu articolul știut fă cum te vor învăța împrejurările. Eu mi-am făcut datoria ca să ți-l trimit; ceea ce urmează atîrnă de la d-ta³.

În zilele trecute *Naționalul* franțozesc a publicat un articol care a dezbătut toate scandalele și rușinile guvernului nostru și a izbit fără cruțare, cu trăznetele hulei, pe toți ciți ocărăsc posturile în care se află. *Sed surdit cantatur!*⁴

Pentru nota făcută la pericopa din manualul de istorie al meu nu numai că n-am nici un cuvînt de a mă supăra, ci — dimpotrivă — îți mulțumesc că nu lași să treacă prilejuri în care poți să faci aducere aminte de mine⁵. Asemenea și recenzia ce zici că se gătește îmi va fi bine primită, fie și măcar crîncenă. De va face trebuință, voi răspunde. /

Pentru gazeta dv. mi se pare că ți-am mai scris o dată că dîndu-se de două ori pe săptămînă s-ar citi cu mai multă sete și ar aduce mai mult folos. Foaia literară este binevenită oricînd și măcar numai o dată pe săptămînă, dar știrile politice cu cît mai proaspete, mai dese, cu atît mai prețuite. Din gazetele politice ce avem astăzi, *Albina* însămnează ceva, dar în Țara Românească abia numără 12 abonați. *Curierul* a schiopătat de tot și în toată țara n-are mai mult de 80 abonați. *Cantorul*⁶ este un hoț care fură din *Albină* și din *Curier* și din gazeta dv., și n-are nici un preț, nici chiar la aceia care îl iau de mila lui Carcalechi. Gazeta dv., în forma, redacția și alegerea articolelor, n-are rivală; așadar, orîndu-se, în forma, redacția și alegerea articolelor, n-are rivală; așadar, orîndu-se, cum o vei întoarce, ea va izbuti. Urcarea prețului să nu te sperie nimic, căci acel ce dă acum o sumă pentru o dată pe săptămînă, dă bucuros și îndoit pentru de două ori, și încă ea va număra mai mulți abonați, căci atunci este gazetă politică zdravănă, fără asemănare.

Regulamentul organic al nostru nu s-a tipărit decît o dată, cînd s-a publicat, la 1834. De atunci și pînă la 1837 a pătimit mari schimbări, s-au îmbogățit cu multe proiecte. La acest an, din îndemnul Rusii, guvernul nostru a hotărît să facă o revizie la tot Regulamentul tipărit, după originalul manuscris, adăogîndu-i proiectele legiuite și scoțînd articolele desființate, și pe urmă să-l tipărească întreg [...] Cu prilejul acela s-a făcut vrednică de pomenire pentru totdeauna sesia din 1837, cînd s-a închis Obșteasca Adunare pînă în anul acesta, făr' a se mai face vreo pomenire pentru revizuirea și tipărirea Regulamentului⁷.

Regulamentul Moldovii s-a lucrat aici în București, cînd s-a lucrat și al nostru. Dacă nu greșesc, mi se pare că au fost numai trei mădulari la comitetul însărcinat cu acea lucrare: Sturza, care este astăzi prinț, Costache Conachi și aga Asachi. Deosebire între regulamentele acestor două țări nu crez să fie mare, mai cu seamă în așezămintele și întocmirile de căpetenie, fiindcă amîndouă s-au lucrat după aceleași instrucții și

VIII

București, 27 Xvrie [decembrie] (1)840

Domnule și frate,

Nu mai ții minte de când nu ți-am scris și, cu toate aceste, cit de mult am dorit! Imprejurări fatale, neobișnuite, m-au împiedicat și d-ta mă ierți.

Întimplarea, (îți scriu în credință), m-a adus ca să-ți scriu și aceste puține rânduri, dar pentru aceea să n-o iai în nume de rău că am zis că întimplarea m-a adus să-ți scriu.

Scrisoarea Maiorescului, cu datul de la 16, mi-a picat în mină abia ieri, alaltăieri, când nu era zi de poștă. Fiind în plicul meu pecetluită cu un fel de ceară scurupoasă, când am spart scrisoarea mea s-a zdrobit pecetea de tot de la scrisoarea către d-ta. Atunci vrind, nevrind am deschis-o și făcându-i altă cuvertă am băgat și eu aceste două rânduri. Înțelegi acum întimplarea?

Du pe la noi n-am ce-ți mai scri, decit că comisia însărcinată de către Prințul cu cercetarea regulamentului celui nou al școalelor și-a început 145 lucrările sale înaintea sărbătorilor. Patru seanțe au fost regulate, la care / ne-am aflat față și noi, vreo 2—3 profesori. În acele seanțe abia s-a citit regulamentul, rămîind ca fiecare comisar să-l mediteze și să-l compareze cu cel vechi, și pe urmă — făcându-și idee — la seanțele următoare să înceapă dezbaterile. Când era să se înceapă lucrul serios, au sosit sărbătorile și lucrul a rămas pînă mai tîrziu.

Din puținele conferințe ce s-au ținut în acele 4 seanțe, s-a văzut un duh de dezghinare între efori și — deobște — o nu prea mare dorire de a face o reformă radicală în școale și, în sfîrșit, o nu prea mare trageră de inimă de a da banii ce îi cere înființarea regulamentului. Ce se va face în pricina aceasta după sărbători îți voi împărtăși. Pentru acum mă mărginesc a-ți arăta că Prințul nostru, temindu-se de concurența moldovenilor, a hotărît să nu cruțe bani pentru școale. Ei, dar Prințul nu poate da nimic fără Obșteasca Adunare!

145^v Frate și slugă,

Fl. Aron

IX

București, 20 8vrie [octombrie] (1)841

Domnule și frate,

Am primit scrisoarea ce mi-ai trimis și iată că îți răspunz. Luai o coală de hîrtie ca să-ți scriu multe, dar nu știu cum voi ieși la căpătii.

Mai întii ți-oi spune că întoarcerea noastră de la Brașov acasă a fost norocită. Elöpatak-ul mie unuia — care n-aveam așa trebuință — mi-a făcut mult bine; nevastă-mea deși se simte scăpată de patima ficatului, dar știi — ca toate nevestele tinere — este nemulțumită, pînă când nu va avea nădejde de a fi mumă, lucru care mie unuia, după

stările noastre împrejur, poate să-mi și lipsească, fără să-mi pară rău. D'altmîntrilea sintem bine și petrecem ca în București.

Acum să viu la ale d-tale. Din deosebiți articoli ce ne-ai împărtășit prin foaia d-tale, am pătruns ce se lucrează între națiile Transilvaniei, am cunoscut tendența ce a luat-o acest organ al românilor și nu poci decit să-i poftesc noroc. Niciodată foaia d-tale nu putea sluji pricinii acestei nații urgisite cu mai mare folos decit în vremea aceasta, când lupta se încep. Dacă în zioa de astăzi sint puțini români care să știe prețui într-adevăr meritul acestii foi, posteritatea îți va duce atît tributul mulțumirilor din partea sa, cu dobîndă, cit și chiar al celor puțini buni de acum il va implini. Îmbărbătează-te numai cu curaj și cu moderație, ca izbînda pricinii cei năpăstuite ce o apără foaia d-tale să fie triumful ei cel mai strălucit. / Dar pînă atunci îți trebuie ajutor și sprijinire, o știu atît de bine și o simț așa de adînc ca și d-ta. Neavînd 146 alte mijloace la îndemină, ai vrea să urci prețul foii și stai la îndoială. Suie-l fără frică și nu te teme că se va imputina numărul acelora care o citesc și o cinstesc. Românii de aici afară că n-au altă gazetă să cunoască cursul lumii, apoi foaia d-tale a ajuns o trebuință neapărată pentru cei ce o cunosc. Că nu greșesti suindu-i prețul, poți să te convingi și din progresia în care s-a întins din an în an în țara noastră; 3—4 țvanțighi mai mult sau mai puțin nu bate la ochi și pentru atita cititorul foii d-tale nu-și jertvește mulțumirea de a o avea ca și pînea de toate zilele. Dar pentru ca foaia d-tale să se întinză și mai mult între românii de aici, ai vrea să faci o chemare simțitoare, printr-o înștiințare energică, la toate duhurile înțelegătoare, la toate inimile nobile. Foarte bine! Eu unul mă însărcinez prin scrisori particulare ale mele să trimitț asemenea înștiințări în toate județele, cu recomandăție la dd. profesori. Caștelaria școalelor imi va face negreșit această slujbă, fără să-i rămii dator ceva.

Ei bine! Să zicem că înștiințarea d-tale va produce un efect minunat și-ți va incherba o sumă de prenumărănți în toate județele, dar oare expediția foilor pe toată săptămîna, de aici din București, în toate părțile țării, cum se va putea face? *Hic labor! Hoc opus!* ¹ Caștelaria noastră nu crez să voiască a se însărcina cu trimiterea foilor pe toată săptămîna, pentru că și expediția sa este supusă expediției cei mari a statului. Cîteodată, cînd și cînd, s-ar putea face mijlocire prin scriitori, știi, pe sub mină. Ei, dar atunci ce plăcere pentru prenu/mărănți să 146^v primească foi vechi și să citească știri trezite? Cit pentru poștele noastre, nu-ți mai scriu, căci le cunoști organizația, și este un canal foarte nesigur a trimite foile prin expediția poștelor. Către aceasta, ai a face cu mulți contracții, de deosebite duhuri și simtimente. Ar fi sigură și lesnicioasă expediția Statului sau a guvernului, care în toate săptămînilor de două ori trimite cuverte mari de porunci în toate județele; dar ca să dobîndești acest favor, de care se bucură astăzi Carcalechi, Eliad și alții s-au bucurat mai nainte, către cine ar trebui să te adresezi? Știu că știi către cine, dar ai curaj? A rămas să mai scarmăn Aghenția ². Aici cunosc pe strajemeșterul Korban, care cu o mică răsplată poate că ar lua asupra sa această treabă, dar oare va putea acesta în toate săptă-

antipatia personală a căsătoriilor, căci — după cum am pomenit mai sus — rareori face bărbatul o cunoștință mai de aproape cu viitoarea sa soție mai înainte de nuntă. Așa, această înstrăinare face pe bărbați a-și căuta ei afară din casă îndestularea feliuritelor poftte și dorinți».

«Necrezuta lățire a luxului», asociindu-se altor păcate, duce la scăpătarea chiar și a celor «mai bogate familii» și, ceea ce este mai grav, la un «bancrot en general» al țării, «de care singur și numai prin o educație din casă, ce ar fi a se da fiicelor de acuma a tinerei României, ar putea dînsa scăpa».

„Ștefan Adolf Vilhemi își încheie corespondența astfel: „Femeile aici [în Țara Românească] poartă grija numai a toaletei, a vizitelor, a promenadelor, a istoriilor de amor și a călătoriilor de primblare. Economia casei, bucătăria și creșterea prun-cilor sint lăsate în seama țiganilor și a țiganelor, robi și roabe la boieri“.

Bariț comentează: domnul „Vilhemi, spre a încredința pe cetitori de adevărul ziselor sale, ar fi făcut foarte bine dacă ar fi cercetat și izvoarele acestor abuzuri și socotim că le-ar fi aflat pe acelea 1. în corupția adusă încă de la capetul veacului trecut prin oștirile străine; 2. în demoralizația șarlatanilor străini; 3. chiar și în unii articoli ai Pravilei civile ș.c.l. ș.c.l.“.

Criticile lui Vilhemi au stîrnit nemulțumiri. Unul dintre nemulțumiți, Vasile Ștefănescu, încearcă să-l refuzeze pe neamț, cerînd lui Bariț să-i publice răspunsul. Întrucît acesta refuză, Ștefănescu trece la amenințări. Indignat, Bariț îl execută: „Domnului Vasile Ștefănescu din București, care pretinde a i se tipări băgările de seamă făcute la articolul lui Ștefan A. Vilhemi, tradus și la n-rul 33 ai (sic) acestei foi.

Domnule!

Redactorul cătră care te-ai adresat cu băgările de seamă ale d-tale din 25 august a.c. și le-ar fi publicat pe acelea bucuroș, însă iată ce îl împedecă de la aceasta. Întîi, că scrisoarea d-tale avea a trece prin cenzura din patria mea, a subscrisului; a doua, că iscălindu-te d-ta teolog, și redacția neștiind pînă acuma că în Țara Românească ar fi atîți teologi, și încă tocma teologi publiciști, ci cunoscînd numai „ascultători de unele părți ale teologiei prin seminare“, veni la acel naiv cuget, că doar iscălitura de „Vasile Ștefănescu, teolog“, ar fi numai un pseudonim, și redacția are a tracta un articol pseudonim cu totul altfel. Într-aceea, ca redacția să fie deplin încredințată și ca nu cumva să compromiteze fără voia și vina sa pe vreun mădulariu al clerului Țării Românești, socoti a fi lucru cu sfat a supune pomenitele băgări de seamă chiar la o cenzură bisericească în patria de unde veniți, și aceasta cu atît mai virtos, cu cît băgările de seamă ale d-tale atingeau strune religioase cu o mină netolerantă, prea nevrednică de un teolog din veacul al 19-lea. Deci, scrisoarea d-tale încă de atunci se află la o mină de unde sint sigur că în scurtă vreme o vei primi d-ta sau eu.

Nici atîta, nici mai multe n-aveam de gînd a-ți spune în public, însă la aceasta, mă siliși chiar d-ta, prin a doaa scrisoare dată cătră mine, din 26 septembrie a.c., întru care provocînd la scrisoarea-ți din august, îmi amerințezi că dacă nu o voi publica, îmi vei pricinui alte neplăceri și vei da în toate foile d-lor voastre nu știu cîte felii de deslușiri.

Subscrisul te pofttește ca și pînă cînd corespondența d-tale, scăpată de supt cenzura unde se află, o vei putea citi publicată chiar prin foaia aceasta, d-ta — nu din petrecere de vreme, ci chiar într-adins —, să mai citești următoarele materii: *Călătoria* f. Constandin Radovici Golescul, tipărită la Buda, 1826; prefația d-lui Pleșoianul la *Aneta și Luben*; și iarăși, articoli din foile publice moldavo-românești: *Au mai pățit-o și alții*, în *Curierul de ambe sezele*, per. II, de Carl Nervil; *Provințialul*, în *Albina rom.* și în *Curierul românesc*, precum și *Du-te la dracu*, tot în *Curier*. Dar și ce, domnule? Eu încă te pofttesc, pe caracterul d-tale, ca din alte multe de același color să citești măcar aceste puține produse ale minții, publicate acolo, acasă la d-ta, și să le pui în cumpănă cu articolul lui Vilhemi. Cred că în cumpăna d-tale articolul străin va trage mai mult; însă Vilhemi trăiește de cîțiva ani la d-voastră, în Brăila, și scrie foarte multe despre, pentru și asupra românilor. D-ta fă bine trage-ți seama cu dînsul chiar. Cu aceasta, ferească Dumnezeu ca să

vreau a zice că apăr maniera celui neamț și complimentele ce face el boierimii românilor; atîta însă trebuie să și-o spui că, de trebuia dat vreun răspuns lui Vilhemi, la aceasta alt condei se cerea, cu totul altul. Cu aceasta iarăș să nu gîndești că m-aș feri de a-ți publica retorsii sau contorsii și de ale d-tale. Îți public tot ce trece prin cenzură. Și fiindcă îmi amerinți cu alte foi publice, iată că pofttesc pe toți d. redactori ca la o pricină așa să uite de orice prietenie, camaraderie sau favor și să publice oricîte vor socoti în contra mea, căci — adevă — de mine era vorba.

Aș încheia, dar uitam ceva. Domnule, ca teolog ce ești, îți recomînd ca oricînd ai vreme slobodă să iai în mină Biblia, să-ți alegi lectură din aceea și — anumit — îți sfătuesc ca să nu lași necitite, cu multă luare-aminte, capetele 1, 7, 9, 24, 28, 29, 30 de la Isaia proorocul. Te vor mingia și te vor astîmpăra.

D-ta îmi zici cum că cel mai delicat punct al vieții soțiale la d-voastră nu trebuie cumpănit după cutare și după cutare pravili. Domnule, acel punct știam că la d-voastră trebuie cumpănit după *canoanele bisericii răsăritului* și după *Pravila civilă a Țării Românești*, mai mult — nimic. — G. Bariț (în *Foaie pentru minte...*, 1841, nr. 41, p. 325—327). Citez două, trei versete din „capetele“ indicate de Bariț, pentru ca cititorul să poată înțelege mai ușor de ce acesta a consiliat pe Ștefănescu să le citească: „Din creștet și pînă în tălpi, nu-i nimic sănătos! Râni și vîntăi și carne vie, nelegate și neunse cu untdelemn“ (*Biblia*, București, 1939, p. 667); „Pămîntul se mișcă încoace și încolo, ca un om beat, se dă în sus și în jos ca un scrînciob; păcatele îl apasă, cade, ca să nu se mai scoale“ (*ibid.*, p. 685); „Un cuptor de multă vreme este înfierbîntat, hotărît pentru Moloch; vatra lui de foc e mare și largă; jăratnic și lemne sunt din belșug. Suflarea Domnului, ca o vijelie de flăcări, îl va aprinde“ (*ibid.*, p. 690).

Vasile Ștefănescu pare să fie Ștefan Neagoie.

* Vezi supra, VII, n. 9.

X

București, 13 iulie (1)842

Domnule,

Prin scrisoarea din 29 iunie îmi faci cunoscut că mi-ați fi trimis două scrisori, la 15 și 22 iunie. Eu îți răspunz că n-am primit alta decît un petec scris de Maiorescu și de d-ta și vîrit într-un număr de *Gazetă*; afară de acest petec am primit de la d-ta scrisoarea de la 29 iunie, la care îți răspunz acum și de la Maiorescu o scrisoare lungă, al căria dat l-am uitat și la care asemenea îi răspunz tot acum. Altă scrisoare n-am mai primit; mi se pare că și eu nu v-am prea îndesat cu ale mele. Cu începerea vremii băilor vă vin acolo destui [români] d'-ai noștri, de la care puteți afla [ori]ce novități mai cu amăruntul [decît] s-ar putea scri. Pentru (...) n-am de ce să mă sfiesc (...) / ca să mi le trimită; ci 148 avînd altă ocazie, voi citeodată să-l și ușurez de îngreuieri.

Mă întrebă să-ți dau o deslușire pe larg despre cele ce s-a întimplat cu *Gazeta* sequestrată. Multe și cu amăruntul nu știu; din toate însă îți împărtășesc aceste. Întimplările noastre dînd pricină gazetelor franțozesti și nemțesti a vorbi cîte ceva, au făcut și pe guvern băgător de seamă și la *Gazeta* d-tale, ca una ce poate fi mai primejdioasă pentru dînsul, căci se citește de români. Toemai în aceste împrejurări s-a făcut schimbările în ministeriu și anume în Secretăria Statului, la care privește cenzura². E de prisos a-ți spune de ce color e noul secretar [al] Statului; 148³ îți spui numai că el, / îndată după numirea sa, a chemat pe toți redactorii de foi și pe tipografi, poruncindu-le strașnic ca să păzească dispozi-

țiile cenzurii, ce li s-au făcut cunoscute încă de mult. Cu prilejul acesta, d. Eliad a arătat o improtivire bărbătească, zicînd că el nu va fi nici mai strîns, nici mai larg de cum a fost pînă acum. Într-aceste, iacă că *Gazeta* d-tale a început a vorbi cîte ceva despre ceea ce se întîmplă pe la noi. Atunci cenzura a trebuit să-și deschiză 4 ochi, ca să nu scape ceva ce ar supăra. Așadar, din partea Secretarului Statului s-a făcut pof-tire Aghenției austriace ca de aci înainte să nu se împarțe *Gazeta* Brașo-vului mai nainte de ce ar trece prin cenzura țării aceștia. Toemai în împrejurările aceste veni *Gazeta* cu pricină; / i se păru cenzurii că supără, 149 așadar o opri și dete abonaților numai *Foaia*. Aceasta e întîmplarea cu n° cenzurat. Censor al părții românești este Simeon Marcovici, grec³ de neam, ca și Secretarul Statului. Către aceasta, e sărac, are casă grea, deși are posturi multe ca să o ție; pe urmă, are înaintea sa întîmplarea lui Picolo⁴ și așa tremură la orice frază, la orice zicere.

Aceasta e starea cenzurii noastre.

Cît pentru pachetul Craiovei, vei afla din scrisoarea Vrăbiescului, ce o alătur aici.

O, cît doresc să viu la Cîmpulung și de acolo să trec în Brașov! Încă puțin și vă voi spune curat dacă viu negreșit sau nu.

Sînt al d-tale frate și slugă,

Fl. Aron. /

[Sus, pe f. 149v, această însemnare a lui Bariț:] *Gazeta* oprită, 1842.

¹ F. 148r este degradată. Punctele de suspensie indică ceea ce nu am putut descifra, iar cuvintele cuprinse între paranteze drepte, textul probabil.

² Între 1 ianuarie — 13 iulie 1842, *Gazeta de Transilvania* a publicat nume-roase știri referitoare la Țara Românească (vezi nr. 3, 4, 8, 9, 11, 17, 19, 24 ș.a.). Ele privesc meritele lui Alex. D. Ghica în procesul de „civilizare“ a țării („Astfel, domnilor, mașina patriei noastre își prefăcu cursul, și românul triumfă împotriva soartei ce-l amerința. Fie dar binecuvîntat cel ce a știut să-i dea un asemenea curs energic“), tarele administrației, unele schimbări în componența guvernului, dar mai ales „turburările“ de la Brăila, adică „întîmplările noastre“. Istoria acestora la Constantin N. Velichi, *Mișcările revoluționare de la Brăila din 1841—1843*, București, 1958.

Schimbările... în Secrătăria Statului: logofătul Cantacuzino a fost înlocuit cu C. Suțu.

³ Om cu studii în străinătate, Marcovici a fost un eminent profesor la „Sf. Sava“, publicist și zelos traducător. Pe lîngă altele, a tălmăcit — după Le Tourneur — părți din *Noaptele* lui Young. — Despre vol. I din *Idee repede de istoria prințipatului Țării Românești* a lui Florian a scris elogios în *Curier de ambe sexe*, periodul I (1837).

⁴ Colaborator al Eforiei școalelor, dr. Piccolo a lucrat cîtva timp și la cenzură, activitate de pe urma căreia s-a ales cu ponoase.

XI

București, 17 7^{vrie} [septembrie](1)842

Frate Bariț,

Scrisorile fratelui Maior[escu], deși una, care era cea din urmă, avea data 23 aug., le-am primit la 10 7^{vrie}. Fiîndcă îmi scria că are mare trebuință de cărți, la 12 7^{vrie} i le-am și pornit la Iași. M-am bucurat

din suflet că s-a așezat acolo atît de bine și am rămas încîntat de starea lucrurilor ce a găsit în Moldova. Dea Domnul ca acolo să fie mai departe de ispitele de care aici, la noi, nu s-a putut feri! Pierderea lui atît Craiova, cît și tot corpul învățător al nostru o va simți multă vreme.

Pe cuverta scrisorii fratelui Maior mi-ai dat să înțeleg că aveai poftă să-mi scrii ceva, pentru care și fratele Maior mă pregătea în scri-soarea sa, dar n-ai avut vreme, fiîndcă a și plecat mișeaoa de ocazie. Sint nerăbdător foarte ca să aflu ce o să-mi incunoștiințezi. Îmi mai ziceai ca să întreb la Aghenție pentru pachetele Craiovei. M-am dus, am 150 cercetat și îmi ziseră că ei de aci pornesc gazetele cum le primesc. /

Ei, dar în n° *Foii pentru minte* ș.c.l. compromițași comisia noastră. Ziseși că s-ar fi găsit un hrisov al lui Radu Negru, ceea ce nu e adevărat, și-mi aprinseși pe idioți ca să mă cicălească; apoi mai puseși și trecerea lui peste Carpați la 6723 = 1215 și mă băgași într-altă belea¹. Ascultă! Maior, luîndu-se după o inscripție de la Cîmpulung, pusă la biserică de Matei Basarab, a fost cel dintii care a semănat greșala, zicînd că Radu Negru a trecut aici la anul de mai sus. Cercetînd eu hrisoavele Cîmpu-lungului, am găsit cu adevărat un hrisov al lui Matei Basarab, în care zice: „*Această biserică de la Cîmpulung s-a zidit întii biserică de mir de Radu Negru, descălicătorul țării, la 6723 = 1215 ș.c.l. Iar acum re'no-îndu-o eu, am făcut-o să fie obște de călugări ș.c.l.*“. Cu toate aceste, eu tot nu m-am apucat de anul acela cu mîinile și cu picioarele, ci am așteptat să mai capăt și alte dovezi, mai virtos că Matei Basarab nu arată de unde știe că Radu Negru a venit la 6723 = 1215. 150°

N-a trecut mult și între / hrisoavele minăstirii Tismenii am dat peste un hrisov al lui Matei Basarab în care, vorbind pentru o moșie a aceștii minăstiri, zice: „*Și am văzut Domnia-mea cartea lui Radu Negru, cu anul 6802 = 1294 ș.c.l.*“. Ce zici acum de Matei Basarab? Sau trebuie să primești doi Radu, unul la 6723 și altul la 6802, sau trebuie să zici că pînă în al 3-lea an al domniei sale, cînd a re'noit bise-rica din Cîmpulung, el nu căpătase la mină vreo carte a lui Radu Negru ca să-i știe anul venirii lui, precum s-a întîmplat mai tîrziu, cînd a dat Tismenii hrisovul de mai sus.

Am mai găsit și alt hrisov la Tismana, a lui Costandin Șerban Basarab, în care asemenea se zice: „*Și am văzut Domnia-mea cartea lui Radu Negru, cu anul 6802 = 1294 ș.c.l.*“. Asemenea, și între hrisoavele Cozii am dat peste un hrisov al lui Mircea cel Bătrîn, care a fost mai aproape de Radu Negru decît Matei Basarab și Costandin Basarab, 151 și care asemenea zice: „*Și am văzut Domnia-mea cartea lui Radu Negru, cu anul 6804 = 1296 ș.c.l.*“. /

După aceste dovezi temeinice, mi se pare că se ridică toată bănuiala despre anul venirii lui Radu Negru și se poate hotărî că aceasta s-a întîmplat pe la 1290. Dar să nu ne pripim, căci poate să mai găsim și alte dovezi.

Eu vream să fac o disertație asupra acestii materii, însă o am lăsat mai tîrziu; am scris numai lui Maior oareceva despre acele daturi, ca să-l scoț din părerea sa; dar d-ta de unde ai luat știrile acele greșite, că

s-a găsit hrisovul lui Radu Negru și că el a venit aici la 1215? Mi se pare că aceasta e rodul greșalei lui Maior.

Ți-aș mai scrie, dar vezi că se isprăvește hîrtia. Atit acum; altă dată mai multe.

151° Fii sănătos, dimpreună cu doamna. Ai vreun copil? Eu n-am,

Fl. Aron. /

¹ Bariț a publicat în *Foaie pentru minte...* din 1842 studiul lui I. Maiorescu *Despre vechimea românilor în Ardeal și deosebit în Pămîntul ce se zice F u n d u s R e g i u s*, adică „Pămîntul săsesc”. Studiul este însoțit de note, ale autorului și ale lui Bariț. Florian se raportează la o notă din nr. 23, p. 177—178, pe care o reproduc: „Înscrisul de pe piatra aceasta l-am cetit însum[î], după ce cu mult mai înainte cetisăm *Hronica* „Nenumitul” românesc, peste care a dat și părintele *Clain* și din care împărtășește lui Engel o bucată tradusă în latinește, de acolo de unde se începe șirul prinților în acel *N e n u m i t* (vezi *Engel, Geschichte der Walachei — Einleitung*, S. [= pagina] 95), căci exemplarul peste care a dat *Clain* nu era întreg. Chipul cu care acest hronist vorbește despre greșeala de 75 ani (de la 1215—1290) și silința lui de a îndrepta hronicele românești, împlinind șirul domnilor după hrisoave și după alți scriitori, nu lasă nici o îndoială că acest scriitor a lucrat cu toată seriozitatea și a scris după deplina sa încredințare. Deși prinții pe carii îi vîră cînd din hrisoave, cînd din alți scriitori, nu se pot primi toți, — anumit, Ștefan Mailat —, dar înscrisul de la Cîmpulung este un document viu. Și după contrazicerile ce am aflat între hrisoavele Țării Românești, și de multe ori chiar între hrisoavele aceluias[î] domn, — să tac alte cuvinte firești —, fără îndoială mă ții de înscrisul acesta. Piatra pe care a văzut-o *N e n u m i t u l* este tocmai aceea de pe vremea lui Matei Basarab, cînd s-a re-nnoit biserica; pe aceasta s-a întemeiat și înscrisul cel din urmă, de pe vremea răposatului Grigorie Ghica voivod. De unde și urmează că și dacă s-ar găsi vreun hrisov de la Matei Basarab cu alt an, acela e smintit și trebuiește îndreptat după înscrisul de la Cîmpulung.

Comisia alcătuită pentru cercetarea actelor mănăstirești în Țara Românească poate să ne aducă vreo lumină. Dar mi se pare că multe hrisoave sînt răpuse de către alții mai din vreme și multe, după cum spun cei ce știu, cărate afară din țară, în deosebite vremi“.

XII

București, 26 8vrie [octombrie] 1842

Domnule și prietine,

De n-aș fi fost și eu odată jurnalist, de joi pînă apoi, nu ți-aș crede plîngerile de care îți sînt pline scrisrile către mine, că n-ai vreme și n-ai vreme. Însărcinarea aceasta singură și numai singură nu ți-ar minca toată vremea, încît să nu rămîie și pentru prietini vreo cîteva minute, dacă n-ai avea și pe cealaltă. Tocmai într-această poziție mă aflam și eu atunci ¹, și nu socoti că acum sînt cu mult ușurat; lucrările comisii noastre sînt multe, și cînd vei lua seama bine, toate sînt în spinarea secretariului său ². Dar, la lucru!

Într-o scrisoare mai de demult te plîngeai pentru neregularea trimiterii gazetelor din București prin județele țării, și anume la Craiova. Mi se pare că an sau anțărț ți-am fost făcut băgarea aceasta de seamă, că în privința aceasta o să tragi anevoie cu poștele noastre. Eu ce poci face mai mult decît să întreb la Aghenție dacă se trimit gazetele, și la

poștă, dacă se espediază; apoi pe d-ta te folosește ceva răspunsul ce-l primese de la amîndouă locurile, că se trimit, se espediază / negreșit? ¹⁵² De ai ști cită este plîngerea și a redactorului *Curierului* și a *Cantorului de avis*, tot pentru această pricină, nu te-ai necăji așa mult d-ta, care îngrijești de treaba aceasta du peste Carpați dintr-altă țară. Alte vremi pot să aducă alte năravuri.

În altă scrisoare mă întrebai pentru cenzura noastră, dacă ar fi bine ca să te adresezi cu o scrisoare către cenzorul (pentru a dobîndi mai multă voie?). Eu la aceasta, fără să-l întreb, îți răspunz și fii încredințat că ai pierde numai vremea și hirtia cînd i-ai scri. Cenzura noastră e cu toane; și apoi, dacă cenzorul va fi sărac, fricos și nu va fi român curat în trup și în suflet, o face ca să aibă și mai multe. Iată un exemplu: Munteanu traduse pe *Verter*, producție clasică, de autor care se află în mînile oricărui copil mucos de neamț și din care nu e slobod a scoate nici o particulă. Știi d-ta că cenzura noastră a schimonosit multe fraze întregi și vrea să scoată și chiar pasage întregi, dacă nu prindeam eu de veste și dacă nu amerințam cenzorului că mă duc la vodă să mă plîng? ³

Pentru Timoni nu-ți scriu nimic, nu pentru că n-aș ști, ci pentru că aceea ce știu eu poți să o ști mai bine d-ta de acolo, pentru că de la lipsirea lui de aici, pînă acum ați putut căpăta știri destul de sigure în pricina aceasta ⁴.

Mă întrebi pentru Seminarul de aici. După ce a dormit mai bine de un an, cu toate că profesorii își primeau leafa, s-au reparat astă-vară niște case, ca să se deschiză acolo. După venirea mitropolitului, / care se așteaptă peste 10 zile, se va hotări și cu dînsul; dar nădăjduim prefaceri care să-l recomandeze mai bine de cum a fost pînă acum. Mitropolitul a scăpat din cătuși; socotese că slobozenia sa o va întrebuiința spre mulțumirea de obște; dar și el este rău încunjurat. ^{152°}

Curierul? Zău, nu știu ce să-ți scriu despre dînsul, nici lam, nici ralam. Vremea cea îngreunată de întimplări mari, din care unele le-am văzut, altele se așteaptă să vie, va hotări și soarta lui, precum și a tuturor instituțiilor și așezămintelor publice și private.

Acum, la scrisoarea din urmă, ce mi-ai trimis cu recepisse.

Testimoniul Munteanului l-am pornit astăzi la Buzău, dar ce are de gînd cu dînsul, nu știu; el [?] s-a cam supărat la Buzău. Nu cumva poziția cea de pizmuit a lui Maior îl va trage și pe el acolo? ⁵ Dar poate că așteaptă și el ceva din schimbările aceste mari, al cărora teatru este țara noastră acum și pe care nimini nu le cunoaște dacă se vor sfeti spre norocirea sau nenorocirea ei.

Fermanul se citi în sala tronului, în auzul obștii, și unul din auzitor am fost și eu singur. Caracterul lui nu ți-l poci descri; trebuie să primești o copie, ca să-l poți judeca. În puterea acestui ferman, se va aduna Obșteasca Adunare obicinuită, cam pe la jumătatea lui noiembrie. Scopul stringerii acestii adunări va fi ca să pregătească pe cealaltă Obșteasca Adunare estraordinară, căria îi este încredințată alegerea domnului și care trebuie să se săvîrșească în 61 de zile de la / citirea ferma- ¹⁵³

nului⁶. Publicul ar dori să se aleagă domn acela care nici el să nu fie sărac, nici să aibă rude multe sărace; să nu fie bătrîn, spre a nu putea îngriji de trebile țării, și să fie luminat, versat în cunoștința Regulamentului și a trebilor publice ale statului. Între candidații^[i] de domnie părerile sînt împărțite și se ațintesc asupra Bibescului, Iancu Filipescu, Alecu Ghica, fostul vistier, Costache Suțu, secretarul statului actual, și Știrbei. Boierimea vorbește pentru cei patru dintii, și pe Știrbei nu-l voiește, căci acesta fiind domn, o să-i ia în bice; dar publicul îl voiește, mai cu seamă că se vorbește că și voia Rusii ar fi ca să se aleagă el, și Obșteasca Adunare alegătoare ar fi numai o formă. În sfîrșit, publicul tremură între nădejde și frică.

Aceste putui a-ți scri acum. Știu că nu o să te mulțumească, fiindcă sînt sărace de împrejurări, de descrieri întinse, de reflexii ale mele; dar gîndește-te bine, că aceasta e maniera mea de a scri.

De la fratele Maior am primit și eu o scrisoare mai de mult.

Mi-a părut bine pentru Țipar că s-a făcut canonic.

Mai scrie-mi citeodată, și eu nu te voi uita.

Prietenul d-tale,

153°

Fl. Aron. /

[Pe f. 152r acest] P.S. În minutele aceste se vorbește că comisarul Porții, care aduce fermanul, este împuternicit ca să ia de la fostul domn sabia și decorația ce i le dăruise.

Alta. Se vorbește în public că s-ar fi poruncit țării ca să nu se grăbească cu alegerea! — ?

Alta. N^o din urmă al foilor d-tale s-au oprit iar de cenzură; socotește lucru!!! Dar ce-i fi scriind așa amar! Sînt nerăbdător, pînă voi afla de la cenzorul.

¹ Adică în 1838, cînd Florian și G. Hill au editat cotidianul *România*.

² Comisia, numită de Florian *mănăstirească*, a luat ființă în iunie 1841, avînd ca sarcină „de a înscrie în întreprinse documentele mănăstirilor închinare și neînchinare, pe care-și sprijină proprietățile lor“ (vezi V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, vol. II, București, 1892, p. 203—205). În *Gazeta de Transilvania*, V, 1842, nr. 1, p. 2—3 și nr. 2, p. 6—7 Bariț reproduce, din *Buletin, gazetă oficială* (nr. 86 din 12 dec.), decizia de constituire a comisiei. „Nimic mai interesant“, afirmă redacția, decît acest document. De asemenea, privitor la „mănăstirile închinare“ comentează: „Închinare la locurile sfinte, unde se și strecoară veniturile aceloraș, destul de mari“ (p. 2).

³ Volumul cuprinzînd *Suferințele junelui Werther* a apărut la București, în 1842. Traducător: Gavril Munteanu. Vezi Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, vol. I, București, 1931, p. 53. Bariț elogiază tălmăcirea lui Munteanu în *Foaie pentru minte...*, 1842, nr. 17, p. 128.

⁴ Timoni — consul al Austriei la București.

⁵ Adică, la Iași.

⁶ Este vorba de firmanul prin care a fost demis, în 7 octombrie 1842, domnitorul Alexandru Ghica. În *Gazeta de Transilvania*, V, 1842, nr. 44, p. 173—174 Bariț comentează demiterea, stăruie asupra procedurii de alegere a unui nou domnitor, conform prevederilor Regulamentului organic, iar la sfîrșit adaugă: „S-au zis mai de multe ori cum că natura cea ferbinte a românilor, supt clima lor cea meri-

dională, este citeodată pofitoare de răzbunare, primejdioasă; altă dată, iarăși, prea sentimentală. Fie ca fiii României de astăzi să stea departe, deopotrivă, de ambele aceste extreme. S-au zis iarăși, cum că fiii oamenilor — cînd se află în bine mare... se fac scurt văzători, ba chiar orbi pentru viitoriu;... prezentul îi bucură într-o măsură care îi face să uite și de cel mai aproape viitoriu. Un astfel de bine, în care fiind omul uită de sine, recunoaștem noi în oricare țară binecuvîntată de la natură așa bogat, cum e Țara Românească. Noi nu vorbim aci cătră mulțimea, cătră simburele nației românești, care sau nu se află în vîrstă a ne înțelege, sau că în starea în care se află nici vră a ne pricepe; noi să fim iertați a ne îndrepta aceste frățești cuvinte cătră boierimea țării, care poate ici-colo ar avea trebuință de a i se face cite o reflexie prietenească. Vedeți voi ce țară frumcasă aveți? Să nu ne părem a dăscăli, tăcem“.

XIII

București, 15 iunie (1)843

Măi Bariț,

La dracu cu tăcerea ta cea lungă! Este vreo cităva vreme de cînd îți scrisesem multe și mărunte și tu nu răspunzi nici măcar de ai primit o asemenea scrisoare. Spre aducere aminte, ți-aș însemna bucuros datul scrisorii, dar și eu am uitat data ei. Să nu te dezvinovățești cu lucrul cel mult ce te sugrumă; asemenea ocupații siluitoare am și eu, dar, cu toate aceste, nu rămii dator nimănu [cu] răspuns la scrisorile ce-mi 154° adresează. /

În Brașovul vostru o fi venit potop de bucureșteni fără lucru, care omoară vremea lui Dumnezeu cu călătoriile în țări streine, fără folos și cu stingerea stării lor. De la acești oameni vei auzi multe, și cu atît mai multe, cu cit tu ești un sfredel al dracului și vrei să pătrunzi pînă dincolo. Ei, dar vezi că nu tot ce zboară se mănîncă, nu tot ce se vorbește este adevărat. Stringe, adună tot ce auzi, dar rume-gă-le bine; 154° pune-le în teasc și stoarce esența, căci într-alt chip / te înșeli grozav.

Pe la Elöpatak fost-ai pînă acum? O să te duci? Dacă pe mine nu mă ținea comisia noastră mănăstirească legat de mini și de picioare, apoi mai-mai că vedeam Tîmpa. La anul, fiind sănătoși, o să facem o gustare tocmai în vîrf.

Cum îți chiamă fata? Blindă este ca maică-sa, ori arțăgoasă ca tatăl său?

Am auzit că și A. Murășanul s-ar fi însurat; este cu adevărat? 155°
Peste puțin, pe bucerdeanul¹ îl voi stringe în brațe în București, la / trecerea lui de la Iași la Craiova, tot pentru postul ce l-a avut.
Nevastă-mea e dusă la Brăila, unde va zăbovi vreo lună de zile, spre a face băi reci în Dunăre.

Scrisoarea alăturată trimite-o în grabă la protopopul Popaso.

Rămii sănătos, cu toată familia ta, al tău,

Fl. Aron. /

155°

¹ Bucerdeanul este Ioan Maiorescu, născut în Bucerdea.

Frate Bariț,

Putere-ai crede că scrisoarea ta din 13 dechemvrie, împreună cu două foi, abia am primit-o la 15 ale curgătoarei luni? Văz din scrisoarea ta că și tu te plingi că scrisoarea mea, dimpreună cu ale Nițului, le-ai primit foarte târziu. Nu știu ce dracu să zic pentru asemenea piedici, care îngreuiază atât de mult corespondința noastră.

Îmi pare bine că ești sănătos; asemenea sînt și eu, și trupește și sufleteste. Scirbele ce te ispitesc citeodată trebuie mai mult să te încuragează decît să te slăbească. Împotriva luminii poate întunecul să bată război; dar nu e nimic, căci noi ne aflăm în veacul înaintării. Hodoroagă cu ... ici și cu ... of¹, cu toate opintirile lor, nu vor izbuti a ciunti aripile foilor tale, ca să nu zboare peste Carpați. Tu ai în favorul tău indemnul guvernului tău și opinia românilor de aici. Cu toate acestea, dacă poți, dă-i o trinteală lui Hodoroagă, ca să simță toți partizanii fanariotismului.

Camera noastră s-a deschis prin ofiț domnesc și nu prin cuvînt de tron, căci vodă n-a fost față. După niște dezbateri agere, în vreme de trei seante, asupra unor forme organice ale Camerii și în care se dezvoltă duhul de partidă, s-a ales secretăria Camerii și comisiile pentru cercetarea socotelilor. După semne, noi vom vedea în Cameră o opoziție în majoritate, o opoziție din / sistemă, din răzbunare. Aceasta e alcătuită din partida ghiculească, care e număroasă, și din numărul acelor nemulțumiți, care au lucrat pentru suirea în scaun a noului prinț, dar nepuținând a dobîndi un portofel, un rang mare sau un post gras, au dezertat și s-au înșiruit sub steagul opoziției. Insemnează că atât secretăria Camerii, cît și comisiile sînt alese în duhul opoziției. De unde urmează că proiectele și toate propunerile guvernului sînt în primejdie de a nu se primi. Minoritatea numără, cu adevărat, pe cei mai buni oratori, dar ce folos, căci balotația biruiește cu numărul².

În programa proiectelor pentru Obșteasca Adunare de est timp pentru școale nu e nimic!!! Ieri, după ce stropii urit pe un deputat însemnat și cu influență în minoritate, îi zisei: „Nu e rușine ca Brașovul să aibă două gimnazii și acuși și pe al treilea, și Țara Românească întreagă să n-aibă nici unul bun?“ După ce i-am spus că în Colegiul evangelic se pregătesc tineri pentru Berlin și Oxford, mă rugă ca să-i dau o relație de starea aceluia colegiu, adică de fondurile lui și catedrele ce sînt și mi se jură că o să o arate lui Vodă. Dacă poți și ai înlesnire, fă-mi o însemnare despre aceasta și trimite-mi-o curînd.

Dumneaiei vorniceasa Știrboica m-a însărcinat ca să o abonez la foile tale. Începe dar numaidecît a-i trimite, sub adresa aceasta: *Dumneaiei mării vornicese Elisaveta Știrbei*. Aceasta e singura damă la care te poți închina aici / în București.

Îmi făgăduiseși că o să-mi scrii mai des; n-am văzut nimic pînă acum. Ține-te, măi române, de cuvînt, nu fii fleac!
Fii sănătos!

Al tău credincios, *Fl. Aron.* / 159

[Adresa:] *Spectabili ac generoso domino Georgio Baritz, ephemeridum valachicarum redactori, d(omi)no suoque colendissimo, Franco, a Coronae, in Transylvania.*

¹ Hodoroagă probabil, Carcalechi (cf.XV) ceilalți doi sînt, probabil, Simeon Marcovici, cenzor al periodicelor în 1844, și I. A. Dașcov (ortografiat și Dașcof), consul țarist.

² Despre dificultățile întîmpinate de Gh. Bibescu în primii săi ani de domnie, la care se raportează Florian, vezi *Istoria României*, vol. III, București, 1962, p. 994 și urm.

*Prietine*¹,

Am primit [*Foia, Gazeta?*], în care găsii și o scrisoare (...). După o zi [mai?] primii și (...), și iar cu o scrisorică din 11 ianuarie.

[Îți?] mulțumesc pentru gazete, căci eu, pre legea mea, uitasem să zic lui Romanov ca să mă însemneze între *prenumerați*. Asemenea îți mulțumesc și pentru că ai îngrijit de a trimite gazete mării vornicese, Elisaveta Știrbei. Atît pentru mine, cît și pentru această nobilă damă prețul foilor îl voi răspunde eu sau la Valbaum, sau la Romanov². N. B. Se înțelege că prenumerația merge pe un an întreg.

№ 7 din „Wochenbl[att]“ e minunat, însă ce folos, că românii nu-l pot citi. Ai fi un erou cînd ai avea curaj de a aiepta ceva din el și în foaia ta. Nu zic întreg, căci ar fi prea mult; dar tu ești ghibaci de a ști cît și ce trebuie³.

Mă întrebi care or fi spurcații calomniatori care cutează a lăți că voi n-ați voi binele guvernului român și eu anume nu-ți poci scri nimic. Tu nu ești copil în cunoștința relațiilor politice și soțiale ale românilor noștri de aici, precum și a moralului ce domnește în caracterul și simțimentele lor; la ce mă întrebi un lucru ce singur îl poți ghici?

Atît M...i, cît și C...i⁴ mi-au arătat scrisorile ce le-ai adresat. Cel dintîi, sub un aer fățarnicit, îmi ascunsă necazul și nu zicea alt decît că tu nu-l cunoști și pentru aceea / îți iartă orice (...); iar Hodoroagă [e?] foc și [pară?]. A umblat cu scrisoarea de la [unul?] la altul, aci [zicea?] că o să o (...), aci că o va [publica?] [în gazetă] cu re-flexii. Îndestul că i-ai potcovit bine.

Niță îmi trimise scrisoarea ta către el din 30 decemvr., în care îi făceai cunoscută întîmplarea lui Vasici. M-am turburat mult pentru goanele ce i se fac și pentru suferințele la care se împilează⁵. Ce să facem? Eu n-am avut norocire de a avea dese întîlniri cu bărbatul,

dar l-am cinstit și l-am prețuit totdeauna în inima mea, pentru vorbele și faptele lui de român.

Eu cu Nițul⁶ am o corespondință foarte deasă. Pe toată săptămîna îi trimit cîte două scrisori, fiecare de cîte o coală. Îi scriu și bune și rele și verzi și uscate. El s-a făcut un leneș și jumătate, și cînd îl invinovătesc că nu-mi scrie sau că-mi scrie foarte puțin, îmi trimite cîte o ieremiadă lungă, că eu sint omul dracului și fără treabă, iar el — bietosul — are să facă cataloage, liste, să îngrijească de măturatul claselor, curățirea hornurilor etc. etc. Îi făgăduisem că la Paști mă duc negreșit la el la Craiova, ca să petrecem vreo pereche de zile bune, căci cele de la București sint cam acre.

Știi că era p-aci, p-aci să mă însor al doilea în carnavalul ăsta. ^{156v} Slavă / Domnului că scăpai (...); și frică de sfîntul Gheorghie să [nu-mi pună?] sulița în coaste, ca să intru [iară în?] rîndul oamenilor cinstiți, căci (...) m-au trecut (...) noștri în lista lor cea faimoasă. Căsătoria asta a mea va fi mai mult o căsătorie de convenție; mai toate celelalte căsătorii ce se fac aici din alte motive sint greșite. Așadar, eu voi privi zestrea (...) a convenției mele, fiindcă văz că toate celelalte ale nevestii nu sint sigure ale mele și că perzindu-le toate, zestrea îmi rămîne. Dar să mai vedem. În materia asta atît eu, cit și Nițu am scrie testele de hîrtie unul altuia.

Dar cînd o să-mi trimiți scrisoarea ce mi-o făgăduiești la 24 ianuarie o aștept cu mare dor, pentru că poate îmi va da pricină ca să-ți scriu și eu alta asemenea [de?] serioasă, despre pricini interesante. Păcat că corespondința noastră e așa tîrzie, adică că le primim scrisorile după cîte o lună și mai bine. Cînd ar fi altmîntrelea, cîte lucruri n-am putea învăța unul de la altul!

De cînd m-am descăsătorit, m-am făcut un deșuchiat; Nițul îmi zice că sint un fițifac. Carnevalul acesta m-a înebunit. N-am pus mina pe condei decît ca să scriu scrisori la cunoscuți și prieteni, și și acele ca ¹⁵⁷ vai de ele. De la Crăciun și pînă acum mai n-a trecut seară să nu mă duc sau la club, sau la baluri / ori soarele. [Voi?, rigoristilor, ascetilor, moralistilor, trebuie să-mi iertați de astă una [dată?]. Va veni o vreme ca să mă îndreptez, (...) căci (vai?) cei îndărătnici.

Camera noastră? Obscura (...), îi zise Nițul, dar eu aș vrea să-i [adaug?] un epitet; încă nu-l găsesc acum [în grabă?], lasă pînă altă dată. Opoziție și iar opoziție și încă o dată opoziție. Vorbe, gălăgie și zgomot neînțeles. Toate le trec cu vederea, toate le iert, dar de se vor apuca și școalele la mînă, apoi osîndă, blestem, anatema. Mă, ne-am prăpădit! De nu se va primi o nouă sistemă de instrucție, de nu se va face reformă în lucru, cap și mădulări, apoi tinerimea noastră cea fără temere de Dumnezeu, fără rușine de oameni, obraznică și desfrînată, ajungînd a fi odată bărbați, vor da foc țării de la toate căpătîiele. Nici-odată ide[e]a aceasta grozavă nu mă gonește și zioa, și noaptea ca acum.

Ai citit *Cuvîntul* ce l-a rostit Kogălniceanu la deschiderea Cursului de istoria națională? Ai citit prorociile noului Agatanghel, ce sint puse în calendarul popular care iese sub redacția tot a Kogălniceanului?⁷

Ascultă ceva. D.[omnul] Aristia reprezentează în București un dram, și Mărirea Sa Craiul de la Tombuctu îi trimite o corună de stejar, adică *ghindar*; prin urmare, d. Aristia are ce paște⁸.

Dar iacă că se isprăvește hîrtia și vezi că n-am umplut-o decît cu secături. Lasă să vie postul și începînd pocăința mă voi așeza acasă și-ți voi scrie tot lucruri pline.

Al tău, / Fl. Aron. / ^{157v}

¹ Manuscrisul este degradat. Punctele de suspensie indică ceea ce nu am reușit să descifrăm, iar cuvintele cuprinse între paranteze drepte, textul probabil.

² F. Valbaum și Iosif Romanov, doi cunoscuți librari din București.

³ *Siebenbürger Wochenblatt* din 1844, nr. 7 (21 ianuarie), p. 26—27, publică o corespondență, nesemnată, trimisă de la Pitești în 13 ianuarie. La început, corespondentul vorbește în termeni duri despre epoca fanariotă, căreia îi atribuie — pe drept și nedrept — un potop de calamități sociale și naționale, apoi despre rolul mare pe care grecii îl mai joacă în principate, ceea ce a determinat pe românii „naționaliști” din Muntenia să ceară, în primăvara anului 1843, scoaterea lor din toate funcțiile publice. Cererea nu a fost luată în considerare, fiind irealizabilă. Din ferici, sint printre grecii trăitori în Țara Românească și Moldova și oameni cinstiți, onești. Lor trebuie să li se spună însă răspicat că au datoriat să lupte pentru și nu împotriva intereselor naționale românești.

În afară de greci, corespondentul se ocupă de românii din Transilvania și Banat, trecuți peste Carpați în ultimii 30 de ani. Oameni docti și patrioți vrednici, ei au contribuit serios la trezirea și progresul vieții naționale din Principate, îndeosebi prin activitatea desfășurată în învățămînt și răspîndirea de „cărți bune”. Toți sint dușmani declarați ai „partidei” grecești. Din această cauză, numita partidă a pus la cale, pare-se, un strașnic complot („ein sauberes Complot”), vezi *Idem* nr. 2, p. 5) împotriva lor, pretinzînd stăpînirii să-i alunge din țară. Dar stăpînirea nu a cîntat în struna complotiștilor; din contră, i-a certat aspru, precum și meritau.

⁴ Este vorba, credem, de Simeon Marcovici și de Zaharie Carcalechi.

⁵ Pavel Vasici, colaborator fecund la foile lui Bariț, era medic și director al „contumațiului” (= carantinei) de la Timiș, un post care îl ajuta să activeze relațiile românilor ardeleni cu cei din Muntenia și Moldova. Mai ales din această cauză, dar și din pricina ideilor propagate prin scrierile sale, Vasici a stîrnit împotriva-i autoritățile, care s-au gîndit să numească în locul său un alt director. Aceste prigoniri au „turburat” nu numai pe Florian, ci și pe alții (Bariț, Aug. Treboniu Laurian, Ioan Maiorescu). Vezi și Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, vol. I, Cluj, 1970, p. 375.

⁶ Ioan Maiorescu.

⁷ Kogălniceanu și-a rostit celebrul *Cuvînt pentru deschiderea cursului de Istorie națională în Academia mihăileană* la 24 noiembrie 1843. „A fost acesta un mare eveniment nu numai în școală, dar și în toată lumea românească” (V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, vol. II, București, 1892, p. 239). — Bariț a tipărit *Cuvîntul* în *Foaie pentru mîntu...*, VII, 1844, nr. 11, 12 și 13, împreună cu o notă a sa despre importanța studiului istoriei pentru români.

Referitor la *calendarul popular* și la *prorociile noului Agatanghel* vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. II, București, 1908, p. 95 — 96 și Dan Simonescu, *Contribuții la bibliografia operelor lui M. Kogălniceanu*, p. 3 și 9. (Extras din *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. I, București, 1957.)

⁸ Bibliografiile și studiile consacrate lui C. Aristia nu menționează acest „dram”. Trebuie să fie vorba, presupunem, de „stanțele epice” din *Printul român* (București, 1843), adaptate — ocazional — pentru scenă, întru slava lui Gheorghe Bibescu.

Măi Bariț!

În zilele trecute ți-am trimis prin Romanov o scrisoare, însoțită de alte două: una de la Munteanul¹ și alta de la Nițu. În acea scrisoare ți-am scris multe și de toate, nimicuri, fleacuri și mascaraticuri. Acum încă îți scriu despre un lucru greu, serios și foarte important. Ai putea să ghicești, până a nu citi mai la vale? Ei bine, tu — ca publicist al românilor, care ai a face cu lumea — n-ai vreme să pierzi, scărpinându-te în cap spre a ghici. De aceea, nici eu nu voi să abuzez cu răbdarea ta. Ascultă!

Cu toate că de cînd m-am descăsătorit și am rămas burlac aș fi vrut să nu mai țiiu casă pentru masă, decît numai pentru culcat, dar la noi nu e înlesnirea, nici moda care-i la voi. Am fost silit, și sint încă, a 160 țînca cuhnie, a face foc și a fierbe bucate. Bucătăreasa mea e o bătrînă cinstită, fierbe / și spală bine, încît sint prea mulțumit cu dînsa. Dar e greoaie, nu se poate suci, nu se poate pleca, nu poate a îmi face oarecare trebi în casă pe picior. Și apoi, tu știi că eu sint iute, arțăgos și nerăbdător. Mi-a declarat că de nu-i voi băga încă o fetiță drept ajutor, care să alerge la trebile din casă, apoi ea mă lasă. Mi-ar părea rău să o perz, pentru că alta ca ea, aici în București, nu găsesc. I-am căutat aici o asemenea fetiță, dar nu e cu puțință a-i găsi. Dacă e mică, nu știe face nimică; dacă e mai mare, apoi sau e hoată, sau curvă, sau și amindouă deodată. Către aceasta, nu sint învățate să slujească la un loc mai mult de o lună, mult două, și atunci te lasă cînd ți-[i] lumea mai dragă. Eu te rog sau, dacă vrei, îți poruncesc ca să rogi pe Maria ta² să facă bine pentru mine și să-mi caute și să-mi găsească o fetiță, fie sască, fie ungură au săcu- 160 iancă, ori română, și mai bună. Virsta / să nu-i fie mai mică de 13, dar nici mai mare de 15 ani. Slujba ei este să dea ajutor bucătăresii, care e și spălătoreasă, și să facă cite o treabă prin casă, precum măturat, freat scînduri, adus apă ș.c.l. Pe lună îi plătesc simbrie pînă la 10 țvanțighi. Să nu fie urită, căci cu urîți nu mă invoiesc nicidecum, cu toate că eu sint puțințel mai frumos decît dracu. Cu cît va fi mai frumoșică și mai curată, cu atîta îmi va fi mai bine primită. Eu știu că tu o să rizi de această condiție a mea, o să mă injuri și o să mă spurci, dar departe de la tine o asemenea gîndire mefistofelică. Un bărbat ca mine, pe care Știrboica, — auzi tu, Știrboica³ —, l-a ales și i-a încredințat 4 fete ale sale, două 161 mari și două mici, ca să le învețe religie și moral, nu e om ca să spui despre dînsul corupție, demoralizație ș.c.l. /

Lasă gluma! Zi Mării tale să mi-o caute, să mi-o găsească. Tu să-i faci contract în numele meu și să-i găsești și ocaziune să vie cît se va putea mai curînd, că-mi crapă buza, pentru că nu mai poci suferi bombăniturile bucătăresii care, ca o Xantipe, toată zioa mă cicălește și, în necaz, aci îmi face bucate prea sărate, aci nesărate. Dar eu aștept această treabă de la Maria ta. Și la vacanța viitoare, fiind sănătos, am nădejde să viu în persoană la voi, ca să-i mulțumesc, mai cu seamă dacă va fi și frumoșică fetița.

Iaca știri politice; pune, umple-ți foaia. Despre aceste, altă dată. Acum am hotărît să-ți scriu numai ca să închei armistiție cu Xantipe a mea. Mă, da nu zăboviți cu fetița, că Xantipe iar începe vrăjmășiile și eu sint nepregătit.

Rămîneți sănătoși cu toții, dar nu uita să spui Marii ca fetița să nu fie urită, c-apoi...

Al tău, Aron.

[P.S.] În două, cel mult trei săptămîni eu o aștept; tu să o trimiți cu scrisoare către mine. Să mă caute la „Sf. Sava“, dar să fie frumoasă, 161” frumoasă și iar frumoasă! /

¹ = Gavril Munteanu.

² Maria Velisar, o grecoaică, era soția lui Bariț.

³ Mare vorniceasă.

XVII

București, 6 martie 1844

Frate Bariț!

Simbătă, la 4 martie, am primit scrisoarea ta cea lungă, dimpreună cu slujnica și cartea scrisă de omul cumnatului. Zicîndu-mi căraușul, — pe care l-am mulțumit, socotesc, cum se cade —, că pleacă duminică, adică ieri, ți-am făcut un răspuns frumușel, dar el, omul de nimic, m-a înșelat: a plecat fără să vie să ia scrisoarea. De necaz, am sfîșiat-o și iată că în locul celuia îți trimiț pe aceasta, făgăduindu-ți că prin alt canal îți voi trimite una lungă, întocmai ca a ta.

Mai întii îți mulțumesc pentru slujnică, dar aș vrea să întreb pe Maria ta de ce s-a sfiit și nu mi-a ales una mai frumoșică? Cei 16 1/2 sfanți cheltuiți cu dînsa era să ți-i trimiț cu căraușul; acum rămîne să ți-i înmînuiez în chipul ce-mi vei arăta, iar pentru 15 cr. aramă, ce ai dat căraușului arvună, îmi păstrez datoria de a te cinsti cu o fele de vin, la norocita noastră întîlnire.

Îți mulțumesc pentru cartea omului — cumnatului; o voi citi-o, îmi voi face reflexiile și pe urmă o voi trimite Nițului, după cum îmi scrii, și pe care l-am prevestit încă de astăzi, trimițîndu-i / și scrisorica 162 adresată către el¹.

Constitutionelle Jahrbücher für Deutschland nu sint cunoscute aici la noi, unde oamenii nu știu altă limbă decît franțozește și nu le place a citi decît ceea ce scriu romanțiarii și publicistii franțezi. Fiîndcă eu cunosc pe Urcart [=Urquhart] și duhul cu care scrie, mă voi sili a mi le cîștiga cu orice mijloc și cu orice preț. Oare cînd ar putea ajunge omul acesta în fruntea unei partide și ar putea îmbrăca postul de premier, ce față ar lua Răsăritul?²

Nu socoti că nu cunosc din ce condei ies articolii cei solizi din „Wehbltt“ [=Siebenbürger Wochenblatt] și care se ating de starea sau soarta prințipatelor. Aș dori numai ca soru-sa, româna, să nu fie

așa de sfiicioasă în reproducerea acelor articoli, după cum s-a arătat la articolul datat din Pitești. Filistii sint obraznici, semeți cu revoluția lor și cîștigă simpatii, ameiind capetele cele ușoare ale românilor. Nu strică a li se tăia nasul cînd și cînd³.

162° La cele 5 puncturi ale tale, ce-ți slujesc de baze la redacția foilor / tale, n-am alt ce zice decit că dacă trebuia românilor un publicist mai înțelept și îndrăzneț, în aceste împrejurări critice în care se află existența lor politică și chiar naționalitatea, altul nu putea fi decit tu⁴. Știu că la acest lucru mare, ce-l ai de țintă, îți trebuie ajutoare și, după cum văz, nici aceste nu-ți lipsesc, deși știrile ce-ți dau sint luate din deosebite puncturi de vedere. Orișicum, tu ești dăruit cu aceea agerime de duh, cu acel tact rafinat prin experiență, ca dacă nu nimeresti chiar mijlocul cel drept, cel puțin să nu te arunci în extreme. Aș vrea să filozofesc cu tine mai mult asupra aceștii materii, dar vezi prea bine că aici nu e locul. Cînd vei primi de la mine o coală, atunci să știi că vei găsi ce cauți.

Camera noastră se închise, prin ofiț domnesc, sîmbătă, în 4 martie! Încordarea între dînsa și guvern se apropia de extrem; opoziția era asmuțată de agenți streini și Cabinetul, ca să ocolească scandale și să dobîndească vreme, închise Camera, rămîind bugete neîntărite, rapoarturi necitite, socoteli neisprăvite. Toți ne / aflăm între nădejde și frică. Opoziția a protestat prin grai înaintea lui D[uhamel], dar diplomatul îi ceru act oficial, ceea ce nu se poate, fiind Camera închisă. Iată unde sintem!

Nu pune temei așa mare pe *Soțietatea literară*, care se indeletnicește, fără bază și scop, în cercetarea ceaiului, cafelii, fumului de tutun etc. etc.⁵

Fraza: „Rugați-vă ca fuga voastră să nu fie iarna ș.c.l.“, din articolul tău, s-au talmăcit aici în sens politic de către niște capete seci și au pricinuit mare groază⁶.

Am primit răvășelele trimise prin — poșta.

Și nu glumiți voi cu corpul de observație? Degetul Providenții arată destinul nostru!

Șeful complotului descoperit la Brăila s-a osîndit la ocnă pe 15 ani! Tovarășii săi, unii tot la ocnă, pe vreme mai puțină, sau la alte munci⁷.

Cvestia minelor e nehotărită; după punerea la cale și măsurile guvernului, e legală, iar după protestul Camerii, ilegală.

Triandafilov a dat pricină unei alegorii poetice, în care figurează of în coadă⁸.

163° Ți-aș mai scrie, dar vezi că se isprăvește hîrtia, fără să-ți poci zice să fii sănătos, cu toți ai tăi, căci este și al tău prietin,

Aron/.

¹ Indubitabil, Aron Florian se referă la C. A. Kuch, fost consul al Prusiei în Moldova, care a tipărit la Leipzig, în 1844, *Moldavisch-walachische Zustände in den Jahren 1828 bis 1843*. Sub titlul de *Starea de lucruri din Moldova și Valahia, pe anii 1828 pînă la 1843*, cartea lui Kuch a apărut în *Convorbiri literare*, XXV, 1891, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, și 10.

² David Urquhart (1805—1877). Născut în Scoția, l-au pasionat problemele Europei răsăritene, pe care a avut prilejul să le cunoască bine mai ales în timpul

îndelungat petrecut la Constantinopol, ca secretar al Legației britanice. Între 1847—1877 este membru al Parlamentului. A fost un dușman înverșunat al lui Palmerston. A scris și publicat mai multe cărți despre Turcia, Polonia, Rusia etc.

³ Lămuririle necesare înțelegerii acestui pasaj supra, XV, n. 3. — În plus, trebuie reținută informația că unele articole ce „se ating de starea sau soarta principatelor“ din *Siebenbürger Wochenblatt* sint scrise de Bariț.

⁴ Comentariile par ocazionate de articolul *Pe loc sau înainte?* (vezi *Gazeta de Transilvania*, VII, 1844, nr. 5 și 11), în introducerea căruia Bariț critică pe cei care cred că o gazetă este menită să publice „...numai, iacă așa, știri fabuloase, comedioase, mincinoase, ca să te ții de foale cînd le citești, iar nu lucruri mai cu mădăvă, dătătoare de vreo învățatură folositoare și deschizătoare de mulți ochi sufletești, hătuți de prietenii întunerecului cu orbie vecinică“. Este drept, adaugă redactorul, că un ziar nu poate să se ocupe mereu de lucruri grele, „necuprinse de mulțimea cea mare“, însă nici să ocolească problemele serioase. Tocmai de aceea, arată Bariț, el va împărtăși din cînd în cînd „unele discursuri, disertații, dezbateri mai lungușoare, mai virtos politice. Pentru ce numai noi, românii, să rămînem și pe viitoriu tot leneși de a cugeta ceva mai mult, a ne încorda și a ne ageri puterile minții? Pentru ce să așteptăm, spre multa noastră rușine, ca tot alții să poarte lumina științelor înaintea noastră?“

⁵ „Soțietatea“ s-a constituit la începutul anului 1844. Din ea făceau parte Heliade Rădulescu, Bălcescu, Boliac, Gr. Alexandrescu, I. Voinescu II, Aug. Tr. Laurian, N. Bălășescu, Tell ș.a. Pe toți i-a proslăvit pe vremuri V. A. Urechia: „Ce constelațiune frumoasă pe ceriul literaturii naționale! Nume ilustre și scumpe românilor, capacități și talente cari au lăsat diră neștearsă de lumină în urma lor chiar cînd au încetat a mai lumina în mijlocul națiunei, ca sori neînserați“ (*Istoria școalelor*, vol. II, București, 1892, p. 268—269). — Asociația a avut strînse legături cu *Prăția*. Date vrednice de reținut, în *Istoria literaturii române*, vol. II, București, 1968, p. 248—249. La p. 247, antecedentele asociației.

Evident, rîndurile lui Florian despre *Soțietatea literară* sint nedrepte.

⁶ Nu am descoperit articolul lui Bariț.

⁷ Despre „turburările“ de la Brăila vezi supra, scrisoarea X, n. 2. Șefii complotului, condamnați la 15 ani ocnă, erau Vilkov și Deșu (vezi *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 992—994). Bariț anunță condamnările pronunțate la terminarea procesului intentat „complotiștilor“ în *Gazeta de Transilvania*, 1844, nr. 22, după o „corespondență particulară“ (recte: după relatările lui Florian Aron).

⁸ În legătură cu „cvestia minelor“, Bariț a dat ample informații în *Gazeta de Transilvania*, 1844, nr. 17, 24, 25, 40 ș.a., exprimîndu-și dorința ca și *ai noștri* să se deprîndă „la știința montanistică și metalurgică“. Despre încercările lui Al. Triandafilov „de a acapara prin monopol exploatarea minereurilor din Carpați“ vezi și *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 966.

Alegoria poetică de care amintește Aron Florian este, cu siguranță, fabula politică a lui I. Heliade Rădulescu, *Măciașul și florile*. Bibliografia necesară, în *I. Heliade Rădulescu, Opere*. Ediție critică, cu introducere, note și variante de D. Popovici, vol. I, București, 1939, p. 558 și urm.

XVIII

București, 17 martie (1)844

Frate Bariț,

Scrisoarea ta din 6 am primit-o în 13. Pe cea către Nițul am pornit-o către Craiova în aceeași zi a primirei, iar pe a lui Romanov i-am dat-o a doua zi.

După cum mă însărcinezi, m-am dus la Aghenție, ca să dau în urma plicurilor cu gazetele Craiovii. Am întrebat și în dreapta și în stînga, pe toți cîți iau parte la primirea și espeduirea gazetelor streine

și toți îmi răspunseră că la Aghenție nu se află asemenea plicuri, cu gazete de ale Brașovului și cu adresă către Craiova. A doua zi, din întâmplare, întâlnii și pe împărțitorul de gazete și scrisori aici în oraș și care este în slujba Aghenției, și acesta asemenea îmi dete un răspuns ca al
164° celor de sus, că el n-a văzut, nici că a auzit / să se vorbească prin Aghenție de plicuri cu gazete de ale Brașovului, cu adresă către Craiova. Îmi pare rău că, cu toată cercetarea mea, n-am isprăvit nimic. După cum se vede treaba, acele plicuri trebuie să zacă altundeva.

Cartea omului-cumnatului am citit-o. Asupra celor ce scrie despre Moldova nu poci zice nimic, pentru că nu cunosc nici țara, nici pe oameni. Cit pentru cele ce atinge despre țara noastră, ca un *strein*, le-a cunoscut destul de bine, dar, ca un om slobod, nu le-a înfățișat destul de tare. Mai avea multe de cunoscut și putea să le arate într-o lumină și mai izbitoare. Ori că noi sintem nemulțumiți cu noi și ne plac moldovenii,
164° ori că el s-a scirbit de moldoveni și le-a dat cu cenușă în ochi./

În săptămâna viitoare, mercuri sau joi, plec la Nițu la Craiova. Ce știi, poate că în petrecerile de acolo voi ochi vreuna care să-mi placă în toate privințele și să intru iar cu capul în jugul căsniciei. Mi s-a urit a fi slobod! În zilele ce voi fi cu Nițul, vom vorbi despre toate, vom dezbate mult, și dacă ni se va uri cu de aceste, ne vom apuca de chefuri, ca în *Türkös*¹, la popa Odop. Ce mai petrecere! Ah! *Tempi passati!*

Știu că tu nu te mulțumești cu d-alde astea și știu că o să mă injuri și o să mă numești hoț de vremea ta cea scumpă. Dar ce să-ți fac, când nu poci, nu sint în stare de a-ți scrii acum altele mai bune? Rabdă, înghite și tu, cum răbdăm și înghițim și noi. Mîngăie-te cu nădejdea / cu
165° care ne mîngăiem și noi, că poate va veni o vreme mai bună.

Procop al nostru e bolnav de moarte; astăzi primii o scrisoare de la Rîmnic, în care mi se vestește că doctorii, după consultul ce i-au făcut, au hotărît că nu e nădejde de scăpare. Săracul tînăr!

Trandafilov și Zaporovski încheie mereu la contracte².

Cadeții noștri n-au plecat pînă acum în Rusia.

Banii ce-ți sint dator pe gazeta mea și pe a madamii Știrbei, precum și cei 16 1/2 sfanți dați slujnicii, îi dau la Orghidan miine sau poimîine. Înțelege-te cu el, pentru a-i primi tu.

Rămii sănătos, căci și eu sint asemenea.

Al tău, Aron./

¹ Azi: Turcheș.

² Vezi supra, XVII, n. 8.

XIX

București, 1 mai 1844

Frate Bariț!

Eu nu ți-am scris de mult, dar de la tine eu am primit, dacă nu totdeauna scrisori mari, cel puțin cite un petecel. De la mine tu aștepti știri importante, daturi interesante și nu știi că nu am nimic, sau și

de am, nu voi să-ți scriu, pentru că nu poci. Să-ți mai zic să aștepti, parcă mi[-i] rușine, căci de cînd te afli așteptînd ți s-or fi lungit urechile. Dar ce să-ți fac? Așa e vremea.

Ai primit banii dupe gazeta mea și a abonatei mele? Apropos la abonata. Știi că sub patronatul ei s-a întemeiat o școală de fete sărace, despre care s-a vorbit mult în *Curierul* lui Eliad și în *Vestitorul* lui Carcalechi. Ei bine, ca să faci o plăcere acestui române bune, zi și în *Gazeta* ta ceva despre acel institut.

Fratele Moroi¹, care în anii trecuți era abonat regulat la *Elöpatak* și la *Borszék*², estimp — din deosebite împrejurări — nu poate merge, dar ar vrea să facă o mică cură acasă, cu apă minerală de la *Elöpatak*. M-a însărcinat să te rog ca să-i procurezi o ladă cu apă de la *Elöpatak*, însă proaspătă, bună, și totdeodată să ai și bunătate de a i-o și trimite
cît s-ar putea mai în grabă. Pentru plată, îi vei orîndui unde vei vrea
ca să ți-o răspundă./

Nu lua în nume de rău că nu ți-a scris chiar el, ci m-a pus pe mine. Să ierți, el e cam leneș la scris și pre cît îi e de ușoară limba în gură, pe atît îi e de grea pana în mină.

Vasici scăpat-a de cotoarba lui? Mai alaltăieri fiind la mitropolitul, mă întreba de această pricină și nu știam sigur ce să-i răspunz³.

Daca strechea însurătorii, care mă impunge în cur, nu mă va goni pînă acolo ca să-mi leg slobozenia de gitul unei coconite pînă la vacanța viitoare, apoi am de gînd să trec Carpații și să te îmbrățișez. Ce bine ar fi cînd ar veni și Nițu, ca să facem o triadă desăvirșită!

Dar tu ce mai faci? Frații Murășani cum se află? Eu sint sănătos, dar vezi bine că atita nu-mi ajunge.

Să trăiești!

Al tău, Aron./

[Adresa:] *Herrn Herrn Georg Baricz, Redacteur der walachischen Blätter, in Cronstadt, in Siebenbürgen. Per Hermannstadt. Franco.*

[Pe plic și următoarea însemnare, nu pe de-a-ntregul descifrabilă:]

În minutul cînd era să pui scrisoarea pe poștă, primii... aceasta de la Nițu, cu însărcinarea de [a ți-o trim]ite fără zăbavă. Alăturai pe a [mea la a] lui și le dedei lui Romanov⁴... *qui intus*⁵.

¹ Constantin Moroi, profesor de drept.

² = Vilcele și Borsec

³ Vezi supra, scrisoarea XV, n. 5.

⁴ Vezi XV, n. 2.

⁵ Probabil: Cel inițiat știe despre ce este vorba.

XX

București, 3 iunie (1)844

Prietine!

Înfățișătorul acestei scrisori este un tînăr crescut mai mult de mine decît de părinții pe care nu-i are. Isprăvind cursul învățăturilor ce se află în colegiul nostru, a dobîndit o stație la Departamentul Dinlăuntru. Aci lucrează cu vrednicie, potrivit cu cunoștințele sale. De

constituție cam slab, aplicația sa și alte împrejurări l-au adus ca, după povața doctorilor noștri, să aibă trebuință de apele minerale de la Borsec. El vine deocamdată în Brașov și de aci să găsească vreo ocazie spre a putea merge unde dorește. Necunoscînd nici locul, nici oamenii, mă rugă ca să-i dau scrisoare de recomandare către cineva. Îndreptîndu-l către tine, te rog fii pentru el un povățuitor bun la cele ce va avea trebuință de sfat. Pentru orice vei face, îți va fi recunoscător, căci el este un tînăr foarte bun și crescut în sărăcie, în nevoi și între streini, a învățat să fie mulțumitor făcătorilor săi de bine. Ca să-l cunoști mai bine, el este autorul articolului intitulat *Recunoștința*, care s-a publicat în foaia ta și care era dedicat mie¹.

În vacanța viitoare, pe la începutul lui iulie, însoțit de vreo cîțiva / de ai noștri, am de gînd să trec Carpații dincolo; voi să-mi văz locul nașterii, pe care de 19 ani mai l-am uitat. Aș vrea să vizitez și Blajul în treacăt și de acolo, prin Sibiu, să vii la Brașov să te văz.

Nițu din Bucurdea încă ar vrea să vie, dar zice că drumurile i-au turburat bilanțul economiei și nu știe hotărît dacă va putea și el veni la Brașov.

Cu prilejul întîlnirii, îți voi desluși pricina tăcerii mele în materiile despre care mă întrebi.

Fii sănătos, că eu sint.

168^v

Al tău, Fl. Aron./

[Adresa:] Domnului domn Gheorghie Bariț, redactorul foilor românești, la Brașov

¹ Tînărul se numește A. Zane. *Recunoștința*, dedicată lui F[lorian] A[ron], în *Foaie pentru minte...*, VII, 1844, nr. 3 și 4. Vezi și George E. M. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic, București, 1969, p. 198. Marica nu a dezlegat inițialele F.A.

XXI

București, 16 iunie 1844

Prietine!

(Șters: Ești supărat pe mine? Ți-am greșit eu în ceva, cu ceva?)

Tăcerea ta, după o grămadă de scrisori ce ți-am trimis, nu o poți descurca. Cu adevărat, nu ți-am scris niciodată lucruri mari, ca să fi meritat un răspuns zdravăn, dar eu mă mulțumeam și cu 2—3 rînduri înșirate pe o fâșie de hîrtie băgată în foi. Ceea ce merita mai mult un răspuns, fie cum, era rugăciunea ce-ți făcusem din partea fratelui Moroi, pentru o ladă de borviz de la Elöpatak. Îți crez că ești copleșit de lucru și n-ai avut vreme de a te gîndi la această bagatelă, pentru care silit ți-am scris; nu te iert însă că nu mi-ai dat un răspuns, ca să odihnesc pe om, care după o așteptare destul de lungă s-a lăsat de a mai face cură cu borviz.

46

Mi se pare că ți-am mai scris că aștept cu nerăbdare vacanța, ca să trec Carpații. La întoarcerea mea de acasă, pe la Sibiu, voi veni și la Brașov, dar dacă nu mă vei scoate din bănuielei pentru lungă ta tăcere, mă voi feri de tine, ca să nu te întîlnesc. Înțelege?

La Sibiu nădăjduiesc să întîlnesc pe canonicul Teodor Aaron de la Buda, care îmi scrie că vine în părțile locului să-și vază rudele¹, cu toate că eu sint silit a face călătoria în iulie, și el zice că pe la începutul lui august o să se afle la Sibiu; dar eu i-am scris astăzi ca să-și grăbească venirea și să apuce și din iulie, căci numai într-acest chip putem a ne vedea.

De-mi va veni bine, de acasă mă voi repezi și pînă la Blaj, pentru 2—3 zile. Aș / vrea prea mult să mai văz o dată acest loc plin de suve- 172 nire plăcute de anii nevinovății mele.

Maiorescu, într-o vreme, era hotărît să-și trimită nevasta la Brașov mai nainte, și în vacanță să meargă și el să o readucă. Acum îmi scrie că nu știe ce să facă, căci drumurile cele multe ce le-a făcut i-au cam turburat bilanțul economiei. Eu cu el ții o corespondință regulată, de 2 ori pe săptămînă; și fiindcă această corespondință este cu totul nevinovată, cînd n-avem ce ne scrie unul altuia, ne întrebăm de sănătate, după maniera lui Ciceron.

Alta n-am ce-ți scri; ba aș avea, dar nu voi, pentru că nu poți, căci sint strîns de gît, încît îmi iese ochii. Dea Domnul să ne întîlnim și să ne vedem sănătoși și apoi gura nu mă va ținea chirie. Pînă atunci, așteptînd de la tine să mă luminezi cum sint eu la tine și cum ești tu către mine, sint al tău prietin,

Fl. Aron./ 172^v

[Adresa:] Domnului domn Gheorghie Bariț, redactorul foilor românești ș.c..., la Brașov

¹ T. Aron era cenzor al cărților românești tipărite la Buda.

XXII

București, 23 iunie (1)844

Măi Bariț!

În sfîrșit, imboldit și înțepat de scrisorile mele, te lăasă Neaga de ureche și îmi răspunseși la 8 iunie. Îți mulțumesc. Nu cei de la tine nici să-mi scrii des, nici scrisori lungi: cei numai atît, ca să-ți aduci aminte de mine, scriîndu-mi 2—3 rînduri pe un petecel de hîrtie și eu atunci sint liniștit.

Vrei să știi apriat dacă eu vin într-acolo. Îți răspunz că da. La 11 sau 12 iulie plec negreșit la București, la 15 trec ca săgeata prin Sibiu la Rod, unde voi zăbovi pînă la 20—21. La 22 sau 23 sint iar în Sibiu, unde voi zăbovi cel mult pînă la 26 sau 27 și de unde vii drept în Brașov. Aș fi nemîngăiat dacă nu te-aș găsi pe tine aci, și la aceasta îmi dă bănuială scrisoarea ta, în care îmi vestești o călătorie a ta de

47

50—60 mile. De voi putea porni din București mai în grabă decât la 11 sau 12, apoi mai-mai că voi vedea și Blajul; dar nu crez să mă poci pregăti. Noi acum facem examene și abia la 2 iulie va fi împărțirea / premiilor. Apoi pină imi voi scoate voie și pasaport și bani, mai trec vreo câteva zile.

Maiorescu nici acum nu e hotărît ce să facă în vacanță. Familia sa vine la Brașov cu Pleșoianul¹, iar el aci zice că se duce cu Bibescu, cîrmuitorul Craiovi², la Mehadia, la Peșta, aci zice că vine la București și, în sfîrșit, zice că nu știe ce va face.

Moroi nu poate să vie estimp într-acolo.

Mitropolitului³ îi voi căuta vreme să-i vorbesc despre *Macrobiotică*, dar Vasici de ce n-a făcut o dedicație țapănă și să mi-o fi trimis, și cu chipul acesta făceam treabă mai bună. Ce voi isprăvi, ți-o scri înainte de a trece Carpații⁴.

Caut să întilnesc un adiutant de ai lui Vodă, ca să-i vorbesc pentru banii prenumerați la foaia ta.

174° Fii sănătos! Pină la întilnirea noastră, al tău

Aron./

[Adresa:] Herrn Herrn Georg Baricz, Redacteur der walachischen Blätter, in Cronstadt in Siebenbürgen. — Per Hermanstadt, Franco

¹ Grigore Pleșoianu (1798—1857) a fost un faimos profesor și un deosebit de harnic traducător de literatură străină, mai ales franceză. De consultat: Al. Piru, *Literatura română premodernă*, București, 1964, p. 266—270.

² Ioan Bibescu, fratele domnitorului G-Bibescu.

³ Mitropolitul Țării Românești, Nifon.

⁴ Anunțul de prenumerație la *Macrobiotica sau măiestria a lungi viața, după Hufeland, tradusă și întocmită pentru orice român cultivat de Pavel Vasici*, a apărut în *Foaie pentru minte...*, 1843, nr. 40, p. 316; la p. 317—318, o caldă recomandare a lui Bariț. Pentru acoperirea cheltuielilor de tipărire, Vasici a apelat, prin intermediul lui Florian, și la munificența mitropolitului Nifon.

XXIII

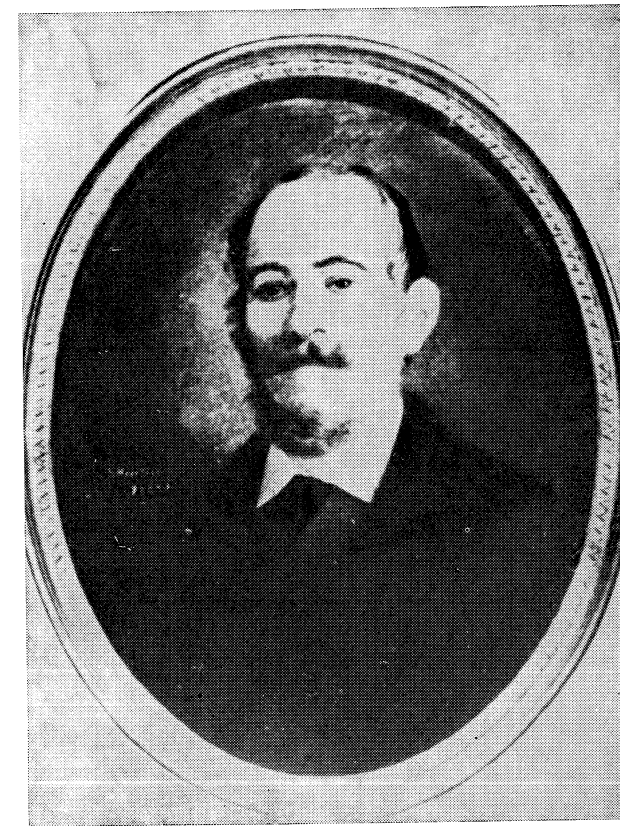
București, 22 7vrie [septembrie] (1)844

Măi Bariț,

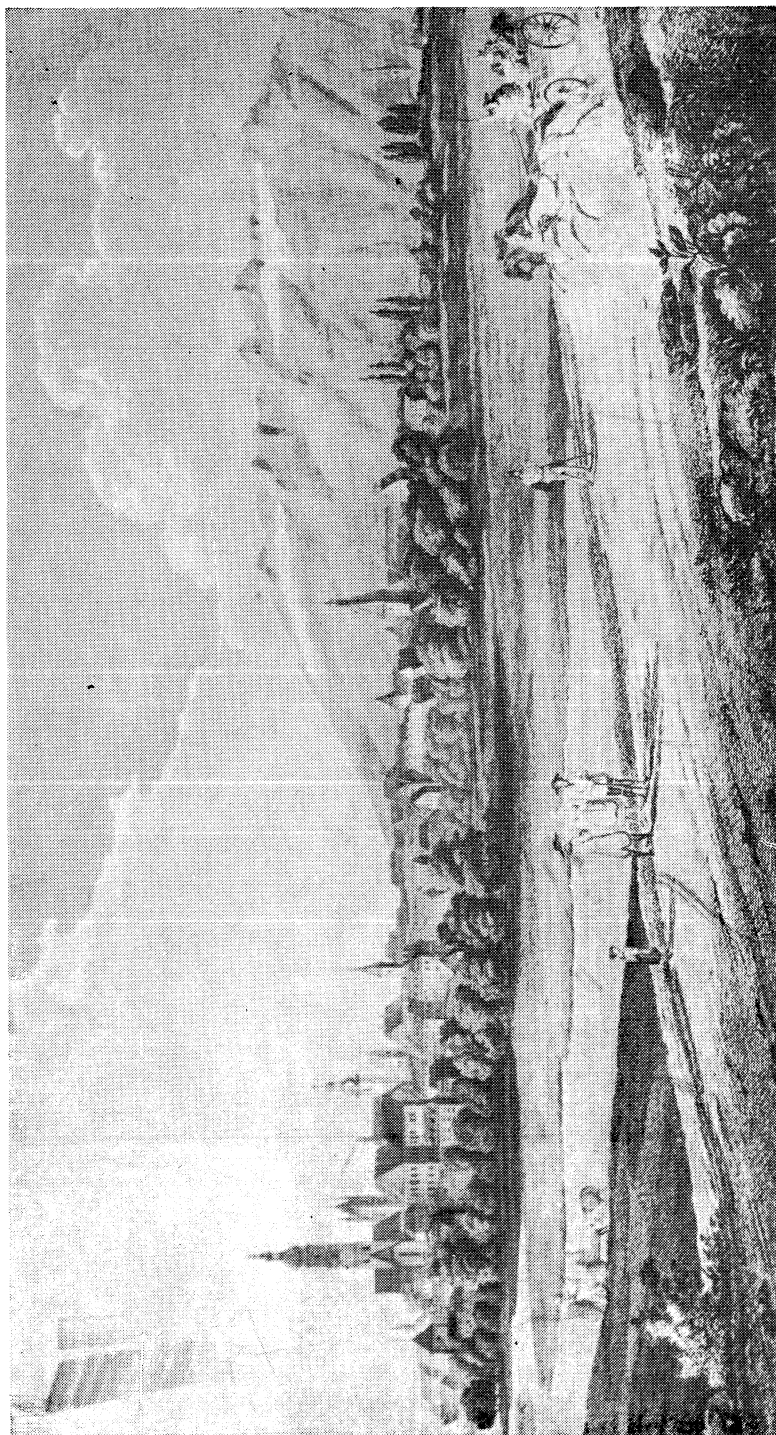
În sfîrșit scăpai de bănuiala în care mă aflam la tine, că eu n-aș fi răspuns banii lui Cozma¹ încă din săptămîna mare, de lingă Paști. Îmi pare bine. Altă dată crede-mi mai mult mie decât unui neguțetor, care nu se ține om de nu va înșela și nu va minți.

Maiorescu imi scrie ca să-ți spui că sumulița ce ți-a venit de la M. S. V[odă], (cîtă e, nu știu, pentru că nu mi-ai scris), a venit după mijlocirea fratelui său celui mai mic, de la Craiova², și că — prin urmare — n-ai face rău cînd i-ai mulțumi. Nu te teme că acest lucru îl știe altcineva, afară de mine și Maiorescu, de cumva nu-l vor fi trimbițat cei de pe lingă M.S.V., care nu știu să păzească nici o taină.

176 Știi că Neofit e supărat pe tine, pentru articolul asupra Seminarului? Mi-a spus oarecine că după ce i-ar fi dat Circală³ foc, / ar fi zis:

Aron Florian (1805—1887)

„O să vorbesc cu Timoni ca să astupe gura lui Bariț, să nu se mai lege de noi“.

Răspunsul tău la critica Penescului a plăcut mult; dar după cum ți-ai luat rămas bun pentru totdeauna de la el și de la Cîrcală, ține-te de vorbă. *Nequid nimis*⁴.

Munteanul, nemaiputîndu-se învoi cu Chesarie Buzău⁵ și-a dat demisia, și acum se află în București, așteptînd vreo prefacere, ca să dobîndească vreun post profesoral sau altul.

Directorul Poienarului, după o lipsire de 5 luni de la posturile sale, se întoarce ieri în București. Astăzi am vorbit ceva cu dînsul și ceea ce mi-a făcut plăcere mai mare este că mi-a spus că o să se apuce de reforma instrucției publice, și baza tuturor studiilor o să puie limbile clasice. S-a speriat și Vodă, și Mitropolitul / și toți, în sfîrșit, de efectele franțozismului și prin clasicitate vor să facă o reacție energică. Dumnezeu să le dea gînd bun, activitate și statornicie!

176°

Ce socotești de relațiile lui Marcovici asupra călătoriei lui Vodă? Așa e că lingușitorii din stăpînitorul cel mai bun pot să facă cel mai rău print? Pe la noi acele relații, pe care numai *Vestitorul* le poate publica, se critică strașnic⁶.

Cum ți se pare parentația ce se făcu pentru pomenirea ducesei Alexandrovnei⁷ tocmai pe vremea cînd simțimentul național căuta să răsuflă, prin poeziile poeților asupra mormîntului lui Mihai Viteazul, *Umbra lui Mircea* și altele? Mie unuia asemenea poezii și asemenea simțimente mi se par un foc de cîlți sau de paie și socotesc că mai mult strică decît folosesc. Creștere clasică / ne trebuie, ca să începem a fi oameni, și atunci vom isprăvi a fi patrioți și naționaliști.

177

Cînd îmi trimiți pe Benkő pe [nume indescifrabil]? Dar la *Istoria* lui Schlosser prenumeratu-m-ai?⁴ Nu uita, căci într-alt chip te împung al dracului, ca să-ți aduci aminte.

Iacă scriu lui Vasici, că Neofit îi primește dedicația și îi dă și bani. Abia am isprăvit cu dînsul în zilele aceste⁵.

Ești sănătos? Maria ta ce face? Copilița crește mare?

Complimente fraților Murășani.

Al tău, Aron.

P.S. Ți-aș mai fi scris cîte ceva, dar mă doare gura...

Maiorescul are gratificație, făgăduită de la Vodă; era să i se dea un rang, dar el a preferat banii. *Vive l'argent!* |

177°

¹ Negustor și incasator al abonamentelor la foile lui Bariț.

² Se numea I. Bibescu: vezi XXII, n. 2.

³ Zaharia Carcalechi.

⁴ După informații primite — bănuim — de la Florian și I. Maiorescu, *Gazeta de Transilvania* (VII, 1844, nr. 60) se ocupă de examenele ținute la „Sf. Sava“, Craiova și la Seminarul teologic din București, care funcționa pe lângă mitropolie. Seminarul, rămas doar cu doi profesori (Anton Pann și Dionisie [Romano]), merge rău; prin urmare, ar trebui redresat. Deși ușoară, critica îl supără pe mitropolitul Neofit, pornit să-l terifieze pe Bariț prin Timoni, șeful Agenției consulare habsburgice. Aceeași *critică ușoară* a generat încă două replici, scrise de Zaharie Carcalechi (*Cîrcală*) și de I. Penescu, care îl atacau pe Bariț (vezi *Vestitorul românesc*, 1844, nr. 62 și 63). Bariț numește atacurile „manifeste lungane“, atunci cînd le răspunde

amindurora (vezi *Domnului pitar I. Penescu și d-lui redactor de la Vestitorul din București*, *ibid.*, nr. 69, p. 276). De asemenea, pe un ton mușcător, le reproșează că nu înțeleg adevăratul rol al presei. Culmea ironiei: când a apărut numărul cu bucluc din *Gazeta de Transilvania* (nr. 60), el — Bariț — era plecat din Brașov, petrecind la Vilcele „în plăcuta soțietate a mai multor oaspeți de la București și de aiurea“.

Nequid nimis = pentru a nu le da mai multă importanță decât li se cuvenea.

⁵ Gavril Munteanu și Constantin Chesarie, episcopul Buzăului.

⁶ Vezi M.[arcovici] S., *Relație a călătorii Mării Sale Prea-luminatului nostru domn de la București la Constantinopol*, în *Vestitorul românesc*, VII, 1843, p. 269—270, 277—278, 281—282, 293—294, 297—298, 305—306, 314, 317—318 și 329—330.

⁷ Ducesa Rusiei

⁸ Josephus Benkő (1740—1814), polihistor maghiar din Transilvania. Pe lângă alte lucrări mai modeste, a publicat: *Transsilvania, sive Magnus Transsilvaniae Principatus...*, 1778; *Milkovia, sive antiqui episcopatus Milkoviensis*, 1781; *Erdélyi oláh nemzet' képe*, 1785; *Diaetae, sive rectius, Comitii Transsilvanicae, eorumque decreta...*, 1791. Probabil că Florian i-a cerut lui Bariț să îi trimită *Transsilvania...*, pe care au pus-o la contribuție și corifeii Școlii ardelenice.

Istoria lui Friedrich Christoph Schlosser se intitulează *Weltgeschichte für das deutsche Volk. Unter dritwirkung des Verfassers bearbeitet von G. L. Kriegk*, vol. I—XIX, Frankfurt a.M., 1844—1857.

⁹ La insistențele lui Florian, Neofit a acceptat să i se dedice *Macrobotica sau măiestria a lungi viața, după Hufeland. Tradusă și întocmită pentru orice român cultivat de Pavel Vasici*. Tălmăcirea cuprinde 2 volume, apărute în 1844—1845. Anunțul de prenumerație, am mai arătat (vezi XXII, n. 2), în *Foaie pentru minte...*, 1843, nr. 40, p. 316; el este urmat de recomandăția lui Bariț, din care citez: „Precum văzurăm aci mai sus, d. director doctor P. Vasici, voind a mai dărui pe români și cu *Microbotica* vestitului medic Hufeland, apelă la bunătatea cărței, spre a recomanda pe aceeaș. Domnia-lui mai bine nu putea face decât atita; căci, în adevăr, care nu se va interesa de o carte ca aceasta, aceluia nu-i poate păsa de sănătatea și viața sa. Într-aceea — să rămâie vorba între noi — d. dr. Vasici, spre norocirea redacției acestor foi, uită a apela și la prietinie, prin urmare ne lăsă noaă calea deschisă și vreme încă destul de lungă, spre a dovedi până încît iubim noi pe prietinel nostru al tuturor carii scriu sau citesc la foilele acestea publice (= la *Foaie pentru minte...* și *Gazeta de Transilvania*).

Noi sîntem convinși că binevoitorii și prietini foilor noastre sînt totdeauna și prietini productelor științifice a domnului director Vasici“ (*ibid.*, p. 317).

XXIV

București, 6 noiemvr. 1844

Măi Bariț,

Eu eram hotărît a nu-ți scri pînă cînd nu-mi vei scri tu sau cel puțin pînă nu-mi vei trimite cărțile. Dar cine dracul să se puie cu tine, [care ești?] mic și mare, blind și arțăgos, moale și îndărătnic, slab și tare ca stîncea în mijlocul valurilor mării!

Ieri fusei la Alecu Racoviță¹ știi cela pe care îl cunoști de la Zaison². Între altele, mi se plîngea că nu găsește un pedagog român care să cunoască bine limba nemțească și latinească, se înțelege că trebuie să aibă și alte cunoștințe, și pe care ar vrea să-l ia în casă pentru 2 copii ce-i are, unul în vîrstă de 10 ani și altul de 8. I-am făgăduit că-ți voi scri ție ca să-i cauți un astfel de tînăr român și să mă înștiințezi în ce condiții ar vrea ca să vie și să intre în casa aceeaș, care / este una din cele mai cinstite și mai neprihănite. Aci în casă fiitorul pedagog va avea

178

lăcașul, mîncarea, lumina și spălatul; de la el se cere acum să hotărască plata și alte condiții ce va socoti. [De în]dată ce se va hotări a veni încoa[ce] și-și va arăta cererile sale, tu să [nu] zăbovești a-mi scri, pentru ca și eu să poci arăta unde se cuvine și să mă descarc de însărcinarea pusă asupra-mi.

Lui Vasici i-am trimis ieri dedicația, călită ceva și plinită de mine și primită de mitropolitul³. Pe lângă aceasta, îți voi trimite și 100 galbeni, în două rînduri, după cum mi-i va număra și mie Zosima⁴ secretarul lui.

Maiorescu e sănătos cu toți⁵ /

¹ Boier muntean.

² = Zizin.

³ Este vorba de mitropolitul Neofit, căruia Vasici i-a dedicat *Macrobotica*. Date despre această carte, în notele la scrisoarea anterioară. De reținut amănuntul că textul dedicației a fost retușat și „plinit“ de Florian.

⁴ Sfirșitul scrisorii lipsește.

⁵ Gr. Zosima.

XXV

București, 11 dechemvr. (1)844

Măi Bariț!

Scrisoarea ta cu data de la 16 noiemvr[ie] o primii abia la 5 dechemvr[ie]! N-ajunge zăbava primirii ei peste douăzeci zile de la pornirea-i, ci o primii și pecetluită cu pecete streină! Ca cînd ar fi fost în ea bancnote de furat sau secrete de speculat! Dar, fie! D[omnul] Romanov are puțintică pică pe mine. Sînt mărinos, căci într-alt chip îl învățam minte. Cu toate aceste, tu poți a-i face băgare de seamă că scrisoarea ta către mine purta pecete streină.

În scrisoarea aceea îmi vesteai că peste o săptămînă îmi vei trimite vreo citeva exemplare din *Macrobotică*, spre a le împărți la M.[itropolitul] și alții, precum și cărțile mele. Iată luna, și nu săptămîna, și nici o carte n-am primit. Cit pentru ale mele, nu-mi pasă atit cit pentru *Macrobotică*. După publicația făcută prin *Gazetă*, ea era gata înainte de a vă trimite eu dedicația. Apoi, pentru tipărirea acelei dedicații și pentru legatul a vreo citeva exemplare se putea să treacă atita vreme? ¹

Tot în acea scrisoare mă întrebai că d. Zosima nu voiește a-mi slobozi și pe ceilalți / 50 # pînă nu va vedea *Macrobotica*? Eu îți răspunz că așa e. Cu adevărat, nu m-am dus la el să-i cei, dar nici mă duc fără *Macrobotică*. Mi-e rușine și știi pentru ce? După ce am trimis cei dintii 50 # d[omnului] Vasici, pe lângă altele, i-am scris că dacă voiește ca mai în grabă să-i trimit și restul, apoi d-lui, dacă nu va putea a-mi trimite în grabă vreo citeva bucăți din *Macrobotică*, să-mi trimită cel puțin revers că a primit acei bani, ca cu acest revers să mă poci înfățișa înaintea d-lui Zosima și să-i cei și ceilalți 50 #. Socotește în ce neodihnă mă lasă d. Vasici! După ce nu-mi răspunde că a primit dedicația, nu-mi răspunde nici că a primit banii și nu-mi trimite nici revers, ca să-i poci scoate pe cei rămași. De vreo două ori, în două rînduri, a venit la mine Tutoreștii

179

prahoveni, trimiși de d-lui, ca să mă întrebe dacă am să-i trimit ceva. Inșă [?] ce o fi pricina, nu știu; atita știu că dacă vrei bani, trimiteți-mi
179° *Macrobotica*, trimiteți-mi revers, căci într-alt chip nu pupați bani. Auzitu-m-ai?! /

Scrisoarea ta, încit pentru pedagogul român, am citit-o d-lui Racoviță. El s-a arătat plin de mulțumire pentru interesul cu care te arăți spre a-i sluji. A cam dat din cap la observațiile tale cele românești și a zis că ai dreptate, că așa e. Cu toate acestea, fiindcă voiești în tot chipul a-l îndatora, și pentru aceea cei și condițiile, el mi-a dictat aceste: lăcuință deosebită, — se înțelege, însă, că cu copiii la un loc, în curte —, încălzire, luminare, spălătură, mîncare la masa familiei și chiar calească de preumblare cu copiii, cînd va fi vremea rea de a nu putea merge pe jos sau cînd va fi preumblarea mai departe. Toate aceste le va avea pedagogul cum trebuie. Pe lingă aceste, va avea și o plată de la 40—50 galbeni pe an, din care — precum se vede — nu va avea a chiegtui nimic decît numai curat pentru hainele sale, pe care bine ar fi de și le-ar face acolo, căci aici sînt foarte scumpe. Dictîndu-mi aceste condiții, d. Racoviță îmi zisă că găsind tînărul pe care îl cere și care s-ar învoi cu propunerile d-lui, să se facă contract pe patru ani, ca și d-lui și tînărul să fie siguri pentru o vreme mai îndelungată. Poți și din parte-ți să-l încredințezi că în curtea, casa și familia d-lui Racoviță, care deși nu este prea bogată dar poate este cea mai cinstită și mai virtuoasă în toți Bucureștii, va fi tractat cu cea mai mare bunăvoință și prietenie, și în vremea în care se va afla la dînsul poate a-și găsi și alte prilejuri prin care să se recomande pentru altceva și mai folositor. Vezi
180 dar, cercetează și înștiințează-mă. /

Îmi mai zisă că dacă cumva găsitul pedagog ar avea trebuință de ceva bani pentru a se urni de acolo, el e gata — pe cuvîntul tău, sau făcîndu-se și schimbîndu-se contractele *de la unul la altul* — a-i da și bani înainte.

După semne, nu vom avea Obșteasca Adunare, pentru că...

Știi că Nițul s-a boierit la sf. Nicolaie, făcîndu-se pitar? El s-ar fi mulțumit mai mult dacă lua o gratificație de vreo 100—150 #.

Nițul îmi scria odată, după ce i-am trimis scrisoarea ta către I.B. ², că acesta ar avea de gînd să-ți dăruiască și el un prezent, un oriol.

Dar știi tu că cenzura noastră s-a strîns? Firește că trebuie să fii auzit că ți s-au oprit vreo cîteva n^o. Înfrînează-ți pana, să nu atingă..., căci ne face rău chiar nouă...

Oh, cite așa avea să-ți scriu, și n-am vreme!...

Macrobotica, mă, și cărțile mele!

180° Rămii sănătos, cu toți ai tăi!

Al tău, Aron./

¹ *Gazeta de Transilvania* a anunțat ieșirea volumului I din *Macrobotica* la 2 noiembrie 1844 (vezi nr. 88, p. 352). Tot atunci, ziarul își îndemna cititorii să se prenumere la volumul al II-lea.

² Col. Ioan Bibescu, fratele lui Gheorghe Bibescu.

Frate Bariț!

Îți sînt dator răspuns la două scrisori ale tale; aş vrea să-ți scriu multe și mult, ca să mă plătesc de tine, dar nu știu cum o să o scoț la cale. Să vedem.

Mai întii voi să-ți deslușesc inđoiala, pentru ce M-me Știrbei nu s-a abonat la foile tale și pe anul acesta. Această nobilă damă este prietină a tot felul de reforme spre bine, dar nu-i plac nicidecum neologismii cu carul, ce-i întîmpină în scrierile unora și altora. În multe rînduri am avut dispute iuți cu dînsa și pentru limba foilor tale, pe care o află prea silită. I-am arătat argumentele pe care te întemeiezi tu, de a face foile să vorbească limba ce le-o pui în gură, însă ea totdauna isprăvea cu: „Fie, mie nu-mi place, după cum nu place multora ce citeșc aceste foi; prea să ia după Eliad și consortes“. Pe la sfîrșitul anului, îmi zise categorice că nu se mai abonează, numai din pricina limbei foilor. Eu am uitat să-ți scriu, și tu ai făcut prea bine de nu i le-ai mai trimis.

Ți-a scris cineva de chipul cu care Vodă s-a declarat împotriva sistemului Eliad și consortes de a cultiva limba? Duminică din săptămîna trecută, fiind mult public — amestecat — la Curte, după obicei, Vodă zări pe Boliac și numaidecît îl apostrofă: „Cine v-a pus pe dumneavoastră să stricați limba? Nu știți că limba îi este sfîntă popoului, ca și religia sa? Aflați că nu sufer, nu primesc nici ca să se scrie după cum ați început, nici să lepădați ziceri vorbite de popul în / vreme de
183 mai multe veacuri și să băgați în limbă altele, pe care nu le înțelege românul. Și eu doresc cultura limbei, însă după o sistemă moderată, cerută de vreme“. Zicînd aceste, luă după masă no. 2 din *Curierul de ambe sexele* și, adresîndu-se către public, adăogă: „—Poftim, citiți dumneavoastră și înțelegeți, dacă puteți!“ Eliad nu era de față, dar era din boieri partizani ai lui, și unul, vrînd să-i apere sistemul, zise: „—Măria Ta! publicul singur cere ca să se scrie așa; *Curierul de ambe sexele* are 800 (?) abonați“. „—Nu-i adevărat“, răspunse Vodă. Și intrînd după aceasta în cabinet, zise d[omnului] Poienarul, directorul școalelor și Ministrului Instrucțiunii Publice, ca să ia măsuri spre a nu se rătăci publicul în sistemele ce s-au luat pentru cultura limbei de către unii și alții etc. etc. ¹ Cum îți place aceasta?

Duminică ce a trecut acum fusei la d. Racoviță, care din nou mă pofti ca să te rog să nu uiți îndatorirea ce ai primit asupra-ți, de a-i găsi pedagog și de a i-l trimite cît mai curînd. Îmi mai zise că dumnea-lui, la mai viitor, dimpreună cu cei doi copii, va veni iar pe acolo, la Zaizon sau Arpătaș, și atunci va lua și pe pedagog cu sine. Tot atunci am aflat de la d-lui că cernicanii s-ar fi sculat în gloată și ar fi cerut de la starițul ca să gonească pe Bălășescul din minăstire, căci el, ca misionar al Papiei, de la care primește leafă, lucrează ca să întinză *unăția* ². Această năpaste s-a aruncat și chiar asupra lui Eliad; și între mulți boieri este vorba că și Eliad e apostol al papismului, căci pentru aceea s-a apucat să scrie / cu litere latine, pentru aceea face din *duh* spirit, 183°

din trup corp ș.c.l.; pentru aceea s-a preumblat în Transilvania cu Bălășescul etc. etc. Lucrul a trecut peste glumă. Unul din zeloți făcu un articol critic împotriva sistemii lui Eliad și, între altele, îl învinovățește de papist; cenzura însă, pentru ferirea scandalului, cionti articolul unde atinge această coardă religioasă. Dar aceasta cum ți se pare? De unde socotești că vine? Oh, nu sînt lingă tine ca să-ți vorbesc cu / [în continuare, ruptă scrisoarea, pînă la] apuc pe Zosima ca să mi-i dea; atunci îți voi trimite și eu pe ai tăi³. Dar broșura I din Schlosser cînd mi-o trimiți?

184° Viind popa de la Codlea cu scrisoarea ta a doua zi, m-am dus și eu la Mitropolitul. I-am dat scrisoarea birăului și după ce i-am vorbit cîte ceva, l-am făcut să chieame pe Zosima și să-i poruncească ca să-i facă carte cît de mică. A doua zi s-a făcut și popa plecat în treabă-i. / [În continuare, ruptă scrisoarea.]

¹ Despre activitatea lingvistică a lui I. Heliade Rădulescu și despre lupta sa pentru introducerea alfabetului latin, vezi D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, București, 1935, p. 243—296. Atacurile lui Gh. Bibescu vizau, în primul rînd, încercările lui Heliade Rădulescu de a impune, prin *Curier de ambe sexe*, adoptarea alfabetului latin.

² Nicolae Bălășescu era profesor de teologie. Fiind originar din Transilvania, bănuiala că ar fi „misionar al Papii”, deși gratuită, putea să se nască ușor, mai cu seamă în capetele acelor care nu-i prea agreiau pe dascăli ardeleni trecuți în Țara Românească, cum erau călugării de la mănăstirea Cernica (cernicanii).

³ În legătură cu pah. Zosima, vezi infra, XXVII.

XXVII

București, 1 mai 1845

Frate Bariț!

Cînd am primit scrisoarea din urmă, mă aflam pătîmind de o boală care mă împiedică de a-ți răspunde în grabă. Tot din pricina aceștii boale, prin nebagare de seamă, pierdui scrisoarea, încît uitînd ce mi-ai fost scris atunci, nu sînt în stare acum de a-ți răspunde punct după punct. Tu ești bun și crezi la slăbiciunile omenești și de aceea nădăjduiesc că mă vei ierta.

185° În sfîrșit, am primit de la paharnicul Zosima rămășiile 50#, pentru prietinel Vasici. Îți alătur aici o scrisoare către dînsul, prin care îi fac cunoscut aceasta și îl poftesc să însărcineze pe vreun prahovean cinstit, ca să vie să-i dau spre a-i duce. Cu prilejul acela aș vrea să mă curăț și eu de datoria ce am către tine. Dar, bunul meu, fă bine și-mi trimite un cont curat, căci eu, pe legea mea, nu știu cît îți sînt dator.

Ți-o fi scris Nițu că el își trimite acum nevasta la Brașov și pe urmă, în vacanță, pe la începutul lui iulie, / vine și el. Dacă cumva în lunile acele de vacanță nu se va începe lucrarea reorganizației școalelor noastre, după cum se vorbește, și dacă nu vom fi trebuincioși a ne afla și noi față la acea schimbare, apoi nădăjduiesc ca să ne vedem iar în persoană în Brașov. Am trebuință de Elöpaták și de Borszék. De cînd mă aflu

în Țara Românească am auzit, dar n-am simțit simptomele emoroidelor. În iarna și mai cu seamă în primăvara aceasta, poate din pricina neregularității timpului, am pătimit grozav de amețală de cap etc. Unii din prietini doftori m-au sfătuit ca negreșit să vizitez și să întrebunțez ape minerale de băut, pînă nu apucă răul să se înrădăcineze și să se învechiească.

Fii sănătos, cu toți ai tăi, și iubește pe al tău

185°

Aron./

XXVIII

București, 11 mai 1845

Măi Bariț!

Deunăzi, cînd ți-am scris, eram atît de amețit încît nu știu ce ți-am scris; atît numai știu că am uitat un lucru, pentru care mă grăbesc a-ți scri acum.

De cîte ori mă întîlnesc cu d. Racoviță, totdeauna mă întrebă dacă m-ai înștiințat că i-ai găsit pedagogul cerut. Afară de cele ce mi-ai scris tu în pricina greutății de a găsi un tînăr după cum pofteste d-lui, am mai adăogat și de la mine cîte am știut, spre a dezvinovăți zăbava negăsirii, sau chiar și neputința de a găsi asemenea om. D-lui este un om cu destulă pătrundere de a mă fi înțeles la toate cîte i-am arătat. Dar ce să faci omului, cînd nu voiește a băga în casa sa franțezi, de care avem destui, ci dorește din toată inima a-și încredința copiii unui tînăr crescut în statele Austriei! După mai multe dezbateri ce am avut amîndoi în obiectul acesta, d-lui mi-a declarat că dacă nu e cu putință a se găsi un tînăr român spre a fi pedagog copiilor / săi, este silit a se mulțumi și cu altul, de nație sas, german sau ungur, numai să cunoască bine limba latină și germană, să aibă cerutele calități pedagogice și să se învoiască cu condițiile cerute, și pe care ți le-am însemnat de la începutul corespondenței noastre în pricina aceasta. Dacă vrei să îndatorezi pe om, vezi, conformează-te cu instrucția aceasta și silește-te a-i găsi și un asemenea pedagog. Eu mă grăbesc a-ți face cunoscut aceasta și din alt motiv. D[omnul] Racoviță, peste puține zile, vine la Brașov, cu doi copilași ai săi, ca să treacă la Zaison pentru cură; aș vrea, întîlnindu-te cu dînsul, să ști a-i vorbi despre aceasta ca cum ți-aș fi scris de mult.

187° Directorul școalelor noastre, împreună cu idrotectul franțez Marsillon, au plecat în Banat, la băi de fer, / spre a tocni olane de fer turnate, pentru fîntînile ce sînt a se face în București. La plecare-i, i-a zis Vodă ca să grăbească întoarcerea, pentru ca să se apuce de reorganizarea școalelor. Voi crede cînd voi pune degetul. Dar iar, ce să zic? Poate să se facă ceva la școală și din altă pricină. Școlarii noștri pensionari, din pensionul sf. Sava, mergea la teatru, pe rînd, cîte 12—15, de trei ori pe săptămînă. Într-o seară, acum de curînd, în înțelegere cu alți școlari esterni, făcură la ieșirea din teatru un exalt. Bătură pe un ovrei, pe un

subcomisar de poliție, pe un comisar și alți dorobanți. Vodă s-a făcut foc și, drept pedeapsă, a gonit din pension și din școală pe 5. Întimplarea aceasta l-a incredințat că școala n-are direcție, n-are disciplină, n-are nimic; prin urmare, ori trebuie să se reorganizeze, ori să se închidă de tot¹. /

De la lucrarea *Vocabulariului francezo-românesc* ne-am folosit noi, colaboratorii, fiecare, cu câte 300#. Am făcut cerere la Departamentul Instrucției Publice, pe care Departamentul o înaintă la Vodă, și el ne rezolvă răsplătirea².

Nițu e sănătos. Dacă în vacanță nu ne va opri pricina reorganizării școalelor, o să ne vezi pe amîndoi.

Ți-aș mai scri, dar..., apoi și...

188°

Al tău, Aron./

¹ Asupra necesității unei noi și desăvîrșite organizații a învățămîntului în Țara Românească a stăruit Gh. Bibescu la 1 iulie 1845, în *Cuvîntul de răspuns* la discursul rostit de P. Poienaru, „directorul școalelor noastre”, cu ocazia împărțirii premiilor. Cităm din acest *Cuvînt*: „Nu ne facem iluzii asupra trebuințelor învățăturilor publice. Cunoaștem multe ei lipse și îndeplinirile ce neapărat cere, care astăzi sunt cea mai mare a noastră neodihnă și care nu socotim că se vor putea înființa fără o nouă și desăvîrșită organizație. Dar pînă vor ierta mijloacele a se face aceasta, noi suntem incredințați că și mărginiți fiind la cele ce avem astăzi, tot am putea dobîndi un rezultat plăcut și folosuri însemnate, printr-o mai aproape băgare de seamă asupra părții morale a educației [...] Nu putem dar povățui îndestul pre-d-nii profesori a fi cu cea mai mare luare-aminte asupra părții celei morale a educației și a se feri de a scăpa, fără socotință, sau cuvinte, sau opinii cari, aruncate în duhuri fragede, nu pot da decît rezultaturi vătămătoare” (cit. apud V.A. Urechia, *Istoria școalelor*, vol. II, București, 1892, p. 299).

² Volumele I—II ale *Vocabularului francezo-românesc*, „cel mai complet și cel mai bun din toate dicționarele care s-au ivit pînă acum în limba românească” (M. Kogălniceanu), au fost întocmite de P. Poienaru, Aron Florian și G. Hill. Dicționarul s-a publicat la București, în 1840—1841.

XXIX

București, 28 mai 1845

Frate Bariț!

Deodată cu banii ce trimiț d[omnului] Vasici, îți trimiț și ție 7 galbeni, pentru care am rugat pe doctorul ca să ți-i trimiță, dimpreună cu scrisoarea aceasta. Tu vezi bine că pînă la 33 f. și 40 cr. C.M. mai trebuie 3 țvanțighi, dar aceștia ți-i voi da cînd voi veni la Brașov, de nu se va întimpla ca pricina reorganizării școalelor, despre care se vorbește atît, să mă oprească aici. Orișicum, la 15 iulie eu cei voie de a veni la voi; de va fi să se facă ceva în vacanță, mă vor opri; de nu va fi nimic, apoi plec. Am trebuință de ape minerale, pentru că au început a mă supăra emoroidale; dar și afară de aceasta, am trebuință de a răsulla afară din granițele țării, în petrecerile cu voi acolo.

Mitropolitul nostru peste vreo citeva zile pleacă la Viena, pentru căutarea sănătății (?).

D[omnul] Știrbei și-a logodit pe fata sa cea mai mare cu un fecior al lui Toderiță Ghica de la Iași. Zestrea ce dă fetii este 24.000 galbeni în numerar și 6.000 în scule etc.

Spune Maioreschi¹ că Nițu e sănătos, după cea din urmă scrisoare a lui, ce o primii alaltăieri.

Am uitat. Nu mai lua pe Schlossers *Weltgeschichte* de la Nemeth, dar pe *Römischergeschichte* să mi-o trimiț. Pentru Schlosser am făcut rinduială mai bună aici².

Fii sănătos, cu toți ai tăi!

Al tău, Aron./ 189

[Adresa:] Herr Herr Georg Baricz, Redacteur der walachischen Blätter, in Cronstadt

¹ Emilia Maiorescu, soția lui Ion Maiorescu.

² Németh, librar brașovean; prin intermediul lui mulți învățați din Țara Românească își procurau unele cărți mai greu de găsit la București. Lucrarea cu titlul *Römischer Geschichte* poate fi a lui B. G. Niebuhr, al cărui tom. III a apărut în 1832.

XXX

București, 11 iunie 1845

Măi Bariț!

Scrisoarea ta cu data de 31 mai am primit-o ieri, la 10 iunie; prin urmare, și eu îți poci face întrebare: de ce scrisoarea ta făcu un drum de 10 zile din Brașov pînă aici? Ori tu ai greșit data?

Una pentru alta!

Scrisoarea către Craiova am pornit-o astăzi la Nițu, prin Căntelaria școalelor, prin care mă corespunz totdeauna cu dînsul.

D[omnul] Racoviță, deznădăjduit de pedagog român, a fost silit să bage în casă un neamț prusian. D-lui a intrat într-o cură omiopatică și nu știu / dacă estimp va vizita Zaizonul.

N° 42 al foilor s-a primit și s-a împărțit, dar 43 lipsește cu totul. Hil[1] îmi spuse că cenzura nu l-a oprit. Se vede că în numărul acesta rătăcit ai virit biletul cu conto a lui Németh, căci eu n-am primit asemenea petec.

Am trimis banii lui Vasici; ți-am trimis și ție ce-ți eram dator, afară de 3 țvanțighi, ce nu-i aveam mărunți. Socotesc că și Vasici și tu veți fi primit ce era al vostru.

În săptămîna trecută am răcit al dracului. Mi s-au zgîrcit mîinile și picioarele / și abia cu frecături eroice și nădușeli mari m-am îndreptat t. Acum sînt bine.

Astăzi, luni, s-a făcut raport la Vodă, din partea Ministeriului Instrucției, ca să-mi dea voie peste graniță, la ape minerale. Pînă mercuri va ieși rezoluția, joi voi scoate pasportul, vineri mă gîtesc și simbătă sau duminică, dacă nu mai nainte, plec negreșit, încît dacă și scrisoarea

aceasta va avea soarta celorlalte, apoi eu voi sosi înaintea ei. Fiindcă eu viu așa de curînd, e de prisos să-ți înșir pe hîrtie ceea ce mai bine
194 ți-oi spune prin grai./

Să vă găsească sănătoși pe toți!

Al tău, Aron.

P.S. Manuale istorice nu se mai găsesc. De mă vei crede, nici eu singur n-am, căci mi-l luară de mult. *Patriotism* îți voi aduce, de nu-mi voi uita¹.

Hil[1] pleacă și estimp, și anume joi, cu persoana cu care a fost
194 și an, în Germania, Franța etc. etc.²./

¹ Presupunem că Bariț i-a cerut lui Florian *Manualul de istoria lumii* (București, 1845) și *Patria, patriotul și patriotismul* (București, 1843). Din ultima carte, *Cîteva pericope în Foaie pentru minte...*, 1843, nr. 24, p. 186—190. La sfîrșitul fragmentului reprodus, o remarcă a redacției: „După aceste cîteva idei împărtășite din sus arătata carte, sfătuiam fiecărui cetitoriu ca să o citească întregă” (p. 190). Remarca fusese anticipată de o notă *Despre patrie* (*ibid.*, nr. 22, p. 169): „Cu adevărată bucurie a sufletului cetirăm două cărți ieșite de curînd la București [la subsol: Titula lor am împărtășit-o altă dată], întru care conceptul și ideea patriei, a patriotului și a patriotismului se desluși mai cu grijă și în limba noastră și dădu la o mulțime de români prilejul foarte dorit de a cugeta mai cu de-adinsul și mai serios asupra acestei prea scumpe materii. Tot ce ne veni noă cam neașteptat este că doi bărbați ai Țării Românești, amîndoi puternici în cuvînt, se întîlniră pe acest cîmp cu opinii, pre cit judecă unii, deosebite. Ce e drept, publicul nostru are mai mult a se bucura pentru aceasta, din pricină că poate fi cum că unul sau altul din acei patrioți azi, mine se va înflăcări și mai mult de iubirea adevărului, și ideile aduse odată în public le va lămuri mai cu scumpătate și va învăța pe român a da patriei, patriotului și patriotismului definiții lămurite și mintuitoare. Pînă atunci însă fie-ne iertat și noă a ceti publicului nostru singur puținele cuvinte a vestitului scriitoriu german Goethe, scrise asupra materiei atinse. Pe aceleași le aflăm în cartea sa intitulată *Wilhelm Meisters Wanderjahre*, c. 9, așa: „S-au zis mai de multe ori: „Acolo este patria mea, unde-mi merge bine!” Însă această zisă mîngăioasă ar suna mai bine așa: „Acolo este patria mea, unde eu folosesc!” Acasă poate fi cineva netrebuitoriu, fără a se prinde așa curînd de veste; afară în lume, netrebnicul curînd se dă pe față. Deci, dacă eu zic: Silească-se fieșcare pretutindeni a fi de folos șie și altora, aceasta nu este nici învățătură, nici sfat, ci ea este însuș espresie (*Der Ausspruch*) a vieții”.

La cuvintele aceste prețioase întindă altîi comentariul“.

A doua carte ieșită „de curînd la București“, al cărei titlu a fost împărtășit „altă dată“, trebuie să fie volumul lui C. Aristia, *Prințul român. Stanțe epice*, despre care vezi *ibid.*, nr. 10, p. 80.

² Cu G. Hill, Florian a scos ziarul *România* și, mai tîrziu, *Vocabularul franțezo-romănesc*.

XXXI

București, 1 fevr. 1846

Frate Bariț!¹

Nu ți-am scris de mult, și pricina a fost că de astă-toamnă am fost tot necăjit, pentru că am fost mai tot bolnav cînd de una, cînd de alta. Și nici acum nu sînt bine.

Dar tu de ce ești supărat pe mine? Pentru că nu ți-am scris ori pentru că nu ți-am trimis pe Schlosser?² Pentru cea dintîi m-am dezvinovățit, pentru cea de a doua, te încredințez că în scurtă vreme îl vei primi. Am însărcinat pe d. Andrei Adamovici ca cu orice mijloc să ți-l trimită cit mai curînd.

Dar foile de ce nu mi le trimiți și pe anul curgător? Nu știu minte dacă pentru cele din anul trecut ți-am plătit, [par] că în anul trecut m-am răfuit de [toate dara] verelile ce era între noi. Apoi dacă [ati] ta piedică la mijloc, eu ti-am zis odată pentru totdeauna ca să n-aștepți de la mine abonație, ci să mi le trimiți.

[Pentru?] iuristul Tomici, n-am putut face [nimic?]. De cîte ori am fost la Prel [...am] așteptat ca el să deschiză vorba, [...] urmez, dar a tăcut. Cu toate acestea, [eu?] voi cerca; îmi place a face bine. [Rămii?] sănătos, cu toată familia!

195

Al tău, Aron./

P.S. Înaintează [...] rata după adres.

[Adresa:] Herrn Herrn Georg Baricz, Redacteur der walachischen Blätter, in *Kronstadt*, in *Siebenbürgen*. — Franco

¹ Scrisoarea este deteriorată, în locurile indicate prin puncte de suspensie. În două cazuri, am dat textul probabil.

² De mai multe ori, Florian i-a cerut lui Bariț să-i achiziționeze vol. I din *Weltgeschichte für das deutsche Volk* de Fr. Chr. Schlosser, dar acesta nu a izbutit să i-l procure. Între timp, și l-a cumpărat Florian, la București; Bariț îl roagă să-i împrumute volumul, și pentru că prietenul său zăbovește, redactorul brașovean se supără.

XXXII

București, 22 mai 1846

Frate Bariț,

Era odată o vreme cînd scriam mai des unul altuia. Trebile tale și boalele mele ne-au făcut să tăcem. Nu e nimic. Eu te iubesc ca și mai dinainte, fără ca să-ți mai scriu; și sînt sigur că tot așa stau și eu la tine.

Îți sînt dator gazeta pe semestrul II din anul trecut și pe anul acesta întreg. Dacă cumva împrejurările nu mă vor ierta ca în vacanța viitoare să viu pe la voi, apoi voi îngriji ca să-ți trimit bani cu altă ocazie sigură.

Părintele Efrosin Poteca m-a însărcinat ca să-ți trimit un exemplar din cartea ce a tălmăcit și a tipărit, întitu / lată *Obiceiurile și năra-*
*urile israelitenilor etc.*³ Eu îmi împlinesc datoria, trimițîndu-ți-o acum.

Novitale? De acum înainte începe vremea băilor; Brașovul o să geamă de oameni de ai noștri; o să auzi din gurile lor mai multe decît aș putea eu să-ți scriu.

Fii sănătos!

Al tău, Aron.

198° P.S. Scrisei lui Vasici, după ce i-am mai scris și mai demult, că n-aveam trebuință să-mi trimită tom. II din *Macrobioaică*, ci tom. I.
199 Așa, acum / eu am 14 tom. II și nici unul tom. I. Ce să fac cu ele? /

¹ Eufrosin Poteca, *Obiceiurile Israelitenilor și ale creștinilor*, tălmăcită din grecește, București, 1846.

XXXIII

București, 3 iulie 1846

Frate Bariț,

Dar ești om cum trebuie. Pentru că eu am rărit puținel corespondința, tu ai precum-o de tot. Nu va să zică aceasta om de consecuință?

Am făcut examenul, dar eu n-o să mă folosesc estimp de vacanță ca să trec Carpații. Am venit prea des pe la voi; n-o să viu pînă mă veți dori, dacă veți avea pentru ce.

Ți-aș mai scri cîte ceva, dar aceasta e vremea cînd parte mare din Bucureștii noștri se strămută la voi și tu poți să afli de la dinșii mai multe și mai mărunte decît aș putea eu să-ți scriu. Aș avea totuși cîte ceva, ceea ce n-o să auzi de la nimini, însă...

200 Ți sînt dator plata *Gazetei* și a *Foii* pe semestr. II al anului trecut și pe anul acesta întreg. Ți fagăduiesc că, de nu voi veni eu la Brașov, Ți voi trimite banii cu ocazie sigură. Primește așadar de la d. Ioanid¹, adu / cătorul acestii scrisori, 36 țvanțîhi, căruia i-am numărat aici, și cu aceasta mi se pare că sîntem cvit pînă la dechemvr. viitor.

Mi se pare că știi că catedra limbei latine pentru școala din Craiova s-a dat prin concurs. Concurenți sînt doi: Vasilie Maiorescu² și un bănațean, Petru Popescu. Ieri au dat concurs în scris; astăzi se cercetează lucrarea fiecăruia și să hotărâște. După semne, crez că Vasilie va triumfa.

Luni, după examenul ce s-a sărbat în 29 iunie, s-a hotărît, în adunarea profesorilor Colegiului, ca cu începutul anului școlastic viitor să introducem literele latine, însă nu deodată în toate clasele, ci treptat, în fiecare an în cîte un clas. La septemvr. viitor, adunarea profesorilor va așeza oarecare regule generale de a scri cu litere, rămîind cîmp slobod învățaților de a născoci metoade nuoă ortografice.

În luna lui iulie o să fiu tot în București; în august o să ies să fac o preumblare pe la munți și minăstiri.

200° Vezi că mă grăbesc.

Iubește-mă cum te iubesc eu. Complimente fraților Murășani,
Aron. /

[Adresa:] Domnului domn Gheorghie Bariț, redactorul foilor române, la Brașov. — Cu 36 șfanți

¹ Gheorghe Ioanid, librar în București.

² Vasile Maiorescu, fratele lui Ion Maiorescu.

XXXIV

București, 4 8 vrie octombrie] (1)846

Frate Bariț,

Abia acum Ți răspunz la scrisoarea ta din 12 septemvrie. Am fost bolnav vreo două săptămîni de răceală; acum sînt sănătos. Mă vei ierta, după cum te-am iertat și eu, pentru lunga ta tăcere de mai nainte.

M-am intristat pentru vestirea ce mi-ai făcut de necazurile ce ai suferit și am compătimit cu nenorocirea ce te-a izbit. Mai mult însă m-am mihnit că ai avut slăbiciunea de a te lăsa ca să cazi în ipohondrie. Știu că temperamentul tău, poziția ta, cu necazurile ei, și toate împrejurările tale au putut să conlucreze ca să te aducă la această patimă, dar tu, care ai avut curagiu de a te lupta cu atîtea și atîtea piedici și improtiviri în drumul ce ai apucat și care ai conștiința sigură că, deși n-ai biruit cum ai fi dorit, însă nu te-au biruit, cum ai putut a te pleca, ca să te tîrască o patimă asupra căreia puteai să fii stăpîn? N-ai prietini pe lingă tine care să-ți facă distracție și să te abată din drumul acelor gînduri și închipuiri mincinoase, care Ți amărăsc viața și te îndeamnă ca să încetezi de la o lucrare în care nimini altul n-ar fi putut izbuti mai cu norocire decît ai izbutit tu? Du-te, fugi cu aceste păreri și socotințe greșite, care nu se potrivesc nicidecum nici cu caracterul tău, nici cu principele (sic) cu care ai început și ai dus publicitatea română pînă aici, încît toți cei bine gînditori zic, fără frică de a greși, că fără gazeta ta românii nici în 50 ani n-ar fi ajuns unde se află astăzi¹. / Dar să-ți conced că sănătatea ta dăulată cere neapărat ca să te ușurezi de această treabă obositoare; bine, însă cum și în ce chip zici tu că dacă ar începe sasul Klosius, te-ai retrage cu cugetul mai liniștit? Socotești tu că sasul, ca sas, va continua publicitatea română cu același duh și cu aceeași tendință ca și tine? Cînd aș fi sigur că tu lași gazeta negreșit și că nu o să se găsească acolo români care să o dea afară, precum ai făcut tu în 10 ani, eu aș renvia *România*, o aș face foaia românilor și o aș da în toate zilele, cu feileton. Și pentru a intra slobod și în țările austriace, aș lucra la Viena, ca să i se facă cenzura la Aghenția de aici. Auzi tu?² Dar să las aceste, căci poate tu ai glumit cu ipohondria ta, ne-ai speriat numai cu retragerea, și poate că acum ești bine, cum erai mai de mult.

În scrisoarea mea din iulie Ți vestisem că avem de gînd să hotărîm soarta slovelor și să introducem literele în școalele publice. Să nu socotești că a fost glumă; eu Ți-am scris-o după cum am auzit-o chiar din gura directorului nostru și după cum ne-am învoit toți profesorii care eram față atunci. La începutul anului școlastic Ținurăm noi, profesorii, o seanță în pricina aceasta și ne sfătuirăm ca ce fel de ortografie trebuie să primim, pentru ca și copilului de țaran, învățând a cu / noaște literele, să nu-i fie cu greu a citi și a scrie. În vremea dezbaterilor acestora, îmi veni ide[e]ja să întreb pe directorul, trăgîndu-l la o parte, dacă e cu știrea și cu voia lui Vodă ca să lepădăm potcoavele [...] și să primim literele. Această idee îmi veni din pricină că știam pe Vodă cu totul improtivitor atît neologismilor ce se primesc în limbă, cit și improtiva literilor. Întrebarea mea deșteptă pe directorul ca din somn și se gîndi

202

202°

la greșeala ce era să facem și pentru care puteam să pățim rușine. Mai întâi, școala e publică; aci numai guvernul poate porunci ce și cum trebuie să se scrie: daca cu slove sau cu litere; apoi, lepădarea slovelor și introducerea [literelor] nu e lucru mic: izbește prejudecii ruginite de sute de ani, răscoală Biserica Răsăritului și încrucisează interesele unei puteri care ne protejează. Așa, a rămas ca să se întoarcă Vodă din călătoria sa prin județe, să-l întrebe și pe urmă să vedem ce vom face. După cum cunosc toate împrejurările, poci zice sigur că daca el nu ne-a lăsat să ridicăm monument lui Lazar, nu o să ne dea voie să primim literile. Dar nu e vina lui!.....

203 Astăzi primii scrisoare de la Craiova, prin care mi se vestește că Vodă, cu prilejul aflării sale acolo și al vizitării / școalei aceluia oraș, pe Maiorescu l-a înălțat în rang de sârdar, iar Doamna a dăruit Emiliei Maioreschi o brățară prețioasă. A făgăduit că școala de acolo o va pune pe un picior cu cea din București, cu toate că organizația nu-i place nici a unia, nici a altia, dar va îndrepta tot. Pia desideria, de vreo 3 ani!

Știi una? Peste 3—4 săptămâni mă cunun cu o fată a pitarului Drăghici Budișteanul din Pitești. Fata e tânără, frumoasă, crescută bine moralicește. Îmi aduce zestre o moșie aproape de Dunăre, lângă Zimnicea, lată 900 stinjeni, lungă 18.000 și cu venit anual, arendă, 200 galbeni; afară de aceasta, 500 galbeni bani gata, un loc de casă în Pitești, 15 stinjeni latul și vreo 30 lungul și alte mărunțișe. Dea Domnul ca să găsească fericirea ce n-am putut-o afla întâi!

Iaca și o scrisoare streină. Mi-a mîncat urechile ca să i-o trimit eu. Îmi făcui datoria; acum rămîne ca să faci și tu ce-i vrea și ce-i putea.

Mai adă-ți citeodată aminte de mine, căci eu sint tot al tău,

Aron.

203^p P.S. Dă și alăturata scrisorică, fără zăbavă, după adres. /

¹ 1845 și 1846 au fost pentru Bariț ani ai „năcazurilor“; în 5 iulie 1846 i-a murit o fiică, Marița, iar în ceea ce privește editarea *Foii pentru minte...* și a *Gazetei de Transilvania*, el a întâmpinat în acești ani nenumărate greutăți din partea stăpînirii vieneze, care voia să sisteze ambele publicații. Suferințele personale și greutățile îl fac să se gîndească la părăsirea gazetăriei. Pentru detalii, vezi *George Barițiu, 12—24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12—24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 16—17 și *Insemnări din viața mea căsătorită*, în *Studii literare*, I, 1942, p. 192—193.

² Prin urmare, gîndul de a reînvia ziarul *România*, decedat la sfîrșitul anului 1838, i l-a trezit intenția trecătoare a lui Bariț de a abandona redactarea foilor brașovene.

XXXV

București, 21 ianuarie (1)847

Frate Bariț,

Și est timp am pățit-o ca în anul trecut: am rămas fără *Gazetă*. Nu te învinovățesc că nu mi-ai trimis-o, pentru că ești dator a te uita pe lista în care figurează numele celor ce s-au prenumerat, și apoi —

numele meu nu este nicăiri. Știu că trebuia să fac și eu ca ceilalți: să mă prenumăr la unul din locurile cu care ai corespondință, dar crede-mă că în vremea aceea cînd trebuia să fac aceasta m-am bolnăvit rău, foarte rău, și am păzit patul și casa multe zile. Îmi aduc aminte să-ți fi scris și să-ți fi zis și prin grai că ori te voi înștiința sau nu, tu să-mi trimiți *Gazeta*. Se vede că treburile cele multe te-au făcut să uiți; îți dau dreptate. Îți scriu dar acum ca să mi-o trimiți și costul ei îl răspunz la Romanov.

Obiectul care ocupă la noi duhurile în zilele aceste este alegerea episcopilor la cele trei eparhii vacante. Între aspiranții mai mult sau mai puțin recomandați / pentru calitățile lor este și economul episcopiei Buzăului, bărbat cu minte sănătoasă, de la care am putea aștepta multe, cu încredințare că le vom dobîndi. Dar acestuia îi aruncă napastea în spinare că ar fi ungurean din Săcele, de la Cernat. Mi se pare că protivnicii săi, spre a-l putea surpa, — (fiindcă Regulamentul organic zice ca mitropolitul și episcopii să se aleagă dintre bisericășii pămînteni) —, au trimis acolo, la locul nașterii sale, ca să ia dovezi în scris că cu adevărat este născut în Cernat. Daca ai vreun mijloc, ostenește și încredințează în partea locului că este un mare ciștig pentru noi să-l vedem înălțat pe scaunul episcopesc și că aceasta nu se poate decît arătînd că deși tatăl său, român din Țara Românească, s-ar fi însurat în Cernat, dar s-a întors iar la locul său, unde a născut pe economul și unde a rămas pentru totdeauna, negușetorîndu-se cu amîndouă țările¹. În februarie nădăjduim să primim binecuvîntări de la episcopi noi; dea Domnul să fie cei mai buni, dar economul Buzăului să nu lipsească!

Știi că Regulamentul organic în privința indigenatului, a drepturilor ci/vile și politice, pe noi, românii din statele Austrii, nu ne deosebește de ceilalți streini: greci, sirbi, bulgari, nemți, franjezi etc. Ca să astupăm gurile acelora care ne numesc ungureni, ca să nu ne mai socotim streini în sinul fraților noștri români și ca să dobîndim indigenatul ca români, iar nu ca streini, am făcut o jalbă ca să o dăm la Vodă, și Măria Sa — rezolvîndu-o și motivîndu-o — să o trimită la Obșteasca Adunare. Jalba este subscrisă de vreo 30 de ai noștri și cerem ca români bărbați, cu argumente, și nu ca cerșătorii streini, milă. Vom produce, socotesc, în deputați o mișcare mare. Să vedem. E tocmai vremea pentru jalbă, căci nu știu vreo altă Obștească Adunare, de la înființarea ei, să se fi împiedicat așa mult de streini ca aceasta de acum, fără ca vreunul din deputați să fi făcut vreo deosebire între românii din statele Austrii și alții, de alte naționalități.

Mi se pare că ți-am scris că eu am luat zestre o moșie de 900 stinjeni latul și 18.000 lungul. Poziția moșii este foarte favorabilă; este la cîmp, aproape de Dunăre, aproape de două scale a Zimnicei și / a Tur-²⁰⁶nului. Curge apa Vedea printr-însa și are și păduri. Închipuiește-ți că această moșie, cu atîta întindere, n-are decît 51 case sau familii, în vreme ce s-ar putea hrăni pe dînsa de 4—5 ori atîtea familii. În Transilvania, în multe locuri, pe care le cunoști mai bine decît mine, este prisos de lăcuiitori, și n-au pămînt să lucreze. Ce zici, oare n-aș putea trage aici, pe moșia mea, vreo 20—30 familii, sau și mai multe, cu încetul,

cite puține deodată? Cu chipul acesta mi-aș îmbunătăți moșia, mărindu-i venitul și aș înlesni și pe acele familii ca să aibă pământ indestul, spre a trăi o viață mai desfătăată. Acestor familii, în vreme de 3—4 ani, nu le-aș cere nimic, pină s-ar așeza bine și și-ar întocmi toată economia; dimpotrivă, le-aș ajuta la facerea caselor, cu lemne și cu bani, și la alte trebuințe ale industriei lor.

206 Scrie-mi atit în pricina aceasta, cit și altele ce vei socoti.
Eu rămii, iubindu-te ca totdeauna, al tău prietin,

Fl. Aron. /

¹ Bariț urma să „ostenească“ pentru „ștersul“ Filotei, originar din Transilvania, urmașul lui Chesarie în scaunul episcopesc de la Buzău (vezi N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții românilor* vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 271—272).

XXXVI

[București], 13 februarie (1)847

Frate Bariț,

Biletul acesta îl primii de la fratele Maiorescu încă la 4 fevr. Îl perdui prin hîrtille mele, și cînd era să-i scriu Maiorescului, întîmplarea, dădîi peste el și iată că mă grăbesc a ți-l trimit, cu ceva adaos și de la mine¹.

Biletul tău din fevr. 3 îl primii abia ieri.

Banii *Gazetei* îi voi răspunde, după cum cei, lui Lauriani (sic).

Alegerea episcopilor se pare a se amîna pină către sfîrșitul Camerii noastre, care va fi, după cum se zice, către 15 martie. Îndată ce se va isprăvi lucrarea, îți voi scri rezultatul alegerii. Vorba ce răsuna tare deunăzi în pricina aceasta a dezvălit opinia publică pentru persoanele chismate la episcopii.

Am făcut jalbă pentru indigenat, dar, din privințe politice, nu ni s-a primit. A rămas ca fiecare îndeosebi să ceară și, de va merita, să dobîndească. Eu, pentru mine, am dat, este acum [o] săptămînă; s-a rezolvat la Obșteasca Adunare. Voi vedea ce va ieși.

209° Pentru interesul moșii mele, aștept rezultatul socotinței tale și și al sfătuirii cu alții. Deși citirea gazetelor tale mă încurcă în planul meu, dar eu tot nădăduiesc, căci / știu că nu se fac toate cite se vorbesc.

Martî, la 11 fevr., Camera noastră aduse omenirii o jertvă frumoasă. Cum s-a adus și s-a citit proiectul pentru dezrobirea țiganilor Mitropolii, episcopilor și ai tuturor minăstirilor, s-a primit fără dezbateri, cu o conglăsuire generală.

Astăzi, joi, se supune Camerii proiectul cel nou al școalelor, pentru a căruia înființare se cer 850.000 pe tot anul și—o dată pentru totdeauna — 500.000 pentru zidiri de școale. N-am vreme să-ți amărunțez copriinderea acelu proiect în privința învățăturilor, administrației etc. Altădată, mai mult.

Al tău, Aron.

P.S. Cu ocazie, îți voi trimite un exemplar din *Micul post*, tradus după *Petit carême* a lui Massillon de păr. Efrosin¹ și un cuvînt funebru spus la pomenirea de 40 zile pentru răposatul episcop [de] Buzău² / 210

¹ Iată biletul:

31 ianuarie 1847

Bariț,

Craiovenii vin tot a treia zi după Scripturi. Mai na doi abonați; dacă poți să le faci exemplarele de la nr. I:

— paharnicul Gheorghie Maghieru

— capitanul (sic) Nicolae Pleșoianu.

Oare Cherban nu s-ar mulțumi să-i dăm lui zeciuiala foilor ce vin aici și să ne vie prin Agenție gratis, adică cu zeciuială la Craiova? O să-i scriu și apoi te voi înștiința.

N-am pe cine să-ți trimit critica asupra lui Șuller [= J. K. Schuller], dar trebuie să capăt în săptămîna viitoare⁴

Maiorescu.

Întoarce/

209

/ *Întoarce!* privește post scriptum-ul Scrisorii lui Florian: *Critica asupra lui Șuller = Refutarea părerei d-lui I. K. Șuller despre germana origine a limbei române, în Foaie pentru minte...* 1847, nr. 15—22. Refutarea este semnată I. Mator...

¹ I. B. Massillon, renumit predicator, membru al academiei franceze; traducătorul Eufrosin Poteca.

² Chesarie.

³ Gheorghie Magheru și Nicolae Pleșoianu, viitorii conducători ai revoluției din 1848 din Țara Românească.

⁴ I. K. Schuller, *Entwickelung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumunischen oder walachischen Sprache, in Archiv des Vereius für siebenbürgische Landeskunde*, I, 1843, p. 69.. 108

XXXVII

București, 10 iunie (1)848

Frate Bariț!

Ieri am primit pachetul ce mi-ai adresat; voi face cu dînsul după cum imi zici. Dar tu primit-ai scrisoarea ce ți-am adresat, cu ocazie? Știu că-i fi strîmbat din nas la ide[e]a ce ți-am recomandat. Fie! Mai curînd sau mai tîrziu te vei convinge că numai în realizarea aceștii idei toată românimea poate a-și găsi mîntuînța, a reconstitui și a-și asecura esistența națională și politică pentru totdeauna. Alte planuri, oricît de specioase, nu le poci aproba, pentru că nu văz că printr-insele s-ar putea dobîndi mai ușor și mai curînd rezultatul la care ațîntă dorința tuturor românilor. Mai întoarce acea idee și mai sucește-o, lasă-o și apoi iar apucă-o, și crez că în sfîrșit te vei familiariza cu dînsa.

Știi că la noi era să izbucnească un complot, conspirație, insurecție, revoluție, nu știu cum sē o numesc pe nume bun. Nu mi-a plăcut de la început, pentru că n-avea cap, decît coade multe. Astăzi dimineată, la 3 ore dimineată, era să se dea semnalul, spre a se aduna la un loc și a 215 porni, unde / și pentru ce, nu știa nimini. Tot lucrul era închipuit fără plan și pentru aceea s-a isprăvit ca o farsă. Fiindcă în insurecția aceasta

figura mai mult tinerimea, aceasta n-a știut păzi secretul, pe care a ajuns să-l cunoască și babele. Poliția cunoștea de mult ce se clocește, dar ori n-a vrut, ori n-a putut să înăbușească izbucnirea, până în ajunul ei. Ieri seară niște tineri esaltați au tras cu pistoale în Vodă, pe când acesta ieșise la preumblare. Poliția, speriată, după ce a prins pe criminalii aceștia, a pus mina și pe capii conspirației. Noaptea trecută a fost o noapte de lucru pentru dînsa, până la zio. Lucrarea energică a poliției a paralizat mișcarea conjuraților; semnalul nu s-a dat și bietii tineri, care așteptau adunați într-o parte și alta, au căzut în minile poliției. Comisiunile, Agia și Cazarma gem de criminali prinși. Goleștii, Voinescu, Grădișteanu, Floreștii etc. etc. sînt în mina poliției. Se vorbește că ar fi mișcări și între țărani, prin județe. Nu știu ce va fi ².

Iartă-mă, că m-am grăbit peste măsură.

Mă cunoști.

[Adresa:] Herrn Herrn Georg Baricz, Redacteur des rumänischen Blätter, in Cronstadt, in Siebenbürgen. — Franco

¹ Scrisoarea la care se referă Florian aici nu există în Fondul de corespondență Bariț.

² Atentatul contra lui Gheorghe Bibescu menționat, sub *Țara Românească și Moldova*, în *Gazeta de Transilvania*, 1848, nr. 49; *ibid.*, nr. 48, p. 20 citim: „*Mai nou!* În 9/21 iun. seara la 81/2° trei „procleți pușcară pe Domnul țării, pe Șoseaua Kiseleff, însă nu-l nimeriră. Revoluția se sugrumă”. Fragmentar, relatarea lui Florian despre „conspirație” a fost reprodușă în *Anul 1848 în principatele române*, vol. I, București, 1902, p. 506—507. Cei arestați sînt frații și verii Goleșcu, maior I. Voinescu II, Gr. Grădișteanu frații și verii Florescu.

Vezi și *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 71 și 73.

XXXVIII

București, 12 iunie 1(848)

Frate Bariț!

Zioa de ieri, 11 iunie 1848, este o zi de la care începe o epohă nouă în analele Țării Românești. Deviza populilor civilizați: Libertate, Egalitate, Frățietate este și deviza românilor de aici. Constituția, această zicere fermecătoare, această faptă fericitoare, s-a proclamat și la noi. Administrația națională dinlăuntru a țării, dupe cum o coprind tratatele, nu va mai fi o vorbă goală. Noi sîntem emancipați și ne vom bucura de aici înainte de toate drepturile de care sîntem vrednici. Înaltei Porți îi vom rămînea credincioși, îi vom plăti tributul; Rusia ne va protegia cînd turcii ne vor supăra și cînd noi nu vom fi în stare de a ne apăra, dar în administrația dinlăuntru a țării nu vom suferi ca să se amestice nimini. Constituția proclamată ieri va fi un adevăr, și noi vom ști a muri pentru dînsa. Să trăiască românii!!

După nenorocitul rezultat ce avu revoluțiunea care era să izbucnească miercuri dimineața ¹, poliția a fost neobosită zioa și noaptea, spre a prinde pe toți complicii. Dar urzeala acestii mișcări patriotice era

mai incurcată decît să se poată descoperi. Cînd poliția credea că pînd mina pe mai mulți capi ai revoluțiunei a înăbușit izbucnirea ei, a uitat că nu e numai Bucureștii care cere reforme, îmbunătățiri, emancipație de sub tutoratul cel tiranic ce-l eserța puterea protectriță. Spiritele, în general, era toate inflăcărare și — de la o margine a țării pînă la cealaltă — toți simțea trebuința de o prefacere mare în toate, o îmbunătățire radicală în tot corpul soțial. În toată întinderea țării circulau proclamații tipărite, ce cuprindeau puncturile nouăi Constituții. Va să zică, toată țara era revoluționată. Așadar, era deșartă bucuria poliției că și-a jucat rola cum se cade în București, înghiesuind casarmele, încăperile poliției și ale comisiilor cu prinși revoluționari; era deșartă energia stăruință a comisarului Diuhamel² ca să nu scape nici unul dintre complici.

Joi seara se primi știre sigură că în mai multe puncturi ale țării s-au mișcat populus și că se pregătește a veni la București, spre a cere dreptate! Această știre infricoșă pe guvernium, dar ceea ce i-a paralizat toate puterile de a mai lucra împotriva revoluțiunei a fost altă vestire, ce tot atunci a primit, că du peste Olt patru capi, în frunte cu mai multe mii, pișesc bărbătește către Capitala țării. De la acești capi primi Prințul o proclamație, că daca va subscrie puncturile nouăi Constituții, ce o cere populus, să șează în tron și să hotărască a se pune în fruntea românilor, iar daca nu, să se tragă la o parte. Într-o clipă se adună sfatul ministrilor, la care s-a aflat față și comisarul Diuhamel. Ministrii își pierduseră cumpătul; Diuhamel stăruia ca să se ceară ajutor de trupe rusești. Prințul, în alternativa / de a sta singur, cu vreo cîțiva sateliți ai săi, în contra generalii mișcări a țării sau de a cere ajutor de trupe rusești, a declarat că e gata mai bine a-și da demisiunea și a se trage din tron. Cu toate aceste, se mai luară oarecare măsuri și se espediiră mai mulți curieri cu ordonanțe în deosebite direcții, spre a potoli fierberea spiritelor și spre a opri mișcarea. Speranța însă cea mai mare a Prințului și a ministrilor era în miliția ce se afla în garnizoană, cu care spera a opri revoluțiunea. Speranță deșartă!

Ieri, vineri dimineața la 11, pe cînd Capitala se afla într-o neodihnă neastîmpărată, pe cînd se pregăteau izbucniri de nouă mișcări revoluționare, Prințul vru să cerce credința garnizoanei pe care se întemeia. Se duse mai întii la casarma cavalerii și după ce se adresă către ofițeri ca în împrejurările de față, cînd țara este amerințată de rebeli, să păzească credința către guvern, aceștia îi răspunseră că ei sînt gata a-și vărsa sîngele în contra vrăjmașilor patriei, dar sînge român, sînge patriotic nu vor vărsa niciodată.

Manifestația însă cea mai evidentă de spiritul general de care este însuflețit tot românul din Țara Românească i-o dete Prințului ofițerimea de la casarma de infanterie. Aici nu numai i se declară, în terminii cei mai luminați, că ei nu se vor bate cu frații lor, ci arătîndu-i-se totdeodată dorința generală de îmbunătățiri radicale, numaidecît se scoase un stindart național tricolor, declarînd că sub steagul acesta sînt jurați a muri pentru patrie, nație. Într-aceste împrejurări, Prințul își însemnă

numaidecît calea pe care trebuie să apuce, luă stindartul în mină și jură că se va pune în fruntea românilor și va apăra drepturile lor pînă la cea mai după urmă picătură de sînge. Aceste vorbe ale Prințului a sancționat revoluțiunea țării. Strigările „Să trăiască prințul!” „Să trăiască românii!” au făcut să răsune atmosfera. Proclamațiile tipărite, cu puntele noi Constituției ce o cerea popoul, se imprăștiau pe toate ulițele fără frică. Poliția și-a isprăvit misiunea sa. În locul fricii ce a perit, a urmat bucuria cea mai zgomotoasă. Oameni de toate clasele, de amîndouă sexele, uitînd cu totul holera ce domnește, se imbulzeau pe ulițele Capitalei, cu fruntea cea mai senină. Comisarul Duihamel plecă numaidecît la Rusia. Dar cu înaintarea timpului, către seară, creștea tot mai mult zgomotul de strigări vesele. Deodată se auzi în toată Capitala că trupe de țărani din mai multe părți, cu stindarte naționale, sosesc în Capitală. Atunci popoul Bucureștilor, ne mai putîndu-și cumpăta bucuria, aleargă în trăsuri, pe jos, la barierele orașului. ²¹⁷ Întîmpinarea orașanilor cu țărani / a fost ceva sublim în felul său. Se îmbrățișară, se sărutară; țărani fără arme, fără nimic, cu merindea numai în traistă, cu punterile noi Constituției în mîini, intrară în Capitală, sub stindartele lor, strigînd: „Dreptate!” Și orașanii, unindu-și glasurile cu dinșii, repetau: „Dreptate!” Astfel țărani cu orașeni, înfrățiți între răsunete de glasuri detunătoare, înaintară pe ulițele Capitalei către palatul Prințului. Mulțimea popoului adunat aci era nenumărată. Prințul primi pe țărani cu cea mai mare blîndeță și bunătate și le făgădui împlinirea cererilor lor. Dar popoul bucureștean, care creștea pe fiecare minut, încît se părea că s-a golit tot orașul și s-a strîns la Palat, nu s-a mulțumit numai cu atît. Tinerimea, ca pretutîndenea, dă ton la toate mișcărilor, la toate dorințele gloatelor. Mii de strigări se repetau una după alta, cerînd ca Prințul să subscrie puntele Constituției. Aceasta se făcu numaidecît. Vezi hîrtia verde! După aceasta se îndesiră (sic) alte glasuri: „Jos cu guvernul vechi!” „Ministri noi!” Lista de ministri se dete și Prințul o primi cu toată bunăvoința. Ministrul Dinlăuntru fu proclamat Nicolaie Goleșcu, care de la Palat și pînă la Departamentul său fu dus pe umerii popu[lu]lui, ai Finanței G. Magherul, al Justiției Ștefan Goleșcu, al Cultului și al Instrucției I. Eliade, secretar de stat N. Bălcescu, cap al Miliției Odobescu, cap al Poliției Capitale C. A. Roset[t]i.

După ce Prințul primi și subscrie toate cererile ce i se făcură, popoul adunat se imprăștie pe toate ulițele. Muzica militară cînta Marseleza română, popoul striga: „Să trăiască Constituția!” Cocardele naționale se împărțeau pe la toți și stindartele tricolore filfăia în toate părțile. De seara și pînă dimineața Bucureștii întregi s-a aflat în cea mai mare mișcare; gloate de oameni pe jos se plimbară neconținut în deosebite direcții; trăsuri cu stindarte umblară pe toate ulițele. La toate bisericile se trăgeau clopotele și] toată atmosfera era înzgomotată de nepercurmatele strigări. Nicăiri nu s-a făcut cea mai mică neorînduială, cel mai mic esces.

Asfel se fini zioa de ieri, zi memorabilă pentru totdeauna pentru români. Constituțiile în toate țările și la toate națiile se dobîndiră cu

sînge; românii n-au să plîngă nici măcar o picătură. Ei arătară Europei civilizate că știu ce vor, știu cum să o ceară și era siguri că o vor do- ²¹⁸ bindi [...]/

Isprăvesc, pentru că — nedormind toată noaptea — sînt ostenit prăpădit. Caz din picioare, mi s-a amețit capul, mi se închid ochii etc.

Daca te folosesc ceva aceste, întrebunțează-le.

Nu-ți mai scriu ca să-ți trimit acum ... foile fără frică³,

²¹⁸

[Aron.]

¹ Vezi supra, XXXVII.

² Gen. Duhamel, comisarul rus din Principate.

³ Pe ultima filă a scrisorii Bariț a notat: „Fl. Aron, iun. 1848”. *Gazeta de Transilvania* s-a ocupat de Țara Românească și de evenimentele revoluționare de aici, din zilele de 11 și 12 iunie 1848, în nr. 49 (17 iunie), p. 202—204. Aceste evenimente le considera drept un semn de viață din partea românilor, care știu să fie la înălțimea vremii. *Gazeta* transcrie și fragmente dintr-o „scrisoare prietenească”. Amicul era Florian Aron.

Scrisoarea lui Florian, întreagă, în *Anul 1848 în principatele române*, vol. I, București, 1902, p. 540—544.

XXIX

Sabinu, 22 dechemvr. 1849/3 ianuar 1850

Măi Jorjiu,

Ți-am primit petecul vîrit în coperta foilor. Îți mulțumesc că nu ți-ai uitat de mine. Datoria o voi depune la colectanții tăi de aici [...].

Lui Știrbei n-am scris și, după încordăciunea împrejurărilor în care se află, mi se pare că nu e consult a scrie. Apoi, crede-mă, că și el singur mai că n-ar ști ce să zică. Să mai lăsăm, să vedem.

În zilele aceste am avut de lucru cu compilațiunea raportului lui Auxentie¹. Hîrțiile lui, înșirarea faptelor, toate sînt incurcate ca capul lui. Am tras nevoia dracului. Ion a făcut rapoartele lui Iancu și Balint în fața locului și față cu auctorii, dar eu pe Axentiu unde dracu îl aveam! ²/

²¹⁹

De nu se va întimpla cumva ca să mă răpez și eu la Viena, apoi mă țiiu de parolă și-ți voi cîrpi și eu vreo spărtură din foi. Dar daca mă voi duce?!

Auzim de sigur că trei din preoții arestați, fiind neuniți, se slobod mîine pe chieșășia epis(copu)lui Șaguna. Dar al 4-lea, care e unit, pe a cui chieșășie se va slobodi? ³

D[omnul] Begnescu, unul din noii feld-caplani pentru regimentele române, prenumerant al foilor tale, admiratoriu al Iancului, sub care a și militat în munți, și cîntăreț de rangul întii, mă pofti ca să-ți trimit alăturatul cîntec popular, care, cu aria sa originală, se cîntă de moși și de sexul frumos de la ei. Daca îl socotești că răspunde cu provocațiunea ta făcută prin foaie, dă-l publicității ⁴.

Așteptăm pe Ion cu familia ⁵.

Primește și tu de la mine ce am primit eu de la tine: ție sărutăre în bot, nevestei tale sărutare de mâini și fie-tii ceea, ceea ce fac fie-mii.

Al tău, Aron

P.S. Am auzit că pe Andrei Murășanu l-ar fi arestat poliția 219^v voastră 1 oră. Adevărat e? Pentru ce?

¹ Este vorba de raportul prefectului Axente Sever, redactat după documentele acestuia de Aron Florian.

² Baronul Ludovic Wohlgemuth, guvernator al Transilvaniei, a cerut lui Avram Iancu, I. Axente Sever și Simion Balint să întocmească rapoarte privind evenimentele revoluționare din anii 1848—1849. Cum reiese din scrisoare, rapoartele au fost definite de Ioan Maiorescu și de Aron Florian. Memoriul lui Iancu s-a tipărit, parțial, în *Foaie pentru minte...*, 1850, nr. 2—7; după *Foaie...*, l-a republicat *Gazeta de Moldavia*, în 1850, nr. 8, 9, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24 și 25. Textul integral la A. Tr. Laurian, *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, vol. II, p. 3—68.

³ „...În 2/14 decembrie [1850] escortară la Sibii, cu dragoni, pe alți patru preoți și-i trintră în prinsoare. Între aceștia era și un protopop, anume Ioan Roman [...]. Cei trei preoți arestați au fost Pavel Lebu din Șaldorf, Ieremie Constandin de la Igisdorf și Nic. Sinai din Ilinbav. Brațul militarilor îl ceruse și scoase asupra lor primăria din Nocrich [...] Și care a fost crima acelor preoți? Nici unica (sic). Ei locuiau în acele părți ale Albei superioare care, prin împărțirea nouă [administrativă], se încorporaseră la Sachsenland, ajungând astfel sub „domnia patriatului săsesc din Mediaș și Sighișoara, care în acea epocă diferă prea puțin de feudați în brutalități. Românii voiau ca să se cerce o dată în viață și cu funcționari din singele, din rasa lor. Spre acel scop, au scris și preoții plenipotențe pentru deputații de la Viena, ceea ce li s-a imputat ca rebeliune, și funcționarii i-au trimis la Sibii.

Au mai fost arestați și în alte ținuturi preoți și mireni tot sub preteste de nimic, iară după ce li se cercetau hîrțile puține cite apucau de la ei și nu se afla nimic într-insele, erau puși în libertate, fără a vedea vreo sentență cu ochii [...]

În toate acele cazuri de batjocură, episcopul Andrei Șaguna protestase atît în scris, cît și prin graiul viu la guvernator, pentru liberarea preoților de ambele confesiuni [...]; Georgie Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă de...*, vol. II, Sibii, 1890, p. 654—655.

⁴ În decembrie 1849 (vezi *Foaie pentru minte...*, nr. 11, p. 87—88), dar și cu ani înainte (vezi George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, București, 1969, p. 491 și urm.), Bariț „provocase” pe români să culeagă poezie populară, angajîndu-se să o publice în periodicele sale. Cîntecul popular trimis de Begnescu, prin Florian, nu s-a tipărit în *Foaie...*

⁵ Îl așteptau pe Ioan Maiorescu, împreună cu familia.

XL

Sabinu, 29 dec. 1849/10 ian. 1850

George,

Iată o scrisoare care pentru noi toți cei de aici este o enigmă. Maiorescu nu știe nimic de dînsa, Cipariu asemenea. Episcopul¹ încă nu precepe nimica. Toți am dat cu socoteala că ea privește pe persoana lui Hurmuzache cel mare și se vede că s-a greșit adresa. De cumva tu știi mai mult decît noi, bine; răpede-o la Bucovina.

Ion [Maiorescu] și Cipariu s-au apucat de traducerea raportului lui Auxentiu, pe care îl compilasem eu din petecele ce le-am avut la înde-

mină. Aici n-avem nici copiiști de dai Doamne și caută să-l purisez eu în germănește².

Astăzi am pornit la Iancu o nouă scrisoare, scrisă de mai mulți, spre a-l îndupleca să meargă la Viena, dimpreună cu colegii săi, Sever și Balint. Ace[a]sta am făcut-o în urma unei nouă scrisori ce am primit ieri de la Lauriani din Viena. Ne scrie că a fost bolnav de răceală.

Bărnăuțiu, după ce i s-a înrăutățit reumatismul în Viena, a plecat de mult la Garand, în Saxonia, spre a face băi de aburi³. Zice că de cînd a plecat n-a primit nici o literă de la dînsul și se teme să nu-i fie mai rău. Scrie că în urma arestării preoților și a infernalului terorism, precum și a intrigilor ce se țes în contra românilor, a compus un memorial, pe care îl vor subșterne la ministeriu. Ne scrie că deputații de la Lugos, carii s-au dus la Viena, au vorbit cu /imperatorul românește⁴. Întrebă²²¹ că de ce zăbovesc deputații noștri. Cere ca Iancu, cu colegii săi, să meargă negreșit și zice că și el a scris Iancului deosebit. Întrebă că cum lucrează Universitatea sașă în timp de obsediu și esclamă: „Doamne, ce nedreptate!” Ne însărcinează ca să spunem teologilor de Viena să se ducă acolo, că s-au deschis stipendiile. Ne zice că mai sunt vreo cîteva stipendii de dat și ne poștește ca să provocăm pe tinerii carii au absolvit Filozofia cu succes bun să-și trîmită atestatele acolo, spre a le scoate stipendii de la 160—200 Rf. C.M., pentru Legi. Anume ne zice să spunem aceasta lui Armatu, Roman, Barbu și alții⁵. Roagă pe episcopul ca să sprijine drepturile românilor cu tărie, căci inimicii lor sunt mulți și puternici! Ne provoacă ca să scrim la gazete și să învățăm pe român a-și cunoaște drepturile sale și așteaptă ca să trimitem la Viena știri secure de tot ce se întîmplă aici. Zice că articolul lui Palacki a făcut mare senzațiune în Viena și ne însărcinează să-l traducem, ca să-l puni și tu în gazeta ta⁶.

Acesta e spiritul scrisorii; n-ai trebuință de original.

În cauza eliberării celor 4 preoți, e(pisco)pul Șaguna s-a arătat tolerant, naționalist și român. Fără a căuta că unul din preoți era unit, l-a luat și pe acela sub cauțiunea sa. Frumos!

Ceremonia din zioa de Crăciun și a treia zi ți-o vor fi descris alții.

Fii sănătos!

Al tău, A.

(P.S.) Zioa defiptă pentru plecarea noastră este marți, în săptă-^{221v} mina viitoare⁷. /

¹ Andrei Șaguna.

² Vezi supra, XXXIX și n. 1.

³ Amănunte despre plecarea și petrecerea lui Bărnăuțiu în Saxonia, în corespondența lui Aug. Tr. Laurian din acest volum, XXXV, n. 5.

⁴ Este vorba de deputațiunea formată din C. Udrea, Al. Atanasievici și I. Popovici (G. Barițiu, *Părți alese...* II, p. 661).

⁵ Elisei Armatu și Const. Romanu-Vivu, conducători ai revoluției din 1848.

⁶ Articolul lui František Palacký, celebru istoric ceh și cunoscut luptător pentru cîstigarea de drepturi naționale, a apărut în *Ost-Deutsche Post* din 1849, nr. 291. Nu știm exact ce cuprinde articolul, pentru că ziarul vienez nu se găsește în țară, dar presupunem că Palacký punea în circulație idei folositoare și românilor ardeleni. În *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, nr. 98, p. 400—401 se dau fragmente dintr-o cuvîntare a lui Palacký.

⁷ Plecarea, deși „defiptă pentru... marți, în săptămîna viitoare”, s-a tărăgă-

nat. Cităm din Georgie Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei...*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 669—670: „După liniștirea țării, cei mai mulți membri ai deputațiunii naționale de la Viena se întoarseră fiecare în patria lor, atît ca să-și mai vadă și de afacerile proprii, cît și spre a se orienta în țară și a se înțelege cu comitenții lor. În cele de întîi trei luni ale anului 1850 au călătorit din nou la Viena nu numai deputații vechi, ci și alți bărbați de încredere din diverse regiuni locuite de români, anume: din Transilvania, canonicul Timoteu Cipariu, care încungiurase înadins pe la Cernăuți, în onoarea familiei Hormuzache; mai deodată cu dînsul, pe alte drumuri, Sim. Bărnuțiu, A. T. Laurian, Simeon Balint, Ioan Maiorescu, protopopu Gregorie Mihali de la Zlatna, Avram Iancu, acesta cu Balint, pe la Oradea Mare, Aron Florian și cîțiva tineri [...]. Destul că pe la începutul lunii lui martiu se aflau în Viena 37 membri ai deputațiunii naționale“.

XLI

Sabinu, 10/22 ianuar (1)850

George,

Noi n-am plecat încă. O mie și o sută de pedeci ne-au stătut contra. Cu toate acestea, vom porni mine.

Ieri către seară au sosit aici și Iancu cu Balint, ca să-și scoată pasuri pentru Viena. Balint zice să plece cu noi; Iancu voiește a se întoarce iară la Abrud și de acolo, prin Beiuș, să o croiască drept la Solnoc. Auxențiu se așteaptă astăzi de la Bălgrad, să-și scoată și el pass. Acum, Dumnezeu să-i țină în hotărîre nestrămutată, căci noi mai mult din ce am făcut pînă aici nu putem.

Noi mergem cu rușine, pentru că unde se proiectase o deputațiune grandioasă, ne pomenim că plecăm 2—3 inși noi, pe lîngă ceilalți carii au mai fost. Dumnezeu să ierte păcatele lui Șaguna, care este vină capitală la aceasta. După ce nu merge el, din cauzele lui cunoscute, ar fi vrut ca să nu mai meargă nici alții și au îndărătnicit și pe cei ce ar fi putut și ar fi vrut să meargă. Toate semnele dovedesc că omul acesta s-a dezbinat de cauza națională și numai prin vorbe seci și prin oarecare fapte speciale mici voiește a se recomanda românilor. Ce dovadă mai curată vrei, pentru simțimentele lui cele dubie, de / cît vorbele cele desprețuitoare ce le împrăștie ciocoiu lui asupra deputaților carii s-au dus și care se gîtesc a pleca? Sub vorbele lui cele dulci, cu care face paradă înaintea noastră că îl doare de cauza națională, zace o inimă rece și vicleană. Acesta e Șaguna înaintea noastră! Bagă de seamă și privilegiază ca să nu te înșeli. Sprijine tu cauza și onoarea deputațiunii și trăznește pe cei ce clevetesc în contra lor.

Șaguna ar fi putut îndemna spre a se face o colectă bunicică de bani. N-a făcut nici aceasta și nici că va face, pentru că mai mult îi pasă de el decît de națiune¹. Deputații, deși nu mult, dară tot vor face cheltuială, și apoi tu știi că ei duc puțini bani cu dînsii. Îmbrățișiază și obiectul acesta tot tu; fă apel la inima românului și el, săracul, din gura copiilor săi va trage un crețariu și pentru acei ce se ostenesc ca să-i scoată drepturile la lumină.

Șaguna ne-a zis că el va merge la Viena, dară nu mai curînd decît după Paști. Atunci el nu merge pentru cauza națională, ci pentru sinodul epis / copilor de Biserica răsăritului. Timpul acestui sinod era prefipt de ministrul înaintea Paștilor, în post; Șaguna a arătat lui Bach

și l-a rugat să scrie fratelui său că acel soroc nu e potrivit, ci să-l pună după Paști, ceea ce se va și face². Așadară, cînd va merge Șaguna la Viena, va fi tîrziu, cauza națională va fi hotărîtă; și apoi, el merge curat pentru sinod. Încă o dată, bagă de seamă să nu te înșeli în vorbe și simțimintele lui.

În zilele trecute ți-am trimis o scrisoare germană din Viena, care pentru noi era enigmă, și ți-am scris că dacă tu știi ceva mai mult decît noi, să o răpezi la Bucovina. Acum ni s-a dezlegat enigma. Am primit acum de curînd, de la aceeași mină, încă două scrisori, din care am înțeles că sunt adresate lui Lauriani. Se vede că corespondentele nu e în Viena și nu știa că Lauriani este acolo. Una din scrisori cuprinde lucruri momentose; n-am curagiu nici a ți-o trimite, nici a-ți trage extract. Numai printr-o mină secură ți-aș fi putut comunica.

Ți-o fi scris Iuon [Maiorescu] despre convorbirea ce a avut cu Gubernatoriul, în care acesta a declarat că Lemeni nu va mai fi episcop și că a scris la Viena, pentru a se lua măsuri spre alegerea altuia. Acum, / în părțile vest-nordice se fac cercetări secrete pentru vicariul Șuluțiu. Nu se știe scopul acestor cercetări: pentru ca să-i afle virtuțile ori păcatele este? Pe lîngă Capitulu [din] Blaș și pe lîngă toți carii suspină pentru pierderea lui Lemeni, Șuluțiu a fost unul din cei mai ferbinți colectori de subscripțiuni de pe la preoți, carii cu toții cerură *rehabilitarea celui mai bun dintre arhierii, pe care numai moliminile unor neastîmpărați l-au adus în starea în care se află*. Șuluțiu au cules singur 73 subscripțiuni în cauza aceasta. Avem documinte³.

Mă grăbesc; din Viena ți-om scrie mai multe. Deie Domnul ca să fie și bune! Să ne vedem sănătoși.

Vale, cu toată familia ta! Al tău,

Aron.

Vezi *Postscriptum*. /

P. S. Iancu și Balint au fost la Gubernatoriul, ca să ceie passuri pentru Viena. I-a primit cu toată afabilitatea și cordialitatea obicinuită. Ei au spus curat că merg să se înfățișeze la Imperatoriul. Le-a lăudat intențiunea, că fac foarte bine, incredîndu-i că și el a făcut extracte din rapoartele lor și le-a trimis la Viena. Pentru Auxențiu, a zis că este un om neregulat, pentru că nu i-a dat raportul, și a adăogat că trebuie să meargă și el la Viena, spre a se înfățișa cîtetrei (sic) la Imperatoriul. A poruncit lui Glanz, care era de față, ca să le facă passuri.

Eu, cu Maior[escu] și cu Balint vom pleca odată, poate sîmbătă, cu Malleposte, prin Cluș, Oradia etc., dacă nu vom găsi altă ocaziune mai grabnică, ca să plecăm mine, poimîne.

Pentru deseară suntem invitați, toți carii mergem la Viena, să cinăm la Șaguna. Cu prinzuri și cu cîine nu se recomandă el înaintea acelor carii nu caută la cele dinafară, ci pătrund inima și rărunchii lui.

Idem. / 224

¹ Despre politica indoielnică a lui Șaguna și a grupării conduse de el vezi *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 128.

² În locul unui sobor al „episcopilor de Biserica răsăritului“, Șaguna a exonerat permisiunea de a convoca un *sinod diecezan*, care s-a ținut la Sibiu, în 24 martie 1850. Importanța acestuia a relevat-o G. Bariț, în *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 658 și urm.

³ Îndepărtarea forțată a lui Ioan Lemeni din scaunul episcopesc și cauzele destituirii au fost tratate, relativ pe larg, *ibid.*, p. 663 și urm. La p. 664 se indică și bibliografia necesară. Vicarul Șuluțiu este Alexandru Sterca Șuluțiu, vicar în ținutul Silvaniei, viitor episcop și mitropolit al Blajului.

XLII

Sabinu, 23 mart./4 apr. 1850

Frate George,

Ieri dimineață, adică mercuri, am primit scrisoarea ta. M-am grăbit a trimite fără zăbavă la birtul lui Caspar, ca să caute pe I. G. Ioan, dară el plecase de marți seara.

Venirea mea la Sabinu este numai și numai ca să văd ce să fac cu familia, să primesc banii arendei moșiei și să fac dispozițiune pentru vinderea caselor mele din București, pentru care s-a găsit un cumpărătoriu. Pentru amândouă obiectele aceste din urmă am scris fratelui Adamovici încă din Viena și i-am repetit și după sosirea mea aici; pină astăzi însă nu am primit nici un răspuns. Îndată ce prin energia interesare a fratelui Adamovici voi primi banii și voi pune la cale modul vinderei caselor, îmi pornesc familia la Pitești, la socrul meu, pentru că ducerea ei cu mine la Viena, numai pentru vreo câteva luni, îmi vine cu greu și constătoriu, iară eu cu ce întâi ocaziune plec la Viena, unde ne așteaptă camerazii. Când va fi aceasta, nu pot hotări; toate atirna de la circumstanțele atinse. Orișicum, după cum văd, mai-mai 225 că o să zăbovesc vreo 10 zile; mai mult nu cred, dară nici nu pot.

Familia lui Ion [Măiorescu] încă rămîne în Transilvania și numai atunci va merge la Viena, cînd s-ar întimpla ca Ion să se stabilească în vreun post acolo. Pină atunci, la ce chieluțel de prisos? Părinții într-o parte și copiii într-alta, și aceasta numai pentru un timp de 3—4 luni! Nevasta lui Ion s-a dus la Vingard, la Vasilie, unde este și Titu¹. Acolo va șede, după circumstanții. Deacă Titu acolo perde timpul, ea se va întoarce cu dînsul la Brașov.

Fetița despre care zici că caută un protector spre a merge în sus cătră Viena, deacă are încredere în onoarea mea, eu prea bucuros primesc a-i fi apărătoriu și îngrijitoriu pe drum. Prețuiesc recomandațiunea ta și mă doare inima pentru humanitatea necăjită. Deacă voiește, să se afle în Sabinu mai nante de 10 zile.

Pentru a simți ce cale a apucat petițiunea d. Orghidan în privința 225^v tipografiei, voi căuta pe cineva cu influință la Gl. Chavane, ca să cerceteze. Neputînd găsi om de încredere, cei voie de la / tine să mă duc eu în persoană la dînsul și în calitate de însărcinat din partea d. Orghidan să-l întreb. Ce zici?²

Asupra tipografiei cumpărate cu banii Iancului nu pot să-ți dau nici o informațiune mai acurată decît ți-a scris Ion. Dacă Laurian te

îmbie cu dînsa, și tu ai vrea să o cumperi, pentru ce nu te adresezi cătră dînsul? Între amici se fac tranzacțiunile mai iute și mai bine. Sula în coaste pentru bani nu-ți va pune nimine³.

Fii sigur că înainte de a pleca îți voi trimite date atîngătoare de stațiul în care a ajuns cauza națională. Pină atunci cumpănește ceea ce ne-a zis ministrul Bach cînd am fost la dînsul cu deputațiunea, in corpore: „Constituțiunea Transilvaniei se află în lucrare; într-însa își vor găsi și românii drepturile lor!“

Sauciul⁴, după o mie și o sută chicane, în fine astăzi primește passeportul și peste 3—4 zile cugetă a părăsi Sabinu.

Munteanul⁵, săturat de ședere inertă și cu chieluțel grea, s-a dus la Vingard, acasă, unde cel puțin nu va plăti quartir, mincare etc. Cit / va putea șede acolo, singur nu știe. 225^v

Despre *Gazetă* n-am aflat nimic. Eu am fost tot cam șubred în zilele trecute, n-am prè ieșit afară, n-am avut de la cine să aud ceva.

Iancu a primit o scrisoare de la tine; apoi — nu știu — din Viena s-a întors aici, ori din Brașov a venit.

Fii sănătos, cu toți ai tăi!

Mai scrie-mi pină voi fi aici, că nu-ți voi rămîne datoriu.

Al tău sincer amic,

Aron.

P.S. Dă biletul acesta fratelui Andrei Mureșanu⁴.

— Uitasem. Ce zici de apelul gazetei *Südslavische Zeitung*, care îndeamnă pe toate seminițele slavice ca să primească limba rusească?!?! 226^v

¹ = Vasile Măiorescu, frate cu Ioan. Vasile era „comisarul subcercului“ Vingard. Fusese profesor în Țara Românească; Titu e fiul lui Ioan Măiorescu.

² La început anului 1850, Bariț i-a propus lui Ioan Măiorescu să scoată împreună un ziar și să întemeieze o tipografie, ca să-și poată cîștiga „o piine de toate zilele“ (N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Măiorescu*, 1912, p. 297). Măiorescu stabilindu-se pentru un timp la Viena, Bariț și-l asociază pe Rudolf Orghidan, prin care solicită autorităților dreptul de a înființa un așezămînt tipografic. Cererea nu s-a aprobat. Bariț perseverează pe drumul apucat și în decembrie 1851 acontează „noua tipografie din Brașov, a lui Römer & Kamner“ (vezi *Studii literare*, I, 1942, p. 194). Mai multe detalii la Al. Bărbat, *Lupta românilor pentru înființarea unei tipografii la Brașov (1850—1851)*, în *Studii și articole de istorie*, vol. V, 1963, p. 145—159.

³ Pe o filă răzleată din ms. 992, următoarele rînduri: „Fusei eu la Laurian. El îți va trimite în zilele aceste și probe de litere, cum s-au turnat, după forma dată de el, pentru un teasc. De-ți va plăcea, îl vei primi. Și apoi trimițîndu-se 2, se va îndoi prețul“.

⁴ Să fie vorba de Ioan Suci, colaborator la foile lui Barițiu?

⁵ Gavril Munteanu.

⁶ Nu am dat de urma biletului către Mureșanu.

XLIII

Sabinu, 10 aprilie 1850

Frate,

Ieri, după primirea scrisoarei tele, dto 7 aprilie, m-am dus la generalul și i-am vorbit atît pentru petițiunea dată în privința tipografiei, cît și pentru cealaltă, în privința corporațiunelor industriale. La cea

dintii, mi-a răspuns că a trimis-o la Magistratul din Braşov ca să-şi dea părerea deoacă este vreo pedică care să oprească aşezarea unei nouă tipografii în acel opid. I-am observat că părerea Magistratului de acolo putem să ştim mai nante că nu va fi în favoarea noastră; el mi-a zis că rezoluţiunea definitivă nu atirună de la Magistrat şi că trimiterea petiţiunii la dînsul este numai formalitate, care trebuie păzită. I-am mai reflectat că noi suntem cei mai nedreptăţiţi, fiindcă în timpul cînd celelalte naţiuni se bucură de dreptul publicităţii, nouă ni s-a astupat gura. El mi-a spus că îi pare rău de cele întimplare cu *Gazeta*, dară toate se

227 vor face bune ¹./

Pentru a doua petiţiune, în privinţa corporaţiunelor, mi-a răspuns că a trimis-o la generalul Schobein de la Braşov, ca să facă cercetările cuviincioase; mi-a adăogat că poate că va fi trebuinţă ca — cu cercetări cu tot — să supună petiţiunea şi la Guberniu. La aceste i-am făcut o observaţiune generală, că pină cînd cercetările asupra românilor şi asupra drepturilor şi intereselor lor le vor face aceia cărora le zace pe inimă ca românii să nu dobîndească nimic, pină atunci nu e speranţă de mîntuire pentru români. Mi-a repetit fraza uzitată, că noi n-avem încredere în dreptatea Guberniului. I-am răspuns că nu vedem nimic ce ne-ar incuragia ca să avem încredere. Cu aceste, am ieşit.

M-am dus după aceasta la episcopul şi am vorbit în privinţa camerei de comerţiu. El mi-a răspuns rotund că nu ştie nimica deoacă s-a făcut 227° ceva şi cum s-a făcut ori cum se va face lucrul acesta. M-a / incredinţat însă că va căuta a se informa, cu toate că de se făcea ceva s-ar fi auzit ².

Eu sunt desperat cu totul, pentru că după trei scrisori ce am trimis lui Adamovici, de cînd mă aflu în Sabiniu, n-am primit nici un răspuns de la dînsul. Nu ştiu bolnav e, ori arestat, păzit de cineva că stă în corespondenţii cu noi. Gîndeşte, frate, după atîţi ani perduţi în Bucureşti, şi cu rude, şi să n-am un om care să umble în treaba intereselor mele! E trist!

Munteanul ar fi primit vreun post, cînd i-l ar fi oferit. Lui nu-i vinea a cere, temîndu-se că-i cer limba germană ca condiţie *sine qua non* ³.

Plîng soarta fetiţei, pentru că-i cunosc necazurile. Dumnezeu să o lumineze ce trebuie să facă. Tot ce pot eu, şi-am scris mai nante.

Moriu de urit în Sabiniu. Mai nantè îmi venea *Wanderer* pe numele meu; cu quartal întîi al anului a încetat de a mai veni. Apropo! Dară 228 cu / *Bucovina* ce s-a întimplat? Mă tem că şi-a spart capul lovînd pe colos. O presimţeam ⁴.

Ep(isco)pul cere formal de la Gubernatoriul satisfacţiune pentru calumniile lui Schmidt, care de 3 săptămîni lipseşte din Sabiniu ⁵. Tot el arată o bucurie nespūsă că Gubernatoriul, în raportul cătră ministeriu, laudă pe Comitet etc.!

Mai scrie-mi, pină voi fi pe aici; cînd va fi să plec, te voi înştiinţa. 228° Complimente la toţi şi toate, al tău,

Aron. /

¹ Despre „petiţiunea dată în privinţa tipografiei“, vezi scrisoarea XLII şi n: 2. *Foaie pentru minte...* şi *Gazeta de Transilvania* fură „închise“ în 9 martie 1850

(vezi Georgie Bariţ, *Părţi alese din istoria Transilvaniei...*, vol. II, Bucureşti, Sibii, 1890, p. 655 şi urm.).

² În perioada imediat următoare revoluţiei, se fac eforturi susţinute pentru redresarea vieţii economice din Transilvania. Românii vor şi ei să propăşească. De aici petiţiile pentru admiterea lor în „corporaţiunile“ de meseriaşi şi încercările de a întemeia o cameră de comerţ. Rezultatele obţinute au fost însă minime, în anii 1850—1860 (vezi *Din istoria Transilvaniei*, vol. II., Bucureşti, 1961, p. 133 şi urm.).

³ Gavril Munteanu, profesor, fusese expulzat din Ţara Românească, împreună cu alţi dascăli transilvăneni. Încercările de a-şi găsi un rost în ţara sa de baştină sînt paralizate de teama semnalată aici de Aron.

⁴ „Ce s-a întimplat“ cu publicaţia fraţilor George şi Alexandru Hurmuzachi? O ducea din ce în ce mai greu, din cauza persecuţiilor la care supusese presa regimului „absolutistic“ al lui Bach. Va fi suprimată la 20 septembrie 1850.

⁵ După înăbuşirea revoluţiei din 1848—1849, avocatul sas Conrad Schmidt şi alţi publicişti străini tipăresc în presa vieneză şi în cea germană din Transilvania articole în care românii şi luptătorii lor de frunte (de exemplu, Avram Iancu, Axente Sever, S. Balint) erau denigraţi (vezi, între altele, *Zur charakteristik der Zeitungs-felde in Siebenbürgen*, în *Satellit*, 1850, nr. 13 şi *Die Romanen des Österreichischen Kaiserstaates*, *ibid.*, nr. 31 şi 32). Spre cîntea lui, Şaguna ia atitudine împotriva calomniilor debitate de Schmidt.

Vezi şi corespondenţa Laurian — Bariţ (XXXIX).

XLIV

Sabinu, 22 april/4 mai 1850

Frata George,

Scrisoarea ta de la 30 am primit-o abia ieri. Sta la postă neatînsă, deoacă din întimplare nu trîmiteam eu ca să întrebe de sunt scrisori pentru mine.

De vreo 4 zile m-am ridicat şi eu din pat. Mina mă tot doare, dară din zi în zi pare că se mai lasă, încît — după cum vezi — pot a mă servi cu dînsa, spre a scrie la masă.

Eu aştept de mult un răspuns de la Ion [Maiorescu], dară fără folos. Mercuri ce a trecut mă chiemă Şaguna şi-mi arată o scrisoare de la Ion. Văzui că Comisiunea terminologică n-a început încă a lucra; Hurmuzachi şi Mocioni nu s-au dus pină acum la Viena. Ion scrie lui Şaguna ca să mă pornească pe mine mai curînd, spre a începe lucrarea numai noi ¹.

Ştiu că pe lingă spălarea ruşinei înaintea Ministeriului, că românii sunt tîrzii la toate, apoi graba lui Ion de a începe este şi lipsa de bani. Ion, în scrisoarea cătră Şaguna, dezvoltază intrigele lui Erdeli², spre a sili pe betul Lemeni ca să rezigneze. Îi face lui Şaguna laude pentru zelul şi stăruinţa cu care apără cauza naţiunală din toate puterile şi-l roagă ca şi de acum înainte să pună peptul spre a sprijini drepturile românilor, carii sunt uitaţi de sus şi săpaţi pe dedesubt de jos. Obiectul / principal al laudelor ce Ion plouă asupra lui Şaguna este convocaţiunea Sinodului, cu care el a inspirat suflet de viaţă în Biserica română, etc. etc.³ 229

Are dreptate Ion să se plîngă că toţi au părăsit trebile naţiunale. Unii se duseră care încotro; Bărnăuţi, bolnav, Lauriani a slăbit cu curagiul, de cînd a văzut că rezultatele nu corespund aşteptării, ceialalţi

carii mai sunt n-au în inimă focul sacru pentru cauza națională. Apoi, pe lângă toate aceste, mai adaogă sărăcia! Dară lui Ștefan, la Mediaș, cine să-i serie pentru banii adunați pe seama deputaților? Știu bine că și Micaș, la Cluș, strinsese o mică colectă, apoi — de ce nu o trâmite? ⁴

În zioa plecării din Viena către Sabiniu, știu că Iancu scrisese în albumul trâmîs din Tirol o epigrafă scurtă, dară măduvoasă, cu litere în limba română. Știu că era vorba că, ca membru al acelei asociațiuni, trebuia să contribuie ceva bani și să răspundă, întorcînd albumul ce i s-a fost trâmîs. De s-a făcut ori nu, îmi este necunoscut. Suntem cruzi! ⁵

Alaltăieri, joi, mi-am pornit familia la Pitești, la socrul meu. După Paști, joi sau vineri, plec și eu la Viena. Deacă pînă atunci nu-mi va trece la mină, apoi vreo citeva băi de aburi în Viena vor scoate toată /
225^v răceala. Eu n-aș fi mai chieituit cu trâmîterea familiei la Pitești, dar în grija cui să o fi lăsat aici în Sabiniu?

Despre cocoana Maria mi se pare că ți-am mai scris că este dusă de o lună la Vingard, la Basile, unde se află Titul de mult. Emilia este aici, într-un pensionat ⁶.

Zici că m-am grăbit cu vinderea caselor? Aceste case avea un defect mare, pe care nu l-am observat la cumpărarea lor. Îmi pare bine că am scăpat de ele. Deie Domnul ca vinturile plăcute ce zici că au început a sufla asupra acelei țări să aducă starea dorită de toți! Bani să fie, și case se găsească multe în București, deacă cumva soartea mea va fi ca să mă întorc iară acolo. De va fi adevărat ceea ce cavalerul Nicolaie scrie lui Pavel⁷, apoi cred tare și sper că, după ce vom isprăvi în Viena, peste 4—5 luni voi revedea iară țara. Să-ți spun un adevăr: nu mă pot aclimatiza aici, nu-mi place nimic! Sunt sătul de viața publică; aș dori să mă trag la moșia mea și să-mi închin viața economiei rurale.

De tipografia sau *Gazeta* ta n-am aflat nimic; și de unde era să aflu, cînd eu am fost în pat? Acum aș ieși cite puțințel pe afară, dară timpul e afurisit: ninge, plouă, suflă vîntul, e tină, — tot pedici care mă țin
230 în casă /.

În zilele aceste, îndreptîndu-se timpul, voi lua curagiu de a mă duce la generalul Chavane și la Gubernatoriul și voi întreba pentru tipografie și pentru *Gazetă*. Ce-mi vor răspunde, îți voi serie, spre știință. Ajungînd sănătos la Viena, ne vom înțelege cu ceilalți și vom lucra ceva la ministeriu în treaba aceasta.

Despre cauza ta cu orăștienii încă n-am auzit nimic ⁸. De va fi răsuflat la fața locului, apoi Munteanul face rău că nu te avizează.

De nu eram bolnav atîta timp și deacă și acum n-aș fi tot șubred, ți-aș fi mai făcut și eu cite ceva.

Mai nainte de a pleca, îți voi mai scrie o dată; mi se pare că și tu ai putea să-mi mai scrii.

Fii sănătos, cu toată familia și cu toți amicii!

Al tău, Aron.

230^v P.S. Alexandrina ce face, cum o mai duce? ⁹/

¹ Relativ la *Comisiunea terminologică* sau *filologică*, iată ce scrie Bariț (*Părți alese din istoria Transilvaniei...*, vol. II, Sibii, 1890, p. 656—658): „Tot pre cînd se

oprise *Gazeta* și *Foaia* [= la 13 februarie 1850], ministrul Justiției denumise în Viena o comisiune de 7 bărbați români, cari avea misiunea de a compune un vocabulariu de termeni tehnici juridici, finanțiali ș.a., corespunzători la terminologiile adoptate în limba germană, ca limbă a Monarchiei; o problemă, aceasta, din cele mai grele pentru acea epocă, pre cînd pentru atîtea idei și așezăminte nouă, necunoscute pînă atunci în acestea țări, chiar și în limba germană se mai simțea lipsa de termeni noi.

Relativ la traducerea și publicarea legilor în limba noastră națională, se mai escă și altă dificultate specială, r o m â n e a s c ă. S-a pus, adecă, întrebarea chiar între români și anume între membrii deputațiunei de la Viena, cu care litere să se tipărească legile Monarchiei în limba noastră, cu cele ciriliane, care se vād în cărțile bisericesti, sau cu litere latine, și în cazul din urmă, cu ce ortografie. Discusiunea nu era tocma plăcută. Cei care apărau literele ciriliane aveau de argumente prea puțină preparare a cititorilor pentru citirea cu litere latine, cum și scrupolii confesionali, cari — mai virtos în Banat — erau încă mari; alții iarăși reflectau pur și simplu la facilitatea de a reproduce cu ajutoriul cirilienilor toate sunetele din limba noastră. Din contră, așa numiții latinisti pretindeau scrierea cu litere latine atît din punct de vedere mai înalt, naționale, adecă al descendenței latine și al separării de cătră elementele slave, cît și din al culturii europene, al apropierei de popoarele latine.

Pînă cînd ventilau românii știința lor grafică, Ministeriul ceru în aceeași cauză și opiniunea Gubernului provincial. Atunci fu apoi, cînd referentele Glanz opinase ca textul românesc din *Buletinul legilor* să se tipărească duplu, unul cu litere latine, pentru partea românilor unită cu Biserica latină, iară altul cu ciriliane, pentru românii neuniți cu Roma; căci, adecă, prin o măsură ca aceea s-ar mai ajunge în un alt scop din sfera politice mai înalte, de a nutri și lărgi încă și prin literatură dezbinarea acestui popor, carele dacă va fi suferit ca să rămîie unit și solidariu pe terenul naționale, mai curînd sau mai tirziu poate deveni foarte periculos pentru alte naționalități și chiar pentru stat. Adecă, tot cunoscutul fir roșu din politica transilvană machiavelistă.

Din zioa în care deputații români din Viena aflară despre acel plan clocit în Gubernul Transilvaniei, disputele asupra alfabetului încetară; tipărirea *Buletinului* se începu și se continuă cu litere ciriliane, așa numite civili, mai rotunde, mai plăcute ochilor, acomodate destul ca tipariu de tranzițiune, pînă cînd într-aceea Laurian se încerca să apropie vreo două, trei litere latine de cele ciriliane, tot ca mijloc de tranzițiune. Cei de întii translatari la textul românesc au fost I o a n M a i o r e s c u și V i n c e n ț i u B a b e ș, acesta însă trecînd — pare-mi-se în 1852 — în resortul Justiției, în 1853 a ocupat acea funcțiune Florian Aron, care pînă atunci, neputînd a se mai întoarce la catedra sa de istorie generală în București, locuise cu familia sa în Sibii¹⁰. Cu privire la numirea lui Aron în redacțiia *Foaiei legilor imperiale*, în calitate de „conciplist ministerial“, vezi *Gazeta Transilvaniei*, 1852, nr. 102 (31 decembrie), p. 391.

Remarci interesante găsim și în *Despre comisiunea terminologică* (în *Foaie pentru minte...*, 1850, nr. 8, p. 64): „Această comisiune, a cărei membri fuseră aleși de cătră însuși ministeriu, în iarna trecută, după o lucrare întînsă de citeva luni, este pe aproape ca să puie capet lucrărilor. Însărcinarea ei au fost frumoasă și mare: ca să traducă toate legile austriace din nemțește în românește, întrebunțînd o limbă și termeni cu atîta rigurositate, încît apoi traducțiunea să ciștige caracter autentic.

Am zis că această însărcinare era mare și frumoasă; mai adaogem că aceeaș era și grea. Deși limba română, în doaa țări, au fost și pînă acum limba legilor și a administrațiunei, deși bărbații Comisiunei terminologice sînt din cei dintii literați ai noștri, deși limbele romanice rudite cu a noastră îi ajută mult, totuș greutatea trebuia să se simtă mult. Întii, pentru că limba germană se traduce preste tot mai greu în limbele romanice decît acestea în ceea; apoi iarăși, pentru că traducătorii avea să fie cu mare luare-aminte ca să nu prea încarce stilul cu prea mulți termeni necunoscuți și carii să nu seamene nicicum a românești ori romanici. Cu toate acestea, termeni necunoscuți tot vor întîmpina cititorii; apoi, se vor afla și cîrtitori. Însă acestor din urmă le recomandăm ca mai nainte de a cîrti să-și ia osteneala a se apuca chiar d-lor de traducerea legilor din limba nemțească în română și — nu

ne pasă — în oricare alta europeană, pe care o cunosc bine. Să mai facă bine a număra chiar în limba germană măcar numai cuvintele latine și grece, cite aceea fu, și mai este, și va mai fi silită a le lua și a le ținea, și va afla cel puțin trei mii. Întocma este și cu alte limbi; nici una nu scapă ca să nu împrumute de la elina și latina cu sutele și miile, chiar și cele slavoane, care se țin atât de lăpăte și avute. Însă oamenii carii până acum n-au avut idei, să nu se mire dacă nu au nici terminii sau îmbrăcămintea lor. Pentru ca să știm, se cere să învățăm. E vorba de Petru Mocioni conducătorul delegației de bănățeni și probabil Constantin Hurmuzachi a celei de bucovineni.

² Ioan Erdeli, episcopul greco-catolic de Oradea.

³ Mult mai tirziu decât I. Maiorescu, tot în termeni superlativi va vorbi despre *Sinodul diecezan*, deschis la Sibiu în 24 martie 1850, Bariț, în *Părți alese din istoria Transilvaniei...*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 658 și urm.

⁴ Ștefan Moldovan, prieten cu Bariț; Florian Micaș, care a jucat un rol destul de important în mișcarea revoluționară din anii 1848—1849.

⁵ Nu am găsit datele necesare, pentru a lămuri satisfăcător acest pasaj din scrisoarea lui Florian.

⁶ Este vorba de familia lui Ioan Maiorescu, adăpostită la fratele acestuia, Vasile.

⁷ Cred că e vorba de Nicolae, țarul Rusiei, sau Pavel?

⁸ Cu privire la *cauza* cu cei din Orăștie, vezi, în volumul de față, corespondența I. Maiorescu-Bariț (LXVIII, n. 3).

⁹ În drum spre Italia, Alexandrina Magheru a poposit citva timp la Brașov. Florian o cunoștea bine și de aceea se interesează de soarta ei.

XLV

Sabinu, 14/26 7^{vr} [septembrie] (1)850

Frater George,

Eu sosii în Sabinu de vreo 4—5 zile, întreg, sănătos. Deacă n-ai scrisoare recinte, apoi află de la mine că ai noștri sunt toți sănătoși. Trebile noastre stau tot după cum ești informat; particularități și-aș putea spune cu gura.

Sunt între drumuri. Cind aș căpăta aici vreun post pentru care aș avea capacitatea, aș rămânea bucuros în patria veche, dară, la din contra, ce va debui să fac? Voi mișca cerul și pământul ca să mă duc peste Carpați și să-mi văz de moșie, care mă va nutri pe mine și familia mea. În zilele aceste se va decide soarta mea.

Ducându-mă la Gubernatoriul și Glanz pentru vizită, între altele mă întrebară deacă voi să acceptez vreun post și în care ramură. Le-am răspuns că aș dori la școale, pentru care am cunoștințe și teoretice și practice. Mi-a zis ca să dau recurs. Voi vedea. Pentru treaba / aceasta am vorbit și în Viena cu Dobran, care poate mult la Heufler, și în Sabinu, cu ep(isco)pul Șaguna¹.

De 5 luni lipsesc de lângă familia mea. Aș vrè să mă duc în terra [în Țară, în Țara Românească], ca să-mi regulez și oarecare interese. Dară cum? Gubernatoriul mi-a zis ca să dau și pentru aceasta recurs, și el va vedea deacă poate a-mi esopera voie ori directe prin Agenție, ori prin ministeriu. Eu luai altă cale, mai scurtă.

Încă în Viena fiind, am scris principelui Știrbei. Mi-a răspuns ca să am îngăduială 2—3 luni și mi se vor împlini dorințele. Terminul acesta s-a împlinit. Astăzi îi scrisei iară, aducându-i aminte. Aștept răspuns.

Dară Vasici ce face, de nu vine la postul său?

Ieri seară a sosit ep(isco)pul Erdelyi în Sabinu².

Astăzi poliția căută la mine acasă, să găsească broșura ce o publicară tinerii din Viena relativă la Adunarea / de la Blaș și care, prin ordinațiune oficială, se confiscă. N-a găsit nimic, nici broșură, nici alte hîrtii ce mai căuta³.

De voi căpăta ocaziune, mă duc și eu la Blaș.

Deacă Popasul⁴ n-a plecat încă, spune-i că i-aș fi scris ceva, însă eu îl aștept aici.

Am salutată *Gazeta*! Dumnezeu să dea redactoriului putere, pațiență și prudentă, ca să o ducă cu pace!⁵

Ducându-mă la Blaș, marți sau mercuri sunt iarăși aici.

Fii sănătos, cu toți ai tăi!

Al tău, Aron Florian. / 232

¹ După înăbușirea revoluției din 1848, pe Florian l-a ispitit de mai multe ori ideea rămîinerii sale în Transilvania, deși avea în Țara Românească soție și o moșioară. Pentru a-și găsi o ocupație corespunzătoare, face apel și la Dobran, „agent de Curte”, funcție care i-a îngăduit să ajute, cu diferite prilejuri, pe numeroși români din Transilvania, ba chiar și din Moldova și Muntenia.

² Adeseori, episcopul greco-catolic de Oradea, Vasile Erdelyi, a manifestat atitudini contrare intereselor naționale românești. Din fericire, rătăcirile sale nu au durat: „Era submisă la monarch și de la Oradea Mare o petițiune, subscrisă — din ianuaru 1850 — numai de cătră episcopul diecezan Vasile Erdeli, însă de un coprins atât de național românesc, precum de atunci încoace rar se va fi mai văzut din acea dieceză un act românesc scris cu atita bărbăție. A și fost foarte la timp, ca episcopul să se dreagă cu acel act în opiniunea publică a românilor” (Georgie Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei...*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 670). Episcopul sosește, deci, la Sibiu după schimbarea sa la față.

³ În martie și septembrie 1850 s-au întrunit în sinod, la Sibiu și Blaj, reprezentanții Bisericii ortodoxe și, respectiv, greco-catolice. Mai mulți studenți români de la Universitatea din Viena (I. Papiu Ilarian, Iosif Hodoș, Ioan Rațiu, Oprea Moroianu ș.a.) înaintează celor două sinoade cite un *memoriu*, în care cer respectarea întocmai a unor revendicări înscrise în programul aprobat de Adunarea din 3/15 mai 1848, ținută la Blaj. În acest sens, ei transcriu din *Program*: „Biserica română, fără distincțiune de confesiune, să fie și să rămîie liberă, independentă de la orice altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte Biserici ale Transilvaniei. Ea, [Adunarea] cere restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual, după vechiul drept, în care mod să fie deputați bisericești și mirenești. În același sinod să se aleagă și episcopii românești liber, prin majoritatea voturilor, fără candidațiune”. Prin aplicarea prevederilor Adunării se va ajunge, arată studenții, la democratizarea vieții bisericești, se va asigura neamestecul Strigoniului și a mitropoliilor sîrbi în treburile Bisericii române și se va înlesni, în folosul națiunii, apropierea dintre ortodocși și uniți.

Textul memoriilor, la B.A.R., ms. rom. 1060, f. 283—387 și 311—313; în broșură s-a tipărit, se pare, la Gerold, în Viena.

De consultat: Vasile Părvan, *Anul 1850 și studenții români ardeleni din Viena*, în *Luceafărul*, 1903, p. 89—92, iar în ceea ce privește *moda perchezțiilor samavolnice*, în 1850 și în anii următori, vezi *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, București, 1961, p. 171—172.

⁴ Ioan Popasu, protopopul Brașovului.

⁵ Pentru că Bariț a refuzat să cînte în struna autorităților administrative și politice, acestea au suprimat *Gazeta Transilvaniei* la data de 13 februarie 1850. Cînd reapare, în 9 septembrie 1850, redactor nu mai era Bariț, ci Iacob Mureșanu. Florian urează succes noii conduceri.

Sabiniu, 21 aprilie/3 mai 1852

Frate George,

Văd că ți-a venit ocaziunea de a lua vindictă despre mine, pentru necazul ce ți-am făcut odată. Nu ți-am răspuns la scrisoarea ta mai multe luni și acum mă faci tu să aștept luni răspuns la scrisoarea mea. Dar iată că eu nu mai pot aștepta și-ți scriu și acum.

Știi că după ce Iancu, Auxențiu și Balint au dat cu mina în foc și au căpătat bani, s-au înduplecat a consacra ceva pentru un scop național. Generoși precum au fost bravi, au destinat 2500 fl. C.M. pentru fundarea unei societăți literare română, al căria scop să fie cultura și dezvoltarea limbei și publicarea de cărți folositoare. În actul de funda-
233 țione ei au / denumit 5 bărbați carii să compună statutele societății, să le substearnă la Guberniu spre aprobățiune și să facă pașii trebuincioși ca societatea să intre în viață. Acești 5 bărbați, aleși din apropiere, pentru mai ușoară înțelegere, sunt: Dorgo, Vasici, Andrei Mureșanu, tu și eu. Până ca una-alta, noi am pus banii în Casa de păstrare de aici. Am scris ieri la cei din Viena, ca să ne comunice ideele lor asupra organizațiunii societății; astăzi ți-a venit rîndul tău. Ai face foarte bine cînd te-ai răpezi pînă aici, ca să ne consultăm ce și cum trebuie să facem. Deacă însă împregiurările tele sunt de natură ca să nu te lase a veni,
233^v apoi / înțelege-te cu amicii de acolo și pune pe hîrtie tot ce știi că e de lipsă spre a așeza instituțiunea aceasta pe fundamente, încît să nu ne fie rușine a ieși în lume cu dînsa ¹.

Te dispensez de detoria ce ai de a-mi răspunde la scrisoarea mea de mai înainte, dar la aceasta trebuie să dai răspuns, căci n-ai a face cu mine, ci cu biata națiune.

Fii sănătos, cu toți ai tăi.

234

Al tău sincer, Arone Florian. /

¹ La propunerea prințului Karl von Schwarzenberg, guvernator al Transilvaniei în anii 1851—1858, împăratul de la Viena a decis, în 31 decembrie 1851, ca Avram Iancu, Simeon Balint și Axente Sever să fie „dezdăunați” pentru pagubele suferite în timpul revoluției și recompensați pentru „virtutea” și vitejiile lor cu cîte 9500 fiorini, în monedă convențională (vezi *Foaie pentru minte...*, 1852, nr. 15 et 16, p. 64 și nr. 17, p. 65). După ce și-au ridicat banii, la Sibiu, ei au căzut de acord să dăruiască 2500 de fiorini pentru întemeierea unei „Societăți literare române, care va avea de scop cultura și dezvoltarea limbei și publicarea de cărți folositoare”. Suma dăruită a fost depusă la „Banca de păstrare” din Sibiu (vezi *Gazeta Transilvaniei*, 1852, nr. 32, p. 124 și nr. 35, p. 137—138; ambele corespondențe, nesemnate, le atribuim lui Aron Florian). Cum reiese din scrisoarea lui Florian, întocmirea statutelor *Societății literare* cădea în sarcina lui G. Bariț, Pavel Vasici, Andrei Mureșanu, Aron Florian și Dorgo, director al școlilor românești transilvănene.

Momentul de a întemeia o societate care să realizeze obiectivele amintite a fost nimerit ales, lucru atestat de periodicele ardelene din 1852, bogate în studii și articole consacrate accelerării ritmului general de propășire în cultură, dezvoltării limbii și literaturii noastre. Cităm, în acest sens, două contribuții valoroase: Florian A r o n e, *Ceva despre literatură în genere și despre literatura română în parte* (în *Gazeta Transilvaniei*, 1852, nr. 43, 44, 45, 46—47 și 48—49); [G h e o r g h e

B a r i ț], *Ce a fost românul? Ce este acum? Ce poate și trebuie să fie în viitoriu?* (idem, nr. 34, 35, 36 și 37).

Intenția fondatorilor *Societății literare* a fost frumoasă, dar ea nu a putut prinde cu adevărat viață, nu din vina românilor, decît odată cu înființarea *Astrei*, în 1861.

Vezi și XLVII și XLVIII.

XLVII

Sabiniu, 12 mai/30 aprilie 1852

Frate George,

Am primit scrisoarea ta, la care mă grăbesc a-ți răspunde.

Nu eu, nici noi, ci cei trei bărbați te-au ales, cu ușa închisă, precum au ales și pe ceilalți membri, pentru compunerea statutelor. Cînd ar fi vorba de dispensățiune de la această lucrare, aceasta ar trebui să o cei de la dînsii și nu de la noi. Aici se lucră despre voința ta și aceasta nu poți să nu o ai, căci atunci ai fi un păgîn și vameș. Te cunosc foarte bine pe tine și toate împregiurările tele, dar acestea toate nu-ți pot da cuvînt de a te retrage. Cînd m-aș pune în cumpănă cu tine, mi se pare că și eu aș putea zice ceea ce zici tu. Deacă crezi că subșternerea statutelor la Guberniu, cu numele tău / sau al meu, poate să fie periculoasă „Socie-
235 tății”, atunci aceste scandale pot să rămînă afară și să figureze numai numele celorlalți trei membri, nepătați. Acum e vorba numai de lucrarea statutelor, pentru care este absolute necesarie inteligența ta și de la care sub nici un pretest nu te poți retrage. Deacă interesele tele sunt de natură ca să nu poți lăsa Brașovul nici pentru 2—3 zile, nu-ți pune nimene sula în coaste ca să-ți lapezi banii venind la Sabiniu. Sacrifică pentru acest institut născînd 2—3 ore sau adună-te cu ceilalți de acolo într-o seară, consultați, deliberați și puneți pe hîrtie ce vă va dicta
235^v mintea și inima. / Dar orice veți face, faceți curînd, căci timpul gră- bește. Am scris și la Viena și la Blaș, și așteptăm și de acolo opiniunile bărbaților nostri. Isprăvesc scrisoarea zicîndu-ți că de vei codi și acum, apoi hai să desperăm cu toții, hai să ne schimbăm numele, să ne dene- găm originea, să ștergem din cartea vieții noastre anii cei plini de sudori, sacrificați pentru o chimeră și hai cu toții să ne facem — ce vei vrea, numai români să nu mai rămînem! ¹

Al tău, Arone Florian. / 236

¹ Vezi supra, XLVI.

XLVIII

Sabiniu, 6 iunie 1852

Frate George,

Îți mulțămesc, în numele tuturor fraților de aici, pentru linia- mentele de statute cu care v-ați grăbit a ajuta lucrarea noastră. Noi vom începe în săptămîna aceasta redacțiunea, vom face subșternerea

la Guberniu, care, după semnele ce se arată, nu cred să fie contrariu. Deacă însă vreun demone ne va ieși în cale, atunci, — atunci va trebui toți, cu puteri unite, să sărim pe el și să-l nimicim. Auzitu-m-ai? Înțelesu-m-ai? ¹

E de prisos să-ți mai spun și acum dorirea ce am avut de a veni la voi. Dar, ascultă-mă! Știi că eu n-am alte izvoare de unde să-mi țin familia decît o mică moșioară din Țară. Mai întii, află că un boier mare, vecin, mă calcă rău; după aceea, cunoști că principele Știrbei a publicat nește dispozițiuni nouă în respectul clăcei. Nu ca să măresc venitul
237 acei[i] moșioare, /ci ca să nu perd ceea ce am avut, e de neapărată trebuință ca să mă duc în Țară, să-mi regulez interesele și trebele (sic). Am făcut un pas desperat și am trimis o petițiune ministrului Buol-Schauenstein. Prin argumente tari ca ferul, l-am strins așa de grozav, încît — de rușine — trebuie — deacă nu mai mult ceva — să-mi exopereze de unde va ști permisiune, cu termin de un an, ca să mă duc în Țară. În tot cazul, eu sunt silit acum să aștept rezultatul acestei petițiuni. De-mi vor da voie, apoi mă răped în Țară pentru un an, să-mi văd de moșioară; de-mi vor da negativă, apoi zbor la voi și mă așed acolo.

M-am bucurat foarte mult că te-ai apucat de *Dicționarul germano-român*, de care pătimim nespuse de mult. De la unul ca tine, ros / în amîndouă limbele, putem aștepta un lucru solid. Dar, după cum observai tu, lucrul e mult și greu, și ar trebui să fii ajutat ².

Foaia literarie încă e o idee norocită; și eu, de cînd meditez asupra statutelor „Societății literarie“, am socotit că trebuie băgată în statute și ieșirea unei foi. Dar zi (sic) că foaia „Societății“ va fi cu totul filologică-limbistică; și, aceea ce zici tu, va trebui să fie acomodată publicului ³. Oricum, eu nu-ți pot da acum, deocamdată, parola nici pentru dicționar, nici pentru foaie că voi conlucra, pînă nu se va alege cu rezultatul petițiunii trimise la Ministeriu. Întîmplîndu-se ca să nu mă duc în Țară, ci să vin la voi, apoi micile mele talente sunt în dispozițiunea ta.

238 Nu mai e nimica nou, de Dai-Doamne, ce ți-ași mai putea însemna / pe lingă cele ce-ți scrie totdeuna fratele Andrei Murășanu. De popi m-am lăpădat, precum am scupat pe Satana cînd m-am botezat ⁴.

Fii sănătos, cu toți ai tăi!

238^v

Al tău sincer, Arone Florian. /

¹ Vezi supra, XLVII.

² Pentru istoricul și importanța *Dicționarului germano-român* (vol. I—II, Brașov, 1853—1854) de văzut Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei românești*, vol. I, București, 1966, p. 36—38. Vezi și *Gazeta Transilvaniei*, 1852, nr. 36 și 61.

³ O mostră din epistolă, scrisă în alfabet latin: „Foaia literară înquă e o idee norocită, si eu de quând meditediu asupra statutelu Societății literariă amu socotitu quă trebuie băgatu în statute si esirea unei foi. Dar di quă foia Societății va fi cu totulu filologică limbistică; si aceea ce dici tu va trebui să fie accomodată publicului“.

⁴ Lepădarea de popi a fost temporară; la sfîrșitul anului 1852, înțelegîndu-se cu Mitropolia din Sibiu, Florian se angajează în redacția *Telegrafului român*, al cărui prim număr apare la 3 ianuarie 1853.

Frater George,

Încă două zile fără aceasta, și apoi am plecat din Sibiu. Mi-am smuls toate rădăcinele care se întinsese aici și nu las nemiica în urmă-mi decît onoarea mea, la vreo cițiva amici. Aș fi vrut poate să rămîn pe aici, unde îmi era plăcut a răsufli și aura română, dar ursita mea, interesul meu și viitoriul meu cere ca să mă duc acolo unde sunt chemat. Cu mine va fi în Viena un român mai mult, și apoi, adunîndu-se toți, nu vom putea oare face ceva pentru biata națiune și acolo? Grigea cea mai mare a mea este că nevastei mele nu-i va plăcea a se vedea străvită de murii cei înalți. Copiii se vor deda mai ușor.

Înainte de plecarea-mi, mă simt detoriu a-mi lua adio de la tine. Așadar, rămii sănătos, cu toți ai tăi! Păstrează suvenirul de mine și ca să / fiu încredințat că nu m-ai uitat, răpede cîteodată cite o scrisorică și pînă la mine; o voi citi cu plăcere și-ți voi răspunde la dînsa precum dorești. Încă o dată, rămii sănătos, cu toți ai tăi.

Al tău, Aron Florian. / 239^v

L

Viena, 27 februarie 1854

Frater George,

La o lună și cinci zile după scrisoarea ta, iacă că vin să-ți scriu și eu. Mai întii, îți mulțămesc pentru informațiunile ce mi-ai dat în privința locului unde îmi am elocat micul capital. Acești bani, cînd i-am adus din țară, era țvanțighi și galbini, însă omul meu n-a voit a-i lua în moneta aceasta și am căutat să-i schimb cu un agio care pe timpul acela era numai cam jumătate pe cît este acum. Mă asigură mulți că în monetă sunătoare nu i-ar fi primit nimene și așa, de nevoie, m-am învoit și la schimbare. După cum s-a urcat metalul acum, am perdut la suma acelor bani vreo cîteva sute, însă acum e tîrziu, n-am ce face. Numai omului meu de i-ar merge bine, ca cînd îi voi cere, să aibă de unde mi-i da și să nu mai intru în neplăceri nici cu dînsul, nici cu garantele lui, care, după cum zici, e om cu frica lui Dumnezeu, însă și cu casă grea. Învoirea *salvis juribus cambialibus* e ca voinde unul dintre noi a renunța, să comunice aceasta celuiilalt cu trei luni înainte de termin. Terminul e pe la 15 decembre. Vom vedea pînă atunci ce va mai aduce timpul cu sine. /

241

Cu dicționarul e lucru curios.

Eu știu că acum mai un an, după sosirea mea aici, ți-am scris să trîmiți pentru cumnatul meu *Dicționarul* lui Stamatii. Mi-ai trîmis unul defeptuos, pentru care ți-am și făcut reflesiunea cuviincioasă, și tu mi-ai răspuns că precum l-ai găsit așa l-ai trîmis. Bine! Mai tîrziu,

ieșind dicționarul vostru, cumnatul meu a cumpărat unul de aici și mi-a cerut bani ca să se prenumere și pentru partea II, ca să-i vină mai ieftin, ceea ce i-am și dat. Apoi eu nu știu cum și cine ți-a scris ție ca să trimiți partea I tot pentru cumnatul meu, căci eu, zău, nu-mi aduc aminte să-ți fie scris. Dar nu e nimica; cumnatul meu va vinde un exemplar, și cu banii aceia va cumpăra partea II, când va ieși¹.

Când ți-am scris pentru Stamati, ți-am trimis și banii și atunci — detractis detrahendis — îmi rămăseși detor 1 fl. Alți bani eu nu ți-am trimis pentru dicționarul vostru, deacă nici nu ți-am scris pentru dînsul. Apoi tu pe ce comput l-ai trimis? Ori că ți-a venit cei 5 fl. ce i-am dat cumnatului să prenumere aici, la iuristul Maior, pentru partea II, și tu ai socotit că se cere partea I? Încurcătura e mai mare decît a cauzei Orientului, atîta numai că pentru descurcarea ei nu e de lipsă²⁴¹ sabia. /

Dar cum se poate să nu mai ai nici un *Calendar* ca să-mi trimiți? ² Biata nevestă-mea nu mai știe cînd sunt sărbătorile noastre; ea lucră, și păcatul va fi al tău. Deacă n-ai tras esemplare mai multe ca să ai vreunul nou, trimite-mi unul, — din pămînt, de sub pămînt —, fie și ponosit.

De Pompilie, cu care mi s-a înmulțit familia, ți-a scris Ion [Maiorescu], asemenea și de nașul său, care a treia zi după botez a plecat unde e chemat și așteptat. Plîngerea mea că mi se înmulțește familia nu e că copiii vor muri de foame, că în timpii acești grei e anevoie de a le da o creștere și învățătură bună, ci că e un lucru cu anevoie a îmbla cu ei dintr-un loc într-altul, — pe vînturi, ploi, viscole, pină la așezarea definitivă!

Cum îmblă timpul pe la voi? Aici ne-am spăriat de iarnă lungă și aspră, cum nu-și aduc aminte vienezii. De la optobre pină acum, am ars lemne numai de 80 fl. C.M. Dar apoi să vezi lucrurile celelalte în ce progresiune se urcă! Zău, nu e glumă! De-ar vini primăvara mai curînd, să scăpăm de multe neplăceri ce le suferim acum!

Se duce minune! De pe la decembre, s-a grămădit lucrul unul peste²⁴² altul; / vrînd-nevrînd, caută să petrecem în cancelarie 5 ore înainte de prînz și 2—3 după prînz. Din cele cincî ore de dimineață mîncăm 1/2 oră cu citirea lui *Wanderer*, foaia matutinală și 1/2 după prînz, cu foaia pomeridiană. La 6 ore seara trîntesc condeiul cu negreala chimică cu care scriem pentru litografitul ordinațiunilor etc., ce se trimite pentru buletinele provinciali; mai las pe Ion singur în cancelarie și eu o tulesc într-o căfană. Aici iau pe ordine foile de seară ale jurnalelor *Ost-deutsche-Post*, *Presse*, *Lloyd*, apoi citesc tot aceste jurnale în foile matutinali, la cari adaug *Morgen-Post*, *Humoriste* etc. Pentru varietate, iau în mînă *Wochen Krebs*, *Fliegende Blätter*, *Hansdampf*, *Dorfbarbier*, *Journal pour rire*, ilustrațiunea germană, francesă și anglică etc. După aceasta mă apuc de jurnalistică străină: *Débats*, *Independence belge*, *Moniteur universel*, *Journal de Constantinople*, *Triester Zeitung*, *Schlesische Zeitung*, *Aachener Zeitung*, *Norddeutsche Zeitung*, *Frankfurter-journal*, *Post-Zeitung* etc. Și apoi închei cu + [*Kreuz*] *Zeitung*

sau *Neue preussische Zeitung*. Revista atîtor foi îmi mîncă cite două ore și mai mult, și mă duc pe la 8 1/2 ore acasă cu capul plin. Aceasta o fac în toate zilele așa.

N-am ce-ți mai scrie, decît să fii sănătos cu toți ai tăi.

Al tău, Aron. / 242°

¹ Date despre Dicționarul lui T. Stamati, adică despre *Vocabular de limba germană și română*, apud Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I, București, 1966, p. 36.

² Între 1852—1865, Bariț a scos în fiecare an cite un *Calendariu pentru poporul românesc*... Aron îi cerea, pentru nevestă-sa, *Calendariu-l* pe 1853, din care s-a tras și o a II-a ediție, fiindcă „prima [...] pină la începutul lui dechemvrie“ 1852 „se petrecu și se vindu toată, încît nici un exemplar nu mai rămase“ (vezi *Gazeta Transilvaniei*, 1852, p. 386). De calendarele lui Bariț s-a ocupat Ion Mușlea, (vezi *Calendarele lui Barițiu (1852—1865), cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, II, 1957, p. 255—261).

AUGUST TREBONIU LAURIAN

(2 ianuarie 1840 — 23 noiembrie 1875)

Corespondența lui Laurian cu Bariț nu este o corespondență personală, intimă, cum există atâtea în arhiva de scrisori rămasă de la cărturarul brașovean. Ea se încadrează într-o altă mare categorie din corespondența barițiană, pe care am numi-o „corespondență angajată“.

Scrisorile acoperă toate perioadele mari din viața lui Laurian; anii de studii la Viena, profesoratul și activitatea istorico-publicistică în Țara Românească în anii dinaintea revoluției, activitatea din timpul revoluției și în anii următori, pentru exoperarea de drepturi naționale și sociale pe seama românilor, perioada de inspectorat școlar în capitala Moldovei, bătrînețea zbuciumată de la București. Ele sînt concentrate în momentele mai importante ale acestor perioade, atunci cînd activitatea obștească a scriitorului atingea culmea intensității ei. Epistolele din primul grup (I—II) sînt scrise în 1840, cînd Laurian își tipărește și difuza prima carte, *Tentamen criticum...*; un al doilea grup, cel mai important și mai bogat (III—XXV), oglindește eforturile depuse pentru editarea și răspîndirea *Magazinului istoric pentru Dacia*; un alt mănunchi (XXVI—XXX) ni-l înfățișează pe Laurian în miezul evenimentelor revoluționare de la 1848, ca unul dintre principalii factori politici ai revoluției, preocupat de realizarea unității naționale a românilor; scrisorile XXXI—XLII dezvăluie avaturile delegației românești de la Viena, trimisă de Adunarea de la 3/15 mai 1848 ca să trateze cu împăratul doleanțele națiunii române; din anii inspectoratului școlar de la Iași, epistolele XLIII—XLVII cuprind doar momentul cînd reputația lui Laurian a fost pusă la grea încercare prin intrigile reacțiunii moldovene. În fine, ultimele cinci scrisori (XLVIII—LII) aduc ecouri din cei mai rodnici ani ai bătrîneții, cînd cărturarul, ajuns în fruntea Societății Academice Române, avea un cuvînt greu în cultura românească. În astfel de momente culminante, cînd intra în joc interesul întregii națiuni, Laurian, asemenea tuturor oamenilor noștri mari din secolul trecut, simțea nevoia nu atît a confesiunii, cît mai ales a consultării cu alți factori de răspundere din țările române. Appreciate în ansamblu, se poate spune că scrisorile lui Laurian către Bariț nu numai că-i întregesc portretul cultural și literar, ci, proiectîndu-l în mijlocul marilor evenimente politice și culturale ale vremii, ele completează însăși viziunea asupra epocii în care a trăit și activat.

★

Înainte de orice, scrisorile ni-l înfățișează pe Laurian drept un om de mare cultură, care acordă o importanță deosebită publicisticii¹; el este unul dintre cei mai vechi colaboratori ai foilor lui Bariț. La 1 martie 1840, într-o epistolă adresată din Viena (vezi II), Laurian scrie câteva rânduri ce-i definesc atitudinea față de publicistică: „Ideea domniei tale pentru publicarea unei priviri spre literatura românească în foile de icoa îmi place foarte, și eu din partea mea mă voi sili a face cîtu-mi va fi cu puțință, și mai virtos pentru că-mi spui că printr-însa ar mirui și *Gazeta* de la Brașov, care se poate numi *gura rumânilor*. Eu voi scrie așadar, și de socotești d-ta că împărtășirea mai multor idei [...] ar fi de lipsă a să face, mă rog să mi le comunici într-acest timp, că *îs gata a face tot ce poate servi spre folosul națiunei noastre*“ (subl. ns.). Laurian consideră că trebuie să lucreze „spre folosul națiunei“, prin „gura românilor“, în sensul edificării acestora asupra trecutului lor istoric și a limbii naționale.

Încă în 1839, Bariț îi publică în *Foaie pentru minte...* traducerea comentată — după moda vremii — a studiului unui celebru geograf francez din secolul XVIII, J. B. Bourguignon d'Anville (1697—1782), *Mémoire sur les peuples qui habitent aujourd'hui la Dace de Trajan*. Tălmăcirea apare sub titlul *Pentru istoria românilor*², dar cu atîtea greșeli încît Laurian, care semnează pentru prima dată cu numele latinizant A. Trebonie, se simte obligat să se plîngă redactorului, în ianuarie 1840, pe mai bine de trei pagini de scrisoare Totodată, corespondentul notează: „Trimit aici încă un articol, dară mă rog să să tipărească așa cum este, că nu vreu ca neci păcatele altuia să cază pre capul meu, neci ale mele pre capul altuia“ (I). Este vorba de *Limba românească în a șasa suită*, apărut fără semnătură, la câteva zile după trimitere, în *Foaie pentru minte*³. Articolul reproduce, cu o scurtă introducere, un pasaj latinesc din *Chronografia* lui Theophanes, în care apare mult discutata expresie „Torna, torna fratre!“ — dovadă, după Laurian, că în muntele Haemus la anul 579 se vorbea românește.

Deși în anii dinaintea revoluției Laurian are la dispoziție coloanele *Magazinului istoric...*, totuși nu încetează să colaboreze la foile lui Bariț; dimpotrivă, el întărește și mai mult legăturile cu acesta, făcîndu-și servicii reciproce în ceea ce privește difuzarea publicațiilor. Scrisorile lui Laurian din acești ani, exceptînd unele pasaje, au aproximativ același conținut: liste de abonați la *Gazetă* și *Foaie* sau informații legate de difuzarea acestora în Țara Românească, iar pe de altă parte, informații despre tipărirea *Magazinului istoric...* și indicații privind desfacerea revistei în Transilvania. Strădania de răspîndire peste munți a foilor brașovene (printre abonați se numără N. Bălășescu, N. Bălcescu, C. Cantacuzino, C. Boliac, I. Ghica, Șt. Golescu, Gavril Munteanu, Eufrosin Poteca, I. Voinescu II ș.a.) depășește interesul strict al unui schimb de servicii, vizînd mai degrabă o convingere adîncă a lui Laurian în privința rolului de liant național pe care-l putea juca presa în viața

¹ Activitatea publicistică a lui Laurian este încă puțin cunoscută, în ciuda faptului că a fost cea dintîi cercetată. Aria acestor cercetări s-a restrîns, însă, la *Magazinul istoric pentru Dacia* (vezi N. Iorga, *Despre „Magazinul istoric“*, în *Prinos lui D. A. Sturza*, București, 1903; G. Baiculescu, „*Magazinul istoric pentru Dacia*“ în *Ardeal*, în *Arhiva românească*, București, 1941, p. 384; Pompiliu Teodor, *Din nou despre „Magazinul istoric pentru Dacia“*, în *Acta Musei Napocensis*, III, 1966, p. 514—519; Augustin Z. N. Pop, *Abonații la „Magazinul istoric pentru Dacia“*, în *Luceafărul*, 1967, nr. 10; Horia Nestorescu, *Știri inedite privind tipărirea și răspîndirea „Magazinului istoric pentru Dacia“*, în *Studii și articole de istorie*, XI, 1968, p. 49—50; Ilie Popescu Teiușan și Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, 1970, p. 52—80).

² Vezi *Foaie pentru minte...*, 1839, nr. 47, p. 369—374; nr. 48, p. 377—380; nr. 49, p. 385—389.

³ 1840, nr. 2, p. 13—14.

românilor. În 1847, vorbind despre furtunoasele dezbateri ale dietei din Cluj pe tema relațiilor urbariale, amplu prezentate în *Gazeta de Transilvania*, corespondentul notează: „Cei ce pricep lucrurile citesc dezbaterile de la Cluj cu multă plăcere. Tipărește cuvinte de ale lui Kemény D. cit mai pe larg. Pot să folosească și aici, indirecte“ (XVII). Grija pe care o poartă foilor din Transilvania și-o trădează aproape cu fiecare scrisoare, fie că îl roagă pe Bariț să trimită regulat foile la București, căci altfel se descurajează abonații, fie că îl îndeamnă să renunțe la alfabetul chirilic: „Vedeți de mai latinizați și d-voastră literele, că noi avem aici de gînd să introducem în anul viitor cu totul pe cele latine“ (XIV). Alteori nu e de acord cu publicarea unor articole ce ar putea să provoace discordii (cum este cel în care se amintește de conflictul blăjean⁴, de care „mulți s-au scîrbit, socotind că d-ta vrei să le mai zgîrii rănile“ (VII), sau încearcă să aplaneze unele neînțelegeri, bunăoară cu Ion Ghica, „supărat că nu-i tipărești tot articolul“ (XXI)⁵. Îi scrie îngrijorat lui Bariț despre oprirea unor numere de către cenzură: „*Gazeta* d-tale dimpreună cu *Foaia* 19 s-a oprit de cenzura de aici. Nu știm pentru ce. Unii zic pentru că ați fi scris despre niște boiari că sînt în prepus că ar fi oameni necinstiți, pe carii aici toată lumea îi știe că sînt oameni răi și despre niște fii de boiari că ar fi rău crescuți, pe carii iar toată lumea îi cunoaște de stricați“ (XIX). În martie 1847, la puțină vreme după apariția *Organului luminării*, îi comunică lui Bariț: „Mă întreb ce zic de *Organul* Blajului. Eu încă zic ca d-ta: bine că au început și ei odată. Afară de aceasta, se văd încă fără practică în fabricarea jurnalelor, dară se vor forma“ (XVII).⁶

Multe dintre scrisorile lui Laurian din această perioadă i-au servit lui Bariț drept sursă de știri despre Țara Românească. E un procedeu obișnuit al redactorului de la Brașov, o mare parte dintre corespondenții epistolari fiindu-i și corespondenți de presă. Laurian n-are nimic împotriva, cu condiția ca sursa să rămînă anonimă: „Ce-ți place pune la *Gazetă* supt X, dară taciturnitate confesională!“ (*ibid.*). Prudența nu era gratuită, de vreme ce însuși domnitorul Bibescu se interesa la un moment dat despre filiera prin care îi parvin lui Bariț anumite informații, ca de pildă în cazul unui reportaj despre calamitățile naturale care au bîntuit în Țara Românească în 1847: „Carcalechi mi-a spus că s-a supărat Măria Sa pentru n-ru. 17, unde vorbești de înecăciuni, ș-a zis că ar vrea să știe cine vă este corespondentul, ca să-l învețe“ (XXV). Ca atare, colaborarea de acest fel a lui Laurian s-a desfășurat „sub rosa“, uneori sub semnătura X, alteori fără nici o semnătură, astfel că abia o consultare atentă a epistolelor ne ajută să stabilim volumul acestui aport. De pildă, din scrisoarea a XVII-a Bariț extrage o amplă informație despre desfășurarea lucrărilor Adunării Obștești din ianuarie — februarie 1847; pe baza scrisorii a XIX-a întocmește, în mai 1847, necrologul logofătului Emanoil Băleanu; scrisoarea a XXIV-a (1 februarie 1848) îi servește — alături de alte surse — drept material pentru un îndrăzneț comentariu în legătură cu o crimă de larg răsunet săvîrșită la București⁶. Laurian nu trimite știrile în formă brută, ci filtrate printr-un proces de intenție, care ni-l arată drept un observator fin al vieții sociale, urmîrind plin de speranțe structurarea, sub imperativul ideilor veacului, a unor nucleie democratice în mijlocul tristelor realități feudale din Țara Românească. Cînd și cînd, el trimite chiar reportaje distincte, separat de scrisori, cum este *Despre monumentul lui Lazăr*, publicat în primele zile ale anului 1846, a cărui paternitate o putem stabili pe baza scrisorii a IV-a⁷. Mai există relații și despre alte articole trimise de Laurian,

⁴ *Gazeta de Transilvania*, IX, 1846, nr. 13, p. 49.

⁵ Vezi și n. 7 la aceeași scrisoare.

⁶ În *Gazeta de Transilvania*, XI, 1848, nr. 12.

⁷ *Ibid.*, IX, 1846, nr. 3, p. 11. Vezi și nota 3 la IV.

dar pe care — din motive necunoscute astăzi — Bariș nu le va publica (vezi VI, XIII, XVIII ș.a.).

După revoluție, colaborarea lui Laurian la foile brașovene scade simțitor; de altfel, chiar în corespondența cu Bariș se înregistrează un hiat, între 24 iunie 1851 — 9 mai 1857. Scrisorile de față nu ne ajută să lămurim refluxul colaborării, dar putem presupune că asprimea condițiilor de inspectorat școlar în Moldova (1852—1858), călătoria din acești ani în Europa occidentală, cât și faptul că redactor al *Gazetei și Foi pentru minte* nu mai era Bariș ci Iacob Mureșanu — toate au concurat în egală măsură la acest reflux.

În primăvara anului 1855, Laurian face o călătorie în Europa, vizitând Germania, Franța, Anglia și Italia, după care, timp de aproape un an, publică în *Gazeta Transilvaniei* și în *Foaia pentru minte...* relatări din această călătorie⁸. Autorul se dovedește un bun scrutaător al vieții sociale din țările vizitate, insistând mai ales asupra istoriei și instituțiilor acestora. Laurian este fascinat de frumusețea Dresdei, unde admiră galeriile de artă, Academia artelor frumoase, grădina botanică. Mai mult este însă interesat de mersul învățămîntului în țările germanice, el fiind în continuă căutare de soluții pentru emanciparea instrucției publice în Moldova. Când, în schimb, pașii i se abat pe pământul greu de amintiri romane al Italiei, condeiu lui Laurian este purtat de fiorii unor alte simțăminte, peregrinul încercînd să reînvie, în fraze simple dar inspirate, timpurile de glorie ale strămoșilor. Tonul este asemănător cu acela al lui Cipariu, care străbătuse și el pământul italian în 1852, pe o rută lombardo-venetă⁹.

Cu aceasta, colaborarea lui Laurian la foile din Brașov încetează, dacă facem excepție de două mențiuni, din 1860 și 1861, despre intenția de a reanima *Magazinul istoric...*¹⁰, și nu va mai fi prezent aici decît cu reproduceri ale unor lucrări și articole publicate în altă parte. În 1858 încearcă, împreună cu Al. Papiu Ilarian, să publice în foile lui Iacob Mureșanu o amplă relatare despre conflictul cu Bărnăuțiu, intervenit în toamna lui 1857, dar nici redactorul, nici Bariș nu optează pentru tipărirea acestui material, care-i pune pe frunțașii transilvăneni de la 1848 într-o lumină defavorabilă¹¹. În aceeași perioadă îi parvine, printr-un articol rău interpretat al lui Bariș, știrea că Iacob Mureșanu ar vrea să renunțe la *Gazeta Transilvaniei*¹²: „Mie îmi pare rău de această întîmplare, că oricum erau împrejurările, dar o foaie politică ne era neapărată în limba română [...] Pentru foaia literară ne vom sili cu toții. Publice-se încăi aceea“. Este ultima referire a lui Laurian la gazeta brașoveană din întreaga corespondență cu Bariș; ea trădează îngrijorarea cărturarului pentru soarta publicației, care își câștigase atîtea merite între românii de pretutindeni.

★

La începutul anului 1848, Laurian și-a legat numele de o altă publicație periodică — o apariție pitorească în peisajul publicisticii noastre din secolul al XIX-lea — revista *Universul*. Ea apărea din 1845, sub redacția profesorului Iosif Genilie, dar la 12 ianuarie

⁸ Jurnalul lui Laurian s-a publicat în *Gazeta Transilvaniei*, XVIII, 1855, nr. 44, p. 169 și nr. 45, p. 173 și în *Foaie pentru minte...*, 1855, nr. 24, p. 131—134; nr. 25, p. 137—139; nr. 28, p. 153—157; nr. 30, p. 166—168; nr. 31, p. 176—177; nr. 32—33, p. 184—188; nr. 34, p. 191—193; nr. 35, p. 195; nr. 37, p. 208; nr. 38—39, p. 212—213; nr. 42, p. 232—235; 1856, nr. 12—13, p. 41—42; nr. 18, p. 65—67 și nr. 22, p. 81—83.

⁹ Vezi *Gazeta Transilvaniei*, XV, 1852, nr. 75, p. 289—290; nr. 76, p. 333—334; nr. 87, p. 336 și nr. 88, p. 341. Republicat în „Steaua“, XXI, 1970, nr. 5, p. 114—122.

¹⁰ Articolul *Bibliografie*, în *Foaie pentru minte...*, 1860, nr. 24, p. 184 și *Bibliografie*, „*Magazin istoric pentru Dacia*“, *idem*, 1861, nr. 4, p. 32.

¹¹ Relatarea evenimentelor, în XLIV, n. 3.

¹² Vezi XLV, n. 3.

1848 Laurian îi comunică lui Bariș că în soarta ei s-a petrecut o schimbare: „Noi încă ne-am împreunat, mai mulți, cu Genilie, ca să dăm o nouă viață *Universului*“ (XXIII). Această „nouă viață“ viza transformarea revistei dintr-un magazin de curiozități despre „cer“, „pămînt“, „omenire“, „literatură“ și „romanitate“ într-o publicație general-culturală, cu preponderență istorico-filologică. Pasajul citat este prețios, pentru că lămurește rolul lui Laurian în metamorfoza *Universului*. În scurta viață a noii serii, influența lui Laurian asupra publicației este covârșitoare. Pe lângă faptul că se va tipări cu litere latine, pe lângă faptul că în paginile revistei își găsesc loc studii istorice de erudiție și dispute filologice, printre colaboratori întîlnindu-l și pe I. C. Masim, personalitatea mentorului se mai face simțită prin retipărirea studiului său *Teișana sau Scurtă istorie a Banatului teișan*, prin cîteva articole noi, ca *Legile romane*, *Limbistica*, precum și prin prezentarea unor învățați din antichitate: Socrate, Platon, Aristotel, Epicur, Zenon. Aceste prezentări au fost scăpate din vedere de biografi, care afirmă că preocuparea lui Laurian de a alcătui un curs sistematic de literatură filozofică clasică are loc în jurul anului 1859, cînd el editează *Instrucțiunea publică*.

Viața *Universului* în varianta lui Laurian a fost scurtă, ultimul număr apărînd la 9 mai 1848. Momentul rămîne însă ca o experiență publicistică valoroasă, Laurian încercînd aici unele soluții pe care le va relua și dezvolta în *Instrucțiunea publică*¹³.

Monografia A. T. Laurian de Ilie Popescu Teiușan și Vasile Netea, o valoroasă contribuție la cunoașterea vieții și activității lui Laurian, acordă o lungă analiză activității sale la *Magazin istoric pentru Dacia*. Autorii operează și un act de dreptate istorică, recunoscîndu-i cărturarului ardelean principalul merit în editarea importantei publicații¹⁴. Corespondența lui Laurian cu Bariș (vezi III—XXVI) aduce prețioase argumente în sprijinul celor doi monografi. Eforturilor de a scrie și edita *mai ales singur* revista li s-au adăugat — reiese cu claritate din aceste epistole — neobositele sale eforturi de a o difuza în toate provinciile, fiind vorba de o publicație *pentru Dacia*. Din scrisori aflăm numele „colec-tanților“ lui Laurian în Transilvania, adică ale celor care se ocupau cu difuzarea publicației în rîndul românilor: Bariș, Pavel Vasici, Alexandru Gavra la Arad, Ioan Miescu la Lugoj, Nicolae Maniu la Sibiu, avocatul Ioan Dragoș la Oradea, Ioan Munteanu la Deda, Moise Sora Noac în Sătmar, Nicolae Tincu Velia în Banat, Timotei Cipariu la Blaj. În Transilvania numărul abonaților se ridica la peste 200.

Pentru opera lui Laurian, *Magazinul istoric...* înseamnă cea mai masivă contribuție pe tărîmul istoriei. Studiile și articolele publicate aici (*Discurs introductiv la istoria românilor*, *Istriana*, *Documente istorice despre starea politică și religioasă a românilor din Transilvania*, *Cronologia Daciei și a românilor*, *Teișana sau Scurtă istorie a Banatului teișan*) fac din autorul lor o reușită contribuție transilvăneană la curentul istoriografiei noastre romantice, declanșat în principate odată cu *Dacia literară și Arhiva românească*. Pe acest fundal, care încadra preocupările istoricilor români în circuitul istoriografiei occidentale a epocii, Laurian a gravat cîteva trăsături proprii: erudiția, cîștigată în școlile germane, un simț al romanității care-i depășește pe marii săi înaintași Micu, Șincai, Maior, pasiunea documentului istoric. Episodul *Magazinului...*, o adevărată școală istorică pentru Laurian, este cu atît mai important cu cît revista nu reprezenta un redactor sau o redacție, ci idealurile unui partid politic în devenire, *partida națională*. Faptul a fost subliniat de majoritatea

¹³ Revistă editată de Laurian între 1 noiembrie 1859 — 15 iulie 1861, ca urmare a hotărîrii Eforiei școlilor de a scoate o revistă destinată exclusiv problemelor învățămîntului. Vezi Ilie Popescu Teiușan și Vasile Netea, *op. cit.*, p. 181—187.

¹⁴ Vezi p. 54—75.

cercetătorilor, reieșind cu claritate și din lucrarea Cornелиei Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*¹⁵. Anii de editare a revistei corespund astfel cu anii de formare politică a redactorului, care va rămâne fidel programului revoluționar format în semilegalitatea de dinaintea lui 1848.

Laurian nu a fost, în egală măsură, și autor de scrieri politice, ca Mihail Kogălniceanu, Bariț, Bălcescu, C. A. Rosetti. Și totuși, el ocupă un rol de frunte în viața politică a românilor. Anul 1848 îl situează în miezul evenimentelor și, spre deosebire de alți fruntași din Țara Românească și Transilvania, care au luat calea exilului (Bălcescu, Goleștii, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu ș.a.) sau au căzut în aspră disgrație politică (Avram Iancu, Axente Sever, Bărnuțiu, Papiu Ilarian, Bariț), rolul politic al lui Laurian a crescut în anii de după revoluție, când este martorul înfiripării unui nou destin pentru poporul român.

În lipsa altor documente, pe omul politic Laurian îl putem reconstitui pe baza corespondenței, mai ales a scrisorilor către Bariț. O sursă de a doua mână este cartea *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, mult mai puțin sinceră din cauza conținutului ei diplomatic. Adăugând aici sensul faptelor sale politice, obținem portretul unui bărbat pentru care politica n-a fost o profesie, ci o datorie împlinită exemplar.

Concepția politică iluministă era încă actuală pentru românii transilvăneni din deceniul al cincilea al secolului trecut. Peste aceasta se suprapune, fără a o contrazice, ci dimpotrivă, raționalismul kantian, captat prin intermediul lui W. T. Krug, și liberalismul teoretizat de Karl Rotteck. Această nouă viziune, aplicată condițiilor concrete din Transilvania, impune câteva concluzii ferme în ceea ce-i privește pe români: dreptul existenței naționale, al libertății și limbii naționale. Concluziile completează armonios principala cucerire a luminismului politic românesc ardelean: constatarea priorității vechimii și numărului românilor din Transilvania. Noile idei aduceau un aport calitativ necesar.

Ajuns în Țara Românească cu această concepție, Laurian își maturizează ideologia politică prin adăugarea unor meditații asupra destinului românilor în general, asupra necesității unei renașteri a acestora, asupra drepturilor pe care poporul român le are în spațiul său național. Viziunea unității naționale a românilor, — întrevăzută, afirmată chiar, de Șincai sau Budai-Deleanu —, căpătase o expresie clară și publică în și după 1840.

Excepționând numeroase pasaje de incisivă critică politică din epistolele anterioare, observațiile lucide și sfaturile politice, scrisoarea din 8 aprilie 1848 rămâne primul document de seamă despre atitudinea politică a lui Laurian în preajma evenimentelor revoluționare, schițând un program energic și avansat, pe care îl trimite lui Bariț spre popularizare:

„1° Independență națională. Românii să figureze în numele lor, să-și aibă reprezentanții lor, să se servească cu limba lor în toate trebile lor.

2° Independență religioasă. Românii să-și aibă religionea lor română, fără dezbinare în uniți și neuniți [...]; toți românii să fie numai de o lege: românească.

3° Restabilirea Mitropoliei române în Transilvania, supt care să fie episcopii de la Vișeuț, Temișoara, Arad, Oradie, Maramureș și Bucovina. Pe tot anul să se strângă un sinod general la Mitropolie, din toate episcopatele române.

4° Școli române în toate satele și orașele, dotate din fondurile alodiale.

5° Întrarmare generală a românilor.

6° Ștergerea iobăgismului, fără vreo despăgubire“ (XXVII).

¹⁵ București, 1967.

În acele zile în Transilvania se elaborau alte câteva schițe de program revoluționar, foarte asemănătoare cu al lui Laurian, dar nici unul din programele dinaintea Duminicii Tomei, nici cel al canceliștilor de la Tîrgu Mureș, nici cel al adunării tineretului din Cluj nu se ridică la înălțimea celui preconizat de Laurian. Doar al lui Aron Pumnul și mai ales al lui Bărnuțiu în cele mai multe puncte îi stau alături. Punctul 5, prin care se depășesc toate aceste programe, va intra într-o nouă formulare („garda națională“, „miliția română“) în marele program al revoluției din Transilvania, definitivat pe Cîmpia Libertății la 3/15 mai 1848, unde se afla și Laurian.

O altă scrisoare din anul 1848, purtînd data „Sibiu, 27 iunie/9 iulie“, reflectă eforturile depuse de cărturarul român pentru menținerea mișcării transilvănene pe linia hotărîrilor de la Blaj. Este o măsură de apărare luată de revoluționarii grupați în jurul lui Bărnuțiu, în Comitetul permanent, unde Laurian deținea un rol foarte important, reproșîndu-i lui Șaguna — ca și Papiu Ilarian — tratativele cu oficialitățile maghiare, care nu figurau în programul națiunii: „Noi ne-am înțeles aici [la Sibiu] cu Bărnuț și cu Maniu și cu alți români ferbinți, ca să scriem d-lor la Peșta să se fie strîns de hotărîrile de la Blaj“ (XXVIII).

În zilele când revoluția din Țara Românească își începea agonia, sub presiunile Porții, Laurian îi scrie lui Bariț: „Lucrurile românilor din principate se tot mai încurcă. Să le stăm într-ajutoriu cu peptul“ (XXIX). După cum vedem, el nu se referea numai la Țara Românească, ci și la Moldova, unde mișcarea revoluționară eșuase în fașă încă în primăvară. Cel care, la 8 aprilie, dorea înarmarea generală a românilor își dezvăluie ideile, cu mai multă claritate, la 2 iulie, într-o scrisoare către Bălcescu: „Ar trebui să stăruim ca să facem un congres general dintre toți românii“. Este punctul maxim atins de gîndirea noastră revoluționară la 1848. În vreme ce însuși Bălcescu, minte lucidă și revoluționar cu mare experiență, investea încredere în posibilitatea unei înțelegeri cu fruntașii revoluției ungare, Laurian vedea sursa puterii și izbînzii în unirea națiunii sub stindardul: „Libertate, egalitate, frățietate!“ Realizarea acestui deziderat era posibil, ținînd cont de faptul că idealurile erau comune pe ambele versante carpatine, iar între fruntașii din Țara Românească și Transilvania existau legături consultative încă din zilele Adunării de la Blaj. Începutul l-a făcut însuși Laurian, cu sprijinul lui Ioan Maiorescu, Constantin Romanul Vivu și alții, recrutînd voluntari transilvăneni pentru Țara Românească. După o listă știută de Cornelia Bodea¹⁶, ar fi trecut atunci Carpații floarea jumii intelectuale din Transilvania: Aron Pumnul, Papiu Ilarian, Elisei Armatu, Alexandru Bătrîneanu, Ioan Pușcariu, Ion Codru Drăgușanu, Constantin Romanul Vivu, Nicolaie Găietan, Irimie Verzea ș.a. Toți aceștia vor servi în corpul de comisari revoluționari înființat de Bălcescu. Vremurile și evenimentele nu i-au îngăduit lui Laurian să facă mai mult decît atîta pentru înfăptuirea Dacoromaniei cu armele revoluției. Va încerca din nou peste un an, pe cale diplomatică, la Viena.

În septembrie 1848, când războiul civil bătea la ușă în Transilvania, Laurian își asumă o grea răspundere, îndemnînd pe români să riposteze cu armele împotriva execuțiilor vreo 6 armate ale aristocrației maghiare. Între 3 și 16 septembrie 1848, la Blaj, românii se întîlnesc din nou, în număr de 50.000. Laurian este conducătorul adunării „marșiale“ și-i comunică lui Bariț: „Guardia română s-a format în toată țara. Avem peste 200 mii români înarmați“ (XXX). Acum se trăiește și acea experiență unică, puțin studiată de istorici, pînă în ultima vreme, a instalării administrației românești în Transilvania, în organizarea și nomenclatura romană a căreia se simte puternic influența lui Laurian¹⁷.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 131—158.

¹⁷ Șt. Pascu, *Avram Iancu, Viața și faptele unui erou și martir*. București, 1972.

Peste un an cărturarul îi scrie lui Bariț din Viena: „Noi muncim tot mereu, nu mai încetăm cu memoriale, petițiuni la Imperatoriul și la ministri, facem vizite neprecurmate și, cu toate acestea, izbutim puțin. Avem mulți și mari vrăjmași și aici“ (XXXII). Scrierile XXXI—XLII sînt documente impresionante ale prăbușirii iluziilor românilor transilvăneni în urma revoluției; ele constituie pagini de încredere spulberată, autorul lor îndoindu-se în egală măsură de cinstea Curții vieneze și de reușita acestei acțiuni, de faptul că ar putea fi obținute rezultate capitale pentru națiune. S-a străduit însă pînă în ultima zi a activității delegației, pe de o parte ca să smulgă Vienei cît mai multe înlesniri, e drept, mărunte, dar singurele posibile, iar pe de altă parte, pentru a da de înțeles oligarhiei habsburgice că românii nu și-au lepădat năzuințele, că știu să și le susțină. „Noi — scrie Laurian — am hotărît să nu lăsăm cauza românilor niciodată cu capul, să stăruim și să stăruim.“ Soarta îi va rezerva însă o surpriză și mai tristă, la bătrînețe, cînd desființarea principatului Transilvaniei și înglobarea lui în regatul ungar îl va lovi ca un cuțit: „Naționalitățile s-au stins, Transilvania s-a șters“ (XLVIII), notează el în anul instaurării dualismului austro-ungar, iar în 1875, în ultima scrisoare: „Mai toate organele române din Dacia Superioară au căzut sau sînt în punctul de a cădea. Nu lăsați să cadă și Transilvania“ (LII).

★

Corespondența lui Laurian cu Bariț pune cercetătorul în fața unei nedumeriri. Unde este redutabilul și neînduplecatul latinist, omul care a stîrnit, poate, cea mai îndrjită dispută lingvistică la noi? Căci din aceste epistole, scrise în cea mai autentică, mai simplă și mai bună limbă românească, nu răzbate nici măcar un ecou al latinismului feroce cu care l-au stigmatizat contemporanii răuvoitori și urmașii pripiți. Din întreaga corespondență a cărturarilor transilvăneni de la mijlocul secolului trecut, în ambianța cărora a luat ființă curentul latinist, epistolele lui Laurian sînt printre puținele care nu se resimt de imitarea topicii latine, de folosirea unor construcții calchiate după limba latină, de prețiozitatea savantă a aceleiași limbi. Iată, spre exemplificare, două texte paralele, unul dintr-o scrisoare a lui Bărnuțiu către Papiu Ilarian din 8 noiembrie 1852, iar al doilea din epistola lui Laurian către Bariț, datată 3 octombrie 1857, anul cînd boierii ieșeni se plîngeau că vrea să le latinizeze limba:

„În 2 nov. m-am dus la cancelariul universității; mi-au zis că voi debea să fac esame din studiale care le-am ascultat în Viena și din care n-am făcut examen; dară să dau o petițiune la direpțiunea studialor politico-legali“ (Bărnuțiu).

„Vei crede că acestea sînt ficțiuni. Eu însumi auzeam de mult că Bărnuțiu intrighează în contra mea, dară nu vream să cred nimica pînă ce nu i-am văzut scris numele pe jalba din 18 septembrie“ (Laurian).

O altă nedumerire rezultă din faptul că 47 din cele 52 de scrisori către Bariț sînt în alfabet chirilic. El care, în 1846 îl îndemna pe Bariț: „Vedeți de mai latinizați și dumneavoastră literele“, își mai îmbrăca gîndurile intime către prietenul de la Brașov în haină chirilică. Se pare chiar că, spre deosebire de majoritatea contemporanilor, nici măcar nu-i refuza acestui alfabet capacitatea de a exprima o limbă latină ca a noastră. Dacă Laurian a luptat pentru introducerea ortografiei latine în scrisul românesc, el se rezema pe argumente mai puternice: necesitatea de a racorda limba română la uriașul filon al tradiției latine, considerîndu-se

un simplu combatant într-o luptă ortografică declanșată de alții. N-a manifestat însă niciodată semne de pripeală în privința adoptării literelor latine. Atunci cînd, în 1847, Cipariu redactează *Organul luminării* cu alfabet latin evoluat, lipsit de semne diacritice, Laurian îi scrie lui Bariț că „ar fi făcut bine dacă ar fi pus semne pe vocale încai un an, pînă s-ar deprinde cititorii“ (XXVII). Pe drumul pe care singur și l-a ales, de a „deștepta romanitatea în contra tuturor ce se împotrivesc“, exagerările sale s-au manifestat mult mai tîrziu, odată cu *Dicționarul limbei române*, și și-a ales drept obiect o altă componentă a problemei, lexicul limbii.

La început, odată cu *Tentamen criticum...*, cînd își propune să stabilească „pe ce fundament e așezată natura limbii“, Laurian constată că limba românilor este profund latină, revelație pe care a avut-o după ce a reușit „a o supune la o critică riguroasă, a o dezvăli în toate părțile sale, a o alătura fără prejudecăți cu cea latinească, [...] a o înfățișa cu surorile sale, cea italienească, frincească și spănească“ (I). De asemenea, el se lasă prins de ideea purificării limbii române de „barbarism“, adică de cuvintele nelatine. Cu toate acestea, Laurian nu se arată grăbit să-și aplice în propriile scrieri teoria privind purificarea limbii, deși speră că „în scurt timp o să ne vedem limba curățită de turcismi, de slovenismi, de ungurismi și de alți barbarismi“ (IX), declarînd apoi cu emfază: „Eu sînt autorul *Tentamenului*, prin urmare purist radical“ (XVII).

Epistolele lui Laurian către Bariț, redactate într-o limbă românească simplă, clară și elegantă, întregesc portretul literar și moral al scriitorului, prezentîndu-ni-l ca pe un patriot militant, ca pe un luptător neobosit pentru realizarea marilor idealuri ale neamului. Publicarea acestor scrisori însemnează o binevenită contribuție la valorificarea paginilor inedite rămase de la învățatul transilvănean.

Onorate doamne !

Pentru publicarea *Anunției literale* în nr^o 40¹, precum și pentru adaugerea domniei tale mulțămesc foarte și te înștiințez că din opera anunțiată s-au tipărit pînă acum 6 coale și bucuros ți-aș fi trimis un exemplariu, dară pre postă nu mi-au fost cu puțință, cumpătînd prețul cel sus la care vine, și altă ocașione n-am aflat. Eu socotesc că, după data *Anunție*, cei ce vor fi voit a să suscrie își vor fi trimis numele la redacție pînă acuma; acelea mă rog să mi le trimiți d-ta încoace și să faci bine să pui următoarele rînduri în foaia de lîngă *Gazetă* :

„Anunție literală² :

Gramatica rumânească sub titlul de *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in Dacia vigentis vulgo valachicae*, auctore A. Trebonio, în numărul 40 [al] anului trecut anunțiată în foaia aceasta, geme acuma sub tipariu; opt coale zac tipărite, și celelalte vor ieși de bună seamă pînă în capătul lunii lui februarie [a] anului curgătoriu. Prețul s-au hotărît, pentru cei prenumărați, 1 fl. 30 cr. pre hîrtie de tipariu și 2 fl. bani buni pre hîrtie velină. Cei ce au binevoit a să suscrie pînă acuma și cei ce vor binevoi a să prenumăra de ici înainte is rugați să trimeată banii socotiți, prin domniile colectorilor, / pînă ¹³² în terminul mai sus zis, adecă 29 februarie, pînă cînd ține prețul de prenumărație, și după ce îndată va începe prețul mai înalt de librerie, ca și autoriul să le poată trimite esemplarele fără zăbavă și pierdere de timp“.

Cartea scrisă de d-ta în octovre d-lui Boer³ în treaba articolului meu despre români⁴ mi-au căuzat o mare bucurie, indicîndu-mi marea d-tale grijă care porți cătră lucrurile ce mă ating. Bucuros aș fi răspuns eu însumi, de nu aș fi fost împrejurat cu diverse ocupațiuni și de nu aș fi fost într-aceeași socotit că două vorbe prin altul zise pot în acest lucru ținea loc de o carte lungă de mîna mea scrisă, cînd nu era alta de lipsă decît a lăsa tot judecării d-tale, de a cărui justeții is incredințat. Spui drept că pentru cele ce ai binevoit a corege mă bucur foarte,

că cunosc că scriptul avea lipsă de coregeri; iară pentru greșălile cele grase cari mi le-au făcut tipograful, mărturisesc sincer că mă supăr. Că: 1° interpunctiones așa au fost de rău aplicate, cit mai rău nu să poate. Eu știu însumi că mai cu samă în come is foarte prodig; aceasta e o slăbiciune a mea, născută din slăbiciunea acelor cari-s prea păstrători și întunecă stilul, însă totuși nu le pui unde nu să cade; 2° accentus s-au omis pretotindine, cu foarte mare pagubă a înțelesului. Unde era *mută*, nu știa omul să citească *mută* (mutat) au *mută* (mutavit); așași *mișcă*: oare *mișcă* (movet) au *mișcă* (movit). Și de acestea mai multe. 132° Care greșală e acceptată de tipografie într-adins, precum am luat / apoi de samă, cînd n-am văzut nici un accent în toată *Foaia*; iară e foarte rău aleasă, mai virtos unde omiterea accentului poate produce ambiguitate în sins; 3° s-au omis cuvinte întregi, cumu-i *un unnu* (unus Hunnus): s-au tipărit numai *un*, fără *unnu*; *Gibbon însuși zice* s-au tipărit numai *însuși zice*, fără *Gibbon etc.* De aceste greșăli nu fac nici tipografii cei mai răi; 4° s-au schimbat cuvinte întregi, cumu-i: *ne indoim* s-au tipărit *ne în frim*, ce n-are neci un sens, *deseamnă* s-au tipărit *de seamînă is* s-au tipărit *au*, ce va să zică altă ceva; 5° s-au mutat litere, care greșală e mai de iertat, uitîndu-ne la lesnirea ei. Însă zic că după ce am numărat numai cele mai mari, am căpătat mai multe de 80, și acestea is foarte multe pre 7 foi. Și redacția și tipo(gra)fia își perd toată reputația cu astfel de nebăgări în samă, și autoriul suferă, măcar că un cetitoriu cu judecată, care vede zece sintențe bine scrise, conchide că acela care au știut scrie acestea bine, au putut scrie și celelalte. Eu știu ce secaturi is coregerile tipariului, mai cu samă cînd culegătoriu nu precepe limba, dară știu și ce despreț cade pre capul corectoriuului cînd vine [de aces]tea în minile lumii.

Trimit aici încă un articol ⁵, dară mă rog să să tipărească așa cum este, că nu vreau ca neci păcatele altuia să cază pre capul meu, neci ale mele pre capul altuia. Să se oserve acentele unde le-am pus, mai cu samă [deteriorat]/*în urmă*, pre cele *tonice* și *acutus* în mijlocul [deteriorat] *é și ó* cari am ales în loc de *ea* și *oa* [deteriorat]; cumva n-ar avea tipograful aceste vocali accentuate, să se puie pretotindene *ea* în loc de *é* și *oa* în loc de *ó*.

De binevoiești d-ta a-mi trimite un exemplariu de gazete pre semestrul acesta, pre socoteala unor esemplare din *Gramatica* mea, îți voi fi foarte mulțămitoriu. Cartea mă rog să o'îndireptezi la d. Boer, închisă sau deschisă, în foile la dînsul trimise, fiindcă n-avem neci un secret.

D. Erdélyi ⁶ să închină cu sănătate la d-ta și la d. Maroșan ⁷, asemine și suavissimus noster Ursu ⁸. D[omnul] Maczedonfy ⁹ vă salută pre amîndoi, și lui d. Maroșan tremite aicea adresa; de-i vrea, scrie-i pînă în februarie, cînd dînsul socotește să plece acasă.

[Al] d-tale umilit, Aug. m. pria.
Viena, 2 ianuaru (stil vechi), (1)840/

133°

¹ A apărut în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1839, p. 319, vestind iminenta apariție a cărții lui A. Treboniu Laurian, *Tentamen criticum... Anunția* ... provine de la Laurian însuși, fiind datată: Viena, 24 septembrie 1839. O reproducem

100

aici în întregime, întrucît ea exprimă gîndurile care-l frămîntau pe cărturar în ajutorul apariției celei mai importante dintre scrierile sale: „Limba românească, cunoscută de cei învățați ca limbă ordinară a poporului roman, al lumii domnitoriu au tras de mai mulți ani spre sine ochii și luarea aminte a națiilor europene celor mai de frunte. Mai mulți bărbați cu înțelepciune și învățatură împodobiți, mai virtos din timpurile prea glorioasei împărății a lui Iosif II, pînă acuma, neîncetat au lucrat spre dezvoltarea și cultura acestei limbi, mai cu samă învățatul Petru Maior, cărui destul nu putem mulțami, și alți bărbați vestiți, ale căror nume în zilele noastre sînt tuturor mai cunoscute decît ne-ar fi cu putință al le lauda.

Totuși, împedecările ce-i sta împotriva, parte prin întrebunțarea literelor serbesti și parte prin necunoașterea întemeierei limbei, nu să putură cu totul ridica pînă acuma. Pentru aceasta, să socoti de lipsă a o supune încă la o critică riguroasă, a o dezvoltă în toate părțile sale, a o alătura fără prejudecăți cu cea latinească, a cerceta toată etimologia, a o înfățișa cu sororile sale — cea italienească, frincească și spănească — și a străbate toată analogia, ca mai pre urmă, cunoscîndu-i firea, să-i cunoaștem și împedecările ce-i stau împotriva, cu izvoarele lor, și așa, să le putem celea ridica și acestea astupa.

S-au lucrat așadar toată gramatica, întrebunțînd literele latinești, s-au așazat regulile ortografiei după natura limbei și s-au hotărît pronunția din firea literilor, fără a le schimosi, s-au simplificat toată conformația și s-au lesnit sintaxul, fără a-l răpi de frumusețele sale, și s-au destupat un izvor nou spre cultura și deplinirea limbei. Iară mai virtos, s-au deschis un cîmp larg, celor mai mulți, au în parte, au de tot, necunoscut, spre cercetarea tainelor limbii acestia, spre nutrirea minții celor învățați și spre folosirea celor de învățatură iubitori. *Anunția*... este urmată de o recomandare călduroasă a cărții către public, semnată de Bariț.

² Această a doua *Anunție* ... a *Tentamen*-ului Bariț nu o va mai publica.

³ Dimitrie Boer, autor al unui studiu de ortografie în litere latine.

⁴ Se referă la *Pentru istoria românilor*, din *Foaie pentru minte*..., 1839, nr. 47, 48 și 49. Este o traducere comentată a studiului celebrului geograf francez Jean Baptiste Bourguignon d'Anville (1697—1782), *Mémoire sur les peuples qui habitent aujourd'hui la Dace de Trajan*. Semnat: A. Trebonie.

⁵ Credem că este vorba de *Limba românească în a șasa sută*, nesemnat, apărut în *Foaie pentru minte*..., 1840, nr. 2, în care se reproduce pasajul din Theofanes cu „Torna, torna fratre”. G. E. M. M a r i c a (*Foaie pentru minte, inimă și literatură*, București, 1969, p. 437) nu stabilește autorul acestui material. După *Foaie pentru minte*... este reproduc de A r o n P u m n u l în *Lepturariu*, II, 2, p. 126—127.

⁶ Nicolae Erdélyi, student medicinist la Viena.

⁷ Andrei Mureșanu, care îl ajuta masiv pe Bariț în munca de redactare a foilor sale.

⁸ Ioan Ursu, alias Medvesi de Cața, student medicinist în Viena, mai tîrziu medic și dascăl la Biserica Sf. Barbara din capitala austriacă. În locuința sa de pe Landstrasse (Spitalgasse 15) se întâlneau revoluționarii din Principate în anii pregătirilor, găsind în prietenul transilvănean un mentor și ajutor prețios. (Vezi C o r n e l i a B o d e a, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*, București, 1967, p. 39.)

⁹ Iosif Pop de Macedonfi, originar din Năsăud, se afla la Viena în calitate de „Rechnungsofficial”, slujbaş mărunt în aparatul birocratic austriac.

II

Viena, 1-a mart. (1)840

Mult estimate amice!

A domniei tale prețioasă scrisoare de la 6 febr. am primit prin suavissimul nostru Boiariu, împreună cu 4 numere din *Gazetă*, pentru care foarte mulțămesc, la 10 februarie. Ideea domniei tale pentru publicarea unei priviri spre literatura românească în foile de icea îmi place foarte, și eu de partea mea mă voi sili a face citu-mi va fi cu putință,

101

și mai virtos pentru că-mi spui că printr-înșă ar mirui și *Gazeta* de la Brașov, care să poate numi gura rumânilor. Eu voi scrie așadară, și de socotești d-ta că împărtășirea mai multor idei, cari doară mie nu-mi vin au nu-mi pot veni în cap, despre acesta obiect, ar fi de lipsă a să face, mă rog să mi le comunicî într-acesta timp, că is gata a face tot ce poate servi spre folosul naționei noastre, numai mă rog vreo citeva zile de indulgență, că acuma-s prea năcăjit și prea împresurat cu tot feliu de lucruri, atita spre adunarea încă unor cunoștințe cari îmi vor

134 / fi de mare lipsă după ce mă voi depărta din această capitală¹, și cari în alt loc nu mi le voi putea agonisi, cit și cu necesitatea susistenței, care iară mă silește a face o grămadă de lucruri și fără de voia mea, și apoi — de altă parte — și cu tipărirea acestei cărți nenorocoase², care după ce mi-au făcut atitea cheltuieli și mi-au răpit atitea nopți, mă aruncă acuma în a grijă tristă, cu ceva să-i plătesc tiparul? Cît m-am înșălat de tare lăsîndu-mă, de o parte, pre vorbele domnilor celor [de] dincolo de munți și de alta, pre zelul naționaliștilor cari vor fi gata a se prenumăra pre o operă care e făcută spre folosul lor!

Spune-mi, rogu-te, ce drac va să facem cu ea? Toată cartea, tipărită, va să vie la 400 f. C.M.; de unde îi vom lua? Pune-o rogu-mă,

134^v pune-o de mai multe ori în *Gazeta*³, și pune-o cu cele mai ascuțite vorbe / ale d-tale, care îți cunoști cu mult mai bine oamenii decît mine, și pune-o fără termin cînd va fi gata, că eu o voi întîrzia cît îmi va fi cu putință, pînă ce mă voi vedea afară din imbaraț. Într-atita, voi scrie și la caiafii⁴ noștri, poate că din rușine, deacă nu din zel, fac ceva bine.

Pentru tînărul Săcăreanu⁵, îmi pare foarte rău că n-am dat de mai multe ori de față unul cu altul de cînd e dînsul în Viena, decît o singură dată; mi-ar fi părut foarte bine de aș fi putut face ceva pentru dînsul; iară și acuma abia am înțeles prin a tria și a patra gură, cînd pleacă de icea. Trimiț prin dînsul două exemplare din opera cunoscută⁶, unul pre hîrtie de tipariu și altul pre velină, fieștecare 8 coale, cari-s tipărite gata pînă acuma; două încă aș mai fi adaos, dară una e încă

135 udă și ceialtă e sub corectură. La toți ciți o au văzut pînă acum / au deșteptat mai multă mirare decît plăcere; poate că acela efect produce și în d-ta, dară mă rog suspende-ți judecata pînă o vei avea toată în mină, că-mi pare că necunoștința cu *Totul* înăsprește pre oamini cătră *Partea*. Și apoi, nu să cade a-și uita că eu nu fac gramatică, iară dezvălesc limba, propui unele și indirept la altele și arăt cum s-ar putea face o gramatică, fără a pretende că a mea e făcută și că de dînsa ar trebui să să ție toți, cum au făcut ceilalți gramatici, ale căroră cele mai multe nu-s cu lapte, măcar că au impertinența a să numi clasici.

Domnul Boiaru să miră foarte că dînsul încă nu au căpătat *Gazeta*, fiindcă banii pre dînsa i-au trimis încă în anul trecut.

135^v

Al d(o)mniei tale plecat, Aug. m. pria. /

¹ Laurian părăsește Viena în 1840, plecînd în Țara Românească. În anul 1840 îl găsim profesor la București unde, după unele referințe, și-ar fi tipărit, la sfîrșitul aceluiași an, un curs de filozofie (vezi V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. III, București, 1892, p. 189).

² *Tentamen criticum...*

³ Dorință nesatisfăcută, pentru că foile de la Brașov nu vor mai publica, pînă în 1847, nici o altă înștiințare despre apariția cărții. Bariț considera, probabil, că *Anunția...* din 1839, nr. 40, a constituit un gest suficient din partea redacției.

⁴ Se referă, fără îndoială, la episcopii Ioan Lemeni și Vasile Moga.

⁵ *Constantin Săcăreanu*, fiu de negustor din Brașov, era la acea dată „student“ la Liceul piarist din Cluj, în prima clasă de filozofie. Doi ani mai tîrziu, îl întîlnim între cursanții Facultății juridice din cadrul aceluiași liceu (vezi A x e n t e B a n c i u, *Studenții academici din Cluj de acum un veac*, în *Anuarul Institutului de istorie națională* (Cluj), IX, 1943—1944, p. 477—498).

⁶ *Tentamen criticum...*

III

Domnule profesor !

Eu și prietenul Bălcescu am făcut o întreprindere¹, care d-voastră puteți să o cunoașteți din aici alăturata înștiințare; și pentru ca să se poată aduce la cunoștința și celorlalți români din părțile Transilvaniei și ale Ungariei, vă rugăm să aveți bunătate să ne tipăriți această înștiințare în tipografia gazetei d-voastră, după chipul următor: hîrtia să fie de scris, mărimea a jumătate de coală, așa ca pe un carton să vie textul înștiințării, iar pe celalalt rubricile (cele însemnate cu blaiștift pe aceasta) / pentru subscrierea prenumeranților. Exemplare să se tipărească atitea¹³⁶ cîte exemplare de gazetă obicinuiesc a se tipări, și trei sute (300) mai mult peste acestea. Acelea să binevoiți a le trimite cu *Gazeta* dimpreună la d. abonați, iar acestea trei sute din urmă să ni le trimiteți nouă la București. Chetuiala tiparului să binevoiți a ne-o face cunoscută totdeodată cu trimiterea exemplarelor și a o ridica prin o poliță adresată la o casă cunoscută d-voastră din București.

Domnul Eliade ne-a tipărit-o și în / *Curierul românesc*, precum^{136^v} puteți vedea din n-rul 3 al acestui an². Dacă socotiți și d-voastră de cuviincios, puneți-o și în foaia literară³. Și ne veți îndatora prea mult dacă veți adăuga și părerea d-voastră, care știm că nu poate să fie decît numai în favoarea acestei întreprinderi.

Nădăjduim în bunătatea d-voastră, rugîndu-ne ca, dacă se poate, să nu întîrzieze tipărirea.

Al d-voastră prietin, A. T. Laurian m.p., pentru amîndoi. / 137^v

București, (1)845, ian. 12

P.S. Eu mă mir că încă n-am primit *Gazeta* d-voastră. Poate că părintele Bălășescu⁴ încă nu v-a înștiințat. De cumva s-ar fi întimplat aceasta, mă rog să nu mă uitați.

Noi pătimim prea mult cu rigoarea censurei, care ne face să perdem pînă la 6—7—8 numere pe an. Apoi și purtătorul poștii e foarte neregulat.

Eratele cele însemnate pe foaie să se îndrepteze pe ceea ce se va tipări.

137 Adieu!

¹ Este vorba de *Magazin istoric pentru Dacia*.

² La p. 11—12, *Curierul românesc* (XVII, 1845, nr. 3) publică prospectul prin care Laurian și Bălcescu anunțau apariția *Magazinului istoric pentru Dacia*, programul revistei și condițiile de prenumărare.

³ Vezi *Foaie pentru minte...*, VIII, 1845, nr. 5, unde un lung anunț vestește apariția *Magazinului istoric pentru Dacia*. Intențiile celor doi redactori sînt pătrunse de entuziasm: „Istoria este cea dintîi carte a unei nații. Într-însa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul. O nație fără istorie este un popor încă barbar, și vai de acel popor care și-a perdut religia suvenirilor“. Spre deosebire de *Tentamen...*, față de care se poate presupune o aversiune din partea redactorului de la Brașov, Bariț va acorda acestei reviste o atenție deosebită. În 1845 publică nu mai puțin de 5 anunțuri (*Gazeta de Transilvania*, p. 75, 268; *Foaie pentru minte...*, nr. 5, p. 33—35; nr. 29, p. 236; nr. 44, p. 356 și nr. 49, p. 396) și două extrase din revistă: *Discurs introductiv la istoria românilor* de A. T. Laurian (*Foaie pentru minte...*, nr. 34, p. 272—275; nr. 35, p. 277—281; nr. 36, p. 285—290; nr. 37, p. 293—295; nr. 38, p. 301—304 și nr. 39, p. 309—311) și *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor* de N. Bălcescu (*Foaie pentru minte...*, nr. 33, p. 361—364).

⁴ Nifon (Nicolae) Bălășescu.

IV

București, 14 ianuar (1)846

Iacă aici 1, 1/2 coală, și nu voi întirzia a-ți trimite și urmarea. De, vrem să mai deșteptăm romanitatea în contra tuturor celor ce se împotrivesc! Mie mi se pare că acest articol va să aibă un loc tocmai cuvînit în *Foaie*, după extractele făcute din Gerando¹.

D-l prof. N. Bălășescu îți trimise un articol tipărit asupra dicționarului *latino-român* încă în luna lui octovrie, rugîndu-te să-l pui în *Foaie*. Ce s-a făcut cu dînsul? ² Asemîne, îți trimise o scrisoare în luna lui dechemvrie (sau cătră sfîrșitul lui noiembrie) și se miră di ce nu-i răspunzi. D-lui știe că s-a desfăcut cinstit de ceea ce era dator.

Articolul pentru monumentul lui Lazar l-ați pus prea bine³. Te-aș mai înștiința despre ceva de interes public, dară, zău, nu știu nimica.

Alta: zici că popa Munteanu a scris un articol asupra mea; nu poți să mi-l trimiți să-l văz, dacă zici că m-ar compromite publicîndu-l? ⁴

Nu poci păzi rîndul, că am grabă! Îndată ce se isprăvește această [a] ² a broșură, tom II, noi retipărim broșura 1, tomul I⁵. Deci, încă 138 puțină răbdare și /[[i vom] mulțămi pe toți.

D-l Gavra⁶ îmi scrie că-mi trimite niște anunțe; încă nu mi-au venit.

Adieu, că pleacă poșta. Laurian m.p.

Umple-mi ceea ce doresc, să nu-ți fie cheltuiala degeaba că am încărcat acest plic. /

¹ Laurian trimite, desigur, primul capitol din studiul său *Istriana*, care apare în *Foaie pentru minte...*, 1846, nr. 11, p. 81—85; nr. 12, p. 89—92; nr. 13, p. 97—101; nr. 14, p. 105—108; nr. 15, p. 117—120; nr. 16, p. 121—124; nr. 17, p. 129—134 și nr. 28, p. 137—141. Laurian tipărește studiul și în *Magazin istoric pentru Dacia*, II, 1846, p. 65—128. Observația lui G. E. m. Marica (*op. cit.*, p. 428) după care studiul ar fi fost reprodus de Bariț din *Magazin...* este infirmată de scrisorile VI—VIII (vezi infra).

Laurian dorea ca *Istriana* să i se publice în continuarea celor citeva articole ale lui Bariț în legătură cu A. de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845, 2 vol., în care se fac largi referiri și la români. (*Augustine de Gerando*, 1820—1849, scriitor francez, căsătorindu-se cu o contesă Teleki, vine în Ungaria la 1840. În 1848 participă la revoluția unghurească. A scris: *Essai historique sur l'origine de Hongrois*, Paris, 1844, *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845, 2 vol., *L'esprit publique en Hongrie depuis la révolution française*, Paris, 1858.) Primul articol al lui Bariț este analitic: *Românii la d. A. de Gerando* (*Foaie pentru minte...*, 1845, nr. 51, p. 405—411 și nr. 52, p. 413—418), după care, la începutul anului 1846, publică în *Foaie*, *Cap. al treisprezecelea din cartea d. A. de Gerando. Românii* (vezi nr. 1, p. 15; nr. 2, p. 9—13; nr. 3, p. 17—21 și nr. 4, p. 25—28). Mai tîrziu (vezi *Ibid.*, 1846, nr. 6, p. 41—48 și nr. 7, p. 49—56) va insera un lung material de *Reflexii la descrierea românilor prin d. A. de Gerando*.

² „Articolul“ lui Nifon (Nicolae) Bălășescu, intitulat *O probă din limba noastră*, va mai întirzia puțin, fiind tipărit în *Foaie pentru minte...*, nr. 11, p. 85—88. Cuprinde considerații cu privire la necesitatea unui dicționar etimologic și a cultivării limbii române, precum și la posibilitatea ei de dezvoltare. Ulterior (*Foaie pentru minte...*, nr. 35, p. 277—279), Bălășescu își va anunța propria sa operă *Dicționarul latino-român*, însoțind prospectul cu o invitație la subscriere.

³ *Gazeta de Transilvania*, IX, 1846, nr. 3, p. 11, publică la rubrica știrilor o informație datată „București, 27 dec. 1845“, aparținînd — deducem din acest pasaj al scrisorii — lui Laurian. Evocînd gestul lui Petrarhe Poenaru, care deschisese la 5 decembrie 1845 o listă de subscripții pentru ridicarea unui monument lui Gheorghe Lazăr, articolul e de fapt un îndemn către „credincioșii prieteni ai școalelor și literaturii naționale“ de a contribui la realizarea monumentului. Într-o notă la subsolul paginii, Bariț trimite cititorul la articolul lui Heliade, *Gheorghe Lazăr*, publicat în *Foaie pentru minte...*, III, 1840, nr. 6, p. 41—47 și nr. 7, p. 49—50.

⁴ Este vorba de preotul Ioan Munteanu de la Deda (Vezi și nota 4 la scris. IX, infra).

⁵ Din *Magazinul istoric pentru Dacia*.

⁶ Despre Alexandru Gavra vezi infra, scris. IX, n. 6.

V

București, 17 ianuarie (1)846

Domnul meu!

Redacția *Magazinului istoric* vă trimite d-voastră, pentru abonații din părțile acelea, două pachete de numitul *Magazin*, unul cu semnul

G.B.¹ pentru Braşov, cu 101 exemplare, şi altul cu semnul N.M.² pentru Sibiu, cu 63 exemplare. Chiria şi vama s-a plătit aici.

139 Al d-tale plecat, *Laurian* m.p., redactor. /

¹ *George Bariţ.*

² *Nicolae Maniu*, protopop greco-catolic la Sibiu.

VI

Bucureşti, 1 fevr. (1)846

Domnule Bariţ!

Scrisoarea d-tale din 21 ian. o am primit numai astăzi. Lucrurile merg încet şi pe un drum şi pe altul. Cele ce mi-ai scris *notavi diligenter*¹ ca să vorbesc cu papa Inocenţ; de, păcălitură! Să treacă!

Ascultă! Abonaţii sînt aceştia la *Gazetă*:

1 Ştefan Golescu	12 Maior Costache Filipescu
2 Maior Voinescu	13 căpitanu Pleşoianu
3 Arhim. Eufrosin Pot[eca]	14 paruciu Hristofi
4 Arh. Gavril Bistriceanu	15 cluceru Ioan Vlădoianu
5 prof. Munteanu	16 d-l Grigorie Arghiropolo
6 prof. Bălăşescu	17 aga Scarlat Bărcănescu
7 prof. Laurian	18
140 8 d-l N. Bălcescu	19 } fără adres /
9 procuror Predescu	20 }
10 căpitan Cozacovici	21 }
11 marele logofăt Cost. Cantacuzino	

Acum d-ta regulează-le adresele. Fă, care încă nu sînt făcute. N.B.: toţi la Bucureşti, afară de prof. Munteanu² care e la Rîmnic. Dară a Munteanului pune-o în plicul cel adresat către redacţia *Învăţătorului satului*³. Nu-ţi uita!

Nu-mi scrii dacă ai primit şi nr. 1, tom II din *Magazin*. L-ai primit? Scrie-mi.

Zici că nu ştii cite ţ-am trimis din nr. 1, tom. I. Ţ-am trimis din nr. 1, tom. I numai 40, dară din 2, 3, 4, 5 şi 6 cite 101, dintre care unul gratis, d-lui dr. Vasici. M-ai înţeles? Acum vezi dacă le ai pe toate. Tot 101 ţ-am trimis şi din n. 1, tom. II, împreună cu un pachet către Sibii.

140° Tocmai astăzi am isprăvit şi / n-r. 2, tom. II şi îţi voi trimite în scurt şi pachetul. Aici însă deocamdată îţi trimit un exemplar cu *Kreuzband* pentru pregustare. D-ta grăbeşte!

Coredactorul Bălcescu pleacă mine la Iaşi⁴. Multe complimente de la dinsul.

Ei, eram să-mi uit: a nyilt levél⁵, cumu-l numeşte d-ta, încă nu ţi-l trimit, dară nu-l voi ţinea mult.

Încă una: din *Filosofie*⁶ am tipărit un tomuleţ, manualul lui Delavigne.

De altă dată mai multe.

D-lui dr. Vasici, multe complimente, dară mai întii rugare de iertăciune!

Valete et favete!

Laurian m.p. / 141

P.S. La un abonat n-a venit n. 3 din *Gazetă* şi n. 2 din *Foaie*. Trimite-mi-le, ca să le completez. Trimite-mi şi IV Heft din *Magazinul* lui Kurz⁷; şi apoi cel unguresc al lui Kemény⁸ încă nu l-am primit. Lăcuieşte Kurz la Braşov?

Cu nr. 1 din tom. I nu mai este glumă, luni îl pui supt tipariu să-l retipăresc. Încă puţină paţienţă şi o să-l aveţi.

Adieu. /

¹ Le notai cu atenţie.

² Gavril Munteanu.

³ Pentru *Învăţătorul satului*, vezi XI, n. 7.

⁴ Cornelia Bodea (*op. cit.*, p. 65—66) pune plecarea lui Bălcescu la Iaşi pe seama mişcărilor ţărăneşti care au avut loc în Moldova în primele luni ale anului 1846. La 4 martie 1846, Alex. Kogălniceanu îi comunică fratelui său Mihail, la Paris, vestea prezenţei lui Bălcescu în Moldova: „Il y a quelques jours que j'ai fait connaissance avec un Valaque arrivé de Bucarest, nommé Balschesko, et qui m'a demandé de vos nouvelles“ (B. A. R., Fond. coresp., inv. nr. 95.965).

⁵ Scrisoarea deschisă (trad. din maghiară).

⁶ *Manual de filosofie lucrat după programa Universităţii de la Paris din 1840 de A. Delavigne. Tradus de A. T. Laurian, prof. de filosofie în Colegiul Naţional, Bucureşti, 1846. Foaie pentru minte...*, nr. 23, va publica Prefaţa lui Laurian la această carte, în care traducătorul vorbeşte de greutatea întreprinderii, din cauza lipsei unei terminologii filozofice româneşti.

⁷ *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten*, vol. I, Braşov, 1844, 448 p. + 1 pl.; vol. II, Braşov, 1846, 415 p. Editat de Anton Kurz. În 1852 va apare vol. III, publicat de Eugen Trauschenfels, iar între 1859—1861 acelaşi va edita primele două volume ale unei noi serii, cu acelaşi titlu.

⁸ *Magazinul* lui Kemény: *Erdélyország történeti tára. Egykoru és magyar nyelven készített történet iratok, levelek, országgyűlési végzetek és törvény czikelyekből*. Kiadják gróf Kemény József és Nagy Aitai Kovács István. I kötet (1540—1660), Kolozsvárt, 1837, XXV + 256 p.; II. kötet (1566—1613), Kolozsvárt, 1845, XIII + 291 p.

VII

[Bucureşti, februarie 1846]¹

Domnule Bariţ!

Iacă, îţi mai înşir aici încă o dată numele abonaţilor la *Gazeta* d-tale, pentru care am să-ţi răspunz eu banii:

1 postelnicu Ştefan Golescu	5 profesorul Gavriil Munteanu de la Rîmnic
2 maiorul Ioan Voinescu	6 profesorul Nicolae Bălăşescu
3 arhimandritul Eufrosin Motreanul ²	7 profesorul A. T. Laurian
4 arhimandritul Gavriil Bistriceanu	8 d. Nicolae Bălcescu
	9 procuratorul Eughenie Predescu

- 10 domnul căpitan Cozacovici
 11 marele logofăt Costand. Cantacuzino
 12 maiorul Costand. Filipescu
 13 căpitanu Pleșoianu
 14 parucicu Hristofi
 157 15 clucerul Ioan Vlădoianu
- 16 aga Scarlat Bărcănescu
 17 domnul Grigorie Arghiropolo
 18 procuratorul C. Bolliac
 19 pitarul Ioan Gheorghe Florescu
 20 pitarul Costache Robescu
 21 parucicu Nicolae Lahovari
 21 esemplare, cu *Foaia* dinpreună./

Și te rog să le face la toți adrese și să le trimiți gazetele de-a dreptul, afară de a domnul[ui] prof. Munteanu, a căruia să o trimiți în pachetul cel adresat către redacția *Învățătorului satului*. Dară dintre acești abonați, unul n-a primit nr. 3 din *Gazetă*, cu nr. 2 din *Foaie*, și apoi de la n-rul 7 din *Gazetă*, cu nr. 5 din *Foaie inclusive*, pînă acum, adecă, n-a mai primit nimica, și nenorocitul acesta sint eu; te rog, așadară, să mi le implinești. Apoi cu Bistriceanul stă lucrul la îndoială dacă a mai primit celea de la n-ru 6 încoace. D-ta vezi în lista d-tale dacă este trecut într-însa. Poate că se află aici la purtătorul poștei, care dăunăzi n-a putut să-mi dea răspuns deslușit. Dară trebuie să-ți spui că acesta este un om de nimica și nu duce gazetele regulat pe la abonați; din cauza

157^v aceasta mulți abonați / se descurajează. Scrie-i d-ta să fie mai esact, că-ți aduce mare pagubă. Dară nu-ți uita de toate ce ți-am scris. Acum altceva: d-ta nu-mi scrie deslușit dacă pachetul meu cu nr. 1 din tom. II a umblat pe la censura din Sibii, sau numai foile din n. 2? Ai trimis pachetul lui Maniu? El nu mi-a răspuns încă. În zilele acestea espedesc și nru. 2, tom. II, exemplare 150.

A ieșit de supt tipariu *Manual de filosofie lucrat după programa Universității de la Paris din 1840 de A. Delavigne, tradus de A. Treb. Laurian, prof. de filosofie în Colegiul național*. Mă rog pune-l în *Gazetă* cu *litere mari*³; prețul, 3 sfanzigi.

Broșura nr. 1, tom. I din *Magazin* este încă supt tipariu; în scurt 158 se isprăvește și ți-o trimite / cite exemplare vei pofti.

Grăbește cu publicarea *Istrianei*⁴, că am să-ți mai trimit și altele. Bălcescu e acum la Iași. Era să o pățim și noi cu mișelul de Nica⁵.

D-ta nu-mi trimiți cărțile pentru care ți-am scris. Ce e cauza? Am scris la Viena ca să trimiță un număr de exemplare din *Tentamen criticum* la d-ta; primește-le cînd vor sosi și vom vedea. Stai în relație cu librariul Tiltsch de la Cluj?

Părintele Eufrosin îți mulțămeste pentru cele ce ai scris în nru. 7 din *Foaie*, în reflesiile asupra lui Gerando⁶.

N-ai făcut bine că ai publicat vestea aceea de la Blaj⁷; mulți s-au scîrbit, socotind că d-ta vrei să le mai zgîrii rănilile.

Adieu, *Laurian* m.p.

158^v

¹ Scrisoare nedată, dar după conținut e posterioară celei din 11 febr. 1846.

² Eufrosin Poteca.

³ Vezi nota 4 la scris. VI.

⁴ Vezi nota 1 la scris. IV.

⁵ Aluzie la încurcăturile provocate de negustorul Gh. Nica de la Iași, prin intermediul căruia primeau plata abonamentelor atît Bariț pentru foile brașovene, cît și Laurian pentru *Magazin istoric*.

⁶ Vezi nota 1 la scris. IV. *Reflexiile* lui Bariț la cartea lui A. de Gerando au un puternic caracter polemic.

⁷ „Vestea aceea de la Blaj“: în *Gazeta de Transilvania*, (IX, 1846, nr. 13, p. 49) apare o informație datată „Blaj, 4 februarie“, despre slujba de mulțumire oficiată de canonicii și profesorii blăjeni în catedrală, cu ocazia împlinirii unui an de cînd viața episcopului a fost salvată, ca prin miracol. Faptele le evocă însuși redactorul, într-o notă de subsol: „Totma în ziua sus însemnată a anului trecut, în călătoria întreprinsă către Cluj, la apa Mureșului, în satul Sincrai, spăriindu-se caii, răpiră căleașca, o răsturnară, iar episcopul, căzut afară, acățindu-i-se un picior de căleașcă, fu tîrit departe, pînă ce pică de pe un pod într-un adînc de un stîinjen și jumătate. Măcar că și căleașca s-a prăvălit asupra-i, îl mintui Dumnezeu că nu ș-a perdut viața“. Laurian, referindu-se la pasajul în care se spune că toți se bucură de sănătatea lui Lemeni „după ce încetară acum odată neîmpăcările“ (s. ns.) se temeă să nu reinvie scandalurile care au avut loc la Blaj în anii 1842—1845, ca urmare a conflictului public dintre episcopul Lemeni și profesorii blăjeni, în frunte cu Simion Bărnuțiu. În afara unor motive intime extrem de jenante, un motiv serios al conflictului l-a constituit poziția echivocă a episcopului în problema națională. „Începtarea neîmpăcărilor“ însemna, de fapt, victoria episcopului, soldată cu înlăturarea profesorilor rebeli. Vezi Coriolan Suci, *Preambulă la procesul lemenian*, în *Cultura creștină*, XVIII, 1938, nr. 6—7, p. 384—388; nr. 8—9, p. 501—520; nr. 10—11, p. 640—663 și nr. 12, p. 731—745, G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924.

VIII

București, 29 martie (1)846

Domnule Bariț!

În săptămîna trecută am espedit de aici două pachete către obrazul numit de d-ta, unul cu 150 esemplare din *Magaz.* nr. 2, tom. II și altul cu 100 esemplare de manuale de filosofie. Poate că le-ați și primit pînă acum. Mai înainte însă vă rugasem să puneți în *Gazetă* titlul manualul [ui], așa precum este tipărit pe scoartă, prețul 3 Zwanziger. Dacă nu l-ați făcut pînă acum, vă rog să nu uitați¹.

Din aceste 100 manuale, să trimiteți 20 la popa Munteanu la Deda, 10 la prof. Gavra la Arad, 10 la prof. Miescu, cel recomandat de dv., la Logoj, 10 la prot. Man la Sibii, 30 la canonicu Țipariu, sau la altcineva, la Blaj².

Acum au ieșit de supt tipariu și n. 3, tom. II și pînă la Paști iese și n-ru. 1, tom. I. Cu espedierea nu voi întîrzia. Marți a trecut pe aici Hofrath Baron Geringer, către noul său post, precum știți, la Constantinopoli. Aici a tras la consulatul austriac; întrebarea cea dintîi i-a fost de *Magazinul istoric* și de editor. El vrea să vie la mine *pour me surprendre*, dară eu auzind de aceasta m-am grăbit a-l preîntîmpina. Se vede foarte zelos pentru literatura română. În scurta petrecere ce am avut, am vorbit multe și de alții, și de d-ta. Te laudă și te stimă. Mi-a adus și un esemplar din *Magazinul* lui Kurz, dară nu l-am putut primi, fiindcă primisăm pe cel de la d-ta.

Apropos! Eu te rugasem numai pentru broșura 4^a din Kurz, căci aveam cele 3 dinainte. Acum fie! Ieri am avut / o adunare literară la 143 A. Golescu³, unde comitetul ș-a dat socoteala din cele ce a făcut în anul

trecut. D-l Voinescu a lucrat un *compte-rendu*, cumu-i zicem noi pe românește, foarte bine și o să-l trimitem să-l publicați în gazeta d-voastră⁴.

Cele ce-mi scrieți dv. în cauza aceasta sînt secături goale. „Soțietatea“ n-are nici un scop, decît să tipărească cu un preț mai scăzut cărțile de care avem trebuință, adică cărți elementare, științifice, morale, religioase, de rugăciune. Că v-ar fi compromis cineva, e vorbă goală. Poate că ați văzut și programa de bibliotecă a d-lui Eliade⁵, foarte bună; păcat că nici cei ce vor binele nu se învoiesc toți împreună.

Dăunăzi vă întrebai dacă stați în relațiune cu librariul Tiltsch de la Cluj. Cauza a fost că am scris la Viena ca cînd vor trimite la d-ta 50 esemplare din *Tentamen criticum*, să le trimită și la Cluj vro 25 și nu știam la cine să le adresez. Deci, vă rog să-i îndreptați vreo citeva rînduri, căci eu nu voi să încep corespondența, din certe cauze. Puteți să-i scrieți cam așa: „Herr Lauriani schickt Ihnen in Commission 25 Exemplarien von seinen Werke *Tentamen Criticum in linguam Romanicam*, a 2 fl. C. Mz. Die Rechnung über den Verkauf werden wir mit dem Herrn Verfasser am Ende dieses Jahres machen. Das Werk muss in kurzer Zeit von Wien ankom[m]en, haben sie die Güte es zu übernehmen, und die etwaigen Trachtspesen welche Ihnen beim Beschlusse abgerechnet werden, zu zahlen“⁶.

Vă rog nu întîrziți, că într-adevăr cărțile trebuie să fie pe drum.

Gazeta domnului Alexandrescu⁷, cea politică, s-a schimbat în gazetă literară, dup-aceea s-a schimbat în nimica și nu va ieși.

La mine ai d-ta să-ți răspunz pentru 21 esemplare de *Gazetă*. Părintele Bistrițeanu e abonat la mine și eu am să răspunz și pentru dînsul. Părintele Poteca a dăruit pensionatului colegial 1200 galbeni, ca din venitul lor să se ție totdeauna doi tineri în pensionat și la școală. Dea D-zeu și la alți călugări acest cuget D[umne]zeiesc. La colegiu s-a mai înființat un clas de latinește, la Craiova încă are să se mai înființeze unul; pentru aceasta din urmă se va face concurs.

143° Valete et favete!

Laurian m.p.

¹ Vezi scrisoarea VI, n. 2. Manualul va fi anunțat în *Gazeta de Transilvania*, IX, 1846, nr. 31, p. 124; nr. 35, p. 140 și nr. 36, p. 144.

² Ioan Munteanu, Alexandru Gavra, Nicolae Maniu, Timotei Cipariu, prof. Miescu de la Lugoj n-a putut fi identificat.

³ Alexandru C. Goleșcu-Albul.

⁴ Probabil că n-a mai fost trimis; *Foaie pentru minte...* nu va publica nici în 1846, nici în anul următor vreun articol scris de I. Voinescu II.

⁵ De altfel, însuși Heliade Rădulescu îi scrisese lui Bariț, cu un an în urmă (18 martie 1845), în legătură cu planul său pentru o bibliotecă de literatură universală (B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 33.521). Într-un volum următor vom publica și corespondența lui Heliade cu Bariț. Reproducem aici doar fraza prin care Heliade își caracterizează, în stilul său specific, proiectul: „Planul e mare și gigantic; punerea lui în lucrare atîrnă de la simțirea românilor și alergarea lor la mîntuire“. Cu aceeași ocazie îi trimite lui Bariț niște „table“ cuprinzînd autorii programați pentru traducere în limba română. Totuși, anunțarea proiectului în foile de la Brașov va întîrzia mai bine de un an, pînă la 1847, cînd *Foaie pentru minte...* (nr. 1, p. 8), publică prospectul *Pentru „Biblioteca Universală“*. La bătrînețe, revizindu-și corespondența, Bariț adnotează scrisoarea: „Eu m-am încercat a propaga ideea după putință; dară după cîteva luni m-am convins de mărimea greutăților și mulțimea

pedecilor [...] Cîțiva autori din cei destinați ca să fie traduși, în Imperiul Habsburgic erau *opriți* chiar în textul lor original“.

⁶ „D-l Laurian vă trimite în comision 25 exemplare din lucrarea sa *Tentamen criticum in linguam romanicam*, a 2 fl. C. Mz. [=Conventions-münze]. Socoteala asupra vînzării o vom face cu domnul autor la sfîrșitul acestui an. Lucrarea trebuie să sosească în scurtă vreme din Viena. Aveți bunăvoința de a o prelua și de a achita eventualele spese de transport, care vă vor fi scăzute la sfîrșit.“

⁷ Este interesantă informația privind intenția lui Gr. Alexandrescu de a scoate o publicație periodică în 1846.

IX

București, în 22 mai (1)846

Domnule Bariț!

Sînt patru săptămîni de cînd vă trimisei 2 pachete, unul cu 150 exemplare n-ru. 3, tom. III pentru d-voastră, și altul mai mic, N.M., cu 16 exemplare din n° 1, 2 et 3, tomul II din *Magazinul istoric*, pentru d. protopop Maniu de la Sibii. Acum vă trimit prin d. Tipie¹ un pachet mai măricel, cuprinzînd: 160 exemplare n-ru. 1, tom. I și 150 exemplare n-ru. 4, tom. II, apoi 50 exemplare *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*²; prețul unui exemplar este 2 Zwanziger. Aveți bunăvoință, după ce va trece prin cenzură, de-l puneți în gazetă, cum ați pus și *Filosofia*³.

Acum socotesc că veți avea destule esemplare din n-ru. 1, tom. I. Deci știți că lui *Munteanu*⁴, la Deda, trebuie 40 ex., lui *Dragoși Ioan*⁵ 40 ex., lui *Gavra*⁶, nu știu, 20 sau 29 ex., la Logoș (lui Miescu?) 23 exemplare. Toate însă rămîn în dispoziția d-voastră, ca în a unui comisio-nariu. Numai la Buda, la d. Teodor Aron⁷, să trimiteți: / 2 exemplare,¹⁴⁴ n-rii 1, 2, 3, et 4, tom. I și 10 esemplare n-rii. 5 et 6, tom. II, apoi 10 exempl. n-rii. 1, 2, 3, 4 etc., tomul II și așa, în viitor, tot cite 10 exemplare.

Tentamen criticum se vede că încă nu v-a venit. Cînd vă va sosi, să aveți bunăvoință să-mi dați de știre.

Ceva nou: domnii noștri, al Țării Românești și al Moldavii, au plecat de aici marți 14 la Giurgiu, unde au așteptat pînă luni în 20, cînd ajun-gînd Sultanul la Rușciuc, au trecut și Măriile lor Dunărea. Din partea Rosiei au venit general Grabbe, din partea Austriei Feldmarschal Lieutenant Hesse, însoțit de Fürst Lichtenstein și de alți 10. Se vor-bește că de la Constantinopol vin și trimiși de partea Franței și a Bri-taniei. Se poate că venirea și întîlnirea tuturor acestora la Rușciuc nu este numai ca să vază Dunărea. Nota bene: cu Sultanul vine și Reșid Pașa⁸. Bucureștenii care merseseră la Giurgiu ca să treacă Dunărea fură *opriți* printr-un ofițiu domnesc. Di ce? /

Mai dăunăzile, postelnicul⁹ (sau secretariul statului, supt care stă și cenzura) a dat o poruncă cătră censori, ca în scrierile ce li se vor supune să nu mai lase să treacă nici o vorbă străină. Cu aceasta sperăm că în scurt timp o să ne vedem limba curățită de turcismi, de slove-

144°

nismi, de ungurismi și de alți barbarismi, care ni-o spurcă așa de urit și o să dobîndim o limbă curat românească.

Alta: directorul Poenariu s-a cununat duminică la Buzău cu cocoșița Hrisoscoloaia. Astăzi îl așteptăm să-l vedem în București cu d[oaamna] directrice.

Ț-aș scrie mai multe d-al de astea, dară știu că nu te interesează. Vale et fave!

Al d-tale plecat, Laurian m.pr.

P.S. Domnului Arkossy la Arad¹⁰, pentru coalele cele încurcate
145 din n-ru. 1, tom. I, trimite-i un exemplar bun din aceste de acum. /

[Adresa:] Dumnealui domnului Gheorghe Bariț,

Redactor al Gazetei de Transilvania la Brașov

¹ Comisionar neidentificat.

² Scurtă privire asupra istoriei românilor, București, 1846, pe care Laurian o va scoate, în același an, și în limbile latină și germană: *Brevis conspectus historiae Romanorum și Schneller Ueberblick der Geschichte der Romänen*. Bariț anunță traducerea franceză, din cauza cenzurii, abia în 23 septembrie („Foaie pentru minte...”, 1846, nr. 39, p. 312), iar pe cea germană, în 21 octombrie (*ibid.*, nr. 43, p. 344).

³ Vezi scrisoarea VI, n. 2.

⁴ Ioan Munteanu, paroh în Deda, comitatul Bihor. Vezi corespondența acestuia cu Bariț, la B.A.R., ms. rom. 999, p. 404—409.

⁵ Avocatul bihorean Ioan Dragoș, care va fi ucis de moți la 10 mai 1849, după nefericita sa încercare de a angaja tratative între Avram Iancu și Kossuth. În corespondența sa din 1846 cu Bariț (B.A.R., ms. rom. 995, p. 1—12), Dragoș confirmă mai multe expedieri de cărți și reviste către Oradea.

⁶ Despre Alexandru Gavra (1797—1884), eminent cărturar și pedagog din Arad vezi V. Popeangă, E. Găvănescu și V. Țircovnicu, *Preparandă din Arad*, București, 1964, p. 41 și urm.

⁷ Teodor Aron (1803—1859), profesor la Gimnaziul din Beiuș (1829—1836), apoi paroh greco-catolic în Arad, director al Gimnaziului beiușan, cenzor și revizor al cărților românești la Tipografia Universității din Buda. La sfârșitul vieții a fost canonic capitular și prepozit al Episcopiei greco-catolice de Lugoj. Cărturar harnic, influențat de ideologia Școlii Ardelene, Teodor Aron a alcătuit o serie de lucrări istorice și religioase, dintre care unele vehiculează idei valabile: *Scurt apendice la Istoria lui Petru Maior*, Buda, 1828; *Catehética practică*, Buda, 1843; *Cuvintări bisericesti despre cele șapte păcate ale căpeteniei pe duminicile păsimesilor*, Buda, 1847; *Adnotări din istoria ecleziastică despre urzirea și lățirea credinței creștine între români*, Pesta, 1850. Vezi corespondența lui Teodor Aron cu Bariț la B.A.R., ms. rom. 992, f. 243—265.

⁸ La sfârșitul lunii martie 1846, Sultanul Abdul Medzid pleacă de la Constantinopol spre Varna, Silistra și Rușciuc, „pe unde adică a călătorit și fericitul sultan Mahmud”. Domniile regulamentari ai celor două țări românești, Gheorghe Bibescu și Mihail Sturdza, îl întâmpină în luna mai la Rușciuc. Sturza a trecut prin București, ocazionînd o zgomotoasă festivitate, care a costat vistieria domnească 17.575 galbeni. Întîlnirea propriu-zisă a costat aproape 100.000 de galbeni, încît căpitanul Eliat, însoțitor al lui Bibescu, scrie versurile: „Udina glava / A luat slava / De la Sultanul / Chiar de mușir, / Iar prinții noștri / Au luat firește / De la mpăratul / Cîte-un sictir”. Evenimentele sînt amplu relatate în *Vestitorul românesc*, X, 1846, nr. 30—42. Vezi și C. D. Aricescu, *România sub prințul Bibescu*, București, 1862, p. 16; Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834—1848*, București, 1915, p. 343—344.

⁹ Secretar al statului în 1846 era postelnicul Emanuil Băleanu.

¹⁰ Ioan Arcoș fruntaș român din Arad.

Domnule Bariț!

Apropiindu-se al doilea semestru de abonament la *Gazetă*, mă grăbesc a vă scrie, ca lucrurile fără de nici o zăbavă să poată merge pe drumul cel cuvinit. Așadară, aceștia sînt abonații carii continuă și pe al doilea semestru:

1 postelnicu Ștefan Goleșcu	11 d. Grigorie Arghiropulo
2 maioru Ioan II Voinescu	12 cluceru Ioan Vlădoianu
3 arhimandritu Eufrosin Motreanu	13 maior Costache Filipescu
4 arhim. Gavriil Bistrițeanu	14 aga Scarlat Bărcănescu
5 profesor G. Munteanu	15 căpitanu Pleșoianu
6 profesor A. Treb. Laurian	16 parucicu Hristofi
7 d. Nicolae Bălcescu	17 marele logof. Cost. Cantacuzino
8 procuror Eughenie Predescu	18 pitaru Ioan Gheorghe Florescu
9 procuror Chesar Bolliac	19 pitaru Costache Robescu.
10 d. căpitan Cozacovici	

Urmați, așadar, cu adresele lor neîntrerupt.

Încă nu m-ați înștiințat despre primirea n-rului 4, tom. II, despre n-ru 1, tom. I și despre broșurile franțozesti. Le-ați primit? Au trecut prin censură? Ați mulțumit pe toți cu n-ru 1, tom. I? Să știți că pachetul cu *Gazeta* n-ro. 47 s-a pierdut de curier și toți românii au rămas fără-de / 146 dînsul. Mă rog trimite-mi încă mie un exemplar, dimpreună cu *Foaia pentru minte* etc. cea alăturată (care, firește, s-a pierdut dimpreună cu *Gazeta*).

Bălcescu m-a lăsat iarăși singur. Duminică au fost trei săptămîni de cînd a plecat la Paris, dimpreună cu maioru Filipescu și cu Cost. Negri de la Iași. Alecsandri (moldoveanul) a plecat în Persia, frate-său cu tată-său, la Paris. O mulțime de tineri, încă alții și în vîrstă foarte înaintată, parte pregătiți, parte nepregătiți, au plecat de aici în anul acesta la Paris, spre a-și face un curs de învățatură sau spre a cheltui banii părinților¹.

Madame Eliade a sosit din Italia.

Domnul (prințul) în scurt timp va merge la Breaza și de acolo la Comarnic. Se vorbește mult despre schimbarea ministrilor. Alții zic că vor rămînea tot aceștia, pînă la deschiderea Obșteștii Adunări, ce are negreșit să se facă în toamna aceasta, după ce se vor alege noii deputați.

Trimite-mi și tomul I din *Magazinul* / lui Kurz² (adecă broșura V),^{146v} precum și broșura a V [-a] din *Archiv des Vereines*³ (cele patru dintîi le am), apoi și *Denkblätter der Siebenbürger Deutschen* von G. Trausch⁴.

Ce mai fac blăjenii noștri? Se strînge soboru? Sibienii au dobîndit vicariu? Cînd se sperează alegerea de episcop?⁵

Domnul Bălășescu o să facă o călătorie, prin Brașov, pînă la Pesta, pentru tipărirea *Dicționarului*⁶.

Aveți bunătate de păziți regularitatea întru împărțirea *Magazinului istoric*, căci se pling mulți că odată le vin mai multe, de altă dată mai puține.

Al d-tale plecat, *Laurian* m.pr.

Tocmai acum ne curg esamenile; iertați-mă că nu poci să vă scriu mai lămurit. În săptămîna viitoare vă trimit și n-ru 5, tom. II.
147 Noatele care d-voastră vi le-a îngăduit censura, nu ni le îngăduie nouă. / [Adresa:] *An Herrn Georg Baritz*

Redacteur der *Gazetta de Transilvania* Wohlgeboren zu *Kronstadt*

¹ Despre plecarea lui Bălcescu la Paris în 1846, vezi G. Zane, *Aspecte noi ale vieții lui N. Bălcescu în lumina unor documente inedite*, în *Studii*, XIII, 1960, nr. 1.

² Vezi supra, scrisoarea VI, n. 3.

³ *Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde*, publicație a Reuniunii pentru cunoașterea Țării Transilvaniei; a apărut la Sibiu, între 1843—1918. În răstimpul 1853—1871, publicația s-a editat la Brașov. De la 1853 a apărut în serie nouă. Vezi și Heinrich Rész, *Deutsche Zeitungen und Zeitschriften in Ungarn*, München, 1935, p. 47, nr. 62.

⁴ În 1846 Joseph Trausch lansează prospectul unui lexicon: *Biographisch-literarische Denkbücher der Siebenbürger Deutschen*. Se va publica abia în 1868, sub titlul *Schriftsteller-Lexicon oder biographisch-literarische Denk Blätter der Siebenbürger Deutschen*. I. Band, Kronstadt, 1868, XXX + 393, p.; II. Band, Kronstadt, 1870, 463 p.; III. Band, Kronstadt, 1871, 604 p. Bariț anunțase proiectul lui Trausch în 3 iunie (vezi *Gazeta de Transilvania*, IX, 1846, nr. 45, p. 180). De aici a aflat Laurian despre lexicon.

⁵ „Sibiinii“, adică ortodocșii din Transilvania, vor dobîndi un vicar la 21 august 1846, în persoana lui Andrei Șaguna, pînă la această dată arhimandrit al mănăstirii Covil, dependentă de episcopia sîrbească a Neoplantei. În anul următor, la 2 decembrie 1847, are loc alegerea de episcop neunit al Transilvaniei. În urma alegerii, după instrucțiunile impuse de Viena, a trei candidați (Ioan Moga, Moise Fulea și Andrei Șaguna), împăratul îl numește episcop pe acesta din urmă, în primele zile ale anului 1848, cu toate că obținuse cele mai puține voturi în sinod. Vezi Nicolau Popea, *Arhiepiscopul și metropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, 1879, p. 28—38. Cf. și scrisorile lui Pavel Vasici către Bariț din anii 1847—1848, la B.A.R., ms. rom. 1003, f. 7—16.

⁶ Despre promisiunea lui Nifon (Nicolae) Bălășescu de a da un *Dictionar latino-român* vezi amănunte interesante la V. A. Urechia, *Op. cit.*, tom. II, p. 308—309. Din acest dicționar se va tipări abia în 1848, la Sibiu, fasc. 1 (A-Aula) a tomului I, sub titlul *Dictionarum latino-romanorum*. Restul lucrării va rămîne pentru deceniile următoare.

XI

Domnule Bariț!

București, 3 august (1)846

De la începutul lunii lui iulie mă lupt tot cu boalele și abia m-am mai întremat puțin în zilele trecute. Ieri am expediat prin librariul Visarion (adecă el, prin un căraș) și n-rile 5 et 6 din *Magazinul istoric*, fiecare cite 150 exemplare, cărora am mai adaus și 100 *Schneller Ueberblick der Geschichte der Romänen*¹ (a 2 Zwanziger). Domnul dr. Vasici, cătră care sînt adresate, după obicei, va avea bunătatea a vi le amana².

Vă rugasem să puneți în *Gazetă* că au ieșit la București *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*, par A. Treb. Laurian etc.³ a 20 Zwanz. și că se află exemplare la redacția *Gazetei*, dară se vede că v-ați uitat, cu toate că esemplarele trebuie să le fiți primit cu n-ru. 4, linga care au fost împachetate. Dară daca a rămas pînă acum, acum vă rog de nou pentru/ 148: această mică osteneală. Mai tîrziu, ca peste o lună, să aveți bunătate să puneți și cele nemțești, și din aceste din urmă să aveți bunătate să trimiteți cite 10 exemplare la ștabul fiecărui regiment românesc; socotesc că vor afla amatori. Puteți să puneți în *Gazetă* și cuprinsul n-rilor 3, 4, 5 și 6 din tomul II.

Din cauza boalei n-am putut să scriu încă la Arad pentru beiușani, dară de nu s-au prenumerat la începutul tomului, (neavînd să plătească anticipando), de bună seamă că vor primi acum tomul întreg tipărit și așa socotesc că nu faceți rău dacă li le trimiteți acum pe cîste. Crez că dacă avem noi atita încredere cătră dinșii și ei se vor purta cinstit cătră noi. Din multe locuri, mai ales din Ungaria, de la Pesta, de la Deda etc., se plîng că sau nu / primesc esemplarele de loc, sau le primesc nere- 148^v gulat (p. sem., primesc n-ru. 2, apoi 4 apoi 6, și 3 et 5 nu primesc de loc), sau că primesc mai puține din unele numere decît le-ar trebui să le vie regulat. De aceea vă rog, pe lingă toate greutățile care le știu că le aveți, să îngrijiți ca să le primească toți toate și regulat. Gavra se plînge că n-a primit nici un esemplar din manualele de filozofie, cu toate că eu vă rugasem să-i trimiteți 10 esemplare.

Espediți-mi cit mai curînd *Istoria despre începutul românilor*⁴ a lui Petru Maior, precum și cea bisericească a aceluiași. Nu s-ar putea afla manuscrisul continuării, tomul al II[-lea] al acestei din urmă?⁵

Eu v-am mai făcut doi abonați la *Gazetă* și la *Foate* de la începutul lui iulie: unul e d. *Vasil. Urzescu*, profesor la Rușii-de-Vede, altul e *părintele Nichifor*, arhimandrit al s-tei episcopii Rîmnice. / 149^v

D. Bălcescu o să zăbovească iarna aceasta la Paris⁶, așadară eu am dat esemplarul Bălcescului la d. Urzescu. D-ta, așadară, schimbă adresa Bălcescului cu a Urzescului. Exemplarul meu, de la întîia iulie, l-am dat părintelui Nichifor, așadară de la primirea scrisorii acestei fă o adresă pentru Nichifor pe gazetele următoare din acea zi, și mie îmi trimite un esemplar întreg, de la începutul lui iulie.

Eu îți scrisesăm dăunăzi, între ceilalți abonați, și pentru d. prof. Munteanu; acum văz că de la 1^a iulie nu-i mai vin gazetele la redacția *Învățătorului satului*⁷. Ce faceți? Le expediți de-a dreptul? Aveți, poate, altă înștiințare? D. căpitan Cornescu-Olteneanu⁸ se plînge că nu-i trimiteți gazetele pe semestrul acesta, cu toate că el s-a înțeles cu d-voastră pentru totdeauna ca să i le trimiteți și să primiți banii din loco. Mă rog regulați lucrurile cit mai bine, atît pentru interesul cit și pentru multele supărări care

D-l dr. Vasici să facă bine să ne ierte pentru osteneala d-lui.

Esemplaru d-lui vine gratis, din toate numerele.

Laurian m.p. / 149^v

¹ Vezi scrisoarea IX, n. 2.

² Ca să adoarmă vigilența autorităților vamale austriece, Laurian nu-i expediază lui Bariț direct coletele cu cărți, ci prin intermediul doctorului Pavel Vasici, directorul Carantinei Timiș. Cele 400 de exemplare de care pomeneste Laurian au fost primite de Vasici împreună cu următoarea scrisoare (la B.A.R., ms. rom. 996, f. 150):

„Domnule doctor,

Noi vă trimitem aici 150 exemplare n-ru 5, t. II și alte 150 exemplare n-ru. 6, t. II din *Magazinul istoric* și 100 exemplare *Schneller Ueberblick der Geschichte der Rumänen*. Aveți bunătate de le primiți și le espediați mai departe, observind formele cuvenite.

Laurian m.p.

București, 3 august (1)846°.

³ Vezi scrisoarea IX, n. 2.

⁴ Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia întocmită de...*, Buda, 1812.

⁵ Idem, *Istoria besericei românilor atît a acestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre*, Buda, 1813. Ineditele lucrări în: T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855 și în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, IX, 1966.

⁶ Bălcescu va reveni în țară abia în aprilie 1848.

⁷ *Invățătorul satului*, publicație a Colegiului „Sfântul Sava”, a apărut de la 1 oct. 1843 pînă în decembrie 1852. Ieșea de două ori pe lună, sub redacția lui Petrache Poienaru. De la 1 ianuarie 1849 s-a numit *Foaie satului*, iar în 1852 *Foaie satească*.

⁸ Pentru numele de abonați din această scrisoare vezi supra, scrisorile VI, VII și X.

XII

Domnule Bariț!

Bucur[ești] 29 august (1)846

Eu nu mai citez a vă scrie prin ocaziuni particulare, că mi se pare că nu-mi primiți scrisorile, precum cea din urmă, trimisă la 3 august prin dascălul Militar din Veștem. Prin acea scrisoare vă rugasăm să-mi mai trimiteți un exemplar de *Gazetă* și de *Foaie* de la 1 iulie începînd; 2) adresa Bălcescului să o schimbați cu a d-lui Vasile Urzescu, profesor la Rușii-de-Vede, pentru că Bălcescu o să rămîie în anul acesta, pînă la primăvară, la Paris; 3) vă rugasăm să-mi trimiteți *Magazinul* lui Kurz, ce a ieșit din tomul II, adică broșura a 5ª etc., apoi broșura / a 5ª din *Archiv des Vereines etc.*; 4) să-mi trimiteți *Istoria* lui P. Maior pentru începutul românilor, și cea bisericească. La aceste mai adaug: 5) să-mi trimiteți *Sylloge tractatum Transilvaniae* de la Szász Károly¹. Dară cît se poate mai în grabă, că am mare trebuință de dinsele.

Îmi pare rău că trebile *Magazinului* nostru merg așa slab. Abonații să plîng din toate părțile Ungariei și ale Transilvaniei că sau nu primesc broșurile, sau nu le primesc regulat unul după altul. La Arad se plînge ¹⁵¹ Gavra că nu i s-au trimis nice manualele de filosofie. Pentru be / iușani am scris lui Gavra. Pentru poștă, sperez că pe anul viitor ne vor trece în tarifă. Aveți bunătate de îngrijiți pînă atunci și d-voastră mai cu căldură. Vă rugasem să dați vreo cîteva exemplare la librari. Acum Nemet² scrie aici la Winterhalder³ să-i trimită atîtea exemplare din *Magazin*, din *Manual de fil.*, din *Tentamen criticum* etc. Nu mă poci destul mira cum el nu știe că la d-ta se află acele cărți!? Puteați să depuneți la

dinsul vro 10 exemplare din fiecare operă. Vă rugasem să puneți în *Gazetă* că la București a ieșit de supt tipariu / și se află de vînzare și în Brașov ¹⁵² *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains par A.T.L.* etc., precum se află pe scoarța titlului, și acum mă pomenesc că d-ta pui anunța din dosul acelei broșuri. Aveți bunătate de o puneți acum și mai trziu puneți și *Schneller Ueberblick der Rumänen, von A. T. L.*, iarăși precum e scris pe scoarță. Prețul, pentru fiecare, e 2 Zwanz⁴. Pentru Maniu vă rog faceți un pachet de 16 exemplare n° 4, 5 et 6, tom. II și 10 esem. de manuale și i-l trimiteți la Sibii. D-lui Gheorghe Dragomir Grădințu dați nrii 3, 4, 5 et 6, tom. II (pe Zwanziger gata).

Al d-tale plecat, Laurian m. pr. / ¹⁵²

Censura de aici a oprit n-rile 64, 65 et 66 din *Gazetă*. Aceasta dezgustează mult pe abonați. / ¹⁵¹

¹ Szemerjai Szász Károly (1798—1853), jurist și profesor de drept la Colegiul din Aiud. Vezi despre el la Szinnyei József, *Magyar irók életé és munkái*, vol. XIII, Budapesta, 1909, p. 427. Lucrarea cerută de Laurian se intitulează: *Sylloge tractatum aliorumque auctorum publicorum historiam et argumenta B. Diplomatis Leopoldini, resolutionis idem quae Alvincziana vocatur, illustrantium*, Cluj, 1833.

² Wilhelm Németh, librar în Brașov.

³ Despre activitatea de librar și tipograf a lui Wintherhalder vezi Florica E. M. Condurachi, *Enric Winterhalder, tipograf și revoluționar. Cîteva scrisori inedite*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, I, 1955, p. 240—243; Nicolae Liu, *N. Bălcescu, E. Winterhalder și biblioteca „Magazinului istoric”, tot acolo*, II, 1957, p. 137—166; Corneliu Dima Drăgan, *Completări și precizări asupra studiului N. Bălcescu, E. Winterhalder și biblioteca „Magazinului istoric”, tot acolo*, III, 1960, p. 280—281; Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, București, 1970, p. 33—35, 82, 101, 108, 112 etc.

⁴ *Coup d'oeil ...* va fi anunțată în *Foaie pentru minte...*, 1846, nr. 40, p. 320: „Literatură. În București au ieșit, dar de vînzare se află și la redacția noastră, cum și la d. librariu W. Németh în Brașov, următoarea broșură: *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains* par A. Treb. Lauriani, professeur de philosophie au College National, Bukaresti, Imprimerie du College National, 1846”. În nr. 43, p. 344 se anunță în termeni similari și *Schneller Ueberblick der Geschichte der Rumänen* versiunea germană a aceleiași cărți.

XIII

[București, septembrie—noiembrie 1846]¹

Frate Bariț!

Am primit scrisorile d-tale. Am primit și pe Maior², și broșura 2 din tom. II^{le} al lui Kurz, dară di ce nu mi-ai trimis și broșura 1^{iu} din acel tom?

Eu espedesc mine-poimine un pachet cu 50 exemplare n-ru. 2, 3, 4, 5 et 6, tomul I și 50 n-r. 1, tomul II, ca să aibi din toate broșurile, din amîndouă tomurile, cite 150 exemplare. Apoi mai adaug 16 exemplare n-ru. 4, 5 et 6, tomul II pentru Maniu. Pe lingă acestea, 200 exemplare *Brevis conspectus histor. rom.*³ Nota bene: exemplare[le] *Magazinului* trimise aici trebuie să fie toate censurate și de aceea vei scăpa de năcazuri. Îmi pare rău că cu nr. 3 încă nu s-a isprăvit comica călătorie. Numai dacă nu s-ar perde! Mă bucur de *Chinezaturile*⁴ care mi le făgăduiești;

le aștept cu nerăbdare, că tocmai acum lucrez și eu ceva despre tran[silva]nii noștri, dară chiar pentru aceea te rog trimite-mi cit mai în grab
 159° *Syl[loge] tractatum Tran[silva]niae*, de la Szász Káro[ly], că am/prea mare
 trebuință chiar acum, și apoi îmi vei trimite *Chinezaturile* cînd le vei
 primi d-ta. Cu aceasta, nu uita de broșura 1, tom. II a lui Kurz, nici
 de cele ce au ieșit din *Archiv des Vereines*. În genere, trimite-mi orice
 iese sau au ieșit asupra Tran[silva]niei, în orice limbă, fără a mai aștepta
 ca să-ți scriu eu. Dară nu-ți uita nici de *Notitia Archivi Capituli D.
 Carolinensis* de Kemény⁵ și de *Kritische Studien* (sau cum se chiamă),
 de Schuller⁶.

Domnul căpitan Olteniceanu primește *Gazeta*; mai trimite una lui
spătariu Ioan Ghica, de la 1^a iulie 1846, tot pe seama mea. Apoi, arhi-
 mandritului Nichifor nu i s-a trimis n-ru 70; acesta pune-l într-a mea,
 ca să i-l dau.

Dumneata-mi spui să facem socoteala. Iacătă-o: eu-ți sînt datoriu
 a-ți plăti 2 exemplare de *Gazetă* și *Foaie*, de la 1 ianuar pînă la 1 iunie
 159° 1845; apoi, 3 exem. pe semestru 2^{le} același an; apoi 21 esemplare / pe
 semestru 1^u, anul 1846; 23 exemplare pe semestru al 2^{le} idem. Totul face
 580 Zwanz. Apoi, un exemplar *Magazinul* lui Kurz, 1 exem. *Magazinul*
 lui Kemény, ungurește, *Istoria* lui Maior și cele ce-mi vei mai trimite.
 Prețul acestora însemnează-l d-ta!

D-ta mi-ai fi dator pe 150 exemplare *Magazin* tomul I = 1050
 Zwanziger; scoate zeciuiala pe seama d-tale de 105 Zwanz.; rămîne
 845 Zw. Așadară, diferența ar fi = 845 - 580 = 265 Zwanziger; mai
 scoate și prețul cărților trimise x, și apoi rămîne: 265 - x = S.

Din broșurile latinești trimite gratis 50 la Blaj, 25 la Sibii, 25 la
 Cluj, 40 la Orade, 20 la Timișoara, ca să se dea studenților români din
 clasele umanoare și din cele mai înalte.

Încă o dată, pentru că — nu știu cum — nu mă înțelegi: pune în
Gazetă titlul broșurei franțoești, *Coup d'oeil etc.*, cum stă pe scoartă
 160° și / prețul de 2 Zwanz.; două vro 3—4 numere, pune și al celei nemțești,
Schneller Ueberblick etc., iarăși cum stă pe scoartă, prețul 2 Zwanz.;
 și mai tirziu al celei latinești, *Brevis conspectus histor. etc.*, cum stă pe
 scoartă, prețul 1 Zwanz.; dară nu mai uita, că mă năcăjești.

Îți retrimiț *Acclusum*; nu e nimic. Pentru Popescu-mi⁷ pare rău, că
 am auzit că e un român prea de treabă. Popazu⁸ și Moga⁹ au făcut
 prea rău pîrindu-se unul pe altul. Pentru dînșii, românii o să mai piarză
 un drept, cum au perdut mai multe altele, tot prin vina lor.

Toți abonații din Tran[silva]nia și din Ungaria să-ți plătească d-tale
 prețul *Magazinului* și al altor cărți de la mine, prin urmare și Gayra.
 Eu îi voi scrie și lui.

Adio!

Noutăți n-am ce să-ți scriu. Domnul se tot primblă prin țară;
 acum e dincolo de Olt. O să avem și noi Adunare generală.

160°

Laurian. |

¹ Scrisoare nedată; după conținut este ulterioară celei din 29 aug. și ante-
 rioară zilei de 1 dec. 1846 data deschiderii Adunării Obștești.

² *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, cerută în scrisoarea XI, din
 3 august.

³ Broșura latină tipărită de Laurian la București. Vezi supra, scrisoarea IX,
 n. 2.

⁴ „Chinezaturile“ promise de Bariț, broșura anonimă maghiară *Vizsgálódás
 az erdélyi kenézségekről; egyszersmindt az erdélyi két oláh püspök igazolásul felelet
 Trausch és főkép Schuller cáfolataira. Irtá egy igazságkedvellő hazafi, kiadták többen.
 Nyomtatott N[agy] Enyeden, 1846. Foaie pentru minte..., 1846, nr. 41 inserează, la
 p. 327—328, un lung anunț-analiză despre această publicație, favorabilă româ-
 nilor transilvăneni. Broșura, de fapt un act de manevră politică din partea
 nobilimii maghiare, îi apără formal pe românii transilvăneni, aflați în dispută cu
 patriciatul săsesc încă din 1842, pentru lămurirea situației locuitorilor români din
 „Pămintul crăiesc“.*

⁵ *Magyar-Gyerő-monostori gróf Kemény József* (1795 — 1855), istoric ma-
 ghiar din Transilvania, despre care vezi date interesante la Szinnyei József,
op. cit., vol. IV, Budapesta, 1897, p. 1435—1441. Lucrarea cerută de Laurian este:
Notitia Historico-diplomatica archivi et literalium Capituli Albensis Transilvaniae,
 Cibinii, 1836, în 2 volume.

⁶ Despre *Johann Karl Schuller* (1794—1865), vezi Joseph Trausch,
*Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denklätter der Siebenbürger
 Deutschen*, Kronstadt, III. Band, 1875, p. 248—261. Laurian îi cere lui Bariț cartea
 lui Schuller intitulată *Umriss und kritische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen.
 Mit besonderer Berücksichtigung der Geschichte der deutschen Colonisten im Lande*,
 al cărui prim volum apăruse la Sibiu în 1840.

⁷ Vasile Popescu profesor la Blaj.

⁸ *Ioan Popasu* (1808—1889), viitor episcop ortodox al Caransebeșului, era
 în 1846 protopresbiter în Brașov.

⁹ *Ioan Moga*, nepotul episcopului Vasile Moga. Era arhimandrit în Sibiu, iar
 la sfîrșitul anului 1847 va concura pentru scaunul episcopesc ortodox al Transilva-
 niei. Vezi și scrisoarea X, n. 5.

XIV

București, 22 dechemv. (1)846

Frate Bariț!

Am primit scrisoarea d-tale cea din urmă și, conform aceleia, am
 primit și cei 33 Zwanz. de la Romanov¹. Aici mă grăbesc a-ți trimite
 numele abonaților la *Gazeta* și *Foaia* d-tale, pentru anul viitor 1847:

1 Postelnicu Ștefan Golescu	7 procurorul Eughenie Predescu
2 arhimandritul Eufrosin Poteca	8 marele logofăt Constantin Can-
tacuzino
3 arhimandritul
Nichifor de la
Rimnic	} de nu sînt abo-
nați prin alt co-
nariului episc. lector
4 profes. Semi-
nariului episc.
Râmnic, Gavr.
Munteanu	
5 prof. Seminariului episc. Buzău,
Petru Suci	9 pitarul Gheorghe Florescu,
judecător,
6 profes. Școalei centrale de la
Rușii-de-Vede, Vasile Urzescu	10 căpitanul Constantin Olteni-
ceanu
	11 spătarul Ioan Ghica
	12 domnul Alesandru Gugiu
	13 magistratul orașului Giurgiu
	14 profesorul de filosofie, A. T.
Laurian.

N.B. Nu mai scrie *de fizică*, ca pe cele din anul curgător! Și-mi mai trimite încă vreo 6 exemplare fără nume, pentru care gîndesc să aflu încă abonați, așa ca să fie 20 exemplare. Pe cele cu nume tipărește în-
155 dată adresele, dacă se poate, și le trimite de-a dreptul la abonați. /

Pentru librariul care mi-l recomanzi în privința *Magazinului istoric*, cu 20—25%, sunt mulțumit a i-le da, numai să se însarcineze a trimite toate exemplarele la abonații din Banat, Ungaria (Oradia, Peșta etc.) și din deosebitele părți ale Transilvaniei, fără a-mi mai face altă socoteală de nu știu ce, și de a îngriji iarăși de la sine pentru trimiterea și retrimiteră la Cluj, precum se obicinuieste. Dară să nu le ție numa în librăria d-lui și să le vinză numai la cei ce se vor arăta, că așa nu facem nimica, și apoi este chiar și în contra scopului acestei publicări. Cu o vorbă, eu le trimit de aicea la Brașov cu cheltuiala mea; apoi de acolo mai înainte (cu condiția trimiterii în alte locuri) să îngrijească d-lui, cu cheltuiala d-sale, și eu îi dau cele 20—25%.

Aici curge Obșteasca Adunare², dară nu cu ușile deschise, precum s-au obicinuit mai înainte, ci cu ele închise, prin urmare nu e o adunare obștească (generală, publică), ci o adunare secretă. Deocamdată se iau la socoteală cheltuielile făcute în deosebitele ramuri ale administrației.
155^v Cuvîntul răspunzător / la cuvîntul de deschidere al lui Vodă poate că l-ai cetit din *Curierul român*³.

Aici îți trimit o înștiințare a „Asociației literare“⁴ din anul curgător. Comitetul vă roagă să o puneți și în gazeta d-voastră.

În zilele acestea voi espedi și pachetul cu cite 200 exemplare n-rii 5 et 6, tom. III, din *Magazinul istoric*. Aveți bunătatea de îngrijiți cit se poate mai bine pentru cenzurarea acestui tom; aș dori în tot modul să treacă nevătămat și nebintuit. De cumva s-ar întimpla vreo împotrăvire, aveți bunătate a mă înștiința praevie, ca să vedem cum putem să-l mintuim. Eu am suferit și aici ceva năcaz, din cauza că avem censor de altă nație și de altă lege⁵.

Vedeți de mai latinizați și d-voastră literele, că noi avem aici de gînd să introducem în anul viitor cu totul pe cele latine. N-ar face cinste transilvanilor, cînd ei au început mai întii cu litere latine, și acum să rămîie cei din urmă!

D. Eliade încă n-a mai ajuns de la Lipsca. Nu cumva se află pe la d-v?⁶

Poftindu-vă An Nou fericit, am cinstea a mă însemna al d-v. sincer amic,

156

Laurian. /

N.B. Din cartea tipărită *Prietinul tinerimii*⁷, o să trimită Romanov un exemplar; ar fi bine dacă s-ar putea vinde și în Tr[ansilv]ania. Prețul ei este numai 3 lei = 25 cr. C. M. /
156^v

¹ Iosif Romanov, librar din București. Pentru perioada 1846—1848, relațiile lui Bariț cu el se pot urmări în corespondența de la B.A.R., ms. rom. 1004, f. 103, 154, 165, 190, 197, 201, 203, 206.

² Despre lucrările Obșteștii Adunări a Țării Românești în sesiunea din iarna 1846—1847 vezi *Vestitorul românesc*, X, 1846, nr. 90—102; 1847, nr. 1—15.

³ Cuvîntul de deschidere a lucrărilor Obșteștii Adunări din decembrie 1846, rostit de Bibescu, s-a publicat în *Curierul român*, XVIII, 1846, nr. 95, p. 369—372. Răspunsul Adunării, prezentat de mitropolit, banul Teodor Văcărescu, vornicul Ștefan Bălăceanu, marele logofăt Dimitrie Ralet și marele logofăt Grigore Grădișteanu, apare tot acolo, nr. 95, p. 377—378.

⁴ Despre activitatea Asociației literare din București o analiză competentă, pe bază de bibliografie mai veche dar și de inedite, la Cornelia Bodea, *op. cit.* Înștiințarea trimisă de Laurian este, probabil, aceea referitoare la iminenta apariție a *Bibliotecii Universale (Foaie pentru minte...*, 1847, nr. 2, p. 8), combinată cu știrea trecerii lui Heliade prin Brașov, în drum spre Țara Românească.

⁵ Cenzorul de „altă nație și de altă lege“ era Simeon Marcovici. Următoarea scrisoare a acestuia către Bariț, păstrată la B.A.R., Fond. coresp., inventar nr. 33.535, dezvăluie un crîmpei din pătîmirile redactorului brașovean cu cenzura:

„București, 1843, martie 16

Domnul meu,

Măria Sa Prea Înălțatul nostru Domn, luînd cunoștință deplină de rugăciunea ce faceți domnia voastră prin scrisoarea ce i-ați adresat, cu cel din urmă număr al *Gazetei* domniei voastre, a poruncit suptiscălitului a vă face cunoscut că lasă întru a domniei voastre loialității și dreaptă judecată alcătuirea articolelor *Gazetei*, adăogînd că nu aveți a vă atinge cîtuși de puțin cu expresii supărătoare de puterile vecine, care să află întru de-a dreptul înclinare cu acest principat.

Îndeplinind luminata poruncă, mă socotesc norocit de prilejul ce mi s-a dat, de a face a domniei voastre cunoștință, prin înscris, și a mă putea însemna, cu cea mai deosebită cinstire, a domniei voastre plecată slugă,

Simeon Marcovici.“

La bătrînețe, Bariț va adnota scrisoarea în următorii termeni: „Din ordinul Consulatului Rusiei, *Gazeta* și *Foaia pentru minte etc.*... mi se oprise din Muntenia. Marcovici era pe atunci censor. L-am rugat ca să fie mijlocitorul la Domnul țarei, G. Bibescu, ca să se ridice interdicțiunea. Aicea se vede răspunsul primit.

În august 1845 am cercat o mijlocire la Viena, dară ministerul poliției, com[ite]le Sedlnitzky (polon), cunoscut de om foarte sever, îmi dete rezoluțiunea verbală apăsată: „Despre amica imperiului nostru, Rusia, să nu mai cutezi a scrie nimic, nici de bine, nici de rău. Tot așa, să nu cutezi a turbura, prin publicațiunile d-tale, întru nimic relațiunile de bunii vecini (die Freundnachbarlichen Beziehungen) cu cele două principate valahe“.

⁶ Va face popas la Brașov peste cîteva zile. În *Foaie pentru minte...*, 1847, nr. 2, p. 8, apare următorul anunț: „Pentru *Biblioteca Universală*. D. păharnic Ioan Eliade, arhivariul statului în Țara Românească și proprietariu al unei tipografii, în călătoria sa de la Lipsca către București, trecînd pe aci tocma de Anul Nou și arătîndu-ne că spre realizarea măreței întreprinderi de *Biblioteca universală*, înștiințată în a tr., cumpără cinci teasuri de fer, cum și cîteva măji de litere nouă, noi grăbim a încu-noștința publicului această știre cu atît mai virtos, cu cît sîntem pătrunși că la un asemenea se cuvîie să dăm cu toții, după putință, mină de ajutor. Deocamdată se vor tipări clasicii elini și romani, traduși în limba noastră“.

⁷ *Prietinul tinerimii*, manual pentru clasele primare tipărit la București, la sfîrșitul anului 1846, din inițiativa Asociației literare. A avut un succes atît de mare încît în anul următor s-a pus problema scoaterii unei noi ediții. Vezi Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 45—46.

XV

București, 9 ianuar (1)847

Frate Bariț!

Mă grăbesc a te mai înștiința despre patru abonați la *Gazeta* și la *Foaia* d-tale:

1 părintele Filotei, economul St. Episcopii de la Buzău, la Buzău

2 domnul căpitan Cozacovici, la București

3 domnul Grigorie Arghiropolu, idem

4 domnul Elisei Armei¹, econom, idem

Deci, te rog ca pe patru din cele șapte exemplare trimise mie să pui aceste adrese și pentru celelalte trei vom mai vedea în viitor. Totdeodată te rog să scrii la împărțitorul gazetelor de la poșta de aici ca să fie mai exact și mai cinstit întru împărțirea foilor și să îngrijească cu scumpătate pentru trimiterea celor adresate pe afară pe la județe, că se plîng foarte abonații din această cauză, și aceasta îți aduce mare pagubă d-tale. Mulți se dezgustează și se lipsesc.

Trebuie să fi primit și pachetul cu n-rii 5 și 6 din *Mag. istor.* Îngrijește, mă rog, ca să / treacă cit mai nevătămat prin foarfecile censurii. Mă interesează prea mult ca tran[silva]nii să-l primească întreg.

Din cele patru numere censurate, trimite 16 exemplare la prot. Nic. Maniu la Sibiu.

Bălășescu se află încă tot la Sibii, din cauza tipării cărților sale². Dacă ți-ar cere esemplare din *Magazin* sau din *Filosofie*³, trimite-i cite va pofti. Domnul doctor Vasici să primească totdeauna esemplariul gratis.

Apropos! Eu încă n-am primit *Archiv des Vereines etc.* care anticipando a trecut în socoteală. Trimite-mi-l cit mai în grabă, dimpreună cu *Sylloge tractatum Transilv.*, de la Szász Károly⁴. Cum aș putea să capăt *Decretum tolerantiae* al lui Josef II?⁵ Nu-l ai d-ta?

Ce fac predicile lui Sigismund Pop?⁶ La mine s-au arătat următorii abonați pentru acele predicile:

1 părintele Alesandru Popescu, protonotariu și efemeriu la biserica Colegiului național din București

2 părintele Costandin, idem

161° 3 păr. Ioniță, protonotariu la Biserica „Sf. Nicolaie“ din Lipsani /
4 părintele Anghel, sechelariu și efemeriu la Mănăstirea Sărindariul din București

5 părintele Ioan Carp, diacon la Mănăstirea Sărindariul din București

6 părintele Gheorghie, preot la Biserica dintr-o Zi din București

7 A. T. Laurian, prof. de filosofie, 2 exempl.

Peste tăt, 9 esemplare.

Nota bene: părinții sint ambițioși și vor să-și vază numele tipărite. Vă rog scrieți autorului. Numai dacă și predicile ar fi bine scrise [deteriorat] că cei de aici nu prea pot să mistuiască stilul ungurenilor.

Noutăți n-avem acum; [deteriorat] Eliade a ajuns la București. Buletinul i s-a luat, *Curierul* a încetat⁷. Domnul Brăiloiu are de gînd să dea o gazetă politică și literară; încă n-a început⁸. Schweder ș-a re-inceput gazeta germană; primește 300 de la stăpînire, subvențiune⁹.

Academia Iașului știi din gura Ionescului că s-a desființat. Poate că ai cetit ofițiuul prin care se vestește că tinerii boieri să vor primi pe viitor în Univers. de la Petersburg ca să învețe legile¹⁰ sau, cum zice Ulpian, *justi injusti[que] scientiam*¹¹.

Adieu, Laurian / 162

[Adresa]: An Herrn Georg Baritz
Redacteur der Gazette de Transilvania zu Kronstadt

¹ *Elisei Armatu* (sau Elisei Armei, Iuniu Armatu, Eliseu Iuniu Armatu), transilvănean stabilit în Țara Românească. Va juca un anumit rol în revoluția de la 1848 din Ardeal.

² Vezi scrisoarea IV, n. 2 și X, n. 6.

³ *Manual de filosofie* ... după Delavigne. Vezi scrisoarea VI, n. 5.

⁴ Vezi supra, scrisoarea XII, n. 1

⁵ *Edictul de toleranță*, importantă reformă iluministă a lui Iosif II, pe linia consolidării despotismului luminat. Emis la 1781, edictul vizează instaurarea calmului confesional în imperiu, prin tolerarea tuturor religiilor. Menținîndu-se supremația religiei catolice, se lasă exercițiul liber și celorlalte religii. Pentru românii din Transilvania, actul a însemnat intrarea confesiunii ortodoxe în rîndul religiilor recepte și, implicit, întărirea politică a acestora. Edictul de la 1781 nu-și limitează însemnătatea la domeniul religios, ci cuprinde și prevederi de ordin social, pe care românii transilvăneni le puteau exploata în favoarea lor, ca de pildă indicația împăratului ca la numirea în funcțiile administrative să nu se țină cont de confesiune.

⁶ În *Foaie pentru minte* ..., 1846, nr. 46, p. 367—368, apare o *Înștiințare despre tipărirea cuvîntărilor bisericesti*, în care Sigismund Pop, preot greco-catolic și profesor în Beiuș, anunță că a dat la tipar un volum de *Cuvîntări bisericesti pe sărbători, dumineci și deschilinite întimplări, pentru folosul tuturor preoților, păstorilor sufletești și mirenilor români de prin cetăți și de prin sate*.

⁷ Între 1 ianuarie—24 iunie 1847, *Curierul român* n-a apărut. La reluare (vezi an. XIX, 1847, nr. 1) Heliade Rădulescu dă lămuriri în legătură cu încetarea temporară a publicației: „Lipsa redactorului din patria sa, de cîteva luni (vezi scrisoarea XIV, n. 6), spre aducerea celor trebuincioase pentru începutul unei Biblioteci Universale, ocupațiile sale neconținute de la a lui reînturnare întru cele ce se ating de același scop a făcut să înceteze această foaie în acest semestru“. În tipografia lui Heliade Rădulescu se tipărea și *Buletin, gazetă oficială*. La 4 ianuarie 1847, publicația oficială capătă un nou redactor, pe Zaharia Carcalechi, devenind *Buletin ofițial al Principatului Țării Românești*, și un format nou. Vezi consemnarea acestei schimbări în *Gazeta de Transilvania*, IX, 1847, nr. 5, p. 19.

⁸ Este vorba de publicația *Album științific și literar*, din care au apărut doar două numere, în 9 și 16 februarie 1847. Editată de C. N. Brăiloiu, revista voia să fie continuatoarea *Propășirii*. Vezi G. Baiculescu, *O revistă puțin cunoscută din prima jumătate a sec. XIX: Album științific și literar, București, 1847*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, III, p. 153—158.

⁹ *Bukurester Deutsche Zeitung* a apărut între 30 dec. 1844—1 ianuarie 1845, de două ori pe săptămînă. Publicația a reînviat la 1/13 ianuarie 1847. La 1/13 ian. 1852 își schimbă numele în *Bukurester Deutsche-Walachische Zeitung*, iar la 1/13 mai 1852 revine la vechiul nume. În 1857 Karl Schweder, redactorul ziarului, moare, iar publicația e continuată de Wallenstein. Ultimul număr a apărut în august 1861. Vezi *Publicațiunile periodice românești*, vol. I, București-Leipzig-Viena, 1913, p. 85. Știrea reînvierii ziarului german Bariț o înserează în *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 5, p. 19: „D. Schweder reînvie *Bukurester Zeitung*, ajutat de stăpînire“, sursă fiindu-i scrisoarea lui Laurian.

¹⁰ „Din gura Ionescului“ = Ion Ionescu de la Brad. În legătură cu evenimentele care au dus la suprimarea învățămîntului național în Moldova, vezi V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. II, p. 279—330. Foile lui Bariț se vor ocupa intens de situația

creată în Moldova. Chiar Ion Ionescu de la Brad va publica în *Foaie pentru minte...*, 1847, nr. 7, p. 49—52 și nr. 8, p. 57—60, un lung articol despre *Prefacerile învățămîntului din Moldova*. *Gazeta de Transilvania* se ocupă de același lucru în numerele 20 și 25 (an. X, 1847), p. 79—80 și 98. O sinteză a problemei în *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași, 1860—1960*, vol. I, București, 1960, p. 65—72.

¹¹ Știința nedreptății drepte.

XVI

Frate Bariț!

București, 25 fevr. (1)847

De astă dată gazetele mi-au venit târziu, abia le-am primit în ceasul acesta. Am primit și hirtilele dumnilale. Voi vedea ce voi putea face cu ele. Despre acestea îți voi scrie mai târziu.

Acum ceva despre cele trecute.

Mai înainte cu vro două-trei săptămîni primisem prin d. doct. Vasici *Gruss zum neuer Jahr*¹ al lui Gött, dimpreună cu vreo trei epistole de la d. doct. Răspunzînd îndată la scrisoarea dumnealui, am alăturat și una către d-ta, supt tot aceeași copertă, și o am dat aducătorului, Niță Lingură, cărăușul. Mie mi se pare că d-ta n-ai primit nimica, de vreme ce nu-mi faci nici o pomenire despre cele ce-ți scrisesem în acea epistolă. Poate că s-a perdut. Întreabă pe d. doct., a primit el vro scrisoare de la mine prin acel cărăuș, și dacă nu, întreabă și pe cărăuș. D-ta trebuie să-l cunoști. Mi-ar părea rău să se fie rătăcit, căci îți scrisesem multe și nu-mi mai aduc aminte de toate. De acestea îmi mai aduc aminte:

1° Am mai făcut doi abonați la *Gazeta* d-tale:

a) domnul sârdar Chesar Bolliac

b) părint. arhimandrit Ioanichie Dideșteanu, ecleziarhul Sfintei Mitropolii.

163 Pune, așadară, pe două dintre cele patru exemplare care / mi le trimiți mie aceste nume (Bolliac, Ioanichie Did.) Nota bene: Chesar Bolliac mi-a plătit pe anul trecut, 1846. Așadară, această pricină s-a desfăcut. Și mie îmi trimite totdeauna două numere, dară bagă bine de seamă, că s-au încurcat multe. Din pricina aceasta, te rog ca să mi le întegrezi. Adecă îmi mai trebuie:

3 exemplare n-ru. 1

1 exemplariu n-ru 2 (cu *Foaia*)

2 esem. n-ru 3

3 esem. n-r. 4 (cu *Foaia*)

3 esem. n-ru 11

1 exemplariu n-ru 12 (cu *Foaia*).

Dar pricinile încurcării au fost și altele. Una, că ai greșit adresa prof. P. Suciului². El nu e la *Rîmnic*, ci la *Buzău*, așadară îndreptează-i adresa. Alta, că Cantacuzino s-a socotit acum să nu o mai primească, și n-rele trecute le-a perdut. Vezi minte boierească! Cu toate acestea, d-ta urmează a le trimite. Eu le dau la altul. Apoi mai trimite un exemplar de *Gaz. et Foaie*, de la început, pentru domnul *Costache Gheorghe Olarescu*, tot în socoteala mea. Și așa, ai la mine 22 abonați.

2° Profesorul P. Suciul și iconomul de la Buzău, părintele Filotei, te întreabă cine e P. Elisei, eco / nomul St. Episcopii Buzău? Și cine¹⁶³ vi l-a recomandat? Că omul acesta nu se află în ființă (vezi *Gaz.*, n. 12). Supărați lumea făr-a fi vinovat³.

3° Din *Arhivul Transilvaniei* (des Vereines)⁴ nu mi-ați trimis nimica. Așadară, îl aștept tot de la început, cît a ieșit pînă acum.

4° Bălășescu îmi scrie că v-a espedit de la Sibii 50 esem. *Tentamen criticum*. Vă rog îngrijiți cît puteți pentru vinderea lor. Dați și la librari. La Blaj și la Cluj o să trimiță Bălășescu de la Sibii, așadară nu vă mai osteniți pentru alte locuri.

5° Din *Manual de filosofie*⁵ ați trimis și la Blaj, Cluj, Oradea, Arad, sau încă nu? Dacă ați trimis, cereți-le socoteala, că nu mă amestec, pîntru nimica. Dacă n-ați trimis încă, trimiteți-le cît mai în grabă.

6° Din *Magazinul istoric* a ieșit n-ru 1, tom. IV. Voi face încercarea care mă sfătuiți.

Adio, că pleacă poșta.

Al d-tale sincer, *Laurian* m. pr.

P.S. Aș fi dat și această scrisoare la un prahovan, dar mă temeam să nu umblu ca cu cea dintîi. Deci iertați că vă fac cheltuială.

Lucrurile Obșteștii Adunări puteți să le cunoașteți din *Album*⁶/ 164

[Adresa:] An Herrn *Georg Baritz*

Redacteur der *Gazeta de Transilvania zu Kronstadt*

¹ *Urare de Anul nou*.

² *Petru Suciul*, transilvănean trecut în principatele române. A fost profesor la Rîmnicul Sărat, apoi la Academia din Iași, unde a predat istorie, drept roman și pandecte la Facultatea juridică și filozofică (vezi V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. III, București, 1896, p. 136).

³ Confuzie de abonați din partea lui Bariț: în loc de „Elisei Armei, econom, în București“, a adresat „părintele Elisei, economul Episcopiei Buzău“.

⁴ Vezi supra, scrisoarea X, n. 3.

⁵ De data aceasta este vorba de *Manual de filozofie și de literatură filosofică de W. Traug. Krug. Tradus după a treia edițiune de A. Treb. Laurian, profesor de filosofie*, tom. I, București, 1847. Vezi G. Bogdan — Duciă, *Kantianii români*, în *Semănătorul*, III, 1904, p. 81—84.

⁶ *Album științific și literar*, editat de C. N. Brăiloiu. Vezi scrisoarea precedentă, n. 8.

XVII

București, 11 martie (1)847

Frate Bariț!

Adunarea generală din București curge cu pasuri repezi; se fac puține dezbateri și se hotărâse lucruri mari în puține minute. E o deosebire înfricoșată între Camera deputaților de la București și între Dieta de la Cluj. Aici, vorbe puține și fapte multe; acolo vorbe multe și frumose, dar și fapte mai nimica. Dară și punctul pe care se află Țara Românească și Transilvania sînt cu totul deosebite. Aici sînt hotărîte

încă de mult raporturile între proprietarii de pământ și între țărani, acolo sint încă încurcate și învălinate cum a dat D-zeu și cum a vrut maliția proprietarilor. Aici e contribuția regulată și fixată, acolo încercată pe capul contribuenților, după placul dregătorilor interesați. Deci, tot omul recunoaște greutățile cu care are să se lupte Dieta cea compusă mai toată de oameni luminați, dară poate nu toți bineintențioși.

Dar să revenim la a noastră. În cursul anului acestuia, Adunarea generală a emancipat pe țiganii mănăstirilor¹ (ai statului sint emancipați de mult), a regulat învățăturile publice (veți fi primit și cetit n-r. 16 din *Vestitorul românesc*² și n-ru 17 din *Buletinul oficial*³); joi în 6 martie a regulat veniturile episcopale, cu chipul acesta: mitropolitul să primească leafă pe an 200.000 lei, fiecare dintre cei trei episcopi, cite 100.000 lei, și moșiile episcopale (al căror venit anual se urcă pînă la trei milioane lei) să se administreze de stat, și prisosul lefilor episcopale să intre în casa centrală, ca și al mănăstirilor. În urma acestor dispoziții, au să se organizeze seminarele supt îngrijirea Logofetei bisericești; numai semina-riștii absoluți să se facă preoți pe viitor; preoții să fie mintuiți de toate taxele episcopale, de cîrjă, de dirjă ș.c.l. Preoții de la țeară să primească de două ori atitea pogoane cite are un țaran, fără nici o îndatorire către proprietari. Protopopilor să [li] se facă leafă și să fie scutiți de toate dăj-diile episcopale și estra-episcopale⁴. / Acum așteptăm cu nerăbdare ca legiuirea privitoare asupra mănăstirilor pămîntești și a episcopatelor să se întinză și asupra mănăstirilor închinete la locuri străine. Dea Dom-nul D-zeu ca să izbutească și aceasta!

După Paști are să se stringă Adunarea generală estraordinară, pentru alegerea episcopilor⁵. Socotim că această alegere o să fie cu atît mai norocită (și mai cinstită), cu cît s-a amorțit indemnul spre simonism, prin hotărîrea de joi.

Mai uitasem hotărîrea pentru tribunale. Dară efectul acesteia se va lămuri mai bine prin punerea în lucrare și prin priveghierea stăpînirii. (Ce-ți place, pune în *Gazetă* supt X, dară taciturnitate confesională!)⁶

Acum de ale noastre.

Aducătorul acesteia e domnul Elisei Armei, economul, abonatul d-tale; dară nu *Elisei*, economul Episcopiei Buzău, care încă n-a venit pe pământ. Vi-l recomand! E om zdravăn, copt la minte; ș-a ales o che-mare bună: economia rurală. Cu aceasta o să facă bani, nu ca noi cu literatura. Vă trimit prin dînsul un pachet cu 200 exemplare *Magazin istoric*, n-ru 1, tom. IV și cu 50 exemplare *Prietenul tinerimii* (după comîndul d-tale) și un plic cu 5 exemplare *Magazin* (după sful d-tale). De la Romanov am primit 60 fl. C. M. (nu ți-am scris și în altă epistolă?), de la ceilalți voi vedea ce poci primi.

N-ai greșit că mi-ai trimis exemplare întregi din *Gazetă* pentru Bolliac și păr. Ioanichie Dideșteanul, că eu ți-am mai făcut un abonat, pe *Manoil Popovici, neguțator în Lipsani*, deci trimite-i pe viitoriu de la n-ru 18 începînd, inclusive. Și mai am speranță — cu toate că numai probabil, încă nu secură — că mai fac încă unul; deci, trimite-mi și pentru acesta un exemplar întreg, de la n-ru 16 inclusive; și așa, mie pe viitor, tot-deauna, cite trei exemplare. (Dară al lui Man. Popovici, extra, supt

adresa lui.) / Domnu Cost. Gheor. Florescu vă întreabă dacă mai aveți¹⁶⁵ exemplare întregi din *Foaie*, pe anii 1843 și 1845; ar vrea să le aibă și să le plătească, și încă și celelalte de pe anii dinainte de 1843, adecă 1842, [18]41, [18]40 etc., regresive. Ba și mie mi-ar trebui. Dați-ne un răspuns decisiv și curînd la aceasta!

Întrebuințezi o manieră curioasă de a-mi trimite scrisori. Bine faci. Dară dacă ai foi de gazetă din anii trecuți, mai bine trimite-mi așa: n-ru 63, 64, 65 et 66, anul 1846; și 41 pînă [la] 47, apoi 51, 95, anul 1844; și din foaia liter. n-ru 3, 27, 28 pînă [la] 52, anul 1842; 14, anul 1843; 3, 8, 15, 24, 30, anul 1844; 1 pînă [la] 21, 49, anul 1845; 32, anul 1846.

Ce, încă n-ai primit *Tentaminile*⁷? Bălășescu îmi scrie de două săp-tămîni că ți le-a trimis. Cum se poate?! Cu *Filosofiele*⁸ mergem rău. Blăjenii s-au arătat prea indiferenți. Trimite din manual 30 exemplare lui Țipariu (adresează-le la Bălășescu la Sibii, la Hochmeister⁹, și el le va trimite la Blaj). Voi scrie și lui Țipariu; socotesc că vom face ceva.

Te plîngi de Gavra. Acel om e ciudat. El mă însărcinează cu multe și nu face nimica pentru mine. Vezi de îl prinde d-ta.

Mă întrebi să-mi dau părerea cum am putea să facem pe români cititori? La aceasta nu știu ce să răspunz. Eu am încercat cu ruginismul, am încercat cu mijlocismul și cu radicalismul, și tot nimica. Românii noștri se împart în patru clase, din două puncte de vedere: în *bogați* și *săraci*, apoi în *cultivați* (cu ceva cunoștințe) și în *proști* (ignoranți). Acum am băgat de seamă că cei mai mulți bogați sint proști și cei mai mulți cultivați sint săraci. Pe lîngă acestea, mai pune și lenea și nepă-sarea, cea innăscută românului, (nu te supăra!), și vezi cît de puțini ceti-tori rămîn. Numai una îmi pare rău: că și eu sint sărac, că dacă aș fi bogat, le-aș face cărți și le-aș da gratis la săracii cultivați și ai vedea ce de cititori aș avea.

Mă întrebi de *Album*¹⁰. Numai în trei dumineci a văzut lumina și a ... murit. L-a oprit stăpînirea. De ce? Nu-ți mai spun.

Mă întrebi ce zic de *Organul* Blajului¹¹. Eu încă zic ca d-ta / bine¹⁶⁶ că au început și ei odată. Afară de acestea, se văd încă fără practică în fabricarea jurnalelor, dară se vor forma; *omne initium durum*. În pri-vința literară, mi se pare că cît țin de bine etimologia, așa știu de rău sintactica. Dară se vor îndrepta! D-ta știi că eu sint autorul *Tentamelui*, prin urmare, purist radical. Cu toate acestea, socotesc că la un journal ar fi făcut bine dacă ar fi pus semne pe vocale incai un an, pînă s-ar deprinde cititorii. Eu le-am făcut aici vreo 25 abonați, dară leiden, mai toți dascăluți, numai trei boiari, și pe unul dintre aceștia cam cu sila. Cu toate acestea, eu am bune aspecte pentru viitorul *Organului*; socotesc că o să stirpească aplecarea multor blăjiani de a se unguriza; apoi spre cler în genere poate să aibă mare influință; de aci poate apoi să-și întinză foloasele și mai departe.

Intra paranthesim. Blăjenii și moldovenii au un vițiu gramatical adînc înrădăcinat. Ei zic: „Acest cal e a meu“, „Acești cai sint a dom-nului“, „Aceste scrisori sint a părintelui“. Românii de aici nu pot suferi aceste fraze. Ei zic: „Acest cal e *al meu*“, „Acești cai sint *ai domnului*“, „Aceste scrisori sint *ale părintelui*“. Și, cu dreptul. La acestea, iartă-mă

să-ți mărturisesc sincer că nici d-ta nu bagi destul de seamă: cînd le zici bine, cînd rău, blăjonește.

Ducă-se! Altele: am primit 8 exemplare din *Predicele* lui Aron¹². Le voi vinde.

N.B. Prețul unui exemplar de *Prietenul tinerimii* este aici de 3 lei, sau 64,1/4 cr. Dară nu mi-au lăsat nici un rabat pentru cheltuielile drumului și ale vînzării; așadară, publică-le pentru Transilvania cu cîte 80 cr., ca să-ți iasă cheltuielile d-tale, și mie îmi fă socoteala pe prețul lor de aici, adică: $50 \times 67,1/4 = 3362$ cr. = 56 fl. m.c. = 150 lei, cum am să le plătesc la editori.

Dară tot ai uitat să îndreptezi adresa lui Suci: *Buzău*, în loc de Rîmnic.

Din *Gazetă* mai trimite-mi un n-r. 10 din acest an (fără *Foaie*).

Mă întrebasăși dăunăzi ce senzăciune a făcut articolul din *Satelit* pentru Brăila¹³. Nici una. Cine drac îl cetește! Al d-tale încă a trecut prin cenzură. Anul acesta am fost norocoți. Nu s-a oprit nici un număr din *Gazetă*. Cei ce pricep lucrurile, citesc dezbaterele de la Cluj, cu multă plăcere. Tipărește cuvinte de ale lui Kemény D. cît mai pe larg. Pot să folosească și aici, indirecte¹⁴.

Bine faci că mai pui cite un adaus. Mai multe n-ar strica.

Am suprascris numele alla Romana, că nu mi-a mai rămas loc pentru dînsul să-l subscriu. /

P.S. Domnului Trausch¹⁵ multă închinăciune. Recomîndă-mă domnului Kurz¹⁶ și contelui I. Kemény¹⁷. Socotesc că la vară să le fac cunoștința în persoană. Pregătește-mi drumul. Am citit cu mare interes articolul lui Kemény despre chinezate. Ai dreptate că de și se pare a fi în contra rom[ânilor] dară ne spune altele, încă și mai importante. Ia-te bine cu ei, ca să scoată la lumină cît mai multe documente de acest fel. /

P.S. Domnului doctor Vasici, multă plecăciune. Întreabă-l, n-a mai primit scrisoarea mea de la Nică Lingură (de la acela pe care îmi trimisese și d-lui una). Mișelul! I-am dat un Zw., numai să o ducă.

P.S. Dară *Sylloge, Sylloge!* Mult întîrziază, parcă Clujul e în America. Din *Archiv des Vereines* încă tot nu mi-ai trimis nimica. Apoi *Kritische studien* ale lui Schuller! Mi se pare că el încă începuse un *Archiv*¹⁸; trimite-mi-le toate! /¹⁹

¹ În ședința din 13 februarie 1847 a Adunării Obștești, Bibescu prezintă un proiect de lege pentru dezrobirea țiganilor mănăstirești, cu următoarea remarcă: „Cunoscînd sentimentele de care se află însuflați mădularii Cinstitei Obștești Adunări, nu sîntem la îndoială că vor vedea întru acest proiect prilejul de a dobîndi unul din cele mai mari drepturi la a omenirei și a posterității recunoștință“ (vezi *Vestitorul românesc*, XI, 1847, nr. 13). În același număr se publică și proiectul de lege compus din 3 articole: a) țiganii tuturor așezămintelor bisericesti „și ai oricărui așezămint public“ vor fi slobozi și volnici a se însoși cu români, parte bărbătească și femeiască; b) „capitația“ dată de țigani pentru dezrobire se va folosi spre eliberarea țiganilor vînduți de proprietarii particulari; c) se vor lua măsuri pentru răscumpărarea familiilor de țigani de la particulari. Vezi și Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 349—350.

² În numărul 16, din 25 februarie, *Vestitorul românesc*, publică ofisul Domnitorului către Departamentul Credinței, referitor la aplicarea legii pentru emanci-

parea țiganilor. Timp de trei ani, țiganii dezrobiți vor fi scutiți de orice datorie către proprietari, după care „vor intra în rîndul celorlalți clăcași“.

³ Același ofis.

⁴ *Legiuirea despre regularia averilor și veniturilor Mitropoliei și ale episcopilor și despre îmbunătățirea soartei preoților*, în *Vestitorul...*, XI, 1847, nr. 21, p. 82—84.

⁵ Adunarea va fi aminată, din cauza pustiitorului incendiu care a izbucnit în București în ziua de Paști, 23 martie 1847.

⁶ Mare parte din scrisoarea lui Laurian s-a publicat, sub formă de știre și sub semnătura X, în *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 23, p. 91—92.

⁷ Exemplarele din *Tentamen criticum*.

⁸ Adică cele două manuale de filozofie traduse de el: după Delavigne și după Krug.

⁹ Librar și tipograf sibian.

¹⁰ Vezi scrisoarea XV, n. 8.

¹¹ De la 1 ianuarie 1847, Timotei Cipariu începuse, la Blaj, tipărirea unei noi publicații periodice românești, *Organul luminării*. A apărut pînă în septembrie 1848, cînd încetează în mod fortuit, ca urmare a izbucnirii războiului civil.

¹² Este vorba de cartea lui Teodor Aron, *Cuvîntări bisericesti despre cele șapte păcate de căpetenie pe duminicile păsimesilor*.

¹³ Indicație greșită. De fapt, articolul a apărut în *Siebenbürger Wochenblatt*, 1847, nr. 21, p. 143—144. Foarte bine documentat, autorul, care se ascunde după semnul ✪, critică vehement administrația orașului Brăila, pe care o face răspunzătoare de aspectul edilitar extrem de neîngrijit al urbei. Din venitul de 100.000 de piaștri realizat de municipalitate, abia 10.000—20.000 au fost investiți în lucrări cu caracter edilitar. Construcțiile evoluează anevoie, întrucît regimul economic al acestora este neavantajos. Strada Galaților, de pildă, în lungime de 600 metri, nu are decît 7 construcții din cărămidă. Nu există un spital modern, lipsește un hotel atît de necesar într-un port, nu există restaurant. Însuși portul reclamă urgente măsuri de renovare. Se impune cu necesitate construirea unui drum terestru între Brăila și Galați.

¹⁴ Laurian se referă la lucrările Dietei de la Cluj, deschise în septembrie 1846, în problema relațiilor urbariale. Readuse în dietă după 25 de ani, discuțiile au provocat o sciziune serioasă între aristocrația retrogradă și partida liberală, reprezentată de conții Bethlen János, Teleki Domokos, Bethlen Sándor, Rhédei János, Gyulai Lajos ș.a., dar mai ales de baronul Kemény Dénes. Scrisoarea face aluzie la cuvîntările acestuia din urmă, pătrunse de înțelegerea că problema urbariilor nu se mai poate reglementa în spiritul vechilor principii și că este nevoie de reforme care să îmbunătățească situația țărănimii din Transilvania. *Gazeta de Transilvania* publică aproape număr de număr, din septembrie 1846 pînă în noiembrie 1847, informații despre lucrările Dietei, fragmente din actele și documentele elaborate de forul legislativ de la Cluj. Despre rezultatul descurajator al acestei sesiuni dietale vezi A. I. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, tom. I, Viena, 1851, p. 186—210. Este cel mai complet izvor românesc asupra acestui moment. Papiu Ilarian analizează hotărîrile Dietei, dezastruoase pentru români, prin prisma unei concepții sociale înaintate.

¹⁵ *Joseph Trausch* (1795—1871), cărturar sas, autor a peste 50 de lucrări despre trecutul politic și cultural al Transilvaniei. Date utile în *Schriftsteller-Lexicon...*, vol. III, p. 409—421. Lexiconul, de fapt o bio-bibliografie a literaților sași din Transilvania, a fost editat chiar de Trausch.

¹⁶ *Idem*, II, p. 314—319, un interesant capitol dedicat lui Anton Kurz.

¹⁷ Vezi scrisoarea XIII, n. 5.

¹⁸ Începuse într-adevăr, în 1840, sub titlul *Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart. In Verbindung mit mehreren Mitarbeitern und im zwanglosen Heften herausgegeben* von I. K. Schuller, vol. I, Sibiu, 1840. Majoritatea articolelor sînt ale lui Schuller. Vezi și *Schriftsteller-Lexicon...*, v. III, 1875, p. 253; la Heinrich Réz, *op. cit.*, p. 47 referința despre această publicație este greșită.

¹⁹ Cele trei post-scriptumuri sînt plasate pe marginile filei 165 r + v.

Domnule Bariț!

București, 6 mai 1847

Cu ocaziona venirii domnului Molnar, vă trimit aici un pachet cu 200 exemplare *Magazin istoric* n-ru 2, tom. IV. Aș fi vrut să vă mai trimit și 5 exemplare *consumo*, dară nu mi-ați răspuns la trimiterea celor 5 din n-ru 1 și așa nu știu dacă au putut să vă serbească scopului d-voastră.

Am primit și abonamentul domnului maior Stoica¹ dară se plinge aspru pentru neorînduiala împărțirii. N-a primit n-rile începînd de la 9 pînă la 19 inclusive, deci să roagă să binevoiți a i le trimite, că vrea să le conserveze. Pentru *Organ*², se roagă ca domnul Nica³ să i-l trimită regulat. Numai cînd și cînd primește cite un număr minjit. Să vede că i le întrebunțează la băcănie. Pentru semestrul II se mulțumește să nu i se mai trimită (scil[icet] *Organul*). Mie îmi lipsește n-ru 18 din *Gazetă*, dimpreună cu n-ru 9 din *Foaie*, deci vă rog serios să mi le trimiteți, ca să le am complete. /

V-am mai făcut un abonat, pe domnul pitar Matei Conțescu; acesta vrea să le aibă de la începutul anului; trimiteți-i-le de-a dreptul, supt adresa d-lui. Adresa profesorului P. Suciuc tot nu ați schimbat; el e la Buzău, nu la Rîmnic; se face învălmășeală, îndreptați-o.

Veți fi auzit că Țirca s-a omorît la un sat de lingă Buzău, pe Moșia Chirculescului. Întîmplarea se povestește în deosebite chipuri; unii zic că vrînd el să omoare pe Chirculescul pentru că i-a atacat nevasta și ne izbutînd într-aceasta, apoi s-ar fi omorît pe sine. Alții zic că l-ar fi omorît chiar Chirculescul cu slujile lui, care e cunoscut de om crud. Nu se știe pentru ce, lucrul nu s-a luat încă la cercetare, cu toate că au trecut două săptămîni⁴.

Vă trimit aici o foiță din partea francezilor, pentru o întîmplare neînsemnată, dară adinc simțită de dinșii. Dacă socotiți, puneți-o în *Gazetă*⁵. /

Alte noutăți n-am să vă scriu. Veți fi primit înștiințarea despre schimbarea ministeriului⁶.

Pentru ce nu publicați prin gazetă *Tentamen criticum*, care acum trebuie să vă fie venit?

Ce isprăvi ați făcut pe la Presburg, Viena etc.?⁷

Al d-v sincer, Laurian.

P.S. Dacă n-a venit cumva d-l Bariț, d. Murășanu e rugat, pre cît *168* va putea, să răspundă la cele însemnate în aceasta.⁸ /

¹ Ștefan Stoica, ofițer și scriitor.

² *Organul luminării*.

³ Gheorghe Nica, negustor din Brașov. S-a ocupat și de expedierea foilor transilvănene în principatele române.

⁴ *Gazeta de Transilvania* relatează întîmplarea în nr. 38 din 12 mai, p. 150, sperînd că „citorii vor ierta a jărtfi cevaș mai multe rînduri la acel nenorocit bărbat, prieten însă de cruce al redactorului acestor foi“. Se specifică și felul cum a fost omorît: i s-a tăiat gîtul în pat, noaptea.

Gheorghe Țirca, fiul bogatului agricultor Oprea Țirca din Săcele, făcuse studii gimnaziale la Blaj, liceale în Cluj, la piariști, iar la Viena se pregătise pentru cariera

de preot. Nu și-a încheiat studiile teologice, din motive pe care i le arătase lui Bariț: „Starea unui preot neunit, dacă nu e cu totul desperată, este însă pururea nesigură, atîrnătoare numai de la placul și caprițul unora și al altora“. După un an de studii politehnice, tot în Viena, pleacă în Țara Românească, pentru a-și face o stare. Era arendaș pe o moșie a boierilor Chirculescu, atunci cînd o mină criminală — „ucigașul ar fi însuși un boier“, notează Bariț — îi ia viața la 34 de ani.

⁵ În *Gazeta de Transilvania* nici o relatare despre vreo „întîmplare neînsemnată“ a unui francez.

⁶ *Vestitorul românesc*, 1847, nr. din 2 mai, publică ofisul lui Bibescu, prin care aduce la cunoștință Sfatului administrativ noua compoziție a cabinetului: logofățul Emanoil Băleanu la Departamentul Dreptății, logofățul Alexandru Villara la Interne, logofățul Constantin Cornescu la Departamentul Credinței, logofățul Constantin Herăscu la Vistierie, iar logofățul Constantin Filipescu la Secretariatul Statului. Cîteva zile mai tîrziu (vezi *idem*, nr. 37, din 13 mai) Emanuil Băleanu și Alexandru Villara sînt ridicați la rangul de mare vornic.

Bariț publică, după *Vestitorul...*, o știre comasată a celor două evenimente, în *Gazeta de Transilvania*, 1847, nr. 41, p. 162—163.

⁷ La începutul anului 1847, Bariț a fost invitat să facă parte dintr-o comisie în problema construirii căii ferate transilvănene. Rolul comisiei era extrem de dificil, întru cît orașele mai mari din principat își disputau cu rivalitate infocată traseul „drumului de fier“ preconizat. Membrii trebuiau să cunoască realitățile și perspectivele economice ale diferitelor centre și să se orienteze în consecință. Cooptarea lui Bariț în comisie este o dovadă a prestigiului de care se bucura redactorul de la Brașov. Comisia s-a transformat într-o delegație de studiu, care a efectuat o călătorie pe ruta Arad-Budapesta-Bratislava (Presburg)-Viena. La întoarcere, Bariț publică în *Gazeta de Transilvania* (X, 1847, nr. 39, p. 131—132) *Unele observații despre cărașii noștri*. Vezi și George E. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, VI, 1969, p. 123—149.

⁸ Pe plic, lingă adresă, Laurian notează: „Pachetul nu s-a putut trimite“.

XIX

București, 18 mai (1)847

Frate Bariț!

Din tăcerea d-tale asupra punctelor însemnate într-o scrisoare a mea din 5 mai¹ (mi se pare), trimisă prin d. Molnar, trebuie să conchiz că încă nu Ț-a venit acea scrisoare. M-am scirbit cu totul a mai scrie prin ocaziuni private.

Iacă punctele de atunci, dimpreună cu altele de acum:

Doi inși mai doresc a avea *Gazeta* d-tale, dimpreună cu *Foia*:

1 d. *pitaru* Matei Conțescu, la București

2 d. *pitaru* Teodosie Ghica, la Giurgiu.

Aceștia vor să le aibă de la început. Trimite-li-le de-a dreptul, dară cît mai în grabă, pînă ferbe focul, că știi că oamenii noștri se răcesc cam iute. Factorul de la poștă (împărțitorul) tot face secături. Pe semestrul II vor să-l scoată și să puie altul în locul lui. O să vedem dacă acela va fi mai exact. La mine se plîng de lipse:

1 maghistratul de la Giurgiu n-are n-rii 11, 14 și 28

2 maior Stoica n-are 9—19 inclusive

3 Laurian n-are n-ru 18, împreună cu *Foia* 9.

Faceți tare bine dacă le împliniți, mai virtos la cel din urmă, că oamenii vor să le conserveze pro memoria.

Alta: *Gazeta* d-tale n-ru 38 dimpreună cu *Foaia* 19, s-a oprit de cenzura de aici. Nu știm pentru ce. Unii zic pentru că ați fi scris despre niște boiari că sînt în prepus că ar fi oameni necinstiți, pe carii aici toată / lumea îi știe că sînt oameni răi, și despre niște fii de boiari că ar fi rău crescuți, pe carii iar toată lumea îi cunoaște de stricați. D-ta vei ști mai bine ce ai scris. Aici nobilimea e persoană sacrosanctă și nu e iertat nici a zice că se pare a fi oameni răi, nici chiar atunci cînd faptele lor strigă la cer².

„București. Țara Românească³

Vineri în 16 mai, după mezul nopții, muri Marele Vornic Ștefan Bălăceanu, mădulariu al Înaltului Divan, în vîrstă de 64 de ani. Vrednicul român moștenise virtuțile părintelui său, Costandin Bălăceanu, prin a cărui stăruință se introduseră în școale învățăturile în limba română, supt profesorul Lazar, de nemuritoare pomenire. Ștefan Bălăceanu, care din copilărie se adăpase cu cele mai frumoase cunoștințe, ajută pe zelosul său părinte cu luminile sale și-l îndemnă spre înființarea școlului celui național. Mai în urmă, implini el însuși onorabilul post de efor al școalelor. În slujbele politice se arată pururea cel mai mare apărător al dreptății. El fu singurul boiar care cunoscuse legile patriei și păzi sfînta dreptate cu toată străjnicia.

Ieri, în 17, se îngropă la Mitropolie, însoțit de toți ce i-au cunoscut
169 laudabilele sale calități. Fie-i țărîna ușoară!“ /

Pentru n-ru 38 *Gaz.* și 19 *Foaia*, vă rog să mi le trimiteți dacă puteți. Socotesc că miine, poimîine să vă espeduiesc n-ru 2, tom. III din *Magazinul*. Ce s-a făcut cu n-ru 1 din acest tom? Intra paranthesim: miine se zice că Doamna o să plece la Ems în Germania⁴. Censorul Hill o va întovărăși, ca și de alte dați.

Prin arderea focului⁵, am rămas fără hirtie și din cauza aceasta se întirziază ieșirea broșurilor următoare. Dacă se află la vreun neguțătoriu în Brașov hirtie de mașină n-ru 6 (ca aceea pe care s-a tipărit pînă acum *Magazinul*), trimiteți-mi vro 20 topuri, pînă cînd imi va veni a mea de la Orlat.

Am primit de la Sibii *Archivul* și *Sylloge*; așadară, nu mi le mai trimiteți. Acum trebuie să vă fie venit și *Tentamen criticum*; puneți-l în *Gazete*, a 2 fl. C. M. Dară nu mai întirziați⁶.

Vale!

170

Al d-tale sincer, Laurian. /

¹ De fapt, 6 mai (vezi scrisoarea precedentă).

² Laurian nu este departe de adevăr. În numărul 38 al *Gazetei de Transilvania* (p. 150) relatînd despre uciderea lui Gheorghe Țirca (vezi scrisoarea precedentă, inclusiv n. 3), redactorul bănuie că „ucigașul ar fi însuș un boieriu“. Motivul confisării foilor este însă legat de relatările cuprinse în legătură cu incendiul catastrofal de la București, din luna martie. *Gazeta de Transilvania* cuprinde în numărul cu pricina (38, p. 152) știrea cum că, după incendiu „s-ar mai fi pus foc“, sporind nenorocirile capitalei. Cît despre *Foaie pentru minte...* nr. 19, aceasta trebuia să fie cu atît mai neplăcută autorităților din București, cu cît inserase un articol caustic despre *Educația băiatului care aprinse Bucureștii în ziua de Paști 1847* (p. 155), care se încheie astfel: „Neroni de aceștia sînt preste tot unde starea educației este

asemenea celei de la noi. Între cîteva sute pe carii poliția i-au închis pentru furtușaguri, săvîrșite cu prilejul arderii se află și feciori din case bune, crescuți și învățați acasă cu guvernori străini“. Pasajul face aluzie clară la măsurile inițiate de Bibescu pentru desființarea învățămîntului național în favoarea celui francez, în aceeași primăvară.

³ Pasajul care urmează, pus de noi între ghilimele spre a-l departaja de scrisoarea propriu-zisă, este destinat *Gazetei de Transilvania*, unde a și apărut, fără modificări (vezi an. X, 1847, nr. 42, p. 166).

⁴ Știrea se va adevăra, dar plecarea doamnei Bibescu va avea loc fără publicitate. Abia la întoarcere, *Vestitorul românesc* (XI, 1947, nr. 49) publică următoarea informație: „Sîmbătă 21 ale curgătoarei luni, Măria Sa Prea Înălțata noastră Doamnă a sosit cu vaporul de la Viena la Giurgiu împreună cu dumneaei marea logofeteasă Elena Herească și cu toată suita Măriei Sale, și fu întîmpinată de excelența sa marele logofăt al trebilor bisericesti, Constantin Cornescu, de d. maior Ioan Florescu și de d. maior Constantin Villara. M. Sa porni de la Giurgiu la 10 ceasuri de dimineață și la al doilea poște fu iarăși întîmpinată de către M. Sa Prea Înălțatul nostru Domn, însoțit de d. marele logofăt Ioan Bibescu. La trei ceasuri după amiază au intrat în capitală, cu toată convenita țere monie“. După *Vestitorul românesc*, *Gazeta de Transilvania* redă știrea în nr. 53, p. 211.

⁵ Uriașul incendiu din București, izbucnit în ziua de Paști, 23 martie 1847. Ample relatări în *Vestitorul românesc*, XI, 1847, nr. 24 și urm.

⁶ *Tentamen criticum...* va fi anunțat în nr. 42 al *Gazetei de Transilvania* (p. 168), împreună cu alte multe cărți care se aflau de vînzare la redacție, însoțit de următoarea specificare: „Această carte trebuie să aibă pentru literații noștri un mare interes, tocma acum cînd natura limbei noastre se esamină din alte două părți, cu rezultate dorite“. Cele „două părți“ sînt învățatul sas I. K. Schuller și Ion Maiorescu. Schuller publicase în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, I, 1843, nr. 1, p. 67—108 articolul *Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumänischen oder walachischen Sprache* (Dezvoltarea principiilor celor mai importante pentru studierea limbei române sau valahe), în care emite părerea că limba română ar fi de origine germană. Într-un lung șir de reflecții critice din *Foaie pentru minte...* (vezi 1947, nr. 15, p. 117—121; nr. 16, p. 125—131; nr. 17, p. 133—139; nr. 18, p. 141—143; nr. 19, p. 151—155; nr. 20, p. 162—164; nr. 21, p. 165—168 și nr. 22, p. 172—178) Ion Maiorescu polemizează cu Schuller, concluzionînd: „D[omnul] Schuller, în fundul inimei sale, simte că în români nu sînt multe dramuri de sînge german, căci atunci nu s-ar purta astfel cu noi, nu și-ar ascuți pana așa tare în contra noastră. Ori și cum, nu șeade frumos a se cirmui condeii unui om învățat de astfel de motive“.

XX

București, 13 iulie (1)847

Domnule Bariț!

V-am mai făcut încă trei abonați:

1 d. Alesandru Gugi, la București

2. *Agop*, *cafegiul* de la Hanul lui Simeon

3 d. *Petru Suci*, profesor la Seminarul de la Buzău (*Buzău*, și nu altmîntrelea!)

N.B.: pentru *Gugi* și *Agop. caf.*, de la începutul semestrului, iară pentru *Suci*, numai de la primirea acestei scrisori și cele precedente (de la începutul semestrului pînă la primirea acestei scrisori) să le puneți în adresa mea, pentru că pînă atunci i le dau din ale mele.

Dintre cei trimiși prin scrisoarea trecută, pit. *Sache Episcopescu* n-a primit n-ru 53; *Manuel Popovici* zice că n-a primit nimica din al doilea sem. Vedeți de li le trimiteți!

Eu tot n-am primit încă cele trei exemplare n-ru 47. Le aștept.

171 Popa *Ioachim P. Bojinca* de la Gherliște din Banat îmi scrie că ar vrea să aibă 2 exemplare / din *Manualul de filozofie* și 2 din *Schneller Ueberlick der Geschichte der Romänen*.

Aveți bunătate de le trimiteți la Logoj, către colectantul d-voastră, cu îndreptarea către părintele Ioachim P. Bojinca, la Gherliște.

Uitasăm, mi se pare, în scrisoarea trecută, că lui N. Maniu la Sibiu, pe lângă cele 3 exemplare din *Magazin* de la început, îi mai trebuie încă patru din broșurile: francești, ghermanești și latinești, și apoi 5 exemplari din *Manualul de fil.* Vă rog, așadară, ca dacă îi veți fi trimis acelea, să grăbiți a-i trimite și acestea, sau de nu, să i le trimiteți toate deodată.

Reforma școalelor încă nu s-a făcut și se pare că pînă la 1 septembrie n-o să se știe nimica sigur; atunci vom vedea ¹.

Eu încă nu poci să hotărâsc cînd o să ies din capitală afară.

Valete!

171°

Al d-tale sincer, *Laurian.* /

¹ Despre „reforma” școlară din Țara Românească, vezi V. A. Urechia, *op. cit.*, II, p. 311—319.

XXI

București, 23 octombrie (1)847

Frate Bariț!

Am primit toate scrisorile cîte mi-ai trimis în deosebite rînduri. Am primit acum mai în urmă, prin Romanov, și tom. II, broșura 4, din *Magazinul lui Kurz și Geschichte von Siebenb.* de Schuller ¹. Bine ai făcut că mi le-ai trimis. Eu am tot întirziat a-ți răspunde pînă acum, din cauză că nu puteam să-ți dau răspunsuri îndestulătoare. Acum, văzînd că ești în neodihnă, nu pot să te supăr mai multă vreme cu tăcerea, dacă nu poci să-ți aduc vreo mulțumire pozitivă cu scrierea.

Pentru Găitan n-am putut să fac pînă acum nimica, din cauză că economul n-a venit pe aicea și să i le trimiț numai așa la Buzău, n-o să facă nici un efect; așadară, aștept ca să mă duc eu pe acolo și să i le dau cu mina mea ².

Cu chirurgul lui Sora-Noac încă n-am putut să mă întîlnesc, ca să-i vorbesc pentru cărticele. D[omnul] Sora își inchipuiește că a făcut un lucru mare cu acele cărticele și așteaptă o senzațiune deosebită asupra mai marilor Țării Românești și nu știe că ei nu se mișcă la alte lucruri, de mii de ori mai mari și mai însemnate. De făcut n-o să facem cu ele nimica; de dăruit, putem să le dăruim cui vrea d-lui; dacă poștește un schimb cu mine, eu poci să-i dau *Manual de filosofie* și *Tentamene critice*, însă *Magazinele* nu sînt numai în dispusăciunea mea. Ca să le aducă

134

iară înapoi, nu l-aș sfătui; o să-l custe greutăți și cheltuieli mai multe decît ar prețui ele.

Pentru Vergiliu / nu știu ce să zic. Societatea pentru tipărirea căr- 172 ților folositoare nu o să-l primească, dacă nu din altă cauză, dară pentru că e scris cu litere latine și în dialectul *ungurenesc*, cum zic ei. Poate că-l va primi Eliade, cînd va începe *Biblioteca*. Pentru asta om mai vorbi. Librari n-avem aici care să întreprinză tipăriri cu speșele lor ³.

D-ta mă întrebi ce efect a făcut extractul din cronică fuxiană ⁴. Îmi pare rău să vă repetesc tot ceea ce zisesem mai sus: că oamenii noștri sînt groși la pele și nu se sperie așa lesne. Dacă vrei să te încrezi, cetește articolul Bălcescu din tomul IV, *Mag.* ⁵, care e cu mult mai tare decît cele ce scriu cronicarii sași, și cu toate acestea, abia l-au cetit vro cîțiva tineri. *Regis ad exemplum totus componitur orbis* ⁶. Arație, apatie, în toți!

Dar alta: Ghica s-a supărat di ce nu-i tipărești tot articolul ⁷. Zice că dacă nu vrei să i-l tipărești, să i-l trimiți înapoi. [...] Bolliac, cînd mai dăunăzile am trimis pe feciorul meu să-i ceară prețul *Gazetelor* d-tale (pe tot anul acesta), îmi răspunsă că el ț-a plătit *Gazeta* d-tale. Rogu-te, adevărat este? Nu poci să crez pre un astfel de om! Dacă nu ț-a plătit, înfruntă-l cum îndrăznește să mință astfel și-i scrie să plătească. Eu am trimis la el mai mult de douăzeci de ori pentru prețul *Gazetei* și o dată s-a escuzat cu o minciună, o dată cu alta. Acum zice că ț-i-o a plătit d-tale. Îmi pare imposibile! / Secul de Conțescu încă mă poartă de nas 172° din luna lui mai; scrie-i și lui o poliță, adecă așa ca să-i depue la mine. Mie îmi pare prea mult rău cînd văz că și d-ta ai tot asemenea năcazuri cu *Magazinele* mele. Ce să facem cu ele? Tiltsch ⁸ se dezvinuiește și nu vrea să se mai însarcine. Ei bine, nu se mai află altul? La Cluj sînt atîția români! Ocaziuni vin și se duc atîtea! Ce dracu?! Atît de rău să meargă comerțul într-o țară ca Transilvania?

Ați căpătat alt censor la Cluj? Spune-mi, cum și ce să facem? D-ta numai îmi tot arăți greutăți, dară nu-mi spui chipul cum să le biruim. Dară ce mă plîng?

Eu-ți făgăduisem să-ți trimit broșurile următoare cu un mod ușor, și pînă acum tot nu am aflat. Pachetele zac la mine. Dară trebuie să-l aflu. Pațiență! D[omnul] Carcalechi ⁹ îmi spuse dăunăzi că au dat la Winterhalder vro 17 # (nu știu bine) ca să ț-i-i trimiță. I-ai primit?

Poate că mă întrebi de noutăți. Nu știu nimica. Pentru școală încă nu e ce să-ți scriu. La județe s-au pus cîte doi profesori la fieștecare școală ținută. Toată țara s-a împărțit în trei revizorate. Maioreșcu are Oltenia, Aron ¹⁰ și suptînsemn[atul], județele dincoace de Olt. Mie îmi veniră: *Prahova*, *Rîmnice*, *Buzău*, *Brăila*, *Ialomița* și *Vlașca*. / Peste puțin 173 o să începem să ne facem vizitațiunile canonice. Așteptăm pe Poenaru ¹¹ ca să se întoarcă de la Craiova. Clasele cele vechi (5 la număr), din umănoare, s-au mutat la Radu Vodă și au început lecțiile la 1 octombrie. Acolo au rămas Ioniță, Marcovici, Vasile Maioreșcu, Iordache, Pop și Pavlici cu Hill, cu alți 2 nemți și cu 2 francezi (dintre care Fleet și-a dat dimisiunea). La St. Sava încă nu s-a început nimica și nici nu se va începe pînă la venirea francezilor (poate pe la Anul Nou). Aci nici boabă

135

n-o să se mai auză românește. Precum vedeți din Programă, o să se învețe mai tot limbi, științe aproape nimica¹². Se vorbește că Voinescu cu nu știu cine o să înceapă iară un jurnal.

N.B. D-ta, care ai ochi pătrunzători în trebile politice, gicește ce vor să zică întocmirile noastre, că noi nu le putem gici. Cum că *Latet anguis in herba*¹³, nu e nici o îndoială, dară unde, și ce fel? Asta n-o știm. Mai lesni de iertat ar fi un capriți rezultat din niște principie greșite. Dară nu mi să pare.

Vale.

Al d-tale plecat, *Laurian*.

P.S. Nu te înțelegem bine în foaia trecută. Acum se candidează episcopi, unde?¹⁴

P.S. Di ce nu publici în *Gazetă* că au ieșit *Manual de filosofie* de Krug, 173^v a 2 fl. C. M.? Dă-o cât mai iute¹⁵. /

¹ De fapt, *Umrise und kritische Geschichte von Siebenbürgen*, I. Heft, 1840. Vezi și supra, scrisoarea XIII, n. 5.

² *Nicolae Găietan*, fiu de țăran din Săcele, teolog la Viena. Peste un an îl găsim în rîndul voluntarilor veniți în sprijinul revoluției din Țara Românească. Pasajul din scrisoare se referă, probabil, la un comision din partea lui Găietan către Episcopia Buzăului, prin intermediul lui Laurian.

³ *Moise Sora Noac* (sau Novacul) s-a născut la Hațeg, în 1805, părinți fiindu-i preotul Matei Soranul și Maria Novac (după fantezia fiului, o strănepoată a lui Baba Novac!). A învățat la călugării franciscani din Hațeg, la Blaj, Alba Iulia, Cluj și, în fine, la Oradea (teologia). A fost apoi recrutat în rîndul conțopiștilor de pe lângă Consistoriul orădean, dar, din cauza unor conflicte cu autoritățile ecleziastice, a trebuit să părăsească Oradea, căci „fu trimes pururea de la o comună săracă și rea la alta mai săracă și tot mai rea“ (Aron Pumnul, *Lepturariu rumănesc*, tom. IV, Viena, 1865, partea 2, p. 37—38). Laurian se referă la *Cărticică de rugăciune compuse cu ocaziunea înscăunării episcopului Vasiliu Erdeli* (evenimentul a avut loc în 1842), tipărită la Oradea în 1846. La 1864 Aron Pumnul își amintește, la *loc. cit.* despre următoarele alte scrieri ale lui Moise Sora Noac, fără a specifica dacă sînt manuscrise sau tipărituri: *Eneida lui Virgiliu, tradusă toată în versuri albe* („Această traducere s-a făcut în răstimp de șapte ierni, numai noaptea, căci ziua trebuia să-și câștige cele de trebuință spre susținăciunea vieții“), *Predice la toate duminicile și sărbătorile de preste an, precum și la solemnătăți private ocaziunale, Poezii și satire feliurite, Desluciri mitologice pentru înțelegerea oratorilor clasici greci și latini cu un cuvînt despre toate numele vechie ale bărbaților însemnați, ale munților și riurilor, ce se află prin scriptele clasice, Răspuns îndreptat contra profesorului ungar Andrassy carele, depunîndu-și tot simțul de iubire de adevăr, zise public în școale în Alba Iulia „că românii s-ar trage cu oita din tîlharii trimeși de prin temnițele Romei“*.

A fost un asiduu colaborator al *Foii pentru minte...* unde a publicat poezii: *Fabulă. Ochiul și ochenașul (Microscopium)* și *Elegie. La prea îndurata numire a Mării Sale prealuminatului domn Vasile Erdeli de episcop g.c. al Oradiei Mari*, în 1842 (nr. 39, p. 310; nr. 42, p. 334), *Luna mai din anul 1845*, în 1845 (nr. 21, p. 172), *Numa poet să nu fii!*, în 1846 (nr. 27, p. 215, 216), *Hora din Sătmar și Ceres din anul 1847*, în 1847 (nr. 7, p. 56; nr. 38, p. 312), *Anul mercurlesc 1851*, în 1853, (nr. 6, p. 47—48) și *Către conferența națională din Sibiu*, în 1861 (nr. 12—13, p. 96, 104), apoi articole filologice: *Manuscrise românești cu litere avitice* (XIV, 1843, nr. 12, p. 94—95), statistice: *Statistica satului Nanda, geografică, topografică și istorică* (XVI, 1853, nr. 6, p. 43—44) și *Date statistice despre cele cinci puteri mari europene* (XIX, 1856, nr. 16, p. 58—59), reportaj: *Correspondență* (XIV, 1851, nr. 36, p. 279—280) sau traduceri: *Tristia, L. IV. Eleg. 6* de Ovidiu (II, 1839, nr. 17, p. 135—136).

Inedite de ale lui Moise Sora Noac vezi la B. A. R., ms. rom. 1000, f. 1—37 împreună cu 16 scrisori către George Bariț. Din scrisoare reiese că Bariț a propus celor de la București să tipărească traducerea lui Sora Noac din Virgiliu.

⁴ În *Foaie pentru minte...*, 1847, nr. 30, găsim următorul anunț: „În Brașov și în Sibii se află de vînzare o carte de foarte mare interes pentru toți istoricii și publiciștii patriilor noastre: *Chronicon Fuchsio-Lupino Oltardinum sive Annales Hungarici et Transilvanici. Edidit Josephus Traus, Coronensis. Pars I. Complectens Annales Ann. 990—1630. Coronae* (Brașov n. ns.), 1847. Această parte I cuprinde 41 coale tipărite: prețul îi este numai 1 f. 40 c[ruce]ri arg. Partea II va cuprinde coale și mai multe. Are citeva daturi de mare însemnătate și pentru români“. „Estractul“ care i-a lăsat reci pe cei din Țara Românească se întitulează *Spice istorice* și s-a publicat *idem*, 1847, nr. 33, p. 266—271; nr. 34, p. 273—277; nr. 35, p. 284—288; nr. 36, p. 293—296; nr. 37, p. 301—304; nr. 38, p. 307—312; nr. 39, p. 313—317; nr. 40, p. 321—325; nr. 41, p. 329—332; nr. 42, p. 337—342. Traducerea aparține lui Andrei Mureșanu. Bariț însoțește articolul cu numeroase remarci la subsol, ca următoarele: „Foame de bani, la ce nu silești muritoarele pepturi!“; „Apoi tot mai au unii obraz a zice că românii s-au învățat a mitui!“ (referire la popii săsești); „Pentru cititorii istoriei este de cel mai mare interes a cunoaște bine motivele, îndemnurile cutăror fapte și întreprinderi de ale oamenilor mari. Acest paragraf al hroniceii arată lămurit că Mihai nici astă dată n-au călcat în Transilvania numai din capriț, din pofta seacă de a ocupa o țară, cum cred unii, ci de nevoie, că după ce se stricase de tot cu turcul, apoi pe creștini îi vedea purtînd tot mască, tot două fețe“.

⁵ *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595*, în *Magazin istoric pentru Dacia*, vol. IV, 1847, p. 3—20.

⁶ Lumea-i făcută după chipul și asemănarea regilor.

⁷ Este vorba de articolul *București 1847, iulie 27. Domnule redactor!* — în care Ion Ghica analizează starea învățăturilor în Țara Românească și expune un proiect pentru organizarea învățămîntului mediu și elementar. Vezi *Foaie pentru minte...*, 1847, nr. 31, p. 249—252; nr. 32, p. 257—260; nr. 33, p. 265—266. Continuă, de fapt, considerațiile sale întitulate *Însemnări asupra învățaturii publice* (în *Propășirea*, I, 1844, nr. 2, p. 9—12; nr. 2, p. 17—19; nr. 10, p. 73—75; nr. 24, p. 185—189; nr. 25, p. 193—195). În urma „supărării“ lui Ghica, transmisă prin Laurian, Bariț publică și urmarea, *București, 1847. Domnule redactor! (Foaie pentru minte...* 1847, nr. 43, p. 348—352; nr. 44, p. 357—360; nr. 45, p. 364—365), în care expune programa materiilor umaniste.

⁸ Librar din Cluj. Vezi supra, scrisoarea VIII.

⁹ Scriitorul Zaharia Carcalechi.

¹⁰ Ion Măiorescu și Aron Florian.

¹¹ Petrache Poenaru, directorul școlilor.

¹² Ecouri ale reformei școlare pomenite în scrisoarea precedentă, n. 1.

¹³ *Șarpele se ascunde în iarbă*.

¹⁴ Probabil o confuzie, căci numerele anterioare din *Gazeta de Transilvania* și *Foaie pentru minte...* nu publică nimic în acest sens.

¹⁵ *Manual de filosofie și de literatură filosofică* de W. Traugott Krug, al cărui tom. I apare la București în 1847, în traducerea lui Laurian, va fi anunțat în *Foaie pentru minte...* abia în 24 noiembrie (vezi 1847, nr. 47, p. 383—384). Redactorul arată că publică această apariție „cu dorința de a-i mijloci lățire mai mare între junimea noastră voitoare de a se ocupa mai mult cu științe serioase“. Apoi reproduce *Advertimentul din partea traducătorului*, unde, între altele, Laurian se plînge de insuficiența terminologiei filozofice românești.

XXII

București, 28 dechemvrie (1)847

Frate Bariț!

Înțelegerea Eforiei cu Departamentul administrativ în respectul înlesnirilor pentru cercetarea școalelor din principat prin revizorii generali și pentru îndreptările ce au să se facă au întîrziat plecarea noastră

pre la județe pînă în luna lui dechemvrie. Atunci, în mijlocul iernii, am fost siliți să plecăm pe afară ca să vedem cum stau lucrurile și să reportăm ce vom afla de cuviință pentru îndreptarea lor. Eu m-am întors în București numai în ajunul Crăciunului. Așteptam ca la întoarcerea mea să aflu o scrisoare cit de scurtă de la d-ta, ca să știu ce s-a făcut cu pachetele care ți le-am trimis prin Toma Ioan, și dacă v-ați putut înțelege cu cenzura de acolo pentru cele ce vă scrisesem. Poate că ocupațiile cele multe nu v-au iertat. Acum vă mai fac odată aceeași cerere și mă grăbesc a vă face socoteala pe *Gazeta* din anul acesta (1847), semestrul al doilea.

Eu am primit banii de la 29 abonați, a 12 Zw., suma 348 Zw. Între aceștia nu se află d. *Munteanu*, care mi-a plătit numai pe semestru I, nice *Conțescu*, care mi-a plătit iar numai pe semestru I, nice *Chesar Bolliac*, care nu mi-a plătit pe tot anul, cu toate că eu îl trecusem pe 174 semestru I / între plățiți. Ca să potrivim această greșală și să nu mai introducem încurcare în socoteala care ți-o am trimis cătră sfîrșitul lui iunie, n-am trecut în socoteala de acum un exemplar dintre cele trimi[se] subt coverta mea pe semestru I. Pentru scoaterea banilor de la *Munteanu*, d-ta scrie la *Maiorescu*¹, căci crez că îi va plăti, cu toate că nu ș-a primit leafa pe tot anul acesta (de la 1 ianuar) de la Episcopie, însă e om onest. Mai scrie o dată și la *Conțescu*, care e o secătură. Am trimis la dînsul mai mult de douăzeci de ori și abia am scos prețul pe 1^{ul} semestru. Cu *Bolliac* încă te înțelege cum poți. Secul de om s-a abonat și la *Organul luminării* și nu l-a plătit, zicînd că-l vei plăti d-ta din prețul cărților ce ți-a trimis. Ca să nu rămîi de rușine cu d. *Cipariu*, treci oricum în socoteala ce o aveți (pentru 12 Zw.). Făcîndu-ți socoteala de 24 Zw. pentru *Gazeta* d-tale, pe tot anul și de 12 Zw. pentru *Organ*, dacă poți să scoți acești 36 Zw. pe cărțile care ți le-a trimis, apoi nu te-ai mai sfătui să-i mai faci vreun credit, că e omul cel mai sec din lume. /

¹ La Craiova, adică mai aproape de Rîmnicul Vlcea, unde se afla *Gavril Munteanu*.

XXIII

Frate Bariț!

București, 12 ianuaru (1)848

Nu știu din ce pricină zăbovesc gazetele d-tale. Poate că scrisoarea mea ți-a venit prea tîrziu, poate că nu ți-a venit de loc. Îți scrisesem pentru 13 abonați, cu adresele lor, și pentru 10 exemplare, supt adresa mea. Acum am mai făcut aceștia:

pitarul *Nic. Tătăranu*, 1 exempl. /
parucicu *Grecianu*, 1 ex.
maior *Ștefan Stoica*, 1 ex.
d. pit. *Zah. Carcalechi*, 4 exempl. (supt o singură adresă, a lui *Carcalechi*).

Noi încă ne-am împreunat mai mulți cu *Genilie* ca să dăm o nouă viață *Universului*. Vezi dacă-ți place¹. Îți trimit aci un exempl[ar]. Am trimis la dr. *V[asicii]* 50 exem.; ți le va da. Împarți-le pe la colectanții d-tale din Transilvania și Ungaria. Anunță-l și în *Gazeta* d-tale, zicînd că vei primi abonament. Am scris și la *Viena* ca să ne dea voie și să-l primească în tarifa, și *Universul* și *Magazinul*.

Ce mai face *Magazinul*? Cum te-ai înțeles cu cenzura? Așa e că din n-ru 1 ți-am trimis 300 și din n-ru 2 numai o sută? Faci bine că-mi retrimiți 100 n-r. 1 (dacă sînt într-adevăr 300).

D[omnul] *Adam*, directorul tipografiei, te roagă să-i scrii ce n-ri îți lipsesc din *Învățătorul satului*, ca să ți-le trimită. El așteaptă *Gazeta*. / 176

Am un năcaz: *Bălcescu* de la *Paris* mi-a scris să-i trimit niște cărți, dar acum iarna e greu, nimene nu pleacă la *Paris*. Uită-te ce am făcut: am făcut un pachet, l-am sigilat la vama de aici, l-am dat lui *Popazo*² ca să-l ducă la dr. *Vasici*, să-i spuie sincer ce este și să facă, dacă se poate, să se sigileze și la vama austriacă, de aci să se espeduiască la *Brașov*, la *Rudolf Orghidan*³, care să-l trimită la *Pesta* sau la *Viena* la un expeditor al său și apoi acela să-l trimită la *Bălcescu* la *Paris*, n-ru 94, *Rue de l'Université*⁴. Te rog stăru și d-ta într-ajutoriu, că mi-a scris mai mult de 20 ori în cauza aceasta. Pe d-ta te salutează în toate scrisorile.

D-ta trimiti gazetele la Biblioteca română din *Paris* (*Bibliothèque roumaine*, N-ro, 3, *Place Sorbona*)?⁵

P.S. Abonații care ți-i făcusem dăunazi, și pentru care ți-am scris atunci, sînt aceștia (dacă nu vei fi primit scrisoarea):

1 postelnicu <i>St. Golescu</i>	8 sârdaru <i>Eughenie Predescu</i>
2 arhim. <i>Eufrosin Poteca</i>	9 arhim. <i>Ioanichie Didișteanu</i>
3 Prof. <i>Petru Suci</i> , la <i>Buzău</i>	10 pitarul <i>Sache Episcopescu</i>
4 economul <i>Filotei</i> , la <i>Buzău</i>	11 <i>Agop</i> , cafegiul
5 arhim. <i>Nichifor</i> , la <i>Rîmnice</i>	12 <i>Alecu Gugiu</i>
6 căpit. <i>Cost. Oltenițeanu</i>	13 pit. <i>Mihail Gheorghică</i> .
7 sârdaru <i>Ioan Ghica</i>	

Și pentru suptînsemnatul, 10 exemplare, supt o singură covertă.

Laurian m. pr. / 176^v

¹ La 16 mai 1845 profesorul bucureștean *Ion Genilie* tipărea o *Înștiințare* despre iminenta apariție a unei noi publicații, revista *Universul*. Programul se arăta neobișnuit pentru peisajul publicisticii românești a vremii: „Văzînd că frumosul semn de civilizație, acea mare, zic, curiozitate ce ferbe prin tot publicul cere din zi în zi o mai multă întindere despre noutăți serioase, subînsemnatul va să cerce a adăoga și el o picătură la oceanul dorinței publicului românesc.

Va începe dară o foaie periodică numită, după însăși materia și coprinsul ei, *Universul. Noutăți din natură, cultură și literatură*. Aci se va descrie, pe scurt, tot noul ce se va afla curios și interesant, prin toată firea și măestrile; obiectele lui vor fi minunile naturii, științei și ale artei. Și, ca articolii să nu se înșire fără vreun rînd regulat, planul *Universului* va fi cu totul nou și natural, după cum firea în veci îl va înfățișa omenirii. De aceea, titlurile materiilor vor fi luate din cele ce produc minunate fenomene, nouă și interesante noutăți:

- I *Cerul*, despre stele, soare, comete, planete și lună;
- II *Pămîntul*, despre atmosferă și meteore, oceane, continente, plante și vite;
- III *Omenirea*, despre religii, civilizație, iluștri, invenții și memorabile;

IV. *Literatura*, cum scripturi, novele, istorii, orații și poezii originale;
V. *Romanitatea*, despre litere, vorbe, cuvinte și scripturi românești, căci o analiză istorică și filosofică a romanității sau a limbei românești va forma un curent principal într-această foaie și va sluji apoi drept fundament unei gramatice și dicționarului, rezonate și analitice, după materialele culese și mai gata.

Toate acestea sînt obiecte de unde scriitorii și cetitorii sorb și spun tot ce află frumos, și după a căror cunoștințe apoi se compănesc stima și meritul personal prin toate soțietățile. *Universatul* va ieși într-o foaie pe săptămînă, sau două coale pe lună.

Prețul acestei foi, după acest format, va fi numai un galben împărțesc pe an. Redactorul ar dori ca această plată să fie și mai mică, ci el nu va cruța nimic spre a înscrie lucruri numai de un viu interes dar, ca să se îndeplinească cele ce să făgăduiesc, pentru îndestularea și mulțămirea publicului, trebuiesc înzecite și lucrul și cheltuielile. Încă el dorește și nădăjduiește mai apoi a mai mări și înavuți și forma și materia acestui jurnal, după ajutoarele ce le va afla de la zeloșii patroni generoși ai binei obștești, cei însuflați de nobilele simțăminte pentru tot ce privește luminarea și înaintarea fiilor patriei.

Amatorii se pot subscrie în București la biblioteca din Colegiul „Sf. Sava” iar prin județe la d. profesori ai școalelor normale.

Ca să se înceapă anul 1846 de căpătii, d. abonați vor plăti numai șapte sfanți, pe șase luni. După numărul întii se va trimite cîte o foaie numai la cei ce au plătit. De aceea redactorul roagă pe d. amatori să răspundă prețul îndată, ca să nu se stînjinească trimiterea și suma de cîte foi trebuiesc a se tipări.

București, 1845, mai 6. I. *Genilie*“.
Primul număr al revistei a ieșit duminică 8 iulie, deci la mai bine de două luni după lansarea înștiințării volante, sub titlul *Universul. Noutăți din toată natura, cultura, literatura*, cu motto-ul „*Mens agitat molem*“. Peste un an, în 7 iulie 1846, subtitlul devine: *Minunate noutăți de prin toată natura, cultura, literatura*. Structura rubricilor anunțate în program se menține, cu toate că nu sînt foarte inspirate, pînă la mijlocul anului 1847, după care încep să dispară, făcînd loc unor titluri specifice. Această scrisoare ne ajută să deducem că schimbarea în bine a intervenit în momentul cînd Laurian începe să se intereseze de soarta revistei. Spre sfîrșitul anului 1847 apar și primele colaborări distincte ale lui Laurian, ca de exemplu *Testamentul politic al lui Ștefan cel Mare, prințul Moldovei* (III, nr. 51). La începutul următorului an, Laurian va reuși — scrisoarea lămurește acest lucru prețios — să schimbe cu totul profilul foi, transformînd-o într-o revistă general-culturală, cu preponderență istorico-filologică. Lungul subtitlu care definea *Universul* drept o publicație în primul rînd de științele naturii, dispăre. Rămîne motto-ul din Virgiliu: „*Mens agitat molem*“. În plus, revista se va tipări cu alfabet latin. Încep, din primul număr al noii serii (4 ianuarie 1848), disputele filologice, printre autori înțilindu-l pe I. C. Massin. Influența lui Laurian asupra revistei este acum covîrșitoare. Din primul număr, acesta își înserează lungul studiu istoric asupra Banatului, intitulat *Teștișana* (IV, 1848, nr. 1, p. 4—8; nr. 2, p. 12—14; nr. 3, p. 20—23; nr. 4, p. 30—32; nr. 5, p. 38—40; nr. 6, p. 44—47; nr. 7, p. 52—56; nr. 8, p. 62—64; nr. 9, p. 69—72; nr. 10, p. 77—80; nr. 11, p. 85—88; nr. 12, p. 141—142). Ultimul număr a apărut în 2 mai 1848.

² Ioan Popasu.

³ Mare negustor brașovean.

⁴ Laurian îi scrie și lui Vasici, în aceeași zi:

„București, 12 ianuarie 1848

Domnule doctor,
Coreactorul meu de la Paris, Nic. Bălcescu, mi-a scris să-i trimit trei *esemplare Magazin istoric*, tom. I—IV, și trei *broșuri din tomul III și un tom al IV*. Afară de acestea, trei *esemplare Filosofie* după Krug, 6 *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*, 1 *Scriptores Rerum hung. et trans.* și 1 *Tentamen criticum in linguam romanicam*. Eu am făcut toate aceste cărți un pachet, supt marca N.B., și l-am plumbuit la vama de aici. Dară fiindcă n-am alt drum, îl adresez la d-voastră, ca să aveți bună-tate a-l face să treacă prin vamă, să se dea la d. Rudolf Orghidan, care să-l adreseze la vrun corespondent de ai săi la Pesta sau la Viena și de acolo apoi să se espedu-

iască la Paris la *Nic. Bălcescu*, nr. 94, Rue de l'Université. Aveți bună-tate a face ce vă va sta prin putință, și mă îndătorați foarte mult.

Al d-voastră plecat serv, *Laurian*.

Dacă vor fi să se facă cheltuieli, le va acoperi d. Bariț“.

(Scrisoarea, la B.A.R., ms. rom. 996, f. 175).

⁵ Biblioteca română din Paris a luat ființă la sfîrșitul anului 1846, prin rîvna și donația lui Scarlat Virnav. Deschiderea festivă a avut loc în 8/20 decembrie. Ea urma să fie noul sediu al Societății studenților români de la Paris, în același timp bibliotecă și loc de întîlnire „pentru românimea aflătoare la Paris“. Într-o scrisoare din 3 februarie 1847 către Ion Ghica (vezi N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, corespondență, ed. de G. Zane, București, 1964, p. 75—76), Bălcescu vorbea despre noul crezămînt patriotic în termeni exaltați: „Duhul junimei d-aici încă s-a format bine. Avem acum un cabinet de cetire, c-un salon minunat, făcut de Virnav. Acesta este un centru de adunare a românilor“. *Cornelia Bodea*, *op. cit.* anexa 55, p. 297—298 publică invitația lansată de Scarlat Virnav pentru deschiderea festivă a bibliotecii.

XXIV

București, 1 febr. (1)848

Frate Bariț!

D-ta se vede că n-ai înțeles scrisorile mele din urmă. Îți scrisesem să trimiți lui *Carcalechi 4 esemplare de Gazetă*, supt o singură a lui cuvertă, de la început. D-ta îi trimiți numai un exempl. de la n-ru 6 încoace. Pentru *parucicu Grecianu* încă n-ai trimis de la început. Lui *Scarlat Voinescu*, la Buzău, încă nu i-ai trimis. Lui *Sache Episcopescu* nu i-a mai venit de la n-ru 6 încoace, dară bine că nu. Pune în locul lui sau pe *Scarlat Voinescu* sau pe sardaru *Grigorie Florescu*.

Îndreptează toate acestea, căci altminterere se supără oamenii și pe mine și pe d-ta. Mai virtos *Carcalechi* mă omoară cu cele 4 esemplare de la început. Gruici, *Brieftregerul*¹, zice că d-ta n-ai făcut pe semestru II, anul 1847, cum ț-a scris el. El ț-a / scris să-i trimiți patru esemplare supt o singură a lui cuvertă. Dumneata i-ai trimis totdeauna numai unul. Văzînd că merge lucrul așa, el nici n-a mai cerut banii de la ceilalți trei abonați, socotînd că vor fi plătit la alt colector. Pe anul acest încă primește pînă acum numai un esemplar pentru sine. Mi-a făgăduit însă că va vorbi cu abonații aceia, și dacă nu vor fi plătit în alt loc, le va cere banii.

Cu *Universul* nostru încă nu faci bine de nu-l anunzii prin *Gazeta* d-tale. A trecut luna și n-ai făcut nimica².

Pentru cele 50 esemplare din *Prietenul tinerimii*, soțietatea îmi cere banii.

Eu îți trimit aici cuvîntul cu care a răspuns Adunarea generală la cuv. lui Vodă. Dară ce e mai însemnat, tot în acea zi a mai zis Adunarea un cuvînt, prin care a dăruit lui Vodă / prisosul veniturilor vămilor (adecă cel de la vite, care n-a intrat în unirea vămilor). *Carcalechi* nu l-a publicat decît în răspunsul lui Vodă face pomenire de dînsul. De atunci pînă acum au mai ieșit niște oficie, dară nensemnătoare³.

Mercuri, 28 ian., un arnăut, care avea o pricină la tribunal și de doi ani se tot trăgănea, intră cu cuțitul în canțelaria Departamentului

dreptății, răni pe un șef de secție, doi alți amployați și pe un dorobanț, însă [nu] omori pe nimeni; pe judecătorii de la întâia instanță, care-l osîndiseră în pricina judecării ce avea, nu-i află aci și, prin urmare, nu-i omori, căci asupra lor pleasă de acasă. El fu prins pe uliță și dus tot într-acea zi înaintea Tribunalului criminal, care-l osîndi la moarte. Vineri se osîndi de cătră tribunalul de a doua instanță și sîmbătă de cătră Înaltul Divan. În toată apărarea sa, arnăutul a arătat un curagiu și o serenitate ne /obiceinuită. Acum așteptăm să vedem ce va zice Domnul, care a luat însuși la cercetare pricina, care — prin suciturile judecătorilor și ale Departamentului — îl adusese la des-
178° perajie ⁴.

Am primit 93 de bucăți din *Cartea de rugăciune* a lui Sora Noac ⁵; voi face cu ele ce voi putea. Propune-i din partea mea: 1 exemplariu *Magaz.* tom I—V, 1 exem. *Tentamen criticum*, 1 ex. *Filosofia* lui Delavigne, 1 exem. Krug, 1 ex. *Brevis conspectus*, 1 ex. *Schneller Uerberb.* și 1 ex. *Coup d'oeil sur l'histoire*.

178°

Laurian /

¹ Poștașul.

² Noua serie a *Universului* (vezi scrisoarea precedentă, n. 1). Nu va fi anunțată.

³ Bariț nu a publicat nici cuvîntul lui Vodă, nici răspunsul Adunării. Zaharia Carcalechi (în *Vestitorul românesc*, XII, 1848, nr. 6) reproduce numai cuvîntul Domnitorului. Despre subvenția votată de Obșteasca Adunare pe seama „guvernului”, respectiv a lui Bibescu, din prisosul vămilor, va pomeni totuși *Gazeta de Transilvania* (vezi XI, 1848, nr. 12, p. 48). Răspunsul Adunării la cuvîntul tronului din 18 ianuarie 1848, împreună cu acest cuvînt, s-a publicat în *Anul 1848 în principatele române* I, București, 1902, p. 122—126.

⁴ Pricina cu arnăutul criminal va fi relatată în *Gazeta de Transilvania* peste 8 zile (XI, 1848, nr. 12) pe baza altor surse, și anume alte două epistole primite de Bariț: una semnată A.P. și expediată din București, iar a doua de la C. Telegescu din Cîmpina (vezi *Anul 1848 în principatele române*, I, p. 131—132, 135—136). Soarta greului Iani — așa îl chema pe arnăut — îl va mai interesa pe Bariț în două rînduri: în nr. 14 și 15 ale *Gazetei de Transilvania*, unde anunță că făptașul a fost osîndit la ocnă pe viață. Interesant este faptul că ambele surse pomenite văd în gestul arnăutului o atitudine de dreptă revoltă împotriva strîmbătăților judecătorești. Bariț va privi și el lucrurile ca atare. De altfel, cazul de la Departamentul dreptății e unul din simptomele timpurii ale frămîntărilor ce vor urma nu peste multă vreme.

⁵ Vezi scrisoarea XXI, n. 3.

XXV

București, 18 martie (1)848

Frate Bariț!

Mă grăbesc a vă scrie, nu din altă cauză, decît numai pentru că nu v-am scris demult și pentru că mai avem niște socotele. Moriț mi-a adus o scrisoare a d-tale, dimpreună cu ordinele pentru abonați. Pin-acum însă n-am strîns nimica, dară voi îngriji.

Am cerut de la Carcalechi exemplarul de prisos. N-a putut să-mi dea decît numai niște numere lipsă și mînjite. Nu le-am primit. Așadară, el mi-a plătit trimestru de 6 Zw., și pe viitor să nu i le trimiteti,

142

(adică nu mai mult trei, ci numai două). Lui Solomon ¹ trimiteti-i-le regulat. El, după Paști, o să se ducă la Brăila, așadară, atunci, acolo. *Profesorului Dimitrie Pizo la Brăila* nu i-a venit n-ru 21 (și mi se pare nici 19, nici 20). Vedeti de i le trimiteti. Eu am fost la postă cînd s-a desfăcut pachetul și am văzut că a lui lipsește.

Pentru *Nichifor*, de care-mi scrieti, vedeti de-i trimiteti de acolo, de vreme ce cu Carcalechi nu putem face nimica. Carcalechi mi-a spus că s-a supărat Măria Sa pentru n-ru 17, unde vorbești de inecăciuni, și-a zis că ar vrea să știe cine vă este cores/pondentul, ca să-l învețe ².

Alegerea episcopilor s-a determinat pe cine o să aleagă. Se vorbește că s-a amînat pînă la 27. O să vedem pe cine o să aleagă. Se vorbește de Nifon, de economist Isaia și de economistul Filotei ³.

Astăzi sosesc profesorii francezi cari să ne formeze academie. S-au trimis căruțe după ei la Giurgiu. Ei au văzut trei revoluțiuni: una la Paris, alta la Viena și alta la Pesta ⁴.

Ei bine, d-v. ați scăpat de censură! ⁵ Acum trebuie să se sloboază cărțile noastre de la Cluj. Scrieti pentru ele, cînd veți afla de cuviință. Pentru biblioteca de aici, trimiteti prin Romanov orice carte română iese acolo. Acum cere biblioteca *Gramatica Bălășescului* ⁶.

Trimite Bălășescului *Magazinele*.

Al d-v. sincer, Laur. m.pr.

La noi toate merg în pace, deși se par oamenii cam îngrijorați. / 179°

¹ Colonelul Ion Solomon, care și-a legat numele de arestarea Guvernului provizoriu la 19 iulie 1848.

² Un lung articol, *Din București, 19 februarie* (vezi *Gazeta de Transilvania* nr. 17, p. 69—70) contabilizează catastrofele de tot felul prin care a trecut Țara Românească în ultimul an: foc, îngheț, lipsă de pîne etc. Tuturor acestora le pun virf „inecăciunile apelor, amerințînd mult rău”. După care, descrie pustiirile pricinuite de apele revărsate. Supărarea lui Bibescu vine din faptul că acest reportaj contrazice tonul penibil de optimist și lăudăros în care Adunarea Obștească și Domnitorul au prezentat situația țării, cu ocazia deschiderii sesiunii anuale (vezi cele două documente citate în *Anul 1848... I*, p. 122—126). Corespondentul pe care Bibescu ar fi voit „să-l învețe” rămîne deocamdată anonim și pentru noi.

³ Nu se vor alege episcopi. Vezi scrisoarea următoare.

⁴ După V. A. Urechia, *op. cit.*, II, p. 331—335, profesorii francezi sînt: Monty, Iuliu Dominique Varaigue, Hyacinte Hurard și Perrot.

⁵ În Imperiul austriac, cenzura se desființase în 13 martie 1848 ca urmare a acțiunii maselor revoluționare din Viena. În 15 martie libertatea presei capătă o nouă întărire, figurînd ca prim punct al programului revoluției ungare.

⁶ *Gramatica Bălășescului: Gramatică română pentru seminarii și clase mai înalte (Gramatica daco-romana)*. Lucrată de Nicolau Bălășescu, profesor, Sibiu, 1848

XXVI

București, 29 martie (1)848

Frate Bariț!

V-am trimis două scrisori, una joi, alta cu o săptămînă mai înainte, la care nu mi-ați dat nici un răspuns. Știu că veți fi fost ocupat cu multe și grele lucruri. Mi se pare, din *Gazeta* de ieri, că ați venit în neînțelegere

143

cu braşovenii. În tot modul, s-a făcut rău că nu s-a dat jalba. Dacă o cerea ei mai tare, de ce nu o aţi făcut mai tare? ¹ Cit de tare, nu strică, dară tăcerea strică. Românii trebuie să ceară acuma toţi. Păcat că n-avem episcopi! Mi se pare că amîndoi sint c... Ce dracu aşteaptă, porumbii fripţi să le cază în gură? ² Să ceară, şi trebuie să li să dea, de la magistrat, de la Universitate, de la guvern, de la Curte, de la Dietă. Să facă o mie de cereri. Toate pot să folosească, iară nici una să strice.

Aici, încă marţi, în 23, s-a închis Adunarea generală, care estimp n-a fost decît un contoar ³. Episcopii nu s-au ales. Nu ştim ce se va face după Paşti. Se zice că ar fi venit o depeşă la consulul K[otzebue] de la Petersburg, prin care încuragiază pe prinţ spre ţinerea liniştei, că dacă se va întimpla vro mică turburare, îndată vor intra oşti roseşti în ţară, pre sufocarea oricărei mişcări. Ştie Domnul ce va mai fi! Spiritele sint acum linişţite. Patriotism, ca în palmă; inteligenţă bornată, inimă 180 putredă. /

Acum ascultă:

1 Lui *Demetrie Pizo*, profesor la *Brăila*, nu i-a venit *Gazeta* d-tale de la n-ru 19 încoace nimica (căci pînă la 18 i le-am dat eu de la mine); nu ştiu de ce nu vrei să i le trimiţi.

2 *Sărdarul N. Iliescu*, secretariul Eforiei, a primit numai pînă la n-ru 12 din *Gazetă* şi de atunci nu i-a mai venit nimica; trimite-i-le şi-mi va plăti.

3 Mie să-mi mai trimiţi două exemplare de la 15 încoace (inclusive); şi apoi

4 un esemplar de la 1 aprilie încolo.

Dară să nu-ţi uiţi.

De la Romanov am primit 40 fl. C.M., însă de la ceilalţi încă nimic. Lui Carcalechi, să ştii, de la 1 aprilie încolo să-i trimiţi numai două exemplare, supt adresa lui.

Bine că a ieşit odată de la cenzură tomul IV din *Magazin*. Aşa e că a ieşit şi *Filosofia* lui Krug şi *Prietenul tinerimii*?

Aici trimiţi 200 exemplare n-ru 1, 2 şi 3, tom. IV, şi peste puţin voi trimite şi n-rii 4, 5 şi 6. Aşa e că acum nu mai aveţi cenzură? Şi, prin urmare, pachetele nu mai umblă pe la Cluj?

Mie încă nu mi-a venit voie să pui pachetele pe poştă.

Trimiţi aici 50 exemplare din *Univers*, n-ru 11 şi 12.

180°

Laurian /

¹ E vorba de unul din episoadele timpurii ale mişcărilor româneşti din Transilvania, în primăvara anului 1848. Bariţ — după cum reiese din propria relatare a faptelor (vezi în *Gazeta de Transilvania*, nr. 25, p. 105 — 106 şi *Adaos la Gazeta de Transilvania* nr. 25) — considera necesitatea firească de a porni acţiunile în numele şi cu sprijinul tuturor românilor şi nu al unei singure comunităţi. De altfel, poziţia lui Bariţ este îndreptăţită pentru acele împrejurări: „Rugăm pe toţi cititorii acestei gazete, adăpaţi bine în ştiinţele politice din 4 — 5 ţări, ca să judece cu frunte curată dacă o adresă în numele unei singure comunităţi de 12 mii suflete, iar nu în al unei ţări de 12 milioane (subl. ns.) se poate stiliza cu alţi termeni“. Este o invitaţie făţişă la necesitatea unor acţiuni în numele tuturor

București 23 Noiembrie 1875

Frate Bariț!

S-a primitu la Dă cu cărțile
adresata Domnului Adamescu.

S-au numeratu cărțile și s-au
aflatu precum s-au indicatu
de D-nea. Pachetele lui Lion
Iarcu, Massimo s-au datu
adresatilor, de la cari s-au
primitu - quietanties.

O. Hadaric mi scrie în 15°
Novembre a. c. se i transmittes
Matula de traductione a imperiu
lui ottoman, ca se lu corrigu.
Soi scimiu ca D-nea ai luat a
culla Mptu la plecarea D-tele.
Din București. Deci, decu nu s'a
transmisu pensu anume, fiu bonu
si lu transmittu anume ca se lu
pota perlura, conforme decisionii

românilor, din toate principatele. Că Bariț avea dreptate, reiese și din faptul că peste câteva zile Simion Bărnuțiu se va interesa de cele petrecute la Brașov, îndemnând la acțiuni „în unire cu frații lor”. Relatarea largă a evenimentelor, din păcate cu o umbră de îndoială asupra atitudinii lui Bariț, la Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania, în anii 1848-1849*, vol. I, Cluj, f. a., p. 124-130.

² Calificativul îi privește pe episcopii Ioan Lemeni și Andrei Șaguna.

³ Ofisul lui Gheorghe Bibescu de închedere a lucrărilor Obșteștii Adunări s-a publicat în *Vestitorul românesc*, XII, 1848, nr. 25.

XXVII

București, 8 aprilie (1)848

Frate Bariț!

Am primit gazetele cu n-ru. 28 și, pe lângă cele obicnuite, încă 2 exemplare de la n-ru 20 incoace. Pentru viitor mai faceți o adresă cu 2 exemplare, la d. profesor Ioan Codrea la Ploiești (încă cu 2-exemplare), alta la d. serdar Costache Cernovodeanu, cu 1 exemplar, la București. Mie îmi trimiteți tot câte 6 exemplare.

Ce mai faceți? Au început lucrurile a se incurca și pe acolo! Frate, aveți libertatea de a vorbi, de a scrie și de a vă aduna, vedeți de vă înțelegeți! Vorbiți, scrieți, cereți!!!

Publicați și cu gura, și prin tipariu cererile românilor. Mie mi se par cele de căpetenie acestea:

1° Independență națională. Români să figueze în numele lor, să-și aibă reprezentanții lor, să se servească cu limba lor în toate trebile lor.

2° Independență religioasă. Români să-și aibă religiunea lor română, fără dezbinare în uniți și neuniți (așa numita unire cu ungurii catolici să se desființeze); toți românii să fie numai de o lege: românească.

3° Restabilirea Mitropoliei române în Transilvania, supt care să fie episcopii români de la Virșeț, Temeșoara, Arad, Oradie, Marmureș (sic) și Bucovina. Pe tot anul să se strângă un sinod general la Mitropolie, din toate episcopatele române. /

4° Școale române în toate satele și orașele, dotate din fundurile alodiale;

5° Intrarmare generală a românilor.

6° Ștergerea iobăgismului, fără vreo despăgubire¹.

Publicați acestea și prin scris și prin grai, ca să cunoască românii, în general, ce le lipsește. Fiți mai curajoși! E slobod fiecăruia a-și declara părerile sale. Nimene nu vrea revoltă. Mulți se miră de ce d-ta, cu foaia d-tale, ești acum mai timid decit cînd era censura. Arată că ești român! Cei de aici te pîrasc de vîndut străinilor. Dovedește că nu, prin faptă!

Aici, toate în liniște, însă și în temere, fără să știi pentru ce. De la Iași se aud vești rele. Sturza a făcut o mare negliobie cu inchederea celor 13 boiari. Astăzi veni vestea că cei ce au scăpat de la Brăila (din

cei 13) ar fi atîțat răscoală și ar fi omorît pe Sturza². Atunci, rău lucru! Mă tem tare să nu ia străinii prilej de a ne călca.

Nu poț să-ți scriu mai multe.

181°

Laurian. /

¹ Programul propus de Laurian este mai avansat și mai lucid decît programele politice lansate, în aceleași zile, de Pumnul sau Papiu Ilarian și are unele puncte în plus față de Bărnuțiu. Dacă în manifestul lui Bărnuțiu de la sfîrșitul lunii martie (vezi textul acestei „provocațiuni“ la Victor Chereșteșiu, *Adunarea națională de la Blaj, 3 - 15 mai 1848*, București, 1966, p. 211 - 214) se cere recunoașterea națiunii române, congres național, limbă națională și ștergerea iobăgiei Laurian adaugă în plus unirea religioasă a românilor, crearea unei rețele școlare în limba națională, reintegrarea mitropoliei românești din Transilvania și, foarte important, crearea gărzii naționale. La acest nivel nu se va situa nici proclamația lui Pumnul (textul în *op. cit.*, p. 218 - 220) și nici programul propus de Papiu Ilarian cu ocazia adunării canceliștilor români de la Tîrgu-Mureș, în 25 martie (vezi *Foaie pentru minte...*, 1848, nr. 13, p. 99-101).

² Faptele relatate constituie epilogul mișcării revoluționare din martie 1848 în Moldova (vezi *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 37-59). Cei 13 arestați erau fruntașii mișcării: Al. I. Cuza, A. Moruzi, V. Canta[ezuzino], Em. C. Epureanu, Zaharia Moldovanu, Lascăr, Mitică și Răducanu Rosetti, N. Catargiu, D. Filipescu, Gr. Romalo, I. Cuza și Sandu Miclescu. Erau căuțați în toată țara, spre a fi arestați, Costache Moruzi și Vasile Ghica. Al doilea a reușit să fugă peste graniță. Vestea auzită de Laurian, că cei șase dintre arestați, care au reușit să scape de sub pază în drum spre Brăila, ar fi răscolat poporul și ar fi ucis pe Mihail Sturza, se referă la încercarea de răscoală a lui Costache Moruzi pentru a-i scăpa pe arestați. (Vezi Șt. Pascu *Contribuții la cunoașterea mișcării revoluționare de la 1848 în Moldova*, Cluj, 1958, p. 97-98. Aceștia vor părăsi Moldova în mare grabă, îndreptîndu-se spre Transilvania. În legătură cu mișcările din Moldova, Bariț publică în *Gazeta de Transilvania* manifestul semnat de Iorgu Sturza și Gheorghe Cantacuzino, comunicat de Gheorghe Sion și Scarlat Vîrnav (XI, nr. 30, p. 124-126), cele două ofisuri „de pacificare“ emise de Mihail Sturza (nr. 31, p. 129-130) și știrea arestării și transportării la Galați a celor 13 arestați (nr. 34, p. 139-140). Atitudinea lui Bariț este favorabilă revoluționarilor moldoveni („Nația română nicăiri nu doarme! Iată, el mai strălucit testimoniu ne dau la aceasta locuitorii capitalei moldovene.“), în zilele cînd *Albina românească* scria: „Liniștea de care capitala noastră neîntreput se bucura de la întronarea Prea Înălțatului Domn Mihail Gh. Sturza, acum în curs de cîteva zile s-au fost amenințat prin uneltirile a cîteva tineri dintre boieri, carii, pilduindu-se de cugetări vrednice de osîndă, s-au fost abătut de la datoria ce au cătră ocîrmuire“ (XX, 1848, nr. 27, p. 107). Documentele mișcării moldovene și a reprimării ei s-au publicat în *Anul 1848...*, I, p. 176 și urm.

XXVIII

Sibii, 27 iunie/9 iulie (1)848

Frate Bariț!

Este o săptămînă de cînd ți-am trimis o scrisoare și eu încă n-am primit răspuns de la d-ta. Precum înțeleg din *Gazeta*, d-ta știi urmările deputăciunii a doua la Insbruck¹. Știi că episcopul Șaguna cu suita sa, întorcîndu-se la Peșta, s-a dus pe la miniștri și au intrat cu dîșii în tractate de condițiuni pentru unirea românilor transilvani. Știi că Dunca² încă s-a dus la Peșta, cu propuneri secrete din partea Consistoriului neunit. Știi că și Lemeni s-a dus la Peșta, la deputăciunea regnicolară. Știi că Șaguna s-a mai ales 9 soți români la deputăciunea regnicolară, carii (precum se zice) s-au și primit de palatinul. Știi că Bran³ a

146

rămas între aceștia. Mi-ar fi plăcut dacă ai fi fost și d-ta între dîșii, și încă vreo alți doi, trei români cu înțelegere, ca să nu se facă vreo dandana și să-i poarte ungurii de nas. Dacă a ajuns lucrul acolo, adevă că să tractăm despre condițiuni prin care să ne asigurăm drepturile, acum ar fi bine ca să ne pătrundem bine interesele, să ni le înțelegem, să ni le espunem cum se cade și să ni le apărăm cu toate puterile. Dară pentru aceasta să avem acolo la comisiune niște oameni cu cap și cu inimă.

Noi ne-am înțeles aici cu Bărnuț și cu Maniu⁴ și cu alți români ferbinți, ca să scriem d-lor la Peșta să se fie strîns de hotărîrile de la Blaj și de cererile formulate în cele două petițiuni, una la Împăratul, și alta la Dietă. Pentru înțelegerea acelor punte să lucrăm un fel de comentariu, / în care să espunem cum înțelegem noi naționalitatea și ¹⁸² să spetificăm înțelesul cererilor noastre pînă la cele mai din urmă părți.

Noi am și început a lucra la aceasta. În două, trei zile ți-o vom trimite și d-tale, parte ca să o vezi și să o analizezi mai încolo, parte ca să o publice prin gazete, ca să se lumineze tot românul asupra acestei materii. Pînă atunci, gîndește-te și d-ta.

Dară pînă cînd se va pertracta cauza noastră și se va lămuri deplin, să ne rămînem consecenți și să nu ni-o stricăm prin abateri nebune. Îmi pare tare rău că cei mai mulți perd din vedere interesele generale ale națiunii și tractează despre căcării⁵.

Nu știi de ce românii noștri nu-și formează guardie națională⁶, după concesțiuni repetite de atîtea ori. Mi-e frică că toată stricăciunea în privința aceasta vine de la maimarii noștri, carii i-au admonit tot mereu să nu ia arma. Mai publică prin gazete încă vro cîteva articuli indemnători la aceasta⁷.

Acum, particulare. Ce ai făcut cu tomul V din *Magazinul istoric*? Deacă l-ai primit tot, trimite aici, la d. prot. Maniu, 30 exemplare. Ai trimis pachetul cu litera T la protopopul Bercianu la Logoj⁸. Deacă nu l-ai trimis, te rog grăbește a-l trimite. Trimite-mi aici, la d. Maniu, toate broșurile nemțești și franțozești și toate exemplarele din *Univers* cîte ți-au mai rămas, căci aici socotesc că le voi putea desface. Însă cît mai curînd. Trimite-mi și un exemplariu din *Gazeta* d-tale. Acum crez că gazetele...⁹

182°

¹ Despre „a doua deputăciune“, *Gazeta de Transilvania* (XI, 1848, nr. 51, p. 210) pomenește foarte pe scurt: „De la Insbruck luarăm știre, cu dată din 23/11 iunie, cum că Majestatea Sa Împăratul primi și a doua petițiune a celor 13 deputați români, cîți mai merseră acolo de la Viena, conduși de d. episcop Andrei Șaguna. M. Sa asigură acum românilor naționalitatea lor și toate drepturile politice după dînsa, întemeierea școalelor ș.a. din vistieria statului, ca și la alte națiuni și confesiuni; le recomandă și în viitoriu credință statornică cătră tron, precum și cătră coroana Ungariei și viețuirea în pace“. După Adunarea din 3/15 mai 1848, delegația desemnată să prezinte doleanțele românești la Împărat a luat calea Vienei, după care, în 27 mai, patru membri de frunte — Cipariu, Laurian, Ion Popasu și Ion Bran — au plecat mai departe, spre Insbruck, unde se afla monarhul. Rezultatul a fost descurajant. Împăratul a arătat că toate dorințele românilor sînt împlinite prin... unirea Transilvaniei cu Ungaria. Șaguna, aflat la Viena, opinează pentru o nouă audiență la Împărat. Noua petiție este redactată de Laurian într-un ton plin de revoltă, culminînd cu declarația că românii nu vor renunța la cerințele lor. La insistențele lui Șaguna, textul lui Laurian este înlocuit cu un altul, reverențios

147

și lingșitor la adresa suveranului. Laurian, Cipariu, Popasu și alții refuză să semneze noul act. El parvine împăratului în ziua de 23 iunie, semnat de 13 membri, în frunte cu Șaguna. Suveranul se pronunță acum în termeni mai promițători, fără a reveni însă asupra unirii Transilvaniei cu Ungaria. Vezi detalii la Silviu Dragomir, *op. cit.*, V, p. 227—241.

² Paul Dunca, funcționar guvernial.

³ Ioan Bran, avocat în Brașov, prefect în timpul revoluției.

⁴ Vasile Maniu, protopop la Sibiu.

⁵ Scrisoarea este ecoul unei grave contradicții între comitetul național din Sibiu, în care Bărnuțiu și grupul tinerilor din „partida națională” dăduseră problemei românești o turnură revoluționară și delegația română la Comisia regnicolară din Pesta, condusă tot de Șaguna. Bariț, atașat Comitetului, publică în *Gazeta de Transilvania* (XI, 1848, nr. 54, p. 223) pasajul de bază al scrisorii: „Pînă cînd se va pertracta cauza noastră și se va lămuri deplin, să ne rămînem consecvenți și să nu ni-o stricăm prin abateri nebune. Îmi pare tare rău că cei mai mulți perd din vedere: interesele generale ale națiunii și tratează despre *secături*” (s. ns.; în original *căcării*). Dar adresa de rechemare a delegației din Pesta — cf. Silviu Dragomir, *op. cit.*, V, p. 287 — a fost redactată de Bariț, nu de cei de la Sibiu. Aceștia îl învinuiește pe Bariț de purtare dubioasă, echivocă, în problema națională — învinuire exagerată, nedreaptă — din dorința de a-l absolvi pe Șaguna de orice greșeală. Nu se știe cu siguranță dacă scrisoarea de rechemare a fost expediată sau nu. Cert este că delegația, informată pe alte căi despre învinuirea ce i se aduce, de a fi trădat interesele românești, răspunde public prin apelul lui Iosif Ighian, *Cătră națiunea română din Transilvania*, publicat în *Foaie pentru minte...*, 1848, nr. 31, p. 241—243. Cf. Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, t. III, publ. de Șt. Pascu, Sibiu, 1943, p. 19—26. Din fericire, conflictul n-a luat proporții, Bărnuțiu considerînd că înțelegerea între români este mai importantă decît deosebirea de vederi dintre diferiții fruntași politici.

⁶ „Guardia națională” a românilor se va forma în urma celei de a treia adunări de la Blaj (16—25 septembrie 1848). Vezi infra, scrisoarea XXX, n. 1.

⁷ Sfat pe care Bariț nu-l urmează. Afirmația lui Constantin Roman din scrisoarea către Alecu G. Golescu, trimisă din Sibiu în miezul verii 1848, că „Bariț iară scrie cruciș, de nu știm ce să mai zicem” (vezi *Anul 1848...*, II, 1902, p. 136—139) cuprinde o mare parte de adevăr. Căci dacă acțiunile personale ale redactorului sînt în concordanță cu linia politicii Comitetului național, încît nici Papiu Ilarian, cel mai aspru judecător al faptelor contemporane, nu-i poate aduce vreun reproș, în schimb foile sale manifestă o exagerată prudență. *Organul luminării*, atît de prudent în primăvară, exprima o poziție mult mai fermă în problema mișcării naționale și sociale românești.

⁸ Ioan Barcianu.

⁹ Sfîrșitul scrisorii lipsește.

XXIX

Săbii, 30 iuliu (1)848

Frate Bariț!

Nu ți-am scris demult, și aceasta din cauza pentru că au tot mers oamenii dincoace și dincoala cari ne-au comunicat ideile cu gura, între alții Maiorescu, care, venind acolo, vă va fi spus destule.

Scrisorile care mi le-ai trimis adresate cătră Golescu¹ le-am espeduit la Viena una după alta. Urmează tot așa.

Dară lucrurile românilor din principate se tot mai incurcă. Să le stăm într-ajutoriu cu peptul². Pînă cînd ei nu-mi vor da de știre, eu nu pot să mă mut din punctul acesta.

Mie mi-a venit *Gazeta* de la iulii pînă la nr. 62 inclusive. Pe viitoriu, 183 aceste gazete le trimite supt adresa următoare:/

1 Dumnealui Aron Chirtop, paroch la *Fofelde* per *Porumbach et Leschkirche*.

Apoi mai trimite încă două esemplare, de la 1 iuliu, pe adresele următoare:

2 Dumnealui *Nicolae Buxia*, arendator la *Sassaus* per *Porumbach et Leschkirche*.

3 Dumnealui *Ioan Sinai*, paroch la *Illimbach* per *Porumbach et Leschkirche*.

Mi-am propus să fac pe săteni să citească gazete, sau să-i ia dracul. Fulea³ strică mult în privința aceasta. În loc de a încuragia pre popi, el/i descuragiază.

Rogu-te espeduiește această scrisoare la București. Pentru cele trebuincioase, înștiințează-mă de cînd în cînd.

De vro trei zile au sosit aici Villara, Solomon et Iancu Bibescu⁴.

Ce mai face Maiorescu? A plecat la București?⁵

De altă dată mai multe.

Laurian.

N.B. Bălășescului⁶ nu i-a venit nici o gazetă de la n-ru 53 încoace, De ce nu i le trimiți? /

¹ Alecu Golescu-Albu.

² Ideea ajutorării revoluționarilor din Țara Românească nu-i aparține numai lui Laurian, ci constituie o preocupare generală a cărturarilor patrioți de pe ambele versante ale Carpaților. Ea se încadrează eforturilor de realizare a unității românești în focul revoluției, sub stindardul dacoromânismului. Preocupări în sensul amintit au existat în lunile mai-iunie 1848, intensificîndu-se în iulie și august. Într-o scrisoare adresată lui Bariț la 17/29 iunie (B.A.R., Fond. coresp., inv. nr. 33529), Maria Heliade Rădulescu, aflată la băile Vilcele de lângă Brașov, lansează un apel fierbinte către ardeleni: „A sosit minutul, la arme și uniți-vă cu frații voștri, faceți o patrie, o glorie!” Curînd, au început negocierile diplomatice și financiare legate de trecerea ajutoarelor în Țara Românească, iar în jurul zilei de 5 iulie primii voluntari transilvăneni sînt salutați cu entuziasm de frații de dincolo de Carpați: Nicolae Găietan, Ioan Petcu, Gheorghe Roman, Ioan Petreanu, Irimie Verzea, Vlad Pișlea, Elisei Armatu, Al. Papiu Ilarian, Aron Pumnul, Alexandru Bătrîneanu, Ioan Pușcariu, Ion Codru-Drăgușanu, Constantin Romanul Vivu ș.a. Toți vor sluji în corpul comisarilor de propagandă în județe, corp înființat la sugestia lui Nicolae Bălcescu (vezi *Cornelia Bodea*, *op. cit.*, p. 131—158) și Șt. Pascu, *Murea Adunare Națională de la Alba-Iulia*, Cluj, 1968, p. 82—85.

³ Este vorba de *Moise Fulea*, personalitate de seamă a bisericii din Transilvania, în prima jumătate a secolului al XIX-lea. A fost timp îndelungat director al școalelor ortodoxe. Scrieri: *Bucoavna de normă* (Sibiu, 1815), *Cärticica năraurilor bune pentru tinerime* (Sibiu, 1819), *Bucoavna de normă cu slove românești și latinești* (Sibiu, 1820).

⁴ Prin *Ordinul de zi pe oștire* nr. 679 din 2 iulie 1848, semnat de cîțiva membri ai Guvernului provizoriu: mitropolitul Neofit, Ioan Cîmpineanu, C. A. Crețulescu, I. C. Brătianu și colonelul Voinescu I (vezi *Anul 1848...*, I, p. 241), sînt amnestiați coloneii Odobescu și Solomon, cei care „la 19 iulie au vrut să arestuiască unii din mădularii Guvernului”. Generozitatea guvernului merge pînă acolo încît „li se dă iarăși rangurile d-lor, cu toată vechimea, fără a mai rămînea nici un prepus asupra d-lor”. Drept mulțumire, cei doi își dau demisia din „slujba ostășească”, demisie primită de Guvernul provizoriu în aceeași zi, cu nr. 681. Două rubrici mai jos, la nr. 683, secretarul guvernului înregistrează decretul nr. 158 al Guvernului revoluționar, prin care se arată că „Domnul colonel Solomon dorește a merge la Mehadia; se invită d. ministru dinlăuntru să sloboază o poruncă către autorități ca să-i înlesnească a d-lui ajungere la numitul loc” (*ibid.*, p. 242, 243—244). Elementele contra-

revoluționare își pregăteau fuga cu acte în regulă. Dacă la finele lunii iulie pe Solomon îl găsim la Sibiu, împreună cu A. G. Villara, fost vornic al Departamentului dinlăuntru, și Ioan Bibescu, fratele domnitorului Gheorghe Bibescu, în 15 august Villara va fi la Viena, de unde medicinistul Ioan Ursu îi comunică lui Anastase Fătu impresiile despre fostul ministru român (B.A.R., Fond. coresp., nr. 8/MCLIX; publicată de Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 259—261).

⁵ Acțiunea de recrutare a voluntarilor transilvăneni pentru Țara Românească era condusă de Ioan Maiorescu. Tot el trata cu autoritățile habsburgice posibilitatea unui ajutor austriac pentru cei de la București (vezi Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 130—158) și Șt. Pascu, *op. cit.* p. 83—84. La 30 iulie, stil vechi, 1848, Maiorescu pleacă din Sibiu spre București, prin Brașov, ca să comunice Guvernului provizoriu rezultatele strădaniilor sale.

⁶ Prof. Nicolae Bălășescu, reintors din Țara Românească.

XXX

Sibii, 2 octom./22 septem. (1)848

Frate Bariț!

Adunarea de la Blaj a ținut din 3 pînă în 16 septemrie, cînd a sosit și fratele Micaș¹. Eu îți trimit aici protocolul adunării, să aibi bunătate a-l tipări cît mai iute în foile d-tale. L-am format și în petițiune. Miine o vom da cu o deputațiune la Înaltul General Komando. Am mai formulat una și cătră Maiestatea Sa². Crez că ne vom duce cu ea în sus cît mai curînd. Generarii ne făgăduiesc toate. Sasii încă ni s-au făcut frați. Toți se bucură de pașii noștri. Și ei au prochemat Constituțiunea austriacă. Veți citi în gazete.

S-au rupt lanțurile terorismului! Palatinul a abdicat. *B. Vay* este chemat a forma un ministeriu nou unguresc³. În locul lui se zice că ar fi sosit la Cluj *Pálfi*. Nu știu cum o va duce! Mi se pare că nu va îndrăzni a se arăta între români.

Duminecă a plecat de aici *Pfersmann*⁴ la Cluj. Ungurii o să pățească urit. Se zice de sigur că lui Puchner i-au venit nasuri groase de la Curte, pentru ținerea cu ungurii⁵. El e acum bolnav.

Guardia română s-au format în toată țara. Avem peste 200 mii români înarmați⁶. Formați-o și acolo! Folosiți-vă de acest drept mare!

La Brașov vor veni patru companii de grenijeri români. Acum poți să tipărești ce-ți place! Lucrurile pe față! [...] Nimeni nu va mai putea să-i apese. S-au deșteptat cum se cade.

185 Dară auzi! Se zice că Miklos / cu vro cîtiva unguri, cu Pusztó, și unii români unguriți — Pinte, Mezei, Dunca, Fulea, Moga, Pop⁷ — vor mîne să ție o adunare la *Mohu*, în favoarea uniunii și a ministeriului. Nu știu cum vor izbuti, căci acea canalie ș-a perdut tot creditul înaintea poporului. Pe Fulea l-au scos ieri rășinărenii cu hohot din sat. Oamenii au deschis ochii și au început a-i cunoaște blăstămățiile.

În Țara Românească merg lucrurile rău, precum ne scrii. Dar poate că iarăși se vor întoarce spre bine. Noi am făcut petițiune și cătră Dieta de la Viena, în sensul cum ne-a zis Goleșcu. Crez că glasul a 60 mii de oameni cîți au fost la Blaj se va auzi la Viena. Miine, poimîne îți voi trimite o copie, căci pînă acum n-am avut nici timp de a o face. Dă să o subscrie și brașovenii, români și sași. Am vorbit și cu sașii de

aici, ei încă o vor subscrie, sau vor face alta, tot în acel sens. Dar trebuie ca unul dintre noi să se ducă cu ea la Viena, însă nu sînt parale. Faceți o colectă la Brașov⁸.

Tocmai cu două zile înainte de ce m-au prins⁹, dedesem o instanță la Tezaurariat spre a-mi slobozi cărțile din vamă. Nu știu încă ce va fi făcut Tezaurariatul. Poate că va sta la indoială, din pricina că sînt ale mele. Să mai rămîie în vamă încă cîteva vreme!

În Temișoara s-a sculat poporul din cauza recrutării¹⁰. [...]

Urban a conscriș supț steagul împăratului peste 100.000. Toți românii de prin pregiur aleargă la dînsul.

Vale!

Laurian.

Fratele Dunca veni de la Peșta simbătă.

Tu te vei mira de scrisoarea ce ți-o am scris pe frate-to. Așa era să fie, eram cu multe zeci de mii să venim de la Blaj spre Sibii, cu steagul și constituțiunea, la Sibiu. Dar tot în ziua aceea, vineri, se repezi gen. Șurter însuși la Blaj, să ne spuie ca să nu venim în număr așa mare, ci cu petițiunile numai o deputație mai mică, și orice vom cere ni se va da. Așa am făcut, l-am ascultat, căci Comandoul și sașii să spărie-sără¹¹. Iată ce au zis sașii, care s-a primit și de adunarea scaunului. Rămînă să facă și alte scaune așa¹².

185⁹

¹ Florian Micaș avocat, arestat în mai, eliberat în timpul adunării de la Blaj din luna septembrie.

² Despre „adunarea marțială” de la Blaj, cum o numesc documentele contemporane, sursa de bază rămîne Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, schița tomului III, publicată de Ștefan Pascu, Sibiu, 1943, p. 58—67. Adunarea începe la 2/13 septembrie 1848 și caracterizează noua fază a revoluției române transilvănene: dezgustați de neputința autorităților imperiale de a-i apăra de prigoana nobilimii, românii se adună de astă dată înarmați, în număr de 50.000. În fruntea lor era Avram Iancu, de altfel deschizătorul adunării, după descrierea plastică a lui Papiu Ilarian: „...Călare în fruntea oastei sale, Iancu nu se opri pînă în Cîmpia Libertății, unde, suindu-se pe tribună cu un pistol în mînă, zise numai următoarele cuvinte ponderoase: Pretențiunile noastre sînt sfinte, precum e sfîntă dreptatea, și noi românii vom fi gata a le apăra cu orice preț!, sloboade pistolul și se scoboară de pe tribună, petrecut de salutările cele nesfirșite ale poporului celui numeros”. În 7/19 septembrie adunarea înaintează comisarului imperial, baronul Vay Miklós, o declarație în termeni hotărîți, prin care se respinge acuzația acestuia că adunarea ar fi o provocare și s-ar datora unor „ațîțători mincinoși și înșelători”. Adunarea declară că nu se va risipi pînă cînd nu se vor satisface următoarele dorințe minimale ale românilor: a) încetarea recrutărilor de români pentru armata maghiară, b) dobîndirea dreptului de adunare, c) eliberarea celor prinși cu ocazia arestărilor din vară, d) încetarea prigoanelor și execuțiilor militare în satele românești, e) dezarmarea secuilor. În 10/22 septembrie, comisarul Vay veni însuși la Blaj, unde primi declarația din mîna poporului, condus în aceste zile de maiorul Clocaceanu din regimentul românesc de graniță. Baronul Vay promise românilor unele satisfacții, dintre care cea mai repede realizată a fost eliberarea prizonierilor Florian Micaș, Simion Balint și alții. La 13/25 septembrie, adunarea ia un curs nou, prin sosirea „bărbaților poporului”: Simion Bărnuțiu, A. T. Laurian, Al. Papiu Ilarian, petrecuți de ofițerul Novac de la Orlat. Se redactează o nouă petiție către împărat, de data aceasta în termeni categorici: 1. Rezemat pe hotărîrile adunării din 3/15, mai, poporul român respinge uniunea Transilvaniei cu Ungaria; 2. nu vrea să recunoască ministerul unguresc; 3. românii vor să stea sub ocîrmuirea directă a împăratului; 4. cer deschiderea unei adunări naționale generale și repunerea în drepturi a Comitetului Național; 5. poporul român cere instituirea unei diete compusă din toate naționalitățile, după proporția numerică etc., etc. (*ibid.*, p. 64—65).

O altă consecință a acestei importante adunări a fost înființarea gărzilor naționale românești. Comitetul Național se va numi de acum înainte Comitetul de pacificație. Adunarea a însemnat, în primul rând, o confirmare a faptului că românii pot trece la apărarea drepturilor lor sociale și naționale cu arma în mână. Bariț înserează în *Gazeta de Transilvania* (XI, nr. 75, p. 310—311) prima știre despre adunarea românilor în Blaj, iar protocolul trimis de Laurian îl tipărește abia în *Foaie pentru minte...* (1848, nr. 39, p. 313—315), sub semnătura L. [=Laurian]. Vezi și *Organul național*, 1848, nr. 19, p. 76; Teodor V. Păcățianu, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1902, p. 426—427; August Treboniu Laurian, *Die Romänen der Osterreichische Monarchie*, fasc. I, Viena, 1849, p. 25—35; V. Popescu-Rîmniceanu, *Luptele românilor din Ardeal, 1848—1849*, București, 1919, p. 41—43.

³ Știrea nu se confirmă. La 1 noiembrie 1848 baronul Vay Miklós mai funcționa la Cluj în calitate de comisar regal (vezi Silviu Dragomir, *op. cit.*, III, p. 186—187), unde primește din partea Comitetului apărării naționale de la Peșta, sub numărul H.B. 2031/1848, ordinul să reprime pe orice cale „nenorocita răscoală” a românilor, care a cuprins și Sătmarul.

⁴ General austriac, cu cartierul în Sibiu. Mai tirziu, în 24 octombrie, generalul Anton Puchner, comandantul general al armatelor austriece din Transilvania, îl numește președinte al „Comitetului de apărare”, care voia să unească eforturile românilor și sașilor contra nemeșimii maghiare. Din partea românilor comitetul cuprindea patru membri: A. T. Laurian, Gavril Munteanu, Ioan Bran și G. Bariț (vezi V. Popescu-Rîmniceanu, *op. cit.*, p. 49).

⁵ Bariț, mult mai informat în legătură cu subtilitățile politice ale momentului, comentează acest pasaj într-o notă de subsol: „Cum te mai înșeli!”

⁶ Din cauza lipsei armamentului n-au putut fi înarmați decît vreo 150.000 de oameni. Vezi Șt. Pascu, *Avram Iancu*, p. 120.

⁷ Cei doi dintîi, persoane anonime;

⁸ După Adunarea de la Blaj din septembrie, Comitetul Național alcătuiește *Memoriul poporului român din Transilvania adresat parlamentului liberal de la Viena* (vezi textul german la Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 336—340). Prin acest memoriu, românii cereau, în numele lor și al „fraților din Moldova și Valahia”, intrarea tuturor românilor în cadrul Austriei, transformată într-o „uniune liberă de popoare libere”. Pomenirea numelui lui Golescu în această scrisoare atestă că memoriul a fost redactat împreună cu revoluționarii din Țara Românească, abundență de idei pandacice și constituind unul din documentele de căpătîi ale năzuinței pentru realizarea unității politice a românilor la 1848.

⁹ Laurian a fost arestat la Sibiu, în 3/15 august 1848, ca urmare a măsurilor luate de Vay pentru dezmembrarea grupului revoluționar alcătuit la Sibiu din români de pe ambele versante ale Carpaților. În dimineața acestei zile, comitele suprem, Béldi Ferenc, sosește în Sibiu cu misiunea de a aresta „vreo cițiva români”. Cu arestările e însărcinat Dobokay, vameșul de la Turnu-Roșu. Primul vizat a fost Bărnuțiu, care scapă ca prin minune, sărind pe fereastră. Pe Laurian l-au prins în momentul cînd urca în diligență, ca să plece la Brașov, și apoi în Țara Românească. În aceeași zi a fost arestat și Nifon (Nicolae) Bălășescu. Cîteva zile mai tirziu, cei doi sînt eliberați, sub presiunea grănicerilor români, care au venit în Sibiu în număr de peste 400, spre a forța mîna autorităților (vezi A. I. Păpău Ilarian, *op. cit.*, p. 50—53).

¹⁰ Vezi amănunte la I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, București, 1968, p. 171—184.

¹¹ Laurian relatează întîmplările legate de trimiterea deputațiunii românești la General-Comandoul militar din Sibiu, cu petiția formulată la Blaj (vezi n. 1 aci supra). Inițial s-a hotărît ca petiția să fie dusă de garda națională înființată la Blaj de Axente Sever și Iovian Brad, alcătuită din 6.000 de români înarmați. Generalul Schurter îi sfătuiește pe români să renunțe la idee, căci „o așa mare masă de oameni ar umple de grijă pe cetățeni” (A. I. Păpău Ilarian, *op. cit.*, p. 66). Pînă la urmă s-a ales o deputație de 22 de inși, care a înaintat General-Comandoului hotărîrile celei de a treia adunări de la Blaj.

¹² Împreună cu scrisoarea (f. 186 r — 187 r) se află următoarea însemnare a lui Laurian:

„Notiță

Pe la începutul lunii lui oct. (1)848, veni episcopul Andrei Șaguna de la Peșta la Sibii și aduse cu sine mulțime de prochiemăciuni kossuthiane, care le împărți la poporul român pe la Deva, Orăștie și Săbeș. Tribunii Hossu și Gerendi, care era prin acele locuri, răportară despre aceasta la Comitetul românesc. Comitetul trimise, îndată după sosirea episcopului, doi deputați, pe Laurian și pe Bălășescu, ca să-l întrebă cu cine ține dînsul. Episcopul le răspunse că ține cu Ministerul ungu-resc, și împărți și acestora prochiemăciuni kossuthiane, cu scop — pre cum socotea dînsul — ca să-i lămurească despre starea lucrurilor. Puține zile după aceea, sosi la Sibii rescriptul imperial din 30 oct. (1)848, prin care se desfăcu Dieta de la Peșta, și Ielacici se numi comisariu imperial și comandante suprem preste trupele din Ungaria, Croația și Transilvania. Comitetul românesc, luînd cunoștință despre aceasta, se dechieră îndată că voiește a se supune preainaltei ordinăciuni și a contribuî cu puterile sale la punerea în lucrare. Șaguna tergiversă pînă cînd primi, prin Feldmarschall-Lieutenant Pfersmann, dechierăciunea că Comitetul românesc, în înțelegere cu General Commando, au hotărît că dacă dînsul continuă a rămîne în ideile sale kossuthiane, îl va trimite în custodie la Alba Iulie. Atunci Șaguna, văzînd că pentru dînsul nu e altă mintuire, de nevoie, subscrise, însă foarte ambiguu, pentru Casa imperială.

Dară și de aici înainte, la orice lucrare pentru apărarea Casei imperiale, se arată totdeauna rece și ceea ce făcu, făcu numai silit.

Se știe, însă, că el la Peșta își dedese cuvîntul cătră Kossuth că va face ca românii să ție cu ungerii. Din această cauză Kossuth, cînd promise amnestie românilor, dacă ei se vor uni cu ungerii, exceptă pe Șaguna, fiindcă l-au înșelat așa de tare la Peșta.

Despre aceasta se păstrează documentele în original și în copie“.

XXXI

Viena, 6/18 mai (1)849

Frate Bariț,

Episcopul a venit alaltăieri de la Olmuș¹. Abia am vorbit cu dînsul puține. Astăzi am înțeles că Bologa să duce la București, și eu, fiind ocupat, am rugat pe fratele Maior să-ți scrie mai pe larg.

Eu însă îți însemnez că am primit scrisorile d-tale din 12 și 13 aprilie, și alta mai tirzie, fără dat, dimpreună cu un exemplariu de *Espatriat*².

Pentru frații noștri prinși, am făcut pașii cuveniți; socotim că în scurt timp vor scăpa. Dară și toată Tran[silva]nia trebuie să se curețe în puține zile. Pe la Pojon au și intrat rușii în Ungaria; alții vor intra prin Galiția, alții prin Bucovina, alții prin Moldova (Oituz?), alții prin Țara Românească (Roșava?). Poate că pînă cînd veți primi aceasta, Bem a și părăsit Tran[silva]nia³. Atunci să grăbiți toți a vă întoarce în patrie. Noi pînă atunci vom mai face pașii noștri. Bologa vă va da un esemplariu din petițiunea și memoriul nostru.

Glanz a fost pe aici; s-a întors la Graz. Peste 15 zile va veni iarăși la Viena.

Rămîneți toți sănătoși și nu deserați.

Bun e D-zeu!!

[Adresa:] Domnului Gheorghe Bariț la Cîmpina⁴

¹ În 28 decembrie 1848 s-a ținut la Sibiu, la hotelul „Împăratul romanilor”, o adunare a românilor de amîndouă confesiunile, prezidată de episcopul Șaguna.

August. / 188

Cu această ocazie, Șaguna se erijează drept conducător al românilor transilvăneni, pe Bărnuțiu și ceilalți membri ai Comitetului Național încercând să-i treacă într-un plan politic secund. Adunarea este importantă și prin faptul că a pus capăt animozităților dintre Șaguna și oamenii săi de încredere de la Sibiu de o parte și Laurian cu cei din „partida națională” de altă parte. Adunarea, compusă din 250 de membri, a luat, printre altele, hotărârea de a se întocmi o nouă petiție națională, ale cărei principale puncte să fie următoarele: să se restaureze administrația Transilvaniei, cu care ocazie românii să ocupe posturi conform numărului; să se rezolve situația încurcată a țăranilor, intervenită în urma desființării iobăgiei; să se despăgubească românii de daunele suferite cu ocazia războiului civil; să se înarmeze românii mai sistematic; se respinge din nou unirea cu Ungaria; se cere desființarea guvernului maghiar de la Cluj; Comitetul Național să fie permanentizat etc. Protocolul adunării e semnat de Șaguna, Paul Dunca, George Bariț și Ioan Hannia. La începutul anului 1849, o delegație condusă de Șaguna pleacă la Olmütz, unde se afla Curtea imperială. Sint primiți în 9 februarie, întrevederea cu monarhul fiind foarte afabilă. Împărat era Francisc Iosif I, încoronat în urma abdicării lui Ferdinand. Zilele care au urmat, Șaguna era la Viena, unde împreună cu membrii delegației, a întocmit textul petiției ce urma să fie prezentată Împăratului. Numai că între timp delegația română se întregise cu reprezentanți din toate provinciile românești ale Imperiului. Ca atare, petiția trebuia să se îndepărteze de punctele stabilite la Sibiu în decembrie 1848 și să formeze o platformă politică pentru toți românii din fruntariile austriece. Ca atare, se cere acum: unirea tuturor românilor din Austria într-o singură națiune independentă, administrație națională independentă, congres național, care să hotărască constituirea națiunii, introducerea limbii române în toate actele și documentele ce-i ating pe români, dietă națională etc. etc. Împăratului i se propune titlul de Mare Duce al românilor. Petiția este semnată de Șaguna, Ioan Mocioni de Foen, Ioan Stoica, Ioan Popas, A. Treb. Laurian, Iosif Pop de Macedonfi, Ioan Dobran, Eudoxiu Hurmuzachi, Constantin Pomuțiu, Vasile Ciupe, Lucian Mocioni, Iacob Bologa și Mihai Botnariu. Împăratul a dat petiției un răspuns pompos și demagogic, dar revendicările vor rămâne neîmplinite. Căci Constituția nouă a Imperiului, „octroată” în 4 martie 1849, era cu totul nefavorabilă românilor. În aceste condiții, situația delegației române de la Viena, din care făcea parte și Laurian, devine deosebit de critică. Totuși, în 12 martie, se compune o nouă petiție către Împărat, prin care se protestează împotriva schimbării numelui Pământului crăiesc în Sachsenland. Laurian relatează despre întoarcerea lui Șaguna la Viena, fără nici un rezultat, în urma înmînării acestei noi cereri. Vezi pentru întreaga problemă A. T. Laurian, *Die Rumänen...*, fasc. III, p. 3—7; Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, p. 501—522.

² *Espatriatul* apărea la Brașov începînd din 25 martie 1849. Curînd, în 10 iunie, Cezar Bolliac va tipări ultimul număr al publicației. Prin programul publicat în fruntea primului număr (reprodus în *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913, p. 243—244) revista se pune în slujba propagandei revoluționare maghiare. Iată ce scrie Bariț în 1888 (*Gazeta Transilvaniei*, număr festiv, 1 ianuarie 1888, p. 3) despre strădania inutilă a lui Bolliac: „După căderea Transilvaniei pe trei luni în potestatea insurgenților, *Gazeta* și *Foaia* fuseră sugrumate, iară în locul lor răsări, tot în Brașov, *Espatriatul*, redactat de Cezar Bolliac, refugiat acolo cu alți cîțiva bucureșteni. Bolliac, pe lingă ce purta o ură mare asupra monarhiilor, își mai pusese în cap să facă cauză comună cu maghiarii și, fără a cunoaște întru nimic trecutul acestor țări, să împace pe români cu dîșșii. După acea domnie de joi nimic mai apoi, Bolliac scăpă cu fuga pe lingă Bem, ajunse la Kossuth și cu acesta la Constantinopole. Austrieii după ce ocupară Țara au adunat toate exemplarele din *Espatriatul* și le-au nimicit”.

³ Despre înăbușirea revoluției maghiare de către forțele unite ale Austriei și Rusiei, în iunie-iulie 1849, vezi George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, II, Sibiu, 1890, p. 584—618.

⁴ În 11 martie 1849 Bem ocupă Sibiul. Împreună cu întregul Comitet românesc, Bariț fuge în Țara Românească, în condiții vitrege. La Cîmpina își întâlnește soția și copiii, evacuați de Andrei Mureșanu, în urma cuceririi Brașovului de către același impetuș general. Majoritatea transilvănenilor refugiați sint arestați din

ordinul caimacanului Constantin Cantacuzino. Bariț a fost arestat printre cei din urmă, în luna mai — și nu în iunie, cum greșit crede Corneliu Diaconovici în *George Barițiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 27; data furnizată de Diaconovici este infirmată de această scrisoare, după cum se poate vedea în continuare — și deținut la Ploiești. La sosirea acestei scrisori, Bariț nu mai era liber. Plicul este deschis de prietenul său, Iancu Velizarie, care notează: „Eu, suptiscălitul, am deschis această scrisoare. Iancu Velisarul”.

XXXII

Viena, 19/31 iulie (1)849

Frate Bariț!

De cînd n-am mai primit scrisori de la d-ta am fost tot cu inima înghețată pentru soartea d-tale; mai pe urmă, ne veni fatala știre, atît prin gazeta din Buc[ovina], cît și prin scrisori de la fratele Horm[uzachi]. Îndată ne-am pus și am făcut pașii cuviniți la guvern. Duminecă, în 22 ale acesteia, ne spuse ministrul Bach că s-au făcut cele trebuincioase, și d-ta trebuie să te afli acum în libertate. Dară mai mult ne-am bucurat cînd am primit n-ru 20 din *Bucovina*, din care am înțeles cu hotărîre dorita liberare¹. Se vede că căile românilor trebuie să fie spinoase, însă ce să facem, să mergem înainte — bun e D-zeu! — sau că vom ieși la lumină, sau vom peri, cum am înțeles că au perit frații noștri Buteanu și P. Dobra. Kossuth au trimis la dîșșii, în munții Abrudului, pe Dragoș, cu amnestie generală, și au cerut ca să vie două oăpetenii la ei, supt garanție personală, ca să se înțeleagă și să tracteze cu dîșșii în numele românilor. Iancu a ținut aci pe Dragoș și au trimis la Kossuth pe Buteanu și pe P. Dobra. Ungurii au spînzurat la Debrețin pe Buteanu și pe Dobra, care vru să fugă din custodie, l-au împușcat străjile². Atunci și românii, la Abrud, a tăiat în bucăți pe renegatul Dragoș. Așa ne scriu de la Brașov. /

189

Noi muncim tot mereu, nu mai încetăm cu memoriale, petițiuni la Imperatorul și la ministri, facem vizite neprecurmate și, cu toate aceste, izbutim puțin. Avem mulți și mari vrăjmași și aici, mai virtos pe sași, căci ungurii (afară de fostul român) ș-au pierdut creditul. După atîte strigări, veniră duminecă în 22 niște întrebări de la ministeriu, la care să răspundem în scurt timp. Ți le va arăta d. Horm[uzachi]. Sfătuiți-vă împreună asupra lor.

Apoi, peste două, trei zile, veni o scrisoare la ep[isco]pul, de la ministru Bach, unde ne spune că prin Const[ituuție] ne-au dat toate, și zice că să ne purtăm bine, că ne vor pune și în slujbe. Noi, firește, nu putem să fim mulțămiiți cu atîta. Ieri i-am mai dat o jalbă zisului ministru. Ne-a primit, cam știi, cu vorbele lui Puchner, zicîndu-ne că di ce n-avem încredere, căci guvernul are cugetele cele mai bune, și di ce sintem așa suspectoși (verdächt[ig]). Noi încă ne-am spus nedumeririle, după ce le așezarăm destul de neted în scrisoare³.

Veți fi auzit că s-a completat ministeriul. Noi am fost astăzi la Schmerling⁴ și ne-au primit mai bine decît toți ceilalți; ne-a promis

189° patrocinitul său. Noi încă pu/nem multă speranță într-insul. El e om cunoscut de harnic și de drept. Noi am hotărât să nu lăsăm cauza românilor nici odată cu capul, să stăruim și să stăruim. Dară sint multe cite am pățit și am învățat noi pe aici, și nu poate omul să ți le scrie toate, și poate că nici nu e consult de a o face. Deci, te rugăm cu toții să faci ce vei face și să vii incoace. Prin Galiția e drumul scurt, în 5 zile ești aici.

Apoi, trebuie să cumpărăm și o tipografie română și germană, care să fie a noastră și să dispunem noi de ea, ca să ne putem folosi de dînsa pentru toate trebile noastre.

Ascultă-ne. Vino! Toți te așteaptă: Popasu, Maior⁵, fratele Bărnuțiu, precum și frații bănațeni, carii sint foarte de treabă.

Nu poci să-ți scriu mai multe, cu toate că am să-ți spui o mie. Cetește și scrisoarea ce am adresat către fratele Hormuzache.

Rămii sănătos,

Laurian

Seizerhof No 427

190

Oktob. 4 [un cuvînt indescifrabil] 32. /

[Adresa:] Domnului Gheorghe Bariț la Cernăuți

¹ După arestarea lui Bariț la Cîmpina (vezi scrisoarea precedentă, n. 4) acesta este transportat la Cernăuți, pus în lanțuri și zvrilit în închisoare. Se afla pe teritoriu austriac, dar maiorul Barko, șeful poliției din localitate, nu se grăbea să înțeleagă eroarea. Un caporal român, originar din Năsăud, Ioan Chitul, îi anunță pe frații Hurmuzachi despre întemnițarea redactorului brașovean. Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi, redactorii ziarului *Bucovina*, publică un protest hotărît împotriva arestării (vezi Virgil Sotropa, *Maltratarea lui Gh. Bariț în Cernăuți în 1849*, în *Arhiva someșană*, 1940, nr. 27, p. 181—185), după care fac intervenții la oficialitățile austriece pentru eliberarea prizonierului. În numărul său din 8 iulie 1849, *Bucovina* anunță (nr. 20, p. 105) vestea fericită a eliberării: „Cu cea mai vie mulțămire ne grăbim a înștiința pe numeroșii amici ai mult prețuitului redactor al *Gazetei de Transilvania*, d. G. Bariț, cum că încrederea noastră în dreptatea guvernului nostru n-au fost deșartă. După o arestare de zece zile, d-lui fu liberat cu garanție și, în sfîrșit, încredințindu-se autoritățile, atît de aici cît și cele din Lemberg, de neprihănirea politică a d-sale, i s-au încunostințat oficial în zilele trecute, cum că ne înfățișîndu-se nici o cauză de incvizitie în contra d-sale, d-lui se declară de tot liber. D[omnul] Bariț, care în toate țerile românești nu are decît amici și prețuitori sinceri a meritelor d-sale, au găsit și în Bucovina mulți dintre aceștia, întru a căror mijloc d-lui, spre a lor bucurie, este hotărît de a petrece, pînă ce deplina pacificare a Transilvaniei îi va învoi întoarcerea în patrie și continuarea mult stimatei sale gazete, pe care noi o așteptăm cu cea mai vie nerăbdare”. „Amicii și prețuitorii” la care Bariț va rămîne pînă în octombrie 1849, cînd i se permite reîntoarcerea în Transilvania, sînt boierii Hurmuzăchești, la moșia cărora, Cernaucă, transilvăneanul în restrînte, găsește un cămin primitiv. Vezi Corneliu Diaconovici, *op. cit.*, p. 29—35; Nicolae Bănescu, *Correspondența familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Bariț, Vălenii de Munte, 1911*; Vasile Netea, *George Barițiu*, București, 1966, p. 223—226.

² Veștile primite de Laurian despre moartea prefectilor Buteanu și Dobra, sînt eronate. Ioan Buteanu a murit spinzurat în marginea satului Iosaș, în apropierea Hălmagiului, în ziua de 23 mai 1849, din ordinul maiorului Hatvani, care, după anumite surse, ar fi servit el însuși de călău (vezi Silviu Dragomir, *Ioan Buteanu, prefectul Zarandului în anii 1848—1849*, București, 1928; *Avram Iancu*, ed. a II-a, București, 1968, p. 197—204). Petru Dobra a murit cu cîteva zile înaintea tovarășului său de arme și, ideii, în 11 mai, a doua zi după intrarea lui

Hatvani în Abrud. A fost împușcat din ordinul acestui maior (Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, p. 179—180).

³ „Scrisoarea” primită de Șaguna din partea ministrului Bach este, de fapt, răspunsul autorităților austriece la ultima mare petiție adresată de delegația română de la Viena, în 18 iulie, împăratului. Autorul ei este Ioan Maiorescu. Se cere din nou unirea tuturor românilor din Imperiul austriac într-un singur stat. La răspunsul echivoc al lui Bach, delegația ripostează cu o replică lămuritoare, redactată de Șaguna și Petru Mocioni. Textul petiției, răspunsul lui Bach și replica delegației la Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, I, p. 599—611.

⁴ Anton von Schmerling (1805—1893) era, în 1849, ministru al Justiției. Politician cu vederi liberale, Schmerling părăsește în 1851 cabinetul reacționar Schwarzenberg-Stadion. E rechemat la minister în 20 octombrie 1860, după publicarea diplomei de „liberalizare”. Rămîne ministru pînă la dualismul austro-ungar din 1867.

⁵ Doctorul Ioan Maior, unul dintre mărunții funcționari români din Viena. O interesantă corespondență a acestuia cu Simion Balint, la B.A.R., ms. rom. 4584, p. 1—21.

XXXIII

Sib[iu] 15/3 noiembr. (1)849

Frater Bariț!

Am primit scrisoarea d-tale din 14/2 noiembrie. Descrierea despre jovaierie o am trimis la d. Dimitrie Moldovan¹, care e Districts -Comisar adjunct la Belgrad, și l-am rugat să umble în treaba aceasta, și după 20 noiem. să-ți trimită răspuns.

Pentru vămile de cărți am vorbit dăunăzi cu comisariul împărătesc Bach și mi-a răspuns că sint slobode cărțile a intra. Astăzi n-am avut timp de a-i înfățișa treaba aceasta proaspătă; mine plec la Viena. Deci, ca să nu se piardă coletele, le retrimite. D-ta vei face bunătate a veni odată la Sibiu și a vorbi mai multe și cu guvernatoriul și cu Bach. Poți să isprăvești foarte multe lucruri, căci sint amîndoi oameni tare de ispravă și foarte aplecați a obliga pe români, mai virtos în lucruri de felul acesta, căci altele nu crez să le poată nici ei toate.

Îți trimit aici: a) Famosul memorial al sașilor din luna lui mai. Ar trebui comentat și totdeauna refutat, apoi publicat ca *memorial al sașilor*, fără numele autorului, ca să nu compromitem izvorul de unde-l avem. b) O hartă transilvană cu noua împărțire; c) *Reichsgesetze*², tom. I. Folosește-te de toate și ne mai înștiințează la Viena.

Eu voi umbla și după o tipografie. Pentru Vasici, mi se pare că am umblat prea tirziu.

Valete!

Laurian.

Începe *Gazeta* cit mai curînd³. Guvernatoriul se învoiește și așteaptă să o vază. /

[Adresa:] Domnului Gheorghe Bariț la Brașov.

¹ Dimitrie Moldovan (1811—1889), consilier la Cancelaria Transilvaniei. Făcuse studii politehnice și montanistice la Viena și Schemnitz, de care s-a servit pentru a conduce minele de aur ale tatălui său. În 1848 a fost ales jude primar dirigent

în comitatul Hunedoarei, iar la 3/15 martie este unul dintre delegații propuși să înfățișeze Împăratului doleanțele românilor. După 1848 a ocupat diferite funcții în aparatul administrativ: adjunct la comanda districtului Alba Iulia (1850), comisar la Orăștie (1853), secretar la Cancelariu aulică din Viena (1861), și consilier al aceleiași cancelarii (1863). La B.A.R. (ms. rom. 999, f. 1—129) se păstrează o bogată corespondență a lui Bariț, pe care o vom publica într-un volum următor.

După cite putem înțelege, coroborînd cu alte surse, Bariț reclamă bijuteriile soției sale, pierdute cu ocazia ocupației lui Bem.

² *Reichsgesetze*, = legile imperiale. De fapt, e titlul ciuntit al publicației oficiale vieneze *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich*, care a început să apară din decembrie 1848.

³ Foile lui Bariț vor reapare în luna decembrie. Primul număr al gazetei politice poartă data de 1 decembrie 1849, cu titlul schimbat în *Gazeta Transilvaniei*. Gîndul lui Bariț de a schimba numele ziarului nu era de dată recentă: de la 1 ianuarie 1849 și pînă la încetarea apariției, odată cu ocuparea Brașovului de armata lui Bem, publicația purtase numele de *Gazeta transilvană*. În fruntea numărului din 1 decembrie 1849 Bariț tipărește următoarea explicație *Cătră domnii cititori*: „După o întrecurare ce ținu 9 luni aproape, după suferințe fără nume prin care trecu și redactorul acestor foi împreună cu familia sa, după momente feroase ce-l aruncaseră între viață și moarte, după robie și exil niciodată meritat, pe care însă D-zeu îl întoarse spre bine, acum el, văzîndu-se în preahara [= precara] sa patrie și în sinul amar cercatei sale națiuni, deși între greutăți apăsătoare, și într-o puseciune critică, totuși nicidecum înfrînt nici de o fatalitate, nici de un capriț al soartei, ci rentărit în inimă și în spirit, nu lipsește a rencepe publicarea *Gazetei* și a *Foaiei* sale, cu cel mai curat cuget de a îndestula, după puțință, și deocamdată amăsurat împregiurărilor prezente, trebuințele publicului nostru român pe cîmpul politic, soțial și literariu.

Subscrisul însă nu neagă că ar fi dorit prea mult ca cu începerea nouăi epoci să fie mai apucat și alții condeiul de publicist, pentru ca, odată, să fie cine să-i dea testimoniu pînă în cit această cale este netedă sau foarte spinoasă, adeseori și periculoasă, pînă în cit această pine este dulce sau prea amară. Acuma însă el sperază că capacitățile națiunii noastre din toate provinciile și ținuturile se vor întrece, ca și mai înainte, cu publicarea produselor minții d-lor, cu atît mai virtos cu cît de acum înainte pînă și Toma Necredinciosul are să se convingă, ca niciodată, că noi încă avem un viitoriu, pe care nici o putere și nici o silă nu mai e în stare a-l abnega sau a-l denega, căci toate probele, cercările, pericolele prin care s-ar părea că am avea să mai trecem, pe lîngă cel mai de aproape trecut, sînt numai de a doua mînă. Aceasta e credința noastră tare și neclătită, de la care nici o argumentare și nici o intimidare nu ne va putea abate. Era cîțiva ani din cei trecuți în carii ne simțeam foarte îngrijați de viitorul națiunii, însă fără să fim desperat nici pe un minut, iară astăzi credem și sperăm mai virtos ca ori cînd de 12 ani încoace. Luptele politice, cu toate cabalele lor și cu toată satanica manevră de a ne trage în prepusuri, nu ne vor spăria, căci lupta e viață și nouă viața ne place. Răpaosul, apatia, timiditatea e moarte; moară carii se tem de luptă, noi ne vom lupta. Dechiarăm totodată că cei carii nu stau cu noi sînt în contra noastră“.

XXXIV

Viena, 29/17 dechemvrie (1)849

Frate Bariț!

După ce am primit scrisoarea d-tale pe la mijlocul lui noiembrie, am scris îndată fratelui D. Moldovan la Alba Iulia pentru sculele soției d-tale, trimițîndu-i totdeodată și specificăciunea. Totdeodată ț-am scris și d-tale, la Brașov, și în cauza aceasta și în altele și ț-am alăturat niște cărți de legi și niște documente, și am plecat îndată încoace, silit de fratele Bărnuiț, pe care-l girbovise reumatismul și nu mai putea aștepta.

Așa, n-am putut să isprăvesc nici măcar lucrurile mele la guvernatoriul, adecă să-mi scoț cărțile acelea care zac la vama de la Brașov mai bine de un an și jumătate.

Am auzit că după plecarea mea ai venit la Sibii, dimpreună cu dr. Vasici. Crez că fiind pe la guvernatoriul vei fi vorbit ceva și pentru acele cărți d-ta, dacă n-am putut eu. O, bine, bine ai fi făcut!

Boala fratelui Bărnuiț, după ce am ajuns aici, în loc de a se immuia, s-a mai înrăutățit. Deci s-a văzut silit în 16/4 dec. să plece la Garand în Saxonia, la băile de acolo. Încă n-am primit pînă acum scrisoare de la dînsul și mă tem tare să nu-i fie și mai rău.

În *Lloyd* am citit că d-ta ai început *Gazeta* în 15/3 dec.¹ Bine ai făcut! Eu ț-am făcut aici următorii abonați:

dr. Ioane Dobran, agent de curte,	la Viena,	
Petru Mocioni de Foen	la Viena	
Ioane Popasu, protopop	la Viena	} post restant
C. Aureliu Macrin	la Viena	
Ladislauș Csüpe, k. Beamter	la Viena	
Vicent Babeș	la Viena	
Café francais	la Viena	
Lucian Mocioni de Foen	la Pesta	
Ioane Mocioni de Foen	la Pesta	
Petru Cermena, căpitanul orașului,	la Timișoară /	
Gregorie Popovici	la Arad	
Iova Popovici	la Logoj	
Alesandru Atanasievici	la Logoj	
Constantin Udrea, judele orașului	la Logoj	
A. Treb. Laurian	la Sibii	
Pavel Trifan, paroh,	la Fofelde,	
	prin Nocrih	
Ioane Banciu, controlor	la Timeș (vamă).	

192

La toți aceștia trimiteți-le n-rile de la început, adecă de la 15/3 dec. și urmați pe tot anul.

Bine ați face dacă ați trimite un esemplariu și la Pariz. Vă voi trimite mai pe urmă o adresă.

Te rog pune în *Foaie* articolul din *Magazinul istoric (Starea politică și bisericască a românilor din Tran[silva]nia)*, care-l începuseși în anul trecut, și apoi s-a rupt prin încetarea gazetei². Dară pune-l de la început, căci oamenii au pierdut acele foi prin răscoală, și eu îl socotesc de mare trebuință chiar acum, ca să-și cunoască românii istoria și apoi să vază și blăstămații cari ne învinuiesc cu tendințe antiaustriace, să vază cugetele românilor cele loiale încă de pe atunci, cînd românii n-avea alt drept decît de a suferi. Puneți și cererile românilor tipărite încă aici, puneți și memorialele lui Iancu, Asente și Balint³, puneți și altele din *Românii din Monarchia Austriacă*⁴, dară puneți cît mai curînd articolul lui Palacki din *Ost-Deutsche Post* no. 291. Dacă n-aveți foaia aceasta, cereți-o de la fratele Aron⁵ de la Sibii. Dară se află și în *Lloyd* și în *Wanderer*, însă pe scurt. Primiți pe *Wanderer*? Citiți n-rii

346, 347 și 348 *Morgenblatt*⁶. Necrezînd că-l primiți, eu vă trimit aici cite un exemplariu. Bine faceți dacă retipăriți dintr-insele cele ce ating pe români, puind espres că sint luate din *Wanderer*.

Vedeți că acum e de [a] apăra cauza română și de a face pe români 196^v să-și cunoască drepturile, să și le pretinză și să nu se mai lasă să-l...⁷ /

¹ Recte: 1 decembrie 1849. Vezi scrisoarea precedentă, n. 4.

² Înainte de a fi sistată, *Foaie pentru minte...* (1849, nr. 6, p. 41—46, nr. 7, p. 49—53, nr. 8, p. 57—62) începuse să reproducă din *Magazin istoric pentru Dacia* (tom. II, 1846, p. 95—230) studiul lui Laurian, *Documente istorice despre starea politică și religioasă a românilor din Transilvania*. Studiul nu va mai fi continuat, cu tot îndemnul lui Laurian. Acesta, în schimb, și-l va retipări la Viena, în 1851, sub formă de volum.

³ „Memorialele lui Iancu, Axente, Balint“ = rapoartele celor trei prefecți români, redactate la cererea guvernatorului Ludovic Wolgemuth, la sfîrșitul anului 1849. Bariț ascultă sfatul lui Laurian și în 9 ianuarie începe să tipărească *Raportul prefectului Avram Iancu despre faptele armate românești de supt comanda lui, în decursul răzbelului cetățean în anii 1848—1849 (Foaie pentru minte..., 1850, nr. 2, p. 12—15; nr. 3, p. 22—24; nr. 4, p. 28—31; nr. 5, p. 37—40; nr. 6, p. 43—48; nr. 7, p. 50—55)*. Gestul este fatal pentru Bariț, după cum însuși relatează: „Fu provocat [redactorul] ca să curme la moment publicarea raportului subșternut la Curte de către Avram Iancu, apoi apărut în nemțește în *Die Romänen der Oesterreichischen Monarchie* [cartea lui Laurian — n.ns.; s-au publicat în nemțește toate trei rapoartele, în fascicola II, Viena, 1850, p. 3—68, al lui Iancu, p. 69—97, al lui Balint, și p. 98—147, al lui Axente Sever]. Se susținea însă că publicarea în limba noastră ar fi periculoasă! Redactorul, convins în conștiința sa că nici nu publicase vreun neadevăr, nici rapoartele prefecților nu pot să fie cit de puțin periculoase, nu s-a supus la nici una din acelea măsuri arbitrare luate asupra lui. Atunci guvernatorul, iritat prin acea nesupunere, ce nu putea să fie nici de cum pe gustul unui soldat și general, cu decretul din 9 martiu 1850 închise *Gazeta și Foaia* (G. Bariț, *Părți alese...*, II, p. 655)“. În C. Diaconovici, *op. cit.*, p. 33 se dau amănunte: într-o zi căpitanul poliției din Brașov, un anume Schelker, îi cere lui Bariț să înceteze tipărirea raportului lui Iancu. Bariț refuză, pretextînd că este vorba de un act oficial. Polițaiul a raportat la Sibiu, lui Wolgemuth, de unde se decretează încetarea foilor și înlăturarea redactorului, pe motivul că este... cerbicos (wegen Halsstarrigkeit). *Gazeta și Foaia* vor reapare la 9 septembrie 1850, avînd în frunte un nou redactor, pe Iacob Mureșanu. Vezi rapoartele celor trei prefecți, în limba română, la V. Popescu — Rîmniceanu, *op. cit.*, p. 79—202.

⁴ Cartea lui Laurian, *Die Romänen der Oesterreichischen Monarchie*, apărută la Viena în trei fascicole, I, 1849, 143 p., II, 1850, 236 p. și III, 1851, 130 p. Cuprinde documentele intervențiilor națiunii române din Transilvania pe lângă Curtea de la Viena, pentru obținerea de drepturi sociale și politice. Publicarea unui astfel de corpus de documente la Viena, în limba germană, avea rostul de a populariza justetea cauzei românești în cercurile influente din Imperiu.

⁵ Florian Aron. Vezi în acest volum corespondența lui cu Bariț.

⁶ *Foaie de dimineață*, supliment duminical al ziarului *Der Wanderer*.

⁷ Sfîrșitul scrisorii lipsește.

XXXV

Frate Bariț!

Viena, 4/16 ianuarie 1850

În 29/17 dec. Ț-am trimis o scrisoare cu o listă de abonați¹. Nu știu dacă o vei fi primit, că din gazetele d-tale n-am putut înțelege. De atunci am primit gazetele de la n. 18—25, însă nu-mi veni n. 23

din *Gazeta* și n. 11 din *Foaie*; se vede că poștariul le-au întors îndărăt, pentru că nu-mi știa cvartiriul. Dară am primit biletele d-tale cu n-rii 18 și 21. De cumva ai pus vrutul în 23, nu l-am primit.

În 4 ian., stil gregorian, te-am prenumerat la *Allg.*² pe sem. I, an. (1)850. Poate că înainte de primirea acestei scrisori vei fi primit acel jurnal. Ieri, în 15/3, Ț-am trimis un pachet cu deosebite jurnale de aici, din care vei vedea și te vei folosi de cite unele. Pentru împrumut nu e vorba, că jurnaliștii de aici nu înțeleg nici unul românește.

Întrebi de ce nu ne folosim de *Allg.* Doamne, nu știi ce năcaz traagem aici, în loc, pentru ca să putem publica cite un articol, cit de simplu și de nevătămător, pentru români. Trebuie să umbli de cite zece ori la ei și mai pe urmă te alegi cu nimica. Toți sint ai dracului de interesați. Apoi, lucru necrezut, nu e redacțiune la care să nu fie cite unul sau doi sași. Apoi, element germin, nu le place să atingi pe ai lor. Cu toate acestea, noi nu ne vom lăsa. Cit de puțin am putut să facem pină acum, dar vedem că am închis gurile sașilor. D-ta încă n-ai să te temi de nimica, du-o cum o ai început. Acolo numai pe doi să nu atingi, pe buchile B și S³, dară nici să nu-i lauzi; celelalte poți să le faci toate. La blăstematul de căpitan al orașului⁴ să-i spui să-și caute de treabă și nu să se mai mestece în trebile presei. De va mai îndrăzni, poți să-l pîrăști și la Bach, care s-a declarat înaintea mea pentru ștergerea censurei. Aici să miră cînd spunem că mai subziste censure în Tran[silva]nia.

Pentru vamă încă n-am putut să vorbesc, căci am avut să vorbesc pentru lucruri mai importante.

Acum, la alte. În 10 ian, st[il] gr[egorian] am dat memoriariul nostru la mi[nistru] pres[ident] Schwarzenberg. Ne-au primit bine și ne-au făgăduit că să va da la dezbatere în Consiliul ministerial. În 12 am fost la min. Bruck și i-am recomandat cauza română în genere și în speție, după cuprinsul Memoriariului. În 13 am fost la Bach și la Schmerling; astăzi am fost la Thun și mine vom merge la Krauss⁵. De cumva pui aceasta în *Gazeta*, nu pune colindările una după alta, ci numai atita că am recomandat cauza și ministrilor în parte. Toți ne-au primit cu destulă căldură și ne-au făgăduit patrocinare și contentare, pe cit se va putea acum, iară și mai multă în viitor, numai și români să aibă încredere în guvern; fraze obicinuite. /

Memoriariul e foarte lung. Într-însul am arătat cu de-amăruntul nedreptățile ce ni s-au făcut și ce ni se fac tot mereu. Și, mai pe urmă, am cerut „ca, luînd guvernul în băgare de seamă petițiunea românilor așternută împăratului la 25/13 febr. (1)849, a căreia dezlegare o așteaptă națiunea cu nerăbdare, să facă dispusăciune:

¹ Ca împărțirea de acum a ținutului din monarhie locuit de români să se îndrepteze după principiul egalității drepturilor națiunilor, încă înainte de ce se va aduna Dieta;

² Ca românii, la punerea în dregătorii, să se aplice după proporțiunea împopurăciunii, iară individuele compromise care s-au pus să se depărteze; ³ ca limba română să se introducă în toate trebile vieții publice și civile, cum stă în Const, § 71; ⁴ ca românii, mai ales povățuitorii poporului și preoții, să nu se mai prigonească fără nici o cauză;

5° ca, precum s-au făcut serbilor și sasilor, să se facă și românilor, prăpădiți și sărăciți pentru cauza tronului, o ajutorință proporționată nenorocirii lor; 6° ca să li se înființeze o universitate și alte institute de cultură, dară înainte de toate să se dea o rezoluțiune la petițiunea din 1° sept. (1)849, pentru deschiderea unei facultăți de legi la Blaj, ca tinerimea cea numeroasă să aibă unde să-și continue studiile cele întrerupte de doi ani⁶.

Acum vom vedea ce rezoluțiune ne vor da sau cât timp ne vor mai trăgăna. Memoriariul e făcut într-un ton cit se poate de energic. N-am avut încă timp să-l traduc în românește, însă îndată ce-l voi traduce, ți-l voi trimite spre a-l publica. Dară poți să-l aștepți cât mai curînd, cu toate că eu sînt tare ocupat, fiindcă lucru mai numai singur, căci soții nostri sînt toți domni mari.

Altele n-am ce să-ți mai scriu, căci noutăți publice vei citi din gazete. Fratele Bărnuț, care, ducîndu-se în 16 dec. la Garand, în Saxonia, au găsit băile stricate, s-au așezat la Dresda⁷ de unde mi-au scris în 5 ian. scrisoarea alăturată, însă pînă acum nu s-au întors la Viena. Îl aștept.

Tipografia va fi gata în luna aceasta, dară unde să o așezăm? La Brașov nu-mi place, între floandăre; n-ar fi mai bine la Făgăraș?

196° Aici îți alătur o listă de abonați ce am făcut, 42 la număr. Vro citiva îți însemnasem și în scrisoarea trecută; poate că pentru unii îți vor fi scris și alții. D-ta vezi bine însemnările d-tale, ca să nu se trimită la unul de două ori. Însă mie să nu uiți a-mi trimite n. 23 din *Gazetă* / n. 11 din *Foaia*, care nu mi-au venit. La care le-am pus titlurile în nemțește, pune-li-le și d-ta în *Gazetă*, căci oamenii sînt deșerți.

Mi-au scris de la Sibii că în Blaj au secestrat averile școlastice, dimpreună cu cele bisericesti. Că au mers acolo un comisariu din Galizia, anume Slomonec, sau cum îl cheamă? Va să zică, tot mai rău, în loc de mai bine!

Tocmai acum cînd scriu aceasta, veni fratele Ursu și-mi spuse că ep[iscop]ul Ardeli⁸, dimpreună cu canonicul Sălăgianu⁹ ar fi nimerit aici și că vineri va servi la St. Barbara. În ce calitate au venit, nu știu încă. Să grăbească și Țipariu și ceilalți d[e]p[uta]ți ardeleni, ca să mai îmboldim cu toții. Dară stăruiți să se facă vro colectă pentru deputăciune, căci ni s-au sfîrșit paralele. Însă faceți-o fără zgomot.

Dacă cunoașteți tineri carii ar voi să vie la Viena să învețe legile, spuneți-le să ne trimită atestatele lor încoace, ca să le scoatem cite un stipendiu. Spuneți aceasta și lui Nichifor și lui Marin Fontanin de la București, căci e pagubă pentru dinșii, în aceste timpuri de lipsă de oameni învățați.

August.

P.S. Am scris lui Iancu și eu, și fratele Bărnuț, ca să vină, cu Axente și Balint, cât mai curînd încoace. Să rămînă între noi!

Cu traducerea foii de legi în limba română, s-au făcut o blăstămăție. Puneți-vă și-o criticați cât de aspru. Spuneți că noi ne mirăm cum acea

foaie a putut să iasă așa de proastă, de vreme ce noi știm că în vara trecută, cînd s-au întocmit modul publicării ei, era la Viena deputații nostri: Popasu și Laurian, apoi Bărnuț și Maiorescu, pe carii îi numărăm între cei de frunte literați români. Dup-aceea, Popasu nu s-a mișcat din loc pînă cînd s-au reîntors la Viena Bărnuț și Laurian. Au doară ș-acii s-au vîrît vrăjmașii națiunii, ca să preocele pe ministeriu și să hotărască publicarea legilor în limba română fără a întreba pe deputații românilor? Cum că vreun român să fie putut face vro asemenea intrigă, nu credem. În sfîrșit, ori cum va fi lucrul, noi așteptăm ca legile să iasă într-o limbă clasică, tipărite cu literile strămoșilor nostri romani, carii au dat legi lumii, care să facă onoare națiunii înaintea popoarelor contempurane și pe care să le putem lăsa cu fală la posteritate, ca modele de literatură. Iară acum ne pomenim cu o ticăloșie, în care nu vedem nici limbă curată, nici stil românesc, nici traducere credincioasă, ci numai o schimositură proastă. Noi știm că ministeriu au chemat la Viena o soțietate de literați slavi, ca să întocmească o terminologie juridică. Oare românii n-au drept de a cere și ei, ca după ce nu s-au făcut nimica pentru dinșii, încai atîta să se facă: o soțietate de literați români carii să formeze și o terminologie juridică și o literatură juridică, și supt a căroră inspecțiune să se publice legile și actele guvernului. Lucrul acesta nu e mic, de la dînsul atîrnă vaza națiunii.

Așa sau altceva asemenea pune în *Gazeta*, dară ca de la d-ta, nu ca de la mine. /

[Adresa:] Domnului Georgie Baricz
Redactorul *Gazetei Tran[silva]niei* la Brașov.

¹ Vezi scrisoarea precedentă.

² *Allgemeine Osterreichische Zeitung*.

³ Probabil Bach și Schwarzenberg.

⁴ Căpitanul orașului Brașov, Schelker.

⁵ Miniștri austriaci.

⁶ Textul german al memoriului la A. T. Laurian, *Die Romänen...*, fasc. III, Viena, 1851, p. 73—83. Poartă data 10 ianuarie, st. v., 1850 și este semnat de Ioan Popasu, Petru Mocioni, A. T. Laurian, Ioan Dobran, Petru Cermena, Constantin Poruțiu, Grigoriu Popovici, Vincențiu Babeș, Alexandru Atanasievici, Ioan Popovici și Constantin Udrea. Vezi și scrisoarea XXXVI, infra, n. 1.

⁷ Plecarea lui Bărnuțiu la băile din Garand e anunțată în *Gazeta de Transilvania*, XIII, 1850, nr. 3, p. 12. După ce se mută la băile din Dresda și Kaltenleutgeben, Laurian îi scrie des, informîndu-l despre mersul cauzei românești la Viena (B.A.R. Fond. cosp., inv. nr. 24.254—24.257). La Klatenleutgeben, măcinat de boală, Bărnuțiu rememorează evenimentele de la 1848—1849, cîntărind în liniște oamenii și faptele. La un moment dat, este preocupat de gîndul că Alexandru Buda, sprijinitor entuziast al revoluției maghiare, care a împărțit soarta exilului cu Kossuth Lajos n-a fost trădător, cum îl socoteau îndeobște românii din „partida națională”. Îi împărtășește noul gînd lui Al. Papiu Ilarian într-o scrisoare din iunie 1850 (B.A.R., ms. rom. 4584, p. 52).

⁸ Ioan Ursu, student medicinist; Vasile Erdélyi, episcop greco-catolic la Oradea.

⁹ Sălăgianu = *Iosif Papp Szilágyi de Illésfalva*, la acea dată canonic al Capitlului din Oradea. De la 1 noiembrie 1862 este episcop de Oradea. A scris, între altele, o *Scurtă istorie a credinței românilor, din sfintele cărți și adevărate documente dedusă*, Blaj, 1845.

Frate Bariț!

Iacă aici îți trimit memorialul promis care l-am dat la Ministeriu în 10 ian. st. n. Originalul român ți-l voi trimite prin o ocaziune privată. Pune-l în *Gazetă* cit mai curînd¹.

Eu te-am prenumerat la toate gazetele cite mi-ai scris, la *Allg[emeine] Zeit[tung]*, *Leipziger Mode Z[ei]t[un]g*, *Wanderer*, *Punch* și *Humorist*. Poatecă înainte de primirea acestei scrieri, le vei fi primit toate.

Din numărul 26 al *Gazetei*, numai eu am primit un exemplariu, iară ceilalți n-au primit nici unul. Vezi de li le trimite, că le așteaptă.

Cred că vei fi primit lista ce ți-am trimis în 4/16 ianuarie². Trimite gazetele la toți acei prenumerați de-a dreptul supt adresele lor. Mie mi-au venit ieri un pachet cu 10 exemplare de n-ro 1, an. (1)850, însă fără stempălul poștii, ca scrisoare și am trebuit să plătesc 40 cr. C.M. Nu le mai pune așa, ci le pune ca gazete, cu toată rînduiala.

Protopopul Mihali³ au ajuns aici în 6/18 ianuarie seara. De ce nu grăbește și Țipariu și Maior ș.a.? Nu strică dacă ar veni cit de mulți, ba cu atît mai bine.

Episcopul de la Urbea Mare a fost vineri 6/18 ian. la audiență la Imperatoriul. Ne-au arătat o petițiune în limba latină, care zice că o ar fi dat înăuntru. Petițiunea e bine făcută; dacă o va fi dat, este om de omenie⁴. El se ferește de noi, poate că mai are și ceva ascuns. Sălășanul⁵ e cu dînsul.

Raiacici⁶ e tare bolnav, se zice că se va lăsa din demnitatea sa, va resigna. Unii vorbesc că Panta Jivkoviici se va denumi mitropolit administratoriu.

Episcopul de la Buda, Atanașkoviici, încă este aici. Nu știm ca să se dezvinuiască, sau ca să concure și el la ep[iscop]atul din Bacica.

Sasii lucră tare aici în contra lui Șaguna, ei ar vrea să-l depărteze din Transilvania, dară românii trebuie să-l ție. Să îngrijim în tot modul să nu se nască intrigă între români în contra lui.

Împuternicirile care mai sînt pe acolo să se trimită incoace. La ep[iscop]ul sînt mai multe. Maior să le aducă toate incoace.

D-ta trimite-mi un exemplariu sau 2 de tot *Magaz. istor.* în 5 tomuri, și vro 6 exemplare de broșuri germane și franceze⁷.

Astăzi au sosit și Costache, fratele Popasului. Să vină și Iancu și Asente.

Primiți *Sudslawische Z[ei]t[un]g*? Este bună. Prenumerați pe dînsa.

Treboniu.

[Adresa:] Domnului *Georgie Bariț* la Brașov.

¹ Laurian trimite într-adevăr memoriul, dar el nu se va publica în foile brașovene. Se află și acum în manuscris, alături de această scrisoare, la B.A.R., ms. rom. 996, f. 193 r — 195 v. Vă fi tipărit în cartea lui Laurian, *Die Romänen...*, fasc. III, p. 79—83 și în *Magazin istoric pentru Dacia*, VII, 1851, p. 62—70, în traducere românească. Vezi și scrisoarea precedentă, n. 4.

² De fapt, în 17/29 decembrie 1849. Lista cu abonați la foile din Brașov. Vezi scrisoarea XXXIV.

³ Grigore Mihali, 1803—1872, protopop de Roșia Montană, mai apoi canonic capitular la Blaj (1862), în fine rector al Seminarului teologic (1864). La B.A.R., ms. rom. 998, f. 195—234 se poate consulta o interesantă corespondență a lui cu Bariț, din anii 1842—1866.

⁴ *Petițiunea românilor din Dieceza Urbei Mari*, înaintată de Vasile Erdélyi împăratului la începutul lunii ianuarie 1850; textul românesc în *Magazin istoric...*, VII, p. 54—61, iar în cel german la A. T. Laurian, *op. cit.*, III, p. 63—72. Laurian specifică și aici: „Originalul acestui act este în limba latină. Bariț nu publică nici petiția orădenilor, în schimb va elogia în frumoase cuvinte conținutul ei, citeva decenii mai tîrziu, în volumul II din *Părți alese...* (Sibiu, 1890, p. 670): „Era submisă și de la Oradea Mare o petițiune subscrisă din 10 ianuarie 1850, numai de către episcopul diecezan Vasilie Erdelyi, însă de un coprins atît de național românesc, precum de atunci incoace rar se va fi mai văzut din acea dieceză un act românesc scris cu atîta bărbăție“.

⁵ Cf. XXXV, n. 9.

⁶ Iosif Raiacici, patriarhul Serbiei.

⁷ Adică: *Schneller Ueberblick der Geschichte der Romänen și Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*, cele două broșuri istorice tipărite de Laurian la București, în 1846.

Frate Bariț!

Mă folosesc de această ocaziune spre a te înștiința despre mai multe amărunte. În 15 ian. ți-am trimis un plic de gazete spre a te folosi de dînsule. Între altele, vei vedea din *R[e]ichs[z]ei[tun]g* cum stau conservativii maghiari înaintea guvernului. În 16 ți-am scris mai multe și ți-am trimis lista definitivă pentru abonați, la cari te rog și acum să le trimiți n-rii regulat. Asemine ți-am scris și în 25 și ți-am trimis memorialul ce am dat în 10 ian. la Ministeriu¹, spre a-l tipări în *Foia ptr. m.* etc. Crez că pînă acum vei fi primit toate aceste scrisori. Dară aici să nu uităm încă una: dintre abo[n]ații de aici n-a primit nimenea n-ru 26 din an trecut. Vezi de li-l trimite. Apoi fiindcă pe numele meu nu vine nici una, așa, cînd vei să-mi însemnezi cite ceva, pune hirtioara în *Gazetă* pentru K. Aur. Macrin.

Ep[iscop]ul Ardeli de la Urbea-Mare a fost aici de la 14 pînă la 29 ian. și s-a întors prea vesel acasă, știi cum se întorc toți cei ce nu așteaptă altceva decît vorbe bune. El a dat în 18/6 ian. o petițiune la Împăratul în limba latină², din care ne-a lăsat o traducțiune cam întortocată în limba română. O vom mai ciopli și apoi ți-o vom trimite spre tipărire. Dară *inter nos*, mai întii trebuie să ne încredințăm dacă a dat într-adevăr originalul aceleia. Coprinsul este foarte bun și cu totul potrivit cu cerele generale ale Rumânilor. Ea este dată în numele românilor din Marmoroș, Sătmare, Bihar, Arad și Bănat (uniți). Cum zic, să vedem dacă e așa originalul. Pînă atunci, să tăcem!

Dară asta să o pui în *Gazetă*, că croații și sîrbii scriu tot în limba lor la Ministeriu și nu le pasă de nimica, Ministeriul să-și țină membri

cari știu limbile popoarelor. Asta va să zică Gleichberechtigung³. Oamenii aceștia își cunosc drepturile și au destulă energie spre a le sprijini. Așa ar trebui să facă și românii. /

Astăzi am primit o scrisoare de la Maiorescu prin care ne înștiințează că el cu Fl[orian] vine, și poate și cu I[ancu] și B[alint]. Bine facă vin odată⁴. Dară Ax[ente] încă să se grăbească și să nu mai piardă timpul în deșert. [...]

Dară cum stă lucrul cu blăstămăția inspectorilor de la Orăștie? Ei o tăgăduesc. Vezi să se descurce cauza aceasta și să se adevereze cum și ce, căci calumniatorii se folosesc de asemenea materii, apoi, spre a face pe români calumniatori. Pune-te în corespondență cu toți comisarilor români și laudă pe cei ce merită ca să se facă cunoscuți poporului ca acesta să-și cunoască pe apărătorii săi. [...]

Aici vorbesc unii că ar fi scos pe Grois de la Cluș. Adresa clujaailor către Kossuth din 26 aprilie, tipărită în *Közlöny* n-ro 97 din 5 mai (1)849, trebuie tipărită în *Gazeta* sau *Foaia* d-tale⁵.

Ne-au plăcut tare versurile Murășanului către frații Hormuzache⁶. Spuneți-i să facă una asemenea pentru frații Mocioni. Tatăl e un bătrîn de 70 de ani, om cu mari cunoștințe și cu multă înțelepciune, vorbește bine vro șapte limbi. Fii săi: Petru, Andrei, Antonie, Lucian, Gheorghie sint tot unul ca unul, români plini de zel și cu cunoștințe frumoase. Petru a fost de două ori deputat la Dieta de la Pojon, și totdeauna au apărut cauza împărătească și drepturile națiunilor. Acum lucră ca credințiar și oblegat al națiunii sale, de un an, aici la Viena, și cu autoritatea, și cu cuvîntul, și cu peana. Familia e curat română, necorcită. Trebuie lăudată ca să lucre și cu mai mare foc. Știți că pe oamenii simțitori laudele îi împing spre virtute. Spuneți așadară fratelui Murășanu că-l rugăm cu toții să le facă o odă demnă. (În poezie poate să se folosească și de numele lor, Mucii Scaevolae, mai întii eroi, dup-aceea iuriconsulți însemnați la vechii nostri străbuni.) /

Domnul G. M.⁷ te roagă să-i culegi vro citeva cintece naționale mai însemnate, cum este și al călușerilor, atit cu testul cit și cu notele lor, căci a găsit aici pe un artist care poate apoi să le tracteze după regulile artei, cu variațiuni etc. Vorbește cu Teclu, musicu din Brașov, despre care se zice că are mai multe, să ni le trimită încoace. Ne va îndatora foarte mult.

Cetit-ați *Vortragu-ul*⁸ Ministeriului pentru constituțiunile țărilor de coroană? Cetit-ați constituțiunile cite au ieșit pînă acum? Duminecă am văzut și pe a Boemiei care o așteptam cu atita sete. Vom vedea ce vor zice boemii la dînsa. Români trebuie să-și țină ochii pururea țintiți la Praga și la Agram⁹. Primiți gazetele *Union* de la Praga și *Süds[avische] Z[eit]un[g]* de la Agram? Prenumerați pe dinsele, că sint foarte bune, și vă folosiți de articuli ce ies într-insele. Pe cei mai mulți puteți să-i traduceți de verbo și fără comentare, ca să scăpați de orice imputăciune. Abonați-vă pe ele, dară de la 1 ian. (1)850, pentru că și pînă acum au ieșit mulți articuli carii nu trebuie trecuți cu vederea.

Pentru ca să putem strica blăstămata de vamă și de cenzură a cărților din Principate, te rog ca să-mi trimiți datele pe care să inte-

meiază măsurile acelea, și poruncile sau orînduielele, sau în original, sau numai datele principale, ca să putem face o mișcare întemeiată la Ministeriu. Crez că prin M[aiore]scu îmi vei fi trimis *Magazinul* și broșurile în deosebite limbi. De nu le vei fi trimis, grăbește, rogu-te, căci am mare trebuință de ele.

N.B. Memorialul ce ți-am trimis¹⁰ să-l tipărești așa scurtat cum ți l-am trimis, iară nu pe larg cum l-au trimis P[opas]u la ep[iscop]p, căci unele trebuiesc arătate numai, iară nu și publicate. Să mai învățăm și noi de la prudenti și circumspecti.

Adeverințele pentru gazetele abonate pe seama dv. le ții la mine, ca să mă folosesc de ele cînd îmi veți scrie că vă lipsește vreuna, sau în tot sau în parte. Pin-acum primitu-le-ați?

P.S. Tipografia e mai gata. Ce să facem cu ea? Unde să o trimitem, unde să o așezăm? /

[Adresa:] Domnului domn *Georgie Bariț* la *Brașov*.

¹ Vezi scrisoarea precedentă, n. 1.

² Vezi *idem*, n. 4.

³ Egală îndreptățire.

⁴ Se simțea nevoia întăririi delegației române de la Viena, căci se cereau noi eforturi pentru a smulge guvernului drepturile politice așteptate. Drumul lui Iancu spre Viena a fost un adevărat marș triumfal, descris în detalii în *Silviu Dragomir*, *Avram Iancu*, p. 302 și urm.

⁵ Ziarul oficial al guvernului revoluționar maghiar, *Közlöny*, *hivatalos lap*, 1849, nr. 97, p. 357, publică o adresă a clujenilor către Kossuth Lajos, de adeziune la hotărîrea Adunării Naționale maghiare din 19 aprilie 1849 (vezi *ibid.*, 1849, nr. 85, p. 311—313), prin care dinastia de Habsburg-Lotharingia este alungată de pe tronul Ungariei. Hotărîrea constituie punctul maxim al conflictului dintre Ungaria revoluționară și Austria. Adresa de la Cluj este semnată de Groisz Gusztáv și Kenyeres Károly. Republicarea ei în foile de la Brașov — lucru care nu s-a realizat — avea ca scop compromiterea lui Groisz, primarul orașului, dușman neîmpăcat al românilor la 1848—1849.

⁶ „Versurile Murășanului“ = poezia intitulată *Un devotament familiei Hormuzachi*, din partea tinerimei române din *Transilvania*, publicată în *Foaie pentru minte...*, 1850, nr. 1, p. 105—106, semnată A[ndrei] M[ureșanu]. După un motto destinat bătrînului Hurmuzachi: „Veselește-te și tu bătrînule drepte, văzînd împregiurul mesei tale pre fiii tăi, purtînd stîlpări de fapte bune“, poezia se desfășoară în stanțe aprinse:

„Trecut-a umbra legii“, și darul nu mai vine;
Torenții groși de singe român nevinovat,
Ce-a curs întru speranță că răul va s-aline
La populus ce pere în foc, pentru 'mpărat,
Cer dreaptă răsplătire, în cer și pre pămînt,
În faptă, în ființă, iar nu-n deșert cuvînt.

Românul ce din seculi a fost gonit de soarte
Să sufere ca vita, ca sclavul maltratat,
Acum vă spune-n față că nu-i pasă de moarte,
Cu carea-n mii de cazuri eroic s-a luptat;
Că-n patria sa dulce va ști a se apăra
De orice leu sau tigru ce-ar vrea a-l subjugă.

Românul ce din seculi, prin intrige dușmane,
A fost menit de *paria* în ăst pămînt frumos,
Tratat oricînd cu ură de castele tirane,

Respins de la cultură, resupt pînă la os,
Acum cere dreptate, pe oră și minut
Zicînd că-a tiraniei dulci visuri au trecut.

Românul ce din seculi știu păzi credință
[.....]
Făr-a cerși diplome la regi, spre adevărînță
Că-a lui nervoase brațe victorii au produs,
Nici azi nu desperează; căci este sus în cer
Un Domn de-a cărui față subjugătorii per.

Resbelul, foamea, morbi și alte rele urmate
De au ș-adus românimea la starea de suspin,
[.....]
Văzîndu-se de-odată în drum, ca pelerin,
Dar simțul bărbăției, virtutea de romani,
Și azi străluce-n față la juni și veterani.

În satele-i frumoase, acum ruini turtite,
Se primblă corbi sălbatici din regiuni pustii,
Servindu-le nutrire, cadavrele strivite,
Ce zac de jumătate afară prin cîmpii.
Și iată că românul nici azi e desperat
Căci crede în Pronie și-n cuget nepătat.

Așa e. Provedința la carea el se-nchină
Ia-ntins pururea scutul și mîna d-ajutoriu.
De n-a perit românul cînd nu vede lumină,
Cînd simțul libertății era ucigătoriu,
Acum, cînd tirănia se sbuciumă-n dureri,
Tu, bravule române, mai crezi că o să peri?
[.....]

De n-a perit românul cînd trei se oblegară
Prin bule rușinoase, cu negru jurămînt,
Să-l sufere-n sclavie a duce viață-amară,
Lipsit, precum de drepturi, așa și de pămînt,
Acum cînd *Carta nouă* pre toți îi face frați
Voi singuri să vă temeți că veți fi lepădați?

De-i drept că toate-n lume au culme și cunună
De carea mai departe a trece nu-i iertat,
Atunci și tu, române, cu frați-ți dimpreună
Închină-te la soarte, cu spirit de bărbat,
Căci tocma să te-nghiță bălaurul feros,
În scurt, te va rescoate întreg și sănătos.

Veni-va zi fatală, cînd intriga fățară
Ce țese la cabale va pune lavra jos,
Cînd pisma, nedreptatea vor fi espuse-afară,
Cînd fulgerul Proniei, ce zboară luminos,
Va nimici demonii ce pururea urzesc
La planuri cum să peară poporul românesc.

Prevăz pre un Alexandru, eroul cel mai mare
Ce-și tinse tirănia din răsărit l-apus
Silind popoară brave la jug de apăsare;
Cînd iată, deodată sună un vers de sus:
„Ajunge!“, și tiranul se-ntoarse în pămînt,
Să stea la tribunalul ceresc, spre a-și da cuvînt.

Pășiți dar înainte, voi Grachii româniei,
Bărbați în grai și-n faptă, cu spirit de roman,
Voi frații *Hormuzachi*, tezaurul tinerimei
Aleși de Provedință să bateți pe dușman
Cu armele dreptății, pe drumul legiuit
Și credeți c-al vostru nume în cer va fi mărit“.

Este evident că poezia n-a fost concepută ca odă în onoarea Hurmuzăcheștilor,
ci adaptată ca atare, prin adaosul titlului, a motto-ului și a ultimei strofe, probabil
la îndemnul la Bariț, care datora familiei bucovinene recunoștință.

⁷ Probabil Gavril Munteanu.

⁸ Raportul.

⁹ Zagreb.

¹⁰ Vezi scrisoarea precedentă, n. 1.

XXXVIII

Viena, 16/4 mai 1850

Frate Bariț!

Demult nu ți-am scris, și acum înțeleg că d-ta te-ai supărat pe mine, ca și cum tăcerea mea de atîta timp ar proveni din vreun motiv culpabil. Aceasta nu stă, nu, ci eu nu ți-am scris pentru că știam că despre lucrurile generale ale românilor îți scriu alții, iară despre lucrurile noastre particulare, în spețe despre ale tipografiei, așteptam să viu în stare de a-ți putea scie ceva definitiv, și minutul acesta abia au sosit acum. Tipografia scomită de mine la Sallinger este gata. Un teasc cu litere *germane* pentru *două coale*, litere *latine*, cu toate accentele, pentru *două coale* (nota bene: cu acentele române, întrebuițate de la Maior încoace, cu acentele magiare, franceze, italiene, ca așa să poți tipări în orice limbă), cu litere cirilice pentru două coale. Mărimea coalelor e socotită după exemplariul care ți-l trimit aici drept muștră într-o jumătate de coală. Va să zică, patru jumătăți de acestea fac două coale. Apoi, literele sînt *Garmond drept* și *Garmond cursiv*, *Petit drept* și *Petit cursiv*, și apoi mai multe feluri de litere pentru titluri etc. Forma cum s-au tăiat cele cirilice vei putea să o vezi apriat din exemplariul alăturat. Eu socotesc că sînt și mai netede decît din alte tipografii și mai conforme cu cele române, și totdeodată și foarte aproape de forma cirilică, încît prea lesni le va cunoaște tot dascălul. Apoi ceea ce-mi impuneai odată, înălțimea tuturor literelor germane, latine, cirilice este în toate deopotrivă. Toată această tipografie, după socoteala preliminară, se suie la 1.800 fl. c.m., dară poate că acum la cea / definitivă, care încă nu o am căpătat, 201 să va sui la 2.000 fl. pentru multele litere ce mi-au tăiat din nou. Așa cu tipografia aceasta, care e gata. Acum să venim la tocmeala pentru a d-tale. I-am arătat socoteala d-tale. Au ținut-o mult și s-a consultat asupra ei; și mai pe urmă mi-au zis că nu o poate face cu prețul acela. Dar apoi, mai vorbind la altă ocaziune cu dînsul, mi-au zis că la înțimplare de a-i da toți banii odată, s-ar însărcina. Eu i-am răspuns că

banii nu poate să i-i dea odată, dacă el îi pretinde la început, decît atîta aş putea mijloci ca jumătate să i se dea înainte şi jumătate la sfîrşit, la primirea tipografiei. Acuma vezi că lucrul s-ar face, dară noi tot aşteptăm răspunsul lui Hase, după scrisoarea d-tale, şi acum, venind răspunsul, vedem că nici Hase nu poate să se însărcineze după acea socoteală. Aşadară, deacă te invoieşti, să facem tocmeala cu Sallinger. Însă voiesc să-ţi desluşesc lucrul puţinţel. Tipografia tocmită de mine s-au tocmit cu banii lui Iancu, ca lucrînd cu dînsa, să-i scoatem capitalul. Cauza naţională nu mă iartă ca eu să viu în jos şi să o pui în lucrare. D-tale îţi trebuie, precum scrii, o tipografie mai mare. Apoi Orghidan¹ încă au hotărît să-şi aibă tipografia lui. Deci, eu socotesc că să reconciliem lucrul aşa: Orghidan să primească tipografia aceasta care e gata, încît poţi acum îndată să o pui în lucrare şi apoi să mai tocmit încă un teasc cu cantitatea de litere care este să se mai adauge, ca să vină

201° la socoteala d-tale. Ce zici la /aceasta? Eu sint convins că este mai bine decît oricum altmînterea. Căci: 1° de la Hase nu poate să o capete mai ieftină; 2° trebuie să mai aştepte încă cît am aşteptat eu de cînd am tocmit aceasta; 3° cînd îi va veni tipografia, o să vază că nu poate să o pună în lucrare din lipsa cantităţii unor litere, care nu poate un tipograf străin să o hotărească, fiindcă nu ştie proporţiunea literilor în limba română, care se poate mizloci numai prin esperiinţă. Eu îţi vorbesc din păşite, căci eu am perdut acum o lună de zile numai din cauza aceasta, şi văz acum că dacă n-aş fi făcut aşa, ci aş fi expeduit tipografia îndată, apoi aş fi trebuit acolo să stau pe loc vro două, trei luni de zile, pînă ce voi scrie iarăşi turnătorului să-mi mai trimită încă atîtea litere de feliul acesta şi atîtea de feliul acesta şi apoi el să le toarne, să le espeduească într-alt rînd etc., etc. Socoteşte-te şi-mi scrie!

Gheorghe Ioa[novici] mai zăboveşte aici pînă la întoarcerea ministrilor de la Trieste.

Dară unde să se aşeze tipografia, la Braşov? Aţi căpătat voie? Vedeti, n-ar fi mai bine la Făgăraş sau la Bălgrad? Scrieţi-mi şi despre aceasta.

Acum altele: Ministeriul justiţiei au lucrat un proiect de plan pentru organizarea judecătoriilor în Transilvania². Odată m-au chemat Landrath Somaruga în cancelarie şi mi l-au arătat. Este tot cel publicat pentru Ungaria, *mutatis mutandis*. M-au întrebat că ce români sint aici cari cunosc trebile acestea. I-am spus. Apoi în 4 mai întocmesc o comisiune compusă din 6 sasi, 3 unguri, 1 armean şi un român (Macedonfi) care să-şi dea părerea despre acest plan. Toţi românii, ba chiar şi ungurii, s-au scîrbit de această nedreptate, cu toate că sfera de lucrare a comisiunii e nimica, însă pentru ce şi aci nedreptate?

August.

Esemplarele de tipariu ţi le trimit extra, supt Kreuzband, pe poştă.

Multă sănătate fratelui Popasu. Întrabă-l di ce nu ne scrie. Ce au 202 făcut pentru deputăciune? D-lui ştie cum trăim noi la Viena. /

Mă dor ochii de vro cîtva timp încoace, scriu fără să mă uit pe hirtie.

Procesul lui Iancu în contra lui „Volksbothe“³ s-au început. Redactorul au dat afară pe corespondent. Acela e Bethlen Lajos de la Bistriţa. /

[Adresa:] An Herrn Georg. Baritz Wohlgeborne zu Kronstadt

201

¹ Rudolf Orghidan, negustorul iubitor de cultură din Braşov, părtaş financiar al lui Barac, mai tîrziu al lui Bariţ, la editarea foilor braşovene *Foaia duminicii*, *Gazeta Transilvaniei* şi *Foaie pentru minte...* Orghidan îşi aroga, totuşi, un rol mai mare în viaţa revistelor finanţate şi tipărite de el, după cum reiese din următoarea scrisoare către episcopul Lemeni, păstrată la Arhivele Statului Blaj, fond. Mitropolia greco-catolică, nr. 1071/1838:

„Măria ta prea sfinţite doamne episcoape.
Domn mie prea bun patron!

Bunătatea prea sfinţii tale, tuturor cunoscută, şi dragostea cea mult lucrătoare, de toţi fiii naţiei pînă acum simţită, mi-au dat şi mie îndrăzneală, celui mai jos întru fiiască umilînţă iscălit, de a-mi aşterne cu dulce nădejde rugămîntea următoare, care purcede singur din dorul de a folosi iubitei mele naţii:

De la zi 1 a anului curgătoriu am întreprins planul de a da cetitorilor din naţia mea, lucrurile şi ştiinţele acelea prea mult folositoare, ce să cuprind în aşa numita carte nemţească *Sontag Magazin*, tipărită româneşte sub titulă de *Foaia Duminicii*, cu socoteală cum că într-o stare ca aceasta jalnică, întru care la noi atîta de puşine cărţi se află în limba naţională, vrednice de cetit pentru luminarea şi desvoltarea neamului, să vor afla, dintr-un milion două sute de mii români a patrii noastre, atîţia cetitori pentru numita foaie încît, fără să-mi fie înzădarnice multele chieltueli, pînă în capăt nu va să înceteze eşirea ei. Cu atîta mai virtos că eu, din partea mea, am întrebuiţat toate mijloacele mie cunoscute spre a mulţumi pă cetitori cu tipărirea cărţii acestia, iar pe de altă parte am nădădui şi încă nădăduesc cum că toţi cei înţelepţi vor fi ştiind cît de greu este tot începutul, şi cum că noi românii, la lucruri de acestea, sintem numai începători.

Aşa, fiind la noi gustul şi iubirea de cetanie pînă acum mai mult între statul preotesc lătit, de aici aşteptam ajutorinţă mai însămnătoare, la atîtea ostănele şi chieltueli ale mele. Iar dorul mării tale de a ajuta nişte întreprinderi ca acestea cu braţ puternic, mi-au fost totdeauna cunoscut.

Pentru aceasta:

Mă apropii cu adîncă plecăciune fiiască la iubirea şi grija cea părintască a mării tale, rugîndu-mă ferbinte ca să te milotiveşti a porunci să se facă în diecez, la fiii cei sufleteşti, şi anumit la cinstita preoţime, înştiinţare şi îndemnare, ca de la scaunul arhieresc purceasă, pentru ca cei ce voesc şi doresc luminarea naţiei sale să binevoiască a să prenumăra la *Foaia Duminicii*, făcînd acea jărtfă de 10 Rf. W. 20 pă an, cu cuget că prin aceia, de aci nainte, mai mulţi din fiii naţiei noastre vor să se îndemne a face însutite jertfe, şi cu condeul şi cu chieltuială de bani, pentru darea la lumină de cărţi trebuincioase şi folositoare.

După care a mea rugămîntea fiiască şi plină de nădejde, cerînd binecuvîntarea arhierescă, fiind întru aşteptarea unui părintesc mîngăios răspuns, sărutînd sfînta dreaptă, sint al mării tale prea sfinţite prea umilit slugă şi fiu, neguţătoriu şi burghez de Braşov, *Rudolf Orghidan* m.p.

Braşov, 1837, 8 martie“.

² Peste cîteva luni — în august-septembrie 1850 — „proiectul“ va deveni realitate, pe baza lui reorganizîndu-se aparatul juridic al Transilvaniei, în termeni neaşteptat de dezavantajoşi pentru români. Reacţia acestora este imediată: delegaţia de la Viena înaintează împăratului, în ultima zi a anului 1850, o *Plînsoarie asupra organizaţiei judiciare celei stricăcioase pentru naţiunea română* (vezi textul

în *Magazin istoric pentru Dacia*, VII, 1851, p. 103—106; textul german la A. T. Laurian, *Die Rumänen...*, fasc. III, p. 118—123). De data aceasta românii merg atât de departe cu pretențiile, încît reclamă înființarea unui senat român la Viena, care să apere interesele tuturor românilor din Monarhia austriacă.

³ Procesul de calomnie intentat de Avram Iancu în 1850 împotriva ziarului vienez *Der Oesterreichische Volksbote*. Vezi la Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, p. 304—305.

XXXIX

Viena, 2/14 martie (1)851

Frate Bariț!

Am primit răvașul d-tale împreună cu scrisoarea lui Popasu și cu polița în care se cuprind cei 35 fl. de pe cărți. S-au primit și memorandumul. Dară Wolgemuth¹ e tot bolnav la Pesta. Ieri am espeduit o scrisoare la Popasu și i-am scris să ți-o comunice și d-tale. Cetiți-o bine și vă consultați cu judecată asupra celor ce sînt de făcut. Dară faceți în tot modul. Timpul de acum este ireparabil, deci trimiteți om încoace, pînă la sfîrșitul lunii acesteia. Scrieți la cei vrednici de încredere și în alte părți, mai virtos în țara de cătră miazănoapte, unde eu nu prea am cunoscuți, ca să facă și ei asemenea. Nu știu cum ne-am înțelege cu Consistoriul de la Sibii, care va zice că de ce, că sînt acolo oameni de încredere. Dară trebuie să știe că oamenii de încredere răspund numai la întrebările ce li se fac și n-au curaj de a stărui cu pieptul, cum este de trebuință. (Apoi, între noi zis, nu merită toți încrederea națiunii.)

Rucăreanului² nu-i poți face ceea ce poțtești, în împregiurările în care mă aflu; spune-i să mă ierte.

De parale am mare, foarte mare trebuință, deci te rog trimite-mi cit mai curînd cele ce vei fi strîns pentru cărți. Dacă nu se poate altminterea, împrumută-te de la vreun neguțătoriu.

Nu-mi scrii despre primirea pachetului exemplarielor făscioarei III-a. Crez că o ai primit.

Mă tem să nu se nască rivalitate, din cauza mitropoliei³, între uniți și neuniți. Frații neuniți să nu se supere, ci să stăruiască din toate puterile ca să capete și ei. Noi încă îi vom ajuta. Dară uniții încă să nu se fâlească prea mult cu ea și să nu supere pe neuniți, cum au obicei proștii, ca să nu dea motiv la dezbinare în cauza națională. Ar trebui să scrii la cunoscuții / uniți în înțelesul acesta, ba ar trebui publicat un articol frumos și în *Gazetă*.

Știrile alăturate pre foaia adnesă pune-le în *Gazetă* așa tocmai⁴.

Cu ce răspuns au venit deputăciunea de la Sibii? Blăstămatul de autoriu al articolului, Schmidt, au fugit la Viena ca să scape de persecuțiunea judecătorească, cum fugisă în primăvara anului trecut, cînd îl trăsese la răspundere Șaguna.

Aici iară au început a scrie despre Sachsenland, cum vei fi văzut din *Ost d. Post* de ieri, unde batjocurește și pe Bach și pe Wolg[emuth]. Vei înțelege că nouă ne este mai greu acum de a publica ceva.

Pune în *Gazetă* scrisoarea regelui din Wirtămberga, cea din *Wanderär*⁵.

Laurian. / 203°

[Adresa:] Domnului George Bariț la Brașov

¹ Baronul Wohlgemuth, guvernatorul Transilvaniei.

² G. și N. N. Rucăreanu, bogați proprietari de pămînt din Cîmpulung, în Țara Românească. Corespondența lor cu Bariț la B.A.R. ms. rom. 1001, f. 287—319. N. N. Rucăreanu a avut și apetituri de scriitor (vezi *Modeste încercări poetice*, 1873, și volumul *Impresiuni d-un viagiu la Constantinople și înapoi*, 1886). L-a ironizat Odobescu în *Pseudokyneghetikos*.

³ Odată cu unirea unei părți a românilor transilvăneni cu biserica Romei, străvechea mitropolie de Bălgrad devenise episcopie de Făgăraș. Lupta pentru revenirea la mitropolie a durat un secol și jumătate. În exoperarea recîstigării ei un rol important au jucat Cipariu, Laurian, Maiorescu și Bărnuțiu. Împăratul de la Viena a aprobat reînființarea Mitropoliei în decembrie 1850, dar a fost încuviințată de Papa Pius al IX-lea abia în 1853 (vezi *Sematismul veneratului cler al Arhidiecezei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900...* Blaj, f.a., p. 44; *Memoriile arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna din anii 1846—1871*, Sibiu, f.a., p. 49—51; Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 295—296).

⁴ „Știrile“ se pare a fi cele grupate sub titlul *Monarchia austriacă*. Viena (în *Gazeta Transilvaniei*, 1851, nr. 23, p. 104), pentru că între ele citim și următoarea: „Deputatul națiunii române la gubernul Maiestăței Sale, d. A. Treb. Laurian, este însărcinat de Ministeriul Culturii și Învățămîntului cu traducerea planului de organizațiune a gimnaziilor. Sperăm în cel mai scurt timp să vedem la lumină și în limba noastră, această carte folositoare și cu totul trebuincioasă pentru noua reformă a acestor institute de învățătură. De la hărnicia domnului Laurian avem tot dreptul de a aștepta un lucru desăvîrșit. Dară și mai tare dorim ca guvernul, recunoscînd cunoștințele și meritele acestui bărbat, să-l puie la direcțiunea școalelor române, pentru ca așa să poată folosi și mai mult atît națiunii, care are deplină încredere întrînsul, cit și statului pentru care s-au jărtfit“.

⁵ Scrisoarea nu s-a publicat în *Gazeta Transilvaniei*.

XL

Viena, 23 martiu/4 aprilie 1851

Frate Bariț!

V-am scris în 2/14 martiu¹; știu că-mi veți fi primit acea scrisoare, dară nu știu ce veți fi făcut în urmarea ei. Lucrul, în tot modul, trebuie bine rumegat și trebuie făcut ceva, de și mai tîrziu. Pentru timp, puteți să vă înțelegeți între d-v. și cu cei de la Sibii și cu cei de la Bălgrad etc.

Săracul Wolgemuth e tot bolnav, și încă foarte bolnav, dară fiindcă i se îndelungă boala, poate că va scăpa, însă va trece timp pînă se va întrema. Imperatoriul se așteaptă astăzi în Viena; poate că după sosirea sa se vor lua înainte lucrurile Transilvaniei, care au rămas baltă de la începutul încercărilor cu Germania.

D[omnul] P. Maniu² au căpătat poruncă de la Ministeriu să se ducă acasă, ca să fie de față la intrarea ținutului de graniță în districtul civil,

și au plecat duminică în jos. Ceilalți credințari stau tot fără de lucru. Pin-acum încă nu s-au hotărât nimica.

Am citit cartea care vi-o au trimis un credințariu anonum (sic). Bine ați făcut că n-ați publicat nimica dintr-însa, ca să nu mai amăriți și să mai încurcați pe bieții români cari și așa nu mai știu de capul lor. Rogu-vă, fiți cu multă atențiune la asemenea intrige. Avem lipsă de înțelegere comună generală, iară nu de sfîșieri. Bine ați fi făcut dacă ați fi lăsat nepublicată și scrisoarea lui Suluț³; el numai s-au făcut de ris cu ea și au mai încurcat pe bieții români. Ați fi făcut foarte bine să-l faceți atent la acest efect funest prin o scrisoare privată. El însuși ar fi văzut atunci că nu face bine și s-ar fi lăsat. Acum răul este ireparabil.

Dar încă una. Mă tem că episcopatele cele nouă⁴, în loc de a ne folosi, numai vor înmulți vrăjbele între români; apoi dreptul de alegere încă e în pericol. Români ar trebui luminați în privința aceasta, ca să nu cază supt un despotism bisericesc necunoscut pin-acum la dinșii.

N.B. Bran⁵ este învinuit degeaba în scrisoarea anonumului. El s-au purtat și se poartă foarte bine, are inimă de român adevărat, dară — știți — e cam iute. Dară oamenii cari au ținut cu ungurii țin și acum cu ei (numesc această partidă antinațională, *lemeniană*); apoi ei te sfătuiesc și pe d-ta să nu scrii în contra celor ce preferesc limba ma / ghiară celei române. [...] Dară să-i lăsăm în numele lui D-zeu; numai dacă n-ar face ei intrigi. Alte mijloace de înfrățire ne trebuie, nu de acelea.

Suciu îmi scrie de la Dresda că el n-a primit *Gazeta* de la n-r. 13, însă zice că deocamdată să vezi unde s-au rătăcit cele de pin-acum, dară să nu i le mai trimiți pînă la altă scrisoare, fiindcă el să duce la Bonna, în Prusia, și de acolo ne va scrie adresa și cartierul. Dară trimite de la 1 aprilie un exemplar la Paris, *Rue de Bac n-ro 63*, adresată a mr. Michel Marlehad.

Eu te rugasem odată să-mi inchiripezi un exemplariu de *Foaie* și de *Gazetă* din anul 1848, că mi-ar trebui pentru *Istorie*⁶. Rogu-te să nu-ți uiți!

Am espeduit un pachet cu 150 esemplarie din *Magaz. istor.*, tomu VII, făscioara 1-a, la d. Gheorghie Ioan. Primește-l, și 100 es. împarte la brașoveni cu prețul însemnat, iară 50 esemplare trimite la Făgăraș la Pușcariu⁷, sau la Codru⁸, ca să le treacă în districtul acela. Nu știu ce mai face Codru, cum s-au descurcat de cauza de la Arpaș?

Boala lui Wolgetmuth este, între altele, o piedecă și pentru pachetele de cărți de la Brașov. Vreau să vorbesc cu el, dară așa nu poci mișca lucrul din loc. Nu ne rămîne, așadară, alta decît să se trimită (după cererea vameșului) toate acele pachete la Sibii la reviziune. Crez că nu vor întîmpina altă piedecă afară de chieltuiala de bani, dară unde au mers mia, să meargă și suta! Blăstămata de reviziune pentru cărți străine s-au introdus și în Viena; excepțiuni obsidionale! Te rog, așadară să faci punerea la cale ca să se espedească la Sibii.

Nou pe aici nu mai avem nimica, afară de cele ce se scriu prin gazete. Știți că Panta Jivkovič⁹ au murit. Români au scăpat de un mare tiran. Dară acum le vine rindul să pună acolo ep[iscop] român.

Trebuie să ție să nu-i mai încalece sîrbii. Trei ep[iscop]pii vacante neunite și două unite! Dară toți, și uniți și neuniți trebuie să stăruiască pentru dreptul de alegere; numai așa pot birui și numai așa își pot ținea libertatea bisericească.

Sîrbii au dat o broșură germană în contra scrierilor lui Șaguna¹⁰, în contra articolului din *Lloyd* despre mitropolie (15 noiem), trecut și în *Gazetă*, apoi și în contra Papii și a catolicismului. Măgarii, ș-au stricat, în loc de a-și folosi.

Treb. / 205⁹

Vei fi citit *Corespondintele* n-r. 85, din 26 martiu. Pune-l și d-ta în *Gazetă* și-i fă niște reflexiuni. Zice că românii nu se pot intrupa; dară sasii cum se pot? Fă reflexiuni și la cel din *Reichsz[e]it[un]g*¹¹, nu te uita după vorbele anonumului. Acolo ne zic că mai întii vor să ne cultiveze. Dară di ce nu ne dau școale? Aleagă petițiunile cele multe pentru școale, începînd cu cea de la Blaj din 15 mai, cea de la Sibii din 28 dec. (1)848, apoi cea de la Olmuz, 25 febr., și din Viena, 1 sept. 1849. Apoi cea din ianuarie 10, din aprilie, din august, din 29 dec. (1)850 și din 16 ian. (1)851¹². Din acestea pot vedea că noi cunoaștem trebuința culturalei. Dară tot nu credem că drepturile politice sint legate de gradul culturalei. Cel puțin Constituțiunea nu zice nimica despre aceasta. Dar noi nici în starea de acum nu sintem așa de neculți cum cred ei. Cetește *Ost. d. [Post]* n-r. 78 din 2 aprilie, cu Bailage. Blăstămații de concetățeni cer tot una cu noi în privința legilor, și apoi tot se scoală în contra noastră. Bate-i! Apoi, ne numesc venetiți. Răspunde-le. Cetește și pe *Wanderer*, n-r. 156 din 3 aprilie. Nu știu, sas e sau ungar. Se pare că e sas [precum e] făcut. Poate tot autoriul art[icolului] din *Bote*. De vor fi și acestea minciuni, apoi domni de la Sibii trebuie să le răspundă gros.

Nu întirzia a-mi trimite o poliță pentru cărțile vindute, că sintem toți în mare lipsă. /

[Adresa:] Domnului *Georgiu Bariț* la *Brașov*.

206

¹ Vezi scrisoarea precedentă.

² *Petru Maniu* (1800—1879), funcționar. La 3/15 mai 1848 a fost ales secretar al Comitetului Național de la Sibiu. Între 1860—1864 îl găsim între membrii Dietei transilvane.

³ În primul său număr din 1851, p. 4—5, *Foaie pentru minte...* a publicat *Cuvîntul gratulatoriu al junimei române din Monarhia austriacă, studiosă la Universitatea din Viena, rostită cătră prealuminațul și preasfințitul arhipăstoriu Alexandru Sterca Suluț, cu ocaziunea denumirii sale*. În fruntea acestei „tinerimi studioase” se aflau cîțiva tineri participanți la evenimentele revoluționare din 1848—1849: Alexandru Papiu Ilarian, Iosif Hodoș, Ion Rațiu, Petru Misici, Oprea Moroianu, Vincențiu Babeș, Ioan Șipotariu ș.a. În anii imediat următori revoluției, acest grup compact de studenți tînde să influențeze cursul vieții politice din Transilvania, erijîndu-se în păzitor al programului stabilit la 3/15 mai 1848. Principalul pericol pentru respectarea întocmai a acestui program era considerat clerul, în special cel greco-catolic. În anul precedent, 1850, cu ocazia celor două sinoade — ortodox, la Sibiu în februarie și greco-catolic, la Blaj în septembrie — studenții români din Viena, în frunte cu Alexandru Papiu Ilarian, înaintează soboarelor două adrese de o mare îndrăzneală politică, în care atrag atenția asupra obligației de a se păstra neștirbită demnitatea și autonomia bisericii românești (vezi *Vasilie Pârvan, Anul 1850 și studenții români ardeleni din Viena, în Luceafărul*, II, 1903, nr. 5, p. 89—92; textele celor două adrese, aflate la B.A.R., ms. rom. 1060, f. 284—287, 311—315, la Iosif Per-

vain și Ioan Chindriș, *Correspondența lui Al. Papiu Ilarian*, Cluj, 1972). Ceea ce cereau în primul rând tinerii era alcătuirea sinoadelor bisericești după vechile statute ecleziastice, adică în egală măsură din clerici și mireni. Această veche așezare fusese însă încălcată de episcopii greco-catolici din ultima vreme, Bob și Lemeni, lucru pe care semnatarii adreselor îl considerau extrem de periculos pentru români. Ca să poată influența componența sinodului de la Blaj, care trebuia să aleagă un nou episcop, Papiu Ilarian ia legătura cu câțiva protopopi din Transilvania, printre care și Simion Balint (scrisoarea către acesta, păstrată la B.A.R., ms. rom. 1060, f. 296 v., se publică *ibid.*), cerându-le să impună convocarea unui sinod cu adevărat național.

„Cuvîntul gratulatoriu“ către Șuluțiu, prezentat oral prin studentul Vincențiu Papinian din Banat, are același ton de avertizare politică, insistînd mai ales asupra independenței bisericești a românilor. Îndrăzneala merge pînă la amenințare: „Fericit părintele pe care-l iubesc și-l venerueză fiii săi, nefericit acela pe care-l urăsc ai săi!“ După stil, cuvîntul pare să fie redactat de Papiu Ilarian. Rostul prezentării lui de către un bănățean era unul politic, lucru sesizat de redactorii de la Brașov, care subliniază originea studentului Papinian.

Întors de la Viena unde fusese numit episcop, Șuluț s-a oprit la Șimleu, locul unui lung și rodnic vicariat al său. Aici i-a parvenit *Foaia...*, cu „gratulația“ celor din Viena. Iritat, Șuluțiu trimite la Brașov următoarea rectificare (vezi în *Foaie pentru minte...*, 1851, nr. 9, p. 1):

„Șimleu, 25 febr. 1851

Domnule redactor!

În articolul *Foaiei...* domnitale din 4 ianuarie a.c., nr. 1, citind cuvîntarea tinerilor noștri din Viena rostit cătră mine, dinpreună cu răspunsul care se zice acolo că l-am dat eu, nu pot tăinuî că m-am smintit într-însul, pentru că — durere! — de o parte și cuvîntul acel al tinerilor, cum se vede în scrisoare, după cum s-au fost rostit prin grai viu, ici coala e mutat și nădit, și răspunsul meu încă e schimosit și manc, pentru că o mare și interesantă parte a răspunsului meu, care putea serbi tinerilor spre învățătură și dojană părintească, e cu totul lăsat afară.

D-le redactor!, primind aceste în prețuitele d-tale foi, fă cunoscut tinerimei ca, după naturala și cuviincioasa sa destinațiune, să rămînă ea statornicește pe cîmpul învățăturii, primind svatul salutaru al celor mai bătrîni, și să nu treacă nematuru peste termenii acestia, în sfera jurnalisticii, pe cînd au lipsă de mentori mai bătrîni și cu mai multă experiențe, compromițîndu-se și pe sine și, ce e mai dureros, și pe alții.

Eu prețuiesc tinerimea și o privesc ca pe niște flori pline de bune nădejdi ale națiunii însă nicidecum nu o socotesc de roduri coapte, și așa florile niciodată să nu joace în grădină rola poamelor celor mature. Pentru că știm că de multe ori vedem primăvara multe flori și toamna ne găsim cu puține roduri bine dulci și coapte. Fieștecare, după natura lucrului, are timpul și cîmpul său și să rămînă toți între termenii carii îi prescrie timpul și natura fiecărei etate. Mai încolo, învețe-se tinerii a da pace la oamenii cei nenorociți [se referă la fostul episcop Lemeni, pe care „gratulatorii“ de la Viena îl etichetaseră drept trădător, n. ns.] și a nu le mai înmulți durerea și să învețe că D-zeu nu de aceea au zidit inima în om ca ea să fie cuibul vecinicii uri și a pismii, ci ca să fie locuința dragostii, a milii și a compătimirii cătră toți oamenii, iară mai virtos cătră cei nenorociți.

Alexandru St. Șuluț m.p. N. d. episcop“.

⁴ Este vorba de episcopatele greco-catolice de Lugoj și Gherla.

⁵ Ioan Bran, avocat brașovean, prefect în 1848—1849.

⁶ Intenția lui Laurian de a alcătui o istorie a românilor este mai veche, dovadă broșura tipărită în limbile franceză, latină și germană la București, în 1846. Opera sa istorică de căpătii, *Istoria românilor din timpurile cele mai vechi pînă în zilele noastre. Distribuită în trei părți și preceasă de geografia modernă a Daciei, ca studiu preliminaru la istoria românilor din Dacia*, se va tipări la Iași, în 1853. Succesul este atît de mare încît se scot în scurt timp alte trei ediții la București, în 1862, 1869 și 1873. Din scrisoare reiese că autorul voia să acorde luptelor din Transilvania, de la 1848 un spațiu larg. După apariția cărții lui Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, Viena, vol. I, 1851, vol. II, 1852, dedicată exclusiv acestor evenimente, Laurian va restrînge acest capitol la cîteva file.

⁷ *Ioan cavaler de Pușcariu* (1824—1917), jurist și scriitor român din generația de la 1848. A studiat la Brașov, Sibiu și Cluj. La 1848 este ales membru al Comitetului permanent, iar după revoluție îl găsim în aparatul administrativ: asesor în districtul Făgăraș (1849—1850), subprefect al Perșanilor (1851), concepist la Cancelaria aulică din Viena (1861), administrator al comitatului Cetatea de Baltă (1862), în fine, căpitan suprem al districtului Făgăraș (1865). Scrieri: *Comentar la patenta urbarială din 1854*, Sibiu, 1858, *Orele libere*, Sibiu, 1867, *Cauza română la 1872*, Sibiu, 1872, *Considerații asupra timpului și spațiului*, Budapesta, 1878, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, vol. I—II, Sibiu, 1892—1895, *Reminiscente din anul 1860, de un contemporan*, Sibiu, 1897, *Un comentariu la Statutul organic bisericesc*, Brașov, 1899, *Ugrinus*, București, 1901, *Ioan Circa de Gambritz*, București, 1901, *Fragmente din istoria bisericească a românilor*, Sibiu, 1903, *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*, Sibiu, 1904, *Notițe despre întîmplările contimporane*, Sibiu, 1912 ș.a. A fost membru al Academiei Române. Despre el: C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 698; Iacob Negruzzi, *Cuvîntare despre I. Pușcariu*, în *Analele Acad. Rom.*, 1911—1912, p. 30; Ioan Lupăș, *Ioan cav. de Pușcariu*, în *Luceafărul*, XI, 1912, p. 107.

⁸ *Ion Codru Drăgușanu*.

⁹ Pantelimon Jivkovi, episcopul Timișoarei.

¹⁰ Broșura, pe care Ion Lupăș (*Mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu, 1911, p. 102) o atribuie patriarhului Rajacici, se întitulează *Antwort auf die Angriffe einigen Romanen und der Presse gegen die Einheit der Hierarchie der morgenländischen Kirche*, Viena, 1851. Autorul polemizează cu Șaguna, care tipărise două cărțuții conținînd argumente în favoarea emancipării bisericii ortodoxe din Banat și Transilvania de sub tutela patriarhiei sîrbești: *Promemoria über das historische Recht der nationalen Kirchen Autonomie der Romanen Kirche*, Viena, 1849, cu traducerea românească *Promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a românilor de religie răsăriteană în c. r. provincii ale Monarchiei austriace*, Sibiu, 1849, și *Adaus la Promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a românilor*, Sibiu, 1850. Rajacici își încheie broșura cu insinuarea că românii, prin emanciparea religioasă, vor să instaureze „un imperiu daco-român“ și „ce ar zice atunci Austria, Rusia și Turcia?“ Ministrul Bach a confiscat broșura imediat după apariție și l-a întrebat pe Șaguna dacă pretinde satisfacții pentru insulte. Episcopul răspunde că nu dorește concursul autorităților, zicînd că se va răfui însuși cu patriarhul sîrb. Se pare că răfuiala a și avut loc, cu ocazia uneia din nenumăratele sedințe din cadrul „conferințelor episcopoești“ ortodoxe, care se desfășurau la Viena, începînd din octombrie 1850 (vezi și scrisoarea XLI, n. 5).

¹¹ *Österreichische Reichszeitung*.

¹² Textele tuturor acestora, în A. T. Laurian, *Die Romänen...*, fasc. I—III, în l. germană, și în *Magazin istoric pentru Dacia*, VII, Viena, 1851, introducere românească.

XLI

Viena 14/26 aprilie (1)851

Frate Bariț!

Am primit scrisorile d-tale din 8, 9 și 12 aprilie. Jalba I s-au dat în 15, iară a doua în 24 aprilie, precum se vede din aici alăturatele adevărîte, cu n-r. 8181 și 8934. Pentru pertractarea și dezlegarea lor ne vom înștiința; păcat că n-avem pe nici un om la ministeriu, care să ne stea într-ajutoriu. Noi n-am făcut și nici n-avem de gînd să facem vro modificare, ceea ce și altmînterea e peste putință la documentele subscrise. Cu toate acestea, după părerea mea, punctul pe care trebuia apăsat tare este că românii din Brașov, nefiind o comunitate constituită de sine, cu organele sale politice, nu poate să recruteze și nu poate să

fie răspunzătoare pentru nedarea recruților, ci să răspundă organele politice ale cetății în genere, și apoi individuele acelea în speție, pe care cade sau au căzut soarta. Iară românii în solido, nefiind ei constituiți și neavînd organele lor politice, nu pot nici într-un mod să fie răspunzători. Acum fie cum s-au făcut, numai să aibă succes ¹.

Cu a doua scrisoare, din 9 apr., am primit și suma de 61 fl. C.M., dintre care 48 fl. pentru cărți. Dintr-a treia am văzut blăstămăția pornită din contra *Gazetei* și totdeodată năcazul d-tale pe mine. Eu frate 207 mă mir foarte de imputăciunile / ce-mi faci. Eu am fost și sint de părere că noi trebuie să fim sinceri între noi și fără încolăcitură, căci sint destui și de cei încolăciți. Din cauza aceasta ț-am spus totdeauna părerea mea curat, și cu gura și în scris, și cînd nu mi-au plăcut vrun articol, și-o am spus fără etichetă, dară *trădătoriu* nu te-am numit niciodată, nici la 1848, nici înainte, nici dup-aceea, și nu crez că d-ta vei putea să-mi dovedești. Dară-mi pare foarte rău că d-ta ești în părerea aceasta! Dară să lăsăm secăturile, că în zadar ne năcăjim noi unii pe alții, cînd cauzele năcazurilor vin din afară.

Din cele din urmă scrisori către fratele Mai[orescu] am văzut cum s-au isprăvit gilceava polițiană cenzuristică. Noi am primit și n-rii 28 și 29 din *Gazetă*, cel dintii, tăiat. Foaia osîndită încă nu ne-au venit. Cam așa umblă acum și gazetarii pe aici. Testimoniile le-am dat Maiorescului să vi le trimită. Häufler ne-au zis că se vor sistematiza stipendie pentru tran[silvani]; atunci să recurgă fiecare pentru sine în parte.

Maiorescu pătîmește tare de ochi, de două săptămîni. El n-au primit scrisoarea Munteanului. Mirare! Bran încă au cetit rîndurile adresate lui.

Trebile Tran[silvaniei] tot stagnează. Miercuri s-au îngropat Wolgemuth, cu pompă ². N-au ieșit încă ofițial în gazete, dară s-au orînduit, 207^v desigur, / în postul lui Wolgemuth principele Karl Schwarzenberg ³, vărul ministrului primariu. Șaguna au fost de i-au gratulat și el au primit; va să zică nu mai este indoială că el vine guvernatoriu civil și militariu, de nu se vor mai schimba lucrurile, căci astfel de trebi să schimbă aici pe zi și pe ceas. Să fac multe proiecte, care apoi se răs-fac, și mai pe urmă cine știe ce iese din ele.

Ce știți acolo de Umlauff, președintele Trib. crim. din Trans[silvanie]nia? Aici se știe că e tras la judecata marțială la Lemberg, pentru niște fapte din 1848.

Pumnu se însoară ⁴.

Ep[iscopii] neuniți sint tot pe punctul pe care au fost în toamna trecută. Nu se pot înțelege. Sirbii nu vor nici sinoade, nici despărțire de români, nici înaintare în cultură. Șaguna ș-au dat ale sale la ministeriu; bucovineanul asemenea ⁵. Preconizăciunea lui Șuluț încă n-au venit de la Roma ⁶; se zice că acolo așteaptă anatele de 500 de scuzi, dară el n-are bani.

Bine faceți că lăsați cioarălor diatriba studenților. Astfel de frecări nu sint bune nicidecum. Pentru trebile naționale — deputăciunea — sint și rămii de părerea espresă în scrisoarea mea din urmă și toți *cei de înțelegere* sint de aceeași. Nu credeți că aci e vreo diversitate. Numai

lucrul trebuie făcut bine, deși mai / cu încetul. Lăsat nu trebuie lucrul, 208^v căci altmînterea și ceilalți ne lasă pe noi unde am fost de sute de ani. Pentru timp, înțelegeți-vă cu sibienii și cu bălgrădenii. Li s-au scris și lor. Prota Augustin de la Bălgrad ⁷ se pare că dezvoltează multă energie în trebile oamenilor năcăjiți. Dară săracii vecini ai Zălatnei s-au adus prin terorism ca să primească a plăti 40 fl. C.M. despăgubire la particulari și încă o parte din paguba erariului. De unde vor scoate ei banii aceștia? Ce pagubă că nu sint advocați! Dară ce vor face ei cînd va veni rîndul la descărcarea pămîntului? Cum se vor mai îngropa prin neștiință!

Mi se pare că încă nu v-au venit tomul VII din *Magazin*. Cu pachetele cele de la vamă de acolo nu facem nimica acum, după moartea lui Wolgemuth și după măsurile care s-au luat și aici. Trebuie trimise la Sibii. Acolo e Murășanu ⁸. Știu că afară de chieltuiele nu vor avea altă piedecă. Dară mergă și asta, dacă am ajuns unde am fost în anul cînd s-au trimis.

Laur.

Memorandul adresat lui Wolgemuth se înțelege că n-avem cui să-l mai dăm. Cel adresat către ministeriu în tot aceeași cauză și trimis lui Șaguna eu nu l-am văzut. Maiorescu au fost atunci la dînsul, nu știu cum au isprăvit. /

208^v

¹ Un an mai tîrziu, în 5 martie 1852, într-o scrisoare către Ioan Maiorescu (B. A. R., fond. coresp., inv. nr. 24.249), Bariț își amintește că „pe la începutul anului 1851 se făcea pe aici [la Brașov, n.n.] nelegiuiri eclatante cu recrutaria...”. Jalbele brașovenilor către minister, pomenite de Laurian, protestau contra acestor „nelegiuiri eclatante”. Amestecul lui Bariț în afacerea cu recruții, alături de alte „vinovății” față de autoritățile din Brașov, i-au adus o arestare de 8 zile (vezi aceeași scrisoare).

² Wolgemuth a murit în 6 aprilie 1851. *Gazeta Transilvaniei* publică un necrolog (vezi nr. 30 din 12 aprilie, p. 129).

³ *Karl von Schwarzenberg*, vărul primului ministru austriac, Felix von Schwarzenberg. Ordinul de numire în funcția de guvernator civil și militar al Transilvaniei, cu puteri discreționare, este din 29 aprilie 1851. În 13 mai, Schwarzenberg lansează un apel către locuitorii Transilvaniei (textul în *Gazeta Transilvaniei*, 1851, nr. 40, p. 169), în care amenință cu „asprime neîncovăiecioasă” pe cei care „s-ar încerca a împrăștia neîncredere către ordinățiunile guvernului sau — ori sub ce steamăt — a deștepta nemulțumire și discordie”.

⁴ Aceeași veste i-o împărtășește Iosif Gherendi lui Al. Papiu Ilarian, într-o scrisoare din vara anului 1851 (B. A. R., fond. coresp. 24.383): „Am auzit că Pumnu s-au însurat. Popii dracului, s-au acățat de el cu proces, să-i ieie muierea, cu cuvînt că lui nu i-ar fi iertat să aibă o soră [călugăriță, n. ns.] muiere”, că „asta îi debuia și lui, să nu-și fi luat muiere frumoasă, să li se facă și popilor la ea [...] Sum curios a ști cum îi stă procesu. O să-i scriu să nu-și deie muierea popilor din Lemberg”.

⁵ Episcopii ortodocși din Austria se aflau la Viena din 25 octombrie 1850, la așa-numitele „conferințe episcopoești” care trebuiau să discute și să statornicească principiile de organizare ale bisericii ortodoxe din monarhie. Convorbirile au durat pînă în 2 iulie 1851. Șaguna afirmă că „fiecare episcop care a avut conștiință și simț de rușine s-a întors acasă nemîngăiat” (Ioan Lupăș, *op. cit.*, p. 103). Cauza eșecului o constituie opoziția înverșunată a ierarhilor sîrbi împotriva tendințelor de emancipare ale ortodocșilor români. Șaguna a ținut un jurnal al acestor ședințe, în limba germană, publicat de Ilarion Pușcariu, în *Documente pentru limbă și istorie*, I, Sibiu, 1889, p. 269—313.

⁶ Acordul Papei ca Șuluțiu să ocupe scaunul de mitropolit va întârzia până în noiembrie 1853.

⁷ Augustin Pop, protopop greco-catolic de Alba Iulia, între 1849—1870.

⁸ Andrei Mureșeanu funcționează, din 9 mai 1850, ca translator pentru limba română pe lângă guvernul militar și civil al Transilvaniei, slujbă pe care o va deține până în mai 1854.

XLII

Viena, 12/24 iunie 1851¹

Frate Bariț!

Lipsa de noutăți, de o parte, de alta o durere de ochi care m-au ținut mai multe zile, m-au împedecat de a vă scrie de vro cîtva timp încoace. Noi pe aici stăm tot așa cum am stat de la întâi februarie. Tot așteptăm statutul, descărcarea pămîntului și organizarea școalelor. Despre cele două dintii n-am mai putut afla nimica, dară cea din urmă o au dat Imperatoriul la Consiliul imperiului și poate că va ieși în scurt timp.

Bulele episco[pu]lui s-au trimis la guberniul țării, ca să i le admnueze. Credem că în urmarea acestora ep[isco]pul se va consacra numai-décit și se va duce la Blaj, unde se va instala fără zăbavă.

Ep[isco]pii neuniți stau tot cu gura căscată; se pare că Ministrul Cultului are de gînd să-i cheme la o conferință, supt presidiul său. Despărțirea sau nedespărțirea bisericeii române o va decide ministeriul însuși. Ep[isco]pii sîrbi nici n-au vrut să atingă coarda aceasta. Ep[isco]pul din Bucovina încă nu vrea să auză de despărțire, numai Șaguna ș-au dat elaboratele sale deosebi în privința aceasta. Asemine au făcut și Ghenadie Popescu, reprezentantele diecesei de la Arad, pre care ep[isco]pii sîrbi nici n-au vrut a-l chema la conferințele lor².

Am citit cu multă plăcere primirea care au făcut-o românii noului guvernatoriu³. Acum s-au deschis concurs; aci au cîmp larg cei ce caută posturi, numai să-și dea recoursele.

Gubernatoriul se întoarce la Viena, poate că este pe drum, ca să se ducă la băi pe opt săptămîni. E mare noroc pe români că Haite s-au dus la Sibii. Românii să se lipească de dînsul. /

Jălbile brașovenilor⁴ le-au trimis ministeriul demult la guberniu, pentru informăciune. Înștiințați-vă de dînsule. Dară mai gîndiți și la noi, cei ce ne luptăm cu lipsa. Vedeți de ne mai trimiteți ce veți fi mai putut stringe pentru cărți. Ce ați mai făcut cu *Magazinul*? Trimiteți-l la Sibii, dacă nu e altă mîntuire. Toate scrierile mele la guberniu sînt de prisos în privința aceasta, cum stau lucrurile acum. Mulți mi-au scris pentru tomurile ieșite mai înainte din *Magazin*; precum se vede, oamenii l-ar cumpăra bucuros și noi am mai acoperi sărăcia. Deci te rog a grăbi cu facerea pașilor trebuincioși.

Eu am trimis lui Popasu planurile de școală; stați de oameni spre a-l pune în lucrare, dacă simt trebuința și au și binevoînța. Va fi destul deocamdată a zidi partea dinainte, dară cu două caturi, sau precum zic

pe acolo, cu trei, adecă unul de jos și două de sus. Pentru toate întimplările, o casă a românilor le va fi trebuincioasă și folositoare. Numai, material bun și meșteri zdraveni; să se ferească de fușeri!

Oamenii tot zic că au nevoi și năcazuri pe acolo, și apoi nu trimit nici o jalbă la ministeriu. Aceasta strică și acolo și aici, căci ministeriul zice că n-are lipsă de dregători români, pentru că nu vin lucruri românești în sus. Asemine e și la Curtea supremă de justiție. Trebuie ca oamenii să ia curaj și să-și trimită jelibile în sus, și încă în limba românească, cu litere, cu slove, cum știu.

Salutare tuturor!

Lau. / 209⁵⁷

P.S. Alduleanu au plecat în jos; vă va spune minuni de isprăvile lor. Bran s-au dus pe vro cîteva zile la Veneția; numai Dunca mai este aici dintre credințari⁵; poate că și el va merge în jos la organizarea judecătorilor. Se zice că din partea românilor vor fi organizatori Carabeș și Dunca, din partea ungarilor, Donat și Karl Apor, din partea sasilor, Schreiber. Dară nu știu cine va fi la organizarea politică. Ar fi bine dacă Dorgo și Maniu⁶ și Moldovanu⁷, ba încă și alții, ar rămîne la administrăciune, căci altminterea cade cu totul pe minile streinilor. Dar apoi cine va fi la descărcarea pămîntului? Și aceasta e problema cea de viață pentru român.

Am auzit că dregătorii români se cam fudulesc. N-ar trebui să înceapă așa devreme. Prin purtări nebune, pot să scîrbească pe popor, și ei trebuie să știe că singele poporului i-au pus pe ei în posturi. /

210

[Adresa:] Domnului Georgiu Barițiu la Brașov.

¹ „Am scris lui Bariț” va nota Laurian, în aceeași zi, în jurnalul său (vezi Vasile Netea, *Insemnările de la Viena ale lui A. T. Laurian*, în *Studii*, 1970, nr. 3, p. 539).

² Vezi și scrisoarea XL, n. 8. În aceste zile se încheiau la Viena „conferințele episcopoești” ortodoxe, care începuseră în toamna anului 1850. Aici Șaguna s-a străduit să obțină emanciparea ortodocșilor din Transilvania și Banat de sub ierarhia sîrbească (vezi *Memorialul arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna din anii 1846—1871*, p. 55; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, p. 103). Șaguna părăsește Viena în 2 iulie 1851, cînd Laurian notează (vezi Vasile Netea, *Insemnările...*, p. 539): „Iulii 2. A plecat Șaguna către casă”.

³ Laurian se referă la poezia *Devotamentul Înălțimii Sale Serenisimului Principe Karol de Schwarzenberg, gubernatoriului c. r. civil și militar al Transilvaniei, comendantului de corpul 12, general-locoșininte-mareșal cămpeștru ș.c.l., ș.c.l., cu ocaziunea intrării sale în Sibii, din partea națiunii române din Transilvania*, publicată — în chenar de gală — în *Foaie pentru minte...*, 1851, nr. 19, p. 152.

Autorul — anonim — al poeziei este Andrei Mureșanu, lucru pe care îl putem deduce din nota de subsol pe care redacția o înserează cîteva zile mai tîrziu (vezi *ibid.*, nr. 21, p. 168), cu ocazia republicării poeziei în traducere germană: „Traducțiunea *Devotamentului* tipărit în *Foaie...*, numărul 19, cu atît mai interesantă, cu cît e în metru constrînsă și de d. profesor I. Schuller demnă reputată de a se păstra și în limba germană. Onoarea *autorului din Sibii* (s. ns.)”. La acea dată Andrei Mureșanu se afla la Sibiu și era singurul român pe care-l putem considera autor al acestei ditrambe. Vezi și scrisoarea XLI, n. 18. *Foaie pentru minte...* mai publică (nr. 22, p. 169) și două „adrese de bună venire” către același Schwarzenberg, una rostită la Sibiu de către Gabriel Dorgo, în 16 mai 1851, și alta a negustorilor din Brașov.

⁴ Vezi scrisoarea precedentă, n. 1.

⁵ Ioan Aldulean, atunci asesor la Tribunalul din Alba Iulia; Ioan Bran, avocat brașovean, Paul Dunca concepist la Sibiu.

⁶ Gabriel Dorgo și Gavril Man. Se pare că Laurian le-a scris și lor în această problemă, căci în jurnalul său, în 1851 (vezi Vasile Netea, *Insemnările...*, p. 539), notează: „Iuli 31. Am scris lui Dorgo prin Maior“.

⁷ Dimitrie Moldovan. Vezi scrisoarea XXXIII, nr. 1.

XLIII

Iași, 9 mai 1857

Frate Bariț!

Eu am primit scrisoarea d-tale din 27 februarie a.c. chiar în zilele când începuse a mi se face la ceafă un blăstemat de buboi, pre care medicii îl numesc carbunculus, și de care numai prin operațiune hirurgică am putut să scap, după 6 săptămâni de dureri înfricoșate. Poți să înțelegi așadară că n-am fost în stare să-ți răspund, cum aș fi dorit de atunci. Apoi mai adaugă și fatalitățile prin care sintem siliți să trecem. În cea din urmă giumătate a anului trecut ne-am luptat cu Caimacamul Teodor Balș și cu [...] Asachi¹, pre care-l pusese directoriu și șef intermal la Depart. Cultului și al Învățătorei Publice. [...] Acesta [...] supt nume de referendariu al școalelor au împedecat dezvoltarea tinerimei în curs de 20 de ani, se depărtase cu totul supt Gr. Ghica. Acum, Teod. Balș n-au găsit mai apt individuu în Moldavia, spre a o năduși, decit pe Asachi. [...] Acesta, ros de invidie că, pre lingă toate pedecile, se face progres
213 în școale, au luat măsuri [...] spre a le / reduce la starea cea ticăloasă în care se aflau pre timpul lui. Noi, nevoind să fim marturi la stricăciunea generală, ne-am retras și l-am lăsat să meargă singur incotro îl împingea spiritul lui [...] Guvernul au fost silit să-l depărteze. După ce s-au numit ministru Panaiot Balș, acesta ne-au făcut o chemare onorabilă ca să reintrăm în posturile noastre și să conlucrăm la reinființarea școalelor. În adevăr, în 2 luni de zile s-au restabilit ceea ce s-au putut, dară iacă alte incurcături. Teodor Balș moare, se numește caimacam Vogoride. Pan. Balș trece la Secretariatul statului, și se numește Gheorghie Beldiman ministru Cultului. O secătură de mucos, băiat al lui Aslan, care petrecuse vro 5 ani de zile în temnițele Parisului pentru datorii, rămîne director la Departament și în citeva zile produce nouă incurcări, pină cînd începu a se deștepta Beldiman. Cînd acesta se deșteptase și eu mă rădicasem din boala mea, iacă că-l schimbă și pre dînsul (pre Beldiman), fiindcă n-au scos din posturi pre profesori și pre preuți, cari sint toți pentru unirea principatelor, și n-au făcut anafora pentru scoaterea mitropolitului, care e asemenea pentru unire. / Se numește ministru
213 la Cult și Învățătura Publică logofătul Alecu Sturza, firește cu scop ca să puie în lucrare ceea ce nu voise Beldiman. De atunci incoace, nouă incurcări. Pre noi ne-au cruțat pină acum (*doctus priori tristi experientia*), dară s-au legat de ceilalți profesori de la ținuturi². Nu știm cum vor mai merge trebile și unde vor ieși, însă se așteaptă, desecur, ca să se schimbe tot guvernul actual, ca unul ce este dechierat în contra unirii și esereciteză cea mai grea presiune asupra esprimării voturilor.

Țiganul de Istrate³ este caimacamul cel nevăzut. Agențele austriac au agiuns la o putere mai mare decit era a consulilor ruși. Comisarii puterilor străine s-au întors nemulțămîți cu purtarea guvernului. Cel turcesc este încă aici. Istrate, cu cițiva de tagma sa, au dat o petițiune la comisariul turc în contra unirei. Aceasta o numește Asache în jurnalul său *întregimea Moldavei și privilegiile ei*⁴.

Dară să revenim la ale noastre. Aici îți alătur lista de cărțile primite prin d. Iuniu Armatu⁵ și de modul cum le-au împăr / țit domnia²¹⁴ lui. Prețul lor nu-mi este cunoscut. Deci, te rog însemnează-mi prețul, și voi scoate ce voi putea.

*Calendariul*⁶ d-tale pre anul acesta încă nu l-am primit. Dicționare de ale lui Stamate⁷ se mai află încă multe la librăria lui Gusti și Codrescu. Henning ș-au vindut librăria sa lui Codrescu și Pop. Acum amîndouă librăriile sint în starea cea mai ticăloasă, cărțile înfricoșat de scumpe, cataloage tipărite n-au. Cu Asachi poți să înțelegi că stau rău, prin urmare nu pot să tipăresc nimica în gazeta lui⁸. Alte giurnale nu sint aici. Încît pentru cărțile mele cari se află la Brașov, poți să le dai la Nemeth, cu procentele cari se uzează pre acolo.

Domnul Hormuzachi se află acum la Iași. Sora d-sale e tristă de nici nu mai vorbește cu lumea, de cînd au înțeles despre moartea părintekui său.

Nota bene. Sturzeștii, cari sint pentru unire, nu stau nici într-o relațiune cu Alecu Sturza și și cu alții cari sint în contra unirei. Alecu Sturza și Caimacamul nu vor să trimită decretele la profesorii cei chemați din alte țări supt ministeriul lui Pan. Balș. Deci, Emilian⁹ și Pop¹⁰ de la Brașov să mai aștepte pină ce se vor schimba trebile.

Valete!

Laur. / 214^v

¹ Teodor Balș, caimacamul Moldovei.

² Laurian se afla la Iași din 1852, chemat de domnitorul Grigore Al. Ghica, la recomandarea bătrînelui ministru Grigore Cuza, în postul de inspector general al școalelor din Moldova. Moldovenii cunoșteau bine valoarea omului, căci i se oferă un salariu de 12.000 de lei anual, față de 10.000 cît primise antecesorul său, G. Săulescu. În 10 ianuarie 1852, Departamentul Învățăturilor Publice îi scrie lui Laurian la Viena, cu nr. 52/1852, invitîndu-l să-și ia în postul în primire. Odată cu venirea acestuia, învățămîntul moldovean ia un avînt deosebit, încît pe bună dreptate poate afirma V. A. Urechia (*op. cit.*, III, p. 54) că „Laurian dete liceului și în general tuturor școalelor din țară o mare impulsione, și nu întîrzie a readuce liceului o mare autoritate morale“ sau (*ibid.*, p. 106) că „numirea lui Laurian la postul de inspector general al școalelor și chemarea ca profesor, în același an [1852—n. ns.] a d-lui N. Ionescu și D. Chinezu, cum și îmbunătățirea programelor după planul lui Laurian asigură școalelor moldovene progrese reale“, în fine (*ibid.*, p. 55) că „inspecțiunea activă a lui Laurian, energia lui, imparțialitatea care o cerea de la toți în împlinirea datoriilor a făcut să se simtă neîntîrziat mari îmbunătățiri și în școalele primare“. Un an mai tîrziu, însă, Laurian va veni în conflict cu aristocrația retrogradă din țară, care nu dorea dezvoltarea instrucției naționale. Școlile sint amenințate, împreună cu conducătorul lor: „Această amenințare vine de la înțelegerea tăcută dintre boierimea nemulțumită cu deșteptarea publică și comandantii oștilor străine“ (*ibid.*, p. 106). Conflictul va evolua, găsindu-și sfîrșitul odată cu înlăturarea lui Laurian, în legătură cu care vezi scrisoarea XLIV, n. 3.

³ Nicolae Istrati, separatist.

⁴ Referință eronată. *Gazeta de Moldavia*, scoasă de Asachi, nu pomenește nimic, în 1857, despre o astfel de petiție.

⁵ Vezi scrisoarea XV, n. 1.

⁶ *Calendariul pentru poporul românesc*, editat de Bariț, fără întrerupere între 1852—1865. După înlăturarea de la conducerea foilor brașovene și în condițiile rigorii de fier a cenzurii absolutiste, cărturarul a făcut din „calendarul” său o adevărată tribună ideologică națională. Publicația era larg răspândită în toate provinciile românești, preluând rolul de publicație literară panromânească pe care *Foaie pentru minte...* îl avusese în anii premergători revoluției. Vezi Ion Mușlea, *Calendarele lui Barițiu (1857—1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, II, 1957, p. 255—260; Vasile Nețea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 237—239.

⁷ Este vorba de Teodor Stamati, al cărui *Dicționar de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles* se tipărise la Iași, în a doua ediție, în 1856. Același este autorul unui *Vocabulariu de limbă germană și română, cu adăugirea celor mai obicinuite și în conversațiune primite cuvinte streine*, Iași, 1852.

⁸ *Gazeta de Moldavia*.

⁹ Ștefan Emilian va ajunge profesor la Iași, de unde poartă cu Bariț o bogată corespondență, între anii 1864—1881 (B. A. R., ms. rom. 1005, f. 241; 1007, f. 274; 1008, f. 31, 142, 166, 193, 322; 1009, f. 64, 85, 159, 312).

¹⁰ *Iosif Pop*, profesor brașovean.

XLIV

Iași, 3 oct. 1857

Frate Bariț!

În luna lui iuliu, după ce Sușianu au plecat de la Iași către Brașov, eu m-am dus la București ca să pui la cale niște lucruri ale mele, cari se aflau încurcate încă de la anul 1848. La întoarcerea mea am aflat scrisoarea domniei tale, din care am înțeles că n-ai primit cărțile ce ți le trimisesem. Dară Sușianu m-au asigurat că ar fi făcut dispuseciune la Poiana Sărată ca să ți se trimită. Crez că îți vor fi venit mai în urmă.

Alegerile aici au ieșit bune, cei mai de frunte moldoveni s-au ales deputați¹. Divanul s-au deschis la 22 septembrie, însă pînă acum de abia s-au constituit. Așteptăm de la ședințele viitoare lucruri de importanță².

Frate, mi se cutremură mina să-ți comunic o infamie care nu și-o ar fi putut închipui nici un român din Transilvania, o infamie care n-are nume și care degradează pre români înaintea lumii întregi. Ceea ce au făcut Aron către Maiorescu nu e decît o ticăloșie proastă, în comparațiune cu cea ce au făcut în zilele acestea domnul Bărnuț către Laurian. Nu-ți vei putea închipui. Au format un complot în toată puterea cuvintului în contra lui Laurian, ca să-l înfiereze și să-l / dărîme. Au tras în partea sa pre simplicul de Mezei și pe lipsitul de Suci³ și pre cei mai prăpădiți dintre dascălii moldoveni, și au compus o jalbă către Departamentul Cultului, prin care cer absolut depărtarea lui Laurian din postul de inspectoriu general al școalelor, căci ei nu mai pot suferi maltratările lui, desprețuirile și îngiuriile lui.

Vezi crede că acestea sînt ficțiuni. Eu însumi auziam demult că Bărnuț intrigează în contra mea, dară nu vream să cred nimica, pînă ce nu i-am văzut subscris numele pre jalba din 18 septembrie. Atunci mi-am făcut cruce. Spre a te convinge și pre d-ta despre autenticitate [...],

îți voi trimite o copie întocmai, cînd voi avea timp de a o scrie. Departamentul (în care se află un directoriu fără șef, Dulcescu) aduse acea jalbă la cunoștința Caimacamului. Acesta numi o comisiune dintre boiarii cei mai aleși ai Moldovei, spre a cerceta lucrul. Bărnuț cu complicități săi dede altă jalbă, dechierînd că nu vrea comisiune, ci cere simplu scoaterea lui Laurian, sau el cu complicități dimpreună se leapădă de servit. Toată lumea se miră de atita răutate și de atita nebunie. Oamenii mă întrebă dacă Bărnuț e într-adevăr / doctor de legi, precum se subscie²¹⁷ în jalbă. Eu le răspunz: „Da!” Apoi ei îmi replică: „Unde au învățat el acea procedură: Spinzurați-l, că dacă nu mă spinzur eu pre mine? Au nebunit omul?” Aceia cărora l-am recomandat mă întrebă că cum am putut eu să le propun un astfel de monstru lipsit de tot sînsul moral, lipsit de buna cuviință, lipsit de ideea celor mai cunoscute norme de procedură la condamnarea acuzatului. Eu nu mai am ce să le răspund, Bărnuț mi-au închis gura.

Comisiunea încă nu s-au strins, dară se va strînge mîine sau poimîine. Se înțelege de sine că o asemenea infamie, însoțită de cea mai groasă nebunie, va să fie condamnată la cea dintîi ședință⁴.

Acum te întreb eu: ce se va alege din un asemenea om, care au căzut așa de adînc prin răutatea și nărozia sa? Aici în Moldavia nu poate să mai șadă, în Transilvania o să-l scuipe lumea cînd va auzi de ticăloșiile comise în Moldavia, de vinzările cele mai negre făcute către oamenii cari nu i-au făcut decît bine în toate modurile ce li-au fost prin putință. /²¹⁸ [...] Dară eu cu ce obraz o să mai propui moldovenilor pre vreun transilvan? Cu nebunul de Suci³ am feștelit-o, cu prostul de Mezei asemenea, dară apoi cu Bărnuț m-am prostiț cu totul. O să vie un timp cînd moldovenii o să gonească pe transilvani cu mătura, ca pre niște c... din țara lor afară.

Apoi, cînd ș-au ales Bărnuț momentul ca să facă astfel de infamii în Moldavia? Acum, cînd face trebuință de cea mai bună armonie între toți românii, acum cînd ochii Europei întregi sînt ațintați asupra românilor! Rușine preste rușine, ticăloșie preste ticăloșie!

Frate, iartă-mă că sînt silit a-ți comunica știri așa de triste din țeara aceasta și despre frații noștri. Dea Domnul ca d-voastră să vă aflați mai bine pre acolo și să nu aveți de-a face cu astfel de ticăloșii!

Fiți sănătoși! Al d-v. sincer,

Laurian.

P.S. Vă trimit aici două esemplare de *Suplement la Istoria rom. Despre măsuri*⁵. Unul pentru d-ta și altul pentru fratele Iacob⁶.

Spune fratelui Iacob că domnului profesor M. Alboteanu nu i-a venit *Gazeta* de loc pe acest semestru. Să o trimită. /²¹⁸

¹ La începutul anului 1857, Poarta otomană emite firmanul pe baza căruia Țara Românească și Moldova urmau să-și aleagă Adunările ad-hoc, în conformitate cu prevederile Tratatului de la Paris (vezi B. Boeresco, *Le firman turc pour la convocation des Divans ad-hoc dans le Principautés de Danube*, Paris, 1857; Alexandru Gonta, *Firmanul pentru convocarea Divanurilor ad-hoc și problema Unirii Principatelor Române*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București,

1960). Alegerile au avut loc în iulie 1857. În Moldova, manevrele boierimii anti-unioniste au dus la falsificarea alegerilor în asemenea măsură încît Poarta fu nevoită să le anuleze. Noile alegeri, care „au ieșit bune“, au avut loc în septembrie 1857 și consemnează prima mare victorie a unioniștilor. Într-adevăr, se aleg acum „cei mai de frunte moldoveni“, adică fruntașii unioniști, foști luptători de la 1848: M. Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Costache Negri, Alexandru Ioan Cuza, Anastase Panu (vezi *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 261—277).

² Viitoarele ședințe ale Divanului ad-hoc nu vor dezminți așteptările lui Laurian: peste câteva zile, în 7/19 octombrie, deputații Moldovei își vor da votul pentru unire, în urma propunerii lui Kogălniceanu, purtătorul de cuvînt al partidei naționale.

³ Cimpeanu și Suci, profesori ardeleni.

⁴ Nararea evenimentelor continuă în scrisorile XLV, XLVI și XLVII. Dar speranța lui Laurian că revolta profesorilor de la Iași în contra sa va eșua, nu s-a împlinit: aceștia reușesc să-l înlăture, pînă la urmă, de la conducerea școalelor din Moldova.

Penibilul scandal din 1857—1858, care a dus la o ruptură între cărturarii transilvăneni aflați în capitala Moldovei, rămîne încă o pagină insuficient cercetată a istoriei noastre culturale. V. A. Urechia (*op. cit.*, III, p. 125—127) evocă întîmplările strict documentar, fără a interpreta cauzele și consecințele. Mai nou, Valerian Popovici în *Istoria învățămîntului în limba națională pînă la 1860* (din vol. *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași, 1860—1960*, vol. I, p. 78.) simplifică nepermis lucrurile, acuzîndu-l pe Laurian: „Din cauza unor nemulțumiri produse în rîndurile corpului didactic, provocate de inspectorul general al școalelor, A. T. Laurian, s-a ajuns la o amînare a deschiderii cursurilor. Manifestîndu-și protestul față de atitudinea lui Laurian, la 27 septembrie 1857, S. Bărnuțiu, P. Suci, urmați de T. Veisa, își dau demisia. Alături de inspectorul general al școalelor rămîne numai Al. Papiu Ilarian, care nu după mult timp va pleca în Țara Românească. Plecarea acestora la București face posibilă retragerea demisiilor și continuarea cursurilor“. Pasajul păcătuiește printr-o gravă paupertate documentară, mai ales un document de mare valoare este consemnat în *Catalogul manuscriptelor românești* (vol. III, p. 104—105). Documentul, aflat la B. A. R., ms. rom. 878, f. 87—101, este cunoscut sub numele de *Polemica violentă*, după adnotarea pe care Bariț o face la o copie a documentului (vezi-o la B. A. R., ms. rom. 981, f. 393—414; publicat în Al. Papiu Ilarian, *Corespondență*. Ediție îngrijită de I. Pervain și I. Chindriș): „Copia *Polemicii violente* a lui A. Tr. Laurian și A. Papiu, purtată către Bărnuțiu și alți profesori în Iași, în cauza școalelor. Exempl. original l-am dat Academiei Române. Cîteva foi de la pag. 9—24, după original, s-au pierdut“. *Polemica violentă*, de fapt opera lui Papiu Ilarian, este redactată de acesta în 25 martie 1858 și trimisă în Transilvania, lui Bariț, Iacob Mureșanu și Gavril Munteanu cu scopul de a-i informa asupra întîmplărilor de la Iași.

Cursul întîmplărilor este următorul: după chemarea lui Laurian la conducerea școalelor Moldovei, în 1852, acesta găsește rețeaua didactică dezorganizată: „Profesori mulți și netrebniți, învățătura rău ordonată, ore puține, clase nefrecventate, spese mari și treabă nulă“. Laurian purcede la o reorganizare rapidă, severă și intolerantă, care atinge „corpul profesoral“ în două puncte sensibile: Comoditatea bine remunerată, și lipsa lui de pregătire. Sistemul lui Laurian, căruia tînărul coleg și colaborator Papiu Ilarian i se dedică cu tot entuziasmul, trebuia să modernizeze rețeaua didactică de toate gradele din Moldova, pe baza unor programe asemenea celei din Europa apuseană. Învățămînt național la înălțimea țărilor celor mai avansate, acesta era visul redutabilului inspector.

Forțele reacționare din Moldova nu priveau însă cu ochi buni strădania lui Laurian, încît șicanele împotriva lui încep din primul an al inspectoratului său. Într-o scrisoare către Al. Papiu Ilarian din 16 decembrie 1852 (B. A. R., ms. rom. 4583, f. 34—35 publicată în Al. Papiu Ilarian, nr. XV/II), Bărnuțiu, acum prieten al lui Laurian, se îngrijorează: „Cauza domnului Laurian cu profesorii de acolo se vede că încă nu e potolită. Profesorii l-au acuzat pe Vodă la consulul rus, care i-au scris lui Vodă pentru ce l-au pus în fruntea școalelor, fiind așa periculos“. În fruntea complotului este Nicolae Istrati, conservator

cunoscut, care era director al Departamentului Învățăturilor. Împreună cu ministrul său, Nicolae Suțu, considera că elevii „plebei“ din școalele Moldovei n-au nevoie de cunoștințele preconizate de Laurian. În complot sînt atrași profesorii nemulțumiți, printre care și trei transilvăneni: Bărnuțiu, Ștefan Micle și Petre Suci. Bărnuțiu, care venise în Moldova cu ajutorul lui Laurian, nu se sfiiește să-și părăsească prietenul și sprijinitorul, de dragul unor himere promise de partida adversă.

Conflictul se declanșează la 18 septembrie 1857, cînd profesorii înaintează autorităților o „suplică colectivă“ împotriva lui Laurian (o copie a ei, pe care Laurian i-o trimite lui Bariț împreună cu scrisoarea XLV, se afla la B.A.R., în ms. rom. 996, f. 215—216), semnată de George Ionescu, Anton Velini, N. Măcărescu, Z. Columb, Partenie Antonin, Ioan Poenariu, N. Turculeț, Petru Suci, T. Săvescu, D. Haralamb, I. A. Darjeu, Ștefan Micle, Al. Georgiu, D. Pop și Apostoleanu. Toți cer înlăturarea inspectorului general, deoarece „tot cursul funcționării domnului Laurian ca inspector al școalelor acestei țări e o persecutare, o maltratare și o injuriu continuă“, acesta „fiind învățat a vedea și în membrii consiliului, ca și în profesori, numai creaturile și sclavii săi“, lucruri care „au avut și au influență rea și în morala tinerimei școlastice, căci aceasta crește în școale cu sentimente de despreț, cătră desprețuitorii și desprețuiți“. Prin urmare, să fie înlăturat inspectorul, altfel „subscrișii vor fi nevoiți a se retrage din posturile lor“. Cererea este binevenită pentru reacțiunea moldoveană, al cărei plan, după Papiu Ilarian, era „de a produce răscoale și tulburări cu ocaziunea deschiderii Divanului ad-hoc“ (*Polemica violentă*, B.A.R., ms. rom. 981, f. 401). Caimacamul N. Vogoridi-Conachi numește o comisie formată din Grigore Cuza, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Anastase Panu și Constantin Hurmuzachi, cu misiunea de a cerceta cazul și a refera asupra lui. Comisia se întrunește la 17 octombrie, dar Caimacamul, pentru a-i îmbuna pe profesori, îl suspendă temporar pe Laurian din postul de inspector general. Profesorii, instruiți chiar de Bărnuțiu, nu se întorc nici acum la posturi și refuză să recunoască competența comisiei, pretextînd că „ei n-au ridicat pîra asupra inspectorului, nici nu vor să ridice, ci cer numai să se depărteze“ (*ibid.*, f. 405). În aceste condiții, comisia nu poate să-și desfășoare ancheta și se autodizolvă, după ce înaintează la 25 octombrie un raport către Căimăcămie, din care reiese nevinovăția lui Laurian. Cu toate că profesorii înaintează în primele zile ale lunii noiembrie o nouă plîngere împotriva inspectorului, Laurian este reîntegrat în slujbă la 9 noiembrie.

Spre sfîrșitul anului încep tulburările în internat, al cărui director era T. Giușcă. Se adaugă provocarea lui Laurian la duel de către un vagabond grec numit Dosiade, în care inspectorul vede unealta celor care vor să-l compromită. În decembrie, pe cînd cauza era cercetată din nou, de către Consiliul administrativ, profesorii suplicanți demisionează în corpore, după care tipăresc o broșură calomnioasă la adresa lui Laurian. În jurul acestuia, cercul se strînge tot mai mult. Fideli îi rămăseseră doar profesorii Mihail Alboteanu și Papiu Ilarian, și directorul internatului. Papiu Ilarian a ajuns să predea cinci materii. Însuși Laurian „paradosea“ ca oricare profesor, trebuind în același timp să facă față presiunilor dușmănoase. Avîndu-l în mijlocul lor, pe Bărnuțiu, cu prestigiul său uriaș, profesorii răsculați nu se îndoiau de izbîndă și, ca atare, acționau implacabil.

Inspectorul general ar fi reușit totuși să-și salveze situația dacă în luna ianuarie nu s-ar fi răzvrătit elevii din internat. Aceștia, într-o seară, îl bat crunt pe pedagogul N. Patriciu, după care părăsesc internatul. Consiliul școlar, de fapt Laurian, Papiu și Alboteanu, nu se mai putea susține. Totul era compromis. Laurian demisionează, după ani de luptă cu o aristocrație ignorantă, care nu l-a dorit. Anii de profesorat și inspectorat în Moldova au fost pentru Laurian cei mai negri din viața sa. Firea sa rigidă, cu înclinații spre autoritarism intolerant, a stîrnit risposta generală a profesorilor, care au devenit unelte ieftine în mîinile reacțiunii. Bunele sale intenții n-au găsit înțelegere, căci Moldova nu era pregătită pentru reforme școlare de adîncimea celor preconizate de Laurian.

Odată cu Laurian își dau demisia și ultimii săi susținători: T. Giușcă, directorul internatului, Al. Papiu Ilarian și M. Alboteanu (vezi demisia lor la B.A.R., ms. rom. 996, f. 25; publicată în Al. Papiu Ilarian, *op. cit.* anexa II). În martie Papiu redactează *Polemica violentă*, cu intenția de a o publica. Conco-

mitent, îi informează pe transilvăneni despre cele petrecute: pe Bariț în 21 martie 1858 (vezi B.A.R., ms. rom. 996, f. 26—28), iar peste câteva zile mai târziu pe Simion Balint (B.A.R., ms. rom. 4585, f. 28—29) și pe Iacob Mureșanu (B.A.R., ms. rom. 996, f. 29—30), în fine, după mai bine de un an, în 21 octombrie 1859, pe Iosif Hodoș (B.A.R., fond. coresp., nr. 138.607), în epistole care condamnă în termeni foarte gravi pe Bărnăuțiu. Iacob Mureșanu nu publică nimic din cele trimise de cei de la Iași, căci popularizarea conflictului ar fi compromis definitiv grupul pașoptiștilor transilvăneni, slăbit oricum din risipirea membrilor în toate provinciile românești.

Care și cită este vina lui Bărnăuțiu în toată această întâmplare? Este greu de presupus că Bărnăuțiu n-a înțeles importanța reformelor școlare introduse de Laurian. Ca atare, sintem obligați să privim lucrurile prin prisma relațiilor personale. Din documente reiese clar că Laurian s-a comportat prea intolerant, așa cum va face un deceniu mai târziu, ca președinte al Societății Academice Române. Bărnăuțiu, care în revoluția transilvăneană era privit ca primul conducător al românilor, nu putea tolera situația de subaltern supus. Nu mai era la vârsta lui Papiu Ilarian, ca să fie un discipol fidel al inspectorului, avea aproximativ vârsta lui Laurian și ca atare era fatal să ajungă la resentimente față de acesta. Trebuie presupus că o oarecare nemulțumire împotriva lui Laurian exista, bine ascunsă în sufletul acestui Cato al românilor, încă din timpul activității în Comitetul de la Sibiu, mai apoi din timpul Delegației la Viena, când autorul *Tentamen-ului critic...* trece, încet-încet, de partea lui Șaguna (vezi supra, scrisorile din anii 1850—1851). Pentru firea puțin maleabilă a lui Bărnăuțiu, cu reacții și gânduri neașteptate, o răzbunare tardivă este cu totul explicabilă. Se mai pune problema în ce măsură „partida” moldoveană l-a ademenit pe Bărnăuțiu cu promisiunea unei situații deosebite în aparatul școlar al țării? Credem că acest argument a apăsător mult mai puțin în cumpănă decât resentimentele personale, cu toate că după căderea lui Laurian, Bărnăuțiu rămâne conducătorul de fapt al învățămîntului în Moldova, deși refuză sistematic orice funcție înaltă.

⁵ S-a publicat la Iași, în 1857.

⁶ Iacob Mureșanu.

XLV

Frate Bariț!

Iași, 26 dechemvr. 1857

Am primit scrisoarea d-tale cu datul din 4 noiembrie a.c., precum te vei fi încredințat din *Gazeta de Moldavia*, în care s-au publicat înștiințarea pentru fabrică, și anume în nr. 89, 91 și 92¹. Încît pentru celalt punct al scrisorii d-tale n-am putut să aflu toate datele necesare spre a vă lămuri, dară nu voi uita a face de aici înainte ce n-am putut deplini pînă acum.

Despre monstruoșitatea croită de d. Bărnăuț și alți nenorociți, veți fi auzit multe de toate, însă purcesul lucrului, pre scurt, este acesta: după ce s-au strins comisiunea numită pentru cercetarea jalbei și a cauzelor cari au adus pre acei nenorociți la pasul acela neconsiderat, d. Bărnăuț cu asechii săi au refuzat de a se înfăoșa la comisiune, zicînd că ei n-au cerut comisiune, ci simpla scoatere a / inspectorului general din postul său. Deci, văzînd dumnilor că pre drumul acesta nu o scot la cale, au angajat pre un spadasin grec, cu numele Dassiades, ca să-mi trimită o scrisoare injurătoare și să mă provoace la duel în numele lor. Eu am trimis acea scrisoare la poliție și spadasinul s-au dat supt judecată criminală. Domnul Bărnăuț, văzînd că nici cu modul acesta nu o scoate la cale, au trimis instigatori ca să turbure tinerimea academică. Aceștia s-au prins și s-au dat afară. După aceea au pus pre părinții școlarilor să

dea jalbă la guvern în contra inspectorului general. Caimacamul au străpus tot lucrul la Consiliul administrativ, în care se aflau mai mulți membri pătînitori cauzei lor. Cu toate acestea, caimacamul au pus rezoluțiune pre raportul Consiliului administrativ / ca să se facă profesorilor renitenți o aspră luare aminte și să li se ordoneze a se întoarce la îndatoririle lor. Domnul Bărnăuț cu ai săi au declarat din nou că ei nu se întorc pînă ce nu se va îndepărta inspectorul. Deci, în 14 dechemvrie li s-au decretat demisionarea. Acum dumnilor au compus un pamflet anonim și l-au litografiat; poate că vi l-or trimite și pre acolo. Dintr-însul veți vedea pînă la ce grad de infamie se înjosesc acei oameni, pre cari eu îi chemasem la posturi onorifice. Dară ducă-se cu toți ai lor la locurile acelea cari le meritează. Eu mulțămesc Domnului că au scăpat școalele de astfeli de ființe vile, în cari m-am înșelat pînă acum și poate că m-aș fi înșelat mai mult timp, dacă nu ș-ar fi dat ei vilitutea lor pre față într-un / mod așa de eclatant. Ascunză-se în fundul întunerecului!²

220

Din scrisorile d-tale, precum și din articlii din *Gazetă* înțeleg că n-aveți de gînd să mai publicați acea foaie politică³. Mie îmi pare rău de această întâmplare, că oricum erau împrejurările, dară o foaie politică ne era neapărată în limba română. Într-alte circumstanțe eu aș fi putut să fac ceva mai mult aici pentru susținerea ei, dară într-aceasta e cu greu. Îmi pare și mai rău că fratele Iacob, pre lingă ostenelele sale, rămîne și datoriu la tipografie.

Pentru foaia literară⁴ ne vom sili cu toții. Publice-se încai aceea.

Salutare tuturor, și mai ales fratelui Iacob, căruia acum nu pot să-i scriu în parte, fiindcă pleacă poșta.

Al d-tale sincer,

Laurian / 220^v

Ați primit cărțile trimise prin Sușianu? /

220

¹ Iată înștiințarea pentru fabrică: „Cesaro-regeasca privilegiată fabrică mehanică de hîrtie de la Zărnești, lingă Brașov în Transilvania, întemeiată de o societate de români și înzestrată cu cele mai bune mașinării, să recomandă cu tot felul de hîrtie de scris, conșept și cantelai, albă și vinată, cu hîrtie de tipar, albă, nenclieată și înclieată, pentru cărți școlastice și bisericești, și face după acord și porunceală orice cătățime voiește cineva; iar prețurile, loco Brașov, sînt pe cit să poate mai ieftine. O mică arvonă numărată înainte și o măsură ce are a se trimite de-a dreptul la Direcția Fabricii mehanice de hîrtie din Zărnești, la Brașov (Strada școalelor) e de ajuns pentru ca în cel mai scurt timp să mulțămescă orice porunceală” (*Gazeta de Moldavia*, 1857, nr. 89, p. 356; nr. 91, p. 364; nr. 92, p. 968). Anunțul a fost trimis de Bariț prin intermediul lui Laurian.

² Vezi scrisoarea precedentă, n. 3.

³ În *Gazeta Transilvaniei* din noiembrie 1857 (nr. 91, p. 367—368; nr. 92, p. 370—371; nr. 93, p. 376), într-un articol scris sub formă de epistolă către Iacob Mureșanu, cu data „Zărnești, 20 noiembrie 1857”, Bariț face o analiză a situației în care se află publicistica brașoveană, respectiv *Foaie pentru minte...* și *Gazeta Transilvaniei*. Găsînd această situație mai mult decît dezolantă, în special din lipsa colaboratorilor, autorul articolului propune să se renunțe la *Gazetă*, ca să înceapă altcineva „un alt jurnal, airea undeva”, și să se convingă și alții cît de amară este această piine. La Brașov să iasă numai *Foaie...* literară, în jurul căreia să fie strînși cei mai buni condeieri din Transilvania. Mureșanu nu va urma sfatul lui Bariț; el va renunța la *Foaie...* în 1865.

⁴ *Foaie pentru minte...*

Frate Bariț!

În 26 dechemvrie anul trecut¹ te-am încunoștințat pînă la ce stadiu agiunseseră lucrurile aici, prin intrigile domnului Istrat, Asache și ale demnilor compatrioți Bărnățiu, Suci, Micle etc. Eu credeam atunci că li s-ar fi pus capăt prin măsurile guvernului nostru cel slab. Însă intrigantii nu se odihnia, pînă cînd noi ne iluzionam. După diversele încercări, ei se apucară să întărite pre școlari asupra profesorilor și, în adevăr, și izbutiră a instiga pre niște mișei asupra domnului Patriciu, în 21 ianuarie. Prin încercarea făcută asupra lui Patriciu, se răsculă toată Academia. Guvernul se purtă linged, ca în toate împregiurările. Profesorii actuali, nemulțumiți cu măsurile guvernului, își dederă dimisiunea. Intrigile giucară de toate părțile. În 30 ianuarie / școlarii interni rupseră zaplazul Academiei și fugiră în masă. Văzînd atitea secături, mi-am dat și eu dimisiunea. În 1 februarie s-au închis Academia. Acum Bărnăț și consorții săi și-au agiuns scopul cătră care țintea de vreo zece luni de zile. Eu m-am luptat de un an și giumătate în contra tuturor intrigilor imaginabile în această țeară nenorocită, de zece luni încoace cu caprițele lui Bărnăț, iară de patru luni cu apearta dușmănie a acestui om pervers, care acum au depus toată rușinea și au aruncat masca.

Se zice că guvernul cel slab al lui Vogoride, în incurcăturile produse prin influințele blăstămaților, căroră el sau nu vrea, sau nu poate să le
221° puie frîu, ar fi convocat pre Bărnăț cu / [...] un franțoz, un grec și un rus, ca să compună o comisiune pentru restabilirea școalelor³. Vom vedea ce va mai ieși și de aci. Eu unul am hotărît să rămii retras de la toate trebile publice, pînă la reorganizarea țerii și la înființarea unui guvern stabil.

Fiți și d-voastră sănătoși și spuneți închinăciune din partea mea la toți frații noștri cei adevărați.

Al d-v. sincer amic,

Laurian m. pr.

P.S. Domnul Hormuzachi cu soru-sa și cu cumnatul său, Sturza, s-au dus la Cernățuți la 12 ianuarie. În 17 ianuarie au murit mumă-sa, în 19 o au îngropat. Ei pînă acum încă nu s-au întors la Iași.

Ce mai face *Gazeta*? Mai iese? Eu n-am văzut nici un număr în anul
222 acesta. /

¹ Vezi scrisoarea precedentă.

² Revolta elevilor din internat împotriva pedagogului N. Patriciu.

³ Comisia era alcătuită din cneazul Alex. Cantacuzino, președinte, Anastase Fătu, Simion Bărnățiu, Ștefan Micle, Petru Suci, spătarul Ludovic Iordan și profesorul Frai (vezi V. A. Urechia, *op. cit.*, III, p. 126-127).

Frate Bariț!

Vă comunic această scrisoare de la amicul nostru C. Horm[uzachi]¹, care se află încă tot în Bucovina, fiindcă cred că nu poate să nu vă intereseze, din mai multe puncte de vedere.

Aici merg lucrurile precum au fost croite de demult, însă numai de la retragerea noastră încoace au putut să se pună în aplicăciune. Ministru Cultului și al Învățătorei Publice s-au pus cneaz Dimitrie Cantacuzen, sudit mai întii rusesc, apoi grecesc și acum nemțesc. Iară director au reintrat / G. Dulcescu, care dimpreună cu Bărnăț, Aposto- 226 leanu și consorții lor croiseră intriga cea țesută de Istrate.

Din n-ru 23 al *Gaz[etei] de M[oldavia]* veți vedea cercularele cneazului, în stil de diplomatică fanariotică, din care cetitoriul poate să înțeleagă ce va vrea, însă priceputul zărește scopul lui Șuțu de a desființa școalele, supt pretest de reforme practice. Acum se văd numai unghiele pisicii prin sac, preste curînd se va vedea și însăși pisica. Să nu vă înșele mizloacele șarlatanismului care le cetiți prin gazete, întrebunțate cu scop de a înșela lumea, pînă cînd va sosi momentul de a strica școalele.

Ardelenii noștri deocamdată n-au ce să caute în Moldova, dacă nu vor să se compromită și să agiungă a servi de vile instrumente ale unor intriganți mîrșavi, cari preste puțin vor recădea în întunerecul din care au ieșit în aceste timpuri turbide².

Cetiți cu luare aminte cele comunicate de fratele Papiu³, ca să cunoașteți cu de-a măruntul luptele noastre, și cite socotiți că s-ar putea trece, puneți-le și în *Foaie*.

Al d-v. sincer,

A. T. Laurian. / 226°

P.S. Eu încă aș fi de părere ca să tipăriți epistola lui Papiu din
21 mart. ⁴ / 226

¹ Laurian îi trimite lui Bariț o copie a scrisorii primite de la C. Hurmuzachi (vezi-o la B.A.R., ms. rom. 996, f. f. 223-225):
Cernauca, în 15/27 mart. (1)858

Amice amicissime!

Am avut onoarea de a accepe prea dorita d-v. scrisoare și vă mulțămesc din adîncul inimei pentru cuvintele cele pline de compătimire, amicizie și indulgință cu care ați binevoit a ne consola și a alina profunda și dreapta noastră durere.

Cunoașteți simțibilitatea și duioșia surorii mele și, prin urmare, puteți să vă închipuiți cît au pățimit și pătimește. Și eu am pățimit, nu numai sufletește, ci și trupește. Am pățimit de venin, de mai, de reumatism și D-zeu mai știe de ce. Aceasta au fost și cauza care m-au și nevoit a amîna pînă după Paști înturnarea mea în Moldova. De aici vom merge însă de-a dreptul la Dulcești, căci m-am săturat de Iași.

Știți că pașaportul meu s-au vizat numai pe 14 zile și numai spre petrecere în Cernauca. Însă n-apucasem a împlini cea mai tristă din datorile fiești, și iacă că un funcționar al preturei din Sadagura vine la Cernauca și se așează în sat, sub pretest că ar fi însărcinat cu mai multe cercetări atingătoare de interesele comunale. Dară adevărata lui misiune, pe care nu o putu ascunde, au fost cu totul alta: priveghiarea mea, împedecarea ducerii mele din Cernauca, iară la împlinirea termenului de 14 zile, executarea înturnării mele în Moldova.

Încredințindu-mă că aceasta au fost adevărata însărcinare a mai sus numitului funcționar, am aflat de cuviință a trinti trei protesturi trăznitoare, unul către guvernatorul Ducatului Bucovinei, baronul Schmück (în locul căruia nu demult au venit un comite, Rothkirck), altul către d. ministru Bach, și al treilea către d. comite Buol. D. Schmück s-au spariat și mi-au cerut prin Doxache mii de scuze. Totodată mi-au răspuns prin scrisoare oficială că am voie de a petrece și în Cernăuți opt zile. Eu i-am răspuns că starea sănătății nu-mi permite de a merge la Cernăuți și că-mi rezervez dreptul acesta pentru altă dată, „nach Wiederherstellung meiner Gesundheit, sobald die gegen mich verhängten, eben so unverdienten als kränkenden Polizeimass regeln aufgehoben sein werden“ [După restabilirea sănătății mele și îndată ce măsurile polițienești pe cât de nemeritate pe atât de jignitoare — luate împotriva mea, vor fi revocate].

De atunci trecură de multe ori 14 zile și nu numai că nimene nu m-au mai întrebat de ce șed sau de ce nu mă duc, ci încă și cezaro-regescul înger de pază se făcu nevăzut. O singură dată (sînt acum 2 săptămîni) veni singur pretorul de la Sadagura, în toată uniforma, că să mă întreb cum mă aflu și să-mi facă cunoscut că îngerul meu de pază s-au rechemat întii în mod oficios, apoi *formal*, dar totodată că dacă sînt sănătos, nu pot prelungi petrecerea mea în Bucovina *fără învoirea guvernului*. Încredințindu-se din mărturia doftorilor că starea sănătății mele nu-mi permite încă a călători, s-au dus cum au venit și de atunci nu s-au mai arătat. Dară răspuns n-am primit de la domni ministri. Cu toate acestea, termenul de 14 zile au rămas numai pe hîrtie, căci după cum știți eu mă aflu de mai bine de două luni în Cernaucă, unde este adunată toată, toată familia mea și petrecem zile pe care le-am putea număra între cele mai fericite ale vieții noastre, dacă memoria recentelor și nereparabililor perderi ce am suferit în curgere de 10 luni nu le-ar amări.

Ticăloșiile ce au urmat după ducerea mea, în privința școalelor, le știam mai demult, chiar dintr-o scrisoare a m[ada]mei Vgoridi către Doxachi și din foi streine. Triumful profesorilor rebeli, intrigile care au giucat, ticăloșia guvernului în cestiunea aceasta, m-au revoltat, mi-au împlut inima de indignăciune, de durere, dar totodată și de greață. Eu v-am spus demult, și nu o dată, că vă înșelați dacă așteptați de la oameni, de la guvernul de astăzi, îndreptarea lucrurilor, dreptate, nepărtinire. Ce așteptați de la un guvern în care ocupă loc de ministru un Burchi, un Dulcescu? Ce așteptați, vă întreb, cînd vedeți că chiar cei mai buni amici ai d-v. și ai progresului — Negri, V. Sturza, Rallet, Mavrogheni, Cuza ș.a. —, în starea lucrurilor de față, nu pot să facă nimic în contra infamiilor celor mai revoltătoare? Răbdare!

Dacă mi-ar fi permis a vă da un consiliu, v-aș spune să scrieți istoria învățătorei publice din Moldova și să arătați ce ați făcut, cu cîte greutăți ați avut a vă lupta și ce n-ați putut face, pentru cutare și cutare cauze. Asemine istorie poate să fie de mare folos și să prindă loc.

Ce faceți acum și unde ședeți? Ce mai face d-l Papiu? Se năcăjește! O cred, și cu drept cuvînt. Da părintele Dionisie? Aveți bunătate de a le spune mii de salutări din partea noastră. Cea mai bună dovadă a ticăloșiei din Moldova vă poate da *Istoria* părintelui Dionisie. Apoi ce mai este de așteptat sub acest guvern?

Să ne vedem sănătoși în curînd, sau la Iași, sau la Dulcești. Mii de salutări de la toți membrii familiei mele, cari compățimesc cu trista stare a școalelor.

Al d-v.,

[C. Hurmuzachi]

P.S. *Kölnische Zeitung* nu o mai țin, dar în *Zeit* de la Berlin am văzut articolul din *Kölnische Zeitung*, un articol scurt dar foarte mizerabil, care vă acuză că v-ați schimbat numele, că voiți să latinizați limba, că ați introdus calendarul romanilor și că sînteți tiran al profesorilor. L-am ținut mult timp pe scriitorul meu ca să-l trimit d-v. și chiar acum, cînd îl caut, nu-l pot afla.

Bietul Pumnu pătîmește foarte mult de bătaie de inimă, în urma unui defect organic. Medicii zic că are Herze Beutel Wasserzucht [corect: Herzbeutelwasser-sucht = pericardită exudativă] și că zilele lui sînt numărate. Ce păcat!

² Vezi scrisoare XLIV, n. 3.

³ Vezi scrisoarea XLIV, nr. 3. Se referă la *Polemica violentă* și la scrisoarea lui Papiu către Bariț din 21 martie 1858.

⁴ Bănuind că Iacob Mureșanu și Bariț nu vor înclina să publice lunga *Polemica violentă*, Papiu îi scrie lui Bariț în martie 1858, spre sfîrșitul lunii (vezi la B.A.R., ms. rom. 996, f. 28 v.; Al. Papiu Ilarian, *Correspondență*, nr. V/1) că ar fi bine să se publice măcar scrisoarea sa din 21 martie, care este un rezumat al *Polemicii* ... După cum vedem, Laurian este de aceeași părere. Totuși, cei de la Brașov nu vor publica nici un cuvînt.

XLVIII

București, 9/21 decemv. (1)868:

Frate Bariț!

Am întîrziat cu răspunsul la scrisoarea d-tale din 26 oct. a.c. și poate că te vei fi supărat pe mine. Însă te rog să iai în considerațiune multele și variele mele ocupațiuni, apoi starea cea precară a sănătății mele — a unui suferiu de un reumatism de vreo șese săptămîni și de dureri de cap periodice (migraine) foarte intensive, așa încît lucrez numai cu sila; adauge la acestea tormentățiunile noastre politice și, în fine, nepuțința de a răspunde îndată la mai multe puncte, dintre cari la unele nici acum nu pot răspunde în mod satisfăcătoriu.

Prin d. Belgazoglu am trimis demult 10 exemplare din *Atlante*¹, cred că le vei fi primit deja. Espedește-le, rogu-te, la Blaș. / Mine mai dau d-lui Belgazoglu alte 10, pentru Brașov. 227

Comptul *Magazinelor istorice* nu l-am găsit pînă acum între încurcatele mele hîrtii. Dară d-ta scrie-mi ce broșure îți trebuie spre a completa exemplariile ce crezi că vei putea desface, și eu voi vedea ce-ți mai pot trimite².

Cu postul de la școala normale acum nu e de făcut nimica, fiindcă s-a numit director Melidon (un greco-armen din Moldavia). Vă mărturisesc că în urmarea purtării unor mișei ca Suciu, T. Maiorescu, I. Circa, Dragomir și alții, românii de aici au perdut toată încrederea în ardeleni, și trebuie să afirmăm că au cuvînt, pînă la un grad oarecare.

Pentru afacerea domnului dr. Gănescu îmi pare rău că n-am putut face nimica. Principele este asaltat de solicitațiuni din toate părțile. Brătianu³ nu mai este la putere. Te rog să-i spui / a mea părere de rău, că n-am timp de loc a-i scrie și domniei lui. 227

Știi festa care ne-a jucat-o Titu⁴. D. Heliade amenință cu darea dimisiunii din președenție; s-a supărat pentru acceptarea elaboratului lui Cipariu, pentru neprimirea propunerii sale cu candidatul său de membru al Academiei și pentru ortografia lui Massim în publicarea *Analilor*. Acum se adoperă a strînge pe actori, gazetari și pe autori, a le recomanda ortografia sa și — cu modul acesta — a se substitui în locul Academiei. El protestă că nu e scopul substituirea, însă fapta duce acolo⁵.

Abia în luna trecută am putut a aduna delegațiunea spre a desigila biletul manuscriptului lui Cipariu⁶ și a răspunde autorului, a face publicațiunile cari le vei fi citit în *Monitoriu*⁷ și a încunoștința pe cei trei membri noi aleși, Papiu, Kogălniceanu, Sion⁸. Multă putere centrifugă, puțină centripetă.

Alesandrescu⁹ s-a scos din directoratul Min[isterului] cultelor, / în urma unor abuzuri cari le-a descoperit capul diviziunii noului ministru.

Cu Ministeriul Finanțelor încă nu s-au descurcat fondurile Academiei. Cum vor merge lucrurile supt noii miniștri, D-[z]eu știe. Tare mă tem de complicațiuni.

Am citit cu multă atențiune lucrările ungarilor de la Pesta. Naționalitățile s-au stins, Transilvania s-a șters. Ce altceva se putea aștepta de la Pesta? Dară și mai greu p[ent]ru români este răspunsul celui ce se numește rege al Ungariei¹⁰. Amar, și iară amar! Cu toate acestea, să nu perdem curagiul. Bun este D-[z]eu. Și istoria nu stă pe loc. Numai noi să fim oameni și să ne facem sacra datorie, supt toate împregiurările. Vor veni și alte timpuri.

Mă doare inima de adversitățile fratelui Iacob¹¹. Spune-i, rogu-te, frățeștile mele salutări. Cred că unгурii nu vor avea barbaria a merge mai departe.

Valete et vos rebus servate secundis.

228^v

Laurian. /

227

Cartea părintelui Melchisedec n-a ieșit pînă acum¹². /

¹ *Atlante geografic, după Bonifort*, Paris-București, 1868. În condițiile deosebit de grele din acea vreme, Laurian reușește să reproducă aici, în mod remarcabil, 20 de hărți.

² În secolul trecut, cărțile românești se desfăceau cu foarte mare greutate. *Magazinul istoric* al lui Laurian, cerut de români din toate provinciile, poate fi considerat un caz fericit și totuși, după 17 ani mai existau exemplare nevândute! Corespondența oamenilor de cultură din secolul al XIX-lea este plină de astfel de cazuri.

³ În timpul guvernării liberale din 1867—1868, sub președințiile lui C.A. Crețulescu, Ștefan Golescu și Nicolae Golescu, puterea o deținea, de fapt, I. C. Brătianu, președintele partidului liberal, în calitate de ministru de interne, mai apoi de finanțe, de război și ad-interim la externe. Prin decretul nr. 1411 din 6/18 septembrie 1868 (vezi *Monitorul*, 1868, nr. 202, p. 1135), Carol I îi ia lui I. C. Brătianu interimatul la conducerea Ministerului de externe. Rămîne în guvern ca ministru de finanțe, dar căderea lui era iminentă, datorită presiunilor fracțiunii moderate, în frunte cu Dimitrie Ghica. Curînd, în 16/28 noiembrie 1868, D. Ghica ia conducerea guvernului (vezi decretul lui Carol I nr. 1814, tot acolo, nr. 259, p. 1273). Noul guvern, în care liderul liberal nu va fi cooptat, este format din: Mihail Kogălniceanu, la Interne, G. Golescu, la Finanțe, Vasile Boierescu, la Justiție, Al. Papadopol-Calimach, la Culte și Instrucțiune Publică, colonelul Duca, la Război. Vezi și *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 541 și urm.

⁴ *Titu Maiorescu*. Acesta fusese numit, la 20 iulie 1867, membru al Societății Academice Române, împreună cu Nicolae Ionescu, „spre completarea locurilor ce sînt vacanți” (vezi *Analele Societății Academice Române*, tom. I, sesiunea anilor 1867—1869, p. 11). În sesiunea 1867, Maiorescu nu participă la nici o ședință. Va fi prezent abia în anul următor, 1868, luînd parte la primele două ședințe, din 16 și 17 august. În prima zi, din cauza numărului mic de membri (doar 9), Societatea nu se poate întruni în adunare plenară, pentru a lua hotărîri. Heliade Rădulescu, președintele Societății, propune să se constituie în secție filologică, pentru a discuta problemele dicționarului și ortografiei. Maiorescu, spre deosebire de ceilalți membri, se opune acestei propuneri, motivînd că „membrii astăzi adunați n-ar putea nici în conferință privată a lua concluziuni asupra lucrărilor ce concern Societatea”. Academicienii se indignează și combat patetic poziția lui Maiorescu. Acesta mai apare

odată la ședință, în 17 august, după care părăsește sesiunea, plecînd în Moldova (idem, p. 131—134). În aceeași toamnă își dă demisia din Societatea Academică, lucru pe care Heliade Rădulescu îl comunică oficial membrilor abia în sesiunea 1869, la 2 august (idem, p. 201—203).

⁵ Heliade Rădulescu va demisiona, într-adevăr, nu numai din președinția Societății dar și din calitatea de membru al ei. Motivul, invocat într-o scrisoare către ministrul Cultelor și al Instrucțiunii publice, datată „București, 18 decembrie 1869” (vezi *Românul*, an. XIII, 1869, nr. din 25 decembrie, p. 1030—1031), îl constituie alegerea a trei noi membri „actuali” ai Societății: Kogălniceanu, Al. Papiu Ilarian și Gheorghe Sion (vezi aci infra, n. 8). Gestul său este aspru criticat de G. Petrescu, în *Demisiunea d-lui Ioan Heliade Rădulescu către Delegațiunea Societății Academice* (*Românul*, XIII, 1869, nr. din 31 decembrie, p. 1041—1042). Autorul articolului combate mai ales aprehensiunea lui Heliade Rădulescu față de Papiu Ilarian, a cărui alegere în Societatea Academică o consideră de bun augur pentru Societate.

⁶ Prin decretul nr. 582 din 1 aprilie 1866, semnat de Locotenența domnească în persoanele lui N. Haralambie, I. Catargiu și generalul Nicolae Golescu, se hotărâște înființarea Societății Literare Române, care va activa de la început sub numele de Societatea Academică Română (vezi decretul în *Analele...* I, ses. an. 1867—1869, p. 3—4). De la început se stabilesc principalele sarcini ale proșpătului forștiințific: elaborarea gramaticii și a dicționarului limbii române. În prima ei sesiune, 1867, Societatea lansează un concurs pentru elaborarea gramaticii. *Programa concursului pentru Gramatica română* (idem, p. 114—115) privind doar partea primă, „analiitică”, respectiv ortografia, fonetica și morfologia, anunță scadența pentru 15 iulie 1868, fixează dimensiunile la 15 coale tipărite, promite un premiu de 300 galbeni și reclamă secret absolut din partea concurenților. În primele zile ale următoarei sesiuni, 1868, președintele I. Heliade Rădulescu raportează că au sosit, în cadrul concursului, trei manuscrise, unul dintre ele purtînd motto-ul „*Si consuetudo vicerit, vetus lex sermonis abolebitur*” (idem, p. 134). Dîndu-se manuscrisele în cercetarea unor membri competenți din Societate, cel amintit ajunge la I. C. Massim, care, în ședința Secțiunii filologice din 1 septembrie, propune să i se acorde premiul de 300 galbeni. Se iscă discuții contradictorii, pînă cînd, în 16/28 septembrie, adunarea generală votează în unanimitate premiarea manuscrisului. După cum reiese din această scrisoare, plicul a fost desigilat abia în luna noiembrie, de către A. T. Laurian, secretarul general al Societății, în prezența membrilor Delegațiunii permanente! Cu sau fără surpriză, proșpătii academici au aflat că lucrarea aparține canonicului blăjean Timotei Cipariu. Încă în aceeași toamnă Laurian ia măsuri pentru tipărirea *Gramaticii* lui Cipariu, prin Societate.

⁷ A se corabora cu n. 6. În nr. 267 din 1868, p. 1305—1307, *Monitorul* publică informații privind lucrările Societății Academice, în sesiunea 1868. Printre altele, și următorul comunicat: „Deschizîndu-se scrisoarea anexată pe lingă manuscriptul cu motto: *Si consuetudo vicerit vetus lex abolebitur*, Delegațiunea a aflat cu vie plăcere că autorul acestui op premiat de Societatea Academică în ședința de la 15/7 [recte: 16/28] septembrie trecut este d. canonic T. Cipariu. Delegațiunea s-a grăbit deci să pervină d-lui Cipariu premiul otărit din fondul donat de răposatul Zappa, neuitatul donator în favoarea literilor și limbei române”.

⁸ Alegerea lui Kogălniceanu, Al. Papiu Ilarian și Gheorghe Sion ca membri „actuali” ai Societății Academice, a avut loc în ședința plenară din 16/28 septembrie 1868. Propunerile au venit din partea lui A. T. Laurian, V. A. Urechia, Ioan Străjescu, N. Ionescu, George Bariț și Alexandru Roman (vezi *Analele...*, I, p. 188).

⁹ V. A. Urechia.

¹⁰ De mai bine de un an, principatul Transilvaniei nu mai exista. La 27 mai/8 iunie 1867, împăratul Franz Iosif s-a încoronat ca rege al Ungariei, sancționînd astfel legea asupra încorporării Transilvaniei la Ungaria, votată de dieta de la Cluj din 1865. Nemulțumirea lui Laurian este provocată de *Legea naționalităților și Legea învățămîntului* din 1868. În Ungaria — glăsuiau aceste legi — există o singură națiune, cea ungară, și o singură limbă oficială, limba maghiară. Concesiile făcute naționalităților, care formau majoritatea populației Ungariei, erau vagi și neesențiale, putînd fi anihilate prin măsuri „legale”. Vezi Eugen Brote, *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, București, 1895; Keith Hitchens, *Studii de istorie modernă a Transilvaniei*, Cluj, 1970.

¹¹ „Adversitățile“ s-au abătut asupra lui Iacob Mureșanu, redactorul *Gazetei Transilvaniei*, ca urmare a *Pronunciamentului de la Blaj*. În 1868 românii transilvăneni au sărbătorit — la Blaj, Sibiu, Brașov, Gherla, Cluj, Turda, Năsăud etc. — împlinirea a douăzeci de ani de la Adunarea de pe Cîmpia Libertății. Cei strînși la Blaj au hotărît să redacteze un protest, un *pronunciament* împotriva dualismului austro-ungar. Textul pronunciamentului s-a publicat în toate periodicile românești din Imperiu (vezi *Gazeta de Transilvania*, XXXI, 1868, nr. 32; *Federațiunea*, I, 1868, nr. 73; *Telegraful român*, XVI, 1868, nr. 43 etc.). Autoritățile ungurești au deschis proces împotriva autorilor principali ai documentului: canonicii Vasile Rațiu, Ilie Vlăsa și Grigore Mihali, profesorii Ioan Micu Moldovan, Gavril Pop și Alex. M. Micu, apoi Dimitrie Faragó, paroh în Zlatna, Iacob Mureșanu ș.a. Inculpații sint achitați printr-un rescript împărătesc (vezi T. V. Păcățean, *Pronunciamentul din Blaj*, în *Transilvania*, LIX, 1928, nr. 1, p. 26—27; un studiu de sinteză a dat Simion Retegan, *Pronunciamentul de la Blaj (1868)*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, IX, 1966, p. 127 și urm.). Totuși, Iacob Mureșanu este înălțurat de la conducerea liceului românesc din Brașov, trebuind să suporte în plus și numeroase șicane din partea autorităților. Bătrînul cărturar își deplînge detaliat „adversitățile“ într-o scrisoare către Al. Papiu Ilarian din 6 decembrie 1868 (B.A.R., ms. rom. 4584, f. 84—85; publicată în Al. Papiu Ilarian, *Correspondență*, nr. CXLII/II), încheind: „și totuși nu vruî a îngenuchia, ca să nu stric cauzei naționale...”

¹² *Melchisedec* (1822—1892), „una din falele episcopatului românesc“, cum îl numește C. Diaconovici (*Enciclopedia română*, v. III, Sibiu, 1904, p. 241), prelat celebru, scriitor remarcabil și patriot înflăcărat, era la acea dată episcop al Dunării de Jos (Galați). „Cartea“ pomenită de Laurian este, probabil, *Cronica Hușilor și a episcopiei*, tipărită la București, în 1869. Vezi despre el și C. Diclescu *Studiu asupra vieții și activității lui Melchisedec*, București, 1909.

XLIX

București, 17 dec. 1870

Mult stimat frate Bariț!

Din cauza continuelor suferințe de reumatism, de dureri de cap și de altele, n-am putut nici a-ți răspunde pînă acum la epistola d-tele din 9 noiembrie. Apoi, preste celelalte necazuri, supărări și ocupațiuni in-fructuoase, la 1 decembrie am fost chemat ca jurat să judec cauzele crimi-nali aduse înaintea Curții, și cu toate atestatele de etate și de valetudine, n-am putut scăpa de la această funcțiune penibile pînă în 15 decembrie, seara la 7 oare. Acum tușesc, plin de răceală. Cu toate acestea, ieri am 229 ținut ședință cu Delegațiunea, în cauza tipăririi / lui Tacit¹, și am însărcinat pe Castoriu² să-ți trimită banii ceruți.

De la Eliade [...] nu cred să mai putem scoate paralele³.

Știi că d. Carp⁴ nu trecuse în budgetul cultelor subvențiunea So-cietății; am trebuit să facem memorande, să alergăm pe la d. Epurianu⁵, să vorbim cu deputații Camerii noastre legislative. Acum Epurianu a căzut, va trebui să mai colindăm și pe la noii ministri; cari vor fi, D-zeu știe.

Dară să ne întorcem la afacerea mea particularie, tipărirea *Isto-rioarei românilor*⁶. Eu am avut în anii aceștia / o pierdere la chartele mele geografice preste una mie de galbini și mi-e frică să nu perd și mai mult. Fratele Iacob mă îndeamnă să iau asupra mea editarea *Chartei Monarhiei austriace*. Nici nu i-am răspuns, dară pierderea enormă făcută

cu editarea *Chartei Țărilor Române*⁷ nu numai că m-a descuragiat, ci m-a speriat. Mișelul nostru de ministeriu nu numai că nu ne încuragiază, ci s-ar bucura deacă ar putea să ne reducă la sapă de lemn. În sensul acesta nu știu cum sunt toți de acord, pare că e un blăstem general preste români. Nici chiar domnitoriul, prin influența sa, n-a putut face / 230 nimica pentru școale, prin blăstemații de ministri. Aceste triste esperi-ențe m-au făcut să cuget mult asupra publicării *Istoriei* în Tra[nsil-va]nia. Nesecuranța cenzurei, care, precum zici, poate să oprească car-tea după ieșirea de sub tipariu, mă amerință cu o nouă pierdere. Căci, de a se aduce apoi în România cartea tipărită în Tran[silva]nia (cînd acolo s-ar opri), este o speculațiune greșită, fiindcă aici s-a făcut o edi-țiune în tipografia statului, și alta în a lui G. Ioanid. Scopul meu era de a face o edițiune ieftină în Tran[silva]nia, pentru tran[silva]ni, care să se vîndă la românii săraci numai cu prețul tipariului, în interesul lor. / 230° Eu însă, în momentul de față, nu numai că n-am bani de pierdut, puși într-o înțepindere precarie (prin incertitudinea permisiunei cenzurei), dară n-am nici măcar pentru o înțepindere insoțită de toate probabi-litățile. De 6 luni încoace îmi dau tot salariul meu de profesor la litogra-ful care mi-a tipărit chartele, și voi trebui să-l mai dau încă pe doi ani viitori, ca să mă plătesc cu totul. Deci, dacă crezi d-ta că s-ar putea face ceva cu *Istorieara* prin vreun librariu-editoriu de acolo, ca adevă să o tipărească el în folosul său, bine ar fi. / Eu nu pretind nimica ca 231° autoriu. Numai librariul să nu pună preț mai mare pe exemplariul de vîndut (broșat simplu) decît 20 cr. Dacă crezi d-ta că cartea ar fi folo-sitoare tinerimei române de acolo, dacă s-ar afla verun editoriu în condițiunile acestea, fă o încercare.

Salutări fratelui Iacob și tutor românilor celor buni, iară d-tale, frățești îmbrățeșări,

Laurian.

Mare mișel s-a făcut colegul nostru Babeș! Ce tot are el cu Socie-tatea, de o tot mușcă, de cite ori / i se prezentă vero ocaziune? Cît de 231° urit a însemnat și mai deunăzi despre dînsa, cînd a trecut în *Albina* știrea, luată din *informațiuni*, că Ministeriul i-a refuzat subvențiunea!⁸ Ce a făcut domnia lui pentru prosperarea Societății, care a refuzat chiar de a lucra ceva pentru dînsa? Dacă nu-i place, cine-l ține cu forța în Societate? Mă cuprind frigurile cînd văd că Societatea n-are amici nici măcar în sinul său. Trist simptom pentru caracterul român! Cum putem noi, românii, să facem verun progres, cînd suntem așa de seci? / 232°

De la fratele Iacob am primit pînă acum *trei numeri din Gazeta*, interrupti. Ce se mai face pre la Blaș? Olteanu de la Lugos⁹ încă joacă un rol minunat. Bravo, români! Tot simptome triste și iară triste, din zi în zi probe mai tari despre corupțiunea românilor. [...] / 232°

¹ Societatea Academică Română luase de la început inițiativa tălmăcirii în românește a principalilor autori greci și latini. Primii vizați erau Iulius Caesar, cu *De bello galico*, și Caius Cornelius Tacitus, cu *Analele*. Murind în 1869, Gavril Mun-teanu, profesor la Gimnaziul românesc din Brașov, a lăsat o competentă traducere a *Analelor*. Tălmăcirea s-a tipărit la Sibiu în 1871 (vezi *Opurile lui Caiu Corneliu Tacit*,

traduse de Gavril I. Munteanu. Date în tipărire sub auspiciile Societății Academice Române, după decesul din viață a traducătorului). Cu tipărirea se ocupă Bariț, care însoțește volumul de o biografie a lui Gavril Munteanu.

² *Castor* = Iosif Hodoș. În tinerețe, Hodoș avusese un frate geamăn, pe Zacheu. Colegii de la Liceul piarist din Cluj, unde au fost elevi între anii 1844—1848, i-au poreclit *Castor* și *Polux*. *Polux* — Zacheu Hodoș — a murit în 1848.

³ Pentru clarificarea acestui pasaj, cităm ad literam din *Anale...*, V, ses. an. 1872, p. 61—70: „D-n Heliade, membru și președinte al Societății Academice, vine în 1869 și cere de la Societate un împrumut de 2.500 galbeni pentru tipărirea cărților sale. Cererea se ia în dezbateri în ședința din 1 și 2 septembrie 1869, precum se poate vedea din procesele verbale. D-nu Heliade văzînd, în fine, că propunerea sa n-are probabilitate de a trece, o retrage. Dară d-nu Heliade nu încetează de a se plînge la d-nii membri că n-are cu ce să-și tipărească cărțile și că n-are nici cu ce să-și scoată de la tipografie cărțile tipărite deja (*Echilibru între antiteze*). La finele sesiunii, d-nu Heliade se adresează din nou la membrii Societății, cerînd ca să i se facă un ajutoriu. Mai mulți membri (între care și d-nu Kogălniceanu și d. Ionescu) zic ca să se înțeleagă Delegațiunea cu d-nu Heliade și să-l ajute la tipărirea cărților sale, pre cit va fi cu puțință.

Nu se încheie însă nici un proces verbal și nu se face nici un act în scris. După închiderea sesiunii, d-nu Heliade se prezintă la Delegațiune și cere să i se dea 4.000 lei spre a-și putea scoate cărțile tipărite de la tipografie, și vine totdeodată și depune drept garanție un număr de 200 exemplare, promițînd că va mai depune încă 200 exemplare îndată ce se va desface cu tipografia. Afară de acestea, d-nu Heliade care, președinte al Societății, ales de d-nii membri, era totdeodată și deputat în Cameră, nu înceta a amenința că dacă nu i se vor da bani pentru tipărirea și scoaterea cărților sale, el va face să cadă Societatea. Delegațiunea, luînd toate acestea în considerațiune, și, mai virtos, recomandățiunea verbale a mai multor membri ai Societății, și depozitul de cărți făcut de d-nu Heliade, se înduplecă a-i da 2.000 lei noi. D-nu D. Iarcu, casiarul Societății, face greșeala, din nebăgare de seamă, și-i dă 2.000 napoleoni [galbeni vechi, deci o sumă mult mai mare — n. ns.], pe una poliță scrisă pe numele său particular, plătibile preste 5 luni de zile. După 5 luni d. Iarcu se prezintă cu polița la d-nu Heliade, care zice că n-are cu ce plăti acum, dară propune să prelungească polița pre alte 2 luni.

Se deschide sesiunea anului 1870 (Domnul Heliade se retrăsese din Societate). La închiderea compturilor din anul 1869—1870, d-nu casiarul D. Iarcu arată banii cari se aflau în casa Societății și arată și polița d-lui Heliade, sunătoare pre numele d-lui Iarcu, în sumă de 2000 napoleoni. Societatea zice că nu poate ține compt de acea poliță, fiind ea sunătoare pre numele privat al d-lui Iarcu, dară d-l Iarcu să se silească a scoate banii de la d-nu Heliade.

Așa stăteau lucrurile la sfîrșitul anului 1870, cînd îi scrie Laurian lui Bariț. Heliade Rădulescu moare în 1872, fără să-și fi achitat datoria. Dimitrie Iarcu este obligat să plătească din buzunar datoria răposatului, „a cărui memorie aș fi dorit să rămînă scumpă nouă, membrilor acestei Societăți, ca și tuturor românilor“ — după cum spune Gheorghe Sion, cu ocazia dezbaterii acestei triste moșteniri (vezi *Idem*, p. 63).

⁴ *P. P. Carp* (1837—1918) era în 1870 ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în cabinetul lui Manolache Costache Iepureanu.

⁵ *Manolache Costache Iepureanu*, conservator, prim ministru între 20 aprilie — 14 decembrie 1870.

⁶ Greu de stabilit despre ce „istorioară“ este vorba, întrucît Laurian nu are nici o scriere cu acest titlu. Probabil că voia să scoată o nouă ediție pentru Transilvania (vezi continuarea scrisorii) din *Elemente de istoria românilor pentru clasele primare*, manual apărut la București în 11 ediții, între 1859—1875.

⁷ De fapt, *Charta Daciei moderne*, atlas tipărit la București în 1868.

⁸ Minia lui Vincențiu Babeș împotriva Societății Academice se trăgea — și Laurian știa bine acest lucru! — de la un afront suferit în 10 septembrie, cu ocazia unei ședințe din sesiunea pe 1870 a Societății. La această ședință (vezi *Analele...*, I, ses. an. 1870, p. 125), Babeș, „membru actual“, reprezentînd românimea din Banat, a propus ridicarea numărului membrilor plini de la 16 la 32. Propunerea e combătută de V. A. Urechia. Pusă la vot, este respinsă. *Analele...* nici măcar nu publică

textul moțiunii. Babeș, fire ranchiunoasă, după cum reiese și din alte documente, se răzbună peste cîteva săptămîni, publicînd în *Albina* de la Pesta (vezi an. V, 1870, nr. 85) un articol *Despre și de la Societatea Academică*. Dîndu-se drept terță persoană, critică aspru Societatea Academică pentru respingerea propunerii sale, concludînd că „organismul Societății noastre erudite este bolnav și trebuie reparat, reorganizat, dacă este să corespundă chiemărei sale sublime“. În anexa acestei critici neobiective se publică textul propunerii făcute de Babeș în 10 septembrie: *Moțiune pentru întregirea Societății Academice, spre scopul unei aptivități mai eficace și a reformării unor articuli din statute*.

⁸ *Ioan Olteanu* (1839—1877) a făcut studii teologice la Viena, după terminarea cărora episcopul Al. Dobra al Lugojului îl numește secretar consistorial. Va ajunge episcop al Lugojului în 1870, apoi, trei ani mai tîrziu, al Orăzii.

L

București, 12 sept. (1)873.

Frater Bariț!

Am cetit scrisoarea d-tale. Am și convocat Delegațiunea pre simbătă. Mai curînd nu se putea.

Vom lua la dezbateri hîrtia d-tale, și eu din partea mea voi face tot ce-mi stă prin puțință. Precum am calculat eu, litera L se va tipări în decembrie și M în ianuarie ¹.

D-ta faci bine deacă-ți regulezi lucrul așa, ca tipografia să nu stea pre loc.

Primește salutările mele,

Laurian. / 233

¹ Se tipărea, cu mari sacrificii și cu nesfîrșite certuri în sinul Societății Academice, volumul al doilea din *Dicționarul limbii române; după însărcinarea dată de Societatea Academică Română. Elaborat ca proiect de A. T. Laurian și I. C. Massim*, care va apărea în 1876. La acest volum au colaborat și Iosif Hodoș (literele I, J, K) și Bariț (literele L, M), restul membrilor refuzînd să contribuie la realizarea unei „opere colective“ care reflecta concepțiile filologice ale unui singur om: Laurian.

Volumul I al dicționarului apăruse în 1871.

LI

București, 22 noiembrie 1873

Domnule Bariț!

Am cetit scrisoarea domniei tele din 17/29 noiembrie a.c. și am trimis-o îndată fiului meu Demetriu. Îmi pare foarte rău de acele încurcături, însă fiul meu Demetriu e *emancipat, liber și independent*, și afacerile lui nu mă privesc de loc ¹.

Primiți salutările mele și mă esouzați că nu pot a vă scrie mai multe, fiind foarte indispus,

A. Treb. Laurian ². / 235

¹ „Încurcăturile“ lui Dimitrie A. Laurian, fiul lui Aug. Treboniu Laurian, se lămuresc într-o scrisoare pe care Dimitrie o adresează lui Bariț la 15/27 februarie

1876 (B.A.R., ms. rom. 1007, f. 19). Este vorba de o datorie de 2000 de lei noi la Fabrica de hirtie din Zărnești, pe care fiul cărturarului o făcuse achiziționând hirtie de tipar pe credit.

² Împreună cu această scrisoare, la B.A.R. (ms. rom. 996, f. 253 r.) se află și o telegramă a lui Laurian, datată 2 noiembrie 1874, ora 11, cu următorul text: „Pentru *Anale...* trimite-ne imediat *Istoria unui regiment român*. Laurian“. Este vorba de studiul lui G. Bariț, *Fragmente din istoria regimentului al II-lea românesc grănițariu din Transilvania*, publicat în *Analele...*, VII, ses. an. 1874, p. 157—236.

LII

București, 23 novembre 1875

Frate Bariț!

S-a primit lada cu cărțile, adresată domnului Adamescu¹. S-au numărat cărțile și s-au aflat precum s-au indicat de d-ta. Pachetele lui Sion², Iarcu³, Massim⁴ s-au dat adresaților, de la cari s-au primit quitanțe.

D. Hodoș îmi scrie în 15/27 novembre a.c. să-i trămitem m[anuscr]p-tul de traducțiunea *Imperiului otoman*, ca să-l coregă. Noi știm că d-ta ai luat acel m[anuscr]pt la plecarea d-tele din București. Deci, dacă nu s-a trămis până acum, fii bun și-l trămite acum, ca să-l poată per-lucra⁵, conforme deciziei / Societății Academice (Secțiunii istorice).
D. Hodoș zice că acum posedă și traducțiunile engleze și germană.

Noi, grație Domnului, suntem toți sănătoși; de altrămintă, mergem cum a dat Dumnezeu.

Ar fi de dorit ca să se formeze cite un cabinet de lectură la Brașov, la Făgăraș, la Sabiniu, la Hațeg, la Blaș, la Alba-Iulia, la Abrud, la Turda, la Cluș, la Gherla, la Baia-Mare, la Năsăud etc. Deacă s-ar forma, noi le-am trimite cărți gratis. Pentru Brașov și Făgăraș cred că ai îngrijit d-ta. Pentru Blaș va fi îngrijit d. Cipariu. Pentru Alba-Iulia, Abrud, Baia de Criș, va fi îngrijit d. Hodoș. Pentru / Hațeg va fi îngrijit baron Ursu⁶. La Sabiniu (seminariu) am trămis noi și bucuros am trămite și la celelalte locuri, numai dacă s-ar forma cabinete de lectură. Rumești această idee.

Mai toate organele române din Dacia Superioară au căzut sau sunt în punctul de a cădea. Nu lăsați să cadă și Tran[silva]nia!

239

Al dv. sincer, A. Tr. Laurian. /

¹ *Alexandru Adamescu*, tatăl bibliografului Ion Adamescu, originar din Daia, de lângă Sibiu. Fusese director al Tipografiei Statului, iar în 1875 era casier al Societății Academice, în locul lui Dimitrie Iarcu.

² Gheorghe Sion, scriitor moldovean și fruntaș politic progresist.

³ *Dimitrie Iarcu* (1817—1879), profesor la școala din Colțea, mai târziu inspector general al școalelor, s-a făcut cunoscut mai ales prin lucrarea *Bibliografia cronologică română sau catalog general de cărțile imprimare de la adoptarea imprimerii, jumătate secolul XVI și până astăzi*, București, 1866, ed. 2, 1873. Alte scrieri: *Învățăături trase din Sfânta scriptură*, 1838, *Dialogul italo-român*, 1846, *Principesa de Pontieu*, 1851, *Prietena copiilor*, 1853—1855, *Morarul cel bun*, 1856, *Măsuri și greutăți*, 1857, *Românul glumeț*, 1857, *Enciclopedia poporană*, 1858, *Istoria naturală*, 1860, *Noțiuni istorice*, 1863, *Comptabilitatea domestică*, 1863, *Despre adevăratul calendar*, 1864, *Istoria sacră*, 1866, *Mitologia*, 1867 etc.

⁴ *Ioan Massim* (1825—1877), lingvist, membru al Societății Academice Române de la înființare, în 1867. Scrieri: *Elemente de gramatică elenică*, 1850, *Noul abecedar românesc sau elementele de lectură și scriere*, 1868, *Elemente de gramatică română*, 1870, *Una mostră de istorie critică*, 1874 ș.a. Contribuția sa cea mai importantă este colaborarea cu Laurian la *Dicționarul limbii române* și *Glosariu*, publicate sub auspiciile Societății Academice între 1871—1876.

⁵ În ședința Secțiunii istorice a Societății Academice din 23 august 1874, Iosif Hodoș s-a angajat să traducă în românește *Istoria Imperiului otoman* a lui Dimitrie Cantemir (vezi *Analele...*, VII, ses. an. 1875, p. 64). Inițiativa traducerii operei cantemiriene aparține lui Al. Papiu Ilarian, care a pregătit pentru tipar *Descriptio Moldaviae* (apărută la București în 1872, sub egida Societății) și a început traducerea ei în românește. După îmbolnăvirea gravă a lui Papiu Ilarian în 1874, vărul său, Iosif Hodoș, continuă traducerea care se publică în 1875: *Operele principelui Demetriu Cantemir, tipărite de Societatea Academică Română. Tom. II, Descrierea Moldaviei*. Cea de a doua traducere a lui Hodoș, într-adevăr remarcabilă, apare în 1876: *Istoria Imperiului Otoman, creșterea și scăderea lui. Cu note foarte instructive, de Demetriu Cantemir, principe de Moldavia. Tradusă de dr. Iosif Hodoș*.

⁶ *David Urs baron de Margina* (1816—1897), remarcabil om de arme român, a făcut parte din regimentul I de graniță românesc din Transilvania. A participat la marile lupte purtate de austrieci la mijlocul secolului trecut, în urma cărora „pentru deosebită vitejie“, a fost avansat până la gradul de colonel. Nici un alt român transilvănean n-a reușit să urce mai sus în armata habsburgilor. A fost pensionat forțat în 1866, din cauza simțămintelor sale naționale. Baronul „Urs de Marginea“, cum îl numesc contemporanii, a fost și un iubitor al culturii și educației naționale, pentru prăpășirea cărora a lăsat prin testament o întreagă avere. O interesantă lucrare despre el este a lui Franz Rieger, *Oberst David Baron Ursz de Margina bei Solferino und Lissa*, Sibiu, 1898.

ION MAIORESCU

(13 iunie 1838 — 31 mai 1863)

Din sursele oferite de schimbul epistolar între Ion Maiorescu și George Bariț¹, purtat timp de un sfert de veac, se degajă portretul spiritual al întregii perioade cuprinse între anii 1838—1863, poate cea mai agitată din secolul al XIX-lea. Cele peste 130 de scrisori, de o mare varietate informativă, adresate de Maiorescu prietenului său de o viață, de care este legat prin aspirații și interese comune, scot la lumină nu numai aspecte majore privind istoria ideilor și a culturii din Transilvania, ci și din celelalte țări române, deoarece Maiorescu a fost perindat de împrejurările vitrege în care a trăit și prin Moldova și Țara Românească, participând aproape la fiecare eveniment mai important din vremea sa; este un spirit sollicitat pe aproape toate fronturile de luptă ale epocii: social și politic, ling-

¹ O parte din corespondența primilor zece ani a mai fost publicată de G. Bogdan-Duică (cf. *Tribuna poporului*, 1903), sub titlul *G. Barițiu și amicii săi*, reproducând însă unele scrisori în extrase, pe altele rezumându-le. N. Bănescu și V. Mihăilescu republică scrisorile de dinainte de 1848 în anexe la *Ioan Maiorescu. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui, 1811—1911*, București, 1912, cu excepția scrisorii a XLVI-a, și rezumă șapte scrisori. Dar omisiunile, inconsecvențele și greșelile de transcriere, după un sistem neprecizat, frustrează corespondența de o parte a valorii ei. Uneori transcrierea greșită schimbă sensul ideilor corespondentului, producând confuzii. Astfel, incidental se transcrie *toate* pentru *foile*, *sistema* pentru *estimea*, *răspuns* pentru *prepus*, *gubernului* pentru *jurnalului* etc.

Pentru exemplificare, dăm mai jos în paralel extrase din f. 151, prima variantă aparținând autorilor menționați:

„[...] Editorii foilor critice nu vor putea dobîndi acest merit altfel decît priveghind cu multă grijă ca nu cumva supt mantelul nenumității (anonimității) să se ascundă *vrăsmășii personale*; ca nu cumva cărțile cele bune să se apese și să se desprețuiască *numai* din acea pricină, pentru că sunt împotriva acestei au acelei păreri a veacului; ca nu, nici cei mai iubitori de carte din conlucrătorii săi, să întrebuițeze vreun ton mai neomenos decît cu care ne slujim în petrecerea personală [...]“.

„[...] Editorii foilor critice nu vor putea dobîndi acest merit altfel decît /priveghind cu multă grijă ca nu cumva supt mantaua anonimității [șters „nenumităței“] să se ascundă *vrăsmășii personale* ca nu cumva cărțile cele bune să se apese și să se desprețuiască *numai* din acea pricină, pentru că sînt împotriva acestei au acelei păreri a veacului; ca nici cei mai iubitori de certe din conlucrătorii săi să nu întrebuițeze vreun ton mai neomenos decît cu care ne slujim în conversația [șters „petrecerea“] personală [...]“.

Corespondența de după revoluție este publicată de Bariț, în *Transilvania* din 1877 și 1878 (dar numai un număr de 38 de scrisori, dintr-un total posibil de 70), de unde am reprodus aceste scrisori, deoarece nu s-a păstrat textul lor original (vezi și LXVI, n. 2).

vistic și estetic, istoric și didactic, oferind în subsidiar informații de atmosferă comună frământărilor ei. Corespondența primește astfel semnificații largite. Însuși autorul scrisorilor le intuiește: „Or fi bune pentru urmașii noștri, să-și deslușească multe încurcături din țara asta“ (XVI)².

Susținător fervent al gazetelor lui Bariț, corespondent, sfătuitor de taină, mediator în acordarea unui sprijin bănesc din principate, neobosit în recrutarea prenumeraților, el este pentru redactorul brașovean un prieten de nădejde, mai ales de când acesta a început „a lucra înverdat pentru folosul neamului“ (XV). „Eu sprijinesc foile tale — îi scrie lui Bariț în 1845 — ca un organ național“ (XLVI), motiv pentru care atitudinea lui Maiorescu este una dintre cele mai ferme: „Tu ești redactorul român și ești datoriu a ști unde ne aflăm, și noi suntem datori a te informa de toate, cel puțin eu așa-mi înțeleg datoria“ (LXXII). În numele acestui principiu fundamental, găsește în 1849 calde cuvinte de încurajare: „Interesele națiunii pe care le-ai apărat atâți ani au și ele un drept tare de a-ți cere activitatea. [...] Fii bărbat, ridică-te cu sufletul, scutură-te de întipăriturile cele amărăcioase, culege numai învățătura ce urmează de aici..., gîndește-te că lucruri grele ne mai așteaptă în cauza națională, în care nu este iertat a împuțina curagiul și activitatea niciodată, și, puind degetul cu nepăsare peste locul cel rănit, scoală-te și cu puteri nouă și întinerite reintră în activitate, în drama națională“ (LXV). Dar, din aceleași considerente, cuvîntul său devine tăios și acuzator cînd Bariț șovăie. Dovadă, printre altele, atitudinea rezervată, pe care o va manifesta și Cipariu, față de conflictul iscat la Blaj între profesorii cu vederi progresiste, în frunte cu Bărnăușiu, și forurile conducătoare eclesiastice. „Cum de vă bateți joc — se revoltă Maiorescu — de această sarcină ce ați luat-o ca să cîrmuiți un organ național?“ — conchizînd: „Mie nu-mi ajunse hîrtia ca să închei scrisoarea, căci răsufllarea mea, de atîta nemulțumire de cînd tu nu-ți păzești datoriile unui redactor național, avea să fie mare. Eu am căutat singur să te dezvinovățesc, dar nu pot, n-am găsit cuvinte. Lapădă-te de fățarie, la carea ai fost aplesat de cînd erai în gimnaziu, precum ți-am mai zis-o. Fugi de arginți!“ (XLVI). Mai tîrziu, referindu-se la aceste cuvinte tari, Maiorescu scrie: „Dacă nu te număram printre amici, nu-ți făceam nici o imputăciune“ (LV).

Bariț îi solicită permanent sfatul în chestiuni importante, îndeosebi privind atitudinea *Gazetei de Transilvania* față de principate, informîndu-se prin Maiorescu asupra audienței foilor brașovene în cercurile conducătoare sau asupra motivelor cenzurării unor numere (XXVIII și LIX). Bunăoară în 1847, cînd *Gazeta* publică necrologul marelui vornic Ștefan Băleanu, acuzînd justiția din Țara Românească, fapt care produce nemulțumiri în cercurile conducătoare, recomandă redactorului „să țină o cumpănă“ (LIX), iar în 1855, cînd Andrei Șaguna afurisește foile, afirmînd că *Gazeta* e obraznică, iar redactorul ei, în special Iacob Mureșanu, „umblă să samene vrajbă și neîncredere“, Maiorescu îndeamnă să nu se dea curs impulsului de a se „bate cu el în presă“, pentru a putea menține publicația („O să aveți pierdere or împuținare de cîștig la început, dar fiți securi că această va fi trecătoare. Oricum, să nu lăsați *Gazeta*“) și promite intervenția sa pentru ajutor financiar în principate (CXVI și CXVII). De altfel, și altă dată Maiorescu acționează în acest scop, ca în 1845, pe cînd se afla la Craiova: „Acum trebuie să-ți spui că dacă sau Vodă, sau logofătul Bibescu a făcut ceva pentru tine, o mică sprijinire — acest mult-puțin este numai și numai de la mine!“ (XLVI). La înființarea *Astrei*, al cărei membru „onorar“ nu poate deveni, nefiind confirmat de guvernul austriac (se vede că era considerat încă incomod de autorități), îl încurajează și-l asigură pe Bariț de ajutor: „Îndată ce mă veți înștiința, încă

² Trimiterile din paranteze se referă la scrisorile lui Maiorescu publicate în volumul de față.

și mai înainte, că v-ați constituit, voi lucra din toate puterile. Nu vă descurajați, deși, poate, începutul va fi greu. Cu tot pronosticul cel rău al fratelui Laurian, veți reieși“ (CXXIX).

Atît *Gazeta de Transilvania*, cit și *Foia pentru minte...* sînt difuzate peste Carpați și cu ajutorul lui Maiorescu, care se străduiește permanent în vederea mării numărului abonaților. În 1840 în Craiova erau 50 de abonați și intenționa să dubleze numărul lor (XXI), deși intenția nu se realizează, întrucît în 1841 prenumerații scad la 46, iar pînă în 1848 la 33, totuși cifre deloc neglijabile pentru acea epocă.

Un aspect aparte al importanței scrisorilor rezidă în faptul că Bariț excerptează de aici adeseori informații, care sînt publicate anonim, de pildă cele referitoare la reforma învățămîntului moldovean (XXIX) sau la evenimentele craiovene din 1847 (LVI); altele unele date sau știri din corespondență sînt folosite de redactor în articole proprii, cum este statistica demografică din scrisoarea a LIX-a, utilizată de Bariț în articolul *Numărul românilor (Foia pentru minte..., 1847, nr. 31)*. Documentele publicate de Bignon despre principate, reproduse de revista brașoveană în 1844, sînt obținute de la Maiorescu (XXXI și XXXIV). Ca atare, acesta ține să-și avertizeze prietenul de cîte ori consideră că informația epistolară trebuie să rămînă secretă (*Scrisori tainice, Numai pentru tine, Privatissime*). Astfel, instrucțiunile imperiale primite de guvernatorul Wohlgemuth și comisarul E. Bach, în vederea readucerii Transilvaniei „la starea vechilor provincii austriece“ (LXVII), sînt însoțite de mențiunea „Numai pentru privata ta știință și direcțiune“, și exemple se pot continua. Întregind documentația, scrisorile permit reconstituirea unor evenimente politice în datele lor esențiale.

Același sprijin dezinteresat îl acordă Maiorescu oriunde s-ar afla, la Viena sau la București, calendarelor lui Bariț, asupra răspîndirii cărora corespondența oferă date inedite (CVII, CIX și CXXVI). Aflăm, de pildă, că prin intermediul lui Maiorescu ele sînt expediate filoromânului italian Vegezzi Ruscalla (CX). De asemenea nu fără importanță sînt știrile privitoare la înființarea tipografiei din Brașov, Maiorescu deținînd un rol important în procurarea utilajului (LXXV și LXXVIII) de la o firmă pragheză, împrejurare care-i facilitează cunoașterea unor personalități ale vieții politice și culturale cehe, cum este marele filolog P. J. Schaffarik, cu care va și coresponda.

Maiorescu, adept, ca și Bariț, al liberalismului, ideologie politică și economică burgheză care-și are rădăcinile, după cum se știe, în filozofia luminilor, dar care reprezintă concepția unei clase susținătoare a monarhiei și a parlamentarismului, a adus incontestabile servicii unității noastre naționale și, implicit, unității culturale și politice. Corespondența reliefează în primul rînd atitudinea sa, dintre cele mai înaintate în revoluție, fapt puțin comentat de biografi. În perioada vieneză se situează pe poziții care condamnă politica habsburgică, denotînd a fi și un observator politic remarcabil: „Sub aceste auspicii s-a dat petițiunea română și apoi a slovacilor din Ungaria. Să se dea un răspuns negativ la ele nu venea bine, pentru că răspundeai cu exemplul sasilor, serbilor și croaților; să-ți primească tot ce cei, nu le da mina, căci acum voiau a mai trage din aceea ce au dat. De aici a urmat trăgănarea“ (LXV). La Viena — ca reprezentant diplomatic, apoi în calitate de funcționar ministerial — în afară de faptul că este în centrul activității politice, fiind sufletul Deputației române la întocmirea diferitelor memorii, dar are și posibilitatea să descopere acte referitoare la fruntașii revoluției române din Transilvania, făcîndu-le parte cunoscute lui Bariț, parte păstrîndu-le în copie, în vederea combaterii calomniatorilor (LXXII).

Suportul intelectual al atmosferei spirituale efervescente, specifică generației militante românești din Transilvania de la jumătatea secolului trecut, dincolo de inerentele deosebiri datorate împrejurărilor speciale în care a acționat, se dovedește a fi Școala arde-

leană. De la antecesorii și pînă la revoluție se înregistrează însă o evoluție firească pe toate planurile, iar generația de la 1848, conturându-și trăsăturile distincte, nu a fost și nu poate să fie privită ca o generație epigonică. Prelungirile, în condiții schimbate, ale ideologiei înaintașilor suferă profunde metamorfozări, subordonându-se năzuințelor înnoitoare. Este și cazul ideii naționale, dominantă a Școlii ardeleni, care mobilizează și acum spiritele cele mai avansate. Maiorescu este unul dintre aceste spirite, după cum o dovedesc acțiunile sale culturale și politice, dar și filiația lor ideatică. Gh. Șincăi constituie modelul istoricului (CXIII), dispus să scrie prefața la ediția proiectată de Gherman Vida; el însuși lingvist reputat, care poate fi situat în apropierea lui Cipariu, reacționează vehement atunci cînd Gr. Papadopoulos minimalizează *Lexiconul* de la Buda.

Ca tovarășii săi de luptă, Maiorescu privește problema națională sub aspect social și sub un unghi practic. Pornind de la cerința de „espresă recunoaștere a națiunii române [din Transilvania] ca națiune cu existență politică“ (LXXXVI), pe care încearcă să o introducă argumentat în proiectul noii constituții a Transilvaniei, Maiorescu depășește faza luptei confesionale și elimină imixtiunile religioase: „Cine ia de pretest *unire și neunire ca confesiuni religioase* sînt toți sau ipocriți, draci împelițați, sau fanatici rătăciți“ (CVI). „Eu mor — scrie el — cu conștiința *stingelui român*“ (ibid.). De aici nu numai continua strădanie pentru drepturile conaționalilor săi, cum amply o pune în evidență corespondența din perioada vieneză (1849—1856), dar și importantul rol deținut în lupta pentru unirea principatelor, pentru drepturile cărora militează prin faptă și cuvînt. La rugămîntea lui Constantin Hurmuzache, solicitînd și părerea lui Bariț, alcătuiește conceptul unui memorial care urma „să se subscrie de amîndouă țările“, pentru a fi înaintat Înalțelor puteri (CXV). Cu același Hurmuzache tipărește în română și franceză broșura *Dezvoltarea drepturilor principatelor moldo-române în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856* și pune cu fermitate problema viitorului domnitor: «Cu toate că Șt.[irbei] crede principatele mai secure sub dinastie străină, eu nu sînt de părerea aceasta. Pe români nu-i poate governa decît numai român. Astăzi cer străin din motive *diverse*, 3 luni după ce vor avea străin vor cere altceva. St. Marc Girardin a nimerit foarte bine cînd a strigat românilor: „Învățați a fi guvernaveri!“ » (CXXII). Desigur că acțiunile sale sînt răscolitoare, din moment ce — urmînd a fi trimis funcționar pe lingă consilierul austriac din București, baronul Koller — autoritățile habsburgice se temeau „să nu agite pentru împreunarea principatelor“ (CXXIII).

După înfăptuirea unirii și reîntoarcerea sa în București, Maiorescu nu uită dezideratele legitime ale românilor transilvăneni, ale căror sacrificii vor continua în lupta pentru cauza națională. Bariț, aflat încă în centrul agitațiilor politice și al acțiunilor protestatere, continuă schimbul epistolar — sporadic, ce e drept — cu Maiorescu. Îngrijorat de o posibilă neînțelegere confesională în alegerea candidaților pentru Dietă, îi scrie lui Bariț că aceasta „poate să fie fatale, trăgînd după sine răsipirea voturilor române“ (CXXXIV) și argumentează „necesitatea de congrese naționale pentru toate națiunile, afară de dietele comune“ (LXXXVI). Înregistrează cu o nemulțumire îndreptățită faptul, și-i atrage atenția lui Bariț, că în Congresul național din aprilie 1863 nu s-au întocmit listele de candidați, cînd era necesar ca aceștia să fie repartizați pe ținuturi și orașe.

Corespondența se dovedește a fi și o bogată sursă documentară de esență biografică, depășind, evident, cadrul strict particular. Ea oferă informații precise și amănunțite asupra membrilor Deputației trimise la Viena, care erau „tot cu peri de lupi“, urmăriți, mai cu seamă Aron Florian, Laurian și Maiorescu, ca fiind periculoși, după cum denotă adresa lui Coronini către Wohlgemuth, prin care se cerea să i se comunice ministrului de Interne austriac „date cît se poate de amănunțite asupra acestor indivizi“ (XCIV), ulti-

mul fiind considerat un „Parteigänger“ (LXXXII). În paginile scrisorilor sînt dispersate date apreciable cu privire la mai toate personalitățile epocii: Aron Florian, Axente-Sever, Bărnăuțiu, Cipariu, Avram Iancu, A. T. Laurian, C. Lecca, G. Magheru, G. Munteanu, A. Mureșanu, I. Mureșanu, E. Murgu, Al. Papiu-Ilarian, I. Heliade Rădulescu, Șaguna, V. Pop, P. Vasici, ca să notăm doar numele aceluia care sînt cu deosebire în atenția corespondentului; se mai aduc interesante amănunte despre Vincențiu Babeș, N. Bălășescu, P. Cîmpeanu, Gh. Cuciureanu, N. Istrati, N. Manu, R. Orghidan, I. Popazu ș.a.

Despre Bariț, de pildă, se precizează că trimite, la îndemnul lui Maiorescu, articole la ziarele vieneze *Wanderer* și *Ostdeutsche — Post*, recomandîndu-i să scrie „măcar o dată pe săptămînă noutăți din București și Iași“ (CIX), înștiințîndu-l la apariție (CX). Și n-ar fi lipsit de interes ca aceste articole să fie identificate și studiate. În 1849 Bariț își asumă pentru o lună prerogativele de redactor al *Bucovinei*, întrucît familia Hurmuzache se afla la Dulcești, iar autorul corespondențelor din Blaj tipărite în *Gazeta de Transilvania* în jurul lui 1845 se dovedește a fi T. Cipariu.

Ca și alți ardeleni stabiliți ca profesori în principate (Florian, P. Cîmpeanu, I. Codru-Drăgușanu, A. T. Laurian, G. Munteanu, E. Murgu ș.a.), Maiorescu îmbrățișează domenii de activitate variate și în convergență cu ale celorlalți, fiind în cele mai multe cazuri fermentul înnoitor, cum este reformarea învățămîntului public, motiv pentru care este expus de altfel neplăcerilor de tot felul. Corespondența pune și de data aceasta la dispoziția cercetării date insuficient cunoscute. Nu trebuie neglijată nici contribuția lui Maiorescu în procesul dezvoltării învățămîntului transilvănean. Prin petițiile din 29 decembrie 1850 și 16 ianuarie 1851, adresate Curții vieneze, se cerea o universitate în limba română, idee pe care Maiorescu o animă în Brașov, Sibiu, Blaj (XCVII—C), dar se dovedește a fi o aspirație deșartă. Este însă cert faptul că prin mijlocirea sa gimnaziul românesc din Brașov, pentru a cărui înființare militase, obține o subvenție din partea statului român (CXXXVII).

Firește că, în ceea ce privește biografia corespondentului, valoarea documentară a scrisorilor este și mai evidentă. Se pot identifica articole aparținătoare lui Maiorescu, dar nesemnate, cum sînt cele publicate în *Bucovina* din 1850 sub titlul *Petițiunea română de la 11 mart în gazetele de Viena* (LXXVII), sau articolul semnat „Un român bun“ în *Gazeta Transilvaniei* din 1863 (CXXXIV). Foile brașovene reproduc parțial publicistica lui Maiorescu din ziarele vieneze, uneori fără ca redacția să cunoască identitatea autorului, cum denotă grupajele de articole *Dacă principatele de la Dunăre au dreptul de a se reprezenta pe sine în conferințele de la Viena și Mănăstirile închinete*, publicate — integral, în extrase sau în rezumat — de *Gazeta Transilvaniei* din 1855. Maiorescu concepe *Raportul* lui Avram Iancu, parțial cel al lui Axente-Sever (LXVII și LXVIII) sau contribuie la întocmirea statutului „Reuniunii femeilor române“ din Brașov (LXVIII). Protestul lui Știrbei, trimis Conferinței de la Paris prin fiul domnitorului, este „compus în esență de amîndoi“, adică și de Maiorescu, cînd acesta fusese în București chemat de Vodă, dar călătorind sub alt pretext (CXX).

Afirmația curentă în istoriografia românească, că cele trei volume din *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, tipărite la Viena între 1849—1851 cu cheltuiala comerciantului aromân S. Sina, sînt opera lui Laurian se dovedește a fi contestabilă, căci la fel de bine pot fi atribuite lui Maiorescu, care adunase cea mai mare parte [din documente „cu nervi și cu spese“ (XLXXX)]. „E adevărat — îi mărturisește lui Bariț — că el [Laurian] a redactat actele acele și a stat de s-a tipărit“ (LXXX), dar se plînge că Laurian și le-a însușit și voia să vindă o parte din ele editorului Karl Gerold (LXXX și LXXXI).

Diversitatea preocupărilor și primatul acordat acțiunilor nu i-au permis lui Maiorescu să scrie și să tipărească volumele unei opere vaste și unitare spre care aspira, dar nu

se poate contesta vocația, competența și talentul. N-a fost scutit nici de o situație materială precară: „Eu acasă, fără nici o perspectivă, fără de a fi în stare de a-mi procura o bucătică de pine pentru copii, nu poți veni“ (LXXX). Abia după pensionarea din 1856, datorată unor mașinații politice (CXXIII), încearcă să „mai răsuflă“; rigorismul, boala și bătrânețea timpurie sînt stavile finale: „Studiile mele literare, ce parte le continuu, parte le refac din nou, pierdute fiind mare parte din cele făcute pînă la 1848, acum la bătrînețe merg mai greu și nu pot spera că înainte de doi ani voi putea începe darea lor la lumină“ (LXXXIV), scrie el cu un an înainte de moarte. Figură morală exemplară, dar și caracter contradictoriu, rămîne constant cu sine cînd, demoralizat, se plînge de inactivitate publică, fiind înlăturat cu discreție: „Cu toată lipsa de oameni capabili într-un period de reorganizațiune, nu numai că mă lasă la o parte, uitînd cîte am făcut și ce aș mai putea face, ci întînd surda persecuțiune chiar și asupra fiului meu“ (CXXXIII).

În ceea ce-l privește pe Titu Maiorescu, corespondența aduce nu numai amănunte, unele cunoscute, din perioada studiilor (LXXV și LXXXVII) sau despre ecourile debutului editorial și publicistic (CXXVIII), ci înseamnă cu mult mai mult. Personalitatea acestuia nu s-a putut sustrage nici eredității, nici influențelor spirituale paterne. S-au scris atîtea pagini despre opera lui Titu Maiorescu, cele dintîi cînd părintele său era încă în viață, dar cît de puțin s-a observat una din resursele ei.

Ion Maiorescu pășește în cariera profesorală printr-o polemică negativă răsunătoare, cu repercusiuni personale dureroase, are vocația începutului — de unde spiritul contestatar și, în același timp, constructiv —, este un om al acțiunilor, care nu ocolește însă preocupările intelectuale elevate încearcă a menține trează conștiința istorică și a înlătura lipsa de cunoștințe; pentru el creația în domeniul culturii începe cu limba³. Nu-l putem recunoaște aici și pe Titu Maiorescu? E foarte probabil că însuși s-a recunoscut, evitînd să o mărturisască, pentru că din *Insemnări*⁴ lipsește tocmai anii care ar putea confirma presupunerea; lipsa o poate suplini vasta corespondență și opera fragmentară a lui I. Maiorescu, ca și unele din virtuțile sale întreprinderi culturale. Se gîndește să întemeieze o *Societate națională*, al cărei organ de presă să fie condus, desigur, de Bariț: „Aș vrea să ne unim mai mulți, să facem un ce“ (IV), dar nu reușește, cum nu va izbuti nici să înființeze o publicație la Craiova (XXXVI), însă ideea nu-l părăsește și are satisfacția de a fi animatorul unei asociații de amici cu veleități „junimiste“. Vrea să „edeze“ o operă istorică, anulînd însă aproape tot ce s-a scris pînă la el: „Toți istoricii români vechi și cei de acum sunt traducători, copiatori, compilatori custure, afară de Șincai“ (nu se putea altfel, firește! CXIII), tot ce-i lipsește pentru reușită este geniul. Simte însă chemare pentru acțiuni fundamentale: „Datoria noastră este să îndreptăm caracterul nației“ (XXVIII). „Scopul meu — se destăinuie Maiorescu — este cel principal, de a învăța pe tinerimea română și a-i da arme în mînă. Pentru aceasta criticile mele sînt iuți, ca să mulțumească, să gidile gustul tinerimei; pentru aceea și titulele voi să fie bombe care să poc-

³ Semnalăm că valoarea corespondenței se verifică și sub aspectul lingvistic. De exemplu, regionalisme (*birnac, boltă, căpeneag, încătrău, a se tirii*) stau alături de forme oscilante (*care — cari — carii, către — cătră, Iași — Iasii — Ieși, prilej — privilegiu — prileji, tuturor — tutulor — totulor*), de neologisme adaptate (*alegorie, emulațiune, genuit, himeră, tergiversa*) sau de altele înregistrate în desfășurarea procesului (*auctoritate, ciarlatan, a espedui, ofiț, secevestru*) ori de barbarisme (*astut, damnos, estrasament, morbos, a ocura*), oferind surse de investigație în varii compartimente.

⁴ Pînă în 1859 puține sînt referirile din *Insemnările zilnice*, cele mai multe consemnînd revolta împotriva autorității părintești ori indiferența afișată ostentativ: „Dacă-mi dă ceva de lucru, îl fac; finis; dacă mă ceartă, tac și nu-mi pasă“. În fond, ce era pus să facă? Aflăm din corespondență că trebuia să copieze acte sau scrisori importante, care urmau a fi trimise lui Bariț sau C. Hurmuzache (CX și CXXI).

nească, să scuture letargia, nepăsarea“ (LV), „să mai electrizeze publicul“ (LIII). De aici arderea interioară: „Negreșit, scriu cu trupul și cu sufletul, pentru că scriu despre lucruri care îmi zac pe inimă“ (XI). „Spoitura din afară“ (IV) și „minunatele idei de înaintarea noastră în civilizație“ (XIV) fac să prindă contur conceptul embrionar al criticii „formelor fără fond“: „Pe mine, căruia îmi place a cerceta lucrul mai la rădăcină și a privi în viitor, nu mă va înșela forma din afară niciodată“ (IV).

Excerptele, care sînt departe de a fi epuizate, ne scutesc de alt comentariu; ele atestă că Ion Maiorescu a fost adeseori un pionier pe planul culturii și unul din precursorii criticii primului critic de talent din cultura română.

★

Față de normele generale de transcriere, corespondența lui Maiorescu pune cîteva probleme speciale:

— e din forme de tipul *electorale, fatale, formale, generale, naționale, nelegale, penale, personale* etc. s-a păstrat, întrucît denotă că pronunțarea era *e* și nu *ă*; se întîlnește în expresii ca: „manuscrisul original“, „comitet național“, „codicele penale“, „lucrul nelegale“, „depărtămînt guberniale“, „cerc electorale“, ca și în altele, în care este adjectiv feminin singular: „partida națională“, „cauza penale“, „regulă generale“, „epocă fatale“, „hîrtie originală“, „carte cadastrale“;

— am păstrat grupul *pt* pentru *ct* în cuvinte ca: *aptivitate, coleptiv, direptorat, efept, factor, optombre, praptic, proteptorat, tapt, traptat*, deoarece însuși Maiorescu, deși inconsecvent în scris, insistă într-o epistolă asupra păstrării lor: „Lasă și pe *ct* [...] afară; în toată limba română nu se află un *ct*“ (CIV);

— vocalele prevăzute cu diverse semne diacritice din scrisorile în alfabet latin le-am transcris interpretativ, ținînd cont de pronunțarea lor reală. Astfel, grafii ca *föcut, pörtare, după, mentuit, pánă, rămáne* le-am transcris *făcut, purtare, după, mîntuit, pînă, rămîne*. Foarte rar, acolo unde unele semne apar, arată că am specificat astfel fie o realitate fonetică ardeleană (*putè*), fie accentul în pronunțare (*cópii*);

— am întregit formele pronominale neaccentuate scrise cu apostrof *im', it', is'* prin *im[i], it[i], is[i]*;

— cuvintele în care se produce eliziunea, scrise de Maiorescu cu sau fără apostrof, de tipul: *vro, cu'napoierea, de-a'ndărâtelea*, le-am transcris *vr-o, cu-napoierea, de-a-ndărâtelea*. Am respectat în transcriere legarea prin cratimă a cuvintelor scrise împreună: *daltfel, deatunci, deacum* au fost transcrise *d-altfel, de-atunci, de-acum*, avînd în vedere și faptul că așa sînt, scrise uneori și cuvintele *teai, vați, asuprămi*.

I

Craiova, 13 iunie 1838

Nene Bariț!

Banii pentru gazete văz că au întârziat destul. Dar deodată cu cei de pe jumătatea II-a ți-i voi trimite, că unii din abonați au plecat pe la băi. Eu banii nu i-am luat decât de la I. Dar n-avea nice o grije, că ți-i voi pune la Vasile David cu poliță, ca să-i primești acolo.

Știi ce? Să îndreptezi greșale[le] de tipar în adresuri: în loc de Gel, pune Tel; în loc de G. Bengescu, pune T. Bengescu. / 135

Apoi Mihăiescu. Mihăiescu nu mai ține *Gazeta* și *Foaia*, dar o ține, în locul lui, altul. Astfel, în loc de Grigorie Mihăiescu, să tipărești numele acesta: *Onoratului domn, maior Constand. Fălcoianu, cîrmuitor județului Dolj.*

Apoi mai adaugă unul nou: On. d. Dimitrie Filișanu, mădulariu a înaltului Divan, în despărțirea criminală. / 135*

II

[Craiova, iunie-iulie 1838]

Mă Bariț,

Te va fi mihnit articolul de retrație¹. Lasă, frate, să mai treacă, o să-i potcovesc eu! Articolul acela e cea mai bună dovadă de prostia lor și înaintea celui ce nu-i cunoaște. Triumful meu e sigur. Este mijloc. Dar acum voi tăcea. Lumea rîde de ei. Toți știu că articolul nu e al meu, și nu din mine, ci de la alții au auzit și craiovenii că acela e al profesorilor. Ah! Să poci vorbi cu voi p-acolo cu gura, într-alt nu am nădejde.

Tu vezi că eu mă gră/besc, că peste vreo cîteva zile începem examenele, și capul meu ar trebui să mai aibă un duh și trunchiul încă o mină dreaptă. Ce[e]a ce voi scrie împotriva *Sorbonei Bucureștilor* îți voi da-o ție prin scrisori regulate, ca la vremea sa, cine ști cînd, să le tipărești. 134

Acum, *pros[ts]kinos*². La ai noștri, *lipon*³, să le spui că sintem sănătoși. Zi[-i] popei *Enache*⁴ să scrie mai des. Scrisoarea asta vine pe la Rușava și nu se poate plăti cu valeat franco pînă la Brașov. Mă vei ierta, *Maiorescu*.

134° [Marginal, stînga, P.S.] Ortografia lui Pope⁵ e bună, după părerea mea. Disertația⁶ o mai schimb, apoi o trimiț. /

¹ Într-un articol, *Domnule redactor!* din *Foaia literară*, 1838, nr. 16, p. 121—123, semnat în calitate de „Insp[ectorul] Școlii centrale din Craiova și profesor de istoria universală și de stilul național”, Maiorescu face o aspră critică vieții sociale și culturale din Țara Românească, atacînd presa, literatura și deosebi școala: „N-avem profesori învățați sau cel puțin cari și-ar îndeplini datoriile lor din conștiință și o fierbințeală patriotică”. Eforia îi impune retractarea celor scrise, care se face public, în nr. 24 al *Foii literare*, p. 192, după ce este obligat la un alt act de umilință, semnarea unei declarații în care și neagă ideile (cf. V. A. U r e c h i a, *Istoria școlilor de la 1800—1864*, vol. II, București, 1892, p. 69). Articolul de „retractie” se află printre scrisorile către Bariț:

„Domnule redactor,

De curînd venit în Țara Românească și izolat de societate, n-am avut prilegiu dintîiaș dată a cunoaște de aproape această țară, cum și corpul profesoral. Cu toate acestea, am fost dat părerea mea despre amîndouă aceste puncturi, printr-un articol, tipărit în nr. 16 al *Foii literare*, după niște întipăririi neîntemeiate pe starea lucrurilor. Acum dar, după ideile mai lămurite și mai temeinice ce am luat prin conversație și cercetare de aproape a lucrurilor, încredințindu-mă că științele cuprinse în acel articol sînt cu totul împotriva ființei adevărului, le mărturisesc, prin aceasta, izvorite din niște impresii grăbite și, prin urmare, greșite,

150

150° [:] Domnului redactor al *Foaii literare* G. Bariț /

² Plecăciune.

³ De altfel.

⁴ Ioan Popazu, protopop la biserica Sf. Nicolae din Brașov, mai tîrziu episcop, cumnat cu Maiorescu.

⁵ Vasile Pop. Într-o scrisoare adresată redactorului *Foii literare* și publicată în nr. 18, p. 141—144, nr. 20, p. 157—160 și nr. 21, p. 164—166, acesta se declarase drept un partizan al adoptării alfabetului latin. Considerațiile sale au suscitat interesul lui T. Cipariu, I. Rusu, I. Heliade Rădulescu și I. Maiorescu, servind ca punct de plecare al unor studii filologice. Asupra aportului lui V. Pop în domeniul lingvisticii cf. N. A. U r s u, *Părerile doctorului Vasilie Popp asupra ortografiei românești cu litere latine*, în *Studii și cercetări științifice*, Filologie, [Iași] VII, 1956, fasc. 2, p. 35—48. Despre viața și opera lui V. Pop cf. I. M u ș l e a, *Doctorul Vasile Pop (1789—1842)*, în *Transilvania*, LXXIII (1942), nr. 6, p. 431—441 (și în extras).

⁶ Este vorba de *Disertația asupra limbii*, asupra căreia va reveni în alte scrisori către Bariț. Vezi IV, VI, VII, IX—XIII, XVIII, XXI, XLIX, LVI, LX, n. 1 și XCVIII, n. 5.

III

No. 2 (Din scrisorile tainice) Craiova, 26 august 1838

Prietine!

Cît de scumpă e petrecerea cu oameni de asemenea simțiminte cunoaște acela care se lipește de dînsa. O soție bună, cinstită și harnică, un trai cumpătat, un început de rodul vieții căsătorești, cetania, gîndi-

rile și lucrul, în urmă mulțumirea cu care mă las seara pe așternut, că mi-am făcut datoria, sînt izvoarele fericirii mele. La aceste mai vin și altele: dragostea și prețul din partea tuturilor orășanilor cu cari petrec, apoi rodul poveștelor mele adaugă la fericire-m[î].

În cuvîntarea de la examenul acesta vorbii împotriva învățătorilor particulari frînci, cari se aflau în unele case mai însemnate, și astăzi văz că nu mai sînt. Aceste pot să mă mulțumească destul.

Totuși, cumplînirea fericirii mele lipsește. N-am un om care s-ar uni cu mine în păreri, pornirile și lucrările mele. Tovarășii și subtorînduții miei cu nimic se indeletnicesc mai puțin decît cu cetitul. Crezi că unii n-au mai mult decît cartea din care își fac predania în școală? Să-i unesc la vreun lucru serios n-am putut, dar asupra primirii lefilor, de cîte ori a fost trebuință, s-au adunat totdeauna în sală. Aceasta cu puțină deosebire o poți apleca și la Bucureșteni. Ei mi-au aruncat că nu-i cunosc. Eu îi cunosc prea bine. De puține ori am avut prilej de a-i vedea, dar ca să cunoști pe oamenii noștri în împlinirea dătorîilor nu-[î] trebuie multă vreme. Apoi prietîinii, din soții lor, m-au încredințat de mii de ori.

Știi tu că chiar acela care a scris în foaia ta împotriva-m[î], supt nume de S.M.¹, este unul care trage pe lună 500 lei și, de multe ori, abia intră în școală de 6 ori într-o lună!! Unul din soții lui, cărui îi este / 136 și datorie de a priveghia asupra acestui lucru, m-a încredințat, precum și școlarii, că au fost lune în care și de mai puține ori a făcut predanie.

Asta e pricina de s-au sculat asupra mea. Friderih Murhard zice: „Frica de descoperirea și cunoștința adevărului este numai o dovadă de îngustimea minții, au o mărturisire a relei cunoștințe, ce se vinde pe sine” *.

Dar să lăsăm acea ceartă la o parte. De altă dată o să scriu și în punctul acesta mai mult. Acum zic numai că oamenii aceia de la cari se așteaptă o generație mai bună vorbesc mult de *renaștere*, de o *cultură națională*. La cei mai mulți sînt aceste numai vînturi, adecă vorbe goale, cu care ostenesc aerul. Le pronuncie (sic) bucuroși, pentru că văd că acei oameni cari au lucrat oarecînd în adevăr pentru renașterea vreunui neam se laudă pretutîndenea. Le pronuncie dar și dînșii după alții: le pronuncie și nimic mai mult. Că dacă îi privești în împrejurări care te lasă să intri în adîncul inimei lor, vezi că duhul le este amorțit. Sînt cari lucrează pentru cultura națională, dar lucrează mai numai pentru sine, pentru a dobîndi nume de „om de geniu, om cu talent”. Aceștia cel mai mare merit și-l pun acolo că au putut da românilor, în limba lor, vreun lucru însemnat, mare, sublim. Apoi sînt în acea nebună părere, că publicul, de multe ori orb, tocmai așa ia parte la lucrările lor precum își închipuiesc dînșii. În publicul acel orb se află și oameni cu ochii sănătoși, cari le zic că acele lucruri sînt cu adevărat bune, dar de față cere, deocamdată, un *abețedar* și un *catehism*, pe care însă nu le avem. Ei atunci / răspund îngînfați: „că nu scriu pentru de față, ci pentru 136° viitor”. „De față nu-i înțelege” — așa mi-a zis mie unul.

Sînt alții cari doresc din toată inima luminarea neamului, dar într-un chip euistic. Au o preiubire nemăsurată asupra locului nașterii

și asupra dialectului care se vorbește la dinșii. Noi, înaintea unora dintr-aceștia, sintem *ungureni*[...] Astfel, sfaturile noastre nu se ascultă. Ei singuri vor să fie făclia care să lumineze la tot neamul. Numai măsurile lor să fie drepte și primite, numai dialectul lor cunoscut de bun. Ei singuri „Fă-tot“. Între toți este mai cu seamă *Eliad*, patriarhul literaturii noastre, cu care te-ai putea înțelege mai bine. El încă a scris împotriva mea, în *Curier*, atunci cînd în[i] era tăiate mîinile și picioarele². A grămădit toate cite a putut împotriva caracterului meu personal. N-a scris împotriva scrisoarei mele, ci împotriva persoanei; și totuș[i] este între aceste o deosebire mare. A dovedit destulă slăbiciune din parțes[i], destulă moștenire de rămasele veacurilor școlastice. O astfel de slăbiciune a arătat și împotriva Alecsandrescului, în *Curierul de ambe-sexele*³.

Cu aceste a arătat *Eliad* că dînsul nu ști ce va să zică *critică*. În celelalte, eu sint cu mult mai bărbat decît să mă las a mă cîrmui de patima pizmei au a mîniei asupra-i și să nu cunosc meritele omului aceluia. Crede-mă, că întru nimic nu mi-am schimbat părerea ce o am avut mai înainte de dînsul. Îl cinstesc ca pe unul de care aveau trebuință românii de aici, ca să nu piară semînța bietului Lazar și ca unul care a făcut mult. Dacă *Eliad* ar rămînea în cercănul său, *ca poet*, noi ne-am bucura în dînsul de un *Gheote au Șiller* (sic) românesc. Cu el te mai poți înțelege.

Apoi nu crede că aceia cari nu ne vād pe noi cu ochi prietinoși se unesc între sine. Nicidecum. Pe supt ascuns se rod și se mînîncă unii pe alții.

137 Mai adaugă la aceste nestatornicia care ineste / românilor de aici cam firește și care nu s-ar putea goni decît numai prin învățămînți serioase și sănătoase. Dar silința în partea aceasta nu se vede nici cît negru supt unghie. Toate merg la o spoitură din afară. Înșasă[i] limba frînceană, care se învață în 4 ani și pentru care se duc atîși bani în zădar, o învață numai „de bon ton“. Ea este aici *sfirșit*, și nu *mijloc* împotriva naturii.

Aceste și altele sint pricinele de nu ne putem uni. „Societatea literală“ — nume măreț — ș-a vestit răsăritul său prin foile publice: că ne place ca să facă lumea zgomot despre noi. Precum a răsărit, așa a și spus. Dar nici că putea fi altmîntrelea. Pe cînd o vestiși tu în foaie-ți, ea demult nu mai era⁴.

Vezi dar că eu nu sint mulțumit, nu sint deplin fericit. Aș vrea să ne unim mai mulți, să facem un ce. N-am venit pentru mine în pămîntul acesta. Tu știi bine. Am venit ca să lucrez și eu pentru renașterea neamului⁵. Nu gîndi că acele ce le-am scris eu aici sint scrise din patimă. Mă plînsi odată către prietînul meu A.⁶ Lui trebuie să-i crezi, că este acum mai bine de zece ani de cînd este aici și a prefirat Bucureștii. Ascultă ce-m[i] răspunde, într-o scrisoare din 7 ianuarie 1838:

„Te plîngi că n-ai cu cine să-ți împărtășești simțimentele; îți dau dreptate și te plîng și eu. Dar nu socoti că și eu aici sint cu mult mai fericit decît tine. Nu crede că în Bucureștii acești variați poți găsi un om cu care să te înțelegi. Trebuie să cunoști, și ț-am mai spus și eu, că aici e o stricăciune care cu atît e mai mare, cu cît sint molifșiți de

dînsa și aceia de la cari atîrnă reforma-i generației următoare. Ce bine poți să aștepti pentru *zidul* acela de care vorbești și pentru care trebuie căromidă, dar și altele“.

Vezi, prietine, că aici se vorbește încă de un punct pe care trebuie să ți-l dezvoltiez mîine, apoi mă duc la scopul meu.

Al tău, *Maiorescu*. / 137*

¹ Simion Marcovici, care publicase în *Foaie literară*, 1838, nr. 20, p. 154—157 un articol tăios la adresa criticii făcute de Maiorescu vieții social-culturale din Țara Românească, după ce un Rucăreanu din Cîmpulung ripostase în nr. 19, p. 149—151.

* *Allgemeine Revision der Lehren und Meinungen über Widerstand, Empörung etc.*, Braunschweig, 1832, § 17.

² *Asupra scrisorii d. Maiorescul din Foaia literară nr. 16*, în *Curierul românesc*, IX, 1838, nr. 18, p. 3—4. Heliade Rădulescu, care nu semnase articolul, îl tratează ca pe un necunoscut și-i combate afirmațiile, apărînd pe profesori, acuzați de incultură, în termeni ce depășesc măsura.

³ În periodul I, 1836—1838, p. 238—252, Heliade Rădulescu polemizează cu autorul fabulei *Vulpea, calul și lupul*, publicată în *Romania*, 1838, p. 220. Rup-tura survenită între cei doi scriitori a dus la o polemică de decenii. Asupra împrejurărilor care au prilejuit critica la adresă lui Alexandrescu cf. *Insemnare*, în *Curier de ambe sexe*, ed. a II-a, p. 251—253. Amănunte în Grigore Alexandrescu, *Opere*, vol. I, ediție critică de I. Fischer, București, 1957 și G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu*, București, 1962.

⁴ În 1836, prin hotărîrea nr. 115 din 9 octombrie, Eforia propune înființarea unei Societăți literare, anticipînd Societatea Academică, avînd scopul de „a afla și a înlesni mijloace prin care ar putea a se introduce cu încetul uniformitatea limbii între români și prin care ar putea să înainteze cultura limbii românești“. Bariț publicase tardiv hotărîrea și „temeiurile“ în *Foaia literară*, I, 1838, nr. 4, p. 28—32: *Reguli după care au a se urma lucrările Societății literale*. Inițial s-au tipărit în *Muzeul național*, I, 1836, nr. 34, p. 135—136 și în nr. 36 „suplement“. Reproduse în V. A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800—1864*, I, București, 1894, p. 338—340. În *Reflexii nepretenzive a unui ardelean asupra regulilor Societății literale din București*, ms. Bibliotecii Academiei R.S.R., Filiala Cluj, fond Blaj, nr. 275, Timotei Cipariu face o critică aspră la adresa Societății literare, iar un atac camuflat în *Corespondenții între doi ardeleni asupra ortografiei*, în *Foaia literară*, I, 1838, nr. 6, p. 354—355: „Iară o soțietate singură și numai din partea unii țări, fie aceea din oricare mādulari și oricit de învățată, nu poate să nădăjduiască o cuprindere de obște a hotărîrilor sale mai mult decît o persoană singură.“ Cf. I. Pervain, *Timotei Cipariu și Foaia literară (1838)*, în *Cercetări de lingvistică*, Cluj, VII, 1962, nr. 1, p. 97—105 (și în extras).

⁵ Asupra demisiei lui Maiorescu din preoție și a motivelor care l-au determinat să treacă în principate cf. Coriolan Suci, *Din tinerețea lui Ioan Trifu, alias Maiorescu. De ce a trecut în țară*, în *Societatea de mîine*, IV, 1927, p. 251—252, 272—273, 313—315, 336—337.

⁶ Aron Florian.

IV

No. 3 (Din scrisorile tainice) Craiova, 27 august 1838

Prietene!

La sfîrșitul scrisoarei de ieri, într-o bucată din scrisoarea prietînului A[ron], văzuși că s-a vorbit și de o stricăciune a năravurilor. Aș vrea, după făgăduință, să-ți dezvoltiez acel punct mai pe larg. Nu știu de

unde să-l apuc. Vremea pentru mine astăzi, precum mai în toate zilele, este foarte scumpă. Mă închid însă în cabinetul meu, ca să poci petrece cel puțin două ceasuri cu mintea mea.

Stricăciunea năravurilor în țara asta e mare, grozavă, înfiorătoare și foarte de temut. Este adevărat că pre cit a purces neamul omenesc în științe, arte și meșteșuguri, pre atit a crescut și stricăciunea năravurilor. Cu (dar nu prin) dezvoltarea minții, moralul a înapoiat foarte. Cele mai mari și mai vestite de cultură cetății sînt cea mai vie dovadă pentru aceasta. Destul mi-am frecat capul și nu știu ce să zic. Poate guvernele, cu toată iscusința lor, încă n-au știut găsi mijlocul de a pune stavilă acestui păriu al stricăciunei. Poate ne așteapă o catastrofă, o motocosire rădăcinală; război, ciumă au altcevași, ca din rău să învățăm binele. Dacă asta e, dacă numai de frică și de necaz este să ne îndreptăm, atunci, cu toate cite le zic filozofii în cinstea omenității (vredniciei omenești), omenimea asta e foarte slabă și ne face să gindim de alte ființe mai desăvirșite, care or să lăcuiască după noi pe globul acesta și în care Domnul o să-și placă mai bine.

25 septembrie 1838. Iată că în 27 august nu putui fi măcar o jumătate de ceas nesmintit în cabinetul meu. De atunci și pînă astăzi, mai o lună, nu mă iertară trebile ca să poci isprăvi scrisoarea.

Așa, stricăciunea e mare pretutindenea. Dar în țara asta e și mai mare. Aș vrea să-ți infir puncturile ei, împreună cu izvoarele, în scurt. Cele ce se ivesc mai întii ochilor sînt:

138 1) Răceala inimii cătră lege și apriata / necredință. Între zidirile obștești, cele mai multe sînt biserecele; dar și cele mai puțin călcate sînt tot ele. În cele mai alese sărbători sînt goale. Și la cei ce se mai vede cevaș[i] plecarea cătră lege, ea este numai în semnele din afară. Nu e de mirare. Acasă, nici un părinte nu-și crește pruncii în lege, pentru că nu o știe. Vei vedea, din *Cuvîntul* meu de la Cerneți, că am găsit în școală prunci de cite 14 ani, din familii însemnate, cari n-au știut nici „Tatăl nostru“. Lipsa creșterii de acasă ar trebui să o îplinească preotul. Dar preoții sînt cei mai neînvățați. Ei nu știu să-și cetească bine ecteniile. Cei care se zic aici *mai civilizați*, în public sînt fățarnici, între sine își bat joc de lege. Crede-mă că cei mai mulți acolo își pun procopsința, ca să nu creadă nimic din relege! Am auzit chiar pe cei ce sînt însărcinați cu formarea generației de acum, rîzînd de *nemuritatea* sufletului!! Ce e mai mult, chiar și în școlile publice se aud din gura lor de aceste!! S-au întemeiat cu adevărat seminaruri 3, dar nu e nici un profesor harnic. Te vei mira cînd îți voi spune că chiar unul dintre aceștia mi-a zis că lui îi sînt o silă dogmele relegei!!

În celelalte școale, din lege nici că se învață cevași. Este, cu adevărat, în școlile începătoare un catehism, dar acesta e mai mult al legeri nătural decit a celei creștinești; cu toate că pruncul cel ideal al lui Rous[s]eau nu s-a realizat pînă acum în alte locuri, cu atit mai puțin la noi. În celelalte școale nici că se mai pomenește de relege. Tu știi că noi învățăm relegea pînă și în cursurile de filozofie; dar aici, cînd în anul trecut începui întiiș[i] dată a vorbi de necredința de aici, unii începură să rîză! Gîndește tu, acum, că aici și ce mai este din relege, este numai

în semnele din afară. Cugetă apoi că tinărul, învățînd în școală, se deschide în citva și pricepe că numai cu aceea că mă voi miri în toate zilele și voi face cruci peste cruci nu mă spălesc. Astfel, el semnele cele mai din afară, în care stă relegea oamenilor de aici, le socotește de prisos și fiindcă nu cunoaște osebitatea între dogme/le credinței și între cele ce nu se țin de ființa lucrului, cu aceste lapadă și p-acele. Asta e pricina că a fi aici deșteptat prin învățatură atit însemnează cit a nu avea credință. Se ajută aceasta prin desfrînările cele mai urite. Tinărul, după ce a ajuns la 16 ani, vine într-o luptă grozavă cu cunștiința sa și cu simțualitatea. Tinărul n-a învățat nimic din moral, dar tot a auzit că e păcat a se lăsa în dezmiardările cele urite, așadar, are ceva ghimpe. Simțualitatea însă, după ce a gustat o dată din păharul lui Cupido, e mai înfocată. Astfel, în june se naște o luptă. Care pe care o să biruiască? Prea lesne e de priceput. Cu toate că-l roade viermele, el despre adevărul legilor morale niciodată n-a fost încredințat, că nici nu le-a cunoscut. Cupido îi dă arme pentru sine, în dulceața dezmiardăciunei, care e de față și în pilda celorlalți, chiar și a preoților.

Iată dar că, în sfîrșit, ca să scape de acei ghimpi, socotește moralul de nește năluciri!! Marele *Laibniție*¹ zice într-un loc: „Eu aflu că astfel de păreri (nerelegioase), fiindcă își află patroni între cei mai mari, după cari se îndreptează ceilalți, și se virăsc în cărțile de modă, toate le pregătesc spre o *revoluție generală*, care amerințează Europei, și spre desăvirșita dărăpănare a acelora care au mai rămas încă din nobilele temeuri ale grecilor și ale romanilor, cari *iubirea cătră patrie, cătră binele obștesc și grija de viitorime* o prețuiau mai mult decit fericirea și chiar viața sa.“ Zice dar Laibniție că aceste din urmă, adică *iubirea patriei și grija de viitorime*, or să înceteze fără temerea de Dumnezeu. Mai la urmă adaugă că, puind din vreme stavilă acestei boale lipicioase, poate să se împiedece și urmările, iară dacă nu, atunci „*va învăța Providența pe oameni, prin revoluție*, care o să urmeze“. Laibniție a prezis un lucru mare și nu s-a înșelat. Revoluția Franței e a împlinire a prorociei lui *Laibniț*; altfel nu-mi poci închipui grozăveniile acelei revoluții, pe care numai oamenii cei pierduți puteau să le facă². /

2) *Moliciunea și dezmiardările cele mai urite*. Nu mi-aș fi putut închipui atita *necredință* și atitea *fără-de-legi* între cei *căsătoriți* niciodată dacă n-aș avea în toate zilele pilde înaintea ochilor. Și ce? Chiar între familiile cele mai însemnate. Aici deobște se crede că nu e nici o rușine, cel puțin nu e păcat, ca *căsătorii* să aibă amoruri urite: muierea, spre pildă, să nu aibă și pe alți bărbați, și din împotriva!!

Însurătoarea și măritișul este ca toameala cu sluga, pe care le ții pînă-ț[i] place, apoi îi dai drumul. Preotul, pentru vreo citiva sfanți, te cunună, dacă nu în orașul acesta, în celălalt, cu oricine. În Cerneți, din întimplare, se vorbea într-un loc de unul care are trei neveste în trei orașe și cu toate e cununat, fără a fi despărțit de vreuna! Am auzit apoi că de aceștia sînt mai mulți. Asta vine din lipsa pravilei politico-bisericești, în punctul acesta. Guvernul nostru se vede că nu știe că punctul acesta este cel mai delicat în stat, pentru că se ține de impopu-

lație, de creștere, de baiera cea mai trebuincioasă în viața soțială ș.c.l.

Tac *luxul* cel grozav mistuitor, tac *vicieniile* ș.c.l.

Aceste cu atit sint la noi mai primejdioase, cu cit abia incepem a trăi politicește. Într-o țară care, prin înflorirea sirguinței naționale, a ajuns la o bogăție cu prisos, apoi domnește pacea și liniștea, acolo lesne s-a născut, mai la urmă, luxul, apoi moliciunea ș.c.l. Dar la noi toate sint de-a-ndăretele. Slăbiciunile la care au venit alte neamuri, mai la urmă, din îmbilșugare, noi le avem la început, în cea mai mare sărăcie. Unde o să iasă asta, nu știu. Mie-m[i] e teamă. De la generația ce este acum în mâinele noastre nu știu ce o să așteptăm. Eu însă nu poci aștepta bine, din cele ce sint pînă acum. Fălească-se cui îi place în civilizația noastră, laude înaintările în literatură, pe mine, căruia im[i] place a cerceta lucrul mai la rădăcină și a privi în viitor, nu mă va înșela forma din afară niciodată.

139° Dar eu văz că am făcut o abatere prea mare. Aș vrea să mă întorc la / scrisoarea din 26 august. Am vorbit acolo despre neunirea și nestatornicia noastră, despre silințele ce se văd aici țintite tot la lucruri ușoare, despre urmatul acestor silințe, care este o spoitură din afară. Acest stat al lucrurilor nu poate să rămîie mult, au de rămîne, atunci nu știu unde o să ieșim. Moldovenii ne întrec și ne-au întrecut. Sint mai statornici, sint mai serioși. *Simțul național* nu este așa tocit ca la noi. N-au, cu adevărat, atite *titule zgomotoase*, dar au minți sănătoase și asemenea porniri. Tinerii lor, cari învață în Germania, nu se întorc cu atite fumuri, cu atite idei sublime despre sine, ca ai nostri de la Paris, unde toate le-au învățat, numai ce le trebuia, ca unor rumâni, *nu*. Afară de aceea, cursul învățăturelor la ei este întocmit ca să producă oameni învățați, cînd noi necum cursul de filozofie, dar nici logica nu o avem. S-au întocmit patru catedre de drepturi, și cheia lor, „Dreptul naturii“, lipsește cu totul. Apucăm lucrurile de *virf*, neingrijind de rădăcină. Adevărat, organizația *din afară* — formalitățile — este mai bună decît în școalele Austriei dar cea din lăuntru nu este așa. Cel ce îngrijește de aceasta e destul de silitor, dar n-are sistemă, apoi are sftetnici răi. Sftaturile noastre nu se ascultă. A te scula asupra tuturilor acestora atit va să zică, cit „a-ți aprinde paie în cap“. Scrisoarea mea din foaie-ți, no. 16, a fost destul de tristă dovadă pentru aceasta ³. Cu toate aceste, români nostri, cînd ar vrea să se unească, ar face mult. De aceea eu am copiat, în minte-m[i], un plan de a întemeia „o soțietate națională“ *nevădită* (unveröfentlich), a căreia mādulări să lucreze neîncetat, fără a fi deobște cunoscuți ⁴. Articuli să fie în orice fel de materie, *afară de politică*, însă *naționali*, adecă: sau de lucruri *cu totul naționale*, sau și de streine, numai cu *aplecarea la împrejurarile noastre*. Materia să fie, precit se va putea, mai serioasă, lucrată într-un *duh pajnic*. Mādulăriile să corespundă între sine, dar numai între sine, asupra acelora ce se ating de lucrurile soțietăței. Articuli se vor trimite la tine, spre tipărire. Atunci foaia ta ar trebui să primească iarăși o schimbare, atit / în nume, cit și în toată forma din afară. Afară de ace[e]a, ar trebui să iasă mai des; cel puțin de două ori pe săptămînă cite o *coală*, au o dată cite două *coale*. Numele

i l-ai da *Organ național*. Aceasta o împărtășii prietinelui A[ron] și o află cu cale. Deocamdată noi doi, al treilea d. Țipar, apoi tu — ca redactor — am fi de ajuns, pe lingă alți articuli ce se vor trimite de către alții. Nu știu dacă ț-a scris A[ron] în pricina asta. Vezi tu dincolo. Eu mă voi sili dincoace ca să aibi, înainte de Crăciun, o sumă bună de hirtii. Un mijloc de a nu lipsi materie va fi și *Desertația* mea despre limba rumânească, care negreșit o să facă cevași mișcare. Cit pentru forma din afară, ar fi bine ca să aveți alte litere, mai frumoase, între care să fie mai multe lătinești, precum: m, n, e, d, i, t, a ș.c.l., precum și altă hirtie. Prețul încă ar crește, firește. Să-m[i] răspunzi, cum îți se pare? Eu, pentru osteneala mea, nu voi nici o răsplată, dar gindesc că nici ceialaltii.

Al tău, *Maiorescu*. / 141

¹ Gottfried Wilhelm Leibniz, filosof german, unul din predecesorii luminismului german.

² Maiorescu, la fel ca alți intelectuali din generația sa, oameni cu vederi înaintate, concepeau schimbările pe calea reformelor. Ei nu erau potrivnici revoluției, ci doar exceselor generate de aceasta.

³ Vezi I, n. 1.

⁴ Soțietatea n-a putut fi întemeiată, deși Aron Florian primise ideea. Maiorescu aștepta consimțămîntul lui T. Cipariu și G. Bariț. Despre relațiile cu Cipariu cf. Șt. Manciulea, *Ion Maiorescu și raporturile lui cu Timotei Cipariu*, în *Luceafărul*, Sibiu, II, 1942, nr. 10—11 (și în extras) și Gh. Platon, *Din corespondența lui Ion Maiorescu cu Timotei Cipariu*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza“ din Iași*, Istorie, XIV, 1968, p. 147—150.

V

(Din scrisorile tainice) Craiova, 29 august 1838

Prietine!

Hotărisem de mult ca scrisorile cele mai serioase să le trec într-un osebit protocol, ca să văz cu vreme cit mă voi schimba. Socotesc că asta ar fi o școală bună pentru orice bărbat. Toată greutatea este că am așa de mult de lucru, încit mi-ar mai trebui două mîini. Cu toate aceste sint silit să le trec, pentru că, în mulțimea trebilor ce mă împresoară, scriu de multe ori lucruri serioase, fără a zbate materia desăvîrșit, și aceste pot să cadă în mîinile unora și altora, cari or să mă judece. Dar avîndu-le pe toate însemnate, poci, cînd im[i] prisosește vreme, să împlinesc lipsele și să mă îndreptez. Așa s-a întimplat și cu scrisorile ce îți le-am scris ție, una în 26 aug. 1838, alta în 27 august și 25 septembrie. În asta din urmă, pe la firșit, fiindcă mă grăbeam, ideile mele nu sînt în rînd bun, dar tu o să le iai în nume de bine. Acele sint ce se ating de soțietatea ce voi să o întemeiem. Acum îți mai scriu că eu socotesc mijlocul acela cel mai bun de a dezghieța inimile cele amorțite ale românilor noștri de aicea. Ele cu adevărat sint așa de amorțite și așa de împietrite în pornirea ce au luat-o, cit s-ar putea omul deznădăjdui că o să izbutească cu un mijloc mai lin. Asta mă hotărise pe mine să scriu într-un ton mai usturător, precum și făcui, în no. 16 al foaiei tale, semestrul I. Dar am văzut că nici așa nu o scoate cineva la căpătui, cu toate că *Realis de Vienna* ¹ a scris despre germanii săi cu mult mai amar

decît mine. Socotesc dar că cu un chip mai blind tot o să facem cevași, cu toate că știu și ace[le]a că aici prea puțin or să se miște. Din școale ar trebui să ne iasă mai dezghiețați, dar, cum Ț-am mai spus, aici toate merg la o ușurătate, atît din pricina slabilor profesori, cît și din a siste-
140 temei / învățăturilor. Că deși în cuvîntul de la examen am vorbit împro- tiva aceloră ce zic că cursul învățăturelor merge rău, n-am vorbit ca cînd aș vrea să zic că e bun, ci am vrut numai să arăt că aceia nu înțeleg ce va să zică *curs de învățare*. Se fac, adevărat, îmbunătățiri, dar nu unde trebuie. Cele ce le-aș sfătui eu, aici nu se socotesc de trebuință, ca acele pe care le pun ei. Astfel, ar trebui să aibă bani de prisos, ca să puie și o catedră de *filozofie* și alta de *dreptul naturii*. Dar mijloacele noastre sînt supțiri. Așa trebuie să-m[i] înțelegi cuvîntul de la examenul anului acestuia, cu toate că am zis și acolo că „*va avea și acest așezămînt scăderile sale, ca orice așezămînt omenesc*“. Mai mult nu puteam zice, pentru că nu trebuie să dau pe față ce este rău, că n-am mai avea pe ni- mene în școală, și atunci ar fi mai rău. Lunecoasă e poziția noastră. Ca să te încredințezi tu de lipsa solidității la noi, ascultă ce am aflat ieri de la directorul. I-am zis că de ce nu punem o catedră de filozofie, cel puțin de logică și de moral, precum și de dreptul naturii. Asta, am zis, ar fi mai bună decît catedra de literatura franțuzească, pentru care s-a adus acum un profesor, cu 300 galbini împăr.[ătești] pe an. Mi-a zis: „Filozofia, au și numai logica și dreptul naturii, nu ne sînt de trebuință. *Aceste sînt nimicuri*, lumea se bate acum după pozitiv“!! Sînt chiar cuvintele lui. Îți mărturisesc că am rămas încremenit și mi-am astupat gura. Socotește acum! Ce folos că se silește, dacă nu știe ce să facă.

Toemai acum primesc o scrisoare de la prietînul A[ron Florian] din București, cu dat de la 26 septemvrie. Eu ți-o trimit acolo ca să vezi ce se face iuriconsulti nostri în București și cu profesorul nostru de
140° literatură franțozească. Scrie și de tine, și osebit de gazeta ta. Nu te supăra că zice că nu o să folosească. O să folosească ea la cîte unul astăzi, mine la doi etc., și tot o să fie cevași. Cel puțin prințul, după cum auz, în anul acesta o să se mai apropie de opoziție ².

142

Al tău, *Maiorescu* /

¹ Gabriel Wagner, polemist german din secolul al XVIII-lea, autor al unui eseu, *Libellus artium liberalium* ... Sub pseudonimul de Realis de Vienna a publicat: *Discursus et dubia in Christ. Thomasi introductionem in philosophiam aulicam, Responsum ad Thomasi quaestionem de definitione substantiae, De gravitatis et cohaesionis causa, Examen de l'Essai de Thomasius* etc. (cf. *Biographie universelle ancienne et moderne*, Tom cinquantième, Paris, 1827, p. 28—9).

² Amănunte în *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 988 sq.

VI

Frate Bariți!

Craiova, 24 oct. 1838

Iaca, capeți ceva de la mine: [1°] *Cuvîntul* de la Cerneți ¹, tipărit, și cel din Craiova ², de la examenul trecut. Dar să nu tipărești din ele, ci numai să le cetești. 2° Trei scrisori *tainice*, așadar numai pentru tine.

Să nu cumva să tipărești din ele cevași. Ține-le și mi le păstrează cu alte- tele, ce vei mai căpăta de la mine. 3° Un răsunset la corespundința asupra ortografiei. *Asta o tipărește în foaia ta* ³. Poți să o tipărești în grabă. I-am scris lui Țipar că fac băgări de seamă împotriva lui. 4° Trimit *Deser- tația* asupra limbei. Îți trimit numai 31 jumătăți de coale. Mai sînt vreo zece, care le vei căpăta pe Iordache David, care poate a și plecat aici, apoi, pe la Crăciun, să întoarce. Poți să începi cu tiparul și pînă lipsese celelalte, că negreșit le vei căpăta.

Mă! Cum am zis, tocmește-o cu Găt ⁴ cum vei vrea. Vesteste-o prin *Foaie* au *Gazetă* ⁵. Eu socotesc că va fi bine ca să o slobozi la prenume- rație. Adevărat, lipsesc vreo cîteva coale, dar le vei căpăta negreșit. Nu vor fi mai mult de 10 jumătăți. Poți să o vinzi la Găt și ce-ți va da de-acolo im[i] vei da și mie cevași. În Blaj — Țipar, în Sibiu — Manu ⁶, au altul, în București — Romanov ⁷, aice — eu, putem primi prenu- meranți. Însă la tine stă să numești pe cine vei vrea și cu cine ai cures- pundință. La titulă, cînd va veni vremea, vei pune: „Începutul, natura și principii (nu principii) limbei românești“ de *I. Maiorescu*, dată afară de fratele Bariț. / Dintre toate, băgă de seamă: a) să nu fie greșale de
143 tipar; b) să nu schimbi osebitățile mele de scriitorii noștri. Spre pildă, lasă cum scriu eu *princepi*, *cumpatriot* etc., *curespundința* etc., *influința*, *-int*, *-inte* ș.c.l.

Eu o procetii astăzi și gîndesc că n-or fi greșale de tipar. Dacă cen- sura se va opinti în cevași, schimbă înțelepțește. Alta nu va fi supărător, așa crez, în tot tractatul, decît, *poate*, critica asupra „*Soțietății literare*“. Dar e blindă destul. Apoi nu va avea nime prilej de a zbiera, că lucrul e luminat ca soarele. Așa, de zgomot rău nu mi-e frică. De judecă (sic) sânătoasă nu mă spariu.

Dacă Găt ar pofti cevași înainte, atunci oi scrie la Popasu, au veți trage o poliță. Însă poți să te tocmești cu el ca să mai aștepte. Poți să-i dai exemplare, în socoteala banilor. Cartea se va cumpăra, știu, negreșit, pentru că lucrul e nou și interesant. Prețul pentru Ardeal fie de *un fiorin* cv. ⁸, pentru țările aceste de trei lei. Gîndesc că or să iasă 10 coale tipărite, apoi atunci nu e scump. Însă las în voie-ți; cum va fi plata la tipar, așa potrivește și prețul exemplarului. Dacă nu o vinzi lui Găt, atunci și din prenumeranți, și din celelalte exemplare om îm- părți în două părți deopotrivă și frățește, plătind însă mai întii lui
143° Găt. Exemplare pot să fie ca la 600—1000. Chipzuieste tu. /

Așadar, pentru tipar ai *Răsunetul*, la *Foaie*, apoi cărticica despre limbă. Cetește din *Desertație* cevași, apoi fă înștiințarea și recumin- darea. Cetește-o, mai bine, toată. Scrie-mi apoi, ce faci?

Mă, am scris lui Țipar că, dacă va avea trebuință de nește fiorini, ce sînt dator pentru frate-mieu, pînă acum 10 f. C.M., să tragi în locul lui poliță cătră mine, cînd îți va scrie. Sînt acum cam și prea grăbind (sic).

Ieri prințul a cercetat școala. Cetește la Popasu și-ți va spune taina. El a plecat la *Austria*.

Nu mai am vreme, după atite scrisori ce am trebuit să isprăvesc.
Fii sănătos și mă iubește,

144

Maiorescu/

[F. 143 sus, P.S.] Cuvîntul cel tipărit e făcut ca învâliș la celelalte
scrisori, ca să nu fie bănuială.

144^v [:] Domnului d. Gheorghie Bariț, la Brașov /

¹ Tipărit în *Muzeul național*, nr. 9 din 1838 și în broșură.

² Recomandarea de a nu fi tipărit se datorește lui P. Poienaru, în special pentru atacurile pe care le conținea la adresa profesorilor „frînci“.

³ S-a tipărit în *Foaie pentru minte* ..., I, 1838, nr. 23—25, cu titlul *Asupra ortografiei românești. Răspuns la cele ce s-au zis în obiectul acesta în Foaia literară nr. 1, 6, 7, 8, 18, 20, 21 și, în al doilea curs, nr. 2—4 și 10*, discutînd pe marginea opiniilor lui G. Bariț, T. Cipariu, V. Pop, I. Rusu din articolele despre limbă, publicate în numerele specificate. Maiorescu pledează pentru moderație în inovații: „Astăzi avem mai atite ortografii citi scriitori. Duhul înnoirii a intrat în noi, dar nu știm cum să înnoim, pentru că, mai întîi, n-am simțit toți trebuința înnoirii, apoi nu cunoaștem princepul de unde să pornim. Pe mine nu mă spărie nici numele, nici lucrul noului. Aceasta însă mi-o spune mîntea mea. Cînd voiești să te lași de cele vechi, trebuie să fii incredințat că ele nu mai sînt bune, nu mai pot să te ducă la sfîrșitul pentru care erau, acum simțim trebuința înnoirii“ (p. 177—178). În subsidiar, optează pentru cultivarea regionalismelor și pentru o ortografie fonetică cu litere latine, întrucît „literele lătimești au mai mult folos“ (p. 197). Despre opera filologică a lui I. Maiorescu cf. N. A. Ursu, *Preocupările lingvistice ale lui Ioan Maiorescu, în Studii și cercetări științifice*, [Iași], Filologie, XII, 1961, 2, p. 203—218.

⁴ Johann Gött, tipograf sas. Pentru aportul acestuia la editarea periodicelor românești cf. V. Netea și C. Gölner, *Die Beziehungen zwischen Gheorghe Bariț und den Kronstädter Buchdrucker Johann Gött*, în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, IX, 1966, nr. 1, p. 75—89.

⁵ În această perioadă nu va apare, însă, în gazetele lui Bariț, anunțul solicitat.

⁶ Protopopul Nicolae Manu (Maniu) din Sibiu.

⁷ Librarul Iosif Romanov din București.

⁸ Fiorin cv. = fiorin, în monedă convențională.

VII,

Craiova, 28 oct. 1838

Frate Bariț!

Cu plecarea taicăluî meu nu putui ceti *Gazeta* și *Foaia*. Dar o cetii în urmă și, iată, fac vreo cîteva băgări de seamă asupra nefiertului articol al lui protop.[op] Manu¹. Dracul știe cum scriu oamenii ăia. Eu gîndesc că am ținut destulă măsură în judeca mea asupra lui. Orice se va mișca în punctul limbei, eu voi lua în băgare de seamă. Știi că, afară de Țipar, oamenii noștri nu știu ce va să zică a începe cultura limbei. Desertăția mea gîndesc să reverse cevași lumină. Nu știu cum o veți primi voi, dincolo. Mă! Fă ce-i face și nu pune nimic în grabă de sfîrșitul călătoriei prințului! Nu pune, că ăștia ar ști de loc că eu Ț-am scris. Pune numai că a trecut p-aici etc., de școală și ajutor. Dar nimic de politică, pînă ce mai tîrziu se va mai lămuri lucrul. Știi că articolul de Rusia, din no. 15², a făcut mișcare p-aici. Oameni[i] se tem.

Zic unii, aici în Craiova, dar eu nu știu ce să crez, că și Sturza ar/și ple- 145
cat cătră Viena. Ar fi prea gros lucru. Tu mai bine vei ști despre el, că ești mai aproape. Azi am auzit că și Pașa de la Vidin (Diiu) ar fi plecat tot acolo. Dar prea puțin crez din aceste. Poate, dar e greu a crede.

Ei! Dar contractul de căsătorie din no. 16? Asta a fost și al meu. Bun contract Ț-ai alcătuit, au dacă nu tu, atunci l-a alcătuit Eigregio Țirab³. Dea Dumnezeu să capeți cum dorești. Să fie Emilia mea de 10 ani, te-aș face să o aștepți: seamănă cu tată-său.

Ei, vei fi cetit cevași din scrisorile mele. Din *Cuvîntul* tipărit de la *Cerneți* poți să pui cevași în *Foaie*. Dar bagă de seamă, că sînt greșeli de tipar. Din cel scris încă poți, dar unde vorbesc de dascăli privați „frînci“, lasă cuvîntul *frînci* afară, că nu place. Ale mele sînt pedagogice, că eu n-am auzitoriu lui Aron, cu toate că și dintr-al lui pușini să vor fi folosit.

Mă, scrisorile tainice să nu le publicezi, nu! La ai noștri, închinăciune. Aici e soare și cald ca vara.

Maiorescu / 145^v

¹ M.[aniu] N.[icolae], *Domnule redactor!*, în *Foaie pentru minte* ..., I^v 1838, nr. 14, p. 108—112; *Correspondență*, nr. 15, p. 119—120.

² Într-un articol la rubrica *Rusia* din *Gazeta de Transilvania*, I, 1838, nr. 15, p. 59 se arată că: „Din toate părțile zboară veștile despre gătirile războinice care le face Rusia“, comentîndu-se o corespondență din Iași din 15 septembrie și alta din Odesa, datată 10 septembrie.

³ Gheorghe Bariț. În *Foaie pentru minte* ..., I, 1838, nr. 16, p. 121—123, Bariț tipărise sub titlul *Contract de căsătorie* un articol semnat E. Ț. asupra idealului său matrimonial, rezumat în 15 puncte.

VIII

Craiova, 9 dechemvrie 1838.

Frate Bariț,

Iată deocamdată 31 prenumăranți. Toți pe jumătate de anul 1839. Știi de ce? Aici place *Gazeta politică* și doresc cu toții să iasă, de la iulie încolo, măcar numai ea de două ori pe săptămîină. Place aici tot ce e despre Răsărit. Bagă de seamă că, de cînd sînt eu aici, toți craiovenii sînt de partea opoziției [...] Sînt sătui de gazetele de aici, care sînt întreit scumpe ca a ta. *România*¹ a avut aici numai 15 prenumărați, și tu ai 31. Și vei avea și mai mulți. Ridică prețul și o dă de două ori pe cea politică.

Ei, ce fac ai noștri? Zi-le să mai scrie, nu știu dacă au sosit în pace acolo. De ce nu mi-ai pus articuli? Te-ai temut să nu mă facă Bufon? Pune-i. Știi ce? Pentru banii *Gazetei* să faci poliță la 30 de ianuarie, nu mai curînd. Proșentul nu mi-l trage, decît gazeta mea să fie gratis. | 146

La ai noștri, sănătate. Sîntem sănătoși. De ce nu scriu?

Maiorescu / 146^v

¹ Cotidianul *Romania*, București, 1838. Redactori Aron Florian și G. Hill, editor și tipograf Fr. Walbaun.

Prietine!

Știi ce? Eliad n-a așteptat nici urmarea articolului din no. 23 (mie încă nu mi-a venit no. 24 — poimîne aștept) și a și scris o batjocură împotriva persoanei mele¹, și eu, pre legea mea, n-am atacat pe nimene în parte. Vei vedea de acolo pizma lui asupra-mi, care se teme să nu-i cază cornul în literatură. Dar încă să fi cetit asupra scriisoarei no. 16 al *Foaiei*, din celalalt semestru? Nu știu, ce să fac? Tăcerea e mai bună. Dar, fiindcă rușinea e făcută în public, eu trebuie să fac un raport la Eforie, cu atit mai mult că știu că eu nu m-am apucat de el. Să fi cetit tu o critică a lui asupra *Alecsăndrescului*, apoi asupra mea, astă-vară, și apoi pe asta, ai putea să judeci mai bine slăbiciunea acestui om, care se socotește astfel de autonomos și mono-nomos, încit să nu cuteze a i se împotrivi nimene.

Eu bag aici numărul 7 al *Curierului*, dar nu știu dacă îl vei primi. El s-a înțepat la forma *ința*, fiindcă a scris oarecînd *provedința*. Dar de atunci tot *ența*, pînă ce, astă-vară, m-am deputat cu el și l-am incredințat. De atunci a început, de 4 luni, a scrie „*ența*“ și e rușine ca să-l socotească cineva că de la mine a aflat aceea. Dar, la *analogie*, eu pomenesc de asta. Vezi tu acum ce oameni avem noi.

Zi[-le], frate, la ai noștri să scrie cevași. Eu am trebuit să auz de la Petrovici că au ajuns acolo în pace taica și Elena.

147 Iată doi abonați încă: /

32 serdarul Grigorie Racoviță

34 (sic) domnii școlari din clas al III, de omenioare.

Mă, este între abonați un *I. Ciuca Prejbeanu*. Cesta m-a rugat să-ți scriu ca să nu pui *Ciuca*, dar numai *I. Prejbeanu*. Dacă încă n-ai tipărit adresele, lasă afară *Ciuca*.

Ce ai făcut cu tractatul meu? Eu aș fi isprăvit, dar n-am pe cine să trimit pînă peste o lună. Tipărește, nu-ți[i] pese nimic.

147^v La ai noștri, plecăciune (prostskinos),

I. Maiorescu. /

¹ H. N., în *Curierul românesc*, IX, 1838, nr. 7, (decembrie), p. 25—27. Heliade Rădulescu polemizează cu un filolog, colaborator al *Foii literare*, vizîndu-l pe Ion Maiorescu, fiindcă acesta intervenise în schimbul de păreri referitoare la limbă, purtat în corespondența deschisă cu Negruzzi.

Frate Bariț!

Bine, tu nu mai scrii niciodată? Vei fi avînd lucru, asta o știu, dar tot poți scrie cîte un petec de hîrtie. Astăzi e „Crăciun“ și eu tot îți scriu. Sînt foarte curios de ai primit scrisoarea mea din 20 dechemvrie. Dar mai mult mă interesește no. 7 al *Curierului românesc*, pe care ți l-am

trimis în acea scrisoare. Aș vrea să-l fi primit, ca să vezi tu ce fel de oameni sînt chiar aceia pe carii lumea îi are de cei mai buni patrioți. În no. acela, cu adevărat, e suptînsemnat N. H., dar știu eu că e Eliad autorul scrisoarei. Omul ș-a trăit veacul cel *aurit* și n-ar vrea să-și ajungă și pe cel *de argint*. Asta în ide[e]ja lui, căci dacă el e adevărat iubitor de binele obșteșc, nu se poate supăra, deși cineva va vedea mai departe decît dînsul. Tocmai asta îl roade. Pe el l-a înțepat *ința*. Adevărat, cuvîntul *provedința* l-a făcut el mult mai bine, dar de atunci încoace a scris tot *ența*, pînă ce, în vara trecută, am avut cu el o întrevorbire în punctul acesta, și de atunci scrie *ința*. Astfel, el de la mine are aceea și i-ar fi rușine să o mărturisească. Dar în zădar, că eu, la ș despre *analogie*, pomenesc și despre întimplarea asta, și cu aceasta o să-i tai o bucată din mîndrie. Cu toate aceste, eu cinstesc pe Eliad. Mă! M-aș/desprețui pe mine, dacă aș răspunde la astfel de secături. M-aș desprețui și dacă aș face ce ți-am fost scris, adecă să dau un raport la Eforie. Nici una, nici alta. Eu mă țiiu lăudat prin articolul lui înaintea înțelepților. Ar fi bine ca vreunul din voi, de acolo, să facă nește băgări de seamă asupra scrisoarei lui. Eu orice aș face ar fi în zădar. El s-ar înțepa și mai tare. Domnul Vasici s-ar hotări la asta, dacă i-ai arăta acel articol. Zi-i să facă cevași. Eu gîndesc că am vorbit destul de pajnic. Uite cum ar putea scrie:

„Domnule redactor,

Un prietin din București îmi trimisă, într-o scrisoare a sa, și no. 7 al *Curierului românesc*, în care se cuprinde o scrisoare împotriva articolului de ortografie din no. 23 al *Foaiei pentru minte, inimă și literatură*. Am cetit acel număr și nu m-am putut stăpîni de a nu face puținele băgări de seamă. Eu nu cunosc de aproape nici pe autorul articolului de ortografie, nici pe autorul scrisoarei din *Curier*. Văz numai că cel dintîi vorbește de ortografie cit se poate *de pajnic*, iară celălalt, din *Curier*, *ocăraște*. Toată scrisoarea nu e altceva decît o satiră batjocoritoare, nu asupra articolului de ortografie, ci chiar *împotriva persoanei autorului*, pe care se vede că a cunoscut-o înainte de a-i vedea iscălitura. Criticului / aceluia se vede că nu-i pare bine a vedea și pe alții dîndu-și păreriile asupra limbei și de aceea vrea să le taie curajul. Criticul trebuie să aibă cevași *deosebit* împotriva autorului articolului de ortografie, pentru că caută din toate puterile pricină ca să-l poată ocări, și fiindcă nu află, cu destul de urîtă îndrăzneală își inchipuie singur greșeli, de care nu se află în acel articol. Așa, spre pildă, îi aruncă că scrie *voi*, în loc de *voiă* ș. c. l. Aceasta nu e adevărat. Autorul articolului de ortografie a scris totdeauna *voiă*, precum poate vedea oricine la fața 178, col I, linia 17 și 20; la fața 181, col. II, linia 21. *Făcuiă* și nu *făcui*, linia 25, *voiă* și nu *voi*, precum visează criticul, care nici n-a înțeles pe autorul articolului. Spre pildă, domnia-sa aceste cuvinte a autorului: „Se vede că acești învățați bărbați s-au și împăcat“, le tilcuieste împotriva contextului de corespondența între d. *Eliad* și d. *Negruți*, cînd autorul vorbește de cearta literară între d. *Ț[ipar]* și d. redactor al foaiei de aici. Eu însă nu vreau să mai răspunz nimic criticului aceluia, pentru că

149 autorul/ articolului de ortografie, după cum mă încredințează prietini
lui, este în stare totdeauna a răspunde pentru sine. Dar, după creșterea
sa în Austria, anevoie crez să răspundă la astfel de nimicuri.
Eu zic, pă [?] sfârșit, că dacă vom avea tot așa critici ca d. N. H.,
atunci o să riză lumea de noi.

Dr. Vasici.“

Răspundeți careva într-acest chip, cu ortografia voastră, nu atât
pentru mine, încît pentru ca să se precurme astfel de critice, care ne
fac de ris. D. [omnul] Vasici, ca unul mai neatîrnat, o va face lesne.

Mă! Noi n-am primit no. 24, în care se isprăvește acel articol. Se
vede că Eforia, care a simțit că articolul este al meu și nu m-a văzut
ocărit de Eliad, a oprit la Aghenție acei numeri. Tu, după primirea
acestei scrisori, să bagi în plicul meu și no. 24, auzi? În scrisoarea din
20 dechemvrie, ți-am pus doi prenumăranți. Nu știu dacă i-ai primit.
Iată-i încă o dată:

32 serdar Grigorie Racoviță

34 (sic) domnii școlari din clas al III de omenioare.

149° Bagă de seamă să nu-i pui *de două ori!* /

Alți prenumăranți.

Dacă ai primit pe cei doi însemnați în scrisoarea de astăzi, atunci
urmează no. 34:

34 d. căpitan Pavel Lenz

40 d. M. Ciocăzeanu

35 d. Stătie Fișec

41 d. N. Boșogescu

36 d. clucer C. Glogoveanu

42 d. pitar C. Hristescu

37 d. maior I. Ciupagea

43 d. Alecu Budișteanu

38 d. serdar P. Burileanu

44 d. inginer Vilceleanu

39 d. I. Vișoreanu

45 d. parucic Dragoman — Nedejdeanu.

155 Făcînd la toți adrese și plic, precum și la cei / trimiși mai de mult,
să le pui pe toate *într-un plic către mine* totdeauna. Cam osteneală,
dar eu nu voi *proșentul*.

Maiiorescu

155° [P.S.] Mă! Mai scrie-m[i] vreodată. /

XI

Prietine,

Craiova, 9 ianuarie 1839

Doresc a ști ce întipărire a făcut articolul meu din no. 23—25.
Filologhilor din București nu place, pentru că a scris un ungurean,
a cărui provincialism e „stricat“. Vei fi primit scrisoarea mea, în care
ț-am trimes no. 7 din *Curier*. Eliad a luat acum articolul tot și l-a tipă-
rit cu litere mai mari, puindu-și dedesupt, cu litere mai mici, o critică
mai omenoasă decît în no. 7, dar tot neomenoasă¹. A schimbat și orto-

grafia mea. „Fie-i vamele plătite!“ Niciodată nu mă voi desprețui pînă
într-atîta ca să mă sloboz în replici cu astfel de oameni, „a căror cri-
tică — precum zice prietinel Aron — este satiră, și satira ciomag“. Unele,
însă, ce se ating de temeiurile mele le voi atinge în prefață la
cartea ce ți-o am trimes, au la firșit. Tu să-ți păzești *Foaia* de orice
vrășmășii de aceste. Ține tonul acel rece, serios și pacinic, cu care ai
început. Dacă nu-ți vor fi neplăcute sfaturile mele, aș vrea să-ți traduc
nește cuvinte a unui bărbat zdravăn, pe care ți l-aș sfătui să-l cetești
tot, acum și nu mai tirziu, von Müllers: *Despre critică*.

„Dacă este ca critica între noi să se curăță și literatura germanică
cu aceasta să ciștige în adevăr, editorii foilor critice nu vor putea do-
bîndi acest merit altfel decît / priveghiînd cu multă grijă ca nu cumva¹⁵¹
supt mantaoa anonimității² să se ascunză vrășmășii personale; ca nu
cumva cărțile cele bune să se apese și să se desprețuiască *numai* din
acea pricină, pentru că sint împotriva aceștei au acelei păreri a veacului;
ca nici cei mai iubitori de certe din conlucrătorii săi să nu întrebuițeze
vreun ton mai neomenos, decît cu care ne slujim în conversația³ per-
sonală; ca nu scriitorii tineri — carii s-ar putea încă îndrepta, dacă
cineva, cu un chip potrivit, i-ar povățui la adevărata cale — să se în-
semneze cu nume de ocară, ca, în urmă (ce pizma adeseori face), nime
să nu se zgîndărească⁴, *numai de aceea ca să se poată cîrți*, și altele, pe
care le cere o critică temeinică și omenoasă.“ *

Dacă mă iubești, ține aceste cuvinte ca un suvenir de la mine. Cine
ar avea mai mult drept ca mine să se certe cu vrășmășii? Ca mine, a
căruia nu scrisele, ci caracterul personal se defaimă de către oameni
pe carii eu totuși îi cinstesc? Dar îi cinstesc și mă cinstesc și pe mine,
de aceea nu mă sloboz cu ei în despută. Dacă și cărticica ce ți-o am
trimes la tipar va avea, aici, tot asemenea critici, atunci nu gîndi că în
viață o să mai dau cevași la lumină și totuși aș avea multe de dat. Nici
nenumit nu voi tipări nimic, pentru că stilul meu se / cunoaște acum de^{151*}
toți. Negreșit, scriu cu trupul și cu sufletul, pentru că scriu despre
lucruri care im[i] zac pe inimă. Trebuie să fie un ce deosebit atît în șirul
ideilor mele și în chipul de a mă gîndi, cît și în forma alcătuirii, pentru
că văz că oamenii adăpați și înglodați în literatura gustului se înțeapă
în stilul meu. Eu singur nu poci să dau o judecată despre mine. De
aceea, Ț-am fost scris odată că o să-mi trec toate scrisorile într-un re-
gistru, ca să văz cu vreme cît m-am schimbat. Dar unde am vreme să
fac asta totdeauna? Bine ar fi ca prietini miei să-m[i] păstreze scrisorile
pînă ce le voi cere înapoi. Mulți im[i] zic să schimb chipul alcătuirii mele.
Eu nu-i înțeleg. Fieșcine, care nu va să fie măimuță, își are insualitatea
(individualitatea) sa. Poate că am și eu a mea, dar încă nu poci să o
judec. A mă da după păr, eu nu o înțeleg altfel, decît a mă lăpăda de
mine însumi. N-oi să ciștig nume, nu cinste la oamenii aceștia: nu-m[i]
trebuie, decît păstrîndu-m[i] caracterul meu, care niciodată nu-l voi
păstra dîndu-mă după păr, în înțelesul lor. *Spinoza*, acel zdravăn filozof,
pune și *silința după cinste* între picioarele care nu ne lasă să venim la
adevărata cunoștință a lucrurilor. „În sfîrșit — zice el — și *cinstea*
e o piedecă mare, pentru că, ca să o dobîndești, trebuie neapărat să-ți

dai viața după ideile altor oameni, să fugi adecă de ce fug ei și să cauți ce caută ei" **.

152 În articolul meu /, de care am vorbit mai sus, nu se cuprinde nici un atac, și totuși a fost strimbat tilcuit. Dacă mi-ar arăta cineva că sînt greșit, atunci negreșit m-aș schimba.

Aș vrea ca Țipar să-și dea părerea asupra *Desertăției* mele, cît va ieși. De la acest bărbat nădăjduiesc o critică vrednică de dînsul, din care să pot învăța cevași.

Știi ce? Nu-mi aduc aminte în ce căpetăl, §, este un ce care poate să se tilcuiască rău. Unde vorbesc, în Cap. II (mi se pare) de streini, carii își bat joc de noi și zic că avem bucăți de poezie care s-ar putea încorda pe lingă ale lui Gheote și Șiller (sic), adaug: „Dar ce folos? Că le cetim numai noi, noi carii sînt (sic) mai bucuroși să învățăm o limbă prea depărtată decît a vecinilor de carii sînt încunjurați“. Mă! Șterge cuvintele aceste toate și lasă numai aceasta: „Dar ce folos? Că le cetim numai noi“. Mai mult să nu fie. Bagă bine de seamă.

De astă-vară n-am primit nici o scrisoare de la tine. Scrie-m[i], dar nu plăti scrisorile.

Iată încă 4 prenumărănti:

46 d. pitar C. Băluță	48 d. păharnic C. Zătreanu
47 d. clucer Coțofeanu	49 d. pitar I. Diculescu.

În scurt va pleca Iordache David și vei căpăta celelalte hirtii,

152°

I. Maiorescu./

[F. 151, sus, P.S.] Am de gînd să traduc, pentru *Foaia* ta, un dialog între „Critică și satiră“ din Herder. Socotesc că o să fie bună.

¹ În suplimentul pe decembrie al *Curierului românesc*, p. 1—10, același H. N. [Heliade Rădulescu] publică articolul lui Maiorescu încriminat anterior, de data aceasta cu comentarii sub formă de adnotări.

² Șters *nenumităței*.

³ Șters *petrecerea*.

⁴ Șters *zgîndărească*.

* I. Georg von Müller, *Briefe über das Studium der Wissenschaften* etc. Zweite verbesserte und vermehrte Auflage, Zürich, 1817, S. 43. [S-a tipărit cu titlul *Despre critică în Foaie pentru minte* ..., II, 1839, nr. 6, p. 48.]

** *Spinozae, Tractatus de intellectus emendatione*. [Cf. Spinoza, *Tratat despre îndreptarea intelectului*, Tradus din limba latină de S. Katz, Arad, 1928.]

XII

Craiova, 13 ianuarie 1839

Bariț! ¹

Iată și foile ce mai lipsesc din *Desertația* mea. Nu știu dacă n-oi fi greșit numerii paragrafilor. Ceteste-l și, dacă socotești că este cevași de dînsa, o pune supt Țipar. Mă! *Prefața* îți voi trimite-o mai tîrziu.

228

Mă! Critica asupra *Soțietății literale*, dacă socotești că e aspră, mai moaie cevași, fără însă a schimba cevași din ființă. Acolo unde zic: *Dar cine va asculta de dînsa?*, poți să schimbi: „Eu însă mă tem că nu mulți or să asculte“ ș.c.l.

N-am vreme să-ți mai scriu,

Maiorescu. / 153

[F. 153v, o însemnare în germană:]

Wer hat den Wechsel an Romanov übernommen? Ich habe vergessen.

Wie theuer derselbe? ²

Für den Prof. Balășescu haben sie einem Wechsel gegeben? ³

¹ Șters *Bariți*.

² Cine a preluat polița pentru Romanov? Eu am uitat. Ce valoare are?

³ [Dedesupt, însemnarea lui Bariț:] Demeter Karakasch.

³ Pentru prof. Bălășescu ați dat vreo poliță?

[Dedesupt, răspunsul lui Bariț:] Nein.

XIII

Craiova, 26 febr. 1840

Frate Bariț!

La 8 ianuarie Ț-am răspuns la scrisoare și Ț-am trimis lista de abonați, și tu nu răspunzi nici la scrisoare, nici trimiți gazetele! Ce este pricina? N-aș crede că n-ai primit scrisoarea, pentru că secretarul Eforiei școalelor mi-a răspuns că a pus-o pe poștie, la Aghenție. Toți abonații se află la mirare! Aici nu primește nimeni acea gazetă, decît Crăciun Ioanovici, care Ț-a scris înaintea mea, pentru 3 exemplare, fiindcă eu încă nu isprăvisăm învoirea cu epistatul poștiei de aici. Încă o dată zic că nu crez să nu fi primit tu scrisoarea, pentru că Pleșoianul primește *Gazeta*, și el s-a prenumărat prin mine. El nu se află acum aci și nu l-am putut întreba dacă nu cumva s-a prenumărat și prin *Romanov* la București. Bine, apoi de ce nu-m[i] trimiți mie *Gazeta*? Eu Ț-am spus că orice carte va ieși la voi, să mă prenumărezi. Ț-aș mai trimite lista, dar acum e tîrziu, căci pînă primești tu scrisoarea mea, trec trei luni din anul acesta. Rămîne dar pentru semestrul de vară, dar atunci să-m[i] scrii particular, cu 1 1/2 lună înainte, ca să-ți poci face prenumărați mai mulți. Orișicum, să-m[i] trimiți mie *Gazeta* și acum, cît de tîrziu. 154

Răspunde-m[i] în grabă, ca să odihnesc pe abonați.

În scrisoarea de la 8 ianuarie Ț-am fost făgăduit că îți voi răspunde în grabă, mai pe larg, dar am tot aștepta[t] foile tale. Acum iară îți făgăduiesc, peste puțin etc.

Pentru Cîmpineanu ar fi bine să însemnezi în foile tale că minci-noasă este acea veste că el ar fi stat în cevași înțelegere cu răzvrătitorii din Grecia. Asta am citit-o în gazeta grecească *Αθηνα*, și apoi în *Allgemeine [Zeitung]*, din altă foaie, dar e minciună.

229

Murășenilor, complimentele mele și tu așteaptă o scrisoare peste puțin, când scriu și lui Țipar, acum mă grăbesc,

154°

Maiorescu. /

[F. 154, stînga, P.S.] În scrisoarea de la 8 ianuarie m-am abonat la cartea lui Treboniu ¹ și eu și doctorul Culciar. Te-am rugat să-m[i] spui cine este acel Trebonie (sic). Și te rog iarăși.

¹ August Treboniu Laurian, *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae*, Viena, 1840. Scrisoarea din 8 ian. nu am găsit-o.

XIV

Craiova, 8 martie 1840

Mic inimosule Bariț!

Fratele Aron, în scrisoarea de la 23 febr., pe care eu, cu alta de la 4 martie, abia o primii ieri, la 7, im[i] spune de un bilet, pe care se vede că i l-ai implicat în *Gazetă* și în care tu te plingi de mine, avînd bănuială că aș fi supărat pe tine. Din scrisoarea mea din zilele trecute socotesc că te vei fi deșteptat, înțelegînd că scrisoarea mea, cu lista prenumăraților, de la 8 ianuarie trebuie să se fi pierdut. Cumnatul meu im[i] dedese odată de înțeles că scrisorile lui cătră mine și ale mele cătră el se cam deschid pe la graniță. Dacă o fi fost una ca asta în anii trecuți, în anul acesta, de cînd cu pricina Cîmpineanului, care se prea încornoră în gazete, putem bănuî că guvernul nostru o să fie cu mai multă băgare de seamă la împărțășirile românilor de aici cu cei de acolo. Cu toate aceste, mai crez că scrisoarea s-a pierdut la vreo cancelarie de poștie au la lăzăret. Eu m-aș grăbi să-ți răspunz deplin la scrisoarea ta cea din urmă și, se pare, din noiembrie. Fiindcă Aron im[i] trimisă scrisoarea ta cătră el, ca să o cetese și eu, îi trimisei și eu pe a ta cătră mine, și acum nu o am la mîna. Dar im[i] cam aduc aminte de cele din Viena și de cererea ta. Nu știu cum ai cunoscut tu pe *Nopcea*¹, dar mie mi se pare cam închis și nu destul de înfocat pentru / neamul său. Eu îl întîlnisem în anul în care mersesem la Viena, în cea după urmă și am vorbit cu el destule. Apoi nici nu mi-l descrii tu destul, ca să poți ști ce să judec cu temei despre cele ce-m[i] scrii. Cît pentru noi, aici, îmi pare rău că nu ne-am putut întîlni amîndoi. În miercurea în care tu ai trecut prin Sibii, mă aflam și eu acolo, încă de marți, și joi am plecat la Blaji. Asta o am înțeles dacă am ajuns în Brașov, făcînd socoteala zilelor.

156

Acum nu știu cînd ne vom mai întîlni. Dar tu păzește, în relațiile despre țara asta, o mijlocie: nici ne lăuda nerozește, nici ne frige tiră-nește. Dacă vei face cea dintîi, atunci lași pe oameni să [se] înrădăcineze în fumuroasele lor idei de minunata noastră înaintare în civilizație; dacă vei face a doua, atunci îi faci turbați să caute ciomagul să-și răzbune și te vor crede de un *cumpărat* vrășmaș al neamului. Mai ales ce se ține de politică nu ne prea lăuda, au nu ne lăuda nicidecum, în

duh *opozitional*, că nu gîndi că cu aceasta ai vătămat pe altul mai în grabă decît pe guvernul tău. Eu știu, și este bine ție, mai ales de cînd s-au obștit multe minciuni despre Cîmpineanu, să ne lași mai proști decît ș-ar putea cineva închipui, din acele vești, că sintem. Sintem cu sute de ani mai înapoi decît să cunoaștem însămnătatea numelui *Dacia veche*. Ț-am zis și-ți mai zic că noi n-avem nimic decît nume zgomotoase. Ajutorul ce Ț-ar trebui ție îl voi cerca la Neofit ², după alegerea mitropolitului, și am nădejde,

Maiorescu.

[Marginal, stînga. P.S.] S-a minjit cealaltă parte a hîrtiei și n-am vreme să-ți scriu altă scrisoare, de aceea o isprăvii fără voie. /

156°

[F. 156, stînga:] lui Țipar îi scriu în zilele aceste. Scrie-mi și tu. D-lor Murășeni, închinăciuni.

¹ Alexe Nopcea de Silvașul de Sus, prezident la Cancelaria aulică transilvăneană.

² Mitropolitul Țării Românești. Probabil că Bariț avea nevoie de un ajutor bănesc pentru foile sale. În ascuns, ele erau subvenționate, între alții, de Al. Ghica și de Mihălache Ghica.

XV

Craiova, 4 aprilie 1840

Mă Bariț!

Scrisoarea ta, din 14 ale trecutei, abia o primii aseară, la 3 aprilie, trimisă cu o scrisoare de la Aron, cu dat de la 22 martie. Această scrisoare a zăbovit în cancelaria Eforiei, pentru că altfel trebuia să o primesc la 24 martie. Curioasă scrisoare im[i] trimiți!! Eu am rămas incremenit și hotărisem să Ț-o trimiț, pe lingă aceasta, înapoi, ca să nu uiți ce mi-ai scris. Dar acum o las, pînă ce te vei trezi din metecire-ți. Se vede că tu n-ai primit o scrisorică a mea, trimisă prin Aron, drept răspuns la o poftire prietinescă ce-m[i] face el, după nește plîngeri ale tale. Scrisoarea era să fie o repetiție lungă a celei de la 8 ianuarie, dar, — fiindcă se vîrșă nește cerneală pe o foaie a începutei scrisori, și vremea nu mă ierta a scrie alta — fui silit a mă mărgini pe o foaie, pe care o trimisei lui Aron, ca să o bage în scrisoare sa și să Ț-o trimiță. Pînă acum negreșit că ai primit-o.

Mă Bariț! Tu nu mă cunoști pe mine întru nimic, dacă îți faci astfel de bănuieli copilărești despre caracterul meu. Să-ți spui. Eu am puțini prietini. Încă cu nici un prietin, pe care l-am avut oarecînd, nu m-am stricat. Prietinia mi-o întemeiez pe niște funduri asupra cărora porțile iadului nu pot nimic, pînă ce fundurile acele rămîn funduri. M-am păzit totdeauna de interes particular la întemeierea prietiniei, și de aceea sînt sigur. Eu iubesc, eu am tragere de inimă și cătră aceia carii im[i] fac rău, dacă ei, de altmîntrelea, țințesc acolo unde țințesc eu. Oricine a vrut să caute în inima mea a putut afla icoana aceasta.

157 Tu ai aflat-o negreșit și tocmai de aceea mă mir de tine. Eu te-am cinstit și te-am iubit de mult, dar tragere de inimă cătră tine, care se ține de prietinie, / am avut numai de cînd ai început a-ți da foile afară și a lucra învederat pentru folosul neamului. Dragostea cătră tine am întemeiat-o pe temeiul eel mai tare din lume, pe care stă în inima mea întemeiată dragostea cătră tot omul. Acest temei este *omenitatea* (dignitas humana), pe care o are și cel mai stricat om de pe fața pămîntului. De aceea îndestul m-am pogorît în inimă-m[i] și n-am putut afla nici un pic de ură asupra vreunui om. Poci să mă sfiesc, să mă înfiorez și să mă trag de cătră cite un om, dar să urăsc nu poci pe nimeni. Cu mărturisirea aceasta stau înaintea Tribunalului celui Preanalt mai sigur decît Russo¹ cu cartea sa. Temeiul de adevărata prietenie cu tine în[i] este dragostea și silința ta cătră luminarea neamului nostru. Pînă ce tu vei rămînea acela care ești acum către neamul tău, eu îți sînt prietin. Poți tu să te cerți cu ceilalți prietini ai mei, poți să te strici cu rudele mele, pe mine nu m-ai clătît din temeiul meu. Dacă poci mijloci pace, bine este, dacă nu, în[i] pare rău, dar ce ai tu cu alții, rămîne atunci pe socoteala ta și a lor. Mă înțelegi? După icoana asta îndreptează-ți greșalele ce le-ai făcut în scrisoarea din 14 martie, mai cu seamă rușinatoarea apucătură cu abonații, carii zici că este să rămîie pentru cumnatul meu. Acest fras te-a micșorat mult înaintea mea.

Acum, ce se atinge de pricina cu protopopul, eu nu mă dezvinovățesc, pentru că n-am de ce. Crezi tu că eu, de cînd am plecat, la 28 august 1839, din Brașov, n-am primit nici măcar o literă de la cumnatul meu? Dar nici măcar o jumătate de literă? De la socrul meu am 4 scrisori, de la cumnatul meu *nimic*. Dar nici cînd mi-ar fi scris, el nu cuteza să-m[i] scrie de cele ce-m[i] spui tu, pentru că totdeauna l-am dojenit. Și dacă te găseam pe tine în Brașov, negreșit te împăcam cu el.

157° Unele ce-mi scrii nu le / poci crede, mai ales ce ț-a zis Cristocian², și mă mir cum tu, în pricină serioasă, pui temei pe provorba fluștu-raților școlari; *in vino veritas atque sinceritas*?³ Tocmai *cuvîntul* acela nu-l poci crede, alcevași, *se poate*. Cunoști tu pe Cristocian? Negreșit, nu.

În[i] înșiri destule despre pricina ta cu cumnatul meu, după cum zici, *ab ovo*. Eu îți zic că este *a pullo* și îți spui că tu nu știi pricina de unde vă vin vouă toate acestea. Cunoști bine pe *Bran*⁴? De acest om, dacă te păziai și tu și Popasu, nu era nimic din aceste ce sînt acum între voi. Acest om te-a lingușit pe tine, pe de o parte și pe departe; pe de alta, și mai de aproape pe Popasu, mințindu-i că orășanii au bănuială că el *înțelege* una cu *uniții*, sfătuiindu-l să se tragă de cătră tine. Mult m-am căznit eu, pînă ce am dat de izvorul acesta. Am văzut că, pînă ce tu nu vei fi de față și pînă ce popa nu se va trage de cătră Bran, eu n-am să cerc nimic. Am plecat sfătuiindu-l să se lasă de Bran și să te primească prietinește. Cumnată-mea mi-a spus că cu Bran s-a stricat Popasu. Atunci am socotit că toate se vor face bune, mai ales că Popasu te-a primit bine, *bine*, cînd te-ai întors de la Viena. Puteai tu să aștepți mai mult de la unul pe care îl găsești bolnav pe pat? Poate că acum Barac va fi început a unelti, în locul lui Bran, altele; eu le auz de la tine, pentru că cumnată-mea, care în[i] spune de vizita ta la Popasu, după

întoarcere, nu știe nimic de alianța cu Bran; chiar eu i-am lăsat streini unul de cătră altul. Dar mi se pare că și tu prea dai credet oamenilor. Trebuie să te faci rece. Eu cunosc slăbiciunile protopopului și de aceea îți zic că el *nu face* nimic, dar nimic să te strice, însă că va fi *vorbit*, asta se poate. Eu îi scriu și lui cu acest prileji și-l spăl de sus pînă jos și-i zic ca, dacă vei merge la el, să te primească și să vă/ destăinuți unul 158 altuia curat. După 2—3 zile să te și duci la el.

*Disertația*⁵ mea lasă-o să stea în manuscris. Sînt pricine pentru care am hotărit să o mai las. Așadar, nu o tipări.

Poate ai auzit în ce poziție critică ne aflăm cu școalele. Obșteasca Adunare cere reformă. Vodă a primit cererea ei. Între efori a intrat duhul neunirei. Banul M. Ghica, poruncit de către Vodă, s-a apucat să reformeze școalele *singur* cu *profesorii*, cu 6, fără a vrea să mai știe [de] ceilalți efori sau de *director*. Profesorii mai întii nu voia să lucreze numai după porunca *unui* efor. După ce le-a amerințat banul, s-au apucat de lucru. D.[omnul] Poienar se află într-o poziție critică, nime nu-l mai întreabă de nimic. Știrbei⁶ a venit aici necăjit și, la 22 martie, a cercetat școala și a găsit la franțozește măgării mari. S-a făcut foc. Eu am prințit la el în ziua aceea și prînzul meu a fost numai o despută amară cu dînsul. El apără sistema școalelor; eu i-am zis că sporul ce-l caută și nu-l află vine din sistema școalelor și nu din vina profesorilor. L-am softit p-a doua zi la școală, să vază că școlarii sînt mai buni decum socotește, dar n-a vrut să vie, ci mi-a zis să iau vreo cîtiva profesori cu mine și să viu la dînsul, să ținem un sfat. Ne-am dus. Dar ce sfat? A spălat pe profesori de sus pînă jos. Profesorii au răspuns cu energie. În urmă mi-a venit rîndul să vorbesc. Știrbei era necăjit ca dracul. L-am ținut un cuvînt lung, în 3 sferturi, și i-am înșirat, în 7 puncturi, pricinile din care nu sporesc școalele. M-a ascultat cu băgare de seamă și pă urmă a zis că se unește cu cele mai multe ce am zis și că să-i trimită la București, în scris, ce i-am zis cu gura și să-mi dau părerea slobod. Dacă se va uni cu Mihalache Ghica, îi voi trimite planul meu, iar dacă nu, mă tem a face cevaș[i]. Noi dar aștep-tăm lucruri mari cu școala.

Gazete n-am primit nici măcar un exemplar de la voi. Un exemplar din no. I am primit pentru mine, de atunci nimic. Ce este pricina, eu n-am putut afla.

Maiorescu / 158°

[F. 157, stînga, marginal, P.S.] Murășenilor sănătate și închină-ciuni. Într-o scrisoare de la București cetii astăzi că tinărul sultan ar fi murit. Eu nu chezășuiesc pentru vestea aceasta. Poate vei afla tu pînă la scrisoarea mea.

¹ J. J. Rousseau.

² I. Cristocian, amic al lui Bariț, din anii petrecerii sale la Blaj (1831—1836).

³ Transpus liber în românește: Omul la beție este sincer și spune adevărul pe șleau.

⁴ Ioan Bran, jurist, membru al Comitetului național român din Transilvania, în 1848—1849.

⁵ Vezi LX, n. 1.

⁶ Barbu Știrbei, efor al școlilor.

Bariț!

Iată o scrisoare la vărul Țipar. În ea sînt și scrisori acasă. Socotesc că vei avea prileji să o trimiți în grabă, dar în grabă și sigur. Fratele-meu îm[i] scrie că prin tine mi-a trimis scrisoarea pe care o primii acum. Pe semne tu ai fost la Blaji, așa e? Mă mir că nu mi-ai scris nimic. Dacă tu ai mers la Paști la Blaji, negreșit c-ai primit scrisoarea mea, în care îți sfătuiam să te duci să te impacii cu Popasu. Aș dori să aflu dacă v-ați împăcat sau ba. De la Popasu n-am primit nici pînă acum scrisoare, de cînd am venit de la Brașov. Nu cunosc ce poate fi pricina, dacă nu va fi lenea. Dar în Blaji cum stau lucrurile? Omul care îți aduce această scrisoare zice că i-ai fi spus ceva să-m[i] spuie și ș-a uitat ce a fost. Țipar știi că așteaptă cu nerăbdare scrisoarea mea. Am tot așteptat ca să-i poci scrie ceva hotărît în pricina școalelor, dar n-am putut și nici acum nu poci. Tu vei fi auzit negreșit fierberea și dospirea în Adunarea Obștească și în adunările profesorilor, la banul Ghica, asupra școalelor¹. Mi se pare chiar eu ț-am scris ceva. Planul de noul gimnaziu, în 8 clase, și de cursurile superioare, l-am primit de la Aron încă la Paști. Pe alaltăieri, sîmbătă, 11 mai, trebuie să se fi isprăvit și noul regulament al școalelor. În săptămîna asta se va înfățișa în Obșteasca Adunare, ca să se primească și în viitorul an să se puie în lucrare. Dar știe D-zeu ce va fi pînă atunci? Mă tem *ne ex parturientibus montibus, prodeant ridiculi muris*². Eu m-am învățat în Țara Românească a nu
 159 crede nimic, pînă ce nu voi vedea cu ochii. La toate / lucrurile se face începutul cu zgomot, ferească D-zeu, pe urmă răcesc inimile și se alege nimic. Asta s-a întimplat mai totdeauna. Reformă trebuia negreșit la școală: asta o doream și eu și alții. Dar nu mi-a plăcut că s-a început lucrul cu intrigă și din patimă de pizmă. În Obșteasca Adunare sînt mulți năcăjiți pe Știrbei și pe Poienarul. Acest năcaz și-l vărsară asupra școalelor. Școala nu face spor, zbierau cu toții. Și eu știi că nu face spor, dar știi și din ce pricină nu face spor, în vreme ce ei latră, fără a ști de ce. Asta plăcu banului Ghica. Ah, Doamne! Tu nu poți ști ce slab om este acesta! Acest om, care după rangul său ar fi mai pe sus de orice trebuință de linguşitorii și fățării, este în stare de a linguși pe cei mai mici oameni și a se tîrîi pe pămînt, numai ca să dobindească lăudători, va să zică linguşitori. Acest om ar fi vrut de mult să dea peste cap pe Știrbei. De aici vine că el, în Obșteasca Adunare, a primit în stomahul său toate cite s-au zis împotriva școalelor, drepte și nedrepte, adevăruri și minciuni, fără a răspunde cituși de puțin. O pildă să-ți aduc. Un boier mîndru de aici, vrășmaș al lui Știrbei, a scris mai de mult unuia din deputați că Știrbei, pentru locul pe care lumea crede că l-ar fi dat mai în dar pentru școala cea nouă din Craiova, ar fi luat de la școală prețul *incincit*. Se făcuse în Obșteasca Adunare, unde se ceti cea scrisoare, un zgomot mare și banul, care trebuia negreșit, ca un efor, să știe că nu este așa, *tăcea și asculta*. În sfîrșit, se sculă un deputat craiovean și strigă că vorbele acele sînt minciuni curate, căci locul acela s-a

fost prețuit de cătră Maghistrat în 600 galbini și Știrbei s-a mulțumit a lua numai 300 galb., și acești bani nu i s-au dat din Casa școalelor, „ci din venitul bisericei S-tu Ilie din Craiova“. Atunci se rușinară cleve-torii. /

159*

Asta numai pe de lături, ca să vezi tu cum merg lucrurile p-aici. Destul că banul nu putea să lasă a se numi școala lucrul lui Știrbei și al Poienarului, cum se numia pînă acum. Vreo cîteva sufe de dramuri de pizmă și vreo cîteva cîntare de ambiție, de a fi el ziditorul școalelor și nu Știrbei, îl aduseră să mijlocească la Vodă însărcinarea sa de a reforma sistema școalelor. Știrbei, văzîndu-se dosădit astfel, căci nici el, nici A. Filipescu³, nici Poienarul n-au fost înștiințați de nimic, ș-a dat demisia în miinele banului, ca presidentului Eforiei. Ce făcu banul? Începu cu cele mai ticăloase linguşiri, numai că n-a ingenunchiat înaintea lui Știrbei, a-l ruga să nu facă un astfel de pas, că toate se vor îndrepta. Știrbei se lăsă deocamdată și nu știu ce face acum. Banul, cu toată slăbiciunea sa, simția că lucrul s-a început fără cale. Ce a făcut dar? Ca să-și îndrepteze (iustificet) urmarea sa, trebuia să arate în lumea mare că școalele nu sînt bune, că sistema a fost rea cu totul. Cine putea să o facă aceasta? Nimeni ca Eliad. Așadar, s-a pus pe acesta ca să trăsnească prin glasul *Curierului* împotriva sistemii ce a domnit pînă acum în școale. Astfel a ieșit acel articol al lui Eliad⁴, pe care tu știi că l-ai cetit pînă acum. Ce împotiviri ale lui Eliad cu sine însuși[!]!! Cîte nu sînt acolo zise de mine mai demult, pentru care Eliad m-a ocărit, precum știi!! Dar critica asupra acelui articol îți voi trimite-o altădată. Acum să-ți mai spui altcevași. Eliad, cu acel articol, a crucificat pe cei mai mari ai săi făcători de bine. Aron îm[i] scrie că, după venirea lui Vodă de la Constantinopol, Eliad, ca prietin al Cîmpineanului, se stricasă cu Curtea și căzusă în urgie. Era să piarză cei 1000 galbini — înseamnă bine — *una mie galbini* — care-i ia de la stat pentru *Buletin* — N.B. Pentru „*Buletin*“. / Ce a făcut Știrbei? 160
 Nu numai n-a lăsat să i se ia acei 1000 galbini ai *Buletinului* pe an, ci i-a mai dat încă 18.000 lei sau 8000 sfanți pentru mezaturi și secvestruri, care se obștesc tot în *Buletin*. Cît fac acești bani în sumă? 49.500 lei! sau 22.000 sfanți pe an pentru *Buletin*, pentru 52 coale pe an!! Cine le primește acestea? „Robul patriei degeaba“. ⁵ Nu te-ai face tu *Robul patriei* pentru această sumă? Eu socotesc că ai da nu numai *Buletinul*, ci și *Curierul* gratis, și ai trăi și domnește cu cea sumă. Apoi tot strigă *Robul patriei degeaba* acela care, pe lingă acestea, a avut în dar de la patrie monopolul de tipografie pe atîți ani și a pricinuit scumpetea cărților în țară! Din Casa școalelor a luat pînă acum aproape 100.000 lei, pentru cărți tipărite, sau mai bine batjocorite în tipografia lui. Spre pildă, *Geometria* lucrată de d. Poienar este așa de rău tipărită la Eliad, încît nu s-a putut vinde și stă acum în canțelaria școalei, însă *plătută Robului patriei degeaba*. Ai văzut cum le-a mulțumit Eliad. Destul, că m[i]-je scribă! Știi din scrisorile mele cit de blind am judecat eu despre Eliad și după ce mă ocări în foile sale, dar, din ce trăiesc mai mult, îm[i] pierz respectul cătră acel om.

Aceste scrisori ale mele să nu le pierzi; ce știi, or fi bune pentru urmașii noștri, să-ș[i] deslușească multe încurcături din țara asta, măcar că vezi că eu mă grăbesc totdeauna și mai cu seamă acum, scriind ce-m[i] vine mai în grabă în cap. Fii însă încredințat că-ți scriu adevăruri curate.

Ce face *Gazeta* voastră? Am primit numai trei pacheturi de la Aron. Unde sunt celelalte? De ce nu le trimiți pe la Rușava? Scrie-[mi] din vreme, ca să-ți poci face abonați pe viitor. Vezi tu că aceste gazete, cum le primesc fără rînd, nu le poci da la nimeni. Fii sănătos, cu Murășenii și cu d. Vasici,

160°

Maiorescu. |

[F. 159, marginal, stînga:] Această scrisoare este scrisă în cea mai mare grabă, căci omul nu mai poate zăbovi.

¹ Vezi XV.

² Mă tem ca nu cumva, scremîndu-se munții, să iasă o nimica toată.

³ Al. Filipescu Vulpe, caimacan al Olteniei.

⁴ Combătînd organizarea învățămîntului din Țara Românească, dar subliniînd și dificultățile întîmpinate în dezvoltarea acestuia, I. Heliade Rădulescu publică un memoriu, în care-și expune planul privind reorganizarea școlii pe temeuri mai sănătoase. Cf. I. Eliad, *Domnului marelui ban M. Ghica, capul Departamentului Din-năuntru, presidentul Eforiei școalelor etc. etc.*, în *Curierul românesc*, XI, 1840, nr. 34—37, p. 131—146. Reprodus în *Dacia literară*, 1840, ed. I-a, nr. 3—4, p. 222—278 și apoi în *Foaie pentru minte* ..., III, 1840, nr. 22, p. 169—175, nr. 23, p. 177—181 și nr. 24, p. 185—191. Vezi și III, n. 3.

⁵ În articolul *Cheltuielile unei gazete* (din *Curierul românesc*, X, 1839, nr. 33, p. 129—130), I. Heliade Rădulescu, după ce arată că suma anuală pentru tipărirea ziarului său se ridică la aproximativ 18.000 lei, adaugă: „Redactorul însă trebuie, într-un an, să facă articole, să alerge la cenzură, să ia responsabilitatea asupra-și, să citească gazete, să aleagă vestiri și havadișuri, să se pomenească în răspundere pentru alegerea sa de unde nici nu s-ar gîndi, să traducă, să îngrijească ieșirea și împărțirea gazetelor, adevărat să fie rob un an de zile degeaba, pentru patrie“.

XVII

Craiova, 18 iunie 1840

Frate Bariț!

Alaltăieri, la 16, seara, am primit, în plicul lui Aron cu *Dacia literară*, o scrisoare a ta, fără dat. În pricina ta cu cumnatul meu nu știu ce să-ți mai scriu. De la protopopa am primit, în sfîrșit, o scrisoare, în care zice că el pe tine, încît ești profesor național și încît lucrezi în folosul obștească, te cinstește și te va cinsti totdeauna, dar nu și încît ai căzut supt bănuiala că te înțelegi cu vrășmașii neamului și că ești partizan în foaie-ți. Așa im[i] scrie. Tu, de altă parte, te plîngi împotriva-i. Eu, de aici, nu poci să vă judec, D-zeu să vă aleagă. Amîndoi aveți minte și amînduor se cuvine a nu rîde unul de slăbiciunile celuilalt. De ce nu mă ascuți să te duci la Popaso, ca să vă deslușiți între voi,

236

ce este adevărata pricină a dezghinării voastre? Înțelegerea aceasta vă va folosi mult, cel puțin veți cunoaște cum ați putea fi vrășmași înțelepți, adevărat așa ca, afară de punctul dezghinării, să rămîneți în celelalte fără patimă, să vă cunoașteți și să mărturisiți și altora bunele ce le aveți, să vă dezvinovați unul pe altul în adunări.

Ce fac eu cu Eliad? Scrisorile mele cătră tine îți vor da dovadă cum mă port eu cătră acela care, unde poate, mă infiară cu ocară neștearsă.

Ce am făcut cu Aron? Tu știi că profesorii se porniră să mă dărăpene, și Aron a suptscris împreună. Însuș[i] Știrbei, ministrul și eforul, s-a mirat de aceasta, precum și Poienarul. Ce am făcut eu? N-am zis nici o vorbă rea, decît aceste cuvinte: „Văz că ție îți e frică ca nu cumva oamenii să crează că ești înțeles cu mine; eu am adus aici scrisoarea ta, ca să le arăt că tu n-approvezi urmarea mea“. Aron s-a rușinat și, din minutul acela, a început a mă prețui îndoit de aceea ce era pînă aci. De atunci sintem o inimă în două trupuri și nu trece o săptămînă să nu ne scriem unul altuia. El s-a declarat că în toată viața a căutat un prietin și m-a găsit pe mine. Trebuie să ne călcăm pe inimă și să nu ne folosim nici de dreptul care este netăgăduit în partea noastră. Eu știu bine că Popaso este vinovat grozav și fiindcă îi cunosc toate slăbiciunile, tocmai de aceea te sfătuiesc mai mult pe tine, care ai dreptul în parte-ți și care poți cumpăni mai bine ceea ce zic eu. Cu ce natură bună a dăruit Dumnezeu pe Popaso! Popaso, om cu un talent rar, fiindcă n-a cunoscut în copilăria sa necazurile, care singure freacă pe tînăr, acest Popaso, fiind totdeauna în indestulare de toate, măcar că cunoaște atîte limbe, nu s-a dezvoltat pînă acolo, ca să fie *bărbat*, pentru că n-au fost în împrejurări care să-l silească a căuta des în *cartea vieții* omenesci. Numai aceasta ne poate face stăpîni peste natura și păreriile noastre. Te încredințez și aș putea jura că, deși Popaso te gonește în ceva, el nu e desăvirșit stăpîn pe această părere. Eu îl cunosc pînă acolo pînă unde poate cunoaște om pe om. Să fiu eu acolo între voi, mă prinz că întru o 1/2 de ceas v-aș împăca. Ascultă-mă, eu și așa depărtat de voi nu mi-am pierdut nădejdea. Dar tu trebuie să-ți calci pe bilă și să nu te încerci a te folosi de descrierea ce ți-o fac despre caracterul omului care, împotriva naturii sale, vrea să fie mai rău decît a vrut natura să poată fi. Acum n-am vreme să scriu și Popasului, dar o să-i scriu peste puțin. Voi întrebuița toată puterea mea, și dacă nu va birui recea filozofie, trebuie să biruiască căldura inimii. Mărturisesc că în scrisoarea trecută, în pricina aceasta, n-am fost nici metafisic, nici psiholog indestul cătră el, pentru că nu știam că voi ați ajuns pînă acolo, încît să-m[i] spui că nu vrei să mai calci în casa lui. Asta o faci rău.

Acum la altele. / Mai întii, negreșit vei dori a ști de pricina școa- 163° lelor. O, Doamne! Tu im[i] scrii că ne-am apucat cu tot dinadinsul de reforma școalelor; mie mi se pare că Ț-am scris că ne-am apucat cu toată patima *pizmei*, nu din partea acelora carii au lucrat, ci din partea acelora carii au dat pricina să se înceapă și carii, mai la urmă, au și început. Tu, cetînd articolul cel ieșit din condei plătit¹, zici că Ț-ai adus aminte de scrisoarea mea cea batjocorită de autorul acestui articol și te răcorești. „Cum se schimbă vremile!“ Cînd am scris eu acea

237

scrisorică, eram tocmai de un an și 6 luni în Țara Românească. În așa scurtă vreme eu am cunoscut Țara Românească în mic și mare. Simbolul Țării Românești, dat pe față în acea scrisoare a mea și tălmăcit apoi în alte scrisori ale mele către tine, îl vei afla tu adevărat din literă în literă, cu cât vei cunoaște mai bine țara asta. În scrisorile mele Ț-am tălcut nestatornicia de care am vorbit în scrisoarea din no. 16². Și Ț-am spus că aici toate lucrurile se încep cu zgomot și, mai pe urmă, se alege nimic. Lui Aron i-am scris de la început, în pricina reformei școalelor: *Vereor ne de montibus parturientibus prodeat ridiculus mus*³; asemenea bănuielei a avut și Aron singur. Asemenea, mi se pare că Ț-am scris și ție că mie, din capul locului, nu mi-a plăcut cum s-a început această lucrare. De ce m-am temut a și urmat. Ascultă, Bariț! Dacă școale[le] Țării Românești ar fi un mijloc de îmbogățire pentru clasele privilegiate, și de îmbogățire pe nedrept și fără osteneală, tocmai de s-ar propune în ele dogmele lui Belzebub, dogmele nesupunerei, ale necredinței și ale desfrinării, ele — aceste școale — ar avea nume de *minunate*; dar, fiindcă școala e un loc unde omul trebuie să înghiță pulberile de dimineața până seara și se află pe tocilă, de a-și] cerca gradul răbdării, afară de aceea, în loc de [a] ciștiga pe lângă ea *bani*, țara trebuie să plătească bine, dacă vrea să o aibă în stare bună, din pricina aceasta boierii nu mai vor să știe de îmbunătățirea școlii. Grozav s-au dat ei pe față!

164 Aron im[i] scrie că va să-ți / răspunză la scrisoarea ce i-ai trimis-o odată cu cea către mine. Socotesc că el îți va spune ce s-a ales din chioțele cele mari, de aceea eu nu mai vorbesc despre *ridiculo mure*.⁴ Trebuie să știi, Bariț, că boierii nostri vor sta cu tot dinadinsul la întemeierea oricăror ramuri de dregătorii, totdeauna când aceste ramuri vor deschide lor și copiilor lor drumuri la posturi împertătoare; asemenea vor primi ei întemeierea așezămintelor obștești, când chieltuielele pentru aceste nu se vor întimpina din banii carii trec prin mîinile boierilor celor mari și când aceste așezăminte le vor făgădui titule de civilizatori, restauratori, fundatori. *Din această din urmă* trăsura de caracter tălcutiește-ți întemeierea școalelor în toate satele, care școale stau în cea mai mare contrazicere cu grija ce o au boierii nostri despre școalele publice. Din *cea dintii* a ieșit proiectul despre facerea tunurilor, care lucru oarecînd, în viitor, poate să fie și folositor, dar acum nu este altcevași decît o dovadă că boierii nostri nu pot suferi prisosul în vistieria țării și, ca să aibă lefi, nu se uită că tunăria aceea poate să fie și avantgardă Colosului [...]

Treaba Porței este încurcată și eu nu poci prezice nimic; dar avînd de călăuz istoria veacului trecut și a acestuia, sint sigur că muscalul trebuie să iese ciștigat și atunci cînd celelalte puteri vor pierde. În zădar se succed diplomații Europei în sus și jos; în trebile Răsăritului, diplomația și politica rusească rămîne pe a Europii. Numai Meternih, printr-o alianță cu Galia, sau și singur, dacă guvernul Austriei n-ar fi așa pacinic, ar putea ținea în friu [...]

În Obșteasca Adunare opoziția s-a arestuit, cu Cimpineanul, la Mărgineni. În pricina mitropolitului, se luptă lăcomia boierilor cu dreapta

împrotivire a episcopilor. Aceia ar vrea să hotărască o leafă pentru mitropolit, cu urmare și pentru episcopi, ca ce va prisosi să meargă în pozinarele (sic) lor. Aceștia au toată dreptatea de a nu lăsa să se urnească în lăzile boierilor banii veniturilor, hotărîte de la început pentru mitropolit și episcopi.

Maiorescu / 164⁹

¹ Vezi XVI și XVIII.

² Este vorba de articolul lui Maiorescu din *Foaia literară*, 1838, nr. 16 (vezi II, n. 1).

³ Vezi XVI, n.1.

⁴ Ibid.

XVIII

București, 10 august 1840

Bariț!

Eu mă aflu de patru zile în București, unde am adus pe cumnată-mea, ca de aici să o pornesc la Brașov. Astăzi pleacă dînsa la voi și mă întorc și eu la Craiova tot astăzi, după amiază. Mă, cine te-a pus să tipărești și tu scrisoarea lui Eliad către banul?¹ Ai greșit foarte mult. Bietul Poienar și noi toți, carii ținem cevași dregătorii la școală, ne-am supărat foarte mult. Eu mă mir de tine, ce dracul faci, de te ții de Eliad, de acest cățăluș al Curței, care n-are întru nimic a-și] crucinfige pe cei mai mari ai săi făcători de bine. Eu Ț-am fost dat de înțeles că treaba de reforma școlii s-a început cu intrigă. Ț-am spus că școala se zicea pînă acum lucrul lui Știrbei și al Poienarului. Banul Ghica ar fi dorit să se numească *lucrul său*. Astfel, după ce vrășmașii școalelor au început a striga, el care, ca efor, trebuia să-și apere școala, s-a bucurat. Asta n-a fost destul. Trebuia el să-și iustificeze nepotrivita și contrazicătoarea sa urmare înaintea publicului. Spre acest sfîrșit nu se găsea altul mai bun decît Eliad. Așadar, banul a *cumpărat* pe acesta și așa ai văzut scrisoarea lui în *Curier*. Tu ai putut vedea numai din scrisoarea aceasta ce slab om este Eliad, care acum mîncă ce a c... mai dăunăzile. /

În cele ce se ating de sistema școalelor, Eliad vorbește ca un măgăruț. El nu cunoaște nici o sistemă, dar a vrut ca să se facă el director. Nu vezi tu că tabla lui de învățătură este o himeră? Paralelismul la 3 limbe, la școlari de 10—13 ani!!² Unde s-a mai pomenit asta? Unde este școlarul în stare să se orienteze cu trei limbe în paralelism totdeodată, școlarul în clas I și al II-[lea] de gimnaziu? Apoi învățătura științelor în limbe streine? Cum se va cultiva limba dacă nu o vei cerca în toți ramii? Școlarii traducînd texturile? O, Doamne! Dar cine nu vede că, dacă eu, spre pildă, voi vrea să traduc cu școlarii dreptul roman, învăț lătinește, atunci tot anul n-am nimic de făcut decît să traduc cu școlarii. Și asta va să zică a fi profesor de dreptul roman? Asta va să zică a învăța? O, nerozie! O să-ți trimit o copie de *Cuvîntul* ce l-am zis eu la examen în pricina aceasta și vei vedea tu atunci ce este pricina

167

nesporirei, însă *Cuvîntul* meu nu se poate tipări, precum nici al Poienarului, tot în pricina asta!

De ce tu, la asemenea întimplare, nu întrebi pe Aron sau pe mine? Mă, ferește-te de Eliad. Pe Cîmpineanu *Eliad l-a vîndut!* Ah! Cîte aş avea acum de a-ți scrie în pricina aceasta! /

Mă! Astăzi vorbii cu Poienarul pentru *Disertație*. Mi-a zis să o tipăresc negreșit. Așadar, Bariț, ascultă-mă:

1 *N.B.* Te rog cetește la paragraful despre *Începutul limbei lăti-nești și românești*. Acolo mi se pare că eu, unde vorbesc de *Danconschi*, în loc de *digamma eolilor* am pus *didagma* în vreo două sau trei locuri. Mă, ai grije și îndreptează, puind în loc de *didagma*, *digamma*, auzi mă, *digamma*. Apucă-te și o tipărește, scriindu-m[i] ce am să plătesc pentru dînsa și pe cînd să trimiți prefața, care este făcută deodată cu *Disertația*.

2 Literele să fie cele nouă, din *Foaie*, și hîrtia bună, albă; 50 exemplare pe velină.

3 Să fie de toate 500 exemplare.

4 Formatul 8°, bun.

5 Ortografia să nu mi-o schimbi. Lasă *princepi*, *cumpătîmire* s.c.l.

6 Să-mi bagi, în gazeta care o trimiți supt numele meu, fiește-care coală tipărită, ca să văz ce errata sint.

Celelalte la urmă. Aron a plecat cătră Brăila. Greșeli de tipar păzește să nu fie,

Maiorescu. /

[:] Domnului Ghiorghe Bariț /

¹ I. Eliad, *Domnului marelui ban M. Ghica, capul Departamentului Din-năuntru, presidentul Eforiei școalelor*, în *Foaie pentru minte ...*, III, 1840, nr. 22, p. 169—175, nr. 23, p. 177—182, *Școalele*, nr. 24, p. 185—191. Reprodusă după *Curierul românesc*, XI, 1840, nr. 34—37.

² Într-o anexă la memoriul adresat banului Ghica, publicată tot în *Curierul românesc*, p. 147—149, sub titlul *Tabla învățăturilor în cursul săptămînii*, I. Heliade Rădulescu dă programa disciplinelor pentru clasele I—IV, care va stîrni protestul lui Maiorescu.

XIX

Craiova, 9 dechemvrie 1840

Mă Bariț!

Ce dracul de nu mai scrii tu nimic? Mai vîrei cîte un petec de hîrtie prin gazete, dar acum o fi mai bine de o jumătate de an de cînd nu ți-am văzut acul. Însă de-m[i] vei fi și vîrit, anevoie s-a putut să o capăt, pentru că unul din exemplarele ce îmi trimeteți îl dau la directorul poștei neguțătorești pentru porto și are voie să-mi deschiză plicul și să-și ia gazeta. Așadar, se poate ca el să se fi șters pe dinapoi cu asemenea petece. Așadar tu, de aici înainte vei băga scrisorile în gazeta lui *Leca*¹.

Încă nu mi-a scris nici Aron, nici Poienarul ce întipărire a făcut *Cuvîntul* tipărit de tine². Eu ți-am fost scris pe copertă că Poienarul n-are chef să-și vază *Cuvîntul* tipărit sau, mai bine, obștit. Oare ți-am scris istoria *Cuvîntului* acestuia? Cînd a zis Poienarul *Cuvîntul*, Mihalache Ghica s-a făcut foc! Și după cum însuș[i] a mărturisit-o, era să iasă din examen. Dar Vodă a bătut pe Poienarul pe umeri (buchstäblich) și a zis că e mulțumit. Numaidecît după examen, banul Ghica Mih. a dat poruncă la toate tipografiile ca să nu tipărească acel *Cuvînt!* Socotește acum Satan *in sua domo!* Poienarul apucasă de a culege tot *Cuvîntul* în tipar, în tipografia școalei și pe urmă l-a și tipărit, dar nu l-a împărțit. Eu, cum / am primit acel pachet de la București, ca să ți-l trimit, am știut ce este. Și l-am deschis. M-am mirat că Poienarul îți trimite pe cel tipărit și nu — mai bine — un manuscris. De aceea, am ținut pachetul la mine, pînă ce a venit în Craiova. L-am întrebat și a zis că mai bine să nu-l tipărești, și fiindcă n-aveam vreme de a-ți scrie, am însemnat pe copertă. Însă nu face nimic rău că l-ai tipărit. Al meu cuvînt este tot în pricina asta, dar încă de 3 ori atît cît al Poienarului. Este mai cu foc și nu cutez a-l tipări. Popasu are un exemplar; cere-l și-l cetește. Cum mi se va da vreun privilegiu, îți voi trimite și ție unul, însă să nu te puie dracul să-l tipărești, de nu cumva, schimbîndu-se impregiurările, îți voi scrie anume. Orișicum, pînă atunci fă un bilet Popasului, dacă nu mergi la el, și îl cere. Eu am zis și un cuvîntel scurt la aniversarea întronării, cînd, aflîndu-se aici Înălțimea sa, m-am înfățișat cu corpul profesoral. De-l voi găsi în astă seară, ți-l voi băga aici. Poienarul a zis de atunci să ți-l trimiți, dar eu nu prea am chef să-mi văz toate nimicurile în tipar. Fă ce vei vrea cu el.

Iată că îl găsi, este cu multe porciture. La urmă ți-am pus eu titlul *Cuvîntului*. Dacă vei vrea, îl vei tipări³, dacă nu, nu. Dar ia seama să nu faci greșeli în cetire. /

Eu lucrez acum la un plan pentru o sistemă de învățături în Țara Românească. Anevoie m-am apucat de el: a) că eu am idei tot cam neobijnuite, b) că aici degeaba îți vei întrebuița toată puterea cuvîntului, că nu poți îndupleca pe oameni, nici abate din aceea ce ș-au închipuit ei odată. Știrbei m-a poftit acum a treia oară să-i împărtășesc ideile mele asupra mijloacelor de a face ca să sporească școalele. Abia am ieșit din coala I sau de la afurisenia sistemii de creștere în Europa. Tu știi că mie îmi place a începe toate lucrurile din fund. Așa am început și acum. Dar auz că comisia cu Eforia și cu 4 profesori se grăbește. Cînd aş avea nădejde că o să fiu luat în băgare de seamă m-aș sili mai bine, dar așa merg cam bărătește.

În adunările ce s-au început pentru pricina școalelor și ce se țin marțea și simbăta, se ceartă M. Ghica cu Știrbei și Poienarul cu Eliad. Să vedem. Din *disertația* mea asupra acestui punct vei primi și tu un exemplar.

În *Disertația* pentru limbă ai îndreptat pe *didagma* în *digamma*. Mă, să nu pui *didagma*, ci *digamma*.

Tentamen criticum? Eu ți-am scris de mult să-mi trimiți 2 exemplare. De ce nu-mi trimiți? Trimite-mi, frate, numaidecît. Poate, făcînd o critică peste el, vei avea materie în foaie-ți. /

Na și vreo câțiva prenumărați:

1 clucerul G. Coțofeanu	15 Gheorghie Bengescu
2 clucerul Titu Bengescu	16 Grigorie Lăceanu
3 maior și cirmuitor Constandin Fălcoianu	17 Ioanovici Crăciun
4 păharnicul D. Cnezu	18 Constandin Braboveanu
5 colonel D. Haralampie	19 Hristea Ioanovici
6 sărdarul Grigorie Otetelișanu	20 Statie Fișec
7 sărdarul Gheorghie Maghieru	21 Ștefan Panait
8 sărdarul Nicolae Chintescu	22 Panait Teodor
9 pitarul Ioan Caragic	23 sărdarul Dimitrie Filișanu
10 pitar și profesor Dimitrie Serghie	24 Ioan Severineanu
11 profesor Chiriță Barbu	25 Maria Lențina
12 profesor Constandin Leca	26 sărdarul Radu Fratosticeanu
13 lăitenant N. Păianu	27 pitarul Ioan Gigirtu
14 profesor Gheorghie Călinescu	28 sărdarul Ghiorghie Zisu
	29 Maiorescu, două exemplare.

Joseph Caeminsky vrea un exemplar din cele *nemțești*. Mai trimite tu vreo 2—3 așa numai, în luna dintii.

Încă o dată pentru *Tentamen criticum linguae daco-romanae*.

170°

I. Maiorescu |

[F. 169; marginal, stînga, P.S.] Kogălniceanul a pățit-o cu articolul asupra lui Demidoff⁴ pe care îl publici tu în numărul de acum⁵. [F. 169, sus:] Dă scrisoarea cătră cumnată-mea.

¹ Este vorba de cunoscutul pictor Constantin Lecca. A fost și profesor la Craiova. Maiorescu îl cunoscuse la Buda. Amîndoi au colabورات la *Biblioteca românească*, scoasă de Z. Carcalechi, în 1821, 1829—1833 și 1834. Printre portretele sale reușite se numără și al Mariei, soția lui I. Maiorescu.

² *Cuvînt zis la aceeaș[i] ocazie de d. marele clucer P. Poienarul, directorul obșteșc al școalelor, în Foaie pentru minte ...*, III, 1840, nr. 46, p. 361—366. „Ocazia“ e împărțirea premiilor la Sf. Sava, în 30 iunie 1840, de față fiind domnitorul, iar intenția autorului — prezentarea situației învățămîntului public muntean în răstimpul 1833—1840.

³ *Cuvînt zis de I. Maiorescu, în numele corpului profesoral din Craiova, la 14 octombrie 1840, cînd s-a înfățișat înaintea Înălțimei-sale, domnului stăpînitor al Țării Românești, care la această zi însemnată se află în Craiova, în Foaie pentru minte ...*, IV, 1841, nr. 3, p. 19—20. Despre activitatea didactică a lui Maiorescu cf. Marin Stoica, *Ion Maiorescu*, București, 1967; Octav Ionescu, *Ion Maiorescu, în Din istoria pedagogiei românești*, vol. III, București, 1967, p. 103—139.

⁴ M. Kogălniceanu, *D.[omnul] A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldavia, în Dacia literară*, 1840, ed. I-a, nr. 3—4, p. 140—196 și nr. 5—6, p. 409—443. I. Maiorescu se referă, probabil, la nemulțumirea lui Heliade Rădulescu față de unele afirmații ale lui Demidov referitoare la poporul român, nemulțumire exprimată în comentariile publicate în nr. 65, p. 301—302 (recte 201—202), al *Curierului românesc* din 1840. Maiorescu se putea referi însă și la presupusele motive ale suspendării revistei: citarea proverbului „Peștele de la cap se-mpute“, comentariile critice („tristele noastre înapoierei“).

⁵ În nr. 50 (8 decembrie) 1840, p. 393—395, Bariț reproduce a treia și ultima parte din notele de călătorie ale lui Demidov, publicate de revista ieșeană. Dar, cum rezultă din scrisoarea următoare, Maiorescu nu primise la acea dată decît nr. 48 (24 noiembrie), unde s-a publicat prima parte (p. 380—384).

XX

Craiova, 20 dechemvrie 1840

Bariț!

Încă doi prenumerați la gazeta ta, în șirul acesta:

- 41 păharnicul Nicolae Piersiceanu
- 42 clucerul Cost. Glogoveanu, cirmuitor în Mehedinți.

Așadar, îți făcui 42 prenumerați. Tu vorbești de aceste 5 județe, de toate, în bilețul ce l-am primit pe lingă no. 49 al *Gazetei*. Din partea poștei n-ar fi nici o pedică, căci inspectorul poștei din aceste 5 (cinci) județe im[i] e prietin și mi-ar trimite gazetele gratis în toate județele. Dar tu nu știi cum sînt oamenii aici. Ei ar vrea mulți să aibă gazete, dar să mă duc eu pe la toți să-i îmbii cu dinsele. Aici, în Craiova, o fac cum o poci, dar la județe cine o să facă? Eu sînt cunoscut cu toți profesorii, dar nimeni nu mi-a trimis nici măcar un prenumerant. Eu cunosc și pe persoanele cele mai de frunte din toată Valahia Mică, dar nu-i poci abona, din mai multe pricine. Să las lucrul ce mi se îngreuiază cu facerea deosebitelor pachete și cu înaintarea lor la poște, în deosebite zile, hotărîte pentru fieșcare județ, pentru că știi că de la Rușava încoace de dreptul vine numai poștia particulară a neguțătorilor. Cea mai mare greutate este cu primirea banilor. De cîte ori am plătit eu din pungă? Aici nu dau banii înainte, ci așteaptă să-i cerșești. Între abonații de acum, sînt 4 streini: 3 din Gorji și 1 din Mehedinți. Pe acestii (sic) i-am făcut din întimplare. Glogoveanu de la Cerneți mi-a dat ieri și banii pe un an, dar de la ceilalți știe D-zeu cînd îi voi primi. Apoi, întru nimic nu mi-am urit așa mult viața, decît în socoteli de bani. Toate cheltuielile școalei și ale cancelariei, cheltuielile bisericei Obdeanului, unde sînt epitrop în locul Eforiei, vînzarea cărților trebuincioase pentru școale, unde eu primesc banii cu păraua, și Eforia îmi oprește / lefi întregi, ș.c.l., ș.c.l. pe capul unui om, fără nici un ajutor, 171 dar apoi socotelele clădirei celei cumplite pentru școală, unde sînt sute de mii, încheierea contracturilor, priveghierea la lucru, corespundința cu Eforia în pricina clădirei etc. etc. Și toate aceste de pomană, căci știi că eu am leafă numai pentru inspecția învățăturilor și pentru lecția de istorie; stilul¹ iar e de pomană.

Socotești tu că mai am plăcere să cerșesc și bani pentru gazete și să țin registru deosebit? De cîte ori am hotărît să te inchin lui D-zeu cu gazetă-ți cu tot! Cu toate aceste, Ț-am făcut 38 prenumărați în Craiova și 4 streini. Aceste nu ți le zic ca să-mi mulțumești, n-am trebuință de mulțumită. Să fi trecut prin minile altora atîți bani cîți au trecut prin minile mele, bani streini, de cînd sînt în Craiova, ar avea capitaluri, iar eu sînt sărac și plătesc de multe ori din pungă, mai ales în trebile școalei. Către aceste, de vrea cineva să primească pe un strein, de vrea să zică cuvînt la o zi însemnată, de moare vreo persoană însemnată, de are să dea vreo recomandăție, de vrea să mulțumească pentru boierie, de vrea să dea o jalbă la domn sau la ministri, aleargă numai la Maiorescu: el este hamalul tuturilor. Eu n-am primit nici o păra pentru asemenea lucruri. Eu sînt sărac, pentru că voi să am caracter, pentru că

sînt bărbat. Asemene bărbați sînt săraci în țara asta. Eu nu mă căiesc nimic, ci mă bucur de caracterul meu, dar mă doare cînd, pe lângă toate aceste, trebuie să sufer nemulțumiri din afară. Iată, este al 5-le an de cînd sînt profesor aici. Ce am făcut în vremea asta? Nimic, pentru [că] sînt slugă, rob la toți. Eu aștept acum să văz ce o să iese din multa frămîntătură a școalelor sau a oamenilor cu școalele. Și apoi să mă lapăd de inspectorat și să rămii numai profesor. Altfel, sînt mort de viu.

Ț-am umplut o foaie cu ieremiade și nu Ț-am scris nimic. Am primit no. 49. Aici nu s-au adunat acele exemplare, poate nici nu este

171^v

vreo poruncă asemene, afară de capitală. / În scrisoarea ce ai publicat-o din *Botul* sibian² sînt neadevăruri groase. Ei! Ce te plîngi în bilet de mine și de Aron? Tendența ta! Fie oricare va fi asta, alți oameni sînt la voi, alții aici. Noi n-avem publicitate decît ciomagul. Care nu se sfiește a da cu bolovani e învingător, înțeleptul trebuie să se tragă după ușe. Tu vei fi gîndit să dai pricină de dezbatere învățate și ai otrăvit numai ciomagul în spinarea celor cu minte. Aron este aproape de tine, întreabă-l la asemene lucruri.

Fii sănătos și îndreptează pe *didagma* și-mi trimite *Tentamen criticum*.

172

Al tău, *Maiorescu*. /

[:] Dem. Herrn Georg Baritz, Redacteur des walachischen Wochenblattes zu Cronstadt in Siebenbürgen

¹ Maiorescu era profesor de istorie și de „stilul național“.

² *Siebenbürger Bote*.

XXI

Craiova, 2 februarie 1841

Frate Bariț!

Aron îmi trimisă o scrisoare de la tine, din anul acesta, însoțită de alta, pe care i-ai trimis-o lui. Mă! Nu mai pomeni de împăcherile tale cu Popasu și cu alții, aceste sînt lucruri între tine și între acela cu care nu trăiești bine; aceste lucruri trebuie să se îngroape acolo unde s-au născut. De scrisoarea necoperită în care te-am înfruntat și care ți s-a trimis prin Popasu nu știu ca pămîntul. Dacă acea scrisoare Ț-a venit deschisă, atunci trebuie să socotești două lucruri: sau eu, din greșală, în loc de a pecetlui pe a ta am pecetluit pe a Popasului, și a ta a rămas slobodă, sau Ț-am făcut vreo înfruntare ușurică, cu gînd ca să vă împac pe amîndoi. Trebuie să știi că, dacă e vorba de împăcare, se cuvine a face lucrul pe față. Dar și atunci cînd ar fi fost făcut acest lucru fără vreun scop mai deosebit, tu, văzînd că primești o scrisoare deschisă, trimisă prin acela pe care ți-l închipuiești ca pe un vrășmaș, trebuia să respectezi în mine pe un bărbat care este și vrea să fie totdeauna drept și oblu.

Apoi, adă-ți aminte de o scrisoare a mea în care Ț-am descris pe Popasu, cu toate însușitățile lui bune și rele sau slabe, adă-ți aminte că această scrisoare este numai Ție cunoscută și apoi îți pune întrebarea: „Oare Maiorescu, cînd mi-a scris mie *pe supt ascuns* astfel de lucruri de Popasu, n-a greșit mai mult decît acum cînd, înfruntîndu-mă pe mine, mă înfruntă prin vrășmașul meu (așa ți se pare Ție) Popasu? Oare nu rămîne Popasu înșelat de Maiorescu?“ Aceste ți le zic numai ca să-ți tai cuvîntul de a te plînge de mine. Dar eu, nu Ț-am spus, nu-mi aduc aminte să-ți fi trimis acea scrisoare despecetluită. Încă una în materia neprietiniei tale cu Popasu. Tu zici că cu el în veci *nu vei* să ai nimic. Mă mir! Oare om, *bărbat*, este acela care *nu va* să se împace cu neprietinul său?

3 februarie. Aseară mă dusei la club și nu Ț-am mai scris. Azi îmi aduseră polița și o iscălii. Dar ce poliță este asta? Eu vă adun banii pe *un an*, pentru 50 prenumerați, voi îmi trimiteți poliță pentru 40, pe o jumătate de an, și apoi, proțentul? / Eu Ț-am spus că nu voi să cîștig nimic, dar socotește că un exemplar îl dau la poștia neguțătorilor. De la Zisu¹ încă nu poci lua nimic pentru gazetă, pentru că am 4 abonați de la județe, și el îmi înlesnește trimiterea. Dacă el de bună voie nu-mi va da, eu nu cer nimic. Așadar, cînd îmi veți face, în martie, altă poliță, pentru restul de la 40 abonați pe un an și pentru ce mai este, pentru alți abonați 10, trimiși în urmă, pe tot anul, trageți-mi proțentul de 5 exemplare de la 50. Se întîmplă de multe ori de se alege nimic cu cite unul sau doi abonați. Iar pe anul viitor putem urca numărul la o sută. Dar știi de ce? Drumul care vine de la București la Turnul Roșiu se mută pe la Rîmnic, adecă prin Valahia Mică. De la Rîmnic se face drumul prin munte, pe dincoace de Olt, pînă la vamă sau la lăzăret. Acest drum s-a început și în vara aceasta se săvîrșește. Atunci gazetele tale de la Sibii vin la Rîmnic și de aici drept la Craiova, încît noi le vom primi mai în grabă decît bucureștenii. Atunci voi sta de profesorii din aceste județe, ca să se adreseze toți de-a dreptul la tine, căci toți vor putea primi gazetele de la Rîmnic cu poștia țării sau voi primi tot eu abonația, de la toți. Cu Zisu am vorbit și aseară și mi-a făgăduit.

4 februarie. Iată, a treia oară iau condeiul în mînă ca să isprăvesc scrisoarea începută de alaltăieri. Mulțimea trebilor nu m-a lăsat să scriu într-una, apoi este și un lucru mai delicat, pentru care aș fi vrut să aștept poștia de mîine, de la București. Dar fiindcă mîine pleacă un băiat de la Vasile David, trebuie să-ți scriu astăzi, atît cît știu.

Cu poștia de alaltăieri veni aici vestea — ascultă! — că marele logofăt (rang) Manoil Băleanul², der Wortführer der Boiarenversammlung nach Campineano's Verbannung³, s-a *surghiunit la o moșie a sa!* Er ist in dem jetzigen Landtage Secretär der Versammlung, und vor einigen Tagen hat hoch die Landtags Adresse zu der Fürstlichen Thronrede unterschrieben⁴. Ce o fi pricina, nu știu, dar aceste nu sînt semne bune. Deunăzi Cîmpineanul⁵, după aceasta complotul, acum izgonirea lui Manolache Băleanul, a celui mai dezghiețat și învățat deputat, sînt simptome rău cobitoare. Lucrul a făcut aici o întipărire adîncă, dar încă nimeni nu știe pricina. De aceea, aș fi mai așteptat pînă mîine seară,

173° să văz ce ne aduce poștia. Tu te păzește de a scrie ceva / în pricina aceasta. Dumnezeu știe unde ne aflăm și ce o să fie cu noi. Eu am mare încredere în înțelepciunea prințului; dea D-zeu ca pricina Băleanului să fie un lucru mai particular. Nu știu ce să zic. Poate tu, pînă la primirea scrisoarei mele, vei ști mai mult decît noi, craiovenii, în minutul acesta. Acum mă duc să prinzesc la profesorul Chiriță⁶, după prînz îți voi mai scrie.

Îmi cei *Cuvîntul* de la examen. Ce vrei cu el? Acest *Cuvînt* nu se poate tipări. Vezi tu bine că încheierea atinge pe guvern, cel puțin așa se va tilcui de cătră public. Eu puteam adăuga acolo că Domnul a fost dat afară un ofiț, ca să nu se primească tineri în cancelarii decît cu atestat că au trecut cursul învățăturilor. Dar cine a băgat în seamă acea poruncă? Era dar să arunc vina pe ministri și alții, dar oare de aici nu se putea încheia iar împotriva Domnului, că nu-și știe pune în lucrare poruncile? Va să zică, oricum lucrăm, atingeam greu pe guvern sau pe Domn. De aceea n-am zis nimic decît, în general, că școlarii n-au nici o nădejde în viitor. Firește, și aceasta atinge pe guvern, cum am zis mai sus, dar nu așa de-a dreptul. Cu toate acestea, *nu se poate tipări*. Tu cetește-l pentru tine și-l pune la o parte. Eu îți trimit și pe cel din anul trecut, pune și pe acesta la o parte și nu-l tipări. Ele sînt scrise de școlari, cu multe greșale, dacă voi putea, voi trece o dată peste ele.

Eu îți alătur aci și scrisoarea Poienarului, trimisă mie, după ce a cetit *Cuvîntul* mieu. Vei vedea și de acolo că nu se poate tipări. Cum n-ar fi vrut Poienarul să se tipărească! Așadar, să nu te puie vreun înger să-l tipărești, că îmi faci o belea de cele mari. Lasă că-i va veni vremea. Eu am băgat de seamă că unele judecăți de ale mele au făcut întipărire neplăcută, pe urmă le-au repetit chiar defăimătorii și le-au propoveduit

174 în gura mare. Lasă, că va fi vreme. /

Tocmai în minutul acesta înțeleg de la unul că Băleanu, în Obșteasca Adunare, ar fi înjurat pe unul dintre ministri, dar nu știu dacă pe vornicul cel m[are] (ministru Dinlăuntru), M. Ghica, sau pe A. Ghica, ministru de Finanțe, și că în urma acestei înjurături s-ar fi izgonit. Dar eu n-aș putea crede aceasta, poate că va fi fost vreo scandală mai mare. Nu știu ce să zic. Dacă va fi mai mult decît vreo înjurătură, îți voi scrie.

Mă! Trimite-mi acele 8 coale de *Tentamen criticum*. Eu din ele voi vedea duhul disertației întregi și voi putea scrie ceva pentru foaia ta. Fă-le în 4 plicuri și le trimite ca pe gazete, între gazete.

Disertația mea *nu voi* să se tipărească; de aceea voi să scriu un articol lung în foaia ta, dar să mi se dea privilegiu de aiurea. Așadar, trimite-mi *Tentamen*-ul lui Laureani. Ce nume întortocheat sau, mai bine, împoțonat (sic)! August Laureani! Trimite-mi-l, să-i pui laura! Dar, după cum zici tu că face astfel de pocituri, mai că nu o să-i placă laura sau laureea.

Esti bine cu Țipar? Îmi pare bine! Ce vrei tu, cu profesia aici sau cu profesura? Vom avea vreme să ne înțelegem în lunile următoare. Cu voia de la guvern, pe vreme hotărîtă, n-o nemerești: aici se tem de streini. Iar de tine a făcut Poienarul vorbă în mai multe rînduri, precum și de Țipar. De profesori vom avea trebuință negreșit, dar știi tu că

într-o adunare a Eforiei, lingă Crăciun, s-a vorbit că blăjenii sînt *uniți*? Întreabă pe Aron. Dacă Aron va merge la Iași, eu mă car după el. Dar tu, dacă vrei să vii, vină cu totul și este mai bine. Pe tine te cunosc aici. Dar lasă că, peste scurt, ne vom mai înțelege. Oh, dacă ai ști tu în ce ticăloșie ne aflăm! Eu, dacă se va îmbunătăți starea profesorilor și nu voi putea căpăta loc la Iași, mă lapăd de inspecție și atunci ți-o poci mijloci ție, cu limba latină. Peste puțin îți mai scriu,

Maiorescu. / 174°

[F. 173 stînga, P.S.] Nu-ți trimit *Cuvintele*, nici scrisoarea Poienarului, că am alte lucruri, dar peste puține zile le capeți.

¹ = serdarul Gheorghe Zisu.

² Emanoil Băleanu, fiul marelui ban Grigore Băleanu. Ocupă posturi însemnate, ca serdar al statului, în 1843, cînd e și decorat de sultan cu ordinul „Nișan İftihar“, împreună cu S. Marcovici și alții, apoi mare logofăt al Dreptății, în 1844. Este și autor de scrieri în limba greacă. În 1848, după fuga lui Bibescu, semnează, alături de Teodor Văcărescu, proclamația din 29 iunie, prin care se anunța preluarea puterii de către „Căimăcămia prințatului“. În 30 iunie e mazilit din căimăcămie. A condannat revoluția din 1848. Despre viața lui cf. *Gazeta de Transilvania*, VIII, 1845, p. 322—323.

³ Purtătorul de cuvînt al Adunării boierești după surghiunirea lui Cîmpineanu.

⁴ În Adunarea Obștească de acuma, el este secretar al Adunării; cu cîteva zile înainte, a semnat răspunsul Adunării la *Cuvîntul* Domnitorului către ea.

⁵ I. Cîmpineanu, se știe, a fost implicat în complotul urzit, în 1840, contra lui Alex. D. Ghica.

⁶ Barbu (alias Barbovici) Chiriță, profesor în Craiova. Cf. N. Bănescu, *Inceputurile școlii centrale a Craiovei*, în *Conșorbiri literare*, XLIV, 1910, nr. 9, p. 999—1001. Îl ajută pe Maiorescu în abonarea craiovenilor la foile lui Bariț.

XXII

Craiova, 2 iunie 1841

Frate Bariț!

Dar ce o să fie de nu-mi mai scrii? Negreșit însurătoarea ta. În brațele unei neveste tinere, un *teolog* anevoie mai gîndește departe. Eu zic un *teolog*, și tu știi mai încolo. Pe semne de aceea îți impli gazeta cu lucruri mai de aproape, ca de pe la noi, din România și Moldavia. Apoi tu o făcuși pe furiș, ba nu, nu: vestisăși mai an, prin foaie-ți, condițiile însurătoarei tale¹. Ai urmat după ele? Eu vă poftesc o viață lungă și fericită; pe orizontul vostru să nu se ridice nici o furtună de acele ale lumii politicoase, nici o temperatură rece; să trăiți în frageta dragoste copilărească, în răsfațul ei, și să vă vedeți țarina împodobită la vremea sa cu cîte un boboc de trandafir. Iartă stilului — jumătate răsăritean —, din condeiul unui om care înainte de 4 ani era vecin cu turcii și nici acum nu e departe de ei. Dar, în brațele iubitei, nu uita de prietiniții tăi sau, poate, te prea ține legat? Ia, stăi, să mă rog de dumneaiei!

„Cocconiță!

Deși n-am norocirea de a te cunoaște, dar, de vreme ce Bariț te-a ales de nevastă, știi prea bine că trebuie să fii bună, virtuoaasă și fru-

moasă. Așadar, vei ierta îndrăzneala aceluia ce, cu aceste rinduri, îți turbură plăcerile pe care, poate, tocmai acum le guști în brațele preaiubitului soț. Eu zic *preaiubitului* soț, pentru că nu este mult de când îl ai..., ba, mai bine nu zic, că dacă îți va fi *preaiubit*, apoi știi că nu-l vei supăra cu cererea mea. Să rămâie dar numai *iubitul* soț — nu pentru inima dumitale, ci pentru cererea mea numai. Cererea mea este cam grea pentru dumneata, pentru că Bariț ș-a împărțit inima cu dumneata, și eu cei să-l lași să o mai împartă și cu *alt...* Nu te speria, coconiță, că încă n-am isprăvit cuvântul de tot: nu zic cu *alta*, ci cu *altul*, să-l lași să-și mai împartă inima și cu *altul*. Acel *altul* sint eu, un om mai bun decât îl socotesc alții. Dumneata dau cu socoteala că nu vei fi așa jaluză, încât să nu-l lași ca să-mi dea și mie o parte din inima sa. Ca să nu-ți vie cu greu învoirea, eu nu cei partea aceea pe care a dat-o dumitale, cu schimb, ci o bucată din partea / ce i-a rămas numai lui. Așa că dumneata primești? În nădejde că îmi vei împlini cererea, te rog să nu te superi pe mine de unele ce ți-am zis, cam după obiceiurile de aici, și ca soțul dumitale, uitasăm să zic iubitul soț al d-tale, să nu mă cunoască, eu mă suptinsemnez numai cu două litere.

Al d-tale prea-plecat,

I. M.

P.S. Uitasăm, coconiță, să-ți spui că bărbatul dumitale este cam cosmopolit, adecă om pretutindenea acasă, și că de aceea trebuie să-l ții bine de-aproape, mai cu seamă când vor veni p-acolo neveste de ale prietinelor lui de p-aici. Ce știi sau ce știi?"

Tu, Bariț, nu o să te superi dacă, din când în când, voi trimite câte două, trei rinduri la nevastă-ta. Mi-a venit astăzi chef de glume, ca odată oarecând, cu toate că în vreme ce, pe de o parte, im[i] e urît singur, apoi cu poziția mea cealaltă sint nemulțumit și incurcat. Pricina școalelor, cum s-a schimbat fără vreme, îți va [fi] spus Procop, după o scrisoare a mea din zilele trecute. Încă nu știu ce va fi făcut Obșteasca Adunare, dar cum se va face ceva te voi înștiința eu sau Aron. Spune-i lui Procop ca să-mi scrie în grabă de tatăl lui Leca, după cum l-a rugat și Leca însuși[i], dar să nu întârzie, căci, dacă va fi aci tată-său, Leca o să se răpează la Brașov, poate mai în grabă decât mine.

Dă această scrisoare către nevastă-mea.

Iată abonații. Ei sint tot carii au fost. Numai vreo cinci să schimbi, de la iulie 1. Numerii unde trebuie să schimbi ți-i voi însemna, sau mai bine însemnez numai pe aceia carii trebuie să-i schimbi.

Să scrii:

La no. 25, pitarul Băluță Băcănoiu în locul d-ei Maria Lențina.

— „ — — „ — 26, pitarul Ștefan Romaneanu în locul sârd. Radu Fratosticeanu.

— „ — — „ — 3, capitan D. Conțescu în locul maiorului Cost. Fălcoianu.

— „ — — „ — 15, Ștefan Bengescu a fost scris cu greșală, Gheorghie Bengescu.

— „ — — „ — 43, pitarul Dimitrie Nicolaid iar a fost greșală, Dimitrie Cristofi.

— „ — — „ — 41, scrie pitarul Ghiță Pleniceanu în locul păhar-nicului *Naie Piersiceanu*, care s-a scris de 2 ori. /

Aceste numere sint după numerile ce ți le-am trimis eu. Dar să nu te incurci, că lipsind eu în vacanție, se face învălmășeala dracului. Bagă bine de seamă.

La aceștia mai adaugă noi:

45 pitarul Nicolae Caradă, grafier (sic) la Divan. —

46 d. Gr. Canuș, avocat.

Și aceste numere sint după șirul numerilor mele.

N.B. La no. 20, *Statie Fișec* a murit. În locul lui scrie la no. 20 *Ioan Cost. Fieraru*. Și așa am împlinit numerii acelor ce sau au răposat, sau nu mai vor, și îți mai dau doi abonați. Mă, să nu greșești. Bagă de seamă că la *Naie Piersiceanu* am greșit eu, scriindu-l de două ori, la no. 35 și 41, dar la no. 41 ți-am pus *altul* și îți însemnezi ca nu cumva să lași afară din amîndouă locurile pe Piersiceanu.

Banii îi voi aduce eu, nu mai trageți poliță, că nu mă va găsi aici.

Al tău, *Maiorescu*.

[P.S.] Nu poti să mai scriu astăzi nevestei. N.B. O gazetă nemțească din Brașov, *Kronstädter Wochenblatt*², sau cum o chiamă, „für den H. Andreas Schwab K.K. Agenzie — Staroste, zu Craiowa“, să vie de la 1 iulie, prin foaia ta, la mine. /

¹ Vezi VII, n. 3.

² *Siebenbürgische Wochenblatt*.

XXIII

Craiova, 20 iunie 1841

Mă Bariț!

Am primit scrisoarea ta de la 2 iunie. Tirziu a sosit. Aron mi-o trimisă prin cancelaria Ministeriului Dreptăței și, în loc de a o primi la 15 sau 16 iunie, o primii ieri. Deși viu și eu, dar tot îți răspunz mai în grabă. Abonații i-am trimis. Punturile din scrisoare nu le întrebuița, pină ce nu voi veni și eu acolo, căci, zău, nu-mi aduc bine aminte ce cuprind.

Dar mi se pare că nu o să se facă nimic. Boierii s-au speriat de suma cea mare și nu crez să o voteze¹. Ț-am mai zis că lor nu le trebuiește lumină, le e frică și de zarea ei.

Miloș?² Mi se pare că nu vine de bunăvoie. [...] Însă vorba despre băile de la *Arpatac* [= Vilcele], / pentru ex-gospodarul, a fost numai o¹⁶⁵ perle, nici că a gîndit el de acestea. Cum am zis la început, eu încă crez că ieșirea lui din România n-a fost motivată de buna lui voință. Zăbava lui în staturile Austriei ne va da ceva lumină. Rogu-te, ardei, usturoi și ceapă i-ați găsit destulă? Brînză știu că i-ați dat bună. Fără acele trei, nu șade la masă. Dar pe Gheorgine³ le-a adus acolo cu sine? Pe una o

știu, am văzut-o urmîndu-l de aici la București, înainte de doi ani. Încă p-aici nu s-a arătat generositatea; vezi bine că țara noastră e mică, n-a avut pentru ce să se lingusească. Eu încă i-am fost dat raport cînd m-am înfățișat cu corpul [profesoral]: așa era porunca. La masa ce i s-a dat aici nu m-am dus, că nu-mi era bine. Stătusăm înțepenit în uniformă de dimineața pînă la 2, după 12, și m-am bucurat că am scăpat și atunci. Dar eu, cînd l-am văzut, m-am bucurat mai mult decît atunci cînd vedeam în Viena pe alți monarși, pentru că cesta era Miloș Obrenovici [...] Dar și vienezii or să-l aștepte cu mai multă nerăbdare decît pe Colosul de la Neva.

Lui Țipar să-i spui că viu negreșit.

Demisia încă n-am dat-o; mi se pare că o să o trag încă vreo cităva vreme. Ofiturile o să le aduc eu însum[i].

Pînă atunci, fii sănătos, împreună cu Maria ta.

165°

Al tău, *Maiorescu*. /

P.S. După primirea scrisoarei mele să înștiințezi în grabă pe Țipar că mă duc. Eu îi zisesăm să aducă la Brașov pe frate-meu ⁴. Dar, pe de o parte, el nu va avea haine de a se putea înfățișa vrednic de sine, cu toate că am zis lui Țipar să-i facă, dar mai mare decît asta este că părinții mei or să bănuiască că voi să-l aduc și pe el aici. Dacă îl vor lăsa părinții voioși, să vie și el, și pentru hainele ce îi va face Țipar — un surtuc sau căput, pantaloni, veste 2 etc. — voi plăti eu lui Țipar. Iată, eu pui aici un bilet.

Uitasăm să scriu coconiței tale; ia, stăi!

„Coconiță dragă!

Eu zic „cuconiță dragă“ pentru că mie îmi sînt dragi toate Mariile, chiar și cele necunoscute, și fiindcă crez că toate Mariile sînt bune, am nădejde că nici dumneata nu te vei supăra pe mine pentru că îmi ești dragă. Oh, ce vorbesc eu! Damele știu că se bucură cînd sînt drage multora, ca din ei să-și păstreze cite unul pe o vreme mai depărtată. Dar să lăsăm gluma, cuconiță. Nu uita secretul ce ți l-am încredințat în scrisoarea de deunăzi și vezi ca să-l nu-l afle bărbatul dumitale; este o buruiană — o cunoști — de legat ochii bărbaților, știi dumneata. Mai multe, altădată.

Al dumitale prea bun prietin,

I. *Maiorescu*.”

Ei, Bariț! Cum îți place copilăria mea? Știu face curte? Ce să fac? Trebuie să caut prilejul de a-mi depărta uritul./

166

¹ Referire la soarta proiectului de reorganizare a învățămîntului în Țara Românească. Amănunte la V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. II, București, 1892, p. 212.

² Miloș Obrenovici, domn al Serbiei (1830—1839), posesor de moșii în Țara Românească. A fost în relații diplomatice și cordiale cu domnii principatelor, îndeosebi cu Mihail Sturza și Grigore Dim. Ghica. Cf. Sava Iancovici, *Din legăturile lui Miloș Obrenovici cu Țara Românească*, în *Romanoslavica*, 1962, nr. 5, p. 163—178.

³ Fiicele lui Miloș Obrenovici.

⁴ Vasile Maiorescu (sau Maior), atunci de 21 de ani, studia teologia în Seminarul din Blaj.

250

XXIV

Craiova, 3 noiemvr. 1844

Frater Bariț,

Am primit scrisoarea ta de la 29 VII-vrie [= septembrie] prin Aron, dar atunci nu aveam vreme de a-ți scrie, și mai tîrziu mi-am fost uitat. Tu însă ești bun și ierți pe cei ce greșesc.

Mai intii, îți scriu de gazetă, că stăm rău dacă nu se va face vreo orînduială ca să le primim prin Aghenția austriacă. Comisionarul negoțitorilor de aici mi-a arătat că nu mai poate primi pachetul cu gazetele de la Rușava în traista lor, dacă nu i se va plăti de fieșcare ins abonat cite un fiorin argint. Și eu l-am mulcomit cu făgăduința că pe anul viitor va fi așa, dar făgăduiala a fost *cum restrictione mentali*¹, știind că prenumărății nu vor plăti și nădăjduind că prin Aghenție vom putea face ceva. Așadar, la noaua abonație sau, dacă se poate, încă mai în grabă, gazetele să nu se mai trimită pe la Rușava, ci pe la Sibii, pe la Aghenție, care va trimite plicul la starostea de aici. Lucrul să-l faci astfel: Corban (finul Bălășescului) este feldvebel și expeditor la Aghenție. El este român ardelean și, cu un fras, două, „*laudatoris a longe petitis* c.g. a *fama pervolvante de eius nationalismo* etc.“², poți să-l îndupleci să ostenească a face un plic ori, dacă nici aceasta, a pune numai plicul către mine la poștie, să vie la Craiova. Dacă va fi adresat cătră mine numai, atunci el trebuie să facă singur plicul cătră starostea de aici, iar dacă tu vei scrie pe gazetă „*Siebenbürger Wochenblatt*. An den K. K. Staroste, zu Craiowa“, atunci și pe el, adevă pe Corban, l-ai ușurat de osteneală / și lucrul l-ai dobîndit mai în grabă. Degiaba vorbești tu ¹⁷⁵ că românii, cum plătesc pentru gazete franțuzești prețul întreit, să plătească și pentru gazetele românești cu 3—4 sfanți mai mult, degiaba, căci, ca să judece ei așa, ar trebui cel puțin să fie în cea mai de jos traptă a patrioților, a cunoștinței cuvîntului firesc și a dorinței de a se folosi din cetitul gazetelor. Dar ei, a) nici că știu ce va să zică patrie or nație, b) sînt cu totul depărtați de la natură, c) țin gazete franțuzești numai ca să se vorbească despre ei, că cutare, măăă!! are pe *Siècle* pe *Journal de[s] Débats* pe *Temps*! pe *National*! — are gazete de Paris! Apoi, vezi bine că Brașovul e numai după cuptor.

De aici vei pricepe tu că pînă ce va lumina și românilor, *post nubila Phoebus*³, nu putem aștepta necum generozitate, dar niciuviință, iar acei ce te-ar ajuta și ar sprijini o întreprindere așa de folositoare sînt puțini. Așadar, aflîndu-ne încă în starea copilăriei, trebuie să ne dai toate supt zăhar! Deși aceasta, cu toate noaăle înlesniri, îți vine scump.

Așadar tu, cum vei primi scrisoarea mea, adresează-te la d. Corban⁴, feldvebelul și expeditorul K. K. Aghenției și-l roagă să primească gazetele și pe cele din Craiova și să le trimită cu poșia Aghenției la Craiova. Acum, oricum, tu schimbă adresul și, puindu-le toate în plicul meu, scrie deasupra:

„*Siebenbürger Wochenblatt*“, durch die K.K. Agentie zu București an den H. K.K. Staroste, in Craiova.

Îți zic *oricum*, căci și eu scriu la Corban, altfel nu e procopeală (sic). /

175°

251

Tu poți să adresezi plicul, prin K.K. Aghenție, de-a dreptul la H. [errn] Andreas v.[on] Schwab. K.K. Agenzie Staroste in Craiowa, cu care mă voi înțelege. La județele aceste 5 mă voi adresa eu la profesori și voi mijloci trimiterea lor sau le voi trimite insum[i], din cancelaria mea, supt forma officiosa.

Ridică-ți glasul împotriva *ridiculi metus Hungaror(um) a Panslavismo*.⁵ Dacă ei scriu, de ce nu și tu?

Altădată, mai mult. Pentru *Gazetă* să faci cum am zis; *sed in omnem casum*⁶. Cocoanei complimente,

176

Maiorescu. /

176^v [:] Domnului d. Ghiorghie Bariț, profesor și redactor, la Brașov /

¹ Cu rezerve.

² Tradus liber: privind pe cei care îl laudă de multă vreme pentru sentimentele sale de bun român.

³ Soarele de după nori.

⁴ Între paranteze scris cu caractere latine: „(Corban)“.

⁵ Fricii ridicole a maghiarilor față de panslavism.

⁶ Dar neapărat.

XXV

Craiova, 3 ianuarie 184[2]¹

Prietine,

Și eu astăzi a[...] întorc la Braș[ov...] să-ți mai scriu [...] [*Tenta*]men *criticum* [...] aș fi avut vrem[e...] *Tentamen* [...] mai lungă asup[ra...] mea ce se află [...] încă vreau a[...] putea pișca [...] *Tenta*]mene o am [...].

Doarmă. Era o încercare de copil, care încă [...] de]stul ca să poată face o reformă în grămate[ca] româ[nească] nu, că temeiile aceste nu ar fi și acu[ma ale] mele. Eu mă ții tot de ele, dar *Desertația* [...] în istorie și fiindcă eu acum mă silesc [a] desluși tocmai istoria populilor celor vechi [...] și ai țărelor vecine. Poate să ies cu vreme [...] deosebit. De aceea doresc să mai scriem [...] nu din indemnul meu, ci împins de alții [...]. Tu cu trimiterea *Tentaminis critici* și apoi ce este de făcut cu *Desertația* mea. Tu știi [...] critica ce va ieși din condeiul meu va putea [...] în foaia ta. Ea nu va judeca pe Aurelie² nici [...], ci ideile omului și mai mult decât acele [...]. Limba românească doresc înainte ca să [...] acea carte și să mai fac foaia ta cimpul [...]teri cu minte asupra limbei noastre. Este de mira[re...] împărțiră români în punctul acesta! Ce se vorbește [...] o dată de cătră Eliad aici n-am trebuinci[oasă...], apoi omul acesta vorbește [mai mult] după cite o ide[e] înfiptă în creierii lui decât după natura limbei. El, [du]pă ce ne-a franțozit pînă la stomah, vrea acum să ne italiceze. Pe departe aș vrea să bat ideea aceasta și să viu la temeiul meu: „o limbă nu se va cultiva bine decât ridicată pe picioarele sale și îmbrăcată în vestmintul său“. Socotesc că tu vei găsi privilegiu de a-mi trimite cerufa carte, sau dacă nu, dă-o protopopei să

218

mi-o trimiță el. /
[...] București s-au cules [...] *Gazetei de Transilvania* [i]nceai o vorbă în obște fără [...] tron la deschiderea Obșt[estii][Adun]ări și aș putea trimite

unul [...]. N-am acum nici unul [...] oamenilor de la voi, voi pu[...] ce le-au luat de la mine, o [...]as]upra nebunei încercări vorbe [...]. El își apără pe români [...] ce om ar fi Domnul nostru [...] că am norocire de a-l cu[noaște...] aceste vei putea și tu [...] ce vorbește despre două curți, așa poștește [...] acolo vei vedea starea finanțelor înflorită.

Înainte de vreo trei ani era sumă de milioane datoria țării, și un Ghica³, care era ministrul de Finanțe, a curățit datoria și lasă acum, în Casa de rezervă, peste un milion pe anul 1841. Acesta e un lucru mare în țara asta și dovedește că avem un slujbaș cum trebuie. Acest Ghica se rudește de aproape cu Domnul. Se vorbește și de școale și Domnul arată [că] trebuie să se facă o subvenție instrucției publice. Și asta este de dorit.

Comisia scolastică⁴ ce va fi făcut, de la 23 d[ecem]-vrie încoace, nu știu, dar pînă aci n-a făcut nimic. Cei mai mulți mădulari vin cînd le place și așa nu se poate săvîrși nimic. Eliad socotea că va face munți de aur, acum nu-l mai vede nimeni pe la școală, decît cînd are să-și primească leafa. Așa sint lucrurile la noi. Ce va fi îți voi scrie.

Aron este nemulțumit cu totul. Mai că o să meargă la Iasii. Aici îl tot poartă cu vorba și omul este foarte strimtorat. Așteaptă să treacă sărbătorile și apoi să facă cea din urmă hotărîre. De la 19 d[ecem]-vrie n-am nici o scrisoare de la el.

De ce nu-mi mai scrii tu de la Blaji cite ceva? Eu primii mai dăunăzi o scrisoare de la Iosephus Popp și de acolo înțeleg că în Blaji sfișie intriga⁵. De la Țipar n-am scrisori din vara trecută.

Încă doi abonați:

43 pitarul Dimitrie Cristofi

44 d. Petre Ploașoreanu⁶ /

218^v

¹ Foaia 218 e parțial ruptă. Redăm ceea ce se poate citi. Datarea scrisorii, după cuprinsul ei (vezi n. 2 și 4).

² Ardelean Aurelie, pseudonimul profesorului blăjean Iosif Many. Cf. și I. Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania*, în *Studii literare*, vol. IV, 1948, p. 176—197.

³ Alexandru Ghica, în mai multe rînduri ministru de Finanțe („mare vistier“) în Țara Românească. Va intra în aceeași calitate în componența guvernului constituțional al lui Constantin Cantacuzino din 1848 și — pe timpul domniei lui Barbu Știrbei — va ocupa portofoliul justiției.

⁴ Cf. V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. II, București, 1892, p. 195 sq.

⁵ Nemulțumirile care vor isca la Blaj conflictul dintre clerici și episcop se manifestă încă din 1841—1842. Amănunte la G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924, p. 45 sq. (vezi și XXXII, n. 9 și XLVI, n. 57.)

⁶ Sfirșitul scrisorii lipsește.

XXVI

Socola, 1 februarie 1843

Frate Bariț,

Trece timpul iernei și noi, aici, n-am văzut-o cu ochii. De două ori a fost nins puțin, înainte de Crăciun, dar s-a topit îndată. Crez că în mijlocul lui ianuarie mugurii s-au înflat, mișșorii au ieșit, graurii

au venit și cocostireii? Mai tot ianuarie am avut zile frumoase de vară și ploii calde pintre ele. Dacă nu va ploua mai mult, oamenii se tem de secetă.

Dar să vorbim de *Antipapadopulul* meu. Ți aduci aminte că, încă fiind în Brașov, mi-a fost scris Aron că Papadopulul, grecul din București, protecat odinioară de *Mihilache* (sic) Ghica, în *Curierul de ambe sexele*, își bate joc de Maior, Clain, Șincai¹? Știi că mă poftia ca să-l spăl cu oțet și usturoi, fără nici o grije? În zilele trecute, pusăi mâna pe articolul lui și-i făcui critica ce, iată, ți-o trimet, în *trei coale* scrise cam des. Te rog ca, cu cel dintii număr, să începi a o publica². Socot că n-am făcut nimic peste cuviință, cu toate că, de multe ori, mă imboldia demonul satirei să-l iau în ris, de care este vrednic. De cumva ți va veni vreo *replică* de la el, dacă va fi ocăritoare și cu numele meu întreg, vei face cum te va povățui înțelepciunea și moralul tău. Grijește să nu se facă greșale.

177 Murășanul știu că ș-a perdut capul, după proverbul românesc *sînt încă cu capul*. Am cinste a-i cunoaște pe iubită-sa. Zilele de miere au trecut, / rogu-te, spune-i să se uite în oglindă... Cu toate acestea, eu sînt dator a da Murășanului Andrei o gălușcă de cele românești, că într-un bilet, ce-mi băgă în gazete, zice că se află cu scumpul nostru prietin, dr. Vasici, și apoi nu-mi spune cum se află, ce a isprăvit? M-am mirat că și tu mi-ai băgat o dată ori de două ori bileteri în gazete, fără a-mi scrie ceva despre dumnealui, cînd știi cît sînt de simțitor pentru starea în care se află³. Te rog dar, cu cel dintii privilegiu, să-mi scrii.

Eu i-aș fi scris de mult, dar am tot așteptat ca să-i fac o mîngăiere, deși mică, dar tot nu nefolositoare, în împregiurările sale. De patru ori am fost la Cuciureanu⁴ și numai o dată am găsit pe frate-său⁵. Apoi tu știi că eu sînt afară de tîrg și, pe jos, merg un ceas pînă la Academie, căci aproape este și Cuciureanu. Dar fratele Cîmpeanu (Maler)⁶ a fost, i-a dat de atunci scrisoarea pentru mine și, cum a deschis gura pentru *ceea, știi*, Cuciureanu a răspuns că de mult avea de gînd, și l-au însemnat numaidecît în lista celor ce au să se numească mădulari în sesia viitoare. De cînd sînt eu aici, n-a fost nici o sesie, căci s-ar fi numit. Au alte lu-
177 cruri grele și pe aici... / Dumnezeu... Așadar, incredințează-l că, negreșit, se va numi mădular, și în scurtă vreme. Eu am așteptat să-l surprinz deodată, dar acum îi spun și atîta.

Atît domnului Vasici cît și doamnei complimente de la mine și nevastă-mea. Nevastă-mea mă tot întreabă ce s-a ales cu pricina, și eu dau din umere, dacă voi nu-mi scrieți. Spune d. Vasici că Cuciureanu se însoară în zilele aceste. Ia pe fata unui boier, Tufescul, cu venit de vreo 600 # pe an. El putē face altă norocire, dar este om cu minte și nu se înfundă în putrejunile cele de sus. Va trimite domnului Vasici și *Poeziile* sale și o carte ce mi se pare că pînă astăzi va fi ieșit de supt tipar, despre spitaluri⁷.

Ce face mititica dumitale? Dar ce face și Marioara⁸ ta? Socot că pe la acest februarie sau martie ți va crește familia. Nevastă-mea îi pofteste noroc și sănătate, se înțelege că și eu. Tot aceste, de la amîndoi, la amîndoi Murășenii. Andrei cere ca să vă scriu multe, multe. Cînd

aș avea să poci da vreo icoană frumoasă despre cele de aici, negreșit că [cu] bucurie v-aș împărtăși-o. Cît bine am aflat, vi l-am spus cînd am venit de mi-am luat familia. Aceste două țări au o stare curioasă și le poți asemăna cu nește coconițe, adecă de cele *bune*, care, la cea dintii înfă/țișare își răsipesc toate grațiile, avînd, pe semne, puține, încît 178 cine le va judeca după întia întipărire, care este totdeauna plăcută, se va înșela groaznic. Din cite v-am spus, țineți aceea că școala merge mai bine decît cea din Țara Românească și profesorii sînt mai vrednici decît acolo, dar stilpii se elatină mai tare și aici; într-un *nu* se prefac toate și să zidesc și să nimicesc.

M-aș mai înturna la icoana cu coconița, aș mai zice că, după întia gustare, te desgustezi de ea, dar, ca să bage cineva vina curtezanului care, poate, se dezgustă pentru că îmblă cu mai multe, vasăzică din vina sa — mai bine tac și-mi mininc pînea mea, în sudoarea mea. De politică nu vă scriu, căci le știți pe acolo bine. Și aici... Dar mă grăbesc, că nerăbdarea este mare și aici, în toată țara.

Fiți sănătoși! Ce face Götter cu gazeta?⁹ Îmi vine să-i trîntesc de morți, că foarte rău o primesc pe a lui. Dar și tu, în loc de n-ro 2 al *Gazetei*, mi-ai trimis n-rul I și *Foaia* I. Însă am cetit de la Cîmpeanu. Cîmpeanu trimite complimente domnului Vasici și ție.

Iertați-mă de grabă,

I. Maiorescu

[P.S.] Mi[-i] dor de Țara Rom.[ânească.] /

[F. 177, sus:] Mălinescu acum *ban*, nu *caminar*, mi-au zis să te întreb: cum ar putea el trimite o sumă mare, ca la 100 exemplare [din] *Istoria* lui P. Maior, ca să le împarți tu în Ardeal¹⁰. El le dă gratis și lasă la voia ta *cum* să le dai. Vrei să primești? Răspunde-i de-a dreptul dumisale, în grabă. Dă și pentru Țara Românească.

¹ Grigore Papadopoulos, cărturar grec cu studii făcute în Occident, și-a permis să critice *Lesiconul de la Buda* (vezi *Desertație pregătitoare la „Dizionarul românesc, lătinesc și elinesc”*, în *Curier de ambe sexe*, periodul IV, 1842—1844, p. 33—37, 50—64 și 109—113).

² Apare, semnat cu inițiale, în *Foaie pentru minte...*, nr. 11, p. 81—85, nr. 12, p. 89—93 și nr. 13, p. 97—101, cu titlul: *Anti-Papadopulul sau autorii „Dicționarului, de la Buda” apărați în contra domnului Gr. Papadopulu*.

³ Pentru amănunte, vezi în acest volum corespondența Aron Florian către Bariț, XV, n. 5.

⁴ Mihail Cuciureanu, autor a două volume de versuri: *Poetice cercări* (1839) și *Poezii* (1840). Cf. *Istoria literaturii române*, vol. II, București, 1968, p. 586—587.

⁵ Gheorghe Cuciureanu, medic primar al Spitalului central din Iași, viitor prim-secretar al „Societății medico-istorico-naturale” din Moldova. Era membru al „Societății politehnice” din Bavaria și doctor în filozofie al Universității din München. A organizat serviciul sanitar moldovean. Ulterior a fost ministru al Instrucțiunii Publice și membru al Academiei Române. Asupra activității și vieții sale cf. Gheorghe Crăiniceanu, *Literatura medicală românească. Biografii și bibliografie*, București, 1907; Dan Bădărău, *O sută de ani de naturalism în România*, Iași, [1930]; *Contribuții la istoria medicinei din R.P.R.*, București, 1955.

⁶ Petre Cîmpeanu (alias Mahler sau Maller), profesor ardelean stabilit la Iași, unde ocupă, între altele, postul de „inspector al școalelor publice”. Autor de manuale școlare, articole de popularizare a științei, dar, mai ales, fecund traducător de schițe și nuvele publicate în periodicele ieșene.

⁷ Cartea medicului Gheorghe Cuciureanu, *Descrierea celor mai însemnate spitaturi din Germania, Angliera și Franța, spre introducerea planului pentru urzirea unui spital central în Iași*, Iași, 1842, avînd însemnătatea ei în acel timp, dar puțin luată în considerare de urmași. Pavel Vasici o recenzează în nr. 50, p. 393—396, al *Foii pentru minte ...* din 1843.

⁸ E vorba de soția lui Bariț, Maria Velisar, cu care s-a cununat în 25 ianuarie 1841. „Mititica“ este Victoria, fiica lui Bariț. Altă fiică, Aurelia, se naște la 20 martie 1843.

⁹ Revista beletristică germană, editată la Brașov de Johann Gött, *Blatter für Geist, Gemüth und Vaterlandeskunde*.

¹⁰ Iordache Mălinescu a reeditat, în 1834, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Noua ediție cuprinde câteva interesante considerații introductive.

XXVII

Iași, 1843, april 29

Frate Bariț,

Te vei fi mirat și tu că n-am răspuns mai curînd la scrisoarea Popasului, ce mi-a trimis-o cu înțelegerea ta și a d. Vasici. În scrisorile ce trimit către dînsul, vei afla dezvinovățirea; el ți le va ceti.

Mult m-am mîhnit, frate, văzînd grabnica moarte a părintelui Rusu¹; în adevăr, bieții români nu prea au noroc de bărbați aleși. Stomahul nostru, orișicum, în climatele aceste, s-a făcut mai mistuitor, mai tare. Delicat, cu venirea aici, el, în stîncele îndărătniciei și ale nestatorniciei din principate, s-a tocit, s-a ferecat. Dar bieții ardeleni nu se bucură de acel aer schimbător, ca noi. M-am bucurat însă, văzînd că statua lui, după cum încredințează canonicul Ț.[ipar], se va deplini.

N.B. Oare Rusu a fost primit prenumărația la *Geografie*,² din Craiova? 52 de exemplare erau să meargă acolo. Orișicum, mie, cînd vei trimite cărțile la Iași, dacă le trimiți tu, să-mi trimiți un exemplariu pe velină și, de nu voi fi pus în lista de la Blaji, pune-mă și voi plăti aici. Asemenea, scriînd lui Țipariu, zi-i să deie un exemplariu la fratele meu și-l voi plăti eu.

Tu îmi scrii de 20 f.C.M., că aș avea să-i prînesc! 40 f. C.M. am dat d. Vasici, și acești 40 fiorini sînt ai tăi, nu ai mei, pentru gazetele din Craiova, căci socot / că tocmai 120 dozăceri (sic) argint lipsesc la suma ce trebuie să ți-o trimită Chiriță; apoi, așa ne-am înțeles noi. Ți-a trimis Chiriță banii? Eu l-am spălat într-o scrisoare urît și el mi-a răspuns, în duhul lui cel spărios, însă tot prietinește. Iar nu știu dacă ți-am scris ca, pentru gazete, să te înțelegi cu pitariul Ioan Diculescu, inspectorul temniței din Craiova, acela despre care vorbesc în scrisoarea către Popasu, că a vorbit cu Bibescu pentru mine. Eu i-am scris și mi-a răspuns că bucuos va face tot ce va putea. I-am scris încă în postul Crăciunului trecut.

Nu-mi scrii niciodată cum se simte Țipariu supt brîul roșiu și dacă, după denumirea sa, s-a uitat în o oglindă, să vadă dacă este tot acel din sara trecută?³

Vacanția se apropie și noi abia de o săptămînă am început semestrul, căci ne-am tot minat cu examenul public de la 18 martie, pînă

joi după Paști, vrînd Vodă ca să vie și el, precum a și venit. Dar eu îți pomenesc de vacanție: a) pentru că noi vorbiserăm să vii tu pe aici, să vezi Iași, b) pentru că nu știu ce se va alege cu mine, căci, dacă va fi / 181° să mă mut iar dincolo, apoi din București o să mă răped pentru vreo două zile la voi, singur. Aș vrea atunci să se afle și Țipariu pe acolo, să ne mai înțelegem.

De s-ar întîmpla să vii tu aici, și poți veni, apoi eu, și de voi trece dincolo, pînă pe la mijlocul lunii iunie, avînd a face examene, voi fi tot aici. Prin urmare, tu să te grăbești a veni pe atunci. Oricînd vei veni, să tragi la Academie, la fratele Cîmpeanu, fără nici o sfială, dar nesmintit la el și nu la altul. Noi am vorbit pentru aceasta. Cauza este că tu nu cunoști oamenii de aici și cei tineri sînt toți exaltați, mai nici unul cu vreun caracter mai bărbătesc, iar cei bătrîni sînt sfișiați în partide politice. Cîmpeanu trăiește cu toți bine, fără însă a se ținea de vreo partidă. Cu toate casele cele mari este bine, asemenea îl respectează și tinerii. El te va face cu toți cunoscut și, imblînd cu el, te vei recomînda și oamenilor guvernului, în vreme ce cu cei tineri nu vei fi plăcut la mulți.

Eu, ca unul ce nu șed în tîrg, nu-ți pot fi de vreun ajutoriu deosebit; apoi sistema mea de acum, peste tot anul, a fost să rămîi cu totul necunoscut. Dar n-am putut rămînea, căci, cu examenele semestrale, mi-a mers fără voia mea numele și mulți boieri mari vor să-mi aibă cunoștința. Eu însă nu mă duc pe la ei. Vornicul Alecu Sturza, / cel mai 182° virtuos în toată aristocrația de aici, a venit el de mi-a făcut vizită și a întemeiat cu mine un prieteșug strîns. Prin urmare, am fost silit să mă duc să-l vizitez și eu. Mai este un Toader Sturza, care asemenea dorește să mă vadă, și alții, dar eu nu o să mă duc pe la ei.

Venînd pe la Roman, să nu cumva să lași nevizitat pe doctorul Teodori⁴. Să tragi la el și apoi să vezi om! Dar să tragi, că eu n-am făcut-o și s-a supărat. El îți va da introducerea pentru Iași. La Bacău să cauți pe *Aslan*⁵, cu care te-ai întîlnit la Brașov. La Bacău este profesor *Platon*⁶, la Tîrgul-Frumos — *Verdeanu*, prof.⁷

Tu ai cere noutăți. Eu zic numai că, în săptămîna cea dinainte de a Paștilor, de la 27 martie încoace, pînă la 1 aprilie, cînd s-a închis Adunarea, au fost dezbateri serioase pentru școală.

Plînge, frate, că numai cu 2 voturi a biruit estimea școalelor românești sau, mai adevărat, a Academiei. O sumă de boieri au cerut să se propună toate științele în limba franțeză!! și numai în clasele încep.[ătoare] românește. Socotește că, între acestiia, a fost / și un epitrop sau 182° efor, *Grigoriță Ghica*, nume cunoscut, ba zi toată epitropia, căci Șuțul, știînd de aceste înainte, nici n-a venit în zilele acele la adunare. Apoi al treilea, Lupu Balș, de cînd e în opoziție, nici nu se amestecă la școală. Vorba veni, cu privilegiul budgetului de anul trecut, să se primească sau ba? De aici atrîna budgetul școalelor pe anul acesta și ființa Academiei. Partida celor ce nu încuviința budgetul, pentru că limba românească nu este în stare de a se propune științe în ea și trebuiește cea franțezească („ca copiii nostri să poată intra în slujbe, pe la *Odesa*, *Petruburg* și *Viana*“ (sic)⁸; așa ziceau ei), această partidă să fi numărat abia 9

mădulari, a fost sprijinită, la darea votului, de cealaltă, care nu este mulțemită cu sistema de acum și cu direcția. Această din urmă cerea limba românească în altă sistemă, dar ce folos, că voturile se dau pentru primirea bugeturilor și aici s-au unit toți. Abia cu 2 voturi a biruit și a scăpat Academia!! Negruții era în partida cea nemulțemită cu sistema și cu direcția, dar, / cu toate aceste, n-a zis măcar un cuvânt întru apărarea limbei naționale!! ca să nu se spargă opoziția. Vornicul Alecu Sturza, de care ți-am scris, și hatmanul *Al. Aslan*, pe care l-am văzut întâia dată la tine în casă, înainte de plecarea mea — acești doi au fost îngerii apărători ai naționalismului, carii au arătat că blestămul neamului, din generație în generație, va însoți pe cei ce vor să gonească limba naț.[ională] din școală. Cea [mai] mare dispută a fost la 29 ori 30 martie. Majoritatea, în urmă, a votat mulțumire lui Asache.

Mă! Frige-i puțințel în *Gazetă* și laudă și pe cei doi: Alecu Sturza vornicul și hatmanul *Al. Aslan*, apărătorii⁹.

Asache era de față și a vorbit și el cu toată puterea cuvintului, și așa abia scăpă școala. Trist lucru, frate. Atinge și de cei ce zicea: „să poată intra copiii noștri în slujbe, pe la Odesa etc., ca franțozii“, ca cînd patria n-ar avea nevoie de ei. Atinge că și un episcop etc. /

Ce-ți face fata? Și cocoana? Mă bucur, dar m-aș fi bucurat mai mult cînd ai fi avut un voinic, însă nu e tîrziu. Complimente de la nevastă-mea,

I. Maiorescu.

P.S. Primii scrisori, în urmă, din Țara Românească. După examen viu la București și de acolo la Craiova. Cetește scrisorile către Popasu. De la 20 iunie să nu mai trimiți gazetele mele aici, ci să le ții la tine, căci din București eu singur o să mă răpez la voi pentru 2—3 zile. Dar nu uita, că și în anul trecut mi s-au smintit numerii. Serie lui Țipariu ca să vie la Brașov, pe la sfîrșitul lui iulie, căci atunci voi fi și eu la Brașov, ca să vorbim. /

¹ Ioan Rusu. Cu privire la activitatea sa cf. V. N e t e a, *Un scriitor transilvănean premodern. Contribuții și precizări la cunoașterea vieții și activității lui Ioan Rusu*, în *Limbă și literatură*, XII, 1966, p. 85—97.

² *Icoana pămîntului*, apărută în 1842.

³ În 1843 Cipariu a fost făcut canonic.

⁴ A. Teodori, medic la spitalul din Roman. În 1825, împreună cu tatăl său, parohul Ioan Teodorovici, colaborează la *Lexiconul de Buda*, începînd cu litera I, „cu cea mai mare strădanie“, după cum se specifică în prefață. În teza sa *Dissertatio inauguralis medica de valetudine literatorum* (Viena, 1826) se ocupă de maladiile oamenilor celebri care au dus o viață sedentară, recomandînd remedii.

⁵ Ispravnicul ținutului, hatmanul Alecu Aslan.

⁶ Constantin Platon, profesor la școala publică din Bacău. În 1845 tipărește la Iași un *Manual de gramatică română*, prelucrare „după cei mai buni autori“.

⁷ Ioan Verdeanu

⁸ Sic pus de I. Maiorescu.

⁹ Bariț publică în *Gazeta de Transilvania*, VI, 1843, p. 150 o corespondență din Iași, datată 30 aprilie, referitoare la dezbaterile din Obșteasca Adunare a Moldovei asupra limbii de predare în școlile superioare ale țării, subliniind faptul că a învins părerea partidei naționale, sprijinită de Alecu Sturza, Alecu Aslan și Asachi.

Frater Bariț!

Fiindcă mine pleacă posta austriacă, eu mă grăbesc de astăzi a-ți răspunde la scrisoarea de la 13 mai, care totodată va fi răspuns și la a lui Costache¹, de la 10 mai. Din scrisorile mele veți fi putut voi vedea că eu mă feresc de orice înjosire ce ar putea cădea pe numele meu. Grijiile ce le aveți despre siguritatea mea le respectez, ca pe unele ce derază numai din dragostea voastră către mine, însă mă veți ierta să vă spun că sînt fără temeii. Nici nu poate fi alăturare între starea în carea se afla Murgu² și între aceea în carea mă aflu eu. Murgu, după ce l-a întrebat Poienarul — numai l-a întrebat — nu cumva ar primi catedra de filozofie cu 6.000 lei pe an și, dacă primește, să înștiințeze, ca să i se trimită de cheltuială, n-a răspuns mai bine de un an nimic, ci s-a dus numai la București și și acolo după ce Poienarul, făcîndu-i vizită, l-a întrebat dacă primește sau ba, el se tot codea, zicînd că este hotărît să meargă acasă. Aceasta o făcea ca să-l roage mai mult, neștiind că oamenii de aici, carii poate sînt cei mai diplomatici de pe lume, niciodată nu te vor lăsa să pricepi că ei te socotesc de trebuincios, ci totdeauna fac ca să îndatoreze pe acela căruia îi fac așa, ca acesta să socotească fapta lor ca o mare grație. Eu cunosc pe oamenii cei de aici pînă în măruntaiele lor. Mulți mi-au arătat că n-aș avea destulă cunoștință despre oamenii de aici; și oare pentru ce? Pentru că eu n-am făcut cum fac ei, eu nu m-am ciocoit niciodată.

Datoria noastră este ca să îndreptăm caracterul nației și dacă noi ne vom face ciocoi, apoi nu numai nu ne ajungem scopul, ci încă îi întărim în părerea lor, că ei fac bine. Înțelepciunea nu cere de la noi ca venind în țările aceste să ne prefacem cu totul, ci numai să ne acomodăm după slăbiciunile lor, fără a ni le însuși. Totdeauna, mai ales de 5 ani încoace, am lucrat după temeiul acesta și de aceea totdeauna am fost iubit de toți cu cîți am trăit. Toamă înțelepciunea aceasta mi-a dat un renume, care pe nește capete înguste le-a înțepat pînă în ficiți. / ¹⁸⁵ Și cei ce se prefac cu totul, însușindu-și caracterul lor, și cei ce nu se acomodează cituș[i] de puțin, imblă pe extreme și nu folosesc nici altora, nici sieși. În categoria dintii, ca să-ți dau și exemple, stă Bălășescu³, în cealaltă Murgul. Deosebirea este numai că acela, neavînd nici soliditate, nici moral, nu este iubit de nimene, cînd cestalalt, avînd moral și soliditate, este laudat de toți exaltații. Eu însă mă îndoiesc de soliditatea lui.

Cît pentru poziția mea, eu măcar că am prepus că sînt hotărît să mă întorc, totuși manevrez încă după impregiurările pe care le cunosc, pînă cînd voi putea. O restatornicire solenelă, *dechiarată în public*, nu poți aștepta de la acești oameni și eu nici n-am ambiția aceasta și nici nu-mi folosește nimic, dar de înjosire mă feresc. Așadar, mijlocul va rămînea și aici. Cea dintii poate să fie dacă prințul nu va pleca, cel puțin înainte de 20 iunie, din București. De cealaltă fug și nu o voi primi niciodată.

Cît pentru siguritate, mai zic o dată să n-aveți nici o grije, căci chiar să plec numai după acea scrisoare a Poienarului, n-am nici o grije, cînd prințul a declarat că mă va aduce înapoi și mitropolitului și craiovenilor. Eu însă mai aștept pînă la 15—20 iunie altceva. Spune Popasului că a veni pe la Oituz acasă, apoi la București, apoi înapoi la Brașov și de acolo la Craiova, nu pot. Dar din București pot hotări.

Înainte de a veni la întrebările tale, te mustru pentru ce nu mi scrii nimic de fratele Vasici, cînd eu te-am rugat să-mi scrii totdeauna. Diploma de mădulariu al „Soțietății naturale“ de aici, pentru d. Vasici, este la mine împreună cu cartea Cuciureanului despre spitaluri. Cum să i le trimit? Astăzi vine aici Cîmpeanu și vom hotări. Socot să-i trimitem diploma prin postă, și va fi cît mai curînd. Mîngie-l cu aceasta. Doamnei, 185° din partea noastră, complimente și curagiu. /

Eu nu știu ce carte aveți nevoie voi acolo. În „*Arhiva rom. [ânească]*“, tom. I, pagina 133 sînt cuvintele aceste: «Nu vorbim nimic de dd. jurnaliști, din carii, afară de d. Bariț, nici unul n-au binevoit a insera, în dosul foilor dumilorsale, măcar o banală înștiințare a publicării *Arhivei românești*» etc. Cum înțelegeți tu aceste?

Știam de atunci că ți s-au sevestrat nește numeri în București, ba încă Aron îmi scrie: „Din cînd în cînd se sevestrează cite un număr din gazeta lui Bariț“. Întimplarea nu o voi adscrie Bibescului, ci poruncei lui Ghica⁴, date cătră censură „ca orice va fi despre [...] principate să arate mai întîi Domnului“ etc. Dacă nu se arăta, poate, însă numai poate, ar fi trecut, căci trebuie să știi că nu de aici, ci de acolo se priveghează lucrurile noastre. Aici s-a cetit n-rul din mînă în mînă, fără a se face cea mai mică mișcare. Mălinescu era îngrijat, și l-am odihnit. *Om*ul de care mă întreb este cu trupul și sufletul a aceluia care-l *nutrește*, apoi întimplarea cu tată-său la 1819, mart 23, la Congres sau mai bine la Manheim, este o rană nevindecată în inima lui.

D[omnul] [...] ⁵ de care îmi scrii, ție, pentru F[oaie?] îți este foarte folositor, și de aceea, îi ești îndatorat și, prin urmare, noi toți. Dar este exaltat, este băgat în relațiile politice de acum în contra lui V. și pentru M. și se ajută cu *omul nutrit*. Îi lipsește mult ca să poată pătrunde prin vîlul diplomaților. Eu am rară întîlnire cu el. O dată a fost aici la mine numai. Astăzi aud că iar vine. De altmîntrelea, între tinerii moldoveni este cel mai bun, numai să se așeze. M..., pentru care imblă, este omul cel mai slab din lume și numai încurcătura ar face, cînd ar mai veni 186 înapoi, dar nu cred. /

Noi, oarecarii, însă puțini, am descoperit că V. a triumfat și ne bucurăm. Înțeleseserăm, însă nu este știut încă în public, că mitropolia va rămînea vacantă 5 ani, în care răstimp pompoasa biserică și alte zidiri ce se țin de ea se va mîntui; asemenea, datoriile se vor plăti. Așadar, la noi trebile sînt liniștite și ne bucurăm. Magnatul, pe care o corespondenție din Iasii (am înțeles îndată că este de la *Narrateur Identique*⁶) ți l-a recomandat, nu este tocmai așa cum se zice acolo. Înștiințătorul s-a prea grăbit și, precum ți-am zis mai sus, nu cunoaște tainele diplomatice⁷.

Consilierul rusesc de stat, d. Alexandru Sturza⁸, de alaltăieri, de la 28, se află aici, în Socola, la palatul cel de vară al Măriei-sale, unde șade împreună cu Măria-sa. Bărbatul acesta are renume europesc de cînd cu cartea sa, carea au înriurit lucrările mădularilor Congresului de la Karlsbad, de la 1819, și în urma căreia s-au făcut nevăzut din Germania, ca să nu o pătească, ca Coțebue (sic).⁹ Simbătă, în ajunul (Rusalelor)* Duminecei mari, au fost împreună cu Măria-sa la priveghiere, în beserica Seminariei de Socola. În Dumineca mare a fost asemenea la [sfînta] liturghie, tot acolo, în care zi, din voința Măriei-sale, s-au făcut slujba grecește, pentru că domnul consilier, măcar că este român, nu cunoaște limba românească. De altmîntrelea, Socola este singură aici, în Ieși, în carea se ține slujba numai în limba românească și numai în anul ce trecu, la [sfîntul] Nicolaie, un om oarecare au slugit întîia oară rusește! Domnul consilier, după cum se aude, are să viziteze mai multe mănăstiri din țară, la care poate că va merge și Măria-sa. Unii zic că ar avea de gînd să meargă d. consilier la Constantinopol și de acolo la sfîntul mormînt; alții vor a crede că au venit în trei diplomatice. Destul că acest înalt oaspet au tras luarea aminte asupra sa. / 186°

[F. 185, stînga, P.S.] Bariț! Vină, dacă poți, că nu te vei căi. Pînă la 8—10 iulie voi fi aici, dar tu vină mai în grabă, ca să petrecem aici mai mult. La București vei merge cu mine.

[F. 185v—186, sus:] Monumentul! Nu știi tu că, pe cînd în cauza Serbiei se mișcă Europa, fineța diplomaticeii puteri vecine trebuia să ridice în picioare toate elementele cu care putea împune și da auctoritate pretinderilor sale înaintea Europei? Și că, prin urmare, a voit să arate că are simpatii la Dunăre? De aici stăruirea să se ridice statua — o stratagemă¹⁰. Ce era să facă Bibescu? / 187

¹ Cumnatul lui I. Maiorescu.

² Eftimie Murgu, pînă în 1836 profesor de filozofie la Academia Mihăileană, a fost obligat să plece de aici, datorită ideilor sale revoluționare. Despre activitatea sa cf. G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937. Asupra operei cf. Eftimie Murgu, *Scrieri*, ediție îngrijită, cu o introducere și note de I. D. Suci, București, 1969.

³ Nifon (Nicolae) Bălășescu, profesor ardelean stabilit în Țara Românească, autorul unei gramatici românești și a mai multor dicționare. În 1848 e arestat la Sibiu, alături de A. T. Laurian, fiind membru al Comitetului național.

⁴ Mihail Ghica, mare vornic dinlăuntru.

⁵ Un cuvînt șters, indescifrabil.

⁶ Psedonimul lui N. Istrati.

⁷ Omul foarte folositor foi și „exaltat“ este probabil N. Istrati. V = Veniamin Costache, M = mitropolitul Meletie. Alte amănunte în legătură cu disputele la care se referă I. Maiorescu la V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. II, București, 1892, p. 242.

⁸ Văr cu domnitorul Moldovei, fervent apărător al ortodoxismului. Asupra vieții și activității cf. A. I. Negrescu, *Alexandru Sturza*, în *Viața*[...], II, p. 27—37.

⁹ N. von Kotzebue, Consul rus la Iași.

* Aici nu zic Rusale, ci *Dumineca mare*.

¹⁰ Pasajul se raportează la Miloș Obrenovici și apetiturile sale megalomane.

Frate Bariț,

Eu ți-am fost scris că la 28 mai a venit aici consilierul rusesc, Alexandru Sturza, patronul rectorului seminariului de aici. Cu ce inimă să-ți mai scriu și cele ce s-au făcut de atunci? Încă din ziua în care ți-am scris, a hotărît Măria-sa să tragă seminariul iarăș[i] de supt Epitropia învățăturelor publice. Eu simțisem de mult că rectorul a scris pe la mitropolitul de Chiev, pe la numitul Sturza și pe la alții, din Rusia, că el nu poate face nimica cu seminariul, și prin urmare, sau să-i deie lui voie de a se înturna la Rusia, sau să *facă vreo orînduială pentru seminariu*. Aceea ce simțisem eu o mărturisește el acum, fără sfială. Pentru ca să vezi mai în grabă ce s-a făcut, iată că Măria-sa, printr-un ofis cu datul de la 2 iunie, numește pe Alexandru Sturza epitrop al seminariei¹, și fiindcă el nu șade aici, ci peste vreo câteva săptămîni se întoarnă la Rusia, îi dă voie ca să-și numească un locușitor, pe care-l va socoti vrednic și să înștiințeze pentru aceasta pe Măria-sa. Măria-sa, prin acest decret, se orînduiește și *pe sine* epitrop lingă consilierul! Și-l roagă ca de acolo, din Rusia, să *înștiințeze pe Măria-sa* despre măsurile ce le va lua pentru reorganizarea seminariului!! Măria-sa zice că postul de epitrop¹⁸⁹ II îl va ține / Măria-sa pe lingă consilierul, pînă la alegerea unui nou mitropolit (adecă după 5 ani).

Tot documîntul acesta este vrednic de însemnat, este scris franțozeste, dar s-a tradus și în românește, și am și eu o copie, care acum este la Cîmpeanul. Să vedem dacă d. Istrate nu va fi plecat la tine, apoi îl voi alătura pe lingă scrisoarea aceasta, ca să ți-l aducă, împreună cu diploma fratelui Vasici.

Lucrul a făcut o tristă întipărire în toți; profesorii de aici, cei mai cu caracter, își dau demisiile îndată, la 1 iulie. Se înțelege că eu cel dintii, mai cu seamă că am dechiarat îndată că nu mai șez.

Asache este opărit cu totul. Am avut și alaltăseară o întrevorbire cu el aici, în grădina lui Vodă, și apoi la mine acasă, pînă tirziu, la 10 1/2. Ne temem să nu cumva să vie și Academia supt o asemenea inspecție.

Cetește la *Burckhardt*² despre congresul de la Karlsbad de la 1819. Acolo se vorbește de broșura consilierului, în care autorul arată că în războiul de la 1812 Dumnezeu s-a slujit cu Rusia ca cu un mijloc de a îndrepta pe Europa cea stricată și a o aduce la adevărata credință etc.!¹⁸⁹ Alătură pe lingă aceste / și vorbele rectorului, despre care scr[ie ga]-zeta³ lui Göt.

Unde o să ieșim noi, D-zeu știe!

Asache mă asigurază, la facultate[a] filozofică, de un post cu 8.000 lei pe an: Catedra de istoria universală critică și a patriei, apoi și la gimnaziu, retorica. Dar aceste între noi.

Alaltăieri, la 9 și 1/4 înainte de amiază, a plecat Măria-sa împreună cu noul epitrop [al] seminariei ca să viziteze mai multe mână[stiri], pe la care vor zăbovi ca vreo 20 zile și [se vor în]turna pe la Simpetru. Tot în ziu[a] [...] făcut cunoscut atît epitropiei [...] cit și rectorului formal [...] a lucrurilor.

Se aude că noul epitrop al [seminariei va] fi orînduit locușitor pe Alecu Balș; primește postul de epitrop [în] locul lui Grigoriță Ghica [...].

N-ai putea veni aici cu d. Istrate? [...] /
[În] ofis către noul epitrop, Măria-sa se suptscris: „Al exselenției voastre *prea plecată și prea ascultătoare* slugă, M. Sturza“.

Ei, Bariț, meditați și voi, și dacă aveți [...] în ochi.

[Excelen]ța-sa epitropul rupe citeva românește [...]. Copilăria și o parte a juniei [le-a petrecut] în Moldova, dar apoi au uitat ro[mânește]. Știe însă bine rusește, grecește, franțuzește, ..., n]jemțește. Se spune aici că Exselen[ța-sa și-a c]iștigat merite pentru Rusia [...]. /

[F. 189, sus, P.S.] D[omnul] Ist[rate] nu pleacă încă.

¹ Pe baza relatărilor lui Maiorescu, Bariț publică în *Gazeta de Transilvania*, VI, 1843, nr. 47, p. 186-187 și nr. 49, p. 193, unele știri despre Alexandru Sturza (numirea ca epitrop, faptul că „aici au făcut impresie“ etc.).

² Eduard Burckhardt, *Allgemeine Geschichte der neuesten Zeit. Von der Stiftung der heiligen Allianz bis zum Tode Friedrich Wilhelm's III (1815-1830)*, Abtheilung 1-2, Leipzig, 1841-1842, Verlag von J. J. Weber.

³ Fila 190 fiind deteriorată, am încercat restabilirea textului, unde era posibil.

Frate Bariț,

Mă grăbesc a te înștiința că eu rămii profesor de istoria universală, a patriei și a literaturii elene și latine, la facultatea filozofică în Academia Mihăileană și mădulariu Comitetului academic (consilium professorale), cu leafă de 10.000 lei pe an, adecă 317 galbini, 6 sfanți și 1 leu. Neplăcutele relații cu rectorul¹, care în urmă se îngroșaseră tare mult și au mers la urechile lui Vodă, au avut rezultatul că acest om slab au căzut în opinia publică atît de mult încît însuși noul epitrop, Alecu Balș (vornic), s-au dus la Măria-sa și i-au spus ca să nu mai deie încredere acestui ticălos. Însă, înainte de aceste, Mavrocordății, Suțu, Sturzeștii și Bălșeștii s-au pus pe lingă Măria-sa, ca să nu mă lase să mă duc din Moldova etc. Încă vineri dimineața, la 9 iulie, eram hotărît să mă duc de aici, măcar că din București nu-mi veni deplin hotărîtul răspuns, dar, după ce Alecu Balș mă încredință că rectorul nu este în stare de a face nimic prin intervenții, după ce îmi spusă că consilierul Sturza nu mai călca în Moldavia și după ce Măria-sa ș-au arătat voința de a reforma regulamentul Seminariului, făcut de consilierul și de Scriban etc., eu mă înduplecai cu atît mai mult cu cît, după înruiura (sic) ce o are Poienarul la Bibescu, școala de acolo nu va merge întru nimica mai bine. Apoi, din corespondențele ce am cu Poienarul și cu Aron, văd că omului (Poienarului) nu-i prea este la ficiți mergerea mea. Măriei-sale Bibescului îi voi da răspunsul convenit, luat din lunga stare de nehotărîre în care m-au aruncat Poienarul, de nu știam ce să fac. /

Alecu Balș nu este un bărbat după cum ne temeam noi de dinsul. El au săvârșit cursul învățăturilor la Viena și este doctor de drepturi, creat la Jena. Mi-a dat regulamentul făcut de consilierul Sturza și l-am tăiat de sus pînă jos, în observații de 6 coale și rezultatul este că sistema învățăturelor Seminariului s-au modificat îndată, și la iarnă, cu Balș, vom lucra alt regulament. Din lucrarea aceasta au turbat rectorul și, într-o zi de examen, marți la 6 iulie, nefiind eu de față, au ocărit clasele mele publice împreună cu profesorul lor (eu). Eu încă m-am necăjit și am cerut satisfacție etc. și am declarat că nu mai șed în Moldavia. De aici au urmat că la 9 iulie era să vie o deputăție din partea boierilor și, în fruntea lor, Bojinca, ca să mă înduplece să rămii, cînd mă pomenesec cu Asache și Cimpeanu, carii au alergat, cu decretul formăluit, la mine, arătîndu-mi, din partea epitropiei, starea lucrului și dorința Măriei-sale ca să rămii etc. Astfel, primind eu decretul, deputăția au rămas. La aceste îți mai adaug ca să n-aveți nici o teamă de înriurire streină sau la Seminariu, sau la Academie.

Cu intrarea lui Balș la epitropie, eu, fără a fi încă hotărît că rămii, am fost pofțit la seanțele comitetului și a epitropiei, unde au criticat regulamentul Academiei, și acum îi facem redacția. Așadar, Academia se reorganizează și aceasta este întia lucrare în care profesorii au dezbătut împreună cu epitropii, Bariț! Facem un lucru carele va fi aprobat de toți românii cei buni. Dar îți spun și aceasta că, în seanțe, tot ce s-au lucrat este numai lucrul lui Balș, al / Cimpeanului și-al meu, căci Săulescu² n-au vorbit nimic. Asache puțin.

Noi am lucrat ca să se proclameze princepul: *numai românii vor putea fi mădulari Comitetului academic*. Apoi: „Comitetul va fi sufletul Academiei, în care se concentrează epitropia, profesorii și — cu un cuvînt — *toată instrucția publică*“. Epitropia nu va putea lucra *nimica* fără comitet, iar comitetul, și numai cu un epitrop, va încheia jurnaturi pline. N.B. Ne-am folosit pe aici, pe acolo și de observațiile consulului purus (sic), Neugebauer³, pe care, după cererea Măriei-sale, le-au făcut asupra regulamentului, dar trebuie să știi că ideile lui au fost și ale noastre, și mai întii Cimpeanu îi dăduse lui Neugebauer ale sale observații. Noi am stătut toți să se facă Ministeriu de Instrucție; aceasta o voiește și Măria-sa. Dar mai sînt oarecare greutăți și încă nu se poate acest plan realiza.

Din toate aceste tu vei înștiința în *Gazetă* numai atit: „Între examenele publice, Epitropia învățăturelor au ținut împreună cu Comitetul academic mai multe seanțe, în care s-au chipzuit pentru reorganizația Academiei, și acum Comitetul academic, format din nou, se ocupează cu redacția noului regulament care, pe la 15 august, va fi gata. Pre cit s-au văzut pînă acum, s-au făcut însemnătoare îmbunătățiri. / Comitetul academic (consiliul profesoral) va fi de aici înainte sufletul Academiei, în care se va concentra epitropia, profesorii și toată instrucția publică a Moldaviei. Dumnealui, vornicul Alecu Balș, noul epitrop, au dezvoltat în seanțele academice atit temeinicele sale cunoștințe, cit și o energie rară. S-au luat în băgare de seamă și reflexiile domnului Neu-

gebauer, consulul prusian, pe care le-au făcut pofțit de Măria-sa, prea înălțatul nostru Domn“*.

D. Bojinca se face profesor de drepturi și mădulariu Comitetului academic. Mai la urmă, mai multe despre aceste. Acasă scriu deosebit. Murășanului mulțumesc pentru aducere aminte. Domnului Vasici îi voi scrie. /

Cred că nevastă-ta, dar ce știi, poate e mai bine așa. Sînteți încă tineri și nu e tîrziu, n-are să-și piardă nădejdea.

Să aibi vrăjmași foilor tale eu n-am simțit. Ghiar (sic) gubernul pe care l-ați atacat, cu magnatul acela, cu Balș, n-a făcut nemica. Mi se pare că pe tine rău te informează unii și alții.

La articolul despre disputa asupra școalelor poți face și adaos nûmind încă pe logofătul C. Sturza, ministrul și pe alt Cost. Sturza, fratele vornicului Alecu Sturza, despre care ai scris. Amîndoi au apărat cauza națională cu căldură. /

Grigoriță Ghica, care a fost pentru limba franțeză, face loc altui epitrop, dar, fiindcă d. Alecu Balș, care, după cum am zis, s-a numit în locu-i epitrop, are să meargă în Germania pentru citva timp. Pînă atunci, Grigoriță Ghica împlinește postul.

Cocoanei, complimente de la noi. Asemene Murășenilor și cocoanelor lor. Spune lui Andrei că între candidații morței a uitat pe inchișitorii politici etc.⁴

Despre mitropolitul Veniamin o să-ți dau eu informația, încît ți se va scula părul în cap și vei vedea că bunătatea lui e spre o slăbiciune mai rea decît răutatea. Altădată. /

[F. 191, dreapta, sus:] N.B. Despre reforma lucrurilor în seminarie să nu scrii nimica, peste tot nimica, decît ce ți-am însemnat despre Academie. Mai la urmă, îți voi scrie eu.

[F. 191, marginal, stînga:] Mă! M-am spăriat de ceea ce am cetit în *Allgemeine Zeitung* de la 23 iunie, supt rubrica *Turciei!!* Vai de noi!

¹ Filaret Scriban, noul rector al Seminariului Veniamin, în locul lui Suhopan, cu care Maiorescu se va gilcevi mereu.

² Profesorul Gheorghe Săulescu, poligraf lipsit de simțul măsurii, a abordat: lingvistica, folcloristica, arheologia, istoria, literatura. Bibliografia operei în tratatul de *Istoria literaturii române*, vol. II, București, 1968, p. 376. Cf. și G. Călinescu, *Gh. Săulescu*, în vol. *Studii și cercetări de istorie literară*, București, 1966, p. 36—42.

³ J. F. Neugebauer, consul general al Prusiei în principate. Știri privitoare la interesul față de școala românească în *Gazeta de Transilvania*, VI, 1843, p. 202—203.

* „De dorit ar fi ca, după ce se va săvîrși lucrarea aceasta, să ni se deie împărțări mai pe larg despre îmbunătățirile ce se vor face, ba, de s-ar putea trage o paralelă între starea în care se află Academia Mihăileană și Colegiul din București. D[omn]ul Maiorescu ar putea face aceasta. Redacția“.

⁴ I. Maiorescu se referă la poezia lui Andrei Mureșanu, *Moartea și candidații ei*, publicată în *Foaie pentru minte* ..., VI, 1843, nr. 19, p. 151—152. Aici autorul nu include și pe „inchișitorii politici“ alături de friguri, războaie, ciumă, doctori și bucătari, ca pe slujitori credincioși ai morții. Poezia a fost retipărită în *Din poeziile lui Andrei Mureșan*, Brașov, 1862 sub *Versiuni și imitări de fabule și istorioare în metru*.

Frate Bariț,

Hronica lui Șincai se tipărește aici de către părintele Gherman¹. S-au tipărit pînă acum 25 coale în 4-to și omul vrea să steie aici să facă un tom, cu toate că din manuscris nu este tipărit nici tomul întâi, din cele 4 tomuri mari. Omul mă roagă să-i fac o biografie a lui Șincai. Poate îți aduci aminte că ți-am pomenit că, între scrisorile episcopului Vulcan² către mine, este una în care se cuprinde pe scurt toată viața lui Șincai și istoria *Hroniceii* lui. Această scrisoare, împreună cu altele de ale lui Vulcan, au rămas la *Olteanu*³, în *Veza*. Deci te rog ca, îndată ce vei primi scrisoarea aceasta, să scrii lui Țipariu ca să ieie din scrisorile lui Vulcan, de la *Olteanu*, pe aceea în care se cuprinde viața lui Șincai și fără cea mai mică zăbavă, puind-o pe poștie, să [se] trimită la tine, ca tu numaidecît să o îndreptezi, iar prin poștie, la mine. Dar bagă de seamă că este lucru serios, și tu cam uiți între multe trebi ce ai.

Mă, din *Arhiva* lui Șuller⁴ eu am două sarcini (Heft): I și II. Zi[-i] lui 193 Németh⁵ să-mi trimită tot ce va fi mai ieșit și va mai ieși. / De cumva va mai veni Istrate la tine — căci el zice că va veni, dar acum se află la mitropolitul — apoi să-mi trimiți prin el *Arhiva* lui Șuller, cît va fi mai ieșit, sau, avînd privilegiu, să mi-o trimiteți prin cine veți putea mai în grabă.

Scrisoarea din iunie 11, din Iași, în *Gazetă*⁶ se vede că este de la unul din aceia carii vorbesc în contra Academiei și carii la votația bugetului, din alte cuvinte, nu s-au dat voturile și, prin urmare, s-au potrivit cu aceia carii nu s-au dat votul pentru că cereau limba franceză. Nu am zis eu că votarea bugetului s-au prezentat ca un plan de a introduce limba franceză, ci că întîmplarea au adus cu sine, ca fiind două partide nemulțumite, una numai cu sistema, alta și cu limba românească, la votație să se întilnească nedarea voturilor din îmbepărțile. Lucrul deocamdată era ca să nu se aprobeze bugetul. După ce s-ar fi făcut aceasta, apoi ar fi urmat tractația. Ce să facem acum? Să reformăm numai sistema sau să bîgăm și limba franceză? Iar că, în adevăr, unii au cerut și limba franceză, este știut de toți. Au cerut-o *Mavrocordat*, *Grigoriță Ghica*, episcopul învățăturilor, și alții tot dintre cei mari. D[omnul] 193^v Negruții, din a căruia însuflare se vede ieșită cea scrisoare, n-au zis nici un cuvînt în contra limbei franceze. / Tu însă, îndreptînd ce este de îndreptat, lasă personalitățile.

Din *Buletin* am văzut pe Poienarul director Ministeriului Bisericesc. Oare fi-va și director școalelor? Voi poate știți mai bine.

Cîmpeanu [trimite] complimente fratelui Vasici și ție, și vouă. Asemenea, eu la toți, și anume acasă, la ai noștri. Ieri au prins frigurile pe nevastă-mea, în vreme ce pe Titus l-au lăsat.

I. Maiorescu /

[:] Domnului d. Gheorghie Bariț, profesor și redactor foilor românești din Brașov⁷ /

¹ Gherman Vida, admirator și adept al corifeilor Școlii ardelenne, a fost profesor la Socola și primul dascăl al lui M. Kogălniceanu și V. Alecsandri. În 1843 era arhi-

mandrit și inspector al Tipografiei Mitropoliei din Iași. Încă din 1833 anunța că va tipări *Hronica* lui Șincai (*Curierul românesc*, nr. 66, p. 264). În 1843, *Foaia pentru minte ...* (nr. 44, p. 352) ne informează că a apărut primul tom din cele șase programate, cu cheltuiala și osteneala editorului. S-a publicat în 3 vol. abia între 1853—1854, tot la Iași, de o comisie formată din N. Șuțu, Al. Donici, Atanasie Panu, A. Tr. Laurian și M. Kogălniceanu.

² Samuil Vulcan, episcop greco-catolic din Oradea, a fost și un însemnat om de cultură, motiv pentru care Bariț îi acordă importanță în periodicele sale.

³ Ioan Olteanu, preot.

⁴ „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“, publicație editată de J. K. Schuller în Brașov, la J. Gött, începînd din 1843. Maiorescu va combate un articol al redactorului (vezi LIII, n. 2).

⁵ Wilhelm Németh, librar brașovean.

⁶ Vezi *Gazeta de Transilvania*, VI, 1843, p. 202.

⁷ După adresă însemnarea: „Primită la 19 iulie 1843 și trimisă prin voia dd. Rudolf Orghidan, la 20 iulie 1843, București. Iosif Romanov“.

Frate Bariț,

Eu eram hotărît să mă răped singur la Brașov și sîmbătă, la 14, aș fi plecat, dar mitropolitul, care mă chemase pentru ziua aceea la sine, m-a ținut de dimineața, de la 8, pînă [la] 1 1/2 după-miazăzi, și așa am rămas de ocazionul ce mergea la Brașov. Acum timpul s-a scurtat și nu mai am cînd. Peste 4 zile o să plec la Craiova. Aș fi vrut a vorbi cu tine multe, pe care nu le pot încrede hîrtiei, și anume a-ți răspunde la unele întrebări ce le puseseși lui Aron. Acum nu pot să-ți zic altceva decît tu să nu crezi toate cîte ți le spun unii și alții și cîte cetești în jurnale. Odată pentru totdeauna: progres mare, deplină mulțumire, stînd cele de acum împregiurări în care se află principatele și stînd și instituțiile lor cele de acum, nu va fi aici niciodată. Lipsa cea mare de bărbați trebuitori nu lasă să se facă nici cît s-ar putea. Cu toate aceste, este o mare nedreptate de a învinovați pe oameni așa de în grabă.

Măria-sa, în întrevorbirea ce o am avut după venirea mea aici, mi-a zis cuvintele aceste: „Maxima noastră trebuie să fie ca, dacă vom a avea un viitoriu mai fericit al patriei, pe care totuși mai mult de la D-zeu să-l așteptăm decît de la oameni, să facem ce vom face pe supt *ascuns* și fără zgomot“. Comentează-le și tu.

Pentru gazete eu am cercetat aici destul și Leca mă încredințează că polița ta a venit aici, adecă la Craiova, mai în grabă decît cele dintii gazete. Cauza întîrzierii este că, după cum mi-au spus aici unii, voi nu vreți să jertfiți vreo cîteva exemplare la acei ce țin poștele cu arîndă, și de aceea nu se trimeteau. Poate nici cu Corban¹ nu te-ai înțeles. Degiaba zici tu că, dacă vor să aibă gazete, să jertfească de la sine, / căci 195 pentru cele streine dau destul. Așa este, dar socotește că acei ce țin gazete streine sînt foarte puțini. Apoi oamenii noștri n-au ajuns pînă acolo ca să-ți privească *Gazeta* din interes național și să cunoască că este o datorie a o sprijini. De unde urmează că tu n-ai să te iuțești, ci să rabzi, și eu socot că 5—6 exemplare puteți voi jertfi pentru țara aceasta.

Dacă în Moldavia merge mai bine, asta o face singur Savul² și Istrate. Cu toate acestea, Nica³ mi s-a plins de atâtea ori că mai nu este expediție în care să nu lipsească cite 2—3 exemplare.

Inelul tău din Moldavia, pînă la plecarea mea, era tot la Istrate. Nu știu dacă ți-l va trimite sau ți-l va fi trimis, căci el avea de gînd să vie însuși⁴ la Brașov.

Murășanul primește o scrisoare de la Măria-sa și un ceasornic de sîn. Asta tot însemnează ceva, cînd vei socoti că numai Murășanul și Mălinescul au primit asemenea semne a mulțumirei lui. Dacă nu veneam eu să stau să se facă aceea [ce] hotărîse Măria-sa din capul locului la oda Murășanului⁵, poate că lucrul se uita cu totul. Adecă îl uitau curtezanii, cărora puțin le pasă de opinia în care pot să aducă pe stăpînul lor; va fi bună sau rea, numai să se ție.

Mălinescul au fost făcut un prezent de 100 exemplare din *Istoria* lui P. Maior și Măria-sa tot acum, după stăruirea mea (eu trimisesem¹⁹⁵ acest prezent), i-au trimis / o scrisoare și un ceasornic de 63#, cu 8 rubinuri, și un lanț. Al Murășanului are 4 rubinuri.

Poți și despre Mălinescul să înștiințezi în *Gazetă*, fără însă a pune prețul ceasornicului. Zi numai o scrisoare și un ceasornic scump. Trebuie să știi că Măria-sa m-a întrebat și de Mălinescu și de Murășanu și așa a aflat că încă nu li s-a trimis nimica și a poruncit a doua oară, și eu am stat pînă i s-a adus voia întru împlinire.

Gazeta lui Carcalechi⁶ este *semi-oficială*!! El vrea să se împace cu tine.

Mă, mie mi se pare că la *Nemet* se află *Grisselini*⁷. Întreabă, frate, și mă vei înștiința.

Scrisorile le aduce putoarea la Vasici. Dacă nu va fi Vasici acasă, eu scriu să ți se dea ție scrisorile.

Fiți sănătoși cu toții,

I. Maiorescu.

[P.S.] Ioanid trimite aici nește scrisori și doi sfanți, pe care îi dau¹⁹⁶ putoarei în mînă. Sau nu, să-i cei de la Lința⁸. Îi scriu eu ei. /

Mă, Laureani a primit o scrisoare de la avocatul Micloș din Sibii, în care i se spune că profesorii și clericii din Blaji ar fi dat jalbă asupra episcopului, care, neprimindu-se la Guberniu, s-ar fi trimis la Curte, și că, în urmarea acestei porniri, 39 de clerici s-ar fi depărtat din Seminarium⁹. Acum pricep eu că Micloș nu este bine înștiințat, dar se poate ca clericii să se fi depărtat pentru *Raț*. Sint foarte neodihnit dacă nu cumva și frate-meu se află în numărul acestora. Te rog, frate, prin Aron ori prin altcineva înștiințează-mă în grabă. Lucrul mi se pare prea mare și nu-mi vine a crede să fi golit Lemeni Seminarium.

Să dai alăturata scrisoare cătră cumnată-mea.

Măria-sa a plecat la 15 august, la 4 1/2 după amiazi, la Giurgiu¹⁹⁶ de unde, cu vaporul, merge la Constantinopol. /

¹ Vezi XXIV.

² Alexandru Savu era funcționar la Agenția austriacă din Iași.

³ Dimitrie Nica ținea la Iași, „peste drum de Bărăție“, o librărie.

⁴ Amănunte în legătură cu inelul de aur dăruit lui Bariț de mai mulți moldoveni cf. Ion Breazu, *Un omagiu al moldovenilor pentru Gheorghe Bariț (1843)*, în *Transilvania*, LXXII, 1939, nr. 3, p. 132—134.

⁵ Darul și scrisoarea de mulțumire se datorau oedei dedicate de Andrei Mureșanu lui G. Bibescu, cu prilejul alegerii acestuia ca domnitor. Cf. *O scrisoare domnească deschisă*, în *Gazeta de Transilvania*, VI, 1843, nr. 82, p. 328.

⁶ *Vestitorul românesc. Gazetă cuprinzătoare de feluri de științe*, București 1843—1850. Continuare la *Cantor de Avis*.

⁷ Franz Grisselini, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temeswaren Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte*, I—II Theil, Wien, 1779, Joh. Paul Krauss. Autorul trăise între 1775—1777 în Banat, dar istoria sa nu e scrisă în spiritul adevărului. Lucrarea s-a tălmăcit și în românește: Francis Grisselini, *Istoria Banatului timișan*, traducere din limba germană de Nicolae Bolocan, București, 1926.

⁸ O rudă din Brașov a lui Maiorescu.

⁹ Referire la conflictul dintre teologi și rectorul Seminariumului teologic din Blaj. Cf. G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 627 sq., G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924, p. 191 sq., I. Lupăș, *Acte relative la procesul dintre episcopul Lemeni și profesorii din Blaj*, în *Anuarul Institutului de istorie națională*, Cluj, vol. III, 1924—1925, p. 573—584 și C. Suci, *Crimpele din procesul dintre profesorii de la Blaj și episcopul Lemeni (1843—1846)*, în *Cultura creștină*, Blaj, 1938, p. 27 sq. (și în extras).

XXXIII

Craiova, 27 septembrie 1843

Frate Bariț,

N-am primit de la tine nici o scrisoare de cînd am ajuns aici. Lucrul cel mai de căpetenie pentru care îți scriu acum sint gazetele, asupra cărora pînă acum nu s-a putut face nici o punere la cale, pentru că poșta neguțătorească cere 5 galbini portul de la Rușava pînă aici. Cine să dea acei galbini, de vreme ce abia s-au găsit vreo 4 prenumărați? Cauza este că, după ce s-a stricat lucrul la început, apoi și poștea neguțătorească nu le primește la Rușava și așa le aduc unii, alții după întîmplare. De unde a urmat că oamenii, văzînd neregularitatea, nu s-au prenumărat, ori s-au tras înapoi.

Vreo 6 exemplare ai pute trimite pe trimestrul din urmă, însă prin București. Cînd le vei trimite, scrie lui Corban să le ducă la poșta românească; eu scriu de aici slugerului Tomiță ca să le primească. Iar pentru anul viitor voi face eu punere la cale, încît nu vei ave nimic, decît să le adresezi prin București. Cunosc paguba ta, dar ce să-ți fac? Însă, cu toate aceste, tu trimite nu 6, ci 10 exemplare, de la 1 octombrie, pe numele meu, pe păttrar de an.

Banii ce-i ai la Chiriță nădăjduiesc că-i voi descurca și peste puțin îți voi scrie. Mă voi sili ca, prin numărul abonaților, să te despăgubesc în viitoriu.

Pentru cele din Blaji am scris mai pe larg Murășanului.

Tu dar, primind scrisoarea, încetează a mai trimite ceva pe la Rușava, ci pune 10 exemplare prin București.

Al tău, I. Maiorescu. / 197

[P.S.] Frate, dă alăturata scrisoare către Costache¹. Pe cea către Marcu² bagă-o în plicul *Gazetei* lui Bărnuz, dar nu într-a lui Țipar. 197^v Are Marcu *Gazeta*? Atunci în a lui. /

¹ Vezi XXVIII, n. 1.

² Nicolae Marcu, profesor de fizică la Seminarul clerical din Blaj.

XXXIV

Craiova, 29 octombrie 1843

Frate Bariț,

Primii răspuns de la contractorul poștei drumului către Craiova, că pînă la 1 ianuarie viitor primește gazetele către noi fără nici o plată, iar de-aci înainte nu spune nemica. Mi se pare că le iasă contractul. Însă, oricare va fi contractorul, eu voi lucra să ne vie. Dar mă mir de ce nu vin acele 10 exemplare pe triloniul din urmă? Mă, specifică-mi banii ce ai la Chiriță, căci el spune că a pus banii cu poliță, ca să-ți vie.

Măria-sa, precum vei fi știind, a venit de la Constantinopol încărcat de onorații, dar și cu punga goală, precum nici se putea altfel.

Lucrul asupra căruia căzniserăm cu toții gurele era monastirile închinat¹. N-au luat negociațiile nici un sfîrșit. Grecii au ajuns a jurui țării noastre și Moldovei 2—2.500.000 lei pe tot anul. Dar Măria-sa s-a ținut bărbătește în hotărîrea sa. Măria-sa le-a zis ca, după cuprinsul daniilor, aceste monastiri să rămîie supt administrația statului; veniturile să se împartă în 4 părți, 1/4 să primească monastirele pe tot anul de la stat, 1/4 să intre în punga statului, 2/4 să rămîie tot în țară, pentru îmbunătățirea moșiilor și pentru așezăminte făcătoare de bine. Cauza, una din cele de căpetenie, pentru care Măria-sa stăruiește în hotărîrea sa este că aceste monastiri, la întîmplare cînd nu s-ar mulțumi pe hotărîri domnești de aici, au privilegiul de a apela la Rosia, firește, în contractului (sic) de Adrianopol și a legiuitelor în el orînduiei pentru principate. Tocmai de acela drept s-au folosit și acum grecii și au apelat la ambasada din Constantinopol și acum aci a rămas lucrul. De aci se așteaptă hotărîrea! Pînă nu se vor primi bani de la aceste monastiri, n-avem nădejdi de însemnătoare îmbunătățiri în ramul scolastic.

În zilele aceste așteptăm pe Măria-sa aici, în Craiova. Directorul va veni cu 2 zile mai-nainte.

Dar ce are Carcalechi cu tine? Într-un număr din zilele trecute, te izbește urit². Însă toți l-au ocărit pentru aceasta.

Tu cei de la mine documentele atîngătoare de învoirea lui Napoleon ca Alexandru să / ocupe Moldavia și România. Iată-le, dar, fiindcă eu sînt înaintea lecției, nu mai am răgaz ca să mi le copiez. Tu însă, dacă le vei tipări, însă cu ortografia ta și cu modifiții în stil, să mi le trimiți înapoi, căci nu am altele. Eu am uitat să însemnez în care an le-a publicat Bignon, istoricul franțez³, în jurnalul *Constituțional* (sic), dar mi se pare că în 1839. Tu însă zi-i: „Publicate de d. Bignon, în jurnalul *Constituțional* în anii trecuți“⁴. Introducerea, adecă bucata înainte

de scrisoarea lui Alexandru, este de Bignon, precum și observațiile după ea, pînă la răspunsul lui Napoleon. Din acesta vei vedea că Alexandru a cerut modifiții în tratatul de la Tilsit, și în adunarea de la Erfurt a dobîndit să cuprînză Moldova și România. Pe urmă, zice Napoleon că Alexandru nici cu această lui prea favoritoare comesie nu s-ar fi mulțumit și ar fi mai cerut etc.

De-ți va fi venit de la Țipar o scrisoare a răposatului Vulcan către mine, de cînd eram la Pesta, asupra lui Șincai, trimite-mi-o⁵. Dacă nu, mai cere-o să o ia de la Oltean și să o trimiță la tine, tu la mine.

Fiți sănătoși, noi sintem,

I.M. / 198^v

[:] Domnului d. Gheorghie Bariț, profesor și redactor, în Brașov⁶ / 199

¹ Despre problema mănăstirilor închinat amănunte la V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. II, București, 1892; A. I. Comăneanu, *Chestia monastirilor închinat pe la sfintele locuri, din principatele unite, Moldova și România, tratate din punctul de dreptate și naționalitate*, București, 1859 și Al. E. Florescu, *Chestia monastirilor închinat*, Paris, 1863.

² În *Gazeta de Transilvania*, VII, 1843, nr. 60, G. Bariț critică situația de la Seminarul teologic din București. Criticile lui Bariț provoacă replicile lui Zaharia Carcalechi și I. Penescu (cf. *Vestitorul românesc*, 1844, nr. 60 și 63). Bariț răspunde amîndorura în *Gazeta de Transilvania*, 1844, nr. 69, p. 276.

³ Louis Pierre Edouard Bignon, publicist și istoric francez, căruia Napoleon i-a lăsat prin testament o mare sumă de bani, pentru a scrie istoria diplomației franceze, apărută în 14 volume: primele 10 antum, 6 purtînd titlul: *Histoire de France depuis le 18 Brumaire jusqu'a la paix de Tilsitt*, următoarele 4: *Histoire de France depuis la paix de Tilsitt jusqu'en 1812*, iar ultimele 4 au fost publicate postum de A. Ernouf.

⁴ Cf. *Două scrisori împărătești. (Date de istoricul franțoz Bignon în Constituțional la 1839)*, în *Foaie pentru minte ...*, VII, 1844, nr. 22, p. 170—172.

⁵ Vezi XXXI.

⁶ Dedesupt însemnarea lui Bariț: „Am primit acum scrisoarea, cu gazetele, pe la București. 29 oct[om]brie“.

XXXV

Craiova, 26 noiembrie 1843

Frate Bariț,

Îți scriu lucruri însemnătoare. Măria-sa Domnul a sosit aici în 20, la 7 1/2 ore seara. Cu o cuvîntare salutătoare scurtă se primi de maghistrat, în numele orășanilor. A doua zi, în 21, s-a înfățișat corpul profesoral de către ministrul Instrucției și al celor Bisericești și de către directorul școalelor. Ce socotești că am făcut eu cu acest privilegiu? În vreme ce Măriei-sale i s-au zis destule cuvinte pline de complimente grețoase și puturoase, dictate de obicei și de curtezanie, eu îmi luai inima în dinți și, în puține cuvinte, ti arătai în ce epohă a intrat nația română și ce așteaptă toți românii cei adevărați de la talentele unui bărbat ca Măria-sa. Știi bine ce faime circulează, de la un timp încoace,

despre planurile lui, pe care însă le socotirăm toți mai mult *pia desideria*¹ ale noastre, decât serioase cugetări ale acestui român mare.

Așadar, mă însumeții a mă face organul românilor celor adevărați și a-i stoarce o mărturisire sinceră. Scopul mi-l ajunsei și cu răspunsul Măriei-sale poate fi toată românimea mulțumită. Îți trimit cuvîntul meu și răspunsul Măriei-sale, ca să le tipărești în *Foaie*. Socot să-ți trimit și cuvîntul din partea maghistratului și răspunsul, asemenea cuvîntul din partea Alexandrinei Maghieru, în pension². Însă toate cuvintele sînt făcute de mine, care, se înțelege, nu trebuie să o spui. Asemenea și răspunsurile lui Vodă eu [e]-am înșirat a doua zi și cît am însemnat este ieșit întreg din gura lui Vodă. Cu toate acestea, astăzi, 200 cînd d. Poienar i-a arătat răspunsurile, întrebîndu-l da/că vrea să se publice ca ale Măriei-sale, a zis: „Aceste le-am vorbit, dar socotesc că ar fi mai bine să se zică: *Măria-sa a răspuns în înțelesul acesta*“. Aceste cuvinte se vor pune în gazeta de aici³, dar tu să nu le pui, ci să zici curat: *Răspunsul Măriei-sale*, pentru că eu știu că aceste sînt cuvintele lui. Să-mi scrii apoi dacă ești mulțumit atît cu cuvîntul meu, cît și cu răspunsul Măriei-sale. Cuvîntul e făcut în grabă, simbătă seara, după venirea Măriei-sale. Materia este copioasă, dar știi că asemenea cuvinte trebuiesc făcute pe scurt. Ba încă, dacă l-aș fi arătat d-lui Poienar dimineața, înainte de a-l zice, știu că mi l-ar fi forfecat sau poate nu l-ar fi lăsat nicidecum, căci e fricos și se teme de asemenea expresii îndrăznețe.

Veni la Vodă vorba de gazeta ta! Poienaru m-am mirat că Ț-a făcut un encomiu mare, lăudînd atît gazetele, cît și pe redactor. Dar știi ce a zis Vodă? *Scriteți-i să nu mă prea laude și să nu mă puie niciodată în contact, [...] căci îmi face mai mult rău decît bine. Atunci cînd voi face cîte o ispravă bună și însemnătoare poate să o descrie, numai să nu mă prea înalțe*. Iată o maximă mare, după care ai să te regulezi. Păzește-o, căci e bună. De Carcalechi nu-ți pese nimic, am vorbit și cu Poienarul, și el nu știa nimic, dar s-a mirat.

200° Mă, Marcovici e tovaroș cu Carcalechi la gazetă / și mă tem că se slujește cu cenzura, ca cu un mijloc de a-ți descredita *Foia*, zăbovind de multe ori și făcînd astfel ca să nu se împartă la vreme sau să se și piarză prin cancelaria Aghenției. Mă tem că așa este. Marcovici e om bun, dar știu eu dacă interesul nu-l orbește. Apoi dînsul, ca unul ce nu e român de singe, anevoie va putea privi gazeta ta din punct național. Gazetele tale la Craiova iar nu mai vin. Ce o să-ți fac? Nu tînu-i lui Gătt nimic, ci spune-i și faceți ce veți putea.

Știi ce am plănit pentru viitoriu? M-am înțeles cu mai mulți ca să plătim 4 galbini neguțătorilor, ca gazetele să ne vie iar pe la Rușava, căci plătînd taxa, ne vor veni regulat și apoi scăpăm de cenzură. De la Anul Nou așa vom urma. După întoarcerea Măriei-sale mă voi apuca de lucru și-ți voi trimite lista și chipul trimiterei gazetelor. Astăzi prînzim toți profesorii la Măria-sa. Îți voi scrie dacă va fi ceva însemnat. Ce face d. Vasici? Costache mi-a scris că a scăpat. Este adevărat, frate?

29 noiembrie. Vineri, la 26, Măria-sa a pofțit pe profesori la masă.

201 Simbătă a fost strălucitul bal dat din partea orașului / în cinstea Măriei-

sale, în sala cea mare a școalei. Această sală, decorată foarte scump și cu gust, a fost iluminată înlăuntru de 600 luminări de stearin. La toate ferestrele de afară, în catul de sus, au fost transparente cu deosebite alegorii. Măria-sa a fost foarte mulțumit și a petrecut de la 9—1, după 12. La 12 ceasuri, un foc de artificie, compus de iscusitul spițer, d. Fribec, a surprins pe toți privitorii. Această artifiție ar fi făcut cînste oricărei capitale în Europa.

Însă, Bariț, aceste le vei lua din *Vestitorul românesc*.

Tu să pui cuvîntul meu, răspunsul lui Vodă la el, apoi cuvîntarea cea din urmă a lui Vodă către mine și cuvîntul Maghierinei.

I. Maiorescu

[P.S] Cuvîntul maghistratului și răspunsul nu ți le mai trimit. Pe scurt va fi în *Vestitor*. /

201°

¹ Sfinte dorințe

² A trimis numai cuvîntarea Alexandrinei Magheru și a sa, cu răspunsul domnitorului. Cf. *Cuvîntul zis de domnișoara Alexandrina Magheru, cînd Măria-sa a cerceat pensionatul de fete din Craiova, în Foaie pentru minte ...*, VI, 1843, nr. 51, p. 403—404; *Cuvîntul zis de I. Maiorescu, inspectorul școalelor din Craiova, cînd s-a înfățișat înaintea Măriei-sale corpul profesoral de acolo, idem*, p. 401—403. Se reproduc aici și alocuțiunile lui G. Bibescu. Bariț publică știri despre vizita acestuia la Craiova și în *Gazeta de Transilvania*, VI, 1843, p. 398, dar cu toate că Maiorescu îi recomandă să preia informațiile din *Vestitorul românesc*, știrile sînt date după o „corespondență“ din Craiova din 28 noiembrie.

³ Despre primirea făcută, inspecțiile și cuvîntările lui. G. Bibescu cf. *Vestitorul românesc*, VII, 1843, p. 365, 373, 381—384.

XXXVI

Craiova, 13 dechemvrie 1843

Frate Bariț,

Astăzi mai primii 3 pachete de gazete și scrisoarea ta de la 1 X-vrie [decemvrie]. Pînă acum nu te poci mulțumi de nimic. Umblu după abonați și mă silesc a face o învoire cu poșta negoțătorească. Am pus pe vreo cîțiva negoțitori și miine trebuie să isprăvim. Craiovenii nu vor să aibă gazete censurate în București, ci vor pe la Rușava. Apoi vezi tu lucrul naibei. Postelnicul Bibescu¹ va să avem noi jurnal politic aici, supt redacția mea². A cerut voie și mi se pare că cenzura în Craiova or să o arunce pe mine. Atunci, dacă o fi una ca aceasta, ce eu nu voi, gazetele tale vor trebui să vie pe numele altuia. Cînd îți voi trimite abonații, peste vreo 5 zile, îți voi scrie toate. Dacă ar da numai jurnalul meu supt rezponzabilitatea mea, atunci ar fi bine, dar mă tem, Vodă să nu arunce toată cenzura pe mine.

Cu Chiriță [Barbu] mă sfădesc în toate zilele. Tot ce voi putea [i]ți voi face. De la Rușava nici pînă acum n-am primit o grămadă de pachete. Numai atunci voi putea țirgui asupra lor. /

202

Vezi tu bine că am primit hîrțiile trimise. Eu mă silesc acum mai întii să-ți fac ție abonați, pînă nu vine dezlegare pentru jurnalul nostru,

care va fi protecat de fratele lui Vodă. Să-ți fac odată ție abonați, apoi de-al nostru nu-mi pasă. De aceea, eu nu mă poci în zilele aceste ocupa așa serios cu celelalte ale tale. Atita numai văz că a rămas, ca să înherb trupuri și să le vinz cui voi putea.

Dacă prenumărații vor veni ceva mai târziu de 1 ianuarie, tu oprește numerii și nu mai trimite, pină nu-ți voi da lista pe anul viitor.

De Blaji ne-am spăriat toți. De sinod nu mi-e frică, dar de comisie, căci Lemeni se va arunca în brațele maghiarilor și atunci aceia vor da relații în favorul lui și apoi vai de cler și de nație! În sinod e destul ca profesorii să ciștîge pe Șuluț³, care e cel mai bun orator; dintre cei de afară, Manu va fi cu ei și alții. Dar, Țipar e un renegat. Cetește pe
202^v *Vulpea liberală* de la Alexandrescu. /

Aron îmi scrie că balul dat pentru împăratul Nicolaie a fost atit de fără față și rece, încit nu s-a mai văzut așa bal în București. Bucură-te și nu te amăgi cu bombastele gazetelor oficiale.

Spune Murășanului să n-aibă grije. Eu, în starea în care ne aflăm, nu vreau niciodată să vie, ci numai dacă se va băga noul regulament. Atunci leafa lui aici va fi de 500 lei pe lună, care pe an va face mai bine de 880 fiorini argint. Eu atunci voi mai îngriji și de alte foloase pentru el. Numai pe sigur îl voi trage. În anul acesta nădăjduim ceva. Vodă mi-a spus-o aici, cînd a cercetat pensionul de fete.

Am scris atit de repede, încit nu știu ce am scris. Zici că-mi închizi ce[va]⁴ în gazetă, pe lingă scrisoare, și eu [nu] văz nimic. Nu cumva e pascvilul de la Iasi, în contra lui Scriban? Pe acela îl am de o lună și mai bine în mîna. De Suhupan⁵ nu știu nimic.

203 Complimente nevestei tale din partea mea și a nevestei mele. / De fratele Vasici, dacă nu-mi mai puteți scrie bun, răul nu-l mai voi. Costache îmi pricinui o bucurie amăgitoare, căci ar fi scăpat curat și ar fi restatornicit. În bucuria aceea am scris și lui Aron și Cimpeanului, la Iasi. Dar eu tot nu crez să cază. Mîngăiați-l, frate, nu-l lăsați.

De *Macrovitică* am aflat târziu, căci gazetele nu vin regulat⁶. Voi face.

203^v

I. Maiorescu/

¹ Iancu Bibescu, cîrmuitor al Olteniei, fratele domnitorului G. Bibescu.

² Amănunte despre ziarul proiectat cf. N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu. Scriere comemorativă cu prilejul nașterii lui, 1811-1911*, București, 1912, p. 57-59.

³ Alexandru Sterca-Șuluțiu, vicar foraneu al Silvaniei și paroh al Silvașului, viitor episcop de Făgăraș, ales în sinodul electoral din 30 septembrie 1850. Despre conflictul dintre profesorii și clericii de la Blaj, vezi scrisoarea XXXII, n. 9.

⁴ Fila ruptă.

⁵ Arhimandritul Vladimir Suhopan, fostul director al Seminarului veniamin. Cf. Gheorghe Adamescu, *Istoria Seminarului „Veniamin” din Iasi 1803-1903*, București, 1904 și S. Reli, *Un călugăr bucovinean reformator al învățămîntului teologic din Moldova (1835-1864)*, în *Revista de pedagogie*, IV, 1934, nr. 1-2, p. 65-75.

⁶ Referire la anunțul de prenumerație la *Macrovitică* lui Christoph Wilhelm Hufeland, tradusă în românește de P. Vasici. Cf. Gh. Bariț, *De la*

redacție, în *Foaie pentru minte* ..., VI, 1843, nr. 40, p. 317-318. Tot aici, p. 316-317, și în același scop, lansează un apel traducătorului, „doctor în medicină și hirurgie, magistrul de obstetricie, chesaro-crăiesc director de carantină și, a învățatei Societăți medico-naturale din Iasi, mădulariu corespondent”. Cartea se va publica în două volume, ce insumează peste 550 pagini, cu prețioase adaosuri din partea lui Vasici referitoare la longevitatea românilor transilvăneni și capitole noi despre plante și animale, sub titlul *Macrovitică sau măiestria a lungi viața după Hufeland, tradusă și întocmită pentru orice român cultivat*, Brașov, vol. I, 1844; vol. II, 1845. Asupra operei medicale a lui Vasici cf. V. I. Bologă, *Ardelenii și începuturile medicinei românești*, în *Transilvania*, LXXIII, 1942, nr. 7-8, p. 9; Emil Pop, *Doctorul Pavel Vasici*, în vol. *Contribuții la istoria medicinei în R.P.R.*, București, 1955, p. 327-354; i d e m, *Cuvinte comemorative despre un medic progresist: dr. Pavel Vasici*, în *Istoria medicinei. Studii și cercetări*, București, 1957, p. 143-150.

XXXVII

Craiova, 4 ianuarie 1844

Frate Bariț,

Nu te vei mira văzînd scrisoarea mea fără nici un abonat? Vestea, din locuri sigure, că *Gazeta* de Brașov nu se va mai slobozi pe anul 1844 în Țara Românească ne-a speriat pe toți. Asta e cauza că în zilele cele de lingă Crăciun n-am mai putut aduna prenumăranți. Afară de aceasta, cu poștia negotitorească de aici n-am putut face nimic. Ei cer 6 # și mai jos nu lasă. Fiind prenumărații prea puțini, abia 12, aceștia nu vor să mai plătească încă cite 7 sfanți. Cu toate aceste, mie și pitarului I. Diculescu să mi le trimiți *deosebite*, pe adresul fieștecăruia, pe la Rușava, pină ce, putînd tu ori noi face ceva pe la București, îți voi trimite mai mulți abonați. Eu te-am făcut băgător de seamă la *acela* mai cu seamă care are interes a pune piedeci gazetei tale¹. De aceea, deși Ioanid² îți va scrie ce a vorbit cu el și ce i-a răspuns, tu nu crede toate cite le aruncă numai pe *celalalt*. Și eu am cercetat lucrul și am aflat acum, în urmă, că lucrul cu gazeta ta s-a mai muiat ceva, dar „nu e afară” de tot pericolul. Aceasta mi-o scrie și Aron, de la 31 dechembrie. Ce să facem, frate? Lucrurile aici sint tot posomorite. Și dacă se înseninează, pentru prea puțin timp, acest senin nu ține mult.

Ascultă ce s-a mai întimplat pe la Crăciun! Știi că în urma turburărilor brăilene³ s-au făcut cercetări și s-au arestuit și unii din București. Cauza se judeca la Divanul criminal din București. Într-o zi un divanit, *Buzoianul*, a zis-o în Divan, în public: „Ce mai imblați cercetînd, boieri dumneavoastră? Aceste se fac din porunca [...], în înțelegere cu olteanul⁴...!” Și alte vorbe / urite. Dașcov⁵ a slobozit notă 204 cătră guvern și Vodă ofiț, prin care poruncește ca numitul să se judece de către 2 divanuri unite și să i se hotărască osînda! Ieri era lucrul aici cam taină, astăzi se vorbește în public. Doamne, D[oa]mne, nu ne lăsa!

Marcovici a luat gratificație 12.000 lei și 1.000 exemplare din *Condica civilă*, ca să le vinză cu cite 3 sfanți, pe socoteala sa. Vasăzică, cu totul 600 #. Carcalechi încă a luat gratificație. Să trăiască meritul!

În celelalte încurcături ale voastre nu mă mai bag pînă ce nu ți le voi lămuri.

Avem iarnă grea, ger mare. Sintem sănătoși. De Suhupan⁶ nu știu nimic,

Maiorescu.

[P.S.] M-am bucurat din suflet de Vasici⁷. Arată-i bucuria mea 204° și închinăciunile. Asemenea Murășanului Andrei etc. /

¹ Simion Marcovici care se asociase cu Zaharia Carcalechi pentru a discredita foile lui Bariț. Vezi XXXIV, n. 2 și XXXV.

² Librarul bucureștean din Lipsani, Gheorghe Ioanid.

³ La începutul lui iulie 1841 a avut loc la Brăila o răscoală care s-a soldat, în urma intervenției polcovnicului Odobescu, cu ciocniri violente. Tulburările s-au repetat în decembrie 1841, februarie 1842 și septembrie 1843. După cercetarea și judecarea cauzei, la care se referă Maiorescu, a fost condamnat un mare număr de complotiști. Detalii despre mișcările revoluționare antiotomane de la Brăila la Constantin N. Velichi, *Mișcările revoluționare de la Brăila din 1841—1843*, București, 1958 și *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 992—994.

⁴ Aluzie la Gh. Bibescu, originar din Craiova.

⁵ Iacov Andreievici Dașcov, consul general al Rusiei în principate.

⁶ Vezi XXXVI, n. 5.

⁷ Pavel Vasici fusese ales membru al Societății medico-naturale din Iași. Vezi și XXXVI, n. 3.

XXXVIII

Frate Bariț,

Craiova, 12 ianuar. 1844

Iată îți trimit abonați. Ascultă! D.[omnul] Grigorie Lăceanu, unul dintre părtașii poștei negotitorești, a primit să vie plicul Craiovei supt numele lui. Așadar, toți abonații, cu adresele lor, se vor pune într-un plic și plicul nu va veni pe adresa mea, ci pe acesta: *Domnului d. Grigorie Lăceanu, judecător la Tribunalul de comerț*. Însă pe la *Rușava*. 4 prenumărați sînt de la *Tîrgul Jiului*, carii însă vor veni tot în plicul Craiovei și le voi expedui eu.

Mie, în loc de proțent, să-mi trimiți 3 exemplare, ca să dau unul la poștă și unul să fie rezervă, pentru întîmplări.

Ca să nu se greșască și să vie cite o lipsă, spune expeditorului nu numai să se uite în listă, ci pe urmă să numere și bucățile — 36, ca să fie mai sigur. Eu, pe *Diculescu* și pe *mine*, repetez și acum, să nu greșiți. / Prenumărați din Craiova la jurnalul de Brașov:

1 d. postelnic I. Bibescu, cavalier și cîrmuitor	5 d. clucer C. Glăgoveanu
2 d. vornicul Georghie <i>Otetelișanu</i> , prezident Divanului civil	6 d. paharnic Gr. <i>Otetelișanu</i> , inginer
3 d. colonel și cavalier Ioan Solomon	7 d. paharnic P. Poienar, prezident de tribunal
4 d. clucer C. Zatreanu, prezident magistratului	8 d. paharnic N. Prisăceanu, judecător la Divanul criminal

9 d. lăitenant N. Păianu, judecător de tribunal	20 d. pitar G. Bergescu, profesor
10 d. sărdar B. Băicănoiu, judecător la comerț	21 d. pitar P. Opran, procuror
11 d. sărdar M. Păriianu, polițaiul Craiovei	22 d. Rudolf Roset
12 d. pitar C. Braboveanu	23 d. Al. Dălgeanu
13 d. pitar I. Caragic, judecător la tribunal	24 d. Teodor Zărăfescu, grafier
14 d. pitar N. Eliot, grafier la Divanul civil	25 d. Ioan Anghelovici, grafier
15 d. pitar St. Romaneanu, judecător la comerț	26 d. Emanoil Cnezu, procuror la comerț
16 d. pitar A. Otetelișanu etc.	27 d. Grigorie Lăceanu, judecător la Comerț
17 d. pitar C. Leca, profesor	28 d. Ioan Hăgiad
18 d. pitar G. Călinescu, profesor	29 d. N. D. Dianu
19 d. pitar G. Miavescu, profesor	30 d. Hristea Ioanovici
<i>În Tîrgul Jiului :</i>	
33 d. sluger N. <i>Otetelișanu</i> , prezidentul tribunalului de Gorji	31 d. pitar Ioan Diculescu, inspector etc.
34 sardar G. <i>Maghieru</i> , judecător la Gorji /	32 I. Maiorescu 3 ex. Acești doi, [Maiorescu și Ioan Dinulescu], trimiși și cu, Iordan David.
	35 d. pitar N. Maldarescu
	36 C. Romanescu, grafier la tribunalul de Gorji.

Eu banii nu i-am luat pînă nu voi primi gazetele. De aceea polița să o tragi la 1 martie, cu respectul de 21 zile.

Vrăjmașii împlară să te încurce, dar acum auzii că la judecătorii a venit poruncă de la Ministeriul Dreptăței ca să se prenumere.

I. Maiorescu / 206

[:] Herrn Herrn v[on] Georg Baritz, Redacteur der walachischen Blätter, zu Kronnstadt
Domnului d. *Gheorghie Bariț*, la Brașov /

206°

XXXIX

Craiova, 16 febr. 1844

Bariț,

Gazetele no. 10, însă numai no. 10, le-am primit la 14 febr., dar m-am mirat că nu ai trimis și celelalte pînă la acel no. de la no. 1.

Tu știi că oamenii aici sînt dezgustați pentru că în anul trecut n-au venit regulat și acum văzînd că n-au primit de la început, au început a bănui. Eu i-am îmbunătățit, zicînd că mi-ai scris că or să vie cu expedirea viitoare. De nu va fi așa, apoi e rău.

Să nu trageți poliță pînă nu se vor împlini și nu vă voi scrie ca să trageți, căci eu pînă acum n-am vrut să primesc de la nimene pără. / 209

Dacă se vor regula, apoi vă voi scrie eu să trageți polița pe tot anul. La mine văz că trimiți 3 exemplare. Din ele, unele le-am dat și tu, dacă

ai să implinești la toți, apoi mai fă un adres cătră d. clucer Gheorghie Coțofeanu, cirmuitor în Tîrgul Jiului, și atunci supt adresa mea vor veni numai 2 exemplare. Iar de cumva, din nenorocire, tu n-ai să trimiți exemplare de la 1—9 pentru abonații de aici, atunci încetează a mai trimite pînă la semestrul II, căci nu le primește nimene. / Eu am găsit și mie deosebit venite 7 no. din *Gazetă* și 4 din *Foaie*, însă în alt plic deosebit. Nu încetați a-mi trimite și pe cele nemțești.

Costache s-a spăriat auzind că și noi vrem a da un jurnal și-mi scrie multe verzi și uscate. Mi se pare că tu l-ai făcut *vedenclist*[?] și te-ai temut a-mi scrie însuți, ca să nu gîndesc că vorbește Ciceron pentru casa sa. Așa mă cunoști?

210 Cetește scrisoarea mea cătră el. Zi-i să ți-o dea și vei vedea acolo. / Mă, precum văz din scrisoarea lui Costache, voi v-ați perdut toate nădejtile. Dar de ce ascultați toate fleacurile? De ce credeți toate cite vi se spun ori cite cetiți în *Allgemeine [Zeitung]*? Necazurile sînt mari, în adevăr, dar crede că opoziția e nebună; strică și o să ne strice. Cum puteți aștepta voi să vedeți lucruri, cînd ea nu primește nici un proiect al guvernului. Ori îl strică de tot. Știu toate proiectele și sînt stricte, dar ce folos? De aceea Adunarea se va închide la începutul lui martie. Complimente prietenilor. Cînd îmi trimiți cărțile? Trimite-mi-le la Aron,

210°

Maiorescu. /

XL

Craiova, 22 martie 1844

Frate Bariș,

Ce dracu ești așa de fricos? Poți tu gîndi că aș fi eu așa de nerușinat ca să-ți întorc polița, ori așa de fără credit în Craiova, ca să nu-mi dea abonații banii și nefiind exemplarele complete? Nu după 21 zile, ci numaidecît, a 3-a zi, am plătit polița și, spre mîngierea ta, eram să-ți trimit polița în ziua aceea, ca să primești încă 70 f.C.M., ce sînt încă de atunci la mine, dar mă socotii apoi că va fi mai bine să ți-i trimit odată, după Paști, cînd voi primi încă de la 4 din Craiova și de la 4 din Tîrgul Jiului.

1° N.B. *Gazeta* ce vine pe numele sărdarului Băluță Băicănoiu va fi numai pe 1/2 de an; așadar, din 140 f.C.M. se vor scădea 12 sfanți cînd ți voi trimite banii.

2° N.B. Adresul cătră pitar Petr. Eliat să se schimbe în d. Grigorie Canuș, avocat, căci le-am dat acestui din urmă.

3° Dar pentru Coțofeanu ai trimis ori ai de gînd să trimiți? /

4° N.B. 1 aga Nicolae Brăiloiu, president de Divan, cere gazetele din cap, de la no. I, asemenea:

2 paharnic Dimitrie Bibescu, judecător la Divan.

Dacă ai, trimite-le, dacă nu, vor rămînea pre al doilea semestru.

Vinind Lința la noi, va fi mai bine să trimiți pentru acești doi numerii de la început pînă unde te va apuca scrisoarea, prin ea, căci

altfel plicul se va face prea mare și nu va încăpea la Rușava. Prin ea să-mi trimiți pe Betlen¹. Dar Paget², englezul, se găsește la voi? Dacă nu se va găsi, apoi te rog pe ce-ai mai scump să-mi copiezi bucățica aceea ce a stat în *Blätter für Geist* etc. în anul 1842, numai cît se atinge de portul *hățăganilor*. Numărul acela din exemplarul tău eu l-am fost luat la mine și acum nu-l găsesc, nu știu dacă ți l-am dat. Bucățica aceea stă, nu știu no. din *Blätter*, / dar știu că e în coloana din dreapta, pe cea dintîi față a numărului. Eu așa gîndesc că a fost anul 1842 cînd venisăm primăvara la voi. Dacă nu poți tu, apoi pune pe Murășanul să-mi facă treaba asta. Iar dacă aveți pe Paget, apoi trimite-l prin Lința.

Gazetele s-au completat toate și merg și vor merge totdeauna regulat. Să nu mai aveți nici o grije.

Ai căpătat poema *Măcesul și grădinarul*³? La noi, pace, duhurile s-au mai potolit. Vodă, în mai, va merge la Pitești, apoi la Rîmnic, apoi la Slatina, de acolo la Rușii de Vede, apoi la Caracal, din Caracal la Craiova, de aici la Tîrgul Jiului, apoi la Cerneți, de acolo cu vaporul înapoi, va vizita picheturile.

Fiți sănătoși, Maiorescu. / 212

[:] An. H.H. Georg Baritz, redacteur der walachischen Blätter, zu Cronstadt, in Siebenbürgen. Franco / 212°

¹ Se referă, probabil, la cartea lui Elek Bethlen, *Geschichtliche Darstellung des deutschen Ordens in Siebenbürgen* von Alexis Grafen von Bethlen, Wien — Leipzig, Druck und Verlag von Mart. Chr. Adolph, 1831. Dar și alți autori cu acest nume îl puteau interesa pe Maiorescu: Wolfgangi de Bethlen, *Historia de rebus Transylvanicis*, Tomus I—VI, Cibinii, Typis sumptibus Martini Hochmeister, Typogr. & Bibliop. Privilegiati, 1782—1793; *Commentarii de rebus Transylvanicis proximis ab obitu Gabrielis Bethlenii triginta quatuor annis gestis Ioannis com. de Bethlen*, Editio nova, Pars I—II, Viennae, Typis Iosephi nobilis de Kurzböck, 1779—1780; Johannes Bethlen, *Historia rerum transylvanicarum ab a. MDCLXII ad a. MDCLXXXIII*, Pars I—II, Viennae, Typis Iosephi nobilis de Kurzböck, 1782—1783 etc.

² John Paget, englez căsătorit cu o contesă maghiară, este autorul unei cărți despre Ungaria și Transilvania, din care revista *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* publicase în nr. 13—14 din 1842 un „extract“. Cartea se intitulează *Hungari and Transylvania; Whit Remarks on Their Condition social, political and economical*. With numerous illustrations from sketches by Mr. Hering, vol. I—II, Londra, 1839. Ea a fost tradusă curînd în germană, suscitînd interesul lui I. Maiorescu: John Paget, *Ungarn und Siebenbürgen. Politisch, statistisch, aconomisch*, Aus dem Englischen von C. A. Moriarty, I—II Band, Leipzig, I. I. Weber, 1842. Amănunte despre Paget la Cornelia C. Bodea, *Revoluția de la 1848 în Transilvania văzută de John Paget*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. II, București, 1960; idem, *Contribution a l'histoire de la révolution de 1848—1849 en Transylvanie et en Hongrie: John Paget*, în *Nouvelles études d'histoire*, București, 1960 (și în extras).

³ De fapt fabula lui I. Heliade Rădulescu intitulată *Măcesul și florile*, tipărită în 1844 pe foi volante (vezi și XLI n. 1). În *Ateneul român* din 1866, nr. 6—7, p. 226, unde se anunță apariția *Cursului întreg de poezie generală*, fabula e intitulată *Trandafir cu of în codă și Măceșul*. Cf. I. Heliade Rădulescu, *Opere*, ediție îngrijită de Vladimir Drimba. Cu un studiu introductiv de Al. Piru, vol. I, *Poezii*, București, 1967, p. 438.

Frate Bariț,

Articolul de care ți-am zis încă nu-ți vine. Bani pentru *Gazetă* socot că ți-i voi trimite cu nevastă-mea. Ascultă! *Gazeta* colonelului Ioan Solomon să nu o mai trimiți aici. Șterge-l din lista Craiovei și îl treci în a Bucureștilor. El s-a dus cu regimentul său la București. Nu uita. Gazetele să-i meargă dar acolo. Apoi mi-a zis să-ți scriu ca, cît va trăi, să nu aștepti să se aboneze, ci să-l aibi prenumărat pentru totdeauna.

Oamenii de aici doresc a vedea în foile tale mai multe despre Țara Românească. I. Bibescu crede că tu trebuie să fii remunerat din partea lui Sturza, că ce scrii așa mult despre Moldova? Eu însă i-am zis că Sturza a fost totdeauna mai discret cătră gazeta ta decît cei de aici, iar
213 ieșenii ți-au făcut și prezenturi. Apoi i-am spus că, pe se/mne, bucureștenii sînt leneși și nu-ți scriu. I. Bibescu îți cetește foile regulat. Luni, la 1 mai, a scris Măriei-sale, arătîndu-i cum trebuie să prețuiască *Gazeta de Transilvania* și spuindu-i că și articuli din gazeta nemțească de Brașov, în favorul guvernului, ies din condeiul tău. Ți-a făcut destulă recomandăție.

Eu nu știu cine ți-a spus că Triandafilov¹ încheie la contracturi. Aici nu știe nimeni de aceste. Am întrebat pe mulți și nu știu că ar încheia contracturi. Mi se pare că corespondentul tău a fost înșelat de vorbele răspîndite de opoziție. Am aflat sigur (chiar și de la fostul profesor Costache Brăiloiu, deputat în opoziție) că Triandafilov și comp. n-au nici o împuternicire de la guvernul muscal, nici măcar știrea acestuia, ci este curat o speculație a unor capitaliști particulari. Apoi Vodă și după încheierea jurnalului *Sfat.[ului] adm[inistrativ] estraord[i-nar]* n-a făcut nici un pas mai departe, așteptînd să facă lucrul cunoscut Adunărei, care însă a apucat înainte. Opoziția se bucura că are privilegiu
213° de a-și vărsa veninul. Să știi că și deputații guberniali / de aici spun că la cauza minelor au fost tot de o părere cu opoziția, ca să nu se primească, decît cu modifi cațiile Adunărei, ori să se desființeze. Prin urmare, toată Adunarea a avut acelaș[i] princip, dar spun și ei că opoziția a înăsprit raportul, ocărînd pe guvern, ce însă era în drepturile sale, și așa au supărat pe Vodă care, dacă s-ar fi primit proiectul pentru miliție, n-ar fi închis Adunarea.

Vorbele ce s-au răspîndit despre venirea comisarilor de la Petru-burg și de la Poartă sînt minciuni. Cel puțin guvernul nu știe nimic de aceste. Dar este să vie un comisar turc, pentru regularea unor puncturi asupra *insulelor Dunărei* și aceasta după cerere[a] ce a făcut chiar Vodă la Sultanul cu privilegiul aflărei sale acolo.

Pe la 10 mai Vodă pleacă prin țară. Aici poate să vie pe la 20—25. Bucata din *Paget* să nu o uiți,

214

I. Maiorescu. /

214° [:] Domnului d. Ghiorghe Bariț, profesor și redactor, în Brașov /

¹ Lui Al. Trandafilov domnitorul Bibescu i-a acordat, în 1843, concesiunea exploatării minelor metalifere din Țara Românească. În 1844 Obșteasca Adunare anulează însă concesiunea (cf. *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 995).

Frate Bariț,

Pe semne ești ocupat și tu, că nu mai scrii. Așteptam de la tine o declarație, în urma scrisoarei mele cătră d. Vasici. De ce nu m-ai lămurit? Acum, pre cît știu, nu mai vorbește nimene de fanfaroane, s-au uitat.

Ai cetit pe *Coconul Drăgan*?¹ Ai văzut cum ne parodiază pe toți? Ai văzut de numele cu reputație istorică și fără, în *an* (Kogălnicean, Florian) și în *escu* (Săulescu, Maiorescu)? Ai văzut de venetici? Eliad se aseamănă unei muieri rele carea, atacată și supărată de altele mai bărbate decît ea, vine acasă și-și varsă focul pe copiii nevinovați, pe bărbat, pe vecini, pe toată lumea. Fanatic încă este Eliad, ca unul ce ar voi să prefacă deodată toată limba românească după ideea sa. N-are răbdare, ci ar vrea să o vază, încă în viață, creată după planul său. Creapă de necaz, de ce toată lumea nu se unește cu ideile dumisale. Mi se pare că după aceste semne se cunoaște fanaticul. Norocirea noastră este că partida lui e mică, compusă numai de puțini tineri.

Multul lucru ce am nu m-a lăsat să poci trimite ceva la *Foia științifică și literară*. Dar socot să dau ceva interesant. O să-mi dezvălesc și ideile mele asupra limbei. Din toate trebuie să-ți trimiț ceva și ție; cu toate aceste, eu aș dori ca din *Foia științifică* să retipărești articuli mei istorici și limbistici².

Banii? Crezi, frate, că de la Tîrgul Jiului n-am primit nici o păra? / 215

Maghierul a venit din București, a trecut p-aici, dar n-avea părale.

Aștept în toate zilele și nu mi-i trimite. Ceilalți stau gata aici.

Pe al II[-lea] semestru adaugă pe acești doi:

1 clucerul Gheorghie Coțofeanu, cîrmuitor în Gorj

2 Alexandru Drăgoiescu, profesor privat.

Ți-am zis să schimbi adresa cătră *Eliad* în Grigorie Canuș, avocat.

Ți-am mai zis: gazetele lui *Solomon* să le trimiți în București, unde se află.

Eu, în vacanție, nu știu ce să fac. Sătul de drumuri și de chiel-tuieli, aș avea plăcere să mă odihnesc și să lucrez. Postelnicul Bibescu mă chiamă la Mehadia, ca de acolo să ne răpezim pînă la Peșta, sau și pînă la Viena. Asta pentru mine ar fi folositoare, aș căuta nește docu-minte, m-aș primbla fără cheltuială. Încă nu i-am dat răspuns. Dacă nu voi merge cu dînsul, apoi șez pe coadă-mi, acasă. Banii ți-i voi trimite cum voi putea, nu vreau să mai trageți poliță. Dar bucata din *Paget*?

Domnilor Vasici, Murășani și cocoanelor, complimente.

Al tău, *Maiorescu. / 215°*

¹ Prin fiziologia literară *Cuconu Drăgan* (vezi *Curierul românesc*, 1844, nr. 44, p. 175—176 și nr. 45, p. 179—180), I. Heliade Rădulescu urmărea înfierarea unor păcate contemporane care, firește, nu au nimic comun cu interpretarea dată de Maiorescu. Mușcătura satirică atinge parvenitismul politic: *Cuconu Drăgan*, „un fel de bătăran boierit“, „scotea lapte din piatră, pupa pe rumân în bot și-i lua din

pungă tot; sau dacă nu vrea hoțul de român să-i dea, atunci... atunci firnuit, scuturat, cu părul vilvoi și-l băga (după limba dumnealui) la obedea, îi da fum de ardei și lasă-l apoi...". Eroul său „se făcu un patriot grozav, năbădăios, numai foc și inimă albastră (însă numai când nu e în slujbă, ca să se știe)”, iar când are slujbă, „e numai foc, plin de activitate, un diplomat iscusit; aleargă în sus, în jos; când îl cauți îl vezi cu gazete în mână, când îl cauți se face că e zăpăcit, capul îi e cit o baniță”. „Cuconu Drăgan zice că știe și carte: nemțește, franțuzește, pășărește, afară de românește, pentru că, când era copil, cartea românească era cartea moșicilor”. Se pot depista însă și aluzii malițioase la adresa unor personalități culturale, printre care și I. Maiorescu, reflex al polemicii din 1838, bunăoară prin persiflarea tendințelor acestuia de a înnoi lexicul prin noi forme. Scriitorul promitea că va publica în numerele viitoare alte ipostaze, pentru că „ele sînt foarte folosite pentru formarea junilor după niște tipuri așa de progresivi” (p. 180), dar promisiunea nu și-a ținut-o. Ideea i-a inspirat însă lui C. Bălăcescu, care debutase sub auspiciile lui Heliade, versuri satirice într-un pitoresc limbaj fanariot, căci eroul său scrie „pășărește” și privește cu defetism orice preocupări lingvistice. Heliade publicase însă anterior o altă fiziologie, în *Curierul românesc* din 1839, nr. 143, p. 506—508, reproducută în 1844 în nr. 43, p. 169—172, avînd în ambele cazuri titlul *Bătă-te Dumnezeu!*, dar intitulată ulterior *Cuconu Drăganu*. Cf. Ioan Heliade Rădulescu, *Scrieri literare*, ediție comentată de George Baiculescu, Craiova, 1939; Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, ediție critică cu introducere, note și variante de D. Popovici, vol. II, București, 1943.

² I. Maiorescu nu avu răgazul să-și realizeze intențiile și pentru că cenzura, care trunchiasă titlul revistei lui Kogălniceanu, o suprimă la 10 luni de la apariție. Cf. N. Cartoian, *Soarta unei reviste literare în 1844, Propășirea*, în *Convorbiri literare*, XLI, 1907, nr. 2, p. 197—204; nr. 4, p. 416—429.

XLIII

Craiova, 5 iulie 1844

Bariț,

Nici eu, nici nevastă-mea nu venim la Brașov. Am primit scrisoarea ta de la mijlocul lunii trecute. Fie cum o fi, guvernul, în mai multe numere, se simte atacat de tine. Aceasta dovedește că ei pun oarecare teme pe însemnătatea *Gazetei de Transilvania*. D[omnul] Știrbei se află aici de la 1 iulie seara. Duminecă seara, la 2 iulie, am mers și eu la grădina Bibescului, unde era adunată toată nobilimea Craiovei, precum și negoțitorii, cu cocoanele lor. D[omnul] Știrbei m-a tras la o parte, printre pomi, și ce socotești că a vorbit? Nu altceva decît de gazeta ta. El a deschis vorba. I-am dat toate cuvenitele explicații, i-am zis că pe semne nu cetește *Gazeta* de rînd, ci numai ce-i spun voritorii de rău. I-am explicat fanfaroanele. Minciună este că el s-ar fi adresat la Curte¹; nu este adevărat, și cine ți-a scris a mințit.

După ce a venit acasă, am luat scrisorile tale, două, și m-am dus și i le-am citit. M-am silit în tot chipul să-l fac să creadă că ești loial către guvern. Aici a intrat și d. Poienar peste noi. Știrbei îți băga numai vină că de ce crezi ce-ți scrie orișicine. Cu Poienaru vorbisem de mai-nainte și el a zis că singur ți se va face corespondent. Aceasta o repeti acum și înaintea domnului Știrbei. Când l-am apucat / că este adevărat că s-ar fi adresat și mi-a răspuns că nu este adevărat și că nici prin gînd nu i-a trecut, l-a scăpat gura să zică: „Pînă acolo n-am prețuit *Gazeta* ca să

ne adresăm pentru ea. Scrie ce-i va plăcea, faptele ne vor arăta dacă sîntem buni sau răi”. Eu m-am aprins și i-am zis că rău destul dacă nu o prețuiești cît meritează. Ea, *Gazeta*, este singurul organ național. Guvernul are trebuință de opinia românilor, căci românii or să scrie istoria guvernului și nu streinii. Apoi românii ca să se unească mai bine, ca să mai viseze și ei de vreun viitor fericit, ca să mai gîndească a trăi ca nație, au trebuință de un punct de centralizație a dorințelor și nădejdelor lor. Acest punct de centralizație românii au început a-l privi în Bibescu. A venit dar vremea ca guvernul Țării Românești să-și cunoască înalta sa chemare, să pipăie pulsul nației și să și ție opinia în românim, atît de trebuincioasă pentru educarea nației și pregătirea ei la epoha în care intră. Numai *Gazeta de Transilvania* poate fi organul acestei renașteri mari etc. M-a sprijinit și Diculescu, și ceilalți cari mai veniseră. Oricum, tu trebuie să fii discret către guvern. Știrbei m-a ascultat cu băgare de seamă.

Banii vi-i voi trimite prin Țenea.

Fii sănătos. *Paget?*

Maiorescu / 216⁹

¹ Este vorba de Curtea vieneză.

XLIV

Craiova, 22 8-vr. [octombrie] 1844

Bariț,

Auzind că ai venit în București, mă bucurasem că o să faci o vizită și Craiovei, iar după ce am înțeles că ai avea de gînd să vezi și pe Moldova, am fost priceput că n-o să poți veni la noi. Cu atît mai mult m-am mirat aflînd că te-ai întors la Brașov fără a vedea Moldova. Cum ți-au plăcut Bucureștii? Dar de capul bisericii românești de aici ce opinie ai dus cu tine? Fără a avea cît de puțină plăcere de a vorbi despre cele rele ale oamenilor, aici mă văz silit, deși *post festa cantando*¹, a-ți aduce aminte de cele ce ți-am zis odinioară despre călugărul — necălugărul Bălășescu.

Oamenii pretutindene au desprețuit pe acei omenși carii s-au înjosit a le fi unelte la uritele lor scopuri. Mai virtos oamenii de aici sînt cu mult mai ticăloși și mișei decît să nu uite pe acela care, servind interesului lor, s-a făcut jertfă. Într-o stare ca aceasta se află Bălășescu către aceia cărora le făcea odinioară chef. Părăsit de toți protectorii, fiindcă singur n-a vrut să se întemeieze pe virtute, rătăcește astăzi fără căpătii, fără patroni, ba, ce e mai trist, uitat și părăsit de chiar aceia cărora le-a făcut bine. Tu ai făcut prea rău că ți l-ai ales de călăuz în București. Mai ales puteai gîndi că asupra autorului scrisoarei despre examenul Seminarului mitropolitul nu putea prepune decît pe Bălășescu. Deci, în impregiurări ca aceste, cel puțin la mitropolitul trebuia să mergi singur. El, fără îndoială, avea să-ți dea oarecare lămuriri asupra Semi-

nariului, lucru ce nu se putea față cu Bălășescul. Cu toate aceste, mă mir că prelatul nostru, care este cunoscut de nemeritor în tactul politic, aici s-a arătat astfel. Dar eu crez că el nici nu știe de aceste, ci cei de pe lângă el, voind să-ți arate cât sînt de mici la suflet, pe semne nici nu te-au înștiințat prelatului. Cu toate aceste, eu aș desprețui această

217 întîmplare și aș privi-o cu mîndrie. /

Darul ce l-ai primit de la cap² este și după stăruirea logofătului I. Bibescu de aici. Tu știi că între aceia de carii se ținea pînă ieri-alaltăieri — (acum e Hil³) — privegierea asupra gazetei tale nu era nimeni care să te fi recomîdat. Deci, era bine ca să-i fi făcut omului un cuplemînt.

Polița s-a desfăcut a vista, pentru că banii erau de mult gata și eram să-ți trimit prin cumnata Lința. Dar zău, pentru anul viitor nu știu dacă voi mai putea purta această grijă. Am multe învăluiele. De cumva nu voi putea, apoi voi lăsa grija asupra domnului *Chipa*, care ține posta negoșitorilor. Cu Chiriță eu nu o poci scoate la cale. El zice că prenumărații nu i-au plătit. În adevăr, aceia carii nu apucaseră a-i plăti în grabă, după ducerea mea, văzînd neregularitatea primirei, nu i-au mai plătit. Unii zic că i-au plătit, el deneagă. Cum o să o scoți la cale?

De aici ce să-ți scriu? Tu le-ai aflat toate de la izvor și, prin urmare, fiind cu sacul plin, n-ai ce să mai bagi în el. Pre cît se aude, Cămara (sic) noastră nu o să se deschidă în anul ce vine. Școalele nu știu dacă vor avea vreo prefacere.

Colonelul Solomon îmi spusă că l-ai căutat acasă și nu l-ai găsit. Ce-ți fac ai tăi? Coccoanei, complimente. Spune și domnului Vasici închinăciuni.

217°

Al tău, *Maiorescu*. /

¹ Tradus liber: „După ce a trecut baba cu colacii“.

² Probabil că domnitorul Bibescu i-a dăruit o sumă oarecare de galbeni, pentru acoperirea cheltuielilor reclamate de scoaterea „gazetelor“ lui Bariț. Vezi și XLVI.

³ Gheorghe Hill, profesor de limba latină la Colegiul Sf. Sava, începînd din 1833; autor de gramatici latinești și al unui *Dicționar franțezo-românesc*, alcătuit în colaborare cu P. Poienaru și A. Florian. Cu ultimul editează în 1838 ziarul *România*.

XLV

Frate Bariț,

Craiova, 5 febr. 1845

Într-o scrisoare scrisă de ieri cătră cumnată-mea, am băgat un bilet cătră tine, căruia i-am pus datul de astăzi, 5, în loc de 4 februarie. Aseară cu poștia de la Rușava am primit un pachet de gazete — însă numai cătră mine! — și o scrisoare de la tine. La 10 ianuarie ți-am pornit lista de prenumărați; lăsîndu-mă în nădejdea lui *Chipa*, eu am lipsit în sărbători și, întorcîndu-mă, am văzut că n-a făcut nimic. Așadar, în grabă ți-am înșirat, mi se pare, 22 ori 23 prenumărați, și la 10 ianuarie

284

ți i-am pornit pe la Rușava. De cumva n-ai primit, trimite acest număr de exemplare, fără adres și poimîne îți mai pornesc o copie după aceea listă. De ce nu astăzi?

Eu, de la scrisoarea de la 10 ianuarie, am fost pătimit 8 zile de un buboi la piciorul drept. Abia m-am ridicat și m-a lovit o furie de trînși, încît 5 zile și 5 nopți am zăcut neînchizînd ochii, neputîndu-mă întoarce și în pericol de a mă incuia la ud. După cinci zile a spart umflătura lingă șezut, dar acum sînt în pericol de a rămînea cu fistulă și de aceea pui / fitiluri în rană. Sînt 2 săptămîni de cînd șed în casă, 207 mai mult în pat. Lista de prenumărați e la cancelarie și eu nu ies afară și fitul nu o știe căuta. Poimîne ies afară așa cum sînt, cu fitiluri.

Tu-mi scrii de cărți și numai de Betlen, cînd mai-nainte mi-ai scris și de alții. Ei bine, ai uitat că cartea care acum îmi trebuie mai în grabă și neapărat este Paget despre Ungaria și Ardeal? Tu mi-ai scris că mi-l trimiți. Nu zăbovi, frate, prin omul care duce scrisoarea trimite-mi pe englezul acesta.

Tu știi că eu lucrez despre originea dacilor și că, după multe cercetări, am venit la opinia că ei au fost de viță. celți. Paget îmi dă un mare argument, unde vorbește de hățagani.

Pentru foile tale voi să trimit mai curînd un articol care să cuprînză pe scurt și în oglindă rezultatul cercetărilor mele, că lucrarea întregă va ieși mai tîrziu.

În biletul din scrisoarea cătră Lența ți-am scris despre cumnatul tău că e aici.

Iartă-mă, că-ți scriu în pat,

Maiorescu. / 207°

[:] Domnului d. Gheorghie Bariț, redactor și profesor. Herrn Georg Baritz, la Brașov / 208

XLVI

Craiova, 20 Iunii 1845¹

Frate Baricz!

Proxime percepi a te epistolam per *Gazetam*, in qua significas mihi² quod responderis Bibesco, et cum putarem, quod et ille debuerit percepisse tuas litteras, non defui cum illo loqui, ast vix percepi post septimanam³ litteras illas ab Arone, quas illico per unum domesticarum meorum ad suum locum promovî, altera die tradidis mihi illas ad legendum.

Heu, Baricz! Nunc fateri tibi debeo⁴ quod si vel Princeps, vel cancellarius Bibesco quidquam pro te prostiterunt (exiguum auxilium) hoc multum, exiguum est a me, et tantum per me; ast cur ego tibi hoc revelo?⁵ ut me laudem? coram te non est cur me laudem, et dein hoc res mihi tantum et tibi et fors etiam Aroni nota est. Notum tibi hoc reddo ideo⁶, quia postquam argumenta tibi dedissem, quod ego tuas

285

Ephemerides tamquam nationale organon⁷ foream, imo, quod et te velim animare, advenisse tempus et occasionem reor, et fors, et jus mihi⁸ competit, inter quatuor oculos brevem tibi servare praelectionem. Collige vires tua!

Vidisti, vel potius volo dicere, expertus es, quod a tempore, quo 1842 a vobis discessi, frigidior sim. En ergo causam! Quum perstringerem te propter opinionem I. Eliad, quam prout Poënarium⁹, vir minime levis, mihi fidem¹⁰ faciebat, prodidisti et quod viderit illam per temet ipsum traditam, tu in tui excusationem¹¹ opinionem Ioannis Eliad ex tuo pulpitu extractam aestate a(nn)i mihi ostendisti; intuitus sum eam, et conticui obstrudefactus. Aestate a(nn)i 1842 quum nec propriis in hac re oculis fidere potuerim, rursus petii illam a te, contemplatus sum illam ad huc semel, tu captus extidisti, et ego remansit obstrudefactus, ast nec verbum dixi, opinionem per I. Eliad descriptam videram apud te in feriis a(nn)i 1839 ast ista, quam tu mihi ostenderes¹² alia erat, et tu dicebas quod haec sit opinio I. Eliad per illum ad te transmissa, res, quae neque cum responso in *Gazeta* dato, neque cum essentia veritatis conciliari poterat; penes haec omnia tamen volebam te nimis damnare, ast quum e Moldavia reverteres, percontatus sum ex vidi illam opinionem quam (1)839 apud te videram haec erat propria opinio I. Eliad ipsius manibus descripta, et tu illam vendidisti (prodidisti). Ego perhorruui quam viderem nationale organon instrumentum esse tam miserabilis speculationis. Sed relinquamus haec.

Causa cleri uniti e Transsilvania

Per Deos! Redeas in te, et recogites tantum, quam nullius furfuris quam mere illusoria fuit¹³ [omnes] illo notificationes, quas tu e litteris Ciparii cum publico valachico communicas¹⁴! Non te pigeat, require et Andream Marusiam et colligite omnes *Gazetas* anni proteriti de hac causa tra/ctantes usque ad illam proximam de 28 Maii¹⁵; conferite ambo omnes illas notificationes una cum illis de adventu et operatione episcopi Erdélyi¹⁶, conferite etiam seorsim illas, quae tantum de Erdélyi agunt, et fateamini sincere; an quispiam in his rebus non dum imitatus, possit sibi aliquam de illis ideam formare? An, non ottendendo ad hoc¹⁷, quod illae prorsus falso sint quispiam possit¹⁸ nexum inter illas invenire? An non graviores ex factiore clericali? ¹⁹ Ita ego compello illam respectu factionis ep(isco)palis²⁰, etiam si fuerint temperamenti ex toto antidemocratici pro visu suffocabuntur? ²¹ sed quid quod publicatis illas tantum ex una parte, tantum votis factionis episcopalis consone? Ego perbene scio, quod tu palam non possi²² contra episcopum factionem inire; scio quod Baricz hoc non possit facere, sed tunc deberes in utramque partem aequaliter moderatis esse²³, hoc fuisset tuum officium; ast non tantum non proctas hoc; quiu potius cum gaudio aliquo Schadenfreude²⁴ ex malo factionis clericalis successu concepta loqueris imo plus, personales etiam ipsis notas inuritis!! quim jus defensionis ipsis concedatis; possibile quod non passis antiepiscolales²⁵ publicare opiniones, ast tunc cur notas inuris alteri factioni, in principalis personis illis? ²⁶ cur illam in abyssum praecipitas? cur verberas

infantem si vis ipsi as obturare ne clamet? praeter hoc quod publice illas notes inuratis vos Corono continuo latratis contra illis²⁷. Ego mihi fuisset cum fratre meo²⁸ in ferriis anni praeteriti necessario debuissim inquirari Murasiano²⁹, quod clericum quemdam Blasiensem aloquutus fuerit his verbis gaudium quodammodo respirantibus: *Heu! audivisti quod mortuus sit Voyvoda clericarum Blasii?* ast parui semper tales debilitates pendens, ego maximum semper pondus pono in illa³⁰, quo vos publice agitis. Cur ludibrio exponitis sublime munus quod in vos sumistis, ut gubernetis organum nationale? Non torquet vos conscientia quando³¹ decumbitis non mordet vos inspirando, quod profanaveritis pretiosum illum thesaurum? Fors putatis prudentiores viras non scire, quod non possit esse nationalismus ubi non est virtus? Vos perbene scitis, tu scis certissime, quod ego reprobaverim modum agendi professorum et cleri junioris Blasiensis, illi errarunt in forma, et quod ultra limites rem extenderint, scis, quod carri fuerim fratrem meum, ergo non potestis dicere, quod magis in hanc, quam illam partem inclinem, revelari enim tibi ab initio rei notabilitatem, et hoc quod in illa deplorandum est. ³² Cuius reatus ego vos culpo? ³³ illius, quod recte tu Baricz millies fassum fueris clerum esse corruptus in capitibus illius, quod factio Ratziana sit plena criminosus, quod Ep(isco)pus sit ignava vetula. Non ne recordaris, quomodo conabar sub Tempe³⁴ et exiguum adhuc, quam de Lemény fovebam opinionem debilitare? quid ego dicam de tuo caractere ubi nunc cum tanta frigiditate et gaudio loqueris de fratribus nostris, qui defendendo rem quampiam sanctam³⁵ (nescio bene an male) ad scopum pervenire si³⁶ protuerunt? Ergo Cipariu, mutatio illius muta/vit et te — sed cur non respicis vitam Ciparii? Cur non ponis ipsi quaestiones has, quas ego ipsi posui?: „Sed non es tu Cipariu! initium et fons³⁷ factionis clericalis; quam nunc proscindis postquam prodidisti illam? non temet ipsum revelasti adhuc³⁸ annis 1826—1828 dum cum Papfalvi monachicam vitam amplecti voluisti ex eo, quod antiqua instituta cleri sint pedibus conculcata per Ep(isco)pum et Capitulum, ut restaures monachatum, qui clero unitus quondam decus nationis Valachico erat? non ne prodidisti, aut saltem decepisti Benedictum³⁹? non tu es ille qui decrevisti ad scopum tuum pervenire ideas antiepiscolales propalando in clero⁴⁰? an non tu es ille qui in tuas partes pertraxisti⁴¹, omnes ingeniosas juvenes instrumento illos ut studeant historiam cleri, ut cognoscant⁴² lapsum illius sub pedibus Ep(isco)pi? Quis informavit de statu cleri proffesorem Russ post reditum illius Vienna? Quis edocuit Barnutium? Ad quem confugiebant omnes malecontenti sacerdotis et protopopo et cuius nomen pronunciabant? Quis infudit ideas antiepiscolales ipsis etiam pueris? in expertis clericis? quis alleiebat illos ad se prout fratrem meum et alias? quis te permavit ut susciperes in confaederationem — contra consilia quae tibi dedit Majoresco. Pappium⁴³, qui in extremis semper versabatur, et ignavum Marcu? Quis ergo ignem supposuit, accendit, et infra cineres ardere permisit⁴⁴? Tu ipse Cipariu! tu, conquerendo te de corruptione aula episcopalis, et Capituli, et ideas propalando ut formares novum⁴⁵ clerum postea indirecte doctum te exhibendo, immo doctissimum et plurisimis

injuriis affectum, et annuendo, et curando ut intelligant⁴⁶ tibi placere, quod ita te campellent, et sincerum temet exhibendo omnibus oppressis. Decori tibi cedit Cipariu! quod postquam fueris⁴⁷ Leno rivalis, et minister improbabilissimo cupiditatis Basilii Ratz, servando illius prostitutam, abscondendo illam et transportando ad orphanotrophium postea inimicus maximus et rursus ut convertaris et saltes prouti cantat scele-ratus ille homo? sed quod maximum est quomodo potuisti abnegare magnam illam factionem clericalem quam tu ipse formasti? sed quomodo potuisti prodere illam? sed quo animo potuisti deridere eam? publice⁴⁸ proscindere? qualis iste character? Tu qui jurabas quod in toto clero duo tantum sint boni characteris viri: piae memoriae Russ et praesertium Barnutz⁴⁹, quomodo potes absque conscientiae morsu⁵⁰ haec tua respicere⁵¹ sacrificia? "

Tales et similes quaestiones ponite Cipario, et flebit ignavus homo, prouti ad meas litteras flevit⁵² motum ab initio, ast non possum ferre injurias, quas exercetis in personas, nec ludibrium in nationem. Convertimini, quia graves coram posteritate rationem reddere debetis, vel putatis quod non sint in prosto calami, qui atriori adhuc atramento describant haec scandala, quam ut descripsit Maior *Historiam* cum Czopa? Ego attonitus sum dum legerem epistolam a cano quodam archidiacono nudis tertius perceptam qui partibus Ep(isco)pi adhaesit, et dein fatetur, quod contra conscientiam, tum describit illegalitates, corruptiones, ignominias / verbo approbium superiorum nostrorum! et dein vos organum et Apostoli approbrii evasistis!! nescitis quod absque virtute non sit nationalismus? agite paenitentiam!

Baricz! Charta mihi non suffecit ut passim concludere epistolam hanc etenim⁵³ expectoratio mea, contra tantam ingratitude a qua tu non adimpleres officium redactoris nationalis, debebat esse longior. Ego solus volui te excusare, ast non passum verba et rationes non inveni abnega phariseismum ad quam inclinabas adhuc cum eras in Gymnasio prouti cum dixi cave ne sis venalis!⁵⁴

Ioannes Majorescu m.p. / 55

¹ În original la B.A.R., Filiala Cluj, Arhiva istorică, fond T. Cipariu (ms. inventariat sub nr. 3711), copie autografă (ms. 3712) și o copie de altă mână a celei autografe (ms. 11008).

² Variantele din copia autografă sint specificate între ghilimele: „Proxime percepi per *Gazetam* a te epistolam, in qua mihi semnificas“.

³ „percepi post septimanam“.

⁴ „Nunc debeo tibi fateri“.

⁵ „ast ego hoc tibi revelo“.

⁶ „Hoc autem tibi notum reddo ideo“.

⁷ „organon nationale“.

⁸ „etiam ius mihi“.

⁹ „Poienarius“.

¹⁰ „fidem mihi“.

¹¹ „executionem“.

¹² „ostendisti“.

¹³ „fuerit“.

¹⁴ „communicas cum publico valachico“.

¹⁵ „May“.

¹⁶ „Basilii“.

¹⁷ „non respiciendo hoc“.

¹⁸ „possit quispiam“.

¹⁹ „An non suffocabuntur pro risu prudentiores ex factiore clericali?“

²⁰ „Ita ego illam campello relate ad factionem episcopalem“.

²¹ Lipsesc ultimele trei cuvinte.

²² „non possis palam“.

²³ „aequaliter moderatus esse in utramque partem“.

²⁴ Cuvintul „Schadenfreude“ trecut între paranteze, după „loqueris“.

²⁵ „quidem esse quod tu non possis antiepiscopales“.

²⁶ „factioni, proscindendo membra illius?“

²⁷ „ast non tantum publice ipsas proscinditis sed vos Coronos privatim etiam contieno contra illas latratis“.

²⁸ „Ego ni frater meus fuisset“.

²⁹ „Marusiano“.

³⁰ „semper pondus dedi illis“.

³¹ „dum“.

³² „venit“.

³³ „Quid putus cuius reatus vos culpo?“

³⁴ Subliniat „sub Tempe“.

³⁵ „rem sanctum“.

³⁶ „non“.

³⁷ „fons et intium“.

³⁸ „non adaperuisti tu intentionem tuam adhuc“.

³⁹ „P. Benedictum“.

⁴⁰ „scopum pervenire propalando in clero ideas antiepiscopales?“

⁴¹ „non petraxisti tu in tuas partes“.

⁴² „cognoscerent“.

⁴³ „Josephum Pap“.

⁴⁴ „it infra cineres seu abscondito ardere permisit?“

⁴⁵ „novum formares“.

⁴⁶ „ut allii intelligant“.

⁴⁷ „fuesses“.

⁴⁸ „eam publice“.

⁴⁹ „Barnutiu“.

⁵⁰ „morsu conscientiae“.

⁵¹ „conspicere“.

⁵² „ad huc semel dico, ego non approbavi“.

⁵³ „convenienter“.

⁵⁴ „Ego solus conatus sum te excusare, ast non possum, verba et rationes non inveni, abnega hypocrisim ad quam ad huc cum in Gymnasio eras inclinabas, prouti tibi jam dixi, cave ne sis venalis, fuga argentum!“

⁵⁵ În copia autografă, după semnătură: „Director Scholarum Crajov [ensium]“.

În același fond se află o traducere a copiei, probabil din aceeași perioadă, după cum denotă grafia și hîrtia:

„Craiova, 20 iunie (1)845

Frater Bari!

Eu, prin *Gazetă* am primit de la tine mai curînd scrisoarea prin carea mă înștiințezi despre răspunsul ce ai făcut Bibescu, și socotind că va fi primit și el scrisoarea ta, i-am vorbit. Dar de abia după o săptămînă îmi trimise Aron aceea scrisoare, pe carea, prin un fecior al meu, o și înaintai la locul său. A doua zi mi-o dete de o cetii.

Ei, Bari! Acuma trebuie să-ți spui că dacă sau Vodă, sau logofătul Bibescu a făcut ceva pentru tine, o mică sprijinire — acest mult-putîn — este numai și numai de la mine!

Dar de ce ți-o spui eu ție? Ca să mă laud? Înaintea ta n-am trebuință să mă laud și apoi acest lucru îl știi numai tu și eu și poate și Aron. Îți spui acest lucru pentru că, după ce ți-am dat dovezi că eu sprijinesc foile tale, ca un organ național,

și chiar și pe tine voi să te încoronez, socotesc că au venit prilejul — și poate că mi se cade și dreptul — între patru ochi a-ți da o mică lecție. Ține-te bine!

Tu mă vei [fi] văzut pe mine mai rece, mă vei fi simțit — vreau să zic — de când am plecat de la voi în anul 1842. Iată dară cauza:

Apucându-te pentru opinia lui Eliad⁵⁶ — pentru carea chiar Poienariul, om ferit de asemenea lucruri, mă încredința că ai vîndut-o și că au văzut-o cu ochii săi dată de tine — tu în vara anului (1)841 îmi arătași spre dezvinovățirea ta opinia lui Eliad, scoasă din pulpitul (sic) tău. O privii și tăcui, rămînînd înlemnit. În vara a[nului] (1)842, neîncredînđu-mă ochilor mei, o cerui și o mai privii o dată. Te prinsei și rămăsei încremenit, dară n-am zis nimica. Opinia scrisă de mina lui Eliad am văzut-o la tine în vacanța a[nului] (1)839; dară asta pe care mi-o arătași era alta, și tu ziceai cătră mine că asta este opinia lui Eliad, trimisă de el, lucru ce nu se potrivea nici cu răspunsul dat în *Gazetă*, nice cu ființa adevărului.

Cu toate acestea, nu vreau să te osîndesc așa greu. Dară, întorcîndu-mă din Moldova, am umblat și am văzut aceea opinie pe carea în a[nul] (1)1839 am văzut-o la tine. Asta era adevărata opinie scrisă de mina lui Eliad, și tu ai vîndut-o. Eu m-am îngrozit văzînd organul național mînat de interes atît de mișelesc. Să lăsăm asta.

Cauza clerului unit din Ardeal⁵⁷

Dumnezeule! Pune-ți mîna pe suflet și te întrebă: ce trețe de știri, ce batjocuri sînt acelea pe care tu, din scrisorile lui Țipar, le dai publicului românesc? Ia-ți osteneala, cheamă și pe Andrei Mureșanu, adunați toate gazetele din anul trecut sunătoare despre această cauză, pînă la cea din 28 mai⁵⁸, de deunăzi, alăturăți amîndoi toate acelea știri cu acelea trei care sună despre venirea și sosirea și lucrarea ep(isco)pului Erdelyi(sic), alăturăți apoi și deosebit, între sîne, toate /știrile sunătoare numai despre Erdelyi și mărturisăți curat dacă unul neînițiat în labirintul acelor lucruri poate să-și facă vreo idee despre acelea întîmplări, dacă — lăsînd că ele nu sînt nicicînd după ființa adevărului — poate cineva să găsească o baieră, un nex între ele, dacă cei mai bărbați din partida clericală, — așa o numesc eu, în privința cătră cea ep(isco)pală — chiar să fie de temperament cu totul anti-democratic, nu se vor ținea de pîntece, încîndu-se de ris. Da apoi că le publicați numai după o față, numai după partida ep(isco)pală?

Eu știu că tu nu poți servi partida pe față în contra ep(isco)pului, știu că Bariț nu o poate face, dară atunci să ții un fel de cumpănă în mijloc, asta era datoria ta. Însă nu numai nu faci, ci vorbești cu un fel de Schadenfreude⁵⁹ de neizbutirea partidei clericale, ba, mai mult, îi înfieri personal, fără de a le da dreptul de a se apăra!! Poate că nu poți primi știri antiep(isco)pale, dară atunci de ce înfieri partida ceialaltă în capetele sale? De ce o îmbrîncești pînă la marginea adîncului? De ce bați copilul, dacă ți se pare că trebuie să-i astupi gura să nu zbere? Să lăsăm că îi inerați atîta în public, apoi voi în Brașov și cu gura îi lătrați.

Eu, dacă nu era pentru frate-meu în vacanța a[nului] tr[ecut] ori în vara aceasta trebuia să mă necăjesc pe Mureșanu că s-au adresat cătră clericul din Blăș cu aceste cuvinte răsufătoare de oareșcare a bucurie: *Ei, ai auzit că au murit voda clericilor din Blăș?* Dară, rădicat totdeauna peste asemenea slăbiciuni, eu privesc mai virtos aceea ce voi faceți în public.

Cum de vă bateți joc de această înaltă sarcină ce ați luat-o, ca să cirmuiți un organ național? Nu vă mustră pe voi cugetul cînd vă puneți capu pe perină, nu vă muștră spuindu-vă că ați profanat și ați pingărit acel prețios odor? Credeți voi că oamenii cei mai cu cap nu știu că nu poate fi naționalism unde nu este virtute? Voi știți bine — tu știi anume! — că eu am reprobat urmarea profesorilor și a tînărului cler din Blăș. Ei au greșit în forma și întînderea lucrului peste marginile lui. Știi că am dojenit pe frate-meu, așadară nu poți zice că eu sînt cu patimă cătră vreo una din partide, căci ți-am arătat de la început însemnătatea lucrului și aceea ce este de tînguit în el.

Unde vă bag eu vreo vină? Acolo că chiar tu, Bariț, ai vorbit de o mie de ori că clerul îi stricat în capetele sale, că partida lui Raț e plină de fărădelegi, că ep(isco)pul e o babă moale. Nu-ți aduci aminte, sub *Timpa*, cînd te sileai să-mi slăbești și puțina opinie ce mai aveam de Lemeny? Ce să zic eu despre caracterul tău, cînd acuma vorbești cu atîta nesimțiciune și mulțemire de frații noștri carii, apărînd un scop,

un lucru sfînt (nu știu, bine sau rău), n-au izbutit? Adecă Țipar, schimbarea lui Țipar, te-au schimbat și pe tine! Dar de ce nu privești la viața lui Țipar, de ce nu-i pui acestea întrebări, pe carele i le-am pus eu?: „Dar nu ești tu, Țipar, începutul și izvodul partidei clericale, pe carea astăzi o înfieri, după ce o vînduși?! Dar nu te dași] tu pe față încă în anul 1826 — (1)828, cînd cu Papfalvi⁶⁰ voiai să te călugărești, cu cuvînt că ve/chile instituții ale clerului sînt călcate în picioare de ep(isco)p și de Capitul, ca să restatornicești călugăria carea, unită cu clerul, odinioară era fala națiunii românești? Nu vînduși, au cel puțin înșelași, pe Benedict? Nu ești tu care ai hotărit să ajungi la scop răsîndînd ideea antiep(isco)pale în cler? Nu ești tu care ai tras în partea ta pe toți tinerii de talent, învățîndu-i să studieze istoria clerului, ca să cunoască căderea lui supt picioarele ep(isco)pului? Cine au informat pe Rus, după întorcerea lui de la Viena, despre starea clerului? Cine au inițiat pe Bărnuț? La cine alerga toți popii și primopopii cei nemulțămîți și al cui nume îl pronunțau? Cine au vîrsat ideea antiep(isco)pale chiar între copii, între nepății clerici? Cine-i adămînea la sîne, precum pe frate-meu și pe alții? Cine te-a pus să primești în alianță — împotriva sfaturilor ce ți-au dat Maiorescu — pe Pap, care umbla numai în extremități, și pe slabul Marcu? Cine dară a pus focul, l-au aprins și l-a lăsat să ardă sub cenuse? Tu, Țipar, de-a dreptul plîngîndu-te de stricăciunea curții ep(isco)pale și a Capitului și răspîndînd ideea ca să formezi un cler nou, apoi pieziș trecînd de om învățat, de cel mai învățat și mai nedreptățit și dînd din înțeles că îți place să te numească așa și deschizi pieptul cătră toți năpăstuiții. Frumos îți este ție, Țipar, ca după ce ai fost *cutră*, *Tratömenger*, pezevenc (sic) lui Raț, țîndu-i-o, ascuzîndu-i-o, ducîndu-i-o estrasament, în urmă vrășmaș cumplit, apoi în urmă iar să te întorci să-i faci cum cîntă acel nelegiuit om? Dar mai mult decît toate, cum putuși a te lăpăda de partida cea mai mare clericală, pe care tu o ai format-o? Dar cum putuși să o vinzi? Dar cum te lasă inima să riți de ea, să o înfieri în public? Ce caracter este acesta? Tu, care jurai că în tot cleru sînt doi bărbați de caracter: repausatul Rus, și mai cu seamă Bărnuț, cum poți privi fără mustrare de cuget la jertfele tale?!“

Asemenea întrebări puneți lui Țipar și va plînge, der Faigemenste⁶¹, cum a plîns la scrisoarea mea.

Încă o dată: eu n-am aprobat pornirea de la început, dar nu pot vedea neleguirile ce faceți voi cătră persoane și batjocura cătră nație.

Îndreptați-vă, că aveți a da mare samă înainte viitorimii. Socotiți că nu sînt condeie gata pentru a mai descria aceste scandale altfel de cum a scris Maior istoria cu *Țopa*?⁶²

Eu m-am înfiorat primînd alaltăieri o scrisoare de la un protopop cărunt, care au votat pentru ep(isco)pul și apoi mărturisește că împotriva cunoștinții și-m[i] descrie neleguirile, blăstămățiile, ticăloșiile, cu un cuvînt rușinea căpătenilor noastre. Și apoi voi să faceți organul, apostolii rușinei!! Nu știți că fără virtute nu este naționalism? Pocăiți-vă! /

Bariț! Mie nu-mi ajunse hîrtia ca să închei scrisoarea, căci răsufierea mea — de atîta nemulțumire, de cînd tu nu-ți păzești datorile unui redactor național — avea să fie mai mare. Eu am căutat singur să te dezvinovățesc, dar nu pot, n-am găsit cuvinte. Lăpădă-te de fațărie, la carea ai fost aplecat de cînd erai în gimnaziu, precum ți-am mai zis-o. Fugi de arginți!

Al vostru, Ioan Maiorescu“.

⁵⁶ Este, cu siguranță, vorba despre urmările articolului lui Maiorescu, publicat în *Foaia literară* nr. 16 (vezi II, n. 1).

⁵⁷ În primăvara anului 1843 izbucnește la Blaj un conflict între seminariști, cărora li se adaugă o parte din profesori, și episcopul Lemeni, încheiat prin îndepărtarea nedreaptă a 4 profesori (Iosif Pop — care se sinucide în aprilie 1845, S. Bărnuțiu, Demetru Boer și Gr. Moldovan), condamnarea vicarului general Simion Crainic la 3 ani închisoare și eliminarea celor 12 teologi. În acest diferend Cipariu și Bariț au o atitudine rezervată, condamnată de Maiorescu. Amănunte despre proces la G. B o g d a n - D u i c ă, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924, p. 61 sq. (vezi și XXXII. n. 9).

⁵⁸ Principalele informații referitoare la situația din Blaj, publicate de *Gazeta de Transilvania* pînă la numărul din data specificată, sînt: *De la Tirnăvă, 24 martie*,

VII, 1844, nr. 27, p. 105—106; *Blaj*, 7/19 aprilie, VII, 1844, nr. 32, p. 126; *Blaj*, aprilie, VIII, 1845, nr. 33, p. 129; *Blaj*, 16/28 aprilie, VIII, 1845, nr. 34, p. 133; *Blaj*, 19 aprilie, VIII, 1845, nr. 35, p. 137 și *Blaj*, 1 mai 1845, VIII, 1845, nr. 39, p. 154.

⁵⁹ Corect „Schandenfreude” = bucurie răutăcioasă.

⁶⁰ Constantin Papuciu — Papfalvi, atunci paroh hirotonit, vicar al Hune-
doarei, apoi cononic la Blaj.

⁶¹ Corect „Feige” = lașul.

⁶² Înălțurat abuziv de episcopul I. Bob din funcția de vicar al Hațegului și scos din preoție, Chiril Țopa face apel la Scaunul arhiepiscopal al Strigonului și, cu concursul primatului, este repus în drepturi. Comentând faptul în favoarea lui Țopa, Maior consideră că astfel s-a deschis calea ca românii să facă apel la un for străin, ceea ce ar constitui o primejdie națională. Cf. Petru Maior, *Istoria bisericii românilor atit a acestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre*, Buda, 1813, p. 233.

XLVII

Craiova, 17 x-vrie [decembrie] 1845

Frate Bariț,

Eu, precum ți-am spus, nu mai poci însărcina cu adunătura de prenumărănți la foile voastre, dar pentru mine să vie ca totdeauna cele românești. În plicul meu să viri încă 4 esemplare pentru oarecare amici mai de aproape. Îmi este peste putință a mai purta această sarcină. Eu sint ocupat peste măsură, nu mă mai poci da în lături. Îmi ajung și ocupăciunile și nevoile mele. D-lui Vasici logofătul I. Bibescu îi va trimite un inel de aur. Spune-i că pentru vorbele ce avurăm între noi amîndoi eu am deschis gura și am căscat-o la d. Știrbei cînd a fost deunăzi aici, după ce am lucrat prin scris cu alții. Mi-a dat bune vorbe, dar eu pe toate vorbele lor nu mă razim, pînă nu voi vedea lucrul în palmă. Îi voi scrie eu. Spune-i să aștepte puțintel. Noi sintem grei la toate, la toate,

Maiorescu.

P.S. D.[omnul] Gavra vrea să mă facă colectant. Spune-i să-și
219 aleagă pe alții¹. /

¹ Alexandru Gavra, profesor la Preparandia din Arad, se apucase de editarea *Hronicii* lui Șincai. I s-a adresat lui I. Maiorescu, pentru a-i cîștiga abonați la *Hronică*. Amănunte la I. Verbină, *De la Șincai la Gavra*, în *Studii literare*, vol. IV, 1948, p. 135 sq.

XLVIII

17 iunie 1846

Prenumerății la *Gazeta de Transilvania*, cu *Foaia* ei, au fost pe
semestrul trecut:

1 clucerul C. Zătreanu, mădular la Divan și president al magistra-
tului

2 clucerul Const. Glogoveanu

3 sărdarul Ioan Diculescu

4 sărdarul C. Braboveanu

5 parucicul N. Păianu

6 I. Maiorescu.

Pe semestrul II, de la iulie 1, sint tot acestii de mai sus, dar să
se mai adauge și acești 2 noi:

7 d. Teodor Iota

8 d. marele logofăt și cavaler, I. Bibescu. /

224

Păralele, pentru cei de sus 6, pe anul întreg, pentru ceilalți doi,
pe jumătate de an, le va aduce fratele Leca, cu venirea sa acolo după
examen.

După voința tuturilor, onorabila redacție este rugată a tipări numele
prenumărătorilor și a le pune supt speciale adresele, însă tot în plic, către
suptinsemnatul, căci altfel sint supuse la plată, pe care oamenii nu o
dau bucuroși. Acesti de-acum abonați vor fi perpetui. Suptscrisul va
îngriji a găsi pentru anul viitor vreun curespundinte care să se poată
încărca [cu] îmblarea după mai mulți amatori.

I. Maiorescu / 224^b

[F. 224, marginal, stînga:] Suptscrisul are cuvintele sale pentru
care n-a putut da m[arel]-ui logofăt I. Bibescu, fostul pînă acum, nea-
rătîndu-și însuș[i] dorința de a le avea; acum este însemnat după espre-
să poftire¹.

M.

¹ Pe f. 224, sus, mențiunea: „Să se dea domnului Bariț”, deci, scrisoarea a fost
trimisă ocazional.

XLIX

Craiova, 11 noiembrie 1846

Bariț,

Prin dumnealui zidarul ori maiestru de zidărie Ștefan Gruber, pri-
mești 12 #, însă 24 sfaști sint pentru d. praporcicul I. Miculescu, ca
să-i trimiți și *Gazeta* și *Foaia* pe tot anul acesta, 1846. Iaca prenumă-
rătorii trecuți:

d. aga C. Zătreanu pe un an.....	sfaști	24
„ aga C. Glogoveanu „	„	24
„ păharnicul Nicolae Păianu, de[to].....	„	24
„ sărdarul I. Diculescu „	„	24
d. marele logofăt și cavaler <i>I. Bibescu</i> , pe o <i>giumătate</i>		
<i>de an</i> (pe semestrul I s-a dat Păianului).....	„	12
d. Teodor Iota, pe 1/2 de an.....	„	12
	suma	144

Trimiț și pentru praporcicul I. Miculescu înainte, pe anul
ce *trece*sfaști 24

Adecă tocmai 12 # ferecați. /

„ 168 225

Așadar, trimite-mi în grabă un exemplar deplin pentru d. *Miculescu*, pe care-l vei avea și în viitor. Ți-aș trimite și datoria mea, dar am plătit 3 luni întregi pachetele la posta negoțitorilor cu *dramul* și am dat 41 sfanți și 1/2 din pungă. Acum am făcut ce am făcut și am scăpat.

Să vie dar iar pe *adresa mea*. Te vei dezdamna din zeciuielile anului viitor, pe care *nu* le vei scădea în favorul meu.

Nu uita a trimite exemplarul cerut pentru *Miculescu*.

Până acum n-am imblat după prenumărați, dar de aici înainte îți va merge mai bine. Frate-meu te va ajuta. Eu îți trimit o listă de 11 prenumărați, mai firziu îți voi mai trimite și alții.

Iaca și *Cuvîntul* meu de la examen. Tipărește-l, dacă socotești că va face vreo impresiune¹. Fiindcă lucrez un plan de reforma sistemii învățăturilor, ca să-l dau lui Vodă, n-am putut prescrie și formăului pe *Antişuler* despre limba română², dar îl vei primi, negreșit, până la Crăciun.

Dacă d. Bibescu de aici se va alege deputat în București, apoi voi apropia pe Aron de dumnealui, ca să-ți fie ordinar înștiințător despre toate ale Adunării generale, ori ți-o scrie eu, de-a dreptul.

Nu sint sănătos. Fiți voi,

Maiorescu.

225^v

Treci [pagina]! /

Eu puseseam datul scrisoarei de astăzi 11 noiembrie, socotind că astăzi va pleca Gruber. Așa gindeam ieri, cînd am scris. Acum văz că trece 11 noiembrie și zidarul meu e tot aici. Mă folosesc de acest prilej de a-ți răspunde la scrisoarea de la 28 octombrie, pe care o primii ieri, în pachetul cu gazetele, după ce îți scrisesem ceea ce vezi aici mai sus.

Chieltuiala pentru pachete nu o opresc, rămîne așa după cum am scris mai sus. Acum pot să vie gazetele tot pe adresa mea.

Am primit *Visgálodás*, dar ea nu mi-e nouă, decît poate că e scrisă ungurește³. Nu știi tu că eu o am lătinește, din vacanția trecută, de cînd eram la voi? Boer⁴ fostul profesor în Blaj, mi-a fost copiat-o în Sibii și mi-a trimis-o. Cu toate acestea, îți mulțumesc. Dar eu aș avea a reflecta la Abația de la Cherț, pe care eu am explicat-o mai bine în articolul meu despre vechimea românilor în Ardeal⁵. Aș mai avea multe să zic, dar, după ce am văzut că Gal⁶ a tipărit lucrările sale în punctul acesta, aștept și eu să vedem ce vor mișca sasi. Mișcă sasi ceva? Vor refuta pe Gal?

Dar care Gal, Ladislaus? Eu am ținut pe acel Gal care era director, ori un ce asemenea, la liceul din Cluj, și acesta mi se pare că nu se chema Ladislaus, ci Dominicus, și mi se pare că a murit. Așa am crezut eu. /
226 Eu nu cunosc pe alt Gál László, decît pe cel din Bucerde, care a fost consilier și mi se pare că tot mai este, Ladislaus Gál de Hilib. Nu este acesta autorul? Bine ar fi să-mi spui. Eu eram să mă folosesc de unele dintr-ale lui, dar băteam mai mult la drepturi politice. Mă întrebi cu oarecare emfază: *voi încă vreți a refuta*? Apoi, dacă voi, carii aveți mai multe mijloace, dacă blăjenii și alții de pe acolo nu refutați, ce dracul

294

să facem? De rușine, dacă nu de alta, nu putem tăcea. Trimiteți-mi toate cite vor ieși în materia aceasta și, cu un cuvînt, tot ce va ieși atîngător de români.

Limba? Adevărat, ar fi timpul să ne mai înțelegem în public. Tu știi că eu deschiseseam odată materia aceasta, dar uritul răspuns din partea lui Eliad m-a dezgustat. Deși sint ocupat, dar mi-ar plăcea a mai face foaia ta teatrul disputelor ticnite și serioase asupra limbei. Ei bine, eu o să încep cu Anul Nou. Dar acum să-mi tipărești *Cuvîntul*. Să tipărești partea *istorică și filologică* din *Disertația*, supt nume de *Antischiaul*⁷. Asta o scrisesem în sărbătorile Crăciunului trecut, în dechemvrie 1845, invitat de Cîmpeanu. Deși-mi e urit a lovi în persoană, dar am socotit că este iertat de a demasca și a rușina pe un trădător de națiune. De aici *Antischiaul* a ieșit așa iute și personal. Alege din el personalitățile și tipărește ce e bun. Trage cu cerusă roșie, pentru tipograf. Socotesc că am produs ceva *nou* asupra dacilor și, mai virtos, locul lui Dione⁸, de unde se vede că dacii au fost *alungați*. Asemenea, alăturarea între limba coțovlacă și a noastră. Adevărat, numai în generalități, dar crez că e de mare cumpănitate. Publică dar bucăți din ea și fă-i introducere, arată, adecă, că publici numai extract. Dacă lași afară personalitățile, apoi firește că n-ai de ce să-mi taci numele. Tot atunci am făcut [...] ⁹ 226^v

¹ S-a tipărit în *Foaie pentru minte...*, IX, 1846, nr. 49, p. 385—389, nr. 50, p. 293—297 și nr. 51, p. 401—404, sub titlul *Cuvînt scolastic zis în 29 iunie 1846, cu prilegiul împărțirii premiilor în Școală centrală din Craiova, de inspectorul școlii, I. Maiorescu*. Autorul face apologia culturii clasice, în special a celei latine, prilejuită de introducerea limbii latine, ca obicei de studiu, în școala craioveană.

² Răspuns la art. lui I. K. Schuller, *Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumänischen oder Walachischen Sprache*, în *Archiv des Vereins* I, 1843, p. 67—108; răspunsul lui Maiorescu a apărut în *Foaie pentru minte*, X, 1847 nr. 15—22.

³ [G á a l L á s z l ó], *Visgálodás az Erdélyi Kenézségekről; egyszersmind az erdélyi két oláh [püspök igazolasául felelet Trausch és főkép Schuller cáfalataira*, Aiud, 1846. Cf. Andrei Veress, *Bibliografia română ungară*, vol. III, București, 1935, p. 36.

⁴ Ștefan Boer, profesor și canonic blăjan.

⁵ Cf. I. Maiorescu, *Despre vechimea românilor în Ardeal și deosebit în pămîntul ce se zice „Fundus Regius“*, adecă „Pămîntul săsesc“, *Foaie pentru minte...*, V, 1842, nr. 21—24, în care polemizează cu istoricul sas Martin Schnell, autorul unui articol injurios cu privire la originea și continuitatea poporului român, publicat sub titlul *Widerlegung*, în *Satelit des Siebenbürgens Wochenblattes*, II, 1842, nr. 40—41; Abația de la Cherț mănăstirea cisterciană de la Cîrța (Făgăraș).

⁶ În nr. 41 al *Foii pentru minte...*, e recenzată, probabil de Bariț, sub titlul *Literatură istorico-politică*, broșura lui Gál László, în care autorul pledează în favoarea revendicării românești în „Pămîntul crăiesc“. Cf. și G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 626.

⁷ Filaret Scriban, cu care Maiorescu intrase în conflict în 1843, pe cînd se afla în Moldova, va publica în nr. 1 al *Foii pentru minte...*, p. 2—6, un bizar articol, nesemnlat, intitulat *O dezvinuire în cauza limbei noastre*, îndreptat împotriva latinizării, dar pledînd implicit și în favoarea caracterului „slav“ al limbii române și împrumutării de termeni din limba elină, avînd în vedere motive de ordin bisericesc. Răspunsul va veni curînd din partea lui Maiorescu, întrucît — după cum se vede — Bariț îl informase asupra articolului primit de la Scriban înainte de noiembrie 1846, precum și asupra intenției de a-l publica. Cf. U n r o m â n, *Antischiaul*. Adecă o înfruntătură dată unui român care voiește a ne face schiai sau sloveni, în *Foaie*

295

pentru minte..., X, 1847, nr. 2, p. 9—13, nr. 3, p. 17—21, nr. 4, p. 25—29, nr. 5, p. 33—37 și nr. 6, p. 41—45. Amănunte despre Scriban la C. Erbiceanu, *Viața și activitatea prea-sfântului Filaret Scriban*, București, 1888.

⁸ Dio Cassius, orator și scriitor, autorul *Istoriei romane* în 80 de cărți.

⁹ Sfirșitul scrisorii lipsește.

L

[Craiova], 12 noiembrie 1846

Bariț,

Școlarul care mi-a prescris *Cuvintul* a făcut o mulțime de greșeli. Cît am putut le-am îndreptat.

Antischiaul?¹ L-a[m] cetit astăzi. Nu se poate rupe din el nimic. Știi ce am cugetat eu? Nu se va găsi între negoțitorii noștri, Orghidan (sic)², Gheorghie Ioan³ au altul, care să ia asupra-și speșele tiparului și apoi să iese în broșură deosebită? Ar fi bine să iese așa, căci pentru *Foaie*, dacă vei lăsa personalitatea păcătosului, rămîne puțin. Apoi socotesc că *Antischiaul* ar fi bun pentru a mai deștepta / simțul naționalității. Numai supt privința aceasta aprob eu o critică așa iute, fie și în contra unui trădător.

Fă ce vei face și o tipărește deosebit și o împarte la voi, la toți prenumărănții aici, pe la cei ce mai citesc. Să-mi dai apoi și mie vreo 30 esemplare. Pe popa⁴ nu-l poci îngreua cu tipărirea, căci știu că nu poate. De o va cere popa să o cetească în manuscris, să i-o dai. Mai pe urmă vei putea alege și pentru *Foaie* ori și mai înainte.

Aseară a nins aici și azi-noapte, așa e clima, dar se topește astăzi.

227°

Maiorescu /

¹ Vezi XLIX, n. 8

² Rudolf (Radu) Orghidan.

³ Negustorul brașovean Gh. Ioan, depozitarul fabricii de hîrtie din Orlat.

⁴ Cumnatul lui Maiorescu, protopopul I. Popazu.

LI

[Craiova], 17 decemvr. 1846

Bariț,

Scrisoarea din urmă am trimis-o prin Aron, ca să ți-o puie pe poștie. Am mai adăugat 4 prenumărănți. Mai trimite și pe deasupra. Dar, lucrul dracului, că acum de la Rușava ne-a împedecat binisor. Sintem înapoi cu 2 pachete sau cu o săptămînă. De două ori ne-a venit cite 1 pac numai. Mercuri, adecă mine, o să mă adresez la Blaj. Văz că ați pus pe Glatz colectant, fie.

Mă! De Broncus ori Bronchus¹ lui Plaut am ris și eu și frate-meu, de ne-am ținut de pîntece. Cine este autorul acestei născociri? Genilie² ar trebui să fie, căci nu se vede a fi stilul lui Laurian. Dar apoi, cum mi-a scăpat mie din *Univers*? Ori nu e din *Univers*? Fie! Frate-meu tocmai
229 cetea pe Plaut atunci și era tocmai în *Miles gloriosus*, unde se află / acel

cuvînt care, precît știu, numai la Plaut și încă la unul se află. El de atunci zicea că ar vrea să răspunză, însă nu de tot serios, pentru un singur cuvînt, dar cu toate aceste adevărat.

Iată, îți trimite alăturata scrisoare și te roagă prin mine să i-o publici ori în *Foaie*, ori în *Gazetă*, dar pentru *Foaie* se vede a fi mai bună. În adevăr, *Broncus* este un om cu gura cam ca Marcu de la Blaj. Dar te rog să-l publici. Este întiul articol de tipar de la *frate-meu*, or să mai urmeze și altele. El e un tînăr care o să facă mult: are și cap bun și judecată sănătoasă. Studiază pentru sine, pe toată ziua, 6—7 ore. Are și leafă, deocamdată bunicică: 1518 fiorini C.M. pe an. Șade în școală și are toate la mine. Biblioteca mea îi e deschisă. Dar nu o să-l las să iese cu ceva mai mare la tipar, pînă nu va trece de 30 ani. Merge pe 27. Dar să-i publici articolul³.

Maiorescu / 229°

[F. 229, marginal, stînga, P.S.] Bariț, aici alătur și un bilet de la Leca, către d. Vasici. A rămas din scrisoarea mea către d. Vasici, atunci era să vie. Dă-i-l!

¹ „Unul din filologii noștri“ făcuse o ciudată etimologie: prunc < broncus din Plaut (*Miles gloriosus*, actul III, scena 1), unde are însă sensul de copil degenarat, hidos, cu gura strîmbă.

² I. Genilie, redactorul revistei *Universu*, apărută la București între anii 1845—1848.

³ S-a tipărit sub titlul *Domnule redactor!* în *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 11, p. 90.

LII

Craiova, 20 ianuarie 1847

Bariț,

Abia astăzi primirăm gazete din anul nou. Iată încă 5 abonați:

- no. 15 sârdarul Ioan Cernălescu
- 16 păharnicul Nicolaie Păianu
- 17 clucerul Ioan Vlădăianu
- 18 d[umnea]ei stolniceasa Sevastia Brăiloiu
- 19 d. Nicolaie Chibar.

Acest număr, fără mine.

Odată avea[i] obicei de a ne trimite numeri și de prisos, la început. Toate se schimbă. Nu uita a trimite, pentru procurorul *Miculescu Gazeta* și *Foaia* din tot anul trecut, pentru că în suma banilor ce ți-am trimis s-a cuprins și *acea plată*.

Am văzut că începuși cu Scriban¹. Bine, însă ascultă: dedesupt să nu-mi pui acele litere din nume ce am scris eu, ci să zici: *Craiova, decemvrie 1845, Un român* și nimic alta. Și să zici că va mai urma. În adevăr, banul ori *moneda* cu înscrisul slavon și român a rămas necriticat. Eu doar aștept să văz ce întipărire va face la Iași și apoi, cînd voi trimite adaosul despre monedă și altceva, poate să mă suptscriu întreg. Eu știu că ei vor ști toți că eu sint autorul, mai virtos că ei m-au provocat să-i tai nasul, dar Scriban, în desperata sa, poate să miște

231 ceva. De aceea să n-aibă supt scriptura nume adevărat, numai „Un român“ /, ca să n-aibă de ce să se achețe. Fiindcă articolul acela e fără suptscriptură, consecvent este să fie și antagonistul nesuptscris.

Tocmai prescriu pe „Șuler despre originea germană a limbei române“. Îl strâng serios în chingi, dar critica mea e mai mare de 6 colae. După *Antischiaul*, să vie și cestalt, îndată. În săptămâna viitoare găsesc prilegiu de a-ți trimite această critică.

Eu văz că hirtile ce circulează din acea batjocură nu se unesc toate. La tine se zice, în urmă, *bașcă întunecoasă*, într-a mea e „boșcă păinginită“³ etc. La toată întâmplarea, vine adaosul meu.

Mă! Știi tu ce am făcut eu? Aron îmi scrisese că ar fi auzit că la Adunarea de acum se va discuta cauza indigenatului și că ce bine ar fi să facă ceva pentru românii din statele Austriei. Eu i-am răspuns că nu se va face, de nu vom mișca noi, și i-am promis un concept de rugă-minte. După ce s-a făcut sănătos, i l-am trimis. El a modificat 3 frase, nu însă ideile, și-apoi a prescriș-o și au iscălit-o ei, apoi noi, craiovenii, de aici s-a dus la Rimnic etc. Tu vei căpăta și conceptul meu original și cel dat lui Vodă. Ba gândesc să trintesc și un articol, mai pe larg, în cauza aceasta, căci e rușine să fim socotiți tocmai ca germanii și francezii și grecii în privința indigenatului. În jalbă eu vorbesc de un principe național mare și de aceea mi-a părut rău că Aron a lăsat afară aceste cuvinte: „Văzînd (că după atite smăcinături, prin care s-a stră-curat populus lui Traian, / răsărîră deodată două puncturi la care, ca după un lung naufragiu), alergînd tot românul“ etc... Vei vedea.

232

Al tău, *Maiorescu.* /

232^v [:] Herrn Herrn Georg Baritz, Redacteur der walachischen Blätter, zu Kronstadt, Siebenbürgen /

¹ Vezi L, n. 8.

² Vezi XLIX, n. 3.

³ Într-o notă la articolul său, Maiorescu menționează că expresia aparține lui Scriban, care n-a băgat de seamă că altul nu-l putea batjocori mai bine de cum s-a batjocorit el, numindu-și capul o boșcă de tot păinginită. „Tot asemenea părere am avut și eu de opinia lui, dar m-aș fi sfiit să i-o zic“ (cf. *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 2, p. 11).

LIII

Craiova, 28 februarie 1847

Bariț!

Așa? *Rău la răzbunare?* Vezi, și noi cetim citeodată pintre rînduri. Știu din ce bubă sare această imputăciune. Dar în loc de mulțumită sau cel puțin tăcere, de ce imputăciune? Și dacă imputăciune, de ce acum la urmă, și nu la început? Dacă cu neplăcere, de ce s-a tipărit? M-am îmbulzit eu cu *Antischiaul*? N-a zăcut el un an întreg? Dar de ce *răzbunare*? Ce am avut să-mi răzbun? Ce mi-a făcut mie personal Scriban? *Antischiaul* s-a scris pentru amicii de la Iași, pentru profesorii Academiei s-a scris, după invitarea și provocarea lor¹. Curespudentului de la 27 ianuarie², care zici că e și el, e (sic) tot de o părere cu tine și profesor, să-i răspunzi că numai după no. 1 sau, al *Foaiei*,

no. 2, în care a venit numai introducerea personală, nu i se cădea a judeca. Scrisoarea lui e de la 27 ianuarie, tipărită în *Gazeta*, no. 12 și 13. Începutul *Antischiaului* a ieșit din Brașov în 13 ianuarie și pînă la Iași a făcut cel puțin 12 zile, adecă a ajuns acolo la 25 ianuarie, prin urmare, acel bun reflectent n-a putut avea în mină decît începutul din no. 2 al *Foaiei*. Ce profesor o fi acela, nu știu. Stilul e strein de al profesorilor pe care îi cunosc eu acolo. Cu toate aceste, iertat i-a fost a-și da părerea oricum, iar întipăritura ce a făcut-o în Iași, ca manuscris, ce s-a copiat în mai multe exemplare, o știu eu.

Antischiaul nu e răzbunare din parte-mi, el este un fiu al împre-giurărilor. După ce circula p-aici un răspuns al lui Vilara³ — așa se credea — cătră un procuror, pentru cuvintele cele nouă, în care îl trimite la sloveni, anonim, după ce / omul acesta și alți grecotei se provoca²³³ p-aici, p-acolo la satira lui Scriban, în interesul românimeii, mai virtos a tinerimei, ca să-i dau ceva arme în mină, am scris pe *Antischiaul*. Sînt eu atît de sec ca să nu știu că mai bine mi-aș întemeia reputăciunea de istoric și filolog ori limbist, publicînd din foliantele cele mari, ce au ieșit din desele observăciuni făcute de mine și care stau aruncate fiecum, așteptînd o mină liberă și ușoară? Pe mine nu m-a gidilat nici-odată mîncărimea de a fi scriitor *copios* ori voluminos. Așadar, rău și fără cale, tocmai tu privești pe *Antischiaul* ca o răzbunare personală! Și încă rău în răzbunare?

Cu buninimitatea (sic) și cu curăția cugetului meu, eu în tot minutul sînt în stare de [a] sta înaintea dreptului judecător față la față, dar sînt mare dușman mincinoșilor, fățarnicilor, ipocriților, trădătorilor ori, cel puțin, necredincioșilor. Îndată ce am simțit vițiul și păcatul, îl frig al dracului, iar unde văz greșale însă cugetul curat, eu sînt cel mai blind critic. *Antischiaul*, la toată întâmplarea, cerea o formă iute, căci, în apatia în care se află publicul nostru, sînt necesarii, din cînd în cînd, cite o bombă, ca să pocnească, să mai electrizeze publicul.

*Contra-Șuler*⁴ e născut și botezat de mult, iacătă-l și prescriș. Eram să nu ți-l mai trimiț dar văzînd că prin imputăciunea ce-mi faci negreșit îți răzbuni tu..., eu îți răspunz trimițîndu-ți pe *Contra-Șuler*, la care însă nu-ți dau voie de a schimba nimic. Să-mi păzești ortografia neschimbată. Asta e ortografia mea o dată pentru totdeauna. Eram să o motivez cu o scrisoare deosebită, dar acum nu putui. Va veni mai tirziu. Dar pe *Broncus* de ce nu l-ai tipărit? Negreșit ești ori tu, ori Murășanul autorul acelei etimologii, dar, odată ce e anonimă, ce te oprește? Aici e vorba să nu lăsăm pe public amăgit. Dacă nu o tipărești, apoi frate-meu o va trimite la *Organ*⁵. /

Cauza episcopiei sibiene mă interesează încît e publică — națională, iar încît e personală, dacă nu atinge drepturile naționale, nu-mi pasă. Popasu făcea bine ca să fie încă și mai leneș și să nu fi mișcat nimic pe lume de la început. Asta era rola pe care i-am însemnat-o și nu m-a ascultat, dar bine și acum să stea ferit.

Pe Verzești eu nu-i ții de oameni periculoși, ci oameni răi și fără caracter. Pe asemene oameni să nu-i iconomisească nimeni: fățarnicului să-i arăți că-l știi cine este. Asta îl imputăciunează înaintea sa însuș[i]

233^v

și îi micșorează energia. Ceea ce face, face ca desperat. Când n-ar iconomisi nimeni pe acești ipocriți și mincinoși, ei s-ar privi ca oameni carii îi cunosc pînă la mațe, numărul lor ar scădea mult.

Să-mi trimiți răspunsul ce se face lui Gal de Chiminea⁶, dar curînd, pentru că nici eu nu sînt așa în lipsă de documente.

Crez că cenzura nu va opri nimic din *Contra-Şuller*. Cele ce se zic la urmă de politica românilor în viitor, care n-are să supere pe nimeni, spune că e contra rușilor. Ai cetit die *Sprachfrage*?⁷

Maiorescu

[P.S.] Sîntem așa de învăluți, așa de nesiguri de viitor, încît n-am nici o plăcere de a lucra ceva. Mai că o să căpătăm toți paspor-
234 turi... Eu unul tot nu crez să fie, după cum se vorbește. /

¹ Vezi L, n. 8

² Într-o corespondență datată „Iasi, 27 ian. 1847“ (cf. *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 12, p. 48 și nr. 13, p. 52) se fac pronosticuri în legătură cu viața social-politică și culturală a Moldovei. „În privința limbii se vădește din toate părțile o reacție și o antipatie asupra esaltaților radicaliști, carii croiesc și introduc cuvinte după plac. Eu sînt de socotință să fim ceva mai măsurați, să nu ne prea opintim, ci să așteptăm, că cu vremea tot vom ajunge la scop“ (p. 52).

³ Alex. Vilara, boier muntean, grec de origine.

⁴ I. Maior, *Refutarea părerei d-lui I. K. Şuller despre germana origine a limbei române*, în *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 15, p. 117—120, nr. 16, p. 125—131, nr. 17, p. 133—139, nr. 18, p. 141—143, nr. 19, p. 151—155, nr. 20, p. 162—164, nr. 21, p. 165—168 și nr. 22, p. 173—178. Autorul reia polemica purtată de G. Bariț în 1843 cu Johann Karl Schuller, *Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumänischen oder walachischen Sprache*, în *Archiv des vereins für siebenbürgische Landeskunde*, I, 1843, Heft I, p. 67—108. Cf. [G.] B[ariț], *Ce limbă este limba românilor?*, în *Foaie pentru minte...*, VI, 1843, nr. 35, p. 273—275.

⁵ *Organul luminărei*. Gazetă besericească, politică și literarie, (Blaj, 1847—1848; redactor responsabil: Timotei Cipariu).

⁶ Probabil Kemény József, reputat istoriograf, pasionat stringător de documente istorice (cf. Josepho C. Kemény, *Notitia Historico-Diplomatica Archivi et Literarium Capituli Albensis Transilvaniae*, Pars I—II, Cibinii, 1836). Din vasta sa colecție, Ștefan Moldovan copiază — din însărcinarea lui Bariț — documente referitoare la români, din care unele vor fi publicate (cf. *Documente vechi pentru istoria națională transilvană*, în *Foaie pentru minte...*, XIV, 1853, nr. 43—45; XVII, 1854, nr. 1—9, 13—18 și 20—21). Răspunsul lui Kemény la broșura lui Gáal, de fapt o recenzie, s-a publicat în *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, vol. II, 1847, nr. 3, p. 375—378 (cf. și *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 7, p. 56).

⁷ Franz Pulszky, *Die Sprachfrage in Ungarn*, în *Ungarische Tabletten*, Leipzig, Druck von J. B. Hirschteld, 1844.

LVI

Craiova, 3 mart. 1847

Bariț!

Ai primit pe *Contra-Şuller*? Cum ți-a plăcut?

Iaca trei prenumerați încă:

aga Gheorghie *Coțofeanu*,

maior Barbu Vlădoianu,

d. Ioan Dumitru *Dianu*.

Fii bun și trimite și pentru acestii.

Eu am uitat să-ți spui de greșeala ce ai făcut-o în *Antischiaul*, la început, adecă în numărul 2 al *Foaiei* unde, în nota în care se cere iertăciune de o espresiune, după ce din text ai sters la locul acela „ochii păinginiți“, nu mai avea loc *nota*. Apoi, în notă, cum ai zis: „tot această părere am avut-o și eu despre *opinia* lui“? Eu am avut despre *căpă-țina* lui.

Albul a murit, prin intrigile *grecilor*. Așa crede Aron, dar eu crez că grecii au dat numai un *dorit* privilegiu. Să vedem. Eu voi să-i mai poenesc o dată. Dar încă nu e sigur de va înceta Albul, iar Rizu, consu-
235 lul grec, a dat notă. /

Dar *Ionescu*¹ ce dracul va? Noi, la Academie, îl aveam de cel *copilăros* și ceea ce cetesc în no. 7 al *Foaiei* arată negreșit un copil prost. Să vedem unde iasă și apoi iar să ne apucăm de lucru.

Maiorescu / 235°

¹ [on] [Ionescu de la Brad] într-un articol intitulat *Prefacerile învățăturilor din Moldova*, din *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 7, p. 49—52 și nr. 8, p. 57—60, comentînd măsurile pentru reforma învățămîntului moldovean, propune un program de studii bazat pe sistemul lui Michel Chevalier. Autorul face aluzie la propunerile lui Maiorescu (vezi XLIX n. 3), zicînd că prin izgonirea limbilor clasice, a poeziei etc., „cu totul netrebnice societăților ce caută a se pune pe calea propășirei, [...] *ridiculus mus* se va nimici“ (p. 51), fapt ce-l va mîhni pe acesta, imputînd redactorilor publicarea articolului.

LV

Craiova, 31 mart. 1847

Bariț!

Ce să fac cu scrisoarea ta de la 20 ori din altă zi, căci ai îndreptat datul? Nici răgaz, nici plăcere am de a mă certa. Singură espresiunea ta *rău la răzbunare* a fost în care m-am simțit atins și care a privilegiuit scrisoarea mea și astă scrisoare a ta, cea de acum, numai lasă îndoiala, că eu bine am cetit pe supt rînduri, văzînd în aceea imputăciune o răsufllare a vechiului necaz. O spui în scrisoarea aceasta pe față. Tot ce se zice pe de lături, nu se ține de lucru. Imi pasă puțin dacă tu vei crede că eu mi-am răzbunat personal de Scriban. Eu știu că nu, și cugetul îmi ajunge. Iar tu unul, o zic și acum, n-ai nici un cuvînt de a vorbi de personalitățile articolului: a) pentru că articolul nu era scris pentru tipar, cel puțin nu pentru jurnal, b) am recunoscut însumi și ți-am scris-o că e prea personal pentru *Foaie*, c) ți-am dat *toată voia și puterea* de a șterge și de a modifica, *afară de partea istorică*. Nu ți-am scris așa? Nu ești, prin urmare, culpabil că ai ținut personalități, ca să-ți găsești privilegiu de răzbunare ori cel puțin de răsufllare? Asta este logica scrisoarei mele la care răspunzi.

De ieșeni am crezut în adevăr — nu de Ionescu, căci el e copil și-mi pasă puțin de judecata lui, mai virtos cînd și el a stat uneori supt protectorat francez, altădată supt cel moscal — că nu-și vor fi arătat neplăcerea cu articolul acela, în forma în care a ieșit, pentru că, la

primirea manuscrisului meu, au aplaudat și unii din aceia pe carii mi-i numești. Tu însă nu-i cunoști. După cele ce am primit de atunci încoace, află de la mine că aceia pe carii mi-i numești au fost tras cu toții pe Scriban în partea lor, ca să le ajute, cu mijloacele ce are, a surpa pe Cimpeanul, care / avea cea mai bună opinie în Academie și era un spin în ochii pămîntenilor. Cunspirară cu toții în contra *ungurenilor*, arătîndu-i pe la un consulat... că au înfumurat tinerimea. De aici măsura de a nu se ținea clas dacă nu vor fi 12 auzitori. Pămîntenilor de la aceste clase li se dederă numaidecît alte chiverniseli, iar acum restatornicire. Dar eu crez că după căderea lui Scriban se va ridica și Cimpeanul. Ei au luat pe Scriban de unealtă, *hinc illae lacrymae!*, lacrăme *verdächtig*¹. Dar, cum zic, tu de ce ai lăsat personalități, cînd numai partea istorică era de ținut? Iar eu crez tare că este iertat a omori pe un trădător, nu ca *om*, ci ca *literat*. În punctul acesta este iertat a arăta toată nimicnicia trădătorului. Cu toate acestea, eu n-am voit a mă folosi de această credință a mea. Bine este dacă a ajuns Scriban a fi obiectul cumpătămirei. Asta este moartea aceuia ce a dorit a fi *temut*, nu cumpătimit. Pentru aceasta partea istorică tot cunvinge, și asta este aceea ce am apăsât eu.

Lasă cauza Blajului, nu o încurca. Tu știi bine că eu n-am fost de nici o partidă, știi bine că frate-meu a fost aspru muștrat, pentru că s-a împărțășit. Supărarea mea a fost că de ce tu, ca român, să nu rămii neutral? De ce să arăți un fel de *Schadenfreude*², fabricînd ori primind scrisoarea în care se zicea: „Ce au căutat, au aflat“? Cu aceasta eu nu am lăudat pe partea cealaltă, ci te-am muștrat numai pe tine. Asemenea, m-am supărat pe Țipar că, după ce singur incrimina pe Lemeni, după ce el e corifeul *cel mai vechi* al pornirei, după ce a mărturisit totdeauna că Raț e cel mai stricat om, cum de s-a aliat cu sacul fărădelegilor și n-a rămas cel puțin neutral? Aceasta iară nu va / să zică că am aprobat urmările partidei celeilalte, cu atît mai virtos cu cît tu știi că eu am apărat, mai mult decît voi, pe Lemeni.

Adaosul la *Antischiaul* poate să vie de bună voie și în bună voie³. Socotești tu că eu nu sînt în stare și în plăcere de a primi învățatură? At. ta numai că personalitățile au rămas din pila ta.

Mustrăciunile ce ți le-am făcut în (1)845 sînt făcute ție, între 4 ochi⁴. Dacă nu sînt adevărate, ce te mai rod la ficați? Uită-le și-mi dă probe din contra. Tu vezi bine că eu deosebesc între greșalele persoanei și între binele public. Socotesc că, ca contrariu al tău, în acele ce ți le-am imputat, m-am purtat omenește și ca bărbat întru toate. Dacă nu te număram între amici, nu-ți făceam nici o imputăciune.

Nu știi cum înțelegi mulțumita, dar, fiindcă zici că în înțelesul meu mi-o *denegi*, negreșit n-ai înțeles-o. Las-o să rămie și să rămie și laudele de talentele ce nu le am și pe care laude nu le-am căutat niciodată. După toate acestea, zic că nu mă cunoști ori că lovitura mea de la 1845 nu vrei să o lași moartă. Lasă-o, că nu-ți strică nimic, dacă e neînțemeiată.

Cine o să dea adaosul? Crez că *Maniu*, pentru că mi-a imputat-o într-o scrisoare și zice că ar avea a adăuga ceva.

*Contra-Șuller*⁵. Adevărat, ți-am zis să nu schimbi nimic, dar n-am înțeles-o de *titulă*, ci de articol. Schimbă-o cum îți place. Zi[-i]: „Părerea d-lui Șuller despre germana origine a limbei române“. Eu nu văz / ce 237 poate supăra acea titulă. Ori *Contra-Șuller*, ori *Șuller*, ori *Pro-Șuller*, eu o socotesc tot una și nu știu de ce să facem curte lui Șuler [...] Nu vezi tu că lucrul nu e la Șuller pentru studiul adevărului, ci curat politic? Dacă schimb titula, nu mai voi a schimba *motto* ori altceva. Manuscrisul meu din vacanția trecută s-a curățit, în copia ce o ai, de toate ce puteau supăra. Fă tu, dacă poți, ca român, mai multă cruțare de cum am făcut eu; aș dori să te văz. După cele ce i le refrîng la călciiul desertațiunei, va vedea oricine că mult m-am înfrînat, ba poci zice că l-am tratat prea serios. Dar tu vezi bine că în toate criticele mele eu nu răspunz numai antagonistului meu ori al românilor, ci scopul meu este cel principal, de a învăța pe *tinerimea română* și de *a-i da arme în mînă*. Pentru aceasta, criticele mele sînt iuți, ca să mulțumească, să gidile gustul tinerimei; pentru aceea și titulele voi să fie *bombe* care să pocnească, să electrizeze, să scuture letargia, nepăsarea. De aceea îmi place și drumul jurnalistic, cu articuli scurți, pe care oamenii îi mistuiesc mai ușor și mai mulți. Nu știu dacă o carte voluminoasă s-ar ceti de o mie de români ca articuli din *Foaie*. Cu un cuvînt, eu scriu pentru împregiurările în care mă aflu, scriu pentru *astăzi*. Și de ce nu pentru 1900? Pentru că D-zeu știe ce va mai fi pînă atunci cu noi.

Germanii și francezii și englezii, ultra-matori în literatură, se ceartă și acum și se mușcă ca cîinii, și mie să nu-mi fie iertat a mă apropia cu iuțeala nici pînă la 10 graduri de maniera lui *Lessing*? Pe frații, pe adevărații români, nu-i voi atinge niciodată, să greșească cît de gros. Au nu puteam lovi pe Țipar, unde deosebește românătatea limbei de românătatea națiunei? Cînd îi voi răspunde, vei vedea cît sînt eu de moderat. Rău că n-ai tipărit pînă acum pe *Anti-Șuller*. Era un interes științific personal, acum, în punctul acesta, nu va izbuti.

Domnului Vasici îi sînt dator cu un răspuns lung. Murășenii ce fac? Familia ta?

Maiorescu / 237

[F. 236, marginal, stînga, P.S.] Bariț! Îți alătur aci și altă scrisoare pentru *Gazetă*, împreună cu *Chiemarea filantropică*⁶. Tipărește și acea *Chiemare* în *Gazetă*.

¹ De aici lacrimile, „lacrăme“ prefăcute.

² Bucurie răutăcioasă. Vezi și XLVI, n. 59.

³ „Un român din partida stîmpărat propășitoare“ va publica, în *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 13, p. 101–107 și nr. 14, p. 109–114 un *Adaos* la articolul *Anti-schiaul*, în care, situîndu-se pe o poziție moderată, dar evident în favoarea lui Maiorescu, își expune părerea că nu Scriban trebuia atacat, ci ideea exprimată de acesta. N. Bănescu și V. Mihăilescu, în monografia *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 122–123, atribuie acest articol lui N. Maniu de la Sibiu, întemeindu-se pe presupunerea lui Maiorescu din scrisoarea prezentă și pe confirmarea ei în alte două scrisori, prima adresată lui Andrei Mureșanu, cealaltă lui P. Vasici (*ibid.*, p. 520, 522).

⁴ Vezi XLVI.

⁵ Vezi XLIX, n. 3

⁶ Cu câteva zile în urmă, la 23 martie 1847, s-a produs un incendiu pustiitor în București, înregistrându-se victime omenești, arzând 13 biserici și aproape 1800 de case. Iancu Bibescu, fratele domnitorului, lansează o *Chemare filantropică*, publicată mai întâi în *Vestiitorul românesc*, nr. 102—103. Bariț publică această *Chemare*, precum și informații amănunțite despre incendiu în mai multe numere din *Gazeta de Transilvania*, începând cu nr. 26 din 31 martie, p. 104. Vezi și LVI—LVII.

LVI

Craiova, 28 mart. 1847

Pentru „Gazetă”
Țara Românească¹

Știrea despre cumplita calamitate ce a lovit capitala noastră, inima țării, a ajuns la noi abia marți, a treia zi de Paști, și ca fulgerul s-a răspândit în toată Craiova. Nu este inimă care să nu simtă și să nu cumpătumească adinca întristăciune ce vede și acum zugrăfită (sic) pe fețele tuturilor. Amăruntele fatalele întâmplări și le vor fi descris cei ce s-au aflat de față, eu mă mărginesc numai a însemna că, după întâiele minute de durere și spaimă, craiovenii făcură loc simțului lor celui filantropic. Nobilimea și negoțitorimea fruntașă, îndemnată mai virtos de exemplul fratelui Măriei-sale, d-lui marelui logofăt I. Bibescu, carele, după cunoscuta-i generozitate și liberalitate, s-a pus în capul listei cu o sumă însemnătoare, în cel mai scurt timp a cuntribuit peste trei mii galbini, carii se trimit în capitală spre întîmpinarea celor dintii trebuințe ale fraților celor nenorociți. Mulți dintre boieri și negoțitori lipsesc la țeară. Listele încă nu sint acoperite, oamenii se înscriu neconținut. Dumnealui marele logofăt I. Bibescu și nobila dumisale soție vor da în lotărie scule de mai / multe sute de galbini și vor deschide la frumoasa dumnealor grădină baluri, cu *intrata* de cite un galbin. Sumele ce se vor aduna se vor trimite în capitală.

Binevoiți a publica prin organul *Gazetei* deocamdată aceste, mai
238^v tîrziu vă voi trimite liste lămurite de numele și de sumele cuntribuite.² /
[:] Herrn H.[errn] Georg Baritz, redacteur der walachischen Blätten,
239 zu *Kronstadt* Siebenbürgen /

¹ Șters „Domnule redactor”. S-a tipărit în *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 29, p. 113.

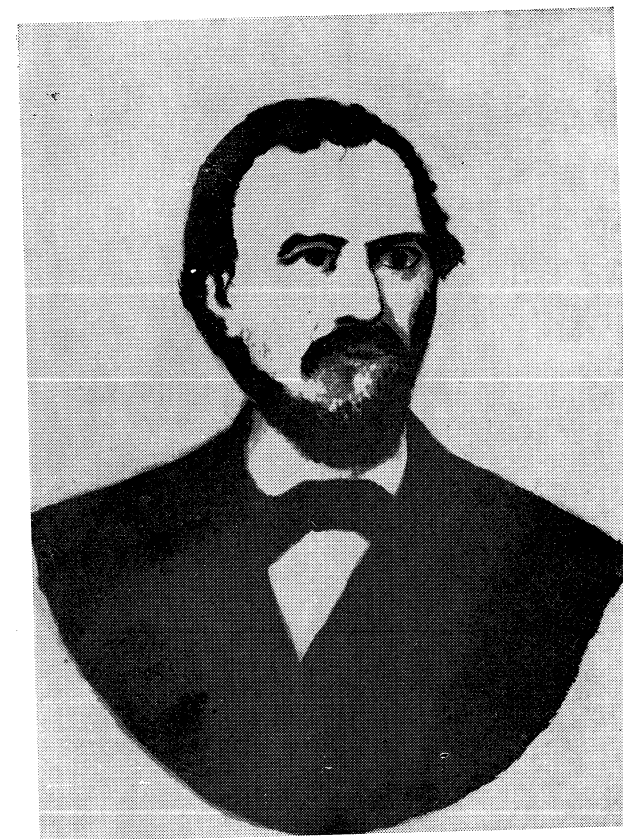
² Șterse de către Bariț următoarele rînduri:
„Bariț!

În minutele aceste sintem toți învăluiti. Ce faci cu *Contra-Şuller? Principia*³ lui Țipar îmi dă prilegiu de a publica prin *Foaie* o părticică din manuscrisul meu despre limba română, și anume *despre articol*⁴.

Mă grăbesc“.

³ Cipariu publicase în *Organul luminării*, începînd din 25 ianuarie 1847, o parte din seria de articole ce alcătuiesc *Principia de limbă și scriptură*, studiu ce va lua sfîrșit, neterminat, în nr. 63 din 1848.

⁴ Maiorescu intenționa să răstoarne „și oarecare idei ale lui Țipar despre influența limbii grece în latină” (cf. scrisoarea către Andrei Mureșanu în monografia cit. a lui N. Bănescu și V. Mihăilescu, p. 520), dar articolul n-a putut apărea în 1847. Este primul dintre articolele publicate în 1848, sub titlul *Studii asupra limbii române*. Vezi LX, n. 1.

Ioan Maiorescu (1811—1864)

3.6
Bucuresti 12/24 Mart 1861

Frate Bariț,

Epistola ta cu datele relative la poezia și cu apendicea pentru Măria Mea, stam! amu recepțut-o în ziua în carea țororului Cuminții-mea Elena, care în 25 minute a fost moartă și pe care amu înmormântat-o ieri seară întru. Ceva pe-șum de prețut umbra și creștând se-lingă cele grele ale ofensurii m-ni per-misoria a cercetă îndată de ceulăbulă petrițime. Pre-Sântul Sate Eusebiului nostru de Sibiu și a altor reprezentanți ai clerului român. ortodocși din dr-deale. itali-icari și cer m-amu ferat căte 2 ore și amu cercetat. Ești sta-tuți gnestune:
Eu totu înțeleg de-țu, ce din cauza re-simțimintelor antipatice ce încă per-șiți aici, și te-a să aduca cantu-șum totu făcutu prin interpozierea ministrului și consularului austriac, - ceea ce, precum me așteptam, mi s'a și obținut îndată. Surorantă șum caratelor - amite a datu Ordine huma-nităt Consularului ministrului a de oca-șu cu acesta "caușă" Consulară a înțarici- notă pe ministrului cultelor și indra-

1863
Bucur. 1863. Mai 31

Frate Bariț,

No t-amu cerut la Epistola din septembrie luminată și nu t-amu recepțut-o cereră Căușă e șort-șimpla, pentru ca de jacti amu fostă în Săli, unde amu latat pe Emila la fratele și de unde în tor nandă me gadii epistola la, într'unu timp când tu vezi și poezia în Sibiu la con-șrele. Dar nica Tu n'a pl-șutu primisuna de a nu fca-șute șorier by m-merii din an 1842 und amu scriut de-șpre veche mea Toroniloră în Ardeșu și din 1845 or 46, când amu scriu în șorba lui Șchube-șdespe chimologia unui întem-șnemem de curvinșe ce le deduce-șpute din greca parte din Germana-

Craiova, 31 mart. 1847¹

În mijlocul durerilor ce încă tot simțim, gustăm și dulcea mulțumire de a vedea cum caracterul națiunii române se desfășură în toată gloria sa. Nu-ți voi vorbi de însemnătoarea sumă de șasă mii galbini, cu care Măria-sa s-a pus în capul listei, nici de cîtimea pănurei, a pînzetelor și a altor lucruri pentru îmbrăcămintea și ținerea nefericiților, care s-au cumpărat și se cumpără de înaltele persoane și care, după cum se spune, taie încă pe jumătate din acea sumă, nici de ajutoarele din casele publice și de pe la particulari, carii se întrec a da tot ce le este prin putință. Aceste le vei afla de la alții. Dar, între altele multe, îți însemnez că în consiliul ministrilor a venit vorba: oare n-ar fi bine să se ceară ajutoriu și în alte părți? ² Asta nu se primi. Unul zisă: „Să dăm mai bine tot ce avem pe noi decît să cerem. Să lăsăm pe fieștecine la propria bunăvoință“. Astfel a și rămas. Asta este o frumoasă trăsură de caracter.

Nu fără cuvînt a zis dar, cu privilegiul acestei calamități, consulul unei puteri luminate: „Mărturisesc că n-am văzut atîta filantropie ca în București, cu privilegiul acesta“.

Iată, aici vă alătur și *Chiemarea filantropică* carea s-au făcut de către suptscrisul către toți lăcuiorii din România Mică [...] ³ /

¹ Continuarea articolului. Sus cuvintele „Pentru *Gazetă*“, tăiate.

² Două rînduri șterse. Marginal, însemnarea lui Maiorescu, tăiată de Bariț: „N. B. Tipărește și *Chiemarea filantropică*. Mă! Vezi tu aci unde am sters eu? Vorba în ministeriu, în cabinet, a fost pentru tributul anual de la Poartă și cerere cătră Rusia. Unul o adusesă, dar Florescu a zis vorbele ce le-am pus, că nu. Și asta s-a primit de toți. Am șters despre tribut, ca să nu supere. Și tu să tipărești numai celelalte, ștergînd nota aceasta de pe margine“.

³ Un rînd, care începe cu „Bucureștii capitala și inima“ ..., indescifrabil. S-a publicat în *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 30, p. 119. În continuare, p. 119—120, ziarul tipărește apelul semnat de I. Bibescu, al cărui început este: „Bucureștii, capitala și inima țării noastre, carea din an în an se ridica tot mai măreață, în ziua învierii, pe la amiaz, fu izbită de una din cele mai aspre lovituri ale soartei“...

Craiova, 19 mai 1847

Mă, Bariț!

Nu-mi placi. În deșert sint toate. Eu văz bine, din scrisorile tale, că tu nu ești împăcat cu cugetul. Îți place a te certa, îți place a te gimfa oarecum, că eu și cu Cîmpeanu ți-am fi dechiarat război. Zău, îmi vine să zîmbesc! Crede-mă, că nici nu-ți răspundeam, dacă o rea înțelegere a scrisorilor mele, ce văz la tine, nu mi-ar pune datoria a scăpa numele unor bărbați. Tu nu deselinești personalitățile de cauza națională. Eu ți-am zis că Stamate ¹ și Asache și toți s-au unit să surpe pe Cîmpeanu, dar nu ți-am zis că sint trădători. Asache, deși armean, nu e [...], nici

Stamate, care e român. Eu am cea mai înaltă opiniune de Asache. Dar asta nu i-a oprit a se folosi de toate, ca să surpe pe Cîmpeanu, neștiind că, mai pe urmă, se va sparge în capul tuturilor, chiar și a lui Asache. Intriga s-a început în sinul Academiei și apoi s-a spart peste toți. Și tu nu gîndești că Ionescu, vorbind de Cîmpeanu, știa că vorbește de un amic cătră altul? Căci, oricum, Cîmpeanu ți-e sincer — vezi o scrisoare a lui cătră mine, la d. Vasici. Dar de unde dracul zice Murășanu că Cîmpeanu a scris articolul anonim²? Eu nu știu cum trăiți voi în închipiri. Cîmpeanu nu e autorul, el mi-o spunea dacă era. Apoi, de la Cîmpeanu nu ieșea lucru sec.

Nouă nu ne e iertat a vorbi, căci nu știm de unde vin aceste. În deșert zici că ai avut de gînd să deschizi dispută. Eu ce eram să răspunz? Cuvîntul meu nu e răspuns, cit pentru limbele vechi? Puteai face o băgare de seamă, îndreptînd pe Ionescu la cuvîntul meu, ce l-ai tipărit³. Să mă tot screm, mai multe cuvînte pentru a apăra clasicitatea n-am.

Alt punct era izolarea adunăciunii aristocrației de a mulțimei în Moldavia. Nu putem vorbi că tot aceea idee este și în cauza noastră și în gîndul de a propune toate în limba franceză. În București s-a
241 și / dat clasa I, II și III, de limba latină, francezilor.

Cum putem să o batem noi? Nu e să scoateți castanele din foc, să vorbiți ceea ce puteți. Eu de ce vorbesc pentru toată românimea? Dacă aș ști sigur că veți publica, supt numele vostru, eu vă dau arguminte, fac lucrarea, voi să o suptscrieți, căci pînă nu se va alege lucrul la un fel, cum poci ieși la lumină? Zici că nu stă lucrul rău cu franțozismul! Eu sint care m-am tot luptat, atît cu d. Poienar și Aron, cit și cu alții, carii zicea că se vor propune toate în limbe streine. Mă luptam, pentru că am vorbit și cu I. Bibescu aici (care vorbisă cu Vodă), și cu d. Știrbei, carii, amîndoi, îmi ziseră că nu e adevărată știrea aceea. Dar acum, cînd văz începutul chiar de la limba latină, pe care un român transilvan ori ungurean o poate învăța totdeauna mai bine decît un francez, ce zici?

Cauza Blajului. Poți gîndi că nu mă interesează? Singurul idol la care mă închin este naționalitatea. Aici uit eu toate personalitățile. Eu am îmbrățișat cit am putut *Organul*. Iaca, eu deschiz un cîmp, fac un început ca să ajut *Organul*. Tipărește în *Gazetă* alăturata scrisoare a mea, suptscrisă. Lasă secătorele vechi, stați cit puteți pentru naționalitate. Nu vă zic să fiți nebuni, dar ce se poate.

Eu am primit aici pînă la no. 37. Dar în București s-a oprit no. 38. Așa-mi scrie Aron.

241^v

Maiorescu /

[F. 241, marginal, stînga, P.S.] În locul lui Leca, care va veni acolo și se va prenumăra, treceți la unul din cele din urmă esemplare pe d. Ioan Socoleanu.

Pentru „*Gazetă*”

Craiova, 19 mai 1847

De citeva săptămîni se răspîndi pe la noi o știre foarte întristătoare, că în Blaș iar a început a clocoti. Se zice — dar cine ar crede? —

306

că chiar din sinul profesorilor s-ar fi sculat unii în contra *Organului*. Și se mai zice că nu din altă cauză, ci pentru că *Organul*, vrînd să răspunză titulei ce poartă, de *Organ al luminărei*, a sfătuit pe frații blășieni ca să-și mai cioplească limba, să părăsească nește formături streine ridicule, cu un cuvînt, să mai învețe românește. Se mai zice că, vrînd aceia să arate că știu românește, ar fi recurs *departe*. Sint adevărate aceste? De or fi adevărate, apoi trist lucru și rușinător pentru aceia carii, avînd un stomac atît de îngust, nici capul nu le va fi mai larg, nu putură mistui în tăcere acea frățească și națională sfătuire. După ce sint dușmani afară, apoi nu mai lipsește decît să se tot nască înlăuntru și să roadă la firul vieței naționale! Ah, nefericiții! Cit de *negre* li se vor scrie numele în cartea națiunei!

Te rog publică aceste două — trei rînduri cum vei vrea cu numele meu deschis ori cu semnul meu⁴, și lucrați cu toții să se întoarcă oile rătă/cite la turmă,

242^v

I. Maiorescu⁵ / 242^v

¹ Teodor Stamate, profesor de fizică la Academia Mihăileană. Autor de manuale, metereolog și colaborator la *Povățuitorul sănătăței și a economiei* (1844—1845), și-a încercat condeiul și în literatură, mai ales ca traducător.

² Cineva „din Iași” publică în *Foaie pentru minte...*, 1847, nr. 23—25 *Un răspuns la prefacerile învățăturilor din Moldova*, în care polemizează cu Ion Ionescu de la Brad.

³ Vezi LIV, n. 1.

⁴ Semnul lui Maiorescu era ☉. Cu acesta sint iscălite corespondențele referitoare la incendiul din București, trimise revistei lui Bariț, precum și alte materiale din *Foaie* și *Gazetă*.

⁵ Marginal, însemnarea lui Bariț: „1847, mai 19”. Nu s-a publicat.

LIX

Craiova, 6 iunie 1847

Bariț!

Noul secretar de stat¹ se află aici ori, mai bine, s-a aflat, căci astăzi de dimineață a plecat la București. Crede-mă, pînă aseară nici n-am știut că se află aici. Știam că a plecat cu Doamna, dar nu știam că merge pînă la Peștea numai. De acolo s-a întors, cu d. I. Bibescu, alaltăieri și, cum zic, n-am știut pînă seară, cînd, venind la mine profesorul de limba elenică, mi-a spus de disputa ce a fost acolo, la masă și după masă, pentru *Foaia* ta no. 19 și pentru *Gazetă* no. 42. Grecul zicea că gazetele tale sint *oprite!* Eu știam numai de no. 38, cu *Foaia* 19, căci numărul 42 la noi va veni numai duminică, poimîine. Prin București, însă, s-a primit aici de cătră familia fostului ministru bisericesc, Florescu². Eu, firește, n-am crezut, căci știu că ce nu place se oprește, iar asupra foilor peste tot nu poartă nimeni nici o dușmănie. Crezui însă că, poate, secretarul de stat să aibă necaz mai mult.

Întimplarea cu no. 19 al *Foaiiei* este așa: Hil³ ca unul ce știa, precum știm și noi, că copilul Drugăniței este al lui Costache Filipescu,

307

văr cu postelnicul, i-a arătat descrierea acelu ștregar⁴, pe care tu ai scos-o din scrisoarea lui Aron către mine, de la cumnatul meu, și pentru care Aron s-a cam supărat. Hil a arătat-o, cum zic, pentru că postelnicul e unchi băiatului și pentru că era postelnic nou. Așa mi-a spus /
 243 chiar Hil care, trecind cu Doamna către Paris, a dormit la mine. Ieri dar, primindu-se no. 42, în numita familie s-a iscat acea dispută. D.[omnul] I. Bibescu apăra *Foaia* cu no. 19, zicind că nu e nimic de oprit, căci mai bine să se știe acel ștregar de autorul focului, decît să cadă în prepus alți oameni. Arată de probă no. 38 al *Gazetei*, cu cită delicateță te-ai purtat către Chirculescu, pe care lumea îl crede de ucigaș⁵. O mărturisise chiar postelnicul, după cum i-o spusă Ghica, președintele Tribunalului criminal. Acesta crede că Chirculescu e vinovat morței lui Țirca. Dar ce faci cînd tatăl omorîtului voiește să înec lucrul, dacă Chirculescu îi va da lui moșia, tot cu prețul cu care a avut-o fiul său, Gheorghe?! Mai-nainte, chiar bătrînul Țirca zicea, în București, că cei ce au intrigat să scoată pe Ghiță de pe moșie sînt socrul său din Săcele și cumnatul său. Acum bătrînul însuși dă afară că nu este întemeiată bănuiala asupra Chirculescului, că fiul său era om iute etc.!! Mișelie!

Dar să venim la *Gazetă*. În numărul 42, frasul: „B[ă]lăceanu a fost *singur* care a cunoscut legile patriei și a sprijinit *dreptatea*“ etc.⁶ a supărat pe toți. Dar eu, cu toate aceste, nu crez că acest număr s-a oprit în București. Adevărat, frasul e *aspru* și nu este adevărat că în București numai el a fost *drept*. Deși stricăciunea judecătorilor e mare, dar nu e mai mare decît la voi și sînt *mulți* oameni *drepti*. Puteai muia frasele. Tot scopul scrisoarei mele este a-ți spune că secretarul de stat
 243^a a plecat / de aici minios pe foile de Brașeu și cu hotărîre să le oprească, aceea ce nu crez că se va întimpla. Dar poate să-ți puie multe piedeci. Eu n-am putut vorbi cu el. De știam de ieri, mă duceam la masă la c[o]c[onul] Iancu⁷ și-l muiam. Tu însă păzește-te. Bagă de seamă că românii noștri și cînd laudă, și cînd ocărăsc trec peste margini. Tu ține o cumpănă. Alta este cînd curespundintele se suptserie. Atunci se descarcă pe el.

De la madam Floreasca luai numărul *Foaiei* 21 și văzui amicabile-ți chemare de a lua parte la disputele limbistice⁸. Se va implini, nesmintit. Am scris pînă acum, pentru tipar, pentru *Foaie*, 7 1/2 coale despre vechitatea limbei noastre și articolul ei. Scriu necontenit. Dar acum am lucru mult peste măsură. Scriu nopțile. De nu voi putea puriza nimic, apoi voi puriza de voi pleca îndată la voi, în Brașov, de nu, trimiț cu familia. Cu schimbarea în organismul școalelor, poate eu să nu poci veni îndată, după examen. Pînă atunci, fiți sănătoși,

Maiorescu.

[P.S.] Mă! Eu pusei pînă acum numărul românilor în Dacia lui Traian numai la 7 milioane. Vorbind dăunările cu d. Știrbei⁹ la masă, la d. Bibescu, el m-a încredințat că trece peste 8 milioane. M-a încredințat că știe sigur — și cum să nu știe, c-a fost ministru Trebilor Din
 244 lăuntru? [...]/

Suma din dos.....	5.000.000
Transilvania	1.250.000
Bănatul, Ungaria pînă în Tisa, cu Maramurașul	2.000.000
	8.250.000

Aceste daturi despre numărul românilor din Ungaria le am de la locuri sigure și nu sînt cu iperbolă, ci cu scăzămînt. Fiindcă eu atît în cuvîntul de la examenul trecut, cit și în *Antischiaul* am vorbit de 7 milioane, te rog îndreptează, cînd îți va veni bine ca din partea mea. Nu pune chiar numele Știrbei, de unde am datele despre principate, ci un *ministru al Trebilor din Lăuntru, din România*.

Fă tu această îndreptătură¹⁰.

Murgu¹¹ e avocatul cel osîndit la moarte? A murit în adevăr cu moarte naturală? Noi nu știm nimic. /

[F. 243, marginal, P.S.] Uitasem să-ți spui că c[o]c[onul] Iancu știa de scrisoarea lui Aron, pe care i-o cetisem eu aici, și a priceput îndată, gîndind că eu *ți-am scris*. Pe urmă i-am spus cum s-a întimplat lucrul.

[F. 243, sus:] N.[umărul] 19 al *Foaiei*¹², care s-a oprit, ar fi bine să-l trimiți d-lui Eliade, Laurian și altora, carii se ocupă cu limba, să-l trimiți pe de lături. Eu, deși sînt însărcinat cu censura jurnalelor aici, nu opresc nimic.

[F. 244, marginal:] Și eu eram să reflectez pentru colonia Drob., dar mă scăpă Țipariu. Eu însă nu mă unesc la înscrisul acela nici cu Țipariu, nici cu alții, adică înscrisul cu *Sfinche*¹³.

¹ Logofătul Constantin Filipescu, numit în locul lui Emanoil Băleanu, care trece la Departamentul Dreptății. Cf. *Buletin. Gazetă administrativă*, XVI, 1847, p. 121.

² Emanoil Florescu.

³ George Hill, profesor de l. franceză la Colegiul Sf. Sava, corector, împreună cu A. Florian, a foii *România*.

⁴ În *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 26, p. 104 se specificase că „Focul s-a ivit în casele Drugăneștei din vina unui băiat desfrinat, care de dimineața a tot dat cu pistolul“. În nr. 19 al *Foii pentru minte* din 1847, p. 155, redacția publică articolul *Educația băiatului care aprinse Bucureștii în ziua de Paști, 1847*.

⁵ Într-o știre datată *Brașov 10 mai* din *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, p. 150 se dau amănunte despre omorul lui Gheorghe Țirca, „prieten“, însă de cruce, al „redactorului acestor foi“. Crima s-a petrecut la „moșia ce o ținea în arendă de la boierul Chirculescu“.

⁶ Într-o știre din *Gazeta de Transilvania*, X, 1847, nr. 42, p. 166 se anunță moartea marelui vornic Ștefan Bălăceanu la 16 mai. Fraza exactă este: „El fu singurul boier care cunoscu legile patriei și păzi sfînta dreptate cu toată străjnicia“.

⁷ Iancu Bibescu, fratele domnitorului Gheorghe Bibescu, mare logofăt.

⁸ R e d., *Reflexii, în Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 21, p. 171. Bariț strecoară și o ironie la adresa lingviștilor din București, mai cu seamă la adresa lui He-liade Rădulescu: „Să așteptăm încheierea Principiilor *Organului*, rezultatele unei comisii filologice în Iași și publicarea cercetărilor limbistice ale prietenului nostru din Craiova, după care frații bucureșteni, mai tîrziu, ușurați de necazurile lor, vor lua parte nemijlocită la toate cîte se lucrează în folosul limbei, cum au făcut totdeauna“.

⁹ Barbu Știrbei viitorul domnitor, fost ministru de interne; Iancu Bibescu.

¹⁰ Datele sînt utilizate de Bariț într-un articol neiscălit, *Numărul românilor în Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 31, p. 255—256, reprodus de *Curierul românesc*, XIX, 1847, nr. 14, p. 54—55 și de *Albina românească*, XIX, 1847, nr. 64, p. 258—260. Maiorescu le va utiliza, cu unele modificări neesențiale, în *Inițialul memorial dat ministerului germanic în Frankfort, în 7 septembrie 1848, din partea agentului României, Ioan Maiorescu*. Cf. *Anul 1848 în principatele române. Acte și documente*, vol. IV, București, 1910, p. 415 și N. Bănescu și V. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 388.

¹¹ Cu privire la activitatea revoluționară și zvonul de osîndire la moarte a lui Eftimie Murgu, printre altele, cf. I. Boroș, *Detențiunea a doua a lui Eftimie Murgu*, în *Curierul Banatului*, V, 1929, nr. 1, p. 8—11; G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937; T. Topliceanu, *Eftimie Murgu*, Caransebeș, Timișoara, 1948; V. Chereșteșiu, *Luptătorul revoluționar Eftimie Murgu*, în *Studii*, IX, 1956, nr. 1.

¹² Numărul cuprindea partea a V-a a articolului lui Maiorescu contra lui J. K. Schuller. Vezi LIII, n. 2.

¹³ Într-un articol despre *Anticități din Organul luminarei*, I, 1847, nr. 20, p. 100, se anunță că: „Înșințătorii unguresc din Cluj publică o inscripție de curînd (sic) aflată la Alba Carolina“ (cf. *Erdélyi Híradó*, 1847, nr. 247, p. 308), în care se întîlnesc cuvintele *Col. Drob.* Probabil Cipariu comentează părerea lui Dionys Thalsoon că sub acest nume trebuie înțeleasă „colonia *Drobetae* sau *Drobetensis*“, consemnată în multe documente.

La aceeași pagină din *Organul luminarei*: „*Gazeta ilustrată din Lipsia*, nr. 200, publică cinci (în adevăr numai patru) încercări diverse de a descifra inscripțiunea enigmatică de pre figura de bronz aflată la Turda, ce seamănă a sphynx și s-a decopiat în foile rom. și germane din Brașov în anul trecut“ (cf. *Un ciștig arheologic*, în *Foaie pentru minte...*, IX, 1846, nr. 46, p. 363—366, reprodus în *Albina românească*, XIX, 1847, nr. 6, p. 22—23). Cipariu rezumă aceste păreri aparținătoare lui H. L. Boek din Hamburg, D. Thalsoon din Belgrad, unui „slavofil nenunțat“ din Paris și lui K. N. H. din Gischin, optînd pentru cea din urmă, anume că inscripția este gotică.

LX

Craiova, 8 dechembrie 1847

Bariț!

Astăzi, cu căruța pe sanie, plec în reviziunea școalelor. Îți trimit începutul studiilor mele asupra limbei române, ca să începi a tipări îndată cu no. 1, anul 1848¹. Te rog, pentru ortografie, ca să fii mai băgător de seamă. Cătră aceasta:

I Numerii indici și europeni, apoi paralelismul de declinăciuni și analizele declinăciunilor latine, umbrice și române să se tipărească *nu* în cite o columnă a formatului *Foaiei*, ci peste toată fața *continuo*, cît ajunge șirul meu. De aceea capul II este scris în 2 columne, și analizele, paralelismul în una, sau *peste toată fața*.

II Să bagi de seamă la nota unde se vorbește de *viitorul latin* și de digamma eolic, în $\mu\epsilon\nu\tau\theta\omega$, că acest digamma este chiar $F = \Phi$ latin *mare*. Așadar, tipograful să puie un $F = \Phi$ mare.

Să nu mi se piarză *manuscrisul*.

Trebuie să primești imputarea ce-ți fac, pentru că ai lăsat să mi se zică *literator mare*². Altminte nu mă poi justifica înaintea celor de aici.

245

Al tău, Maiorescu. |

Treci!

Din articolul meu să-mi pui mai multe esemplare (*Foaia*). Eu, cu reviziunea, lipsesc tocmai cînd ar trebui să fac prenumerați la foaie-ți. Lăsați vorbă la alții. Dar aceștia sînt siguri:

1 m[arele] logofăt I. Bibescu,	9 paharnicul Nicol. Paianu
cavaler	10 stolniceasa Sevastia Brăiloiu
2 aga Const.Zătoreanu	11 clucerul Costache Glogoveanu
3 paharnicul Maghieru, cîrmuitor	12 clucerul Dumitru Filișanu
în Romanăți.	13 Gavril Munteanu, inspector de
4 sărdarul Ioan Diculescu	seminariu
5 sărdarul Stefan Romaneanu	14 postelnicul și cavaler Dumitru
6 pitarul Radu Rosetti, cîrmuitor	Bibescu, cîrmuitor în Craiova
în Gorji	15 aga Ghiorghie Coțofeanu
7 clucerul Grigorie Otetelișanu	16 Ioan Maiorescu, 2 ex. Germane
8 pitarul Grigorie Lăceanu	să nu mi se mai trimiță.

Ceilalți abonați, carii se vor mai face, se vor trimite în sărbători, după întoarcerea mea. Dar tu trimite / tot numărul anului trecut 245^v
de 4 ori. Pînă atunci vei primi scrisoarea mea. / 246

[:] Domnului d. Ghiorghie Bariț, redactor, la Brașov³ / 246^v

¹ *Studii asupra limbei române*, în *Foaie pentru minte...*, XI, 1848, nr. 14, p. 107—111, nr. 15, p. 116—119, nr. 16, p. 124—128, nr. 17, p. 134—136, nr. 18, p. 141—143 și nr. 19, p. 146—149. Reproducere fragmentară în *Arune Pumnul*, *Lep-turariu românesc cules den scriptori rumâni*, vol. IV, partea I, Viena, 1865, p. 304—328.

² N. Tincu Velia, entuziasmat de articolele lui Cipariu și Maiorescu, publicase în revista brașoveană *considerații filologice*, în care-l numește pe Maiorescu „marele nostru literator“. Cf. T-u Velia, *Simțămîntele unui bănățean la dezvoltarea price-pilor de limbă și scriptură a Organului luminării și de curînd publicatele refletății lim-bistice ale marelui nostru literator Maiorescu și încă mai ceva despre limba, scriptura și literatura națională*, în *Foaie pentru minte...*, X, 1847, nr. 43, p. 345—349, nr. 44, p. 353—357, nr. 45, p. 361—364, nr. 46, p. 369—372, nr. 47, p. 377—380, nr. 48, p. 388—390 și nr. 49, p. 393—394.

³ În stînga, sus, însemnarea lui Bariț: „1847, dec. 8“.

LXI

[Craiova], 26 ianuarie 1848.

Bariț!

Dar de ce nu trimiți *Gazeta*? Abonații mă pun pe foc. Mi se pare, Costache a făcut întîrzierea toată. Dar tu de ce să nu trimiți, după datină, 2—3 numere și fără a primi lista? Mai iaca 3 abonați:

- pitarul Ștefan Gioroceanu
- sărdarul Gheorghie Roșianu
- sărdarul Ioan Cernălescu.

Pe Coțofeanu vezi acum că ți l-am trimis de 2 ori, dar să-l aibi numai o dată însemnat. Vezi, nu întârzia cu studiile mele. Ambițiunea mea era să începi periodul cu ele, dar acum văz că nu s-a putut,

Maiorescu.

248 [P.S.] Fii bun și trimite această scrisoare de-a dreptul la Pandelie al cumnatei mele acolo, la profesorul cu care șade. /

LXII

Craiova, 1 mart. 1848

Bariț!

Dar ce faci de nu-ți trimiți gazetele pe la București, cum am zis? Dar de ce nu-mi tipărești studiile? Căci aș lucra înainte și aștept să iese ce ți-am trimis.

Prin Vasilie¹ ți-am scris ca la abonați să adaugi pe:

d. marele logofăt Dimitrie Haralampie.

Acum adaugă și pe aceștii:

d. pitar Petru Opran

d. Gavriil Chipar și, în urmă,

d. sărdar G. Zisu, gratis, pentru poștie, dacă N.B. gazetele vin prin București, iar de nu, lasă-le.

Și pentru aceștii s-au primit gazetele pînă la no. 13, așadar, de aici înainte, cu Zisu cu tot, vin acum 33 adrese.

Revoluțiunea Franciei, dechiararea republicei, fuga familiei regale (avem știri din Paris pînă la 25 febr. dimineața, la 8 ore), după *Allgemeine [Zeitung]*, căci cele franceze le avem numai pînă la 23 febr., ne-a lovit ca un trăsnet, dar nu ca din senin. Dracul a crezut pe Lud[ovic]

253 Filip așa de neînțelept, să ocărăscă pe reformisti astfel. /

Fără a-mi fi scris d. Vasici, eu am strîns pe Ioanide² în curele, dar omul, într-o scrisoare pe care o voi trimite d-lui Vasici, îmi pune doi termeni: unul la S[fintul] Gheorghie, altul la sept[em]vrie, ca să plătească tot. Eu să zic să primesc. Și-i răspunz lui Ioanide că primim. Bine fac? Să vedem și asta ș-apoi voi găsi eu mijloace, prin cîrmuitorul Radu Roset, care mi-e amic, și vom desface și altfel,

253°

*I. Maiorescu*³. /

¹ Vasile, fratele lui I. Maiorescu.

² Gheorghe Ioanid, librar în București.

³ Pe f. 253v, urmează cîteva rînduri de V. Maiorescu:

București, 5 martie 1848

„Patru pachete cu gazetele de Brașov au zăcut aici, la Aghenția nemțască, pînă am aflat de ele. Ieri am făcut ce am făcut și le-am spedit (sic). Cauza zăcerii lor era că împărțitorul nu știa de la cine să-și tragă părăluțele, bietul. Am îndreptat și aceasta, acum cred că vor merge la Craiova totdeauna fără pedecă.

Al d-tale, V. Maiorescu“.

LXIII

[Frankfurt am Mein], 10/22 sept[em]vrie 1848

Frate Bariț,

Iaca, eu am sigilat raportul către guvern, ca să-l poți ceti. Trage colțiul din stînga și apoi lipește cu ceară și espeduește. Vei vedea că e greu a face pe cineva să-l doară mai mult de altul decît de sine, dar tot crez că în 10 zile voi face mai mult.

Te rog, îndată ce vei primi aceasta, scrie-mi tu cum stăm cu Poarta, dar îndată, căci pînă îmi vor scrie din București, se perde o săptămînă. Scrie-mi pe scurt. Aici hîrtia [...] ¹ /

254

Adresează scrisoarea simplu:

Herrn Iohann Maiorescu, nach Francfort am Main,

*Maiorescu*². / 254°

¹ Un cuvînt indescifrabil. *Hîrtia* scris *charteia*.

² Mai jos, următoarea notă a lui Bariț:

„Als Text, jedoch mit Garmond. [Ca text, însă cu garmond.]

Celelalte corespondențe ale lui Ioan Maiorescu din anul 1848, cite nu au fost destinate a se publica în *Gazetă*, ci [șters: „pentru acelea timpuri“], trebuia să rămînă rezervate pentru alte zile mai bune, fiind alese și puse la loc separat, împreună cu ale altora, după căderea Brașovului, în 9/21 martiu 1849, și după spoliarea totale a familiei redactorului prin insurgenți, au fost aruncate în foc de către proprietara caselor unde locuise dînsul, / de frică ca să nu cază în minile acelorora. Împregiurările între care se continua corespondența între I. Maiorescu și G. Bariț se vor arăta mai târziu. Astădată vom împlini lacunele anului 1848 cu scrisori de ale altor bărbați și autori tineri, dară distinși.

255

Observînd ocasiunea ordines chronologica continuăm cu scrisoarea neuitatului George Pantazi de la Brașov, pre atunci teolog alumn în seminariul de la S-ta Barbara la Viena, trimis din partea Diecesei gr. orientale, mai târziu protosingel și mină dreaptă — cum se zice — a episcopului său. Pe la 3/15 ianuarie, episcopul încă nu era denumit dintre cei trei candidați aleși în sinodul de la Turda. Locuitorii români de la Brașov avea cauze multe și grave ca să afle cît mai curînd ceva despre denumire, încît nu era zi în care să nu fie întrebat (sic) cînd unii cînd alții că ce mai știe ce a venit de la Viena, de la Sibii și de la Cluș. Din copriusul răspunsului venit de la Pantazi lectorul va înțelege mai multe.

Folgt [urmează] no. 6. /

255°

LXIV

Viena, 7/19 mai 1849

Frate Bariț,

Toate scrisorile tale, atît cele prin poștie, cît și cea prin Pantazi au venit la locul lor *. Știrile ce ni le dai ne-au interesat. Aveam și avem multe și de la frate-meu care, după ce a trecut pe la toate lagările prefectilor români, afară de al lui Balint care, după cum văzurăm în zilele aceste în „Lloyd“, amerință Clușul la 5 aprilie, s-a tras din Hațeg la Caransebeș, apoi, la 15 aprilie, la Rușava [...]

Astăzi am încheiat al 3-lea memorial¹, în 8 coale, la care, fiind și pătimaș și mărginit în casă, lucrez de 5 zile. Petițiunea, după ce am conceput-o, după venirea lor, singur, a mai schimbat-o Laurian în

formă, nu în esință, după găsirea cu cale a lui Pop. De aci încolo, fiindcă
260 bietul Laurian e tot bolnăvos, am lucrat ale deputăciunei toate singur./
Am făcut un memorial în care am băgat acele idei politice ce, după
voința lui Pop, au rămas din petițiune. Memorialul sprijinitoriu petiți-
unei s-a dat ministeriului și s-a și tipărit împreună cu petițiunea ².

După ieșirea constituinei, am lucrat o remonstrăciune către
Imperatorul pentru numirea *Sachsenland* și am mai făcut și un alt memo-
rial tot pentru aceasta, cu care am însoțit remonstrăciunea către minis-
teriu. Aceste nu s-au tipărit încă. Pentru episcop am făcut o scrisoare
lungă către Ielachih ³, energică, dar a subscris-o. Făcusem mai-nainte
alta, către Puchner ⁴, dar nu l-a mai găsit în Transilvania.

În zilele trecute a făcut Laurian o hirtie către ministeriu pentru
prinșii în România. După ce puserăm mina pe memorialul lui Bedeus ⁵
și văzurăm calumniile cele vechi asupra noastră, mă apuca de al 3[lea]
memorial, de care am atins mai sus. Este de 8 coale, încă nu l-am cetit
episcopului și deputaților și nu știu dacă episcopul va voi să-l subscrie,
cu toate că nu-l vom lăsa a se codi. În acest memorial, scris în tonul
cel mai energie, pre cît mă iartă puterea în limba germană, dezvolt
politică națiunilor, — de la intrarea magyariilor și a sasilor — în contra
260° românilor, pînă la evenimentele din anul trecut. [...] Arăt purtarea sasilor
după ocuparea Ardealului de Bem și ținerea celor 5 prefecti români
pînă la 5 aprilie, iar de la 5 încoace, a 4 prefecti: Balint, Iancu, Aussențiu
și Buteanu.

Aste sunt ideile principale ale memorialului, în care voiesc, o dată
pentru totdeauna, să apăr cauza cu toată virtutea mea de român. Afară
de aceste, am mai apărât pe Comitet în *Presă* ⁶ de calumniile de comu-
nism și daco-romanism, ieșite de la partida veche conservativă magyară,
în capul căreia stă Iosica ⁷.

Un alt articol al aceleiași partide l-am refutat și eu într-un articol
261 lung, Laurian în altul scurt. De o lună stau / amîndouă pe la jurnale și,
cu azi-mîine, încă tot n-au ieșit la lumină. Trebuie și aici bani de uns,
așa merg lucrurile. Cîte fapte frumoase am aflat despre Landsturm,
toate le-am publicat în gazete. Cînd am scris dăunările în *Presse* despre
bătaia de la Sibii și purtarea lui Puchner și am arătat că se mai țin
4 prefecti români în contra magyariilor, se mirară toți. Un sas răspunde
tot în *Presse* că cum se poate? Dar primi și *Lloyd* știre și o publică, că
Iancu amerința Clușul și magyarii au început a fugi iar la Pesta. Vei
ști că sasii au trimis adresa, cu 40.000 suptscripturi, la Kossuth, mulțu-
mindu-i că i-a scăpat de despotismul austriac [...]!! ⁸ Toate le înșir
în memorial.

Deși bietul Laurian e bolnav, dar mie nu-mi lipsește curagiu și
energie. Acum a venit și Schmerling ⁹ aici; de va intra în ministeriu,
sper prin el multe.

261°

Al tău, I. Maiorescu ¹⁰./

* Marginal, nota lui Bariț: „Aceasta se înțelege așa, că pre cît timp Ge. Bariț
se afla refugiat la Cimpina, în România, cu familia sa, spoliată prin insurgenț[i]i
de la Brașov de toată mica sa avere de 5.400 fl. M. Conv., adecă de la 25/12 mart
pînă pe la 15/3 iunie 1848, cînd fu arestat de boieri [...], el ținea corespondența cu

deputațiunea de la Viena prin mijlocirea unor comercianți, via Agrum sau via Leo-
pole, prin teologul G. Pantazi, care se afla tot la Viena, pe lângă episcopul Andrei.
Nota red.“.

¹ Tipărit în *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, drittes Heft, Wien,
Carl Gerold und Sohn, 1851, p. 28—36. Înaintat împăratului la 6/18 iulie 1849, s-a
publicat în traducere în *Foaie pentru minte...* XIII, 1850, nr. 5, p. 33—37, sub titlul
Ursoriul deputațiunei române; în *Magazin istoric pentru Dacia*, VII, 1851, nr. 1,
p. 24—30 și de Teodor V. Păcățean, în *Cartea de aur sau luptele politice
ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1902, p. 599—605. Amănunte
asupra aspirațiilor naționale ale românilor din monarchie la Mihail Popescu,
Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848—1859, București,
1929 și Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția româ-
nilor din Transilvania în anii 1848—1849*, Sibiu — Cluj, 1944—1946, 3. vol.

² Petițiunile românilor adresate Curții vieneze, cele mai multe redactate de
Maiorescu, dar discutate și modificate de membrii deputației române din Viena,
sînt tipărite în *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, III, 1851, traduse și
publicate parțial în *Magazinul istoric pentru Dacia*, VI, 1850 — VII, 1851. O inven-
tariere incompletă în *Lista petițiunilor națiunii române subțernute de la a[nul] 1848
încoace*, publicată în *Foaie pentru minte...*, XIV, 1851, nr. 13, p. 103—104, prima
purtînd data de 25 februarie 1849. Cele două personaje amintite: August Treboniu
Laurian și Al. Papiu — Ilarian.

³ Generalul Iosip baron de Jellacici, în 1848 comandant al trupelor imperiale
din Ungaria și comisar plenipotențiar al împăratului.

⁴ Generalul Anton baron de Puchner, comandantul armatei habsburgice din
Transilvania la acea dată.

⁵ Joseph Bedeus von Scharberg, comisar superior al Transilvaniei. Asupra
memoriului cf. George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II,
Sibiu, 1890, p. 624—626.

⁶ Ziarul vienez *Die Presse*.

⁷ Ludovic Jósika [citește: *Iosica*].

⁸ Fraza subliniată de Bariț.

⁹ Viitorul ministru de justiție austriac, Anton de Schmerling, pînă în aprilie
1849 comisar plenipotențiar la Frankfurt. Maiorescu, trecînd în 1848 pe la Olmütz,
unde se afla refugiat împăratul Ferdinand cu o parte a guvernului, primește de la
Schmerling scrisori de recomandăție, cu care se va prezenta la Viena. Cf. *Memorialul
lui Maiorescu din 9 februarie 1858*, în ms. 997, f. 342—349v; publicat de I. Lupas
în *Conorbiri literare*, XLIV, 1911, vol. I, nr. 2, p. 155 sq.

¹⁰ Mai jos, însemnarea: „Publicată în *Tr[ansilva]nia*, nr. 16, 1877“.

LXV

Viena, 12/24 aug. 1849 ¹

Numai pentru tine

Frate Bariț,

Nu-mi poci esplica tăcerea și totala ta retragere de lume, ca cînd
n-ai mai fi în ea, decît gîndindu-mă la fatala lovitură ce te-a atins.
Fără a fi lângă tine, îmi imaginez urmele singeroase ce va fi lăsat în
inimă-ți, în inima unui închinat cu totul intereselor monarhiei, neome-
noasa maltractare ce ai avut a suferi. Cred că fiecare din noi a simțit-o
profund, și noi, aici, din minutul ce am auzit, am făcut pașii ce am putut
spre eliberarea ta, prin hirtie din partea Deputăciunei. Vei fi văzut că
eu, într-un estras dintr-o scrisoare a lui Vasilie [Maiorescu], din Galați,
am scris și în *Presse*, cu toate că n-a tipărit întreg ceea ce am fost scris
eu. În *Ostdeutsche-Post* îngrijirăm a se trece, din cuvînt în cuvînt, ceea ce

262 scrisese *Bucovina*² despre tine, pentru că / și redacțiunea acestui jurnal era să o pată bună (sic). Firește, aceste sunt și din parte-ne mice probe de durerea ce am simțit, și pentru tine, puțină mîngăiere, după ce ai suferit atîta. Cu toate aceste, eu am dreptul de a apela la bărbăția ta și de a pretinde, în puterea ei, ca să nu cazi cu inima, să nu te demoralizezi.

Interesele națiunii, pe care le-ai apărat atîți ani, au și ele un drept tare de a-ți cere activitatea. Ca să mai facem nefăcutu[!], ceea ce a trecut, nu se poate. Mîngăierea că mai toți dreptii au pătimit iar nu e prea dulce. Însă curagiul tău cel natural și interesele cele mari ale națiunii și afecțiunile amicilor trebuie să te susțină, ca să nu cazi supt dure-roasa impresiune a tristei întimplări. Fii bărbat, ridică-te cu sufletul, scutură-te de întipăririle cele amărăcioase, culege numai învățătura
262° ce urmează de aici..., gîndește-te că lucruri grele ne mai / așteaptă în cauza națională, în care nu este iertat a imputina curagiul și activitatea niciodată, și — puind degetul cu nepăsare peste locul cel rănit — scoală-te și cu puteri nouă și întinerite reintră în activitate, în drama națională.

Încă o dată: nu ingenunchia supt cercarea soartei. Ridică-te, în-cinge-te cu bărbăție și apucă cărarea intreruptă în Sabiniu și Coroană [Brașov]. Eu am o idee mai bună despre curagiul tău decît să nu sperez că pînă acum ești și vindecat*.

Acum ceva despre cele de aici.

Este un an trecut de cînd mă ocup numai cu diplomatica și politica. Mă cred în stare de a-ți da, în puține cuvinte, o idee dreaptă despre starea lucrurilor aici, pînă la Anul Nou, 1849. Se vede că în ministeriul
263 austriac nu se întruniseră părerile la o politică firmă și determinată / cătră populi ori naționalitățile cele credincioase ale monarhiei, firește, nici asupra unor idei firme și determinate despre organismul statului întreg, despre unitatea lui și constituirea naționalităților în sine și cătră puterea centrală. Pînă atunci principiul „egalitatea națiunilor“ se părea a se înțelege de guvern tot cam așa cum l-au înțeles populi. [...]

263° Românul n-a știut / a se folosi de ocaziune. El a crezut că faptele cele strălucitoare și închinamentul lor cauzei celei drepte în Ardeal vor ajunge a-l recomînda și a-i asigura cauza. Eu însă, de colo de unde mă aflam, muream de necaz văzînd sasi, serbi, croați la Viena, și nici unul din partea românilor. Am alergat dar la Viena și lucrurile, în decembrie, stau foarte bine. Oamenii mă întrebau: care sunt cererile românilor? De ce nu vin deputați? Eu, chiar din vorbele lor, am tras încredințarea că uniunea tuturilor românilor e practicabilă. Nu numai eu, care mă ocupasem cu această chestiune, dar chiar și agentul Dobran
264 care, pentru românism, nu de mult, / simte ceva mai bine, s-a convins că ministrii și Curtea n-ar primi cu neplăcere această idee. Inimicii nostri cei vechi, [...] aristocrația magyară, deși ne mușcaseră, mai ales cei dintîi, căci cesti din urmă în prea aveau nas, dar nu se prindeau ale lor așa în seamă, ca mai tirziu.

Veni Anul Nou. În Italia merseseră lucrurile peste așteptare bine, și Radetzki⁴ nu numai [că] nu se temea de un alt rezbél, ci se părea că l-ar dori, atît era de sigur. Intrarea principelui Windischgrätz⁵

în capitala Ungariei fără vărsare de sînge și fuga magyaronilor la Dobrișin dede și lui Windischgrätz și guvernului de aici o idee falsă despre estinsitatea și pătrunderea / spiritului rebelionariu în populi magyar
264° și despre toată puterea kossuth-ianilor, lucrînd și aristocrația cea conservativă de aici spre a convinge pe ministri despre aceea că rebeliunea în Ungaria este numai a unei minorități neînsemnate. Tot cu aceste idei false a intrat altă iluziune în capul oamenilor: că, adecă, puterea militară a Austriei e neînvingibilă și în stare, fără scularea *in massa* a populilor credincioși, a restabili liniștea, că, prin urmare, avînd guvernul o astfel de putere în disponibilitatea sa, ar putea restrînge dorințele populilor și a croi o centralizăciune mai strînsă, pe baze *strîns conservative*. Atunci se formă planul de octroiată⁶, atunci se vedea, prin cîte un transparent, părerea de rău că s-au făcut prea / multe conce-
265 siuni populilor.

Peste tot, s-a determinat a nu se mai da patente imperiale determinate la petițiunile naționalităților. Supt aceste auspicii s-a dat petițiunea română și, apoi, a slovacilor din Ungaria. Să se dea un răspuns negativ la ele nu venea bine, pentru că răspundeai cu exemplul sasilor, serbilor și croaților; să-ți primească tot ce cei, nu le da mîna, căci acum voiau a mai trage din ceea ce au dat. De aici a urmat trăgănarea. Și, după ieșirea constituțiunei octroiate, minarea la ea, *unde aveți tot* — după cum zic ei. Slovaci, cu nește promisiuni generale și numai orale, plecară acasă. Noi nu. Deși ep(isco)pul, și chiar și Laurian, descuragiați, ziceau de multe [ori] să mergem acasă, eu, din contra, să solicităm și lucrăm la hîrtii, / și dumnealor le subscriau și le dam apoi cu toții. Dușmanii
265° nostri s-au înmulțit, și ministrii unii — unul mai cu seamă — ne tot imputa idei comunice, propagandism străin și peste tot Comitetul era rău văzut. Principele Muntenegru**, fiind eu și Laurian la el odată, l-a numit *provisorische Regierung!* Eu, din contra, strigam să pășim cu energie, deși acum ne băteau și în foaia ministerială *Lloyd*.

Așadar, am dat, după cele trei adrese homagiale cătră tînărul Imperator, cătră bătrînul și cătră părinți, cumpuse de mine, am dat petițiunea, la care am lucrat și eu și Laurian, apoi am dat memorialul de la 5 martie, cumpus de mine. /

266 După ieșirea constituțiunei octroiate, m-am pus și am făcut altă petițiune cătră Împăratul, „eine *Art Verwahrung*“, în contra numirei *Sachsenland*. O primiră, o subscrieră și o dederăm, la 12 martie, Împăratului, și după ce ne întoarserăm iar la Viena, o dederăm ministeriului însoțită de un memorial mic, făcut tot de mine. Vin bănațianii, dau și ei, unindu-se cu petițiunea națiunii. Într-aceea vine epoca organizării. Noi tot calumniați și acum, împunnați că n-avem bărbăți apți pentru posturi. Deputăciunea, în adunantîe plenarie, mă însărcină să mai cumpun a 3-a petițiune. Am făcut-o, și opera de calumnii pe Comitet și toți bărbății populii arată că avem oameni apți și motivez cu argumente nouă necesitatea împreunărei românilor. Asta s-a dat, adecă am dat-o în corpore toată deputăciunea, la Împăratul, în Schöbrunn. A fost și Bărnuțiu / cu noi.

Peste câteva zile iese de la ministeriu, către episcopul, o hirtie cu promisiuni generale, ca *răspuns* la petițiune, dar purta datul 18 iulie, ziua în care am dat a 3-a petițiune la Împăratul⁷. Prin urmare, nu putea fi răspuns la asta. Era subscrisă numai de ministrul Bach⁸.

Se determină a se face un răspuns energic. Mi-ar fi plăcut să-l fac tot eu, dar episcopul a însărcinat pe Mocioni⁹, eu aveam atunci altă lucrare. S-a făcut acel răspuns și s-a dat ministeriului. Afară de aceea că eu duceam protocolul, modificam în zilele acele a 3-a oară un memorial, mare ca o apologie, a *națiunii române* în contra tuturilor calumniilor din seculi și în contra politicei sasilor și magyarilor. Memorialul acesta l-am făcut în primele zile de mai, l-am cetit adunării, de trei ori s-a tot modificat câte ceva, primindu-se a 3-a oară și nește observăciuni ale lui Bărnuțiu. După ce ep(isco)pul a tot tergiversat a-l subscrie, acum, deodată, află Bărnuțiu și Laurian că e prea aspru și o să se supere Puchner. / Cauza acestei schimbări de păreri era că venise știrea că Puchner, în puține zile, o să vină în Viena. Ei dar n-aveau curagiul de a spune adevărul. M-am supărat tare. Cu toate aceste, fiindcă nici o hirtie nu lucrasem cu atîta studiu și plăcere, luai a 4-a oară memorialul și mai muia unele locuri. Abia aduserăm pe ep(isco)p să-l subscrie; denique, în primele zile de aug[ust] se dede ministeriului. De va veni Bărnuțiu cu ceilalți prin Bucovina, primești un exemplar impur, adecă cum era a treia oară, și observăciunile pe hirtie deosebită. Aceste au semnul lor, care te mină la același semn în manuscrisul test.

De la venirea rușilor tot strig ca toți cei ce n-au nici o treabă aici să meargă acasă; nu-i poci urni. Precum în toamnă, pînă la Crăciun, păcatul era că nu e nimeni aici, alta acum este că nu e nimeni în Transilvania. Bărnuțiu zice că nu va merge fără Lauriani etc. Peste puține zile plec și eu. Spre revedere.

Eu trimiț, prin Pantazi și ceilalți, giamantanul meu, un giamantan mai mic, cu unele din haine, ca să mă ușurez,

267°

I. Maiorescu¹⁰/.

¹ Șters: „Viena, 8/20 aug. (1)849“.

² În *Bucovina*, II, 1849, p. 93 și 105 se publică știri despre ducerea lui Bariț la Cernăuți sub escortă militară și detențiunea pe motiv că este periculos și, apoi, despre eliberarea lui, Bariț rămînînd însă în oraș pînă la deplina pacificare a Transilvaniei. Ulterior, la p. 175 se relatează plecarea lui din Cernăuți, în septembrie 1849.

* Adnotarea lui Bariț nu se află între manuscrise. O reproducem după *Transilvania*, X, 1877, nr. 16, p. 186: „Pre cînd scria acestea, Ioan Maiorescu nu știa că G. Bariț după ce fu dimis din arestul militar, fu internat în Bucovina și pus sub supraveghere polițiană. Nu cunoaștea nici împregiurarea că tocma în august ilustra familie Hormuzache călătorise pe 1 lună întregă la Dulcești, în Moldova, și așa redactarea *Bucovinei* rămase numai asupra lui Bariț. Acestea sunt cauzele pentru care dînsul curmase deocamdată corespondențele cu deputațiunea națională de la Viena. Se înțelege prea ușor că calamitatea în care-i ajunsese familia și brutalitatea cu care fusese tractat, anume în Cîmpina, de către [...] polițaiul trădător Negrescu, iară în Bucovina de către maiorul c. r. br. Barko, îl amărise foarte, fără însă a-l aduce vreodată la desperațiune“.

³ Ioan Dobran, unul din cei 37 membri ai deputației române din Viena. Cf. *George Bariț, Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 670.

⁴ Ioseph Radetzky von Radetz, mareșal austriac, care menține stăpînirea habsburgică în Italia de nord și, ocupînd Veneția după bătăliile de la Mortara și Novara, reprimă cu cruzime mișcarea revoluționară.

⁵ Prințul Alfred Windischgraetz, comandantul trupelor reacționare care au înfrînt revoluția austriacă. Într-un articol din *Espatriatul*, I, 1849, p. 35, e numit „instrument infernal al camarilei“.

⁶ Constituția dată de Împărat la 4 martie 1849, nevătată de parlament și care nu se va aplica niciodată. Cf. *Constituție pentru împărăția Austriei*, în *Bucovina*, II, 1849, nr. 4, p. 21—31, reproducă în *Foaie pentru minte...*, XII, 1849, nr. 10, p. 73—78 și nr. 11, p. 81—85; Teodor V. Păcățean, în *Cartea de aur...*, vol. I, Sibiu, 1902, p. 523—534.

** „Schwarzenberg, ministrul. Red.“

⁷ Răspunsul consiliului ministerial austriac, datat 18 iulie 1849, la petiția din 25 februarie 1849 s-a publicat în original și traducere în *Foaie pentru minte...*, XIII, 1850, nr. 14, p. 110—111. Reprodus de Teodor V. Păcățean în *Cartea de aur...*, vol. I, Sibiu, 1902, p. 606—607, ca răspuns la memoriul din 18 iulie.

⁸ Alexander Bach, ministru de Interne și prim-ministru (1849—1860), ostil românilor și semnatarul unui memoriu către Împărat în care afirma printre altele, că acestora le lipsesc „persoane calificate pentru conducere“ (apud Silviu Dragomir, *Studii și documente...*, I, p. 334).

⁹ Petru Mocioni, de Foen, membru al deputației române la Viena.

¹⁰ Pe f. 262, însemnarea: „Publicată în *Tr[ansilva]nia*, nr. 16, 1877“. Paginile 268—269 v cuprind memorialul în limba germană, datat 31 august 1849; la sfîrșit, însemnarea lui Bariț: „Conceptul de mina lui Ioan Maiorescu, din 1849. Vezi și în *Die Romänen der oesterr. Monarchie*, G. B.“

LXVI

Viena, 2 sept. 1849

Frate Bariț!

Scrisoarea alăturată ori închisă aici zace de la 24 aug. pe masă, pentru că, din planul de a merge Bărnuț și cu ceilalți prin Bucovina nu s-a ales nimic. Pantazi¹ cu Alesandru Papiu și cu tribunul Crișan au plecat ieri săptămîină pe la Agram. Astăzi plec eu cu Bărnuț și Laurian tot pe acolo, prin urmare, memorialul prin postă nu ți-l poci trimite, fiind prea mare.

De la scrisoarea alăturată, ascultă ce s-a mai întimplat. Văzînd prochiamațiunile lui Clam-Gallas² numai către sasi și denumirea de comisari în Banat tot din unguri, am mai dus ieri ministeriului altă hirtie, *gravamină*. Am făcut și în numele Deputațiunei o prochiamațiune ori adresă către românii din comitatele Ungariei, Maramureș, Szathmár, Bihar, Arad, ca să aleagă o deputațiune din sinul lor, să vină la tron să depună omagiul și să dechiare petițiunea dată în numele națiunei de petițiune și a lor! Popazu rămîne aici, numai ca să nu se întrerumpă Deputațiunea. Dar, te jur pe ce ai mai prețios, scoală-te și vină acasă cu o zi mai-nainte. Unii trebuie să venim iar la Viena, dar mai întii să ne consultăm cu toții. Să ne vedem curînd. A sosit și ministrul Bruck, pe care iar îl cunosc de la Francfort. Acesta și Schmerling ne susțin cauza mai bine,

Maiorescu³.

¹ Grigore Pantazi, profesor și secretar episcopal la Sibiu.

² Generalul Eduard Clam-Gallas, comandant al vechiului corp de armată al lui Puchner, în vara anului 1849.

³ Între 1877—1878 Bariț publică în *Transilvania* aproximativ 40 de scrisori și fragmente, datate 1849—1853, precum și documente referitoare la Maiorescu; acestea, împreună cu ale altora, sînt înmănușate sub titlul de *Epistole ale repausașilor*. În afară de scrisorile LXIV și LXV, celelalte nu se află în ms. 997 de la B.A.R. care păstrează scrisorile lui Maiorescu către Bariț. Presupunem că s-au pierdut la tipografie, întrucît la sfîrșitul unui memorial al lui Maiorescu (ms. 997, f. 394v), Bariț notează: „Peste 90 scrisori originale ale lui I. Maiorescu, mai toate adresate lui G. Bariț, vreo 70 scrisori ale frate-său, Vasile Maiorescu, și puține străine. Sortate din nou în 1887. Trei așa-numite scrisori tainice, din 1838, s-ar putea publica mai întregi“. În acest număr nu intră și scrisorile din *Transilvania*. Le-am transcris de aici. Redacția revistei nu pare să fi respectat cu strictețe particularitățile textului original.

Notele însemnate cu asterisc aparțin redacției, iar neindicarea filelor din manuscris denotă că scrisoarea a fost transcrisă după *Transilvania*.

Într-un preambul la *Epistole ale repausașilor*, Bariț atrage atenția asupra importanței corespondenței pe care o deține, dar și asupra imensității ei: „Colecțiunea subscrișului se întinde pe 40 de ani. Conversațiunile epistolare de înainte de 1848, cite au putut scăpa de focurile și devastațiunile belului civile, sunt parte mare instructive pentru periodul dezvoltării, cum am zice, preparatoare de emancipare, însă sub tutorat, *censură*, poliție, spionagiu, presiuni directe și indirecte. Ar trebui să purcedem în ordine cronologică și să începem de înainte cu 40 de ani, dară acel material este așa de variat și vast încît, de ex[emplu], numai punerea în ordine a corespondențelor rămase de la bărbații pe care D-zeu i-a chemat de mult la sine, apoi însoțirea cu note necesare la multe pasaje, pe care descendenții lor nu mai au cum să le înțeleagă, ar cere un an întreg de lucrare. De altă parte, am crezut necesari a începe numai de la 1848, cu atît mai virtos că s-a observat și pînă acum foarte bine în generațiunile mai recente destui oameni carii au apucat a-și forma opiniuni cît se poate de sinistre și chiar extravagante, sucite, scâlciate despre faptele din 1848/9, rămase lor de hereditate, pe care însă dinșii nu vor să o accepte nici *cum beneficio inventarii*“ (cf. *Transilvania*, X, 1877, nr. 15, p. 172).

LXVII

Sibii, 6/18 nov. 1849

Frate Bariț!

Fii bun și trimite alăturata scrisoare cătră nevastă-mea. Eu am sosit din munți¹ joi seara, în 3/15 ale c.[urentei]. În munți am avut multă bătaie de cap, căci românii fac, dar nu se gîndesc ori nu s-au gîndit că străinilor puțin le pasă de faptele lor și nu vor îmbla după ele. Iancu n-a avut cea mai mică însemnare despre bătăliile din munte. I-am făcut raportul, vreo 22 coale; acum se copiază aici. Eu traduc acum pe al lui Balint. Pe al lui Axentie îl voi lua cu mine la Brașov și-l voi traduce, ori — mai bine — [il voi] face acolo. Dar mă grăbesc, că e timpul de a alerga iar la Viena. Laurian a plecat ieri cu Bărnăț, acesta însă pentru căutarea deruptei sale sanități. Răspunde-i dn. Hurmuzache, care auz că e supărat pe mine, că mi-a fost peste puțință a-i împlini cererea, căci n-am stat nici o zi fără lucru. Dar îndată ce voi răsufla o pică, îi voi da materie de a se sătura de ea.

Frate! Ia vezi de faceți o colectă în Brașov, ca să ne putem răpezi la Viena. În munți se face și aștept numai banii, să plec. Iacob a zis

Suciului² că poate face în grabă, îl provoc dară să înceapă îndată. Preparați-vă să putem copia în Brașov rapoartele prefectilor³. Seanța e tot închisă,

Maiorescu.

Numai pentru privata ta știință și direcțiune. Din loc sigur, iată înțelesul, ba mai cuvîntul instrucțiunilor ce au primit aceia de care se ține, cînd au plecat din Viena la Ardeal*:

„1 In Folge eines Ministerial — Beschlusses werden alle bisher im Lande gestandenen Comité's oder Ausschüsse aufgehoben.

2 Allgemeine Entwaffnung der Romanen und des romanischen Landsturmes, mit einziger Ausnahme der in den Städten treu gebliebenen sachsischen Bürgerwehr, aber nur in so weit es die militärischen Rücksichten erlauben.

3 Dahin trachten, Siebenbürgen wo möglich auf den Fuss der alt-österreichischen Provinzen zurück zu führen.“⁴

Rumegă, înțelegi!

¹ I. Maiorescu călătorise prin Munții Apuseni aproape două luni, pentru a aduna date despre acțiunile românilor în timpul revoluției.

² Petre Suci, participant la revoluția munteană, fost profesor la Bacău.

³ Rapoartele au fost publicate de Maiorescu în *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, Druck von Carl Gerold und Sohn, Wien, II-tes Heft, 1850; traduse în românește de Bariț, nu integral, în *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890. Unul din motivele suspendării *Foii pentru minte...*, la începutul anului 1850, este publicarea fragmentară a *Raportului lui Avram Iancu despre faptele cetelor armate românești de supt comanda lui în decursul răzbelului cetățean în anii 1848—1849* în nr. 2—7. S-a retipărit în *Gazeta de Moldavia*, XXII, 1850, nr. 8—9, 12, 14—22 și 24—25.

* Adeca generalul br. Lud. Wohlgenuth, ca guvernator, și Eduard Bach, fratele ministrului, ca comisariu civile *ad latus*. Nota red.

⁴ „1 În urma unei decizii ministeriale, se vor desființa toate comitetele și comisiile aflate pînă acum în țară.

2 Dezarmarea generală a românilor și a gloatelor românești, cu singura excepție a gărzilor civice săsești prin orașe rămase credincioase, dar numai în măsura în care o permit considerentele militare.

3 Încercați să readuceți Transilvania, pe cît posibil, la starea vechilor provincii austriece“.

LXVIII

Sibii, 8/20 ian. 1850

Frate Bariț!

În ziua în care ți-am scris, joi ce a trecut săptămîna, ochiul meu era binișor inflammat. După scrisoarea cătră tine, m-am apucat de raportul lui Axentie și am lucrat pînă la mieznoapte. N-am mai putut. Am chemat un doctor și m-am pus din ziua ceea în pat. 3 zile și 3 nopți am tot asudat în pat, alte 5 zile am șezut mărginit în casă, prin urmare n-am putut fi la masa episcopului dată inteligenței române. De asta mi-a

părut prea mult rău. La raportul lui Axentie am mai lucrat eu și bolnav, am mai dictat din pat și de pe scaun, au mai tradus Cipariu, Aron și Dunca. Nu e stil uniform, mi-a fost peste putință să aduc această uniformitate, căci ar fi trebuit să i-l prescriu mai tot. Acum e copiat, dar Axentiu a plecat aseară răpede, fără a-l subscrie!

*Statutele Reuniunii*¹ tot din cauza aceasta au întârziat, dar mi-am explicat ideile, ce le cunoașteți din Brașov, lui Aron, și el mi le-a formulat, precum vezi, la care am mai cioplit ceva.

Dar eu zisesem să le împartă în capitule, ori articuli, specificând lucrurile, însă nu face nimic, lucrul s-a pus.

Mai adăugați și voi. Publicați statutele. Cereți voie de la guvernatorul, alăturind statutele.

Puneți pe soția mea cu 10 fl. M. și-i veți primi de la Costache; voi ordina eu.

Miine era să plecăm, dar Axentie ni-o făcu. Dacă nu va veni miine, plecăm cu altă căruță, poimîne, la Blaș să luăm pe Cipariu, de acolo la Cluș.

Cu guvernatorul am vorbit o oară întreagă, i-am spus pentru ce mă duc, am vorbit tare despre germanism; și-a făcut multe însemnări pe hîrtie după vorbele mele².

Murășanu s-a spăriat de [*Siebenbürger*] *Bote* pentru dregătorii cu lemnele³. Eu n-am cetit, dar L..., căpitanul, mi-a spus aseară că tu nu-i vei rămînea datoriu, căci ce zice *Bote* încă nu e o dovadă că n-ar fi neadevărată corespondența sa. Nu te teme. Provocați corespondentele să iasă afară*,

I.M.

¹ Este vorba despre „Reuniunea femeilor române“ de la Brașov.

Proiectul de statut, însoțit de considerații despre misiunea asociației și lista membrilor, s-a publicat în *Foaie pentru minte...*, XIII, 1850, nr. 15, p. 116—117 (*Proiect de statute pentru Reuniunea femeilor române spre ajutorul creșterii fetițelor orfane, sărace și mai întîi a celor fetițe române ale căror părinți au căzut în revoluțiunea maghiaro-transilvană din anii 1848 și 1849*) și în broșură.

² Despre convorbirea lui Maiorescu cu guvernatorul Ludwig Wohlgermuth cf. G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 637—638.

³ Referire la abuzurile unor inspectori sași din Orăștie, care adunaseră, în numele armatei, 30 de stînjeni de lemne de la români. Descoperiți și dați publicității, datorită unei corespondențe a lui Gavril Munteanu (cf. *Gazeta Transilvaniei*, XII, 1849, p. 86), inspectorii sînt obligați să restituie lemnele și să plătească o „însemnată gloabă de bani“, nu înainte însă ca aceștia să răspundă prin *Siebenbürger Bote*, nr. 9, calomniind gazeta lui Bariț (care — ziceau ei — „se degradă mai de multe ori cu ușurință a fi unealtă a minciunii și a urii naționale“). Bariț, care comentase faptul în 1849: „dreptatea administrativă cu nepărtinire, ca aceasta, trebuie să mai prindă odată și pe la noi rădăcină“, demască reaua credință a inspectorilor, subliniind că această calomnie atinge și pe „cei mai de frunte bărbați ai națiunii române“. Cf. G. Bariț, *Gazeta și inspectorii de la Orăștie*, în *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, p. 14 și *În cauza noastră cu inspectorii de la Orăștie*, *Idem.*, p. 28 și 30.

* Corespondentele fusese Gavril Munteanu, dară furtul s-a documentat perfect prin testimoniu luat de la dregătorii comunelor de unde s-au liberat lemnele. Nota red.

LXIX

Sibii, 14/26 ianuarie 1850

Frate Bariț!

Tocmai primii biletul către Munteanu și, iată, eu și arunca pe hîrtie ceva în cauza acelei fatalități¹. Fă ce vei ști cu ea. Am vorbit alaltăseară cu Popovici, protopopul de la Orăștie, despre acel caz, și el zice că ei, în Orăștie, n-au aflat nimic despre acea pretinsă faptă a inspectorilor, dar va cerceta mai departe. A plecat acasă și l-am rugat pentru aceasta. Aron a scris și lui Sentivani². Manu³ a scris și el. Mi se pare că Ț-am scris cum dracul s-a născut secătura. Manu nu cunoaște pe acel cancelist, dar mi se pare e un cumnat de-al lui și nu va să spuie. Nu știu*.

Pandelie scrie de la 11/23 că ar fi intrat în Brașov 1/2 escadron cozaci și se așteaptă și infanterie! Adevărat e? Aseară am vorbit mult cu guvernatorul pentru frate-meu Vasile, căci din inspector îl degradă în adjunct la un sas, Mangesius! M-am plîns de multe. Iaca scri-soarea lui Vasile, dar numai pentru știința ta. Ceea ce zice despre deputați e esagerațiune.

Iaca, și Iancu se dechiară în contra monumentului la Cîmpeni⁴. M-a rugat să-i fac eu dechiararea și-apoi a scris-o. Deacă socotești, mai adaogă tîmle pentru prelat, ca să nu o ia în nume de rău.

Penta gazeta ta și necazul⁵, o să mă duc și la episcopul, căci, cînd i-am spus deunăzi, a zis să te adresezi la el. Eu plec marți [...] ⁶ ianuarie cu Aron, cu diligența, pe la Cluș.

Guvernatoriul mi-a spus că pe Grois⁷ îl depărtează. E de sus.

I.M.

¹ Articolul lui Maiorescu nu s-a publicat. cf. LXVIII n. 4

² Deputatul român Nicolaie Szentiváni; în 1849, comisar al guvernului din Cluj.

³ Protopopul sibiian Nicolaie Manu (Maniu).

* Ascunderea cancelistului a fost cu totul de prisos, căci, precum se arată mai sus, furtul s-a constatat și redactorul scăpă dintr-odată de închisoare și de un duel. Red. *Trans.*

⁴ Episcopul Andrei Șaguna făcuse demersuri pe lângă Wohlgermuth, în vederea ridicării unui monument în amintirea eroilor căzuți în revoluție. Avram Iancu e de părere ca monumentul să fie așezat ori pe Cîmpia Libertății, ori, mai degrabă, la Abrud. Cf. Avram Iancu, *În privința monumentului național*, în *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, p. 23.

⁵ Este vorba de conflictul lui Bariț cu autoritățile, pentru faptul că publică în *Foaie pentru minte...* materiale despre revoluție, care va duce la suspenzarea revistei, între 13 februarie și 9 septembrie 1850.

⁶ Între paranteze, nota lui Bariț: „Aici foaia e spartă“.

⁷ Gustav Groisz, primarul Clujului în timpul revoluției din 1848.

LXX

Sibii, 14/26 ianuarie 1850

Frate Bariț!

Eu îți scriu tot de astăzi, pentru că nu știu deacă miine nu mă voi duce pînă la Ocna.

Lucrul dracului! Dineori m-am grăbit a-ți scrie, introducând lucrul într-acolo, că știrea aceea ar fi fost falsă. După aceea mă dusei la Aron și îmi spune că Manu, fiind la el, i-a spus că cancelistul o spune și acum că știrea e adevărată, că el singur a copiat acea hîrtie la Tesaurariat, care acum este în arhivă. Mai spune Manu că va trimite pe altul să o caute în arhivă și să o copieze. Deci, tu fă din articolul meu altul, nemaivorbind de acest caz special, ci numai ceea ce am scris eu despre știri false și onoare în genere. Astă-seară mă duc la Manu să zoresc.

Cînd ar fi una ca asta, atunci pricep eu de ce caută ei după numele autorului!! Ar vrea să știe cum a ieșit din Tesaurariat! Așadar, nimic încă de cancelist, mai adastă.

Eu trimit pentru Alexandrina ¹ 500 bucăți douăzeci argint și 500 în bancnote, adică 166 fl. argint în note de bancă. Tu să chiami pe cocoana Alexandrina singură și ei să-i dai banii, să o chiami la tine.

În pachetul cu bani pentru d-ra Alexandrina nu e nici o scrisoare.

I. M.

¹ Alexandrina Magheru, fiica generalului Gh. Magheru.

LXXI

[Sibii], 15/27 ianuarie 1850

Frate!

Sunt trei oare dimineața. Eu nu pot dormi, dar mi s-a și cam făcut natura a mă deștepta pe la 3. Mă bucur însă că ochiul, cu care încă tot nu văz bine, mă lasă să nu stau ca un lemn. Aseară nu m-am putut duce la Manu, dar să nu crezi că doar mi-ar fi răcit zelul în curioasa și fatala impregiurare, ci cu banii la postă îmi făcurea întîrzierea ce mă opri. Apoi să știi că suntem atit de ocupați, încît lucrăm ziua și noaptea. Am pus mina pe niste raporturi din altă parte despre Landsturm ¹. Numai ieri am copiat unul de 18 Halbbögen ² și altul mai mic. Astăzi și miine mai avem. Sunt, peste așteptare, bune.

Despre instrucțiuni ce ai primit cu cea de ieri, bine ar fi să informezi și pe cernăuțeanul ³, dar să nu faci ceva us acum, și cînd ar fi să faci, să dateze pe Viena de izvor, dar să nu cerce pînă nu-i vom scrie din Viena.

Astăzi mă voi duce și la Manu. Sunt determinat să sacrific și din pungă. Tu știi că ei au și datina de a repune acte *. Să nu ne stea D-zeu nicăiri într-ajutoriu?

Pentru banii d-nei Alexandrinei nu voi plăti nimic la postă, să plătească acolo dumneaiei.

Miine orișicum îți voi scrie ceva, cea din urmă din Sibii.

În „Wanderer“ a trecut știrea fatală. Ei bine, cauza emigraților s-a terminat, dar în „Südslavische Blätter“ n-am cetit, însă m-a încredințat ieri dr. Schulek de aici. Stă pozitiv că alianța ce se cocea, și de care se vorbea, între Anglia, Franca și Prusia, s-a încheiat și chiar

notele diplomatice în privința aceasta s-au estrădat ori „sind bereits gewechselt!“⁴ Asta este, firește, în contra Austriei și Rusiei. Ce o mai aduce ea? [...]

Eu cu scrisoarea cea lungă, de miercuri scrisă, și pornită joi, în 12/24, am uitat să o fac Retourrecepisse și mă tem să nu o fi deschis cineva. Aceea în care îți scriu de memorialul negoțiatorilor și de întrevorbiri pentru *Gazetă* **.

La recepisse eu dinadins pui numele Munteanului.

¹ Armată teritorială.

² Jumătăți de coală.

³ Alexandru Hurmuzache, redactorul *Bucovinei*. Amănunte despre revistă și redacție apud I. I. Nistor, *Publicațiunile românești din Bucovina*, în *Juni-mea literară*, XXV, 1936, nr. 1—3.

* A repune, adică a nimici.

⁴ Au fost deja schimbate.

** Red. o dedese la directorii Gremiului com. levantin, de unde nu i s-a mai restituit. Red. *Trans.*

LXXII

Viena, 5/17 febr[uarie] 1850

Frate Bariț!

A doua zi după ce ți-am scris din Iaurin *, pe la amiazi, sosiră deputații bănațeni la noi, în întoarcerea lor de la Viena. Ei fură în Hochstrasse dețenuți 6 zile. Ei plecară spre Pesta, noi spre Viena, la 1 după prinz. Pînă la Hochstrasse am venit tot prin apă pînă în fundul căruței. De la Hochstrasse n-am mai găsit apă și încă în seara aceea am venit, pe la 9 oare, la Banndorf, 1/2 oră de la Bruck. Joi dimineața am ajuns la 6 1/2 ore la Bruck, la 7 am plecat pe drumul de fer, la 9 am fost în Viena, unde am găsit pe ceilalți sănătoși. Bărnuțiu s-a întors din Saxonia și se află aici, căutându-se cu un doctor, supt care vedem că-i merge mai bine. Adresa mea este:

Herrn I. Maiorescu, Wien, Vorstadt Leimgrube, Nr. 2 Zweiter Stork Thüre Nr. 8.

Încă astăzi o să mă apuc să compui cătră Maiestate un protest pentru deputațiune în contra conchizelor Universității săsești ¹, pe care ne vom grăbi a-l da curînd. Azi-miine va sosi și lancu cu Balint. Teologii Caian și Pompiliu au sosit ieri și ne-au spus că se afla la Oradea cînd au trecut ei p-acolo, dar era noapte, n-au vorbit.

Știrea telegrafică sosită aseară, de la Paris prin Berlin, aici, că cabinetul de la Temisa n-a primit mijlocirea Franciei în cauza cu Grecia, a produs aici o întipărire profundă. Fără de a avea timp de a mă lăsa în combinațiuni politice mai departe, însemnez numai că Ludovic Napoleone prin aceasta a venit într-o crisă carea, în momentul în care în Franca toate simptomele arată apropierea unui viitoriu furtunos, merită a fi urmată cu cea mai încordată luare-aminte.

L[aurian] și-a trimis memorialul ce deputațiunea a subșternut din nou ministerului². Toate sunt bune și à propos. Dar noi tot suntem fără tact diplomatic **. Sunt foarte supărat că n-am ajuns aici mai demult, ca să iau parte la această lucrare, pentru care, aseară, am avut o dispută lungă cu deputații. 1 Era oare de lipsă de a mai înfăra pe nefericitul episcop Lemeni³ și numeroasa lui partidă din popime? Să lăsăm că este o mare nesimțitate de a mai da cu peatra în cel ucis de alții, de a mai batjocori o mărime căzută: dar oare este timpul de a mai băga cuțitul în propriile măruntaie și a le mai oțări? Ce vom câștiga, pe a cui mină lucrăm, cînd o mai repetim că episcopul, cu numeroasa lui partidă, o mare parte a inteligenței române — și că e mare, se vede din subscripturile pentru ei — nu sunt credincioși. N-avem exemplu la sasi? N-avem la orădieni, carii nu-și dederă de gol pe episcop, ci îl luară sub scutul lor?

Adevărat este că la comisiunea cercetătoare de daune nu e nici un român. Dar guvernatorul, care, fără îndoială, pînă acum are acel memorial în mînă, va răspunde: „Puteam face mai mult pentru români, decît să provoc pe ambele scaune episcopale să-și arate chiar români, prin preoții lor, toate pagubile? De ce nu le-au arătat? „Are dreptate să se razime pe aceasta, că așa este, și consistoriile nici pînă acum nu au dat acea relațiune. Și oare dacă într-un singur punct le dăm ocasiune de a ne refuta, nu stricăm totul? Ne lipsește tactul. Dar lasă aceasta.

Aici se îndoiesc tare dacă episcopul Erdeli a dat acea petițiune ce se vede în *Bucovina*⁴. Apoi și poartă datul trimiterei la *Bucovina* mai vechi decît chiar sosirea episcopului în Viena. Se îndoiesc deputații ardeleni și de aceea, deacă Dobran va fi dat memorialul cel lung ce l-am lăsat la tine. Căci, într-o zi în care eu lipseam la Schmerling, îl dede episcopul lui Dobran etc.

Acum mă întorc la tine. În scrisoarea către Laurian, deși ai zis că urma e numai pentru el, zici să-mi spuie că ceea ce am vorbit cu gubernatorul în 5 și 11 ianuarie, adecă ceea ce mi-a vorbit el, sunt fățării. O innozi asta cu ideile daco-române, cu care ne tot calumniem ***. Eu mă tot gîndesc pe ce-ți fundezi reflexiunea, cu ce ți-am dat ocaziune de dînsa? Părerile mele le știi. Pesimist n-am fost niciodată, dar nici iluziuni mari nu-mi poci face și nu mi-am făcut decît numai în decembrie 1848, pînă nu se schimbară lucrurile. De temut mă tem, dar speranța nu o perd, căci, cum am zis și guvernatorului, chiar deacă acum n-am dobîndi nimic, dar la cea dintii dietă o să avem pe toți slavii și italienii în partea noastră și vom câștiga, de va fi vreo dietă vreodată. De nu va fi, atunci tocmai sperez mult de la viitoriu. Întrevorbirile cu guvernatorul, ți-am spus eu ție că așa fi luat de adevăruri toate cite mi-a zis el? Oare nu ți-am dat de înțeles că mă îndoiesc, cînd ți-am scris despre vorba cu complotul cel născocit, că și-a însemnat numele a doi oficiari militari: *ca să cerceteze, ori ca să-i învețe minte*, adecă altădată să păzească secretele oficiului mai bine? Despre răspunsul la memorialul negoțitorilor, relata retuli, am scris cuvintele lui și n-am cîtezat pe postie, prin scris, a-mi arăta și îndoielele, dar v-am

dat de înțeles *mult* prin aceea că am zis, *pro omni casu*, să mi-l dați, să mi-l trimiteti, să-l dau de-a dreptul lui Bruck. Prin ce, dar, ți-am dat ocaziune să zici să-mi spuie că sunt toate acele *fățării*? Oare nu ți-am dat părerea mea o dată pentru totdeauna, la Brașov?: „Alles schein eine ausstudierte Rolle zu sein?“⁵ Pe lingă toate aceste, sunt și cuvinte din care nu te poți îndoii că nu dușmănește pe români, ba încă că-i sprijinește la unele. Ai primit scrisoarea în care ți-am însemnat instrucțiunile lor?⁶

1) Ai văzut că se zicea să dezarmeze pe *toți românii*, afară de gvardiile cele credințioase săsești, și dacă era dușman, o putea face, și n-a făcut-o, ci i-a dezarmat și pe ei.

2) Pînă a nu veni guvernatorul în Ardeal, comandatele cetății Alba a pus pe Minzatu și Ivanovici⁷ să dea raporturi despre Landsturm, mai ales despre Iancu, și ei și-au și făcut raporturile, cel dintii în 15, celălalt în 22 august 1849, în cetate, supt ochii lui Augusti⁸, după inspirarea lui, a aceluia la care s-au țesut toate intrigele asupra românilor. Raportul lui Ivanovici de la 22 aug. este numai o piră de-a dreptul asupra persoanei Iancului, în 7 puncturi, din care toate sau mai toate, afară de 2, sunt: „man sagt, — es lautet“⁹ etc. Minzatu, în acest raport de la 15, vorbește bine de Landsturmul lui [Axente] Sever și de el însuși, dar atinge în 2 locuri greu pe Iancu, și în al doilea loc, și pe munteni — peste tot — ca periculoși pentru *monarhie*! Auzi tu! Aceste raporturi, împreună cu relațiunea lui Augusti, s-au trimis prin comandă generală la *ministeriu* și, ca cînd n-ar fi fost de ajuns calumniile și minciunile, se adaugă la raportul lui Augusti *eine Einleitung*¹⁰, în care se deneagă Landsturmului meritul pentru monarhie, căci, din contra, Iancu ar fi vrut să ia cetatea pentru națiunea română, ca, stîrpind pe celelalte naționalități, sasă și magiară, să domnească ea singură în *Ardeal*! Această introducere, cel puțin ceea ce se află astăzi în arhiva comandei generale și pe care am avut-o eu în mînă de am copiat-o, este scrisă de mîna proprie a lui *Glantz* ****. Aceste s-au trimis la ministeriu, poate îndată după eliberarea Albei, dar, desigur, în octombrie 1849, pe lingă raportul comandei generale de acum, cu nr. 269 și 279. Guvernatorul începe raportul său cu aceasta: „În alăturatele acte ale comandei cetății Alba se cuprind mai multe imputațiuni ori acuze făcute unor prefecți, asupra cărora eu am hotărît să fac cercetare, dar acum e greu: a) pentru lipsa de auditori, b) pentru întăritatul spirit al poporului. Însă, înainte încă, poci încredința pe ministeriu că din acele piri „manches übertrieben, andererseits aber meist der Rohheit des Volkes und der *Abwesenheit* der Anführer desselben zuzuschreiben ist“¹¹.

Acesta e al doilea punct din care eu poci zice că guvernatorul nu numai nu dușmănește, ci, precît îl iartă impregiurările, puzețiunea și instrucțiunile, ne-ar și ajuta, căci aceste le-a scris el atunci cînd se întoarse din călătoria de prin munți și încă nu avea nici raportul prefecților, nici pe cele de mai tîrziu ale oficiarilor. Mai gîndește că scrie prin conceptul lui *Glantz*, care e omorîtorul nostru.

Cealaltă, că a dat raporturile celelalte toate, afară de cele mai sus atinse, rele, unui român să le lucreze, o tac, căci te poți teme că

din mina lui Glantz poate să iasă mai pe urmă schimbat. Dar, cu toată sărăcia și neesperiența mea cu manipulările de acolo, am îngrijit să-l am și cum va ieși de la românul, și cum va ieși din cancelaria comandei. Altele le tac. De aici însă nu urmează că așa crede totului vorbelor gubernatorului.

Ei, eu aici îți dedei o relațiune despre ceea ce am descoperit. Dar nu gîndi că ți-o dau numai pentru observarea ta către Laurian. Eu eram determinat să-ți fac cunoscute toate, și nu cutezam, din Sibii. Tu ești redactorul român și ești datoriu a ști unde ne aflăm și noi suntem datori toți a te informa de toate, cel puțin eu așa-mi înțeleg datoria. Mai ascultă, dar. După toate cite ți-am atins, am copie, precum pe scurt ți-am scris din Laurin ****. Între documentele comandei de la Alba se află și scrisori de ale Iancului, scrise de el în limba română către Augusti; aici, în actele comandei Albei, sunt traduse în germanește. Dar ce traducere? Iaca o probă. Unde Iancu scrie: „Cu tot Landsturmul ori toată oastea, ori toate puterile de supt comanda mea“, ei au tradus *de supt stăpînirea mea*, hoc est: „Die unter meiner *Botmässigkeit* stehende Gebirgsmacht“¹², și cuvîntul pus de ei, *Botmässigkeit*¹³, l-au tras tot ei cu *ceruză roșie*, ca să bată la ochi! Aceste, pînă acum, sunt toate făcute sub influința d-lui Augusti, inamicului nostru cel de moarte, și aceste sunt singurele documente ce ministeriul astăzi, pînă astăzi, are la mină despre faptele românilor! Te vei mira dar că aici opiniunea este rea despre Landsturmul nostru și despre noi? Dar gubernatoriul, ieșind prin munți și fiind încongiurat și de români, a văzut că lucrul nu e cum îl spune Ivanovici și Minzatu, cît pentru Iancu. Așadar, provoacă pe toți oficialii carii au fost pe lingă Landsturm ca să-și dea rapoartele „*gewissenhaft und der Wahrheit gemäss*“¹⁴. Deci, oficialii fac raporturi, Ivanovici și Minzatu fac și ei, a doua oară. Acum nu mai stau sub influința lui Augusti. Al lui Ivanovici îl ai, ai văzut că spune faptele Landsturmului bine, numai detrage Iancului că a îngrijit numai de siguranța sa și că a vorbit cu emigrații rău de oaste și Curte, dar hoț și tîlhariu nu-l mai face. Ba, fiindcă toți nu cutează a-și adscrie sieși comanda Landsturmului, urmează de sine că Iancu a fost sufletul. Minzatu face încă două raporturi. Nu mai atinge pe Iancu cu nici o vorbă rea, iar pe Axentie și Landsturmul lui îl laudă așa de tare, încît guberniul, la margine, însemnează cu ceruză: „*antragen auf eine allgemeine Belohnung des ganzen Axente'schen Bataillons*“¹⁵, și de Axente însemnează, la marginea raportului II al lui Minzatu, ca de cumva s-ar condămna — era tocmai închis — să i se ia meritele în băgare de seamă, spre a i se *ierta*. Gratze face un raport despre mai toți prefectii, și mai virtos de Iancu, ca care nici un român n-ar fi putut face. Îl laudă pînă în ceriu, taie calumnia de *separatism* și zice că a avut numai 2 cugete: susținerea tronului și scăparea națiunii sale prin sacrificie pentru întregitatea monarhiei. Iar de Landsturm zice că a avut „*viel edlere Zwecke als Raub und Plünderung*“¹⁶, și adaoase că n-a jefuit *nimeni!* Raportul lui Gratze este cu atît mai ponderos, cu cît el se escuză la început pentru că a întîrziat cu darea lui, și motivul întîrzierii îl pune că a cercetat prin căli private despre ceea cealaltă purtare a Iancului de mai tîrziu, adecă

cînd a rămas singur, fără oastea imperială. Prin urmare, testimoniul lui este valid pentru toată campania Iancului. Despre această purtare din urmă, pe cînd cu Ivanovici, zice Gratze că el este „*moralisch überzeugt*“¹⁷, că, cu știrea Iancului nu s-a făcut *la nimeni pe lume vreo nedreptate* *****. Al lui *Alberti* ***** este, asemenea, foarte bun și onorific. Afară de aceste 4 rapoarte sau 5, fiindcă Minzatu mai dă două, mai este și al bețivului Gaspar. Acesta ocărește Landsturmul din ținutul Sibiiului, căci l-a lăsat pe el la Turda, și zice că „*aus Feigheit*“¹⁸ s-au *resipit de la Turda, dinaintea dușmanului ce era la Huiedin!* Cuvintele lui! Turda și Huiedin! De cel săsesesc zice că, adevărat, n-a făcut *nimic*, dar cel puțin n-a fugit de dușman la Gánfalău! Aceste hîrtii le am toate copiate. Cu aceste se îndreptează cauza și ies meritele Landsturmului la lumină. Oricum va raporta gubernatoriul, în mina mea sunt hîrtii cu care vom goni noi pe calumniatori și vom arăta meritele. Răul cel mai mare este acum că raportul gubernatorului se întîrzie din cauza lui Axentie, care nu l-a fost scris pe al său nici la plecarea mea! Mă tem pînă atunci să nu iasă statutul pentru Transilvania.

Încă o dată: aceste ți le-am scris ca unui român și redactoriu, nu ca să le publici, ci ca să le știi încît poți apăra cauza națiunii precît depinde de meritele oamenilor nostri. Ți-am scris ca să aibi curagiu a te înfige țapăn, știind acum că avem documente sigure de a zdrobi pe calumniatori, dar *încă să nu dai de înțeles că avem în mină și pe dracul și pe ciocanul cu care să-i spargem capul* *****. Voi informa și pe Ormuzache¹⁹, dar informează-l și tu și-i scrie și lui să fie *discret*. Să lăsați pe mine, cînd voi găsi eu cu cale a ieși la lumină. Trebuie să avem rînză diplomatică, să înghițim și să tăcem. De cumva vom mirosi că e aproape să se dea statutul pentru Transilvania, am gata fraselul cu care să atingem lucrul, N.B. deacă meritul are drept de a fi considerat la dezlegarea cauzei noastre.

Sînt curios să știu ce ai mai descoperit, ce blăstemăție zici că ai mai aflat? Ești datoriu să ne informezi și tu de toate *****. Ideile de daco-români știu bine că e așa, căci ți-am spus că și mie mi-aruncă gubernatorul și-mi zice „*Deșteaptă-te române!*“. După ce i-am observat multe, a zis că el, ca soldat, ride de aceasta, căci treaba ar veni la sabie și, deacă suntem voinici să batem 3 puteri, bine, atunci și merităm să o facem! Mi-a zis și aceea că el personal nu o crede — (D-zeu să-l știe!), — dar mi-a adăugat să ne curățim de ea în Viena [...]: Auzi!

Eu sunt și ocupat și răgusit (sic) tare, cu căptușeli reci, ude, la gît, nu poci ieși din casă. N-am vorbit încă de damele cele protectoare. Mă!! Unii zic că *Raiacici*²⁰ ar fi aici, sub oarecare pază!! Dracul știe. Las-o, nu o publica încă. Banul se află în criză cu ai săi cei de acasă. Multe se vorbesc, lasă-mă acum că sunt și ostenit, și nesănătos. Salutare d-lor Vasici, Murășani,

I. M.

¹ Nemțește Raab, ung[urește] Győr, cetate în Ungaria de sus. Nota red.

* Este vorba de hotărîrea luată de „dieta săsească“ în privința „Universității națiunii săsești“, ca să înglobeze și acele sate românești care sînt înconjurate de

așezări săsești. Cf. comentariile din *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, p. 2 și 7. Protocolul deputațiunii române, redactat de Maiorescu, s-a publicat în *Bucovina*, III, 1850, p. 93—94.

² Memoriul a fost înaintat Împăratului la 14/26 ianuarie 1850 și deja publicat de Bariț în *Foaie pentru minte...*, XIII, 1850, nr. 3, p. 17—18 (cf. Petru Moșion, P. Cermena și Ioan Dobran, *Ūrsoriul oamenilor de încredere ai națiunii române*). Tipărit și în *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, vol. III, 1851, p. 24—27.

** Lipsa tactului diplomatic este și astăzi unul din cele mai mari defecte ale românilor din Transilvania și Ungaria. Noi încă nu am ajuns ca să distingem nici măcar între articuli de ziare și între negociațiuni diplomatice. Precum în alte câteva, așa și în diplomație, am avea să mergem la școala bărbaților de stat ai României. Red. *Trans.*

³ Cum rezultă și dintr-o corespondență datată Cluj, 30 ianuarie din *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, p. 34—35, fostul episcop Lemeni, în vîrstă de 73 ani, trăia în mare sărăcie, cu domiciliu forțat la Cluj (de unde „nici că-i iertat a se depărta“).

⁴ Referire la petițiunea adresată de episcopul Vasile Erdeli Împăratului, în numele românilor din Transilvania și Ungaria, prin care se cereau drepturi egale cu celelalte naționalități. Cf. *Bucovina*, III, 1850, p. 19—21, și 23—24; *Gazeta de Moldavia*, XXIII, 1850, p. 55—56, 58 și 70.

*** Inemicii nostri îngrigiseră din capul locului, adecă îndată de la intrarea generariului br. Wohlgemuth în Transilvania în calitate de guvernator, ca să-i imple urechile cu daco-românism și să-i insuflă ura și urgia cumplită, mai ales asupra românilor din România, precum o mărturisise chiar dînsul, între alții și cătră dn. dr. Vasici, șezînd ambii pe una grindă în carantina Temișului. Wohlgemuth era om de caracter, onest și se adopera din răspuțeri ca să fie imparțiale și drept, dară nu putea, că-l influența tare adversarii, pînă ce, văzînd că tot îl scapă din mîni, în 1851 îl denunțară chiar și de „tribun românesc“, și așa el muri în martiu, mai mult de supărare, în drum cătră Viena. Nota red.

⁵ Totul pare să fie un rol bine învățat?

⁶ Vezi LXVII, n. 4.

⁷ Ofițeri din armata austriacă, participanți la luptele de la Alba-Iulia din mai 1849.

⁸ C. August, colonel austriac, comandantul militar al cetății Alba-Iulia.

⁹ Se spune, se zvonește.

¹⁰ O introducere.

**** Florian Glantz, fost secretariu la comanda generală din Sibii, cu care comitetul românesc din 1848/9 avea a face mai în toate zilele, om deștept, însă răuvoitoriu românilor și aplecat a crede la orice denunțianți mizerabili, de care apoi se folosea contra noastră la toate ocaziunile. De câteva ori fu prins — cum se zice pe românește — cu brînză în mînă. Nota red.

¹¹ Unele sînt exagerate, pe de altă parte însă, se datoresc în cea mai mare parte brutalității poporului și absenței conducătorilor.

**** Acea scrisoare nu o mai avem. Red.

¹² Trupele de munte de sub stăpînirea mea.

¹³ Autoritate, dependență, stăpînire.

¹⁴ Conștiincios și conform adevărului.

¹⁵ Să se propună o recompensă generală pentru întregul batalion al lui Axente.

¹⁶ Scopuri mult mai nobile decît tilhăria și jaful.

¹⁷ Convins din punct de vedere moral.

**** Căpitanul Gratzze servise la regimentul I românesc grănițariu, era om imparțial și onest. Red.

***** Comitele Alberti, pare-mi-se, italian germanizat, căpitan de cavalerie, apoi maior, om drept. Red.

¹⁸ Din lașitate.

***** Tocma în acea lună, februarie, s-au supres *Gazeta* și *Foaia*, prin urmare chiar de ar fi permis interesele noastre, nu se mai putea publica nimic. Red. *Trans.*

¹⁹ Constantin Hurmuzache.

***** Dară scrisorile suspecte se prindea adesea în Sibii, pînă a mai ajunge la Viena. Această împrejurare o uitase Maiorescu. Red. *Trans.*

²⁰ Iosif Raiacici, patriarhul sîrbilor.

LXXIII

[Viena, martie-aprilie 1850]¹

Frate Bariț,

Iaca o scrisoare de la d. M.[agheru] cătră c[ocoana] Alesandrina *. Este foarte supărat că nu-i scrie d-șoara nimic. Spune-i să-i scrie.

Abia dineori plecă Laurian cu comp[ut]ul său la turnătoriul de litere, ca să-l provoace să facă și el un comput, după cele ce vorbise Laurian cu el **.

Ieri am făcut o hirtie cătră Ministeriul Cultului ca, lîngă comisiuni ministerial ce s-a trimis în Ardeal, să se trimită și un român de-a dreptul de aici, precum s-a trimis Schuller din partea sasilor (pentru școale). Astăzi am cetit-o în adunantă și s-a primit, mine o dăm.

Mai începui astăzi o hirtie cătră dn. Haynau, supremul comandante al Ungariei², pentru bieții deputați români ce au fost la dieta Ungariei, din Ungaria³. Ieri am fost cu Dobran la Escel [ența]-sa și ne-a promis că va avea considerațiune, dar de Murgu *da din cap*. De aceea fac acum hirtia și vom merge toți la Escel.[ența]-sa. Dar știi ce zicea de Murgu? Că a fost revoluționariu în România! De altminterea, deputații s-au adresat la noi, în specie la mine, căci mă cunosc, unii-mi sunt conșcolari, d[e] e[xemplu] Gozman.

Avem lipsă de toți. De Murășanu⁴ mi-a părut foarte bine, spune-i că-i gratutez ***. Asemenea, să trăiască și Iacob a) pentru *Romana*, b) pentru poema relativă⁵, c) pentru cererea libertății de gazetă⁶; am înțeles. Poema lui a plăcut prea mult, Bărnuț o tot lauda.

À propos! Bărnuț se află în cura doctorului *Nicau*, la institutul „Kaltleutgeben“, nu departe de aici. Căutarea este după Prisnitz, cu adaosul de unsori de la *Nicau*. Adecă, ciarlatanul acesta are o amestecătură de cura lui Prisnitz și de niște *secrete* ale sale, cu care face experimente. În zilele trecute a fost Bărnuțiu aici, citat pentru banii Seminariului. A șezut la mine 1/2 de zi și o noapte. Cînd a venit era bine, peste noapte iar rău. Tot trupul e plin de bube, așa e cura.

Cipariu încă a fost citat pentru banii de la Capitul ****.

Spune la dn. Vasici închinăciuni.

Mă! Aron scrie că ai fi avînd ceva cu episc[opol] Ș... [Șaguna]⁷. Așa e? *****

La ai nostri, acasă, sărutare; la toți d[om]nii brașoveni, complimente. Le voi face raport despre toate. Mă grăbesc,

I. M.

¹ Am datat scrisoarea după referirile din cuprinsul ei (vezi n. 3, 4, 5, 6 și 7).

* Adecă de la părintele său, generalul George Magieru, care, pe atunci, petrecea oareșicum internat la Viena, iară familia sa rămăsese la Brașov, în grija lui G. Bariț, împreună cu familiile Eliad, Tell, maior Voinescu II. Alexandrina, mărit. Haralampie, genială damă, repaus[ată] în an[ul] 1877. Red.

** Se lucra pentru înființarea unei tipografii românești. Red.

² Julius Jacob Haynau.

³ Deputații „pătimitori” erau Sigismund Papp, Alexandru Buda, Mihali, Manu, Vlad, Bojincă, Ambruș și Gozman. Cf. *Ioan Gozman lui Ioan Maiorescu la Viena. Pesta, 14 mart 1850*, în *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 7, p. 632.

⁴ Din 9 mai 1850, Andrei Mureșanu funcționa ca translator pentru limba română pe lângă Guvernul transilvan (cf. I. Lupaș, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu*, București, 1925, p. 9); concursul pentru ocuparea postului l-a dat în martie 1850 (cf. *Aron Florian lui Ioan Maiorescu la Viena, Sabiniu, 16 martie 1850*, în *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 7, p. 634).

*** De Andrei, căci se făcuse translator. Red.

⁵ Referire la poezia lui Iacob Mureșanu *Romana. Salt regulat național* (în *Foaie pentru minte...*, XIII, 1850, nr. 4, p. 32). Poezia are un moto din Cicero.

⁶ Iacob Mureșanu a cerut să se aprobe reparația *Gazetei de Transilvania* în 26 martie 1850.

**** Adecă după devastatiunile ungurești. Nota red.

⁷ Aron îi scria lui Maiorescu în această problemă din Sibiu, la 18/30 martie 1850. Cf. *Aron Florian lui Ioan Maiorescu la Viena*, în *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 8, p. 705.

***** Tocma din contră, pe atunci mă mai aveam de nu se putea mai bine. Mai târziu îngrijiseră alții pentru ca să urmeze cele cunoscute. De altmintea, nici guvernul nu prea putea suferi ca literații, și mai ales publiciștii, să fie bine văzuți de către arhierii. Chiar și astăzi domină tot acele maxime de stat. Red.

LXXIV

Viena, 1 aprilie st.[il] n.[ou] 1850

Frate!

Bălășescu, cavaleriu al ordinului St. Stanislav! Facu-mi cruce, dr...[ace]! Uite ce-mi scrie Andrei din București, 7/19 martie: „Astăzi îmi făcu o vizită Bălășescu, cu cavaleria St. Stanislav de gît, dată de generalul Lüders¹. Îmi spuse că mai sunt încă patru de felii acesta pentru Iancu, Balint și Auxențiu, celelalte sunt pentru a se purta la piept. Toate s-au trimis la guvernatorul Wohlgemuth, pentru a se împărți românilor din Transilvania”².

Scrisoarea aceasta veni către Aron, care nu e aici. O primii alaltă-ieri. Oare ți-am fost spus eu ție că guvernatorul a fost însărcinat pe Timoni³ să privegheze asupra Bălășescului, în ce relațiuni stă cu rușii și să-i rapoarte? Ei bine, afară de a lui, mai sunt 4 cavalerii tot de felii acesta, adecă Stanislav, pentru gît. Cine e al 4-lea fericit? Dacă era altul, și nu Bălășescu, și se gindea la Comitet, care e pretutindenea încă tot cu peri de lupi, făcea ca să ia Bărnuțiu o cavalerie. Lucrul în sine e nimic, dar nu era rău pentru împregiurări; cînd nu te ajută *media directa, salvent adminus indirecta*⁴.

Ieri, în 31, am primit și scrisoarea ta de la 25 mart. Era la 9 oare dimineața, încă nu o cetisem toată, cînd veni și Laurian⁵.

¹ Alexandr N. Lüders, general în armata țaristă.

² Cf. *O scurtă scrisoare, fără subscriere, probabil de la Adamovici din București, către Ioan Maiorescu la Viena, 1850, mart 7 stil vechi*, în *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 6, p. 565.

Despre atitudinea imperialilor, după revoluție, față de conducătorii mișcării românești din Transilvania, cf. I. I. Nistor, *Decorarea lui Avram Iancu și a camarazilor săi*, în *Analele Academiei Române*, Mem. sect. ist., seria III, vol. XI, mem. 10, București, 1931 și Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1965, p. 266—273.

³ Casimir Timoni, consulul Austriei la București, din 1833 pînă în martie 1850, cînd a fost înlocuit cu Anton Laurin.

⁴ Căile drepte, o iei pe ocolite.

⁵ Între paranteze, însemnarea lui Bariț: „Această scrisoare, deși lungă, se ocupă mai departe cu înființarea unei tipografii românești, pentru care Avram Iancu numărăse 2.000 fl. M. C. la mîna unui deputat. Din acel plan însă nu s-a ales nimic și banii s-au cheltuit în alte trebuițe, de unde au și urmat neplăceri, pe care Maiorescu le descrie pe larg, dară valoare istorică nu au. În anul următoriu se înființă aici, în Brașov, una tipografie modestă, cu 6.400 fl., și totodată cea diecezană în Sibiu, și așa scrierile românești se ușurară mult de vechea monopolizare exercitată de către tipografiile privilegiate din țară. Red.”. Vezi și LXXV, n. 2.

LXXV

Viena, 2/14 mai [1850]¹

Frate Bariț!

Ieri veni acest răspuns de la „Gottlieb Haase et Sohne”, pe care mă grăbesc a ți-l trimite. Vezi bine că, după răspunsul acesta, eu nu pot face nemica, ci cată să aștept alt răspuns de la tine. Puteam să o trimit de ieri, dar am voit să o vază și d. I. G. Ioanne², căruia i-am arătat-o astăzi. Literele cirilice nu sunt urite, dar, dacă vrei, mai poți rescrie ca să se mai lase din ele, substituindu-se în locu-le latine, pregum (sic), în locul lui κ , numai J (iod), în locul lui $\mu = g$, în locul lui $\mu\tau = \mu t$, în locul lui ξ numai $f = f$ etc. Cu toate că și $\mu\tau$ ar putea rămînea să fi[e] suplini[t] cu s . Însă aceste nu fac mult, și apoi n-ar trebui să se zică alta, decît că din aceste litere să se verse *antiqua* mai multe³.

Ce se aține de semnele ortografice, la ortografia cu litere latine este mîi greu. Ci Comisi /unea terminologică⁴ va determina o orto-²⁷⁷grafie *provisorie* — nu ride, *provisorie* —, căci toate sint provisorii... Noi vocabularul terminologic îl vom tipări cu litere, și vom face ca și *Foia de legi* să iese tot cu litere. Dar aceste le vom determina peste 2 luni. De aceea, ție îți rămîn 2 drumuri: ori să răspunzi lui Hasse ca să-ți trimită deocamdată semnele ce le are, ori să-i zici ca, cit pentru aceste, să rămînă mai *pe urmă*, pînă îi vom da *forme*, după găsirea cu cale a Comisiunei.

Pentru răspunderea banilor, d. I. G. Ioanne zice că va însărcina pe casa *Scheller*, și va fi mai bine. Dumnealui va să plece poimîne, însă prin București. Pînă va veni d-lui acasă, tu poți cu omul tău să-ți faci calculul după observăciunile lui Haase, însă grăbiți-vă! /

Frații cundeputați din partea Gremiului negoțitorului⁵, fără îndoială, n-au avut cel dintîi scop al venirii dumnealor aici stăruirea pentru cele cuprinse în plenipotinție. Fratele Teclu abia astăzi se va determina cu copiarea. Abia astăzi veniră de-mi arătară că, în lista în care se enumeră „die Industrie — Etablissements der Romanen”⁶, unele cer modificăciune. Ei bine, le-am făcut. Dar ministrul de Comerțiu

nu e aici. Dumnealor nu mai pot aștepta. Deci mine vom merge la consilii și vom da memorialul, apoi — după reînturnarea d-lui Bruck — rămân celelalte pe mine. Și le voi face, căci la acest ministru mă duc mai bucuros.

278 Fii bun, frate, și arată domnului Rudolf Orgidan (sic) că dacă / nu i-am răspuns pînă acum, asta nu este nici că am uitat cîte am vorbit, nici că n-aș fi prețuit cîte mi-a scris mai pe urmă. Ci institutele la care ar dori să intre fiii dumisale așteaptă din zi în zi o reformă radicală. Și fiindcă pînă la noul an școlastic avem încă mult, nu e de lipsă nici o grabă. Apoi, ceea ce învață tinerii acasă, oriunde vor merge, tot cată să le învețe. Mai spune-i că, spre a se face bărbat de stat, nu se cere în pregătire decît studiul științelor de stat și drepturi: *Staats — und Rechts Wissenschaften*⁸, sau cursul de drepturi la universitate, și apoi practică și activitate, iar cealaltă carieră, de *Kanzler*⁹ la ambasade și consulate, este diplomatică, care iară cere științele acele, apoi limba și practica, iar de va fi spre Orient, Academia Orientale. Dar eu, cînd îi voi scrie definitiv, îi voi explica *toate pe larg* și-mi voi da părerea și de așezăminte,

278^v și de ce este de făcut. Nu va trece mult. /

3 ore după prînz. La ședința de astăzi am fost numai cu Laurian. Babeș¹⁰ și Dobran¹¹ n-au venit. Sărbătorile, ori păcatul general al... Am fost la bolta de hîrtie a lui Haase și Söhne. Este răspuns de la Praga numai așa: *Dem Herrn I. Maiorescu antworten wir diese Tage gewiss*¹². Este de la 3 mai, prin urmare miine, poimîine vine răspuns la întrebarea mea: în cît timp poate să ne dea tipografia, după calculul său? Cele ce mi le propui tu, pentru binele meu, să le lăsăm acum¹³. Nu mă trag de la nici o activitate. Dar mai zic o dată: pînă nu vom avea oameni prin ministeriuri, nu putem îndrepta părerile și altele

279 o mie. Cu toate acestea, eu însumi n-am mișcat nemica. /

Litere[le] cele epurate ale lui Laurian nu plac la nimeni, nici tinerilor, nici celor din țară. I-am tot zis să îi facă cunoscute.

279^v Eu voi urma după cele de-mi scrii. [...] / [F. 277, marginal, stînga, P.S.] Cetești tu broșurile politice ce ies p-aici? D[omnul] I. G. Ioanne, după stăruirea mea, aduce ce e mai însemnabil ca să citești. Toată lumea e *nemulțumită*...

[Pe aceeași filă, sus:] De la Cipariu recepuî scrisoare de la Berlin, din 11 mai. În 8 zile va fi aici.

[F. 279, marginal, stînga, ms. fiind rupt, lipsește o parte din text:] [...] aici. I-a cerut Bach știri despre starea biseri[cei] româ[ne]. Ajutăm și noi. Cipariu pleacă în zilele aceste [...] prin Berlin. Am primit o scrisoare de la Fallmeyer¹⁵. Cîmpeanu e la München¹⁶.

[F. 279, sus:] Am primit banii, 200 fl. C. M., și voi urma cu ei cum mi-ați scris. Mulțumită la toți.

[:] Herr H.[errn] *Georg Baritz, Kronstadt, in Siebenbürgen*¹⁷

¹ Am datat scrisoarea după referirile din cuprins (vezi n. 2, 3 și 4).

² Negustorul Ioan G. Ioan, „deputat în cauza Bancului național”, care, alături de Ioan Luga, oferă în 1850 capitalul necesar înființării tipografiei românești din Brașov. Cf. A. I. Bărbat, *Lupta românilor pentru înființarea unei tipografii la Brașov în 1850—1851*, în *Studii și articole de istorie*, V, 1963, p. 145—159 și Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 234—237.

³ Într-o scrisoare din 29 aprilie 1850, Bariț îi propune lui Maiorescu colaborarea în vederea înființării unei gazete, care să fie editată într-o tipografie proprie: „Ai văzut bunătatea amicului nostru I. G. Ioan. D-lui vrea să mă ajute a-mi deschide o tipografie bunicică. Fiind aceasta în lucrare, au n-am fi noi în stare a ne cîștiga o pîine în toate zilele? Judecă. O gazetă *conformă* trebuințelor prezente și viitoare, tu ca redactor, eu ca tipograf și colaborator sau vice-versa, o mulțime de cărți școlastice etc. etc. toate aceste dacă n-ai voi nicidecum să primești vreun post, precum nu voiesc eu”. (Cf. T. M a i o r e s c u, *Scrisori din anul 1850*, în *Convorbiri literare*, XXXIII, 1899, nr. 11, p. 1027). Maiorescu se ocupă de procurarea celor necesare tipografiei.

⁴ Așa-numita „Comisiune terminologică” a fost înființată de guvernul austriac în martie 1850, cu scopul de a înlătura dificultățile întîmpinate la traducerea publicațiilor oficiale în limba română. Din Comisie făceau parte: F. Aron, A. T. Laurian, I. Maiorescu, Eudoxiu Hurmuzache, Vincentiu Babeș, Petre Mocioni și Ioan Dobran (cf. *Vestitorul românesc*, XIV, 1850, p. 113 și *Despre Comisiunea terminologică*, în *Foaie pentru minte...*, XIII, 1850, n. 8, p. 64), dar au lucrat efectiv numai Maiorescu și Aron.

⁵ Asociație a negustorilor români din Brașov. Cf. I. Moga, *Înființarea Gremiului comercial levantin în Brașov*, în *Analele Academiei de înalte studii comerciale și industriale*, Cluj — Brașov, I, 1930—1940, p. 613—650 și A. I. Bărbat, *Dezvoltarea și decăderea ultimei grupări de negustori de intermediere a Brașovului, în secolul al XIX-lea*, în *Studii*, XVI, 1963, nr. 4, p. 921—940.

⁶ Fabricile românilor.

⁷ Karl Ludwig Bruck, politician austriac, în 1848 deputat în parlamentul de la Frankfurt. Este unul din întemeietorii ziarului *Lloyd*. Între 1855—1860 e ministru de finanțe. A scris *Die Aufgasen Oesterreichs* (1860).

⁸ Științe politice și juridice.

⁹ Cancelist, funcționar.

¹⁰ Vincentiu Babeș, fruntaș politic bănățean. Despre viața și activitatea sa cf. S. Bocu, *Vincentiu Babeș și vremea sa*, Timișoara, 1934.

¹¹ Ioan Dobran, „agent” la Curtea din Viena.

¹² Domnului I. Maiorescu îi răspundem cu siguranță în zilele acestea.

¹³ Vezi n. 3.

¹⁴ Manuscrisul este rupt, lipsește continuarea.

¹⁵ Iacob Philipp Fallmeyer, istoric și călător german. În compania generalului țarist Ostermann-Tolstoi, întreprinde între 1831—1834 o lungă călătorie în Egipt, Siria, Turcia. Noi călătorii în 1840 și 1847 în Orient. În 1848 e profesor la universitatea din München, dar, din cauza activității sale politice, e destituit și se refugiază în Suedia, pînă la amnistia din 1850. Impresiile din primele călătorii, în cartea *Fragmente aus dem Orient*, Stuttgart, 1845. Cu un an înainte *Augsburger Allgemeine Zeitung*, nr. 207—210, publică parțial notele de călătorie de unde, sub titlul *Bucăți din Răsărit*, reproduce excerpte *Gazeta de Transilvania*, VII, 1844, nr. 71, p. 284, nr. 72, p. 287—288, nr. 73, p. 292, nr. 74, p. 295—296, nr. 76, p. 304 și nr. 77, p. 307—308. O notă asupra cărții lui Fallmeyer în același loc, IX, 1846, nr. 6 p. 24.

¹⁶ Petre Cîmpeanu. Vezi și XXVI, n. 5.

¹⁷ Pe f. 278^v, o însemnare a lui Bariț: „Din această scrisoare nu publici nimic. 18 oct. (18)77”.

LXXVI

Viena, 19/31 mai 1850

Frater Bariț!

Nu ți-am răspuns îndată după receperea calculului și a scrisoarei. Laurian zicea să aștept 2 zile, că tu-i vei scrie și lui. Acum sunt 3 zile. Văd că vei fi supărat, dar ce să-ți fac? D[omnul] G. Ioan, pînă la sosirea scrisoarei acesteia, va fi acolo. A plecat de aici fără a ne putea lua ziua

bună. După ieșirea de la ministru de Comerț, ne-am înțeles să ne întâlnim la cafeneaua grecilor, cătră șapte seara. Eu m-am dus și am adăstat de la 6 1/2—7 1/2. N-a venit, va fi avut lucru. Mai-nainte de aceea ne fusese vorba ca să vine acasă și acolo, înțelegându-vă cu toții, pe temeiul scrisoarei lui Haase, să-mi trimiteți ultimatul și, pe lângă aceasta, să-mi trimită și plenipotința lui Schoeller. Dar, după scrisoarea aceea, dumnealui a mai șezut o săptămână aici. Într-aceea îți trămise și Laurian prospectul literelor sale. Acum n-am ce face. Deacă mă puteam întâlni în seara aceea cu dn. I. G. Ioane, eu tot stam să se facă dispuzețiune la Schoeller. Acum trebuie să aștept cel puțin o săptămână ori 10 zile ultimatul vostru. Atunci voi urma după comisiunea voastră.

Ce să-ți mai scriu de aici? Lucrurile merg tot așa. Așteaptă toți să vadă ce va naște Parisul.

Nunțul. După ce Șuluțiu n-a acceptat denumirea de aici, de vicariu, și după ce a venit și de la papa acceptarea resemnațiunii lemeniane, a scris la Capitul să-și aleagă vicariu. Peste puțin va ieși voia de sinod pentru alegere de episcop la Blaș. Șuluțiu a făcut mult. Ce bine ar fi de l-ar alege pe el. Studii-vă a-l populariza. Cipariu, care nici n-a dat față cu Șuluțiu, încă nu s-a întors de la Lipsia.

Frate! Ce să fac eu cu Titu? A rămas copilul de tot înapoi. Mie nu mi se pare școala din Schiai. Oare n-ar fi bine să între la sasi, să nu mai piardă și vara asta toată? Te rog fă tu cum vei ști. Am scris nevastei ca să asculte în punctul acesta de tine. Dar la toată întâmplarea, aș dori să se facă ceva cu copilul ca să mai învețe. La începuturi de germanește aș vrea să se mai deprindă, precum și la aritmetică și altele elementare. Fă, frate, ce vei putea.

Eu mă tot mir cum ați trimis pe Martinovici fără plenipotență și fără documente de a putea lucra ceva în cauza oierilor!! Cu toate că aceste obiecte doar numai cit vor intra în sfera Ministerului de Comerț, ar putea a se lua în timpul acesta în considerațiune. Apoi, Comisiunea terminologică ne dă de lucru ce n-aș fi crezut niciodată!

Bariț, vorbește cu Costache cel mare sau, de nu va fi cel mare, celălalt, ca să-mi aleagă 2 oca tutun turcesc de cel mai bun, dar să nu-l taie, ci în frunze, cum este, să-l învăluie în ceva și să mi-l trimită cu cel dintii om ce va pleca de acolo aici. La vamă să-l arate și să plătească aducătoriul. I se va întoarce aici. Ne trebuie foarte acel tutun la o persoană aici. Dar nu uita și curind.

Eu locuiesc acum în Windmühle, Rosengasse Nr. 107, 2-ter Stock, Thür Nr. 9,

I. Maiorescu.

LXXVII

Viena, 30 iunie 1850

Frate Bariț!

Sunt așa de ocupat, încât mă grăbesc numai a-ți răspunde, că m-am mirat când mi-ai scris că Martinovici ar fi cerut de la noi de cheltuială! Asta nu e adevărat. Eu n-am scris la nimeni aceea. Dar am avut multe

necazuri cu ei, pînă i-am făcut un memorial, pe care l-am dat subscris numai de ei, l-am dat eu și ei. Și, ca să se legitime la săceleni, i-am scos de la Bruck și răspuns că hîrtia s-a acceptat și se vor pune îndată în lucrare cele de cuviință*. Ce putem face mai mult? Vei vedea memorialul așa cum l-am țesut. Cu mine s-a purtat Martinovici bine, de ceilalți nu s-a putut apropia.

Articuli din *Bucovina!* Îmi face imputațiune deacă eu nu înțeleg pe sasi, populus. Apoi articolul acela e mai mult satiră, că ne vine bine a ride de ei, că numai așa le astupăm gura**. Să știi că traducerea românească din articolul 31—32 nu este a mea¹. Pe a mea a perdut-o Hurmuzachi și l-au tradus ei a doua oară din originalul meu german. Ceilalți, din nr. 26, apoi 33, 34, 35, 36² sunt în ambe limbele de la mine. Asemenea vor fi și „In Besprechung der Petition der Romanen vom 11. März in den Wiener Blättern“ în 2 articuli, amîndouă limbele, ale mele³.

* În cauza cea veche, grea și foarte incurcată a economilor de vite. Red.

** Adecă la sasi cei denunțianți și intriganți de carii, pe atunci, era mulți în Sibii. Red.

¹ Este vorba despre corespondența semnată F. și datată *Viena 6 aprilie*, din *Bucovina*, III, 1850, nr. 26, p. 109—111, în care autorul își arată îngrijorarea că „românii nu pot reieși a se pune înaintea guvernului în lumina cea adevărată, în pușețiunea destinată lor de providință“, și se comentează cauzele acestei situații.

² Cf. corespondențele semnate tot F.: *Viena 27 aprilie*, în *Bucovina*, III, 1850, nr. 31—32, p. 129—131, *Viena 1 mai*, nr. 33—34, p. 133—136 și *Viena 3 mai*, nr. 35—36, p. 137, în care se discută situația Mitropoliei Ardealului, în contra părerii susținute de sasi, că „în sinodul ținut la Sibii în marțiu s-ar fi decretat întrunirea ambelor beserice românești“; de asemenea, se comentează „drepturile“ reale ale patriarhului de la Carlowitz.

³ Cf. *Petițiunea română din 11 mart. a.c. în gazetele de Viena*, în *Bucovina*, III, 1850, nr. 41—42, p. 149—151 și nr. 43—44, p. 153—160, în care Maiorescu, referindu-se la ziarele *Ostdeutsche Post* și *Reichszeitung*, îi combate pe sasi.

LXXVIII

Viena, 8 iulie 1850*

Frate Bariț!

Scriu de astăzi, deși văd că de posta de astăzi am rămas. De trei nopți, de cînd am plecat la Praga, n-am dormit nici 3 ore și astăzi, la 9 oare, cînd venii acasă și dedei peste scrisoarea ta de la 30 iunie, carea venise ieri, am alergat de am adunat pe toți la Mocioni, ca să ne consultăm despre cele neașteptate ce vedeam din scrisoare-ți. Am fost eu, Aron, Laurian, Dobran, Aldulea și Mocioni. Eu adecă, ca să fac lucru și iute și bun, după ce am fost scris lui Haase toate cîte m-am priceput, însă mai tîrziu decît vei fi crezut tu, căci, cînd venise scrisoarea ta cu cele cătră Schoeller și Haase, eram atît de ocupat, încît 5 zile am fost nevoit a-ți da lucrul la o parte, m-am convins că se vor naște dificultăți, și fiindcă tocmai căpătai de la fratele Martinovici 50 fl. C.M. de la Pesta, căci alți bani n-aveam, a patra zi după scrisoarea mea cătră Haase, adecă vineri seara, în 5 iunie, mă pusei pe drumul ferecat și

simbătă, în 6, la 12 oare, am fost în Praga. De la 3 oare pînă la 6 am lucrat cu dr. (de drepturi) Rudolf Haase și ne înțeleseserăm bine. După aceea am plecat să fac cunoștință cu Schafarick, Palaczki, Hanca, Gabler, notabilități cechice¹. Seara am petrecut cu ei pînă la 2 după miezul nopții, duminica dimineața am fost la Schafarik de la 9 pînă la 10 1/2, apoi la Haase, pînă la 12 1/2, unde am terminat lucrul, după ce mă informasem despre toate. Pînă la 2 oare după prinz am fost la Palaczki, iară apoi am prînzit, m-am preparat de întoarcere, și la 6 oare aseară am plecat înapoi. Astăzi la 9 oare, am ajuns acasă mulțumit și de tipografie și de cunoștințele făcute și innodate cu cei mai renumiți boemi. Cînd deschisei scrisoarea ta și aruncași ochiul pe Bescheid², mă tulburai și alergai, cum ți-am scris sus, de i-am adunat, ca să vedem ce părere au ei. La 2 1/2 după prinz mă înturnai acasă și mă apucași să scriu lui Haase, și adormii cu condeiul în mînă. M-am culcat, că nu mai puteam, și așa a rămas și scrisoarea către Haase de astăzi și asta către tine.

Lui Haase scriu arătîndu-i și rezoluțiunea de *verbo ad verbum*³, ca să mai amine lucrul și într-aceea să mă învețe și el, și în înțelegere cu alți cunoscători de acolo, din Praga, cum să apucăm lucrul. Iar dacă Haase, după cum scrie el și după judecata răi-periților cehi, este sigur că vom cîștiga voia, începă, după cum ne-am înțeles. La toată întimplarea, fiindcă teascuri și litere tot ne vor trebui în Blaș și alte locuri, mai pe urmă, el să aibă preparate de toate, ca cîndu-i voi scrie, să poată numai încărcă și espedi, însă bani, acum, nu-i pot da! Așa scriu lui Haase, nu m-am priceput mai bine, nici nu mă pricep. El este om de omenie. Contract n-am făcut, decît ne-am înțeles și am luat o listă de obiectele tipografice, cum le-am așezat pe urmă amîndoi. Asta e subscrisă de el. Scăzînd Glättpresse⁴ și imputînd *petit cyril et petit fractur* (într-o doua scrisoare zici, cu eroare, garmond!), ne-a ieșit suma de 3.740 fl. 36 cr. Însă noi am mai schimbat: 1) Walzengussmaschine⁵ tu ai 40 fl., Haase zice că-ți ajunge să fie de Eisenblech, care costă numai 8 fl. (sau poți să iai două de Eisenblech), deci aci am scăzut 32 fl. Apoi, 2) Zierschriften⁶ Cyril m-a făcut să pricep că orișicum, după tipografia ta toate le-ai pus prea-mari la suma punților. Deci toate Zierschriften care stau din ~~6~~ sau punzi, le-am imputînat, așa că, mai dîndu-ți la ele și din antiqua, adică Zierschriften antiqua, pe care nu le ceri, tot capeți mai multe de cît cere proporțiunea tipografiei și de cît cer lipsele ce poți avea de ele. De aici, dar, am mai scăzut 60 fl. 45 cr. Deci, cu totul, din suma de 3.740 fl. 36 cr. am scăzut 92 fl. 45 cr. și așa, după cum am lăsat foaie între noi, taie tipografia 3.647 fl. 31 cr. Ei, dar aici nu intră vignetele. Haase zice că cu 100 fl. poți lua o cantitate foarte mare, de toate și frumoase. El îmi va trimite mine toate formele, ca să aleg. Eu însă nu o să iau mai mult decît de 80 fl., pentru ca să ne mai rămînă ceva pentru împachetat în cutii, cu toate că mi-a zis că asta poate să o facă de la sine sau, și de va cere ceva, va fi un puțin, ca de 15—20 fl. Denique eu fac toate așa, ca să mai rămînă ceva din din 3.800 fl., căci ce știi ce se poate ivi pe urmă că-ți mai trebuie.

Ei, dar Haase n-are Bourgeois Cyril tăiate după forma celorlalte, ci el, în loc de Bourgeois de aceste, are pe cele cu care a tipărit Kogäl-

niceanu și, odinioară, Carcalechi, adică N = n și Ů = u, iată cum, ți-alătur aici un petec. N.B. În literele din acest petec, în cele mici v este v, dar în forma tipărită, ce nu mi-a dat-o, are Ů urechiat. Eu nu sunt nicidecum de părere să le iai tu pe aceste, că sunt urite. Ele, firește, sunt mediu, între petit și garmond. Acest mediu nu e necesariu absolute. Mai tîrziu va turna Haase și forme pentru un Bourgeois Cyril după celelalte, și atunci îți va trimite. Scrie-ne cum vrei, căci ele, în listă, au rămas, adică nu s-au șters. Dacă-ți plac, să rămînă; dar eu aș zice că sunt urite și ai mai putea aștepta. Dar cele 42 buchi ce zici să nu lipsească? Care sunt? Eu înțeleg așa. Nouă ne vine să ne disputăm despre forma cea vechie a literelor și atunci, de exemplu, caută să aduci și buchile cum erau. Nu e așa? Ei bine, Haase n-are forme de acele cum se tipăreau cărțile noastre, dar are de acele ce sunt în tipariul rusesc bisericesc, făcute de Schafarik după manuscrisele vechi. Iaca un petec de exemplu. Eu încă cunosc paleografia aceasta, și în adevăr forma dată de Schafarik se aseamănă mult cu scriptura greacă din seculii 9—12. Alte nu are. Eu sunt de părere să ne arunce cîtiva fuști de aceste, căci tu nu o să tipărești cărți cu ele, ci — cum zisei — de exemplu, și pentru exemplu, sunt prea bune aceste, că reprezintă bine forma antică. Scrie-mi dacă vei așa! Episcopul a trimis *Apostolul*, ba *Evangelia*, tipărită sub Moga în Sibii și cere să-i toarne Haase așa. Dacă episcopul va rămînea în părerea aceasta, care îl va costa mult, atunci din acele îți va da și ție. Doar eu îți spun că forma ce ți-o trimit e mai aproape de cea antică cirilică, decît cea din evanghelii. Aceste am a-ți face cunoscut pentru tipografie, adică ce-am făcut.

Încă una: din fractur garmond e puțin 1 1/2 ctr. Haase zice că rău va ajunge de o coală. Să nu mai luăm 1/2 ctr.? Ca culegătorul să nu se amețească, să amestece romanica cu antiqua, Haase, la turnat, în fundul literelor va face la romanische un semn și la antiqua 2 etc.

Ordinea către Schoeller e tot la mine, nu m-am arătat cu ea, adică Schoeller nici nu știe, prin urmare, amicul nostru e fără griji, nu sunt eu copil.

Cum zic, d. I. G. I[oa]n poate dispune cu ordinea, că eu nu dau nici o para pînă nu-mi veți scrie.

* Vreo 6 scrisori din anul 1850 se ocupă mai mult numai cu planul înființării de tipografie românească, așa și aceasta. Delăturăm pe celelalte, publicăm pe aceasta ca material la monografia tipografiilor noastre, ca document, că guvernul nici în a[nul] 1850 nu ne permitea să înființăm tipografia românească, ci căuta preteste ca să scape de insistența noastră și le afla. În fine, tipografia din Brașov se înființă în a[nul] 1851, sub altă numire. Nota red.

¹ Este vorba de istoricul și marele filolog Paul Joseph Šaffarik, șeful partidului național ceh, František Palacky, istoric, om politic și directorul bibliotecii slave, Václav Hanka, și de ziaristul G. Gabler.

² Hotărîre.

³ Din cuvînt în cuvînt.

⁴ Presa de netezit.

⁵ Mașină pentru turnatul valțurilor.

⁶ Scriere cu caractere ornamentale.

Mă întrebi de redactorul *Bucovinei*. Mi-a scris o dată, i-am promis ajutorul meu. Dar redacțiunea aceea nu știu cum merge. Las'că gazeta merge greu, tirziu, dar se vede că oamenii au desperat pretutindene, nu mai au curagiu de lucrat. Mai am eu doi articuli lungi „Besprechung der Petition der Romanen v[om] 11. März in den Wiener Blättern“.¹ Este un răspuns la un sas de prioritatea românilor, cam sarcastic ori prea sarcastic, mușcătoriu. Duc pe sasi în absurde. Altul e răspuns lui Glanz, care a cercat a refuta petițiunea în *Reichszeitung*, și o apologie pentru gubernatoriul. Dar eu n-am văzut *Bucovina* de 2 săptămâni, adecă de la n-rii. 35—36. Nu știu dacă v-au plăcut articuli despre Metro-polie, [în nr.] 33—34 și 35—36.² Acest din urmă e numai adaos drept răspuns la *Reichszeitung*, care a numit pe patriarhul sîrbesc patriarh al bisericii orientale din toată Austria. Vezi că *Reichszeitung* tace, se vede că n-a știut ce zice. O să mă duc la Landsteiner, redactoriul, cu care sunt cunoscut personal de la *Presse*. Ei bine, *Bucovina*! Pe semne încetează de la [al] II[-lea] semestru. Rău de tot*. Astăzi zicea Laurian să ne apucăm noi, aici, de o gazetă română! Și episcopul ne-a provocat tot așa. Nu știu ce să zic. Bine ar fi ca românii să nu mai tipărească nici o buchic la sasi. Dar episcopul ce va face cu tipografia? El a făcut mai bine. Când o va avea în mină, le va da de știre. Așa era să faceți și voi, să vedem, vă oprea? **

De gimnaziul vostru! Eu am propus mai de multe ori ca să dezbatem obiectul acesta, dar pînă acum nu s-a făcut. Adevărat că nici timp n-avem mult, ba mai n-avem, apoi suntem atît de amețiți, încît nu știm ce să vă zicem! Lucrul nu e ușor. Știu ce a scris Laurian Popasului, după înțelegerea ce-a avut cu Bărnuț. Când am plecat la Praga, am lăsat hîrțile la Aron, ca cum era alaltăieri, duminecă, să se adune cu Mocioni și ceilalți, să le cetească, înțeleg pe acele ce le-a adus Țițăreanu.³ Vezi că n-am făcut nimica. Acum, joi ce vine, le voi aduce eu în dezbateră, și rezultatul vi-l voi spune. Pe Laurian l-am trimis la Manu și Aldulea, ca să se facă împărțirea judecătorilor, după ce intii ne-am înțeles cu toții. Ei nu sunt în stare de a tracta astfel de lucruri. El lucrează cu ei de 6 zile, eu și Aron lucrăm singuri la terminologie. Eu am de tot alte idei despre gimnaziul vostru și văz multe dificultăți și în fondul bănesc, și în profesori, și în toată întreprinsura. Ei, dar mine, după prinz, adecă după ședința Comisiunei, mă voi mai arunca o dată peste hîrțile acele, le voi mai rumega, și joi vom alege ceva. Cu salariile nu mă impac nicidecum. Rea e naționalitatea flămîndă, dar despre toate altădată.

Schafarik m-a rugat să-i procurăm din archiva bisericii S. Nicolaie două manuscrise vechi bulgărești, *Apostolul* și *Evangelhia*. S-a adresat la patriarhul sîrbesc mai-nainte. Schafarik nu va alta, decît să le prescrie, copieze pentru biblioteca din Praga și iar le trîmite. Înțelegi acum de ce s-a adresat Rajacici cătră brașoveni. Nu el, ci Schafarik le cere, pe onoarea sa, ca să le copieze pentru bibliotecă. Eu nu știu acum ce a făcut Popasu. Laurian îmi spune că Popasu le-a trimis lui

Rajacici și are adevărîță. Vă rog, scrie-mi îndată ce este în lucrul acesta. M-am îndatorat cătră Schafarik că voi face tot ca să le aibă și să le copieze. Eu nu știam ceea ce-mi spune Laurian că, adecă, le-ar fi dat Popasu, nici nu știam să fie manuscrise așa vechi, de pe la seculul 13., cum zice Schafarik că e *Apostolul*. Scrie-mi curînd, să răspund lui Schafarik.

Tochmai îmi veni *Bucovina* 37—38.

Răspunde-mi ce este cu manuscrisele cerute de Schafarik. Dacă Popasu are adevărîță, să-mi trîmită copie de adevărîță, ca apoi Schafarik să le scoată de la Rajacici,

I. M.

¹ Vezi LXXVII, n. 3.

² Vezi LXXVII, n. 2.

* Toată lumea românească lăuda pînă la ceru ziarul *Bucovina*, ce ieșea românește și nemțește, mulțămia familiei Hormuzache în termenii cei mai obligatori; cu toate acestea, abonați aveau relative foarte puțini, spese foarte mari, persecuțiuni necurmăte, așa cît și familiei Hormuzache a trebuit să i se urască a vărsa spesele cu miile și a suferi neplăcerile cu ridicata. Nota red.

** Ne oprea, desigur, că și tipografia diecezană scăpase atunci numai cu condițiune că va tipări singur cărți bisericești. Red.

³ I. Țițăreanu, student medicinist la Viena.

LXXX

Viena, 17 iuliu 1850

*Frate Bariț!*¹

Cea ce-ți scriu să cumineci și cu prota², căci eu, în fatalitățile de astăzi, pentru familia mea n-am nici un ajutoriu decît în el și frate-meu, Vasilie. Cu tine am stat totdeauna în relațiuni intime, m-am descoperit totdeauna cu sinceritate, precum și tu mie. De voi nu ascund nemica. Ascultați dar. Eu nu m-am putut apropia niciodată de Belașcu³, nu mi-a plăcut omul niciodată. Dar eu nu m-am putut apropia, n-am putut înoda relațiuni intime nici cu cei ce au fost în asemenea relațiuni cu acel om. De aici vine că eu nici cu Laurian n-am fost în familiaritate strînsă niciodată, numai în cele națiunale n-am făcut nici o diferență. Dar am aflat în el, încă în țară, unele pentru care, și de nu era acățat de Belașcu, eu nu puteam intra cu el în nici o intimitate.

Ascultă acum, cum se unesc toate elemintele să-mi pună răbdarea supt probă. Mi se pare că știi, și Popasu știe mai bine, că în anul trecut ne-am învoit ca să recur eu pentru redacțiunea română la *Foia de legi*, ne-am învoit față cu Laurian și Hurmuzachi. Ți-am spus că Laurian s-a dus pe supt ascuns și a dat el recurs în scris pentru acel post. Și noi n-am fi știut nemică, dacă răspunsul ministeriului n-ar fi venit în mina Popasului. M-am turburat pînă în suflet și am în/ghițit. Ți-am spus, mi se pare, că după ce am venit aici i-am provocat să facem din banii ce avem casă cumună. L[aurian] n-a voit. Eu și Aron vedem acum că ei, cu toate aceste, au bani.

Știi că făscioara 1 [din „die Romänen“ s-a tipărit cu banii lui Sina ⁴, carele a dat pentru aceasta 500 fl. C.M. L.[aurian] spune că i-au mai rămas din ei ca la 100 fl., noi însă știm că mai mulți. Nu face nemica. Această cărticică se vinde și L.[aurian] adună banii pentru sine. Tăcem, fiindcă este adevărat că el a redese actele acele și a stat de s-a tipărit.

Dar acum, altele.

După venirea mea la Viena, ne-am înțeles să tipărim în *Bucovina* ceva din plenipotințele ce avem de la cumunitățile române. De aceea am ales 2 care se destingeau mai mult una de alta și din care el a tradus una, eu alta. Una este a brașovenilor și birsanilor preste tot. Fiindcă în unele vin unii din deputați, în altele alții, ne-am înțeles ca în plenipotințele ce se vor publica să nu să pună numele celor ce figurează în acele 2, ci să le facem introducere, și acolo să vină apoi toți deputații ce ocur în plenipotințe. Eu am făcut introducerea, am arătat cite plenipotințe, de la cite comunități (sunt 278) și cite subscripture (2.464) și cîți deputați vin în ele. Laurian, fără a ști eu ceva, trimite la *Bucovina* o singură plenipotință, pe a brașovenilor, fără introducere și cu numele meu în ea ⁵. Zi că introducerea se poate face și acum și lucrul ²⁸² îndrepta din punctul acesta. Însă, cum a ieșit acum toată / petițiunea de la 11 mart. ⁶, se aruncă numai pe grumazii mei înaintea acelora carii s-au simțit vătămăți printr-însa. Scopul acestei urmări a lui L[aurian] este învederat. Eu l-am și spălat pentru aceasta, dar lucrul tot rămîne în defavoarea mea.

Alta. Voi știți cu ce nervi și cu spesele mele am alergat prin munți și am cules faptele românilor. Și am cumpilat raporturile prefectilor, ca să scap onoarea românilor. Aceste raporturi ne-am înțeles ca să le tipărim. Am intrat cu redactoriul *Bucovinei* în vorbă să le tipărim acolo, ca să le putem împărți la români gratis și le vindem numai străinilor. Eu m-am mutat din cortelul meu, cum știi, dar manuscrisele acele le-am fost lăsat acolo, așteptînd răspunsul definitiv de la Hurmuzache. Într-aceea ne-am înțeles și cu Bărnăuțiu ca Aron să le traducă, să iasă întii românește. L[aurian] se duce duminică la Aron și cere, în numele meu, însă fără a ști eu ceva de aceasta, manuscrisele, le ia netraduse și le vinde lui Gerold ⁷ pe socoteala sa!! Ieri, după ce mă certasem cu el pentru plenipotința din *Bucovina*, am aflat mișelia aceasta, care m-a turburat peste măsură. Aud că el și schimbă raporturile, adecă nu lasă pe prefecti ca să vorbească ei, ci vorbește un al treilea, adecă el le face istoria altuia, cînd ele erau să rămînă ca documinte, ca fontini pentru istorie. Sunt foarte confuz și nu știu ce să fac, scandal n-aș vrea să fac.

²⁸³ Apoi, / manuscrisul ce cuprinde raportul Iancului, și care este aici, este plin de erori, era copiat în Sibiu de un nepot al Belășcului și discrepa mult de originalul ce e la tine și de cel ce a ieșit în *Bucovina*. Era să-l îndreptez în zilele aceste. Le făcusem și introducere lungă, după ce am cetit cartea lui Schütte ⁸ și a lui Czecz ⁹ despre rezbélul din urmă. Ce să fac? Eu nu credeam că poate fi L[aurian] pină într-acest grad de rău.

De cînd a terminat lucrul cu trâmîșii pentru organizațiunea judecătorească, nu mai vine cu noi la Comisiunea terminologică. Lucrez numai eu și Aron. Dar aceasta nu face nemica. Pe mine mă doare de

purtarea lui cea astută și inimică cătră mine. Cînd mă uit că n-am nici o speranță pentru mine nicăiri și cînd mă văz persecutat și de ai noștri, mă întunec cu totul și nu știu încătrău să apuc, căci eu, acasă, fără nici o perspectivă, fără a fi în stare de a-mi procura o bucatură de pine pentru copii, nu poci veni.

Eu n-am ce să fac, dacă pentru gimnaziul vostru nu-i pot aduce ca să ne consultăm. Zice însă și Mocioni și Dobran că era bine a aștepta să vedem statutul Ardealului și cele ce se vor alege pentru noi acolo și ceea ce ne dă guvernul, și apoi să alergăm la ale noastre. Eu încă am fost de la început de părerea aceasta, și v-aș zice că nu e rea. Cu toate aceste, eu duc astăzi hîrțile cu mine în sedință, să vedem.

Fiți sănătoși,

I. M. / 238*

¹ Pe f. 282, nota lui Bariț: „Această scrisoare rămîne în 1877/8 nepublicată, însă rezervată. G.B.“. Se menționează doar în *Transilvania*, X, 1878, nr. 1, p. 5—6: „Altă scrisoare a lui I. Maiorescu, din Viena, 17 iuliu, care este plină de plînsuri dureroase asupra unui membru al deputăciunei, de aceeași etate cu dînsul, care se mai află în viață. Fiindcă această epistolă cuprinde mai multe lucruri private, personali și familiari, și prea puține publice, o dăm la o parte, să o vadă numai cei carii vor trăi, de es[emplu], pe la a. 1900.

Tot ce scoatem din această scrisoare este că deputații naționali români avea la mînă plenipotințe sau procure de la 278 de comunități, cu 2.464 de subscriptiuni. Așa era reprezentată în an. 1850 națiunea românească din Imperiu la Viena. Tot aici Maiorescu se plinge că „N-are ce să facă deacă pentru gimnaziul din Brașov nu poate aduce pe deputați ca să se consulte“. Cauza acelei rezistențe pasive era, între altele, că „Mocioni și Dobran zicea că era bine să aștepte, ca să vază statutul (constituțiunea) Ardealului și cele ce se vor alege pentru noi acolo, și ce ne dă guvernul, și apoi să alergăm la ale noastre“.

Aceasta era în an. 1850 ilusiunile deputaților, chiar și ale episcopului Andrei, care însă pe la finea aceluși an și le perduse; iară noi, aici în Brașov, ne adunam cînd la unul, cînd la altul, curat numai spre a ne consulta în cauza înființării de școale, însă totdeauna ca pe furiș, pe ascuns, ca nu cumva să dea gendarmii preste noi, căci mai mulți de cinci indivizi nu era permis a sta la un loc, și de la 10 oare înainte nu puteai să îmblî seara fără pericol de a dormi în localul poliției ori în așa-numitul Stockhaus, la casarme. Desperînd de a cîștiga fonduri de la stat, ba de la un timp înainte chiar temîndu-ne de darurile statului, în fine deschiserăm primele subscriptiuni, din care se adunară vreo 22 mii fiorini m. conv., cu care sumă se începu edificarea școalelor, care însă costară succesive preste 74 mii fl. m.c. Nota Red. Tr.

² Protopopul era Ioan Popazu.

³ Nicolae Bălășescu.

⁴ Simion Sina, comerciant aromân din Viena.

⁵ *Imputerire dată de cătră comunitățile române din districtul Brașovului*, în *Bucovina*, III, 1850, p. 145—146.

⁶ Vezi LXXVII, n. 3.

⁷ Karl Gerold, editor vienez, care va tipări între 1849—1851 cele 3 volume din *Die Romänen der österreichischen Monarchie*.

⁸ A. Schütte, *Ungarn und der Ungarische Unablässigkeitskrieg nach den besten Quellen und zahlreichen Mittheilungen ungarischer Notabilitäten*, I—II Band, Dresden, Verlag von Robert Schaefer, 1850.

⁹ Johann Czetz, *Bem's Feldzug in Siebenburgen in den Jahren 1848 und 1849*, Hamburg, Voigt's Buchdruckerei in Wandsbeck, 1850. Despre autor și afirmațiile sale cu privire la visul „Daco-României mari“ cf. Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol. II, Viena, 1852, p. 177—178.

17 iul. [1850], la 3 ore după amiazi

Frate Bariț,

După ce ți-am terminat scrisoarea, m-am dus la L[aurian]. Nu l-am aflat acasă, dar — din norocire — am găsit raporturile, când era să plece un băiat cu ele, un băiat lăsat aici de Iancu, căruia noi îi zicem Canova, la Gerold. Le-am luat și le-am adus la mine. Acum o să intru eu în vorbă, să le tipărim, ca cel puțin 100 esemplare să putem împărți gratis între români.

Andrei Mocioni, fostul comisariu în Banat, și acum prezide la Comisiune, a sosit aici, și astăzi a avut cu frate-său vizite¹. De aceea n-am putut ținea sedința / și de aceea nici în cauz[a] școalei voastre n-am putut vorbi. Miine o să facem ceva. Fiți puțințel în răbdare,

387

387^o¹ Petru Mocioni.

I. M. /

[Viena, iuliu 1850]¹

Eu nu înțeleg ce scrii tu de amicul nostru, Pavel...[Vasici]. Din contra, ne-a părut prea bine de dr. Vasici², și dorința noastră a fost și este să rămână la noi*, și chiar în sfera școlastică.

Ne ducem spre jumătatea lunii a 3-a de când lucrăm la terminologie³ și încă n-am văzut nici un cruceriu! Auzii astăzi că vor să ne dea, însă numai 300 fl. o dată pentru totdeauna. Ministrul zisese că speră că în 2 luni vom fi gata, însă, unde zise de recompensă, zice curat: *monatliche 150 fl. M.C.*⁴ A fost peste puțință a para lucrul în 2 luni, apoi nici cehii, cu al lor, încă nu sunt gata și noi lucrăm de pe foile lor tipărite. Ne-au dat coala a 10-a, noi încă suntem la ea. Dar tu, și când ai fi adunat ceva, nu-mi trimite mie aici nimic, căci, orișicum, de 300 fl. suntem securi că-i vom căpăta. Dar nevastă-mea știu că n-are nemica și totul îmi este copila, care e la Sibii și pentru care se împlinește, în zilele aceste, 1/2 de an de când am fost plătit. Eu scriu nevastei să o aducă, că altă putere n-am. Viitoriul nu ne subride nicidecum. Nu știu ce să fac și de ce să mă apuc. Noi suntem cei mai cu păr de lup. Stăm tot rău, pretutindene. Bach, ministrul, zisese în zilele aceste: „Jetzt werden wir auch für die Romanen etwas thun“⁵. Dară eu nu aștept cu mult mai mult decît nemica, am pătruns toată politica lor. Noi le suntem un spin în ochi. Nu credeți că se tem de daco-românism, cum vorbeam cu Palaczki⁶, ei ne desprețuiesc, și numai o temere au, că vom simpatiza cu rușii. Dar, ca să ne mulțămescă nu le vine, nu vor, pentru că așa au croit sistema. Ar vrea să ne înecă și le pare rău că românii, bătîndu-se, și-au făcut nume. Ei ar fi voit să rămînem tot necunoscuți. Știi tu că în *Grundzüge der Gerichtsorganisation in Siebenbürgen*⁷, pe care le-a dat ministeriul la comisiunea compusă din 6 sasi, și pe urmă din 7, căci a venit în ea și Schreiber, și 3 maghiari, 1 armean, 1 român, era un § 11 „Bei Besetzung der Stellen im Senate, werden die verschiedenen Nationalitäten berücksichtigt werden“⁸, și nu era nicăiri vorba de Sachsenland. Acum § de

naționalități s-a șters în Comisiune! Iar după Comisiune — auzi, după Comisiune — sasiu singuri au băgat în 3—4 locuri Sachsenland! Ei, dar las amărăționile aceste, nu mai vorbesc de ele.

Eu iluziuni nu mi-am făcut niciodată, de mult văz și înțeleg toată politica, dar speranța mi-am pus-o pe viitoriu! Adecă pe diete și parlamentul Imperiului**. Eu aș simți în mine ceva putere parlamentară, cunosc despre stat și politică⁹, ca să poci ieși în public, și limba germană, din zi în zi, îmi devine tot mai familiară. Mi-ar mai face de lipsă un studiu de câteva luni în economia de stat și în finanțe, aș mai studia pertractațiuni parlamentare. Toate îmi sînt ușoare. Dar eu deputat nu poci fi, pentru că eu nu sunt nicăiri domiciliat, nu sunt cetățean! Eu n-am o palmă de loc ori o căscioară să zic că e a mea! Lui Iancu, Balint le-au zis, când am plecat, că deacă nu pot colecta, să-mi cumpere o sesiune colonială undeva, măcar să-și cumpere pentru ei și să o treacă pro forma pe numele meu, ca să fiu și eu înscris în tablele publice ca cive ori proprietariu de o palmă de pămînt. N-au făcut nimica. Ar fi mai rămas un mizloc: amplotiat. Nu ne iau nicăiri, fug de noi. La Ministeriul Cultului era odată speranță, am fost și eu de 2 ori la Thun¹⁰, a fost și Mocioni pentru mine. Nu se poate, nu vor! La cel din Lăuntru? Este o lună de când guvernatoriul Wohlgemuth, acela pe care eu îl apăr în *Bucovina*, a făcut raport la Ministeriul din Lăuntru, zicînd: „der Parteigänger Johann Maiorescu ist von hier nach Wien mit einem Passe auf vier Monate abgereist; der Passtermin ist bereits abgelaufen, ohne dass etc.“ Eu — Parteigänger! Ministeriul a cercetat prin poliție despre mine și ace[a]sta a făcut raport laudabile despre purtarea mea și arată că sunt ocupat la Ministeriul Justiției, la Comisiunea terminologică. Dar numele de „Parteigänger“ a rămas în actele publice!¹²

¹ Despre acest fragment de scrisoare, Bariț spune: „Epistola lui Ioan Maiorescu, venită tot în iuliu 1850, însă fără dată. În aceasta mai informează o dată despre stadiul în care ajunsese cauza tipografiei românești, iară apoi, trecînd la altele de interes public naționale, continuă așa.“

² Între paranteze, nota lui Bariț: „că fusese denumit referente școlastic, la gubern, în Sibii. R[edactorul]“.

* Adecă să nu meargă la Banat. Red.

³ Vezi LXXV, n. 4.

⁴ Lunar, 150 fl., în monedă convențională.

⁵ Acum vom face ceva și pentru români.

⁶ Vezi LXXVIII, n.1.

⁷ Principiile organizației judecătorești din Transilvania.

⁸ La ocuparea locurilor în senat vom avea în vedere diferitele naționalități.

** Nu s-au văzut nici statute, nici diete și parlamente imperiale, ci disoluțiunea lor și absolutism de zece ani, ceea ce abia se putea altmintrea. Red.

I. Maiorescu colaborează cu partea referitoare la România la ediția din 1857 a *Staatslexicon*-ului, redactat, începînd din 1834, de Karl Wenceslaus Rodecke von Rotteck și Karl Theodor Welcker. Cf. G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924, p. 165.

¹⁰ Ministrul L. L. Thun — Hohenstein.

¹¹ Partizanul Ioan Maiorescu a plecat de aici la Viena, cu un pașaport pe patru luni; termenul pașaportului a expirat, fără ca etc.!

¹² Între paranteze: „De aici înainte urmează mai mult numai afaceri familiare și iarăși tipografia. Destul că în această epistolă sărmanul martir se văzu păcălit și de Wohlgemuth. Amară durere, amară pîne. Red.“.

Frate Bariț și Muntene!

Am numai o oră ca să vă scriu vouă, la frate-meu și lui Hurmuzache. Sunt 4 ore după amiază, la 5 ne adunăm cu „Vertrauensmänner“¹, cu ai noștri. Ministerul a făcut întrebăriune bărbaților de încredere a) magiari, b) sasi, c) români, ca să-și dea părerea, cum s-ar putea face 3 teritorii naționale în Ardeal. Ce vor răspunde magiarii și sasi nu știu — sasi, firește, vor zice *Ja!* Ai noștri încă stau pe *ja*, dar eu și Bărnuț, care e sănătos și gras, le-am arătat că asta e întrebăriune captioasă, ca să scape de încurcătura cu Sachsenland, și într-o ședință generală i-am convins că, după ce ne-am dezmidulat în Banatul timișan cu Voivodina, în Bucovina, ce se poartă im Schlepptau de Galiția, și în Ungaria, o domicare ulterioară în Ardeal e peirea noastră. Deci, mă însărcinăm, ca din partea bărbaților de încredere români, dn. Bran, Dunca etc., să fac un memorial ca un Gutachten². L-am făcut. După o introducere cam înghimpătoare, în care, arătând cele ce s-au făcut pînă acum, adaug că această întrebare pusă românilor ne surprinde, und wir werden weder den Sinn denselben fassen, noch deren Tragweite ermessen können³, îmi pui părerea în aceste:

„Die Eintheilung Siebenbürgens in drei nationall abgesonderte Territorien entspricht nicht den Wünschen der Romanen, sondern sie ist vielmehr denselben entgegen gesetzt; sie entspricht nicht einmahl dem allgemeinen Wohle des Landes, und kann weder im Interesse der einzelnen Nationen liegen, noch von höheren Staats — Rücksichten geboten werden“⁴. Aceste le demustru, apoi, cu o logică la care ministerul, dacă va voi a fi consecuente și a nu lucra arbitrariu și fără principiu, n-are decît să se închine și să zică că e a lui! Celelalte altădată.

Deci, eu merg în adunarea la Bran cu acest operat. Mîine de dimineață plec la München. Iaca 2 scrisori de la Cîmpeanu, ca să vedeți de ce merg la München. Asta este cauza că la scrisorile voastre din 27 iulie, pe care le recepui acum, vă răspund pe scurt și în fugă. Eu, la München, cu mers, șezut, întors voi face 8 zile, adecă de mîine într-o săptămînă sunt aici. Cu actele ce mi le-ați trimis voi face ceea ce se cade. Dar polița de ce? Protă să nu scrie lui L[aurian], că-l va supăra. Nu mă credeți copil. Nu e nici o diferență între noi. Nu are secătura particularie nimic cu cauza națională, fiți fără grige. L-au spălat Mocioni, și asta ajunge. Noi suntem tot bine și fiindcă el, de 5 săptămîni, nici s-a arătat pe unde lucram noi (lucram numai Aron și eu acasă, iar în Comisiune eu, Aron și Mocioni), am dat lui Laurian manipularea corecturii tipariului și imblarea pe la tipografie, fiindcă lui aceasta-i place. Și eu n-am timp pentru de aceste. Diferința a ținut pînă l-am înfruntat eu și Mocioni, apoi a trecut. Popa să nu mai scrie.

Și noi suntem înștiințați din Săbii că intriga asupra fratelui Pavel nu e de la Popa*, căci popa și nouă ne-a scris de mult că a recomandat pe Pavel. Episcopul se înșeală, ori îl înșeală..., ci e pură a sasilor, care nu-l pot vedea. Nu le trebuie oameni, ci copii... În ziua în care am recept scrisoarea lui Gavrilă⁵ despre aceasta, am ținut adunare, și eu m-am cam

iuțit cu L[aurian], [care] a fost îmbrățișat, părerea lui Aron că va fi tirziu a scrie. A scris îndată să se tragă înapoi, a scris în numele nostru, bine a scris. Dacă n-o fi înebunit, apoi cred că se va trage. ** Sunt 4 zile de cînd a purces scrisoarea aceea. Și crezi tu că n-am scris episcopului? Am scris, și ieri am recept răspuns în 9 puncturi. Punctul 2 zice că și cererea lui este însă sub pertractare, dar aude că-i va da voie, adaugă: „Am speranța că și brașovenilor se va da, dar, firește, după împiedecări mai multe, însă ce să facem?“ (vorbele episcopului). Punctul 3, secătura cu traducerea metodei de Mokesch (carte despre modruri!)

În punctul 5 răspunde episcopul: „Sfatul d-tale în privința punctului religionariu îl primesc cu bucurie, căci acesta este un soț credințos al pasului și cugetului meu!“ Din rapoarte s-au tipărit pînă acum 4 coale.

Spune Popasului că nu e gelosie, cînd suntem candidați amîndoi la *nula*, dacă nu la Spielberg, ce gelosie începe?

Pe cînd mă voi întoarce de la München, poate că voi fi k.k. concipist beim Justizministerium⁶ și redactor al foilor de legi române⁷. Și eu rid, dar ce să fac?

De oieri!! Întrebă pe Martinovici, nu i-am prezis-o că așa o să vină? De aceea îl tot descoseam eu și mă luptam cu el. Voi vedea ce voi putea face.

¹ Oamenii de încredere.

² Aviz.

³ Iar noi nu vom înțelege nici sensul acesteia, nici nu ne vom putea da seama de însemnătatea ei.

⁴ Împărțirea Transilvaniei în trei teritorii deosebite din punct de vedere național nu corespunde dorințelor românilor, ci este mai degrabă contrară acestora; nu corespunde nici măcar binelui obștesc al țării și nici nu poate fi în interesul naționaliilor, nici dictată de rațiuni mai înalte de stat.

* Adecă Popasu. Red.

⁵ Gavril Munteanu

** Aici este vorba despre un alt individ recomandat la postul de referente, dară nu e numit, căci îl știa toți. Red.

⁶ Concepist cezaro-crăiesc la Ministerul de Justiție.

⁷ *Gazeta Transilvaniei*, XIII, 1850, nr. 6, p. 24 anunță: I. Maiorescu a fost numit „redactor al Foaiei imperiale și gubernamentale de legi“ pentru textul ei românesc, cu rang de concepist imperial.

Frate Bariț!

Alaltăieri am căpătat hîrțile voastre de la 3 septembrie. În ziua aceea nu m-am putut duce cu ele, pentru că, după ce văzui că nu-mi pot ținea copie nici de memorial, îmi caută cel puțin să le cetesc, ca să pot vorbi în ministeriu. Ieri la 9 1/2 le-am înmănuat ministrului Bruck, esplicîndu-i cum stă lucrul și arătîndu-i că ceea ce am cam pretins eu în memorialul meu de la 29 aug. se împlini. „Es wundert mich, dass ein so rechtschaffner Mann, wie der Gouverneur von Wohlgermuth, nicht

im Stande ist, diesem Ungewesen ein Ende zu machen!“ „Mich wundert es aber gar nicht — răsponsei — denn es ist fast unmöglich, dass der Gouverneur selber alle Eingaben durchlese; er muss aber auch sonst jede Eingabe irgend einem Beamten seiner Umgebung zur Bearbeitung und Referirung übergeben. Nun sind aber alle diese Beamten entweder Sachsen oder mit den Letzteren einverstanden, Deutsche. Unter allen sächsischen Beamten besteht eine solidarische Verbindung, ein geheimes Einverständniss mit der sächsischen Universität, eine wahre Verschwörung gegen die Romanen“ etc.¹ Bruck, apoi, îmi spuse că celălalt memorial al meu l-a trimis lui Wohlgemuth, cu dispusețiuni nouă.

Aceste le știu de la consiliariul Hock. Adecă cauzele industriale să nu se judece de magistrare, ci în prima instanță, de oficialul de cerc (Bezerksamt), în a 2-a de guberniul țării, în a 3-a de ministeriu. Eu, în memorialul meu, vei fi văzut că am cerut, dilematice, sau să se iaie cu totul de la magistrare, sau să se iaie măsuri de a nu se putea face abus. De ce am zis eu asta? ² Pentru că în Fundul regesc mi se pare că magistrarele sunt oficiul de cerc. Nu e așa? Prin grai am spus-o aceasta lui Hock, la care el mi-a răspuns că va lăsa la înțelepciunea gubernatoriului, cum ar fi mai bine a le scoate de sub magistrare cauzele aceste sau dându-le la prezidiții magistratelor, ca să se judece împreună cu comandantele militariu, sau — cum am zis eu — să cheme președintele bărbați esperti, afară din sinul magistratului, din români și sasi, carii apoi, sub prezidiul lui ori al comandantului, să judece cauzele industriale etc.

Nu știu acum care din 2 o va fi demndat guberniul, dar asta știu că a doua instanță va fi guberniul însuși, a 3-a ministeriul. Miine mă duc la Hock, căci pînă miine îi vor fi mers hîrtiile spre relațiune. Atunci voi afla toate. Le-am spus eu că lucrul intețitoriu; ei mi-au zis că și după hîrtia de aici, ce s-a dus împreună cu copia de memorialul meu de la 29 aug., gubernatoriul va fi făcut ori va face ceva în cauza tribunalului comerciale. Lui Br[uck] i-am spus-o verde că, deacă n-or infringe cerbicoșia și violențele săsești, o să devină lucrul la vărsare de sînge. Aceste le voi mai comenta miine și la Hock. Copia de emisul ministerial din 7 iuniu nu mi se poate da. Hock mi l-a dat de l-am văzut înaintea lui. Vorbește în contra privilegiilor, zicînd că Maiestatea-sa nu s-a îndetorat nicăiri a respecta privilegiile și monopolele, din contră, aceste vor cede spiritului lunei. Denique, cele 2 puncturi 1) și 2) din ordinațiunea guberniale din Sibii, despre *cine* și cum să judece cauzele industriale și comerciale, lipsesc cu totul din emisul ministerial, aceea ce-mi spuse H[ock] și mai-nainte prin grai. Dar tocma acest adaos funest este cauza pentru care nu se dă emisul din 7 iuniu afară, nu ni se dă copia: „Wir können unmöglich die Statthalterei compromittiren, — es wird Aufregung geben, sobald es bekannt sein würde etc.“³ Iar mie mi-a zis Hock: „Ich erwarte von Ihnen, als einen Vertrauensmanne der Regierung (!), dass Sie Ihren Kommittent ⁴ in Kronstadt nichts davon sagen werden, dass in unserem Erlasse die Punkte 1 und 2 aus

der Gubernial-Verordnung nicht vorkommen!! Wir werden die Sache jetzt anders einleiten“ etc.⁵ De aceea nici nu v-am mai scris. Acum, după ce știți adevărul, fiți cu minte. Ziceți numai: „Unmöglich können Verfügungen, wir jene Nr. 1 und 2 in der Gubern. Verordnung in einem und demselben Erlasse mit den übrigen Bestimmungen sein, denn sie widersprechen sich“ etc.⁶ Ce bine era de mă ascultați și o cereați cu hîrtia de la gubernatoriul!⁷

¹ Mă miră faptul că un om atît de leal, cum este guvernatorul v[on] Wohlgemuth, nu e în stare să pună capăt acestei dezordini! Dar pe mine nu mă miră de loc — răsponsei — căci este aproape imposibil ca guvernatorul însuși să citească toate petițiile; de altfel, fiecare petiție trebuie să o predea unui funcționar din anturajul său să o cerceteze și să facă un referat asupra ei. Însă toți acești funcționari sînt ori sași, ori sînt înțeleși cu aceștia, [fiind] germani. Între toți funcționarii sași există o legătură de solidaritate, o înțelegere secretă cu „Universitatea săsească“, [...] etc.

² În text: „Deci, am zis cu asta?“; probabil o eroare de tipar.

³ Noi nu putem compromite guvernul în nici un caz; lumea se va agita îndată ce va afla etc.

⁴ În text: „Comittenten“.

⁵ Eu aștept de la dumneavoastră, ca de la un om de încredere al stăpînirii (!), să nu spuneți nimic comitenților dumneavoastră din Brașov [despre faptul] că în decretul nostru nu figurează punctele 1 și 2 din ordinațiunea gubernială!! Acum vom introduce altfel chestiunea etc.

⁶ Este imposibil ca dispoziții cum sînt cele de la nr. 1 și 2 din ordinațiunea gubernială să fie cuprinse în unul și același decret cu celelalte hotăriri, deoarece se contrazic etc.

⁷ Între paranteze, însemnarea: „Nesubscrisă“.

LXXXV

[Viena, septembrie 1850]¹

Frate,

Tu știi că noi am dat o hîrtie la ministeriul întreg în contra conchierii vicarului blășan la sinod numai din preoți ². Recursul era făcut numai lătinește de Cipariu. Am avut noi cuvinte pentru care l-am pus să-l facă el. Acest recurs se așternu subscris și de Cipariu. Pe urmă ne determinarăm a face un protest în contra prezumțiunilor primatului și în contra *romano-catol.* și *jus metropolitanum*. Cipariu a făcut și protestul tot lătinește, dar cînd *ad fractionem panis* ³, am dat noi mai-nainte de urme că tot cuprinsul, neștiind cum să-și răzbune de Comitet și partida națiunale, a făcut plîngere în înțelegere cu Erdelyi la Strigoni ⁴ că deputățiunea, sub influința episcopului Șaguna, îmblă să strice unirea și cer ajutoriul primatului, ca al unui metropolit al românilor! De aici prezumțiunea lui Scitovsky*.

După ce gubernatoriul a propus pe Comitet spre remunerațiune și s-a determinat a li se da — cine știe? — pe semne Josika ⁵ ori altul din partida lor a făcut pe ministeriu ca să cerceteze în Blaș, la vicariu

și Capitul, ce oameni sunt cutare? Capitul se apucă să ne facă pe toți, deși eu n-am fost în Comitet, revoluționari, turburători etc. Eu nu doresc acum decît să se deschidă puținel ori columnele *Bucovinei*, ori ale alteia, și apoi te uită la mine.

Noi am trimis sinodului copie de ambe hîrtille date la ministeriu în cauza eclesiastică.

I. M.

¹ Am datat scrisoarea după referirile din text. Vezi notele 2 și 4.

² Este vorba de sinodul de la Blaj din 30 septembrie 1850. Amănunte despre petițiile deputaților vienezi la G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 676.

³ (Dar cînd s-a ajuns) la frîngerea pîinii (la punctul decisiv).

⁴ Sinodul episcopilor romano-catolici și uniți a început la Strigoniu în 25 august 1850.

* A se vedea [în G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 788 sq] ticăloasa enciclică a primatului Scitovsky, plină de neadevăruri, în care adică cuteza a zice că românii neuniți au aprins satele românilor uniți, iară nu magiarilor etc. Nota red.

⁵ Ludovic Josika, șeful partidei conservatoare maghiare.

LXXXVI

Viena, 15 sept. 1850

Frate Bariț!

Astăzi îmi veni și scrisoarea domnului Rudolf Orgidan, cu atestatele pentru fiul dumisale, Constantin. Arată-i din parte-mi că argumentul acela că un român, după toate împregiurările, ar merita o considerație, l-am dezvoltat eu înaintea fml. Ștregen¹, dar el e soldat și se ține strins de regulă. Arguminte sunătoare ori urgitoare nu prind aci loc. Ci mine mă duc cu a doua cerere, să-i înfățoșez atestatele. Răspunsul ce mi l-a dat prin grai mi l-a trimis și prin scris și, ca să se încredințeze bunul părinte, iată, vi-l trimit în original. Nu știu acum unde să țin copiii, deacă vor veni pînă la deschiderea cursului, care acum și la Tereșian se va începe tot la 1 octombre*. Eu am numai o odaie, dar voi face eu ceva, ca să nu stea în birt, ori le voi lua o odaie pe cîteva zile etc. De o parte e și bine, ca să-și sature curiozitatea înainte de a intra în institut. Cînd voi fi așezat aici cu familia, atunci va fi ușor, care însă nu cred că va fi pînă la primăvara viitoare, căci încă n-am în mînă decretul de numire² și, de altă parte, aducerea lucrurilor din țară nu se va putea face nici în octombre, cînd apoi nu mai poci porni familia pe drum.

Ieri am fost la consiliariul Hock și am vorbit de m-am săturat**. Și această hirtie a bravilor nostri negoțatori s-a trimis astăzi ori se trimite mine la gubernatoriul, cu observațiuni. Consiliariul mi-a zis că acum, bei der ersten Handelskammer³, ministeriul și-a rezervat prea puțină influință, pentru că *întărirea* alegerilor a dat-o cu totul în mîna gubernatorilor, care au numai să facă cunoscut ministeriului rezultatul! Evenimentele din Fundul regiu fac pe ministeriu să-i pară rău de

această măsură și, dacă s-ar întimpla ca românii să se nedreptățească, ministeriul promite că această alegere a tribunalului comercial va fi numai pe *un an*, și apoi se va demînda alta, cu alte instrucțiuni: „Wenn auch die Romanen bei dieser ersten Kammer nicht ein Übergewicht gewinnen sollten, so schreiben Sie ihnen, dass sie zufrieden sein mögen, wenn sie nur Einige aus dem Schosse der selben wählen; in Zukunft wird es besser gehen“⁴. Asta a fost apă pe moară la cele ce mi-ai fost scris, că cîți să între dintre români. Deci, am răspuns consiliariului: „Ich kann Euer Hochwohlgebornen versichern, dass obwohl der inländische Manufaktur und der auswärtige aktive Handel Siebenbürgens, überhaupt der grosse Handel und der Handelsverkehr in den Händen der Romanen ist, mithin über Handels-Angelegenheiten und Handelsstreitigkeiten nur die Romanen im Stande sind Auskunft zu geben und zu erkennen, dieselben demnach zufrieden wären, wenn diese erste Handels- und Gewerbekammer aus drei Romanen, drei Sachsen und einem Armenier für den Handel, und aus zwei Romanen, zwei Magyaren und 4 Sachsen für die Gewerbe zusammengesetzt werden würde. Berücksichtigt man die vorwiegende Bedeutung der Romanen im Handel und Handelsverkehr Siebenbürgens, so wie die stark überwiegende Mehrzahl derselben in der Bevölkerungsrubrik, so wird ein hohes Ministerium den Wunsch der Romanen, in der ersten aus 15 Mitgliedern zu bestehenden Kammer durch 5 Individuen ihrer Nation vertreten zu werden, gewiss nicht übermässig finden, da dieser Wunsch noch viel weniger begehrt, als man dem strengen Rechte nach geben müsste“⁵. El îmi zise: „Nein, gewiss nicht, dieser Wunsch ist nicht unbillig, und wir hoffen, dass der Gouverneur den von uns erhaltenen Instruktionen gemäss, dahin wirken wird“⁶.

I-am spus apoi că sasii sunt conjurați asupra-ne și vor da votul numai sasilor și, deși românii sunt nevoiți a da iar numai românilor voturile lor, însă, fiindcă sasii în listă sunt mai mulți, după majoritate din ei se vor alege. La aceasta mi-a răspuns consiliariul că și voturile minorităților se respectează. Și gubernatoriul are instrucțiuni ca să ajute pe români. Am mai vorbit și altele cu el despre Ardeal, dar ființa se cuprinde în discursul de sus. Cînd m-am escusat că sunt nevoit a-l tot supăra cu astfel de gravamine escate din animozități naționale, el, din contră, m-a lădat că-mi apăr națiunea și m-a provocat să nu mă sfiesc a-l informa despre toate.

Ce se va alege din aceste, acum nu știu, atîta văz că nimeni nu le-a dat de lucru ca noi din Ardeal. Dacă eu nu mă sfiesc a dezbate lucrul aici cu ei, apoi voi, acolo, nu vă sfițiți a da proteste peste proteste. Îndată ce veți vedea că alegerea e nedreaptă pentru noi, protest la gubernatoriul și, totodată, și aici, motivînd cu importanța românilor în negoț și cu nesuficiența sasilor de a judeca despre comerț. Cum zic, trimiteți îndată protest, dacă va ieși rău.

Frate, trimiteți-mi copie din memorialul din urmă, căci nu am avut timp de a-l copia. Voi să tractez cauza noastră comercială în *Union*, la Praga, dacă *Bucovina* ne-a lăsat în noroi.

Bărbații de încredere au lucrat în zilele aceste despre urbariu și proporțiunea desdăunării. La aceste n-am luat parte, că n-am putut, însă mine sunt chemat să iau parte și la aceasta.

Nu știu pînă unde v-am dat relațiune despre cele ce am lucrat pentru bărbații de încredere. Mi se pare că înainte de plecarea mea la München v-am fost spus ce am lucrat la întrebarea ministeriului despre a împărți Ardealul în trei teritorii naționale. Am răspuns negativ, dar lucrarea mea, care în adunare s-a recept de bună, fu tare modificată de bărbații de încredere. Ei n-avură curagiul de a vorbi cătră ministeriu cu energie, ca să facă impresiune. Ce să fac? Nimeni nu s-a mulțumit cum au dat-o ei, căci au ținut cu adevărat lucrul, dar argumentele cele ponderoase, care învăluiau în sine și contrazicerile guvernului, le lăsară afară!

După întoarcerea mea de la München, s-a dat acelor bărbați să facă constituțiunea Ardealului! După ce, în adunare publică ne înțeleseserăm ce §§ din celelalte constituțiuni să modificăm și cum am luat asupra mea introducerea, motivarea celor băgate ori modificate de noi după împregiurări. Am băgat § despre espresă recunoaștere a națiunii române ca națiune cu existență politică și, fiindcă ni s-a tot zis că noi, prin Gleichberechtigung⁷, am cîștigat ce nu am mai avut, am arătat cu documente că noi am fost odată gleichberechtigt⁸ și cu existență politică, ca și celelalte națiuni, și am încheiat că cerem *restitutio in integrum*⁹. Iar ne-am dechiarat în contra împărțirii în 3 teritorii, zicînd: „Siebenbürgen ist ein einziges untheilbares Kronland“¹⁰. Am motivat necesitatea de congrese naționale pentru toate națiunile, afară de dietele comune. Reprezențațiunea am pus-o așa: 14 reprezentanți für die Höchstbesteuerten¹¹, 12 pentru opide și industrie, 94 pentru Landgemeinden¹². Am arătat cu cuvinte tari că, judecînd averea celor höchstbesteuert și a opidelor și industria, le-am dat prea multe voturi și nici atîta n-amerita. *Vulturul* l-am revindecat românilor, căci a fost al lor. Am motivat și micșorarea censului. Astă lucrare am dat-o cum am făcut-o Uniții au dat o hîrtie în contra sinodului compus numai din preoți; făcută lătinește de *Cipariu* și a subscris-o și el!¹³ El va ajunge în Blăș după sinod.

¹ Feldmareșalul-locotenent Félix August Stregen von Glauburg, rectorul Academiei militare din Viena.

* În institutul Teresian se primiseră, conform statutelor sale, numai tinerii de familii fruntașe și nobili. Comerciantele Radu, alias Rudolf Orgidan, a fost între cei de întii români gr[eco-] răsăriteni carele a cercat să-și bage pe fiul său Radu în Teresian și, ajutat cu toată energia de Ioan Maiorescu, a reușit. Acel Radu R. Orgidan e astăzi avocat în București. Pe fiul său încă mic, anume Constantin, a voit să-l așeze în Academia militară de la W[iener] Neustadt. A reușit și cu acela, dară apoi băatul a părăsit școala după un an. Nota red.

² Este vorba de numirea lui Maiorescu în postul de redactor al *Foaiei de legi*, cu rang de „concepist imperial“. Amănunte la I. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 304—305.

** Adecă în cauza alegerei de români ca membri actuali în Camera comercială creată de nou. Red.

³ La prima Cameră de comerț.

⁴ Chiar dacă românii nu vor forma majoritatea în această primă Cameră, scrieți-le să fie mulțumiți și dacă aleg numai pe cîțiva din sinul lor; în viitor va fi mai bine.

⁵ Pot să asigur pe domnia-voastră că deși comerțul manufacturier interior și comerțul activ exterior al Transilvaniei, în general marele comerț și traficul comercial, se află în mîinile românilor, prin urmare numai românii pot să dea lămuriri asupra chestiunilor comerciale și să judece litigiile, ei ar fi mulțumiți dacă în componența acestei prime Camere de comerț și industrie ar intra trei români, trei sași și un armean — pentru comerț, și doi români, doi maghiari și patru sași — pentru industrie. Avînd în vedere importanța predominanței românilor în comerțul și în traficul comercial al Transilvaniei, precum și majoritatea lor covîrșitoare în listele demografice, desigur că înaltul minister nu va considera excesivă dorința românilor de a fi reprezentați în corpul celor 15 membri ai primei Camere, prin 5 persoane aparținînd națiunii lor, de vreme ce prin aceasta ei cer cu mult mai puțin decît ce li se cuvine neîndoielnic.

⁶ Nu, desigur că nu; această dorință este justă și sperăm că guvernatorul va acționa în acest sens, potrivit instrucțiunilor primite de la noi.

⁷ Egalitatea în drepturi.

⁸ Cu drepturi egale.

⁹ Reintegrarea în toate drepturile.

¹⁰ Transilvania este o țară ereditară, una și indivizibilă.

¹¹ Ai celor impuși la impozite maxime.

¹² Comunele rurale.

¹³ Este vorba despre sinodul din 18/30 septembrie 1850 din Blaj.

Protestul în *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, Drittes Heft., Wien, 1851, p. 98—102. Vezi și LXXXV, n. 2 și 3.

LXXXVII

Viena, 30 sept. 1850

Frate Bariț!

Oricum, tot ne-am bucurat vîzînd *Gazeta*. Eu mai întii ți-aș scrie despre familia mea.

M-am turburat tare, aflînd din scrisoarea nevastei mele că copilul meu ar începe a fi nesupus, neascultătoriu și că nu învață nimica. Cînd mă gîndesc că copilul meu, cînd mergea pe șapte ani, cînd a plecat Vasilie la București ca profesoriu de istorie, știa declina și conjuga latinește, și în 1848 avea și începuturi bunicile din gramatica germană, iar astăzi e mai pe jos, știe mai puțin, mi se rupe inima și mă turbur cu totul. Cu nimica nu m-ai putea îndatora atîta de mult, decît cu o cercetare de-aproape, cu o esaminare a copilului meu, ca să vezi ce este de el. Știu bine că acum vei fi și mai ocupat, dar tot cred că, fiind în stare de a judeca interesul ce poate avea un părinte la educațiunea copilului său, tu tot îți vei rupe o oară-două și-l vei cerceta. Dacă nu e nici o speranță de el, apoi iar te voi ruga să-ți dai părerea la ce meserie de mină să-l așez, căci eu sunt prea determinat în punctul acesta. Iar dacă ai crede că aici în Brașov ar mai putea lua ori la sași, ori la altă școală ceva începuturi bune de latină și germană, pe lîngă celelalte cunoștințe elementare ca [= atunci] la primăvară să-l pot așeza aici, într-un gimnaziu. La școala din Schiai nu poate învăța nimica. Sau dacă cunoști un tînăr care, supt consiliul tău, după ideile tale, ar putea împlini această sarcină privatim, iar ar fi bine.

Eu încă nu am căpătat decretul de numire! Apoi, pînă nu ni se vor rădica lucrurile din țară și așeza în Brașov, chiar și cînd aș fi denumit aici în postul la care sunt determinat, nu-mi poți mișca familia din Brașov. Fiindcă și denumirea mea, și liberarea lucrurilor mele din țară se amină, și acum intrăm în octombrie, prin urmare timpul greu este la ușă, nu-mi mai pot pune familia pe drumuri și sunt nevoit a o lăsa pînă la primăvară în Brașov. Te rog dară, dacă copilul meu promite ceva, însă fii jude strîns, riguros, drept, atunci dispune cum se va putea mai bine ca copilul, în iarna asta, să capete cunoștințele elementare ce se cer de a putea intra în gimnaziu, după planul ministerial și, pe lingă aceste, elemente de limba latină și germană. Dar și cunoștințele elementare să le învețe tot în limba germană, din carea va fi esaminat cînd va intra în gimnaziu. Iar dacă el nu promite nimica, apoi la o meserie de mină! Eu sunt tare determinat în punctul acesta. Cunosc că lipsa mea de acasă este cauza principală și, pot zice, singură a neînaintării lui, dar n-aș fi crezut să ajungă el într-o stare cum îmi scrie nevastă-mea. Fii bun și mă îndatorează cu aceasta, însă curînd*.

Cipariu, carele a subscris cu noi hîrtia la ministeriu în contra sinodului numai din eclesiastici, protestul în contra prezumțiunilor primatului Ungariei și pentru independința bisericeii unite din Strigon, deși l-a compus el latinește, n-a voit a-l subscrie.

Ne-au acuzat că nu reprezentăm națiunea și dorințele ei, că suntem revoluționari și cu Șaguna voim a strica uniunea! Tot așa și omul cel de nemica, Erdeli de la Oradia. Vei vedea ce voi face cu ei în *Bucovina*. Dar Popasu ce caută la Viena? Nu-mi place nicidecum ce face. Judecă copilărește.

Mă! Eu șez acum: Landstrasse, Waaggasse Nr. 150. 1. Stock.

Frate! P. n-ar putea a-mi trimite copia de răportul său cătră W.¹ pentru cele din urmă secături din vecinătate? Nu-l voi arăta la suflet de om, dar am mare lipsă de el într-o disertațiune cu care mă ocup. Ia, zi-i, frate.

Beiul² a avut audiință la Împăratul, l-a salutat Gelobt sei Jesus³ etc. și i-a dat o petițiune de 6 coale în care, imboțită de citate, arată necesitatea de a se trage și la orientali campana de 3 ori pe zi pentru „Ave Maria“ și cere să deminde Imperatoriul! Adevărul scriu,

I. M.

* Publicarăm aceste pasage pline de durere sufletească ale unui părinte pentru fiul său de 10 ani numai pentru ca și de aici să se poată cunoaște superlativul suferințelor și al calamităților lui Maiorescu în acea epocă, pre cînd el, lipsit de orice avere, spoliat de ceea ce avuse în Craiova, luptînd zi și noapte pentru națiune, departe de familie, o știa lipsită, era și preste măsură îngrijat [de] viitorul Titului său, care însă, îndată ce fu dus la Viena, sub conducerea tată-său ajunse între primii eminenți. Nota red.

¹ W. trebuie să fie Wohlgemuth, iar P., Pavel Vasici ori Papiu Ilarian.

² În text „Baiul“. Probabil referire la Andrei Șaguna.

³ Domnul fie lăudat!

LXXXVIII

[Viena, octombrie 1850]¹

Cauza națiunii în sinodul sîrbesc² de aici nu au apărut-o nimeni. Cît pentru forma administrațiunii ori guvernului eclesiastic, se uniră *toți* în forma sîrbico-despotică. Episcopul Șaguna mi-a spus-o în față că el s-a dechiarat în sinod în contra constituțiunii sinodale, zicînd că e invențiune protestantică! * Numai popa Genadie au lucrat ca un român adevărat, dar el în sinod n-a avut *loc* **. Însă tot sinodul n-au avut nici un rezultat, li-o spune ministrul respectiv, verde. În loc de a mănținea principiul ca episcopii să se aleagă de cler și popor, se uniră și episcopii români cu serbii să propună, după datina sîrbică, ei pe fiitorii episcopi,

I. Maiorescu.

¹ Am datat scrisoarea după referirile din text. Vezi n. 2.

² Sinodul episcopilor de rit răsăritean din Imperiu s-a ținut la Viena în octombrie 1850. Andrei Șaguna a susținut ideea deplinei independențe a bisericii și a școlii românești față de cele sîrbești.

* În adevăr, episcopul Andrei fusese în această idee pînă cătră anul 1860, dară după aceea își schimbăse cu totul părerile, în urmarea unui studiu mai aprofundat al instituțiunilor vechi. Nota red.

** Genadie Popescu, arhimandrit. Nota red.

LXXXIX

Viena, 31 oct. 1850

Frate Bariț!

Dr. Hock, consiliariul, nu era aici. Era în Pesta. Nu știu, de trei zile încoace, dacă nu va fi venit. Nu m-am dus acolo. Astăzi mă duc și la ministru, și la el. Dar să nu vă temeți. Eu cunosc pe Bruck și Hock. Hîrțile ce mi-ai trimis sunt importante. Îți voi scrie rezultatul îndată, căci de cînd am terminat traducerea noiei legi penale sunt mai ușurat. Astăzi mă duc pe la ministrul de Comerț și Cult, și apoi, în zilele aceste, vă voi scrie pe larg. Crede-mă că pînă alaltăieri, marți, am scris cîte 14—15 ore pe zi* și de aceea încă nu m-am putut ocupa cu cauza comercială, însă pînă nu venea H[ock] tot nu mă duceam.

Ce rușine pe Albul**, ori mai bine pe F., cu numele, și F., cu oficiul. O să fac lucruri bune.

Scrisoarea ta am tradus-o — *traducendo traducenda*¹ — ca să li-o dau im Vertrauen².

Șoluțiune e aici! Lemeni, care în urmă era tot pentru Alutan³, prin stăruința mea, a scris la primatele că numai Șoluțiune e omul care poate governa diecesa. Nunciul e pentru Șoluțiune. Am fost pretutindena, însă comisariul, fratele Riului***, e mai mult pentru Alutan, era adevărat, căci acum nu-și mai dă părerea, eu însă am vorbit singur cu Riul. Numai o dată am fost la Șoluțiune de cînd a venit. Deseară mă voi duce. El era

însărcinat de Riul cel mare cu nește lucrări, le-au adus ****. Peste câteva zile — multe.

Astăzi mă duc și la Heufler *****. Cu banii aceia nu se poate nici gimnaziu mic. El zicea ca să cereți și ajutoriu de la stat, și profesorii carii vor fi plătiți de stat vor fi și numiți de stat, ceilalți de fondatori. Ei, dar astăzi voi vedea. Eu, înainte de a duce lucru la ministerii, m-am consultat cu episcopul *****, ca să îndreptez defectul.

Pav[el Vasici] a venit la Sibiu? Eu fac o intrigă aici pentru el. De va ieși, nu-i va părea rău.

Dar mă grăbesc.

S-a însurat Gavrilă? ⁴

A propos! Scrisoarea către Teliina ***** nu știu cum dracul am băgat-o într-o scrisoare către Mocioni, la Pesta, care, cunoscînd eroarea, mi-o trâmise ieri înapoi. Va să zică scrisoarea o capătă tirziu,

I. M.

* Acea laboare intensivă și escesivă în cele din urmă îi și ruinase sănătatea. Nota red.

** Weis[s] v. Starkenfels, absolutist cumplit. Red.

¹ Tălmăcind (numai) ceea ce trebuia tălmăcit.

² Confidențial.

³ Constantin Alutan, vicar general al Capitulului din Blaj, ales în locul octogenarului Simion Crainic, în iulie 1850. La alegerile sinodale din septembrie 1850 a obținut 79 voturi, iar Șuluțiu 96. Documentele alegerilor, în *Foaie pentru minte* ..., XIII, 1850, nr. 12, p. 94—96, nr. 13, p. 97—100, nr. 14, p. 105—108, nr. 15, p. 113—116, nr. 16, p. 121—125 și nr. 17, p. 131.

*** Br. Eduard Bach, comisariu ad latus lui Wohlgemuth.

**** Ministru br. Alexander Bach. Red.

***** În cauze scolastice. Red.

***** Șaguna. Red.

⁴ Gavril Munteanu.

***** Soția generalului Tell. Red.

XC

[Viena, octombrie 1850]¹

Pe episcopul ² l-am întrebat deseori cînd pleacă. Nu știe; îl țin aici amețit, ca pe toți. Cu bărbaiții de încredere se dezbate acum legea comunală pentru Ardeal. Lucrurile pentru noi nu stau bine. Cum ți-am scris ³, cădem pe de o parte sub sasi, de alta sub magiari. La asta din urmă sunt vinovați nu Bran, care singur între cei patru a lipsit, ci *poate* Dunca, Manu și Aldulea ⁴, carii, în proiectul de a ne băga numai cu magiarii într-o dietă, nu văzură nici un rău, ci se mulțămără și înțeleseră cu Keményi ⁵, pînă le-am deschis eu ochii. Apoi, cum ți-am fost scris, ne-am tăiat și în 2 părți. Bărnuț și L[aurian] și o parte a tinerimei țin că, dacă nu cîștigăm tot ce am cerut, mai bine să nu cîștigăm nimica. Să fim mai bine toți rău decît cîțiva mai bine, alții mai rău. În dezba-

terile ce am avut pentru aceste, eu am apărat cu foc să scăpăm cît putem, ca cu ajutoriu acestuia să scăpăm apoi cu încetul și restul. Se înecă 10 frați: dacă nu pot scăpa pe toți 10, să nu scape nici pe 8, 6, 5, 4? Asta e tema mea! Episcopii, deputaiții ce mai sunt și bărbaiții de încredere au trecut în partea mea.

Dar dezbinarea nu face nici un rău, că bărbaiții de încredere au dat părerea după mine, eu am stilizat-o, dar se vede că nu se uită nimeni la ea.

În dieta de Cluș (Sachsenland va avea pe a sa), din 72 deputaiți, 36 für die Höchstbesteuerten und die Städte ⁶, între carii noi nu vom băga nici un deputat, 36 pentru Landgemeinden ⁷, unde ne stă compacta masă a secuimeii contra. *Summa summarum*: aci subjuogați magiarismului, rușinați rău... Se vede că se tem de ura românilor asupra sasilor și vor să o derive iar asupra magiarilor, ca să ne mîncăm unii pe alții.

Planul lui Heufler — ieșit din conferința ministrilor și mai bine de o lună la Maiestate [...] ⁸

¹ Am datat scrisoarea după referirile din text (vezi n. 2, 3 și 8) și după o însemnare din *Transilvania* (X, 1877, nr. 22, p. 259), în care Bariț prezintă un grupaj de fragmente epistolare (vezi LXXIII, LXXXV, LXXXVIII și XC): „Următoarele schițe ale lui Maiorescu, străcurate încoace în același an [1850], însă fără dată, aruncă ceva lumină preste acelea miserii. Iată-le!”

² Este vorba de Al. Sterca Șuluțiu, care se afla la Viena, unde aștepta „denu-mirea” sa ca episcop. Vezi și XCIII.

³ Vezi LXXXIII, LXXXIV și LXXXVI.

⁴ Ioan Bran, Paul Dunca, Petru Manu, Ioan Aldulea (Aldulean) erau membri ai deputăției române de la Viena.

⁵ Probabil Francisc Keményi, din partida liberală maghiară; în 1848, președintele Dietei.

⁶ (36 de reprezentanți) ai celor impuși la impozite maxime și ai orașelor.

⁷ Comune rurale.

⁸ Vezi XCI. Continuarea scrisorii lipsește.

XCI

Viena, 3 noiembrie 1850⁸

Bariț!

Protestul, ori cum să-i zic, al Universității săsești în contra decretului ministerial din 7 septembrie a sosit aici odată cu scrisoarea ta în care-mi trâmiseși actele. Ieri și alaltăieri am fost pe la Ministeriu de Comerț. „Protestul” sasilor nu s-a luat sub nici o considerațiune. I s-a dat răspunsul de aici: „Dem Beschlusse (mi se pare că asta e vorba) der sächsischen Nationen — Universität kann keine suspensive Wirkung in Hinsicht des Ministerial Erlasses vom 7. Sept. l.J. — gegeben werden, sogleich ist der letztere in Vollzug zu bringen” ¹. Așa mi le-a spus H[ock] memoriter. Dar întii am fost la Bruck, care nu-mi spuse nimica de protestul Universității și de răspuns, ci mi-a zis să asecur pe negoțătorii români: „Als wir die Verordnung vom 7. Sept. 1850 erliessen, haben

wir zuvor die Sache reiflich überlegt, und dann erst beschlossen: Das Ministerium kann und wird davon nicht mehr zurückkommen. Es bleibt dabei“². I-am arătat falsificațiunile! S-a mirat ca totdeauna și a zis că avem dreptate de a nu ne încrede. Articulul din *Satellit*³ l-a citit înaintea mea și apoi a mai repetit cele de sus, zicînd să asecur pe negoțatori că nu se poate retrage decretul. Apoi le-am luat toate și am mers cu el la Hock. Fiindcă ministrul nu-mi spusese nimic de protestul Universității, eu încă nu putui da scrisorilor tale comentariul după împregiurarea aceasta, dar H[ock] îmi spuse, îndată cum intrai, că „Universitatea a protestat și le-au dat negativă“, citînd memoriter cuprinsul răspunsului de aici. Atunci mă deșteptai și-i spusei aceea ce pricepu și el: că Universitatea, temîndu-se că nu i se va lua recursul în seamă, a făcut semn magistratelor să agite pe popor, ca să dea mai mare ponderație pasului său, și că peste puțin poate să vină vreo Sturmpetition etc. I-am spus toate din scrisoarea ta. El zice să nu ne temem, că Ministeriul de Comerț nu numai nu merge înapoi, ci va păși înainte.

Eu l-am mai făcut atent la oarecare împregiurări și spioni săsești, la care mi-a zis că, fiindcă sasii tot strigă că le e garantată constituțiunea lor veche, bine va fi să informez și pe ministrul celor Interne despre aceasta. Mă voi duce în zilele aceste. Dar cu adresa de mulțămire ce faceți? Eu am spus ministrului.

Despre provocarea de aici, ca să vă conserieți totul negoțatorilor etc., mi-a zis H[ock] că să se mai gîndească dacă se împacă acest post cu funcțiunea ori căderile Camerei ce e să se înființeze, și-mi va spune mai tîrziu.

Mă întrebare toți de ce întîrzie Camera. Resp. de intrigile sasilor. Suluțiu e tot aici. Nu s-a mai ales. Riul⁴ l-a salutat pentru majoritate. Dar și Erdelyi a sosit ieri iar aici!! Am făcut un plan de a-l spăria.

Spune, te rog, Popasului că răspunsul la cererea de gimnaziu nu se va da pînă se va întări proiectul lui Heufler de consiliul ministerial și se vor așeza autoritățile scolastice!! Heufler zice că brașovenii, pentru cît nu ajunge, să ceară de la stat ajutoriu. Oricum, eu iar vă zic — și veți veni la vorbele mele — că cu mizloace mici v-ați apucat de lucruri mari. Știți cît vor tăia salariile profesorilor la un gimnaziu mic de ale statului în Ardeal? Peste 700 fl. pe an. Nici unul nu va avea de la 700 fl. în sus. Și voi voiți să trageți pe profesorii cei mai buni acolo cu cîte 400!! Eu știu ce va să zică profesor bun, plătit rău!! Dar eu știu că nu mă ascultați. Spune aceste Popasului,

I. M.

¹ Hotărîrii (mi se pare că asta e vorba) Universității națiunii săsești nu i se poate da nici o urmare în raport cu decretul ministerial din 7 septembrie anul curent; acesta trebuie dus la îndeplinire imediat.

² Cînd am emis decretul din 7 septembrie 1850, mai întîi am chibzuit temeinic asupra chestiunii și apoi am hotărît: Ministerul nu poate și nu va vrea să revină asupra lui. Își menține părerea.

³ Referire la un articol din *Satellit des Siebenbürgens Wochenblattes*, în care se susține că sasii trebuie să constituie o țară separată în Transilvania.

⁴ Comisarul Eduard Bach.

XCII

[Viena], 5 noiembrie [1850]

Bari!

Am lăsat scrisoarea netrămisă ieri. B.¹ a vorbit cu Sal...² Acesta e referintele. S. a întrebat pe B.: „Sind Sie für die Kläger?“ B.: „Ja, Herr Baron“. S.: „Seien Sie sicher, dass ich meine Meinung zu Gunsten der Kläger abgeben werde; ob ich damit durchdringen werde, weiss ich nicht; ich werde aber gewiss zu Gunsten der Kläger sein“³.

Lucrul se va referi *mîne ori poimîne*, deci încă în *săptămîna asta vă voi scrie rezultatul*. Acum dar nu mai aveți a face nimic, căci toate sunt căpeneag după ploaie.

B., deși nu va fi grafierul zilei, se va duce în ședință.

Din discursul de sus vei cunoaște că S. e *добрь человек**

¹ Ministrul Bruck.

² Francisc Salmen.

³ *Sinteți pentru reclamanți?* B: Da, domnule baron! S: Fiți sigur că îmi voi da părerea în favoarea reclamanților; nu știu dacă voi răzbi cu ea, dar în mod sigur voi fi în favoarea reclamanților.

* De aici înainte pe anul 1851 urmează cîteva scrisori care se ocupă mai mult numai de procese de ale Gremiului comercianților români din Brașov, de procesele celor patru corporațiuni românești, măcelari, cojocari, lemnari, croitori și de ale altor particulari, carii era constrînși a-și căuta drepturile lor la ministeriul din Viena. Fiindcă unele din acestea nu pot avea interes generale, am crezut că nu strică să trecem preste ele, mai ales că numărul altor acte din trecut, de valoare mai mare, este așa de considerabile, încît chiar cernîndu-le prin sită deasă, publicarea lor tot ar mai dura cu anii. Nota red.

XCIII

Viena, 12 noiembrie. (1)850

F[rate] B[ari!]

D[omnul] Orghidan scrisese odată lui Constantin, ca să lase ideea de a ieși din Academia de geniu. De asta m-am bucurat. În zilele trecute i-a scris prin alții că după o 1/2 de an îl va scoate!! După ce eu adusesem pe copil ca să rămînă. Eu am stat și acum, după ce prin alții aflai debilitatea aceasta, ca să nu se uite la scrisoarea tată-său, ci să șeadă în institut. Mi-a promis copilul, dar nu știu ce va fi scris. Scrisoarea e aci, alăturată. Nu-mi plac aceste lucruri¹.

Alta. Rudolph îmi scrie că tot în acea scrisoare scrie d. Orghidan cătră copii ca să-și ia bani de la Marcu Nicolici, cînd vor / avea lipsă²⁸⁴ și cît vor avea de lipsă!! Asta m-a turburat și mai rău, mai ales după ce eu numai acum am aflat că copiii, din 80 fl. C.M., pe carii i-au luat de la Liedeman², și din carii au dat 24 fl. pe două paltoane ușoare în Pesta, au bani și acum. Eu le dau pentru toate cîte sunt necesare și, afară de aceste, pentru *pură* petrecere cîte 3 fl. C.M. pe lună, pentru cînd iese afară. Dacă d. Orghidan le dă voie de a-și ridica ei bani cît și cînd vor, apoi nu e bine. Vei ști că în ambele institute copiii trăiesc mai

bine decît acasă, trăiesc domnește. La aceste mai adaugă că d. Org[hi-
dan] a scris pe la mai mulți ca să-i ia copiii duminică pe acasă. Crezi tu,
B[ariț], că oamenii acestii se interesează de copiii domnului Orgidan
284^v ori îi doare? Copiii din / institute nu se lasă afară fără suscriptura mea.
Dintre toți s-a găsit Miller³ care mi i-a cerut înainte de 2 săptămîni,
cînd copiii erau chemați la ep(isco)pul la masă, cu mine. Atunci nu
i-am putut da. Mi i-a cerut pentru alaltăieri. Am făcut biletele la insti-
tute cu două zile mai-nainte, adevă de vineri a venit un fecior de boltă
și a luat biletele de la mine. Eu le spusese mai-nainte — de 2 ori —
ce se cuvine să facă. Ei bine, ce au făcut? Biletele, de dus, le-au dus ei
de simbătă la academie. Eu eram acum secur că copiii mîncă la Miller,
cînd, duminică seara, vin copiii la mine, plîngîndu-se că de ce nu i-am
scos din institut? Ei, adevă Miller, au dus biletele acolo, și a doua zi
285^v nu s-au dus / ca să ieie copiii, după regulă, și copiii au tot așteptat,
neștiind că sunt chemați undeva, după mine. Cătră amiazi lăsară pe
Rudolf și singur el merse și luă pe frate-său și se duseră de prînziră
singuri cu studenții români. Așa se timplă cu prietenia. Pînă astăzi
nu știu cum de s-a purtat Miller așa, cînd el știa cum e regula, căci i-am
dat-o și în scris, după cerere!

Greutate[a] ce am luat-o eu asupra-mi nu e puțină. A merge în toată
simbăta la imbe institutele, departe unul de altul, departe și de mine,
amîndouă, cu biletele pentru permisiune, a merge duminică dimineața
de a-i scoate, seara de a-i duce înapoi, afară de altele, neprevăzute,
pentru mine, care sunt foarte ocupat, nu e lucru puțin. Cu toate aceste
l-aș fi făcut, dacă părinții nu lucrau tot în contra de ce fac eu. Acum
fi voi trîmite computul, și dumnealui va însărcina pe altul, fiindcă are
285^v destui aici. /

[F. 284, marginal stînga P.S.] Nu va fi rezbel. Așa cred eu. Acest
rezbel ar fi cu mult mai populariu decît să-l sufere ideile mistico-
obscure ale regelui Prusiei; apoi, s-ar deschide un rezbel universal. Toți
se tem de el. Nu va fi.

¹ Însemnarea lui Bariț:

Red. „Zău, nu, și cu tot dreptul, dară mulți părinți fac ca R.O., cred copiilor orbește.

² I.S. Liedemann, proprietarul unei Case de comerț, la Pesta.

³ I.M. Müller. Vezi și CIII, n. * și CVII, n. 2.

XCIV

[Viena, 1850]

Mai dorești a ști cît se studesc amicii și de o parte și de alta de a
ne ajuta la guvernii? Iaca aici un *act*. De la Wohlgermuth veniseră
mai-nainte de 2 ori de aceste. Dar ce să mai fac vorbe? Iaca, și-l copiezi
din vorbă în vorbă. Să-l arăți și Popasului:

„An das Praesidium des k.k. löblichen Landes-Militär-Commando in
Siebenbürgen

Temesvár am 17. Aug. 1850

Das Ministerium des Innern hat unterm 8. v. M. den Wunsch der
walachischen Regierung mir zur Kenntniss gebracht, die compromit-
tirten *Walachaner*, so [welche] sich auf österreichischen Gebiete und
namentlich in dem Badeorte Mehadia befindem, einer Beobachtung
zu unterziehen. Indem ich die Polizeiorgeane zur eindringlichsten Be-
aufsichtigung der ausgewiesenen Walachen im Sinne des Ministeriums
angewiesen habe, und bis in jüngster Zeit keine Wahrnehmungen, die
den Schein einer besondern Thätigkeit folgern liessen, in Erfahrung
bringen konnte, ist mir denn durch das ebenfalls aufgestellte Organ
in Mehadia heute die Anzeige angelangt, wie nach es demselben zur
Kenntniss gelangt sei, dass sich von den compromittirten Walachen ein
gewisser Maiorescu der ältere, Maiorescu der jüngere, Florian, Urianos
(Laurian) der ältere, Urianos der jüngere und Aron in Siebenbürgen,
und zwar in Hermannstadt aufhalten, deren Domicil durch Aron jeden-
falls zu erfahren wäre.

Diese sämtlichen sollen es durch irgend einem *Einfluss* dahin
gebracht haben, dass sie jetzt Anstellungen bekleiden, und vorzüglich
mit der Cultur der romanischen Sprache sich befassen (Comisiunea
terminologică, publicată și în Carcalechi¹, în București, a făcut singe
rău în București, hinc...) und in einem lebhaften Verkehr mit der Wa-
lachei stehen.

Ich erlaube mit das löbl. Präsidium hierauf aufmerksam zu machen,
und bin gemeint, dass es dem Herrn Minister des Innern, dr. Bach,
dem ich unter einem Berichte, wünschenswerth wäre etwaige nähere
Daten über diese Individuen in Erfahrung zu bringen.

Coronini mp.² F.M.L.

Poliția din mandatul ministeriului, cercetează acum, ori a și cer-
catat, prin Dobran,

I. M.

¹ Este vorba de ziarul *Vestitorul românesc*, al cărui redactor era Zaharie Car-
calechi. Vezi și LXXV, n. 4.

² *Către Prezidiul Onoratului Comandament militar chezaro-crăiesc
din Transilvania*

Timișoara, 17 august 1850

Ministerul de Interne mi-a adus la cunoștință, în 8 ale lunii trecute, dorința
guvernului român de a ține sub observație pe *românii* compromiși care se află pe teri-
toriu austriac, și anume în stațiunea balneară Mehadia. În timp ce eu anunțam
organele polițienești să supravegheze cu cea mai mare strănicie pe *românii* aceștia,
în sensul indicat de minister, și cum pînă acum nu am putut afla nimic pentru a
putea deduce vreo acțiune deosebită a lor, prin intermediul aceluiași organ mi-a
sosit azi din Mehadia o înștiințare, prin care se arată că dintre *românii* compromiși
un anumit Maiorescu senior, Maiorescu junior, Urianos (Laurian) senior, Urianos
junior și Aron se află în Transilvania, și anume la Sibiu, și în tot cazul domiciliul
lor ar putea fi aflat prin Aron.

Se pare că toți aceștia au reușit, prin vreo *persoană influentă*, să intre acum
în funcții și să se ocupe în primul rînd de cultivarea limbii române (Comisiunea ter-

minologică, publicată și în Carcalechi, în București, a făcut singe rău în București, hinc...); ei sînt în relații strinse cu Țara Românească.

Îmi permit să atrag atenția Onoratului Prezidiu asupra acestor rapuri și sînt de părere ca domnului ministru de Interne, dr. Bach, căruia i-am raportat, să i se comunice date cît se poate de amănunțite asupra acestor indivizi,

Coronini m. p. F[eld]m[areșu]

XCV

Viena, 2 ianuarie 1851

Frate Bariț!

Aseară percepui scrisoarea ta și a domnului Orgidan de la 22 dec. Nu știu cine mi le-a adus, nici nu știu dacă lucrurile de care scrie dn. Orgidan vor fi sosite aici. Spune domnului Orgidan că-i mulțămesc, dar nu știu unde să ne facem mămăligă cu brinză, că eu nu măninc acasă, ci la ospătărie, unde mănincă și copiii, cînd îi scot afară. Însă pe Constantin, de o lună și mai bine, mai de două luni, nu-l mai lasă afară, e tot sub pedeapsă, că nu învață, mai virtos la aritmetică, cînd Rudolf zice că chiar la aritmetică era bun. Lucrurile trimise le voi împărți cum voi putea, numai [că] la Academia militară e cam greu, că nu lasă să se dea alumnilor fiecă lucruri. Însă le voi duce eu, de mai multe ori, părți-părți.

Cărțile de rogațiuni și catechismu[l] le-am primit, dar nu știam de ele. Spune d-lui Orgidan că eu nu sunt mulțămit de *teologul* ce i-a scris Măria-sa ep(isco)pul că a găsit ca să învețe pe copii ale legii. Știi cine e teologul? *Țințăreanu*, fost calfă de spițer în București, acum student de chirurgie!!

Mai auzit-ai! Om care singur n-a învățat niciodată doctrina legii, nici nu are nici o credință! Eu nu știam că a scris ep(isco)pului ca să găsească el. Nu am voit să iau pe *Țințăreanu* nicidecum, dar, după ce am văzut că dn. Orgidan a dat lucrul acesta episcopului, n-am avut ce să fac. Așadar, fie; am zis însă episcopului că nu-l voi suferi decît pînă la vacanță. Sîmbătă-ncepe *Țințăreanu*.

XCVI

Viena, 26/4 [aprilie] 1851

Frate Bariț!

Vei fi așteptînd răspuns la mai multe scrisori, dar, precum pătîmeam în anul (1)849/50 de ochiul stîng, așa sufer acum, de la 4 aprilie, de ochiul drept, însă mai rău decît atunci, căci mi s-au inflammat și inflat, și am șezut mai mult de 2 săptămîni în pat. Unflătura s-au tras și durerea a încetat, dar roșeața din el se / trage înapoi atît de încet, încît
286 și durerea a încetat, dar roșeața din el se / trage înapoi atît de încet, încît nici acum nu poci lucra și sunt tot legat. Asta-i cauza de nu ți-am scris nice ție, nice nevastei mele după ce am receptat lucrurile ce mi-a trimis. Și acum dictez fratelui Ursu.

Rău te superi pe mine, că nu vi s-ar fi dat hîrțile totdeauna la timpul său. Tot ce a venit supt adresa mea s-a dat la locul cuvenit. Numai recursul pentru calumniile lu [„Siebenbürger] Bote“ nu le-am dat, pentru că cel ce au venit supt numele meu era cătră gubernatoriul, iară cel că/tră ministeriu era adresat la episcopul, și acesta n-au voit să-l dea. 286^v Transformarea recursului în articuli de gazetă s-ar fi făcut de mult, dacă n-aș fi pățit-o cu ochiul. Îndată ce voi fi mai bine, mă voi ocupa cu aceasta. Recursul în cauza de recrutăciune nu era de lipsă să-l dau prin Laurian, pentru că la de-aceste-s mai deprins eu, netrecînd nici o săptămînă în care să nu vie 2 recourse din diferite părți ale Ardealului adresate cătră mine. Pe cel cu recrutăciunea l-am trimis prin / fratele Ursu. 287^v A venit în Viena la 14 aprilie și s-au dat în ministeriu la 15. Am scos și numărul *praesentati*, pe care l-am dat lui Laurian ca să ți-l trimită. Cînd a venit al II-le[a] recurs tot în acea cauză, era Laurian la mine și l-am dat lui, spuindu-i cum și unde să-l dea. Aseară spunea că l-au dat alaltăieri și au luat numărul.

Sunt îngrijat pentru scrisoarea Munteanului de la 13, de care-mi scrii și care nu mi-au venit. Să-mi scrie alta, că doresc de scrisorile lui. Spune nevastei mele că queckerul mi l-au adus sasul rupt în spate. Bine ar fi de mi-ar trimite și surtucul și altele, ca să se ușureze / [...] 1 287^v

¹ Continuarea lipsește.

XCVII

[Viena, iunie 1852] 1

Cătră Popasu, Bariț, Munteanu și Murășan
Fraților!

Din alăturata cătră frații nostri brașoveni² veți vedea ceea ce cugetarăm noi, cugetați d-voastră, cugetară toți românii cei buni. În asemine înțeles s-a scris la Sibii, Blaș și în munți. Puneți umărul, acum sau niciodată. Lăsați toate la o parte, critică, opiniuni, supărări, griji și altele. Ceea ce se zice de bunăvoința Împăratului cătră români nu e compliment, ci adevăr. Faceți ca națiunea română să fie reprezentată cum se cade și ca să se realizeze cererea pentru voia de a ne face noi ceea ce ne e de lipsă. La Blaș și Sibii s-a scris cam cum să fie petițiunea. Tot lucrul e ca să băgăm pe toți românii cei mai cu influință și pe cei mai ambițioși, ca să se deștepte o emulațiune între toți. Dar, adunîndu-vă în Sibii, vă rugăm, pe tot ce aveți mai scump, ca episcopii, carii au destul de lucru cu turma lor, să nu intre în comitet. Aici se cer numai oameni practici.

Alta. Înainte de a vă înfățișa la Împăratul, vă veți înfățișa la principele gubernatoriu, cerînd ca să vă spriginească la Împăratul.

Ceea ce s-a zis de episcop se va observa și în privința preoților. Ei vor putea fi pretutindenea, mai ales protopopii, cite unul, prin comitele filiale, dar manipularea banilor să nu fie pe mîna lor.

Cînd episcopii ar cere să fie în Comitet, să le răspundeți că e mai înțelepțește a nu intra ei de-a dreptul în Comitet, ci a rămînea numai patronii lui, ca la întîmplare să poată vorbi și apăra mai liberi pe Comitet.

Cînd s-ar face episcopilor obiecțiuni că sunt academii paritetice în Sibii și Cluș, arătați că, deși în tesi va fi așa, în faptă în Cluș academia va fi magiară și în Sibii nemțească, căci încă de acum cer de la candidații de profesori ca drept probă să țină cite o prelecțiune în limba magiară și cite una în cea nemțească. Apoi, nu știu nici germănește, nici ungurește, și ce vor face ei pînă vor învăța mai întii limbele aceste. Și de ce [să] îmbeie românii spiritul magiarilor și nu mai bine al românilor, care în anul 1848—49 ne-au insuflat credința cătră tron. Însă întrebarea despre loc să rămîna acum la o parte. Episcopii să apese tare și cu graiul, că între magia-i, românii se vor crește în interesul magiar. Românii o știu aceasta și nu se încred ungarilor.

Iar Sibiul e la marginea țarei și românii săraci nu pot alerga acolo din toată țara. Dar aceste se vor dezvolta pe larg episcopilor.

Veți arăta negoțătorilor că și pentru dînșii e mai mare folos a avea capitale așa de mari în administrațiunea lor. Guberniul poate va cere ca să se depună banii la alte case publice. Episcopii însă vor motiva cererea cu temeiul că, avînd brașovenii comerțul lor în principate și cu principatele, unde interesul legale e de 10%, se obligă a da interese mai mari decît se pot da în Austria. Fiți cu minte și legați bine pe Comitet. Banii să se deie cu interes și ipotecă secură numai la români. Pentru academie să fie interesul cel puțin 6 1/2%. Ei să nu-l dea românilor mai sus de 7 1/2%. Dar aceasta veți ști voi mai bine.

Celelalte le veți face în Sibii, unde va fi și *Iancu*. Acolo veți complecta Comitetul.

I. M.

¹ Am datat scrisoarea după referirile din cuprins. Vezi nota 2.

² Este vorba de proclamația *Cătră românii din Brașov*, datată 3 iunie 1852 (cf. *Transilvania*, XI, 1878, nr. 4, p. 41—42), semnată de S. Bărnăuțiu și I. Maiorescu, în care românii sînt sfătuiți să ceară Împăratului Franz Iosif, care va călători în iulie în Transilvania, încuviințarea de a face colectă pentru întemeierea unei academii românești: „Lipsa cea mai mare ce o avem astăzi sunt școalele și, mai presus de toate, o școală mare, o academie, în care tinerimea să învețe în limba maternă științele, care să o facă folositoare statului, patriei și națiunii sale”.

XCVIII

[Viena, iunie, 1852]

*Frate!*¹

Ne-a părut bine că frații brașoveni au determinat o pășire și singuri cînd nu ar vrea prelatul. Însă nu uitați de ceea ce am apăsat tare, că asta e o reprezentanță națională și că la toată întîmplarea se cuvine să

meargă deputațiunea voastră la Sibii. Deși Șuluț va merge, precum auzim, la Alba, noi i-am scris că afară de aceasta, la care poate că i s-a demîndat, să meargă și la Sibii cu Capitulum, inteligența, ofițiați, și acolo reprezentanța și omagiul în numele națiunei să-l aducă împreună cu voi brașovenii și Șaguna. Eu cred că Șuluțiu], în cele din urmă, văzînd pornirea voastră, se va îndupleca. Deci și omagiul și petițiunea să o dați împreună, numai cînd nu va fi prin putință, atunci n-aveți ce face și o veți da și singuri.

Cum zic, astăzi scriu lui Șuluț să nu cufunde cauza națională cu omagiul simplice popesc.

În numele națiunei n-are drept de a vorbire singur nimene.

¹ Între paranteze, însemnarea redacției: „Fără dată”. Am datat scrisoarea după referirile din cuprins. Vezi și XCVII.

XCIX

Viena, 1 iulie 1852

Frate Bariț!

Fiind foarte ocupat cu Codicele penale, pe lângă lucrurile curinte, nu ți-am răspuns la scrisoarea din 2 iunie. Timpul ce mi-am putut furare abia l-am aplicat spre a mai scriere cite ceva în cauza academiei¹.

Ceea ce cugetați pentru cererea de judecători români nu e lucru ce nu să poată încercare. Ci și guvernatorul, din parte-și, propune pentru Brașeu pe Lampel din București, și pentru Sibii, pe Carabăț, iar Nadasdi propune tot sasi. Ce va ieși din aceste, nu știu. Eu sunt de părere că voi ați face bine de a ajuta pe guvernatoriul, însă, zău, nu știu: dînd petițiunea lui acolo, ver îndreptîndu-vă aici. De va să o trîmiteți aici cătră ministru, apoi să o îndreptați prin Dobran. Faceți o scrisoare și lui și-l rugați ca să vorbească prin grai cu ministrul. Aceasta va fi un mare sprigin pentru guvernatoriul.

Rău m-ai înțeles în terminologia. Eu am înțeles numai nomenclatura autorităților județari și politice, carea nu e a Comisiunei terminologice², pentru că în timpul dezbaterilor s-a conchis ca nomenclatura să se dezbătă pe urmă într-o sedință ver două, anume. Într-aceea se desfăcu Comisiunea și nomenclatura autorităților politice și județari a rămas nedezbătută. Deci, am făcut-o eu de nevoie: Kreis = prefectură, Kreispräsident = prefect; Bezirk = căpitanat; Bezirkshauptmann = căpitan (poliție, căpitanie și, cînd căpitanul cercului politic vine în contact cu cele de cetate, se zice: căpitanul cetatei, căpitanul cercului ș.a.); Oberstgerichtshof = Curtea supremă apelativă; Oberlandgericht și Oberl. G.-Präsident = pretura mare, marele pretor, jude de pretură mare; Oberdistrictualgericht în Ungaria, Banaltafel în Croația, tot pretură mare; Landesgericht, Landesg.-Präsident =

pretură, pretor; Bezirksgericht și Bezirkseinzegericht = tribunal, tribunal; Bezirkscollegialgericht = tribunal colegiale.

Laurian și Bărnăț se învoiră cu ele, zicând că nici în Comisiune nu se puteau face mai bine. Numai despre aceasta am voit să vă scriu. Terminologia, cum s-a lucrat, nu se mai poate tipări. Pe urmă, când am venit în practică, am schimbat multe și am făcut nouă, dar ea tot va ieși; însă unde e cu puțință a mă ocupa cu ea, singur? Știi tu că redacțiunile sunt ocupate peste măsură cu cele curinte și, după ce toate limbele au cite doi redactori, și acum, la codice, magiarilor s-au dat doi consiliari, de la Curtea supremă, în ajutoriu, italienilor — unul, boemilor — comisiune! Eu am lucrat singur-singurel, și în 21 de zile am dat Codicele tot, împreună cu ordinațiunile provizorie de competență și cu legea de tipariu, când ceilalți abia vor termina la 15 iulie, pe când era pus terminul. Eu am început cu 4 iunie și cu 11 am dat sub tipariu partea I, în 19 partea II, în 26 ordinațiunile provizorie și regulamentul tipariului, spre mirarea tuturor. Partea primă e tipărită.

Dar voi de ce ați tipărit cu ortografia voastră organizațiunea județiară din *Buletinul imperiului*?³ Vă rog faceți o notă în care să dechiarăți că organizațiunea, cum a ieșit în *Foaie*, nu e cu ortografia din *Buletin*⁴. Eu nu scriu *цше*, *актс* etc. și mă mir de voi că credeți că românul va zice vreodată *лпкпъцше*, *плекъцше*, când el ride de aceste cu grecii etc.

Îndată ce va ieși Codicele tot, vă voi trimite *note* asupra traducțiunii mele, dar să nu cumva să le tipăriți cu ortografia voastră, care nu e română. Voi cere apoi de la ministeriu voia de a da la lumină o edițiune manuală a Codicelui.

Uite, n-am hirtie de scrisori și petecii cum putui. Dar tot vezi, doar capeți undeva din studiile mele⁵; vezi la Popasu, că la el tot sunt răspindite, vezi de-mi află.

¹ Vezi XC VII.

² Vezi LXXV, n. 4.

³ În *Foaie pentru minte* ..., XV, 1852, nr. 18—19, p. 69—74, se publicase *Organizațiunea județelor provizorie în Ardeal*, traducerea decretului și dispozițiilor Ministerului de Justiție privind funcționarea tribunalelor și preturilor în Transilvania. *Buletinul imperiului*, din care s-a făcut traducerea, era *Allgemeines Reich — Gesetz — und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich*, al cărui redactor pentru textul românesc era Maiorescu (vezi și LXXXIII, n. 7). G. B a r i ț, în biografia lui I. Maiorescu (*Transilvania*, X, 1877, nr. 14, p. 153), arată că „Toate legile și ordinațiunile ieșite pînă în februarie 1853 fuseră traduse numai de Maiorescu, iară de atunci înainte, pînă în 1856, în societate cu dn. Florian Aron, tot ca translator“.

⁴ Erata nu s-a publicat.

⁵ Maiorescu se referă la manuscrisul *Studii-lor sale asupra limbii române*, din care publicase în 1848 (vezi LX, n. 1). În 1850 tipărește partea a II-a (cf. I. M a i o r [e s c u], *Puține cuvinte pregătitoare la studiul limbii românești*, în *Foaie pentru minte* ..., XIII, 1850, nr. 8, p. 57—60, nr. 9, p. 65—68, nr. 10, p. 75—76, nr. 11, p. 81—85 și nr. 12, p. 89—92. Reprodus în A r u n e P u m n u l, *Lepturarii rumânesc cules den scriptori rumâni*, vol. IV, partea I, Viena, 1865, p. 328—361). Continuarea nu a mai apărut.

Frate Bariț!

Ieri mi-o aduse Teclu¹ scrisoarea ta din 3 iuliu, însă fără documente și înștiințări. Documentul poate că mi-l vor da, de-l vor afla! Dar noi avem acest document, el circulă prin manuscripte în Ardeal și Ungaria. Ascultă-mă! Îndată ce vei percepe scrisoarea mea, să-mi răspunzi în aceeași zi: a) dacă acel document e genuit?, b) cam de unde s-a străcurat afară din protocolul conferințelor episcopilor ungurești? Cauza e că ar fi cea mai bună ocaziune de a se tipări între alte documente ce în zilele aceste vor vedea lumina și numai teama că nu va fi genuit ver va fi adulterat reține pe scriitor de a nu-l publica. La toată întâmplarea, tu să-mi răspunzi cu cea dintii oară tot ce știi despre el. E de mare importanță a deschide ochii orbilor cu el.

Ce se atinge de celălalt cuprins al scrisoarei tale, dacă aș fi dispus și aș avea timp, v-aș face o satiră. Noi n-am cerut să ne copiezi scrisorile lui Aron, care a stricat și, cum zice B[ărnăț], a vîndut toată cauza academiei². Noi am dorit să știm opiniunea voastră, a voastră, a brașovenilor carii, pe când a trecut L[aurian] pe la voi, vă uniserăți cu toții la acest lucru. De mirare că la un lucru decis în adunarea din 15 mai și în cea din Sibii, în decembrie 1848, și cerut în 6 petițiuni, dintre care două subscrise de amîndoi episcopii, voi n-ați putut avere opiniunea voastră firmă și v-ați clătît după scrisorile lui Aron care, preocupat de societatea lui literare (care nu se va realiza niciodată pînă când nu vom avea 15—20 bărbați învățați și literați, adunați la o școală mare română și la care, ca una ce ar lega pe toată inteligența română din toată româ-nimea într-un corp literare, guvernul nu va da concesiune), a întors mințile celor din Sibii. La petițiunea din 29 decembrie 1850³, prin care se cerea facultate filozofică și juridică, ministrul, față fiind amîndoi episcopii, a dechiarat că statul n-are bani, dar dacă avem noi mizloace, avem voie de a ne întemeiare și universitate. Tot așa s-a dechiarat și la 16 ianuarie 1851⁴. Pe acest temei n-am făcut altceva, decît v-am arătat că acum era ocaziunea. Eu încă am fost la Helfert, că ministrul nu e acasă, și m-a incredințat că guvernul ne va da voie de a ne face academie, numai să cerem.

Și iar din capul lui Aron ne imputi lipsa de tapt. Dar nu e toată scrisoarea ta argument că noi n-avem credet la Sibii? Însă dacă n-avem noi credet, noi uniții, cugeți tu că l-am trecut cu vederea?

Fiindcă Mocioni plecase chiar atunci și-l așteptăm să se întoarne de la Pesta, acum nu va mai veni, pentru că i s-a luat postul ce avea, am întirziat ceva. Însă, cu cîteva zile în urma noastră, a scris Hurmuzache în numele tuturor bucovinenilor, pe temeiul plenipotenței cu care a venit chiar în cauza școalelor și în care se zice că se îmblă să împreune pe toți românii în obiectul acesta. I-a scris și în numele celorlalți neuniți de aici o scrisoare care ar fi putut îndupleca pe vercine. Se poate mai bun fapt decît acesta? După ce noi știm cum vorbește Sibiul de noi? De ce nu ți-a scris Aron de aceasta, că o știe?

Cît pentru calumnia lui popa Paisie ver Pachomie, vei căpăta mine ver poimîne — acum mă grăbesc — o dechiarățiune a mea pentru gazetă, subscrisă de mine ⁵. Asta e o minciună efutită (sic) ca să se dezbine inteligența română. Nici am auzit de la Șuluț măcar o vorbă, nici am văzut manuscrisul enciclicei, nici pe cea tipărită pînă acum în foaia voastră ⁶.

Aceste altă dată. Acum, îndată să-mi răspundeți despre document. Minte cine zice că I[ancu] și Bal[int] au căpătat nas lung. Numai lui Iancu i-a imputat pentru limba germană, încolo s-a înțeles bine cu guvernatoriul cum să schimbe marșruta în munți. Și astăzi am căpătat scrisoare de la Balint, dar mă tem că comisarii din munți vor acuza pe Iancu ⁷.

I. M.

¹ Negustor brașovean.

² Vezi XCVII.

³ Cf. *Die Romänen der österreichischen Monarchie*, Drittes Heft, Wien, 1851, p. 108—110.

⁴ *Ibid.*, p. 126—128.

⁵ Maiorescu fusese acuzat că participase la alcătuirea „circularei” adresate de Al. Sterca Șuluțiu către cler și popor, la suirea în Scaunul episcopal. Maiorescu dă o dezmințire, însă nu imediat. Prima, datată 3 august, nu o trimite spre publicare, și abia în 21 august 1852 o semnează pe cea de a II-a și o trimite lui Bariț. Cf. I. Maiorescu, *O dechierăciune personale*, în *Gazeta Transilvaniei*, XV, 1852, nr. 67, p. 260.

⁶ Cf. *Citeva pasaje din cuvîntarea care prealuminatul și preaosfințitul domn Alesandru Șterca Șuluț, episcopul G. C. al Făgărașului în toată Țara Ardealului și părțile împreunate, cavalerul crucei de a III-a clasă a strălucitului Ord. al Împăratului Francisc Iosif. Cu ocaziunea solemnei suirii sale în Scaunul episcopesc, au slobozit-o către tot clerul său și poporul român*, în *Foaie pentru minte...*, XV, 1852, nr. 22, p. 85—86.

⁷ E vorba de vizita împăratului Francisc Iosif în Transilvania, întinerarul căruia a fost schimbat la cererea lui Iancu și Balint, pentru a vizita și Munții Apuseni.

CI

Bariț!

Viena, 23 august 1852

Și cei de aici au stat de mult de mine ca să nu tac, însă eu, să-ți spun drept, nu-mi place a face cauză personale din vorbele ce se răspîndiră cu scop de a băga neîncredere și dezbinarea în toată inteligența română ¹. La 3 august făcusem o dechiarățiune, și o uitasem de tot. Alaltăieri făcui alta, aceasta pe care vi-o trimit să o publicați în *Gazetă*. Să nu schimbați nimic în ea, eu sunt subscris și răspund. Ceea ce dechiar aici este adevărul curat: că pînă acum n-am văzut pastoralea, nici episcopul nu mi-a spus nimica cît a fost aici. Minciuna aceasta e cu atît mai de mirare, că episcopul știe mai bine decît noi cine a avut manuscrisul originale în mînă și cine l-a copiat. Prin urmare, ei știu bine că eu n-am avut nici o parte.

Eu public dechiarățiunea, cu speranța că se va micșora credetul fîntinei minciunilor celor multe și mulți își vor deschide [ochii] ².

Tu mi-ai scris puțin, dar alții din Sibii și din alte părți mi-au scris mai multe despre vorbele acele.

Tu iai lucrurile prea ușor. Nu era vorba de fapte urite, cum zici în scrisoarea din 15 aug., ci de documinte, cum zici în cea din 31 iunie, pe care însă am luat-o de la Nicolici numai alaltăieri. Eu n-am cugetat a face cauză personale. Acele documente vor ieși la locul lor.

Nu te mira de laudele și complimentele lui... Hei, heil! De ce nu ești mai cu pătrundere!?

Și tu mai întrebi de vînzare în obiectul știut! Bunul Moroianu* a ieșit cam supărat de la mine cînd a plecat, pentru că eram supărat pe altele, și pe urmă mi-am tras calculul, că trebuia să-i spun multe pentru voi toți, căci multe sunt pe cari nu le știți. Ce ai scris despre invidia cu semnele e o minciună tot din cunoscuta fîntină a minciunilor, care s-a legat a face pe toți să joace după muzica lui și moare văzînd că oamenii n-au voia a juca după atari melodii sarbede. De aici și supărarea pe voi. Dar nu uita: Ehrlich dauert am längsten³.

Cum că cel ce nu voii a se prezenta ar fi lucrat din îndemnul lui Simion bătrînul, m-a imputerit să-ți scriu că e minciună, precum zic și eu că e.

Spune lui Iacob că el, pentru el, poate avea ortografia sa, dar nu o poate otrude numănuși, și mai ales ca redactor să nu o facă. Să lase pe oameni să vadă ortografia fiecărui; are el de îndreptat o mulțime de erori de gramatică cu corespunzîntele din Ungaria și Banat, că, Doamne, așa proastă limbă n-a mai figurat prin *Gazetă* de mult, cum se vede acum în corespunzîntele acele. Una iar să nu uite Iacob, că pînă scriem cu cirilice, unde sunt litere pentru toate sunetele, e absurd a pune ~~чшш~~ în loc de *ciune*; apoi nu e consecință, că pe *stricăcios*, *uricios* nu-l scrie *stricăcios* etc., cînd aceste au tot o regulă. În ortografia latină va fi apoi regulă generale ca și în formele *iune*, *ios* va suna totdeauna ca *ч*, iar literele cirilice, de cari voim a scăpa, nu merită reforme.

Nu uita în dicționarul ⁴ a reprezenta toată limba, toate cuvintele cele nouă. Italienii ne strigă tare după dicționare, și apoi nu vom afla cuvinte cum ies în *Buletinul legilor*, în *Istoria* lui Alexandru ⁵ etc.

Pe Pădure nu l-am văzut. Vă voi trimite Codicele penale. Dar am lăsat îngemănarea de litere care mai figura în Codice, îngemin numai prepuzețiunile și diminutivele.

* Noi suntem sănătoși. Oamenii sunt pe aici mulțumiți, numai scum-petea e mare.

Fiți cu luare-aminte în dechiarăciune, să nu se străcure erori.

Principele gub[ernator] a plecat la băi, va șede cam o lună.

Mocioni e depărtat din post wegen Mangelhaftigkeit in der Dienst-sprache und anderweitiger Gründe!⁶

¹ În „dechiarăciune” (vezi C, n. 6), Maiorescu afirmă că „deterința românilor celor înțelepți, în impregiurările de față, e de a se feri de tot ce o ar putea aducere în cel mai mic raport cu frecătorele regegiunari ce se par a arumpe iară”.

² Întregirea aparține lui Bariț.

* Moroianu, fratele văduvei lui Georgie Circa de la Cernat, lângă Brașov.

³ Cu cinstea ajungi mai departe.

⁴ Georg Baritz și Gabriel Munteanu, *Deutsch - romänisches Wörterbuch ... Dicționarul germano-român ...*, vol. I—II, Brașov, 1853—1854.

⁵ E vorba de *Istoria românilor din Dacia superioară* de Alexandru Papiu-Iliarian.

⁶ Din cauza cunoașterii insuficiente a limbii oficiale și din alte motive!

CII

Viena, 12 sept[em]vr[ie] 1852¹

Frate Bariț!

Ieri căpătăi scrisoarea ta de la 6/9. Eu nu pricep ce ar fi avînd răspunsul meu la scrisoarea Popescului cu dechierăciunea personale *să se tipărească fără nici o grige*. Vercit vă escusați, voi sinteți intimidăți de Bunăvaț*. Lăsați-l să-și verse balele, căci se vor seca. E adevărat că ne-a încusat pe toți. Spune popei că și el e încusat în origine prin Bunăvaț și — mediate — prin militari, dar să-și facă detorințele acurat, să rămînă cum a fost, credincios imperiului, și să nu se teamă. Bun e Dumnezeu. Mai curînd, mai tîrziu se vor cunoaște care sînt amicii tronului, bunăvațestii ver cei încusați.

Precum Bunăvaț se legasă guvernului batiani-koșutian — o știu din gura lui Batiani, o știe și Brăteanul, tot din gura omorîtului Batiani² — a lucra ca să se stingă cineva, așa s-a lăudat și mai încoace cu popularitatea cea mare, cu care va putea face toate la poporul său. Dar s-a înșelat în 2: a) că poporul român nu se sparie ca sîrbii de titulele și dechiarăciunile lui Bunăvaț, b) că acum 'au început a vedea oamenii că n-are atotputința de care se lăuda. *Hinc illae ire rancores* etc.³ Vede că cei nesemnați sînt mai bine văzuți decît cei semnați, și asta-l
288 doare. În cele/lalte nu e lucru cu neputință ca să-l cunoască și cei de sus ce om e și nu e cu neputință a-l vedea mutat într-alt loc. Cum zic, să-și împlinească fiecare detorințe[le] oficiului său cum se cade și să se poarte și în viața privată ca un credincios, și nu-i va putea strica Bunăvaț nemica. Omul furios rar poate strica.

Cele ce se făcură acolo cu scrisorile mele le știu și eu de atunci, dar voi credeți pe oameni prea proști, dacă sinteți în părere că acele lucruri nu era bine rumegate și că cine trimite o scrisoare în cite 4—5 copii nu știe prea bine că acele nu pot să nu se afle. Eu cunosc detorințele oficiului meu și ce e detoriu cezarului și ce lui D-zeu. Cugetul e curat, legile sînt drepte și la ele poate recure fiecare. Nu m-a întreat nimeni de nemica și n-are de ce mă întrea. Am zis-o și o zic că, de se cerea lucrul cum am zis, se ciștiga și nice acum nu e cu neputință. Se mai poate face ceva.

Vă spun una. Cei de-acolo, amăgiți de bunăvățani, informă pe cei mai de sus de multe ori altfel de cum e lucrul, și fiindcă au apucat de au informat odată așa, cînd se manifestă ce nu curensunde informăciunilor acestora, se opun, nu pentru că lucrul e rău au nelegale, au și neplăcut la locurile înalte, ci pentru că nu seamănă cu informăciunile ce au apucat a da.

Nu înțelegeți? Eu ți-am fost spus odată 3 puncturi din instruăciunile lui Wohlgermuth: (a) desființarea Comitetului, b) desarmarea românilor, c) reducerea Ardea[lu]lui la starea provinciilor austriace vechi)⁴, mai era și altul, în carele / zicea că în toate să procedă cercînd (*Ver-suchsweise*), și de rezultatul fiecărei cercături să rapoarte.

Judecă acum aceste cu cele de sus și vei vedea cum se poate întîmpla ca acolo oamenii informați rău și informători răi de multe ori să se opună lucrurilor cari aici nu sînt condamnate. Desecur însă, Bunăvaț s-a obligat la lucruri ce nu le va putea face. Preoți și civili să-și împlinească detorințele și să fie credincios (sic) cesarelui și Imperiului și nice un Bunăvaț nu le va strica. Cu minciuni nu merge omul departe.

Erdeli e demascat, frate-său din *celelalte castre* se va demasca și el mai curînd, mai tîrziu. Dar, ce-ți scriu eu ție nu face publicitate, afară de 2—3 cu care te înțelegi.

Tarifa s-a tipărit de 16 zile, ieri s-a făcut întrebare de la Ministeriul de Comerț. Tu să o cetești și să o cureți, comunicîndu-mi erorii.

Noi sîntem sănătoși. Pădure a plecat fără a ști cînd pleacă. Lui Popasu nu-i mai răspund, decît să-i citești asta. Din scrisoarea ta despre Bunăvaț am trimis copie lui Trebon, tot astăzi. Cipariu va fi acum la Veneția⁵. A plecat prin Triest,

I. M. / 289

¹ Sus, însemnarea lui Bariț: „Nu e de tipărit acuma (1878), poate mai tîrziu“.

* Sub acest nume satiric se înțelegea pe atunci episcopul Andrei Șaguna, din cauză că în anii de întîi după venirea sa în Transilvania vorbea rău românește, cu accente sîrbești. Nota red. *Transilvaniei*.

² Pentru că participase la revoluție cu rol principal, Ludovic Battyány a fost împușcat la 6 octombrie 1849 la Pesta.

³ De aici acele uri și dușmăni etc.

⁴ Vezi LXVII, n. 4.

⁵ Timotei Cipariu călătorește în cursul anului 1852 în Italia, de unde trimite lui Iacob Mureșanu mai multe scrisori. Prima scrisoare e datată Veneția, 11 septembrie 1852. Scrisorile au fost publicate în *Gazeta Transilvaniei*, XV, 1852, nr. 75, p. 289, nr. 76, p. 293—294, nr. 85, p. 329—330, nr. 86, p. 333—334, nr. 87, p. 337 și nr. 88, p. 341. Cf. și Ion Chindriș, *Un memorial de călătorie al lui Timotei Cipariu*, în *Steaua*, 1970, nr. 5, p. 114—122.

CIII

Viena, 14 novembre 1852 *

Frate Bariț!

Eu puteam trimite alăturatele în ziua în care am sosit aici, ci fiindcă nu-mi spuneași și de plan, mi se păru că în scrisoarea. % nu va fi și planul. De aceea o deschiseși și văzui că planul nu e. El și-a făcut deviz, și planul și l-a reținut! Se teme, pe semne, că nu vei încheia negoțul cu el. În speranța însă că scrisoarea ce o băgași cătră el într-a mea, și pe care eu am trimis-o, va întoarce la I. Miller și planul, am tot așteptat pînă aseară, însă văd că nu vine. Ca să nu întîrziu de astăzi, mă văd nevoit a-ți trimite la *Zürich* numai scrisoarea cu *devizul*. Poate să-ți fie

de ceva folos. Eu însă planul, să fi fost în locu- l-lu-l dam din mină, ci lăsam față cu mine să-și facă însemnările cele de lipsă după situa- țiune.

Astăzi veniră copiii lui Orgidan și-mi arătară o scrisoare de la tatăl- său din Săbiniu, în carele zice să vină la mine și să-mi spună ce-ți scriu, că guvernul le-a dat *voie*, pe numele Orgidan et Iuga, și că decretul era și făcut și aștepta în tot minutul subscriptura guvernatorului, ca să plece acasă.

După plecarea ta¹ mă apucară frigurile și mă copseră două nopți și 3 zile neconținut. Am scăpat și sunt tot beșicat deznervat rău.

[Î]mi pare foarte rău că nu veni planul, dar mă tem că și scrisoarea aceasta o vei căpăta târziu, căci la Elveția vine posta greu.

Cipariu pleacă astăzi.

Fii sănătos.

Orgidan mai scrie să cumperi machinele în Belgii, care vei ști tu mai bine acum unde.

I. Maiorescu

* Această scrisoare, primită în Zürich, venise, însoțită de altele, de la comer- cianții din Brașov, care rugaseră și pe Maiorescu ca să ceară în numele lor consiliu bun de la renumitele case din Viena, I. M. Miller et Comp. și Alexander Schoeller, pentru înființarea unei fabrici de hirtie și alteia de stearină în Brașov, iar a treia de pănură (postav) la *Rășinari*. Pe atunci adecă era bani foarte mulți de hirtie, dară devalvați tare, prin urmare lumea, temându-se de falimentul statului, ca cel din 1811, cerca să-și asigure averea în realități și întreprinderi industriale, la care însă nu pricepea nimic, precum le-a și spus Schoeller. Nota red.

¹ În octombrie 1852, timp de 67 de zile, Bariț călătorește prin Ungaria, Austria, Boemia, Germania, Belgia, Elveția și Franța pentru procurarea mașinilor necesare fabricii de hirtie de la Zărnești. Impresiile din călătorie alcătuiesc *Suvenir din călătoria mea* și sînt publicate în *Gazeta Transilvaniei*, 1852, nr. 85—88 și 99—102, iar conti- nuarea în *Foaie pentru minte...*, XVI, 1852, nr. 5 și 7. Reproduse de O l i m p i u B o i t o ș, *Întieele călătorii în Apus ale lui George Barițiu*, Sighișoara, 1947, p. 47—82. Amănunte în plus despre călătoriile lui Bariț în Apus la G. E. M a r i c a, *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, VI, 1963, p. 123—147 și V a s i l e N e t e a, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București 1966, p. 242—247.

CIV

[Viena, ianuarie 1853]¹

Tinărul Dimitrie Sturza și Cimpeanu și chiar cocoana Catinca Sturza * nu-mi dau pace, ca să stau de voi să tipăriți înștiințarea despre întrebările de limbă întreagă². În adevăr, noi nu pricepem de ce nu o tipăriți, să se înceapă odată lucrul. Cine poate opri pe literații români să nu se adune privatim, spre a-și da părerea despre manuscripte lite- rarie. Cînd va fi să se adune, atunci vom cere și voia de la guvern, iar numai publicarea că un naționalist propune nescareva întrebări despre limbă și literă (sic) și provoacă pe unii literați să-și deie părerea asupra

elaboratelor, nu văz de ce să nu se poată! Iar din introducere, ceea ce ar fi prea cu foc se poate lăsa afară, precum și numele unor membri. Dar, la toată întimplarea, publicați întrebările și ființa lucrului, precum și voința fundatorului de a censura de către cutării, adăugînd: „Carii sunt provocați a face la autoritățile locali pașii conveniți, spre a se putea aduna și censura elaboratele“. La toată întimplarea, răspundeți-mi curînd, ca să răspund și eu la Sturza,

I. M.

Mă întrebi de analogia limbei. Se înțelege că a trecut timpul de a cocătare (sic) cu formele limbei. Eu nu putui introduce îndată în buletin toată consecința analogiei, pentru că l-am găsit fără ortografie, însă am purces gradualminte și în codice am ținut analogia mai fără esecțiune. Mi se pare că numai în două locuri mi-a scăpat răspunsa- bile, încolo e tot *vere* și *ver*, căci se află în cărțile vechi *aver* = habilis, apoi *ager* = agilis etc. Eu am *zis* și *facere* în loc de ușor = facili etc. Papiu încă ne-a ascultat³, pe mine și pe Bărnuț, și a adoptat formele analogice ale limbei noastre.

Principiul meu a fost că codicele e o carte care va rămînea, prin urmare aici se cere o limbă curată. Tu, cu vocabulariul⁴, să te ții tot de acest principiu. Fi[i] secur că analogia limbei va triumfa. D[omnu]l Orgidan mi-a scris că a trimis din vocabulariul tău la copii, ca să mi-l arate. Ei nu mi-au adus nimic, decît numai ieri am aflat la Papiu 2 coale, după ce au tot îmblat de la unii la alții trei săptămîne. Dar tu de ce nu faci înștiințare de vocabulariul tău? Ce te sfiești? Stamate lucră din pură speculațiune⁵. Publică înștiințarea despre al tău. Fără indo- ială, va fi mai bun decît toate. Ieși pe față cu el.

a) La *abfahren* — *abgehen* de ce ai uitat *munecare*? Că în *Gazeta* văd că ziceți.

b) La *Aalteich* nu $\chi\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\tau\epsilon\varsigma$ ci $\nu\epsilon\kappa\sigma\acute{\iota}\pi\tau\acute{\alpha}$; *Aasgeier* nu $\sigma\alpha\epsilon\varsigma$ ci $\sigma\alpha\upsilon\varsigma$, căci $\sigma\alpha\epsilon\varsigma$ — $\sigma\alpha\epsilon\epsilon$ sunt coșurile de albine; *abästen*, și mai ales *ausästen* în selbanistică înseamnă *curățitul arborilor de rămurele, crăci* etc.; *abfor- men*: eu în *Legea de tipariu* i-am *zis a iconire* = ung. *iconitură, modelă- tură* (italianul *caniazione* = $\gamma\kappa\omicron\nu\acute{\iota}\chi\upsilon\varsigma\eta\epsilon$); *Abholz* să fi *zis și surcele*; *ab- maischen* — eu la *Maisch* i-am *zis muiătură* etc.; *abrupfen* debuia și *ciupe- lesc*; *Absatz*, și *desfacere*; formele în $\alpha\upsilon\varsigma$ mai schimbă-le cu *ariu*; *Augu- cken*, de ce *glîdesc*? Acesta e $\chi\lambda\epsilon\delta\acute{\iota}\tau\acute{\iota}$ slavice, de unde vine $\sigma\chi\lambda\epsilon\pi\delta\alpha$ = $\sigma\tau\alpha- \mu\delta\alpha$. Nu era de lipsă.

Anhängen den Degen — de ce *spadă* și nu *spată*? Mai bine ar fi *ancora* decît *anchira*.

Însă eu aruncaî ochii numai acum peste el. Și-mi place, mergi ina- inte și ține analogia. Lasă și pe *ct* = *kt* afară, în toată limba română nu se află un *ct*. Cugetă că scrii o carte ce are să rămînă și în care e cea mai bună ocaziune de introduce cuvinte bune.

Mă! Eu am fost cel dintii care am fost parat cu tarifa. S-a tipărit acum în toate limbile, numai într-a noastră nu. Gremiul vostru să facă o hirtie la Ministeriul de Comerț, în care să arătați pe scurt importanța limbei române în comerțul cu principatele și pînă la Marea Albă și că

comericiul acesta îl poartă atâtea case comerciale din Braşov. Arătaţi că după italiana, spre mare, e limba română — spre Oriente — cea mai importantă, cu ea neguţatoriţi pînă la Marea Albă, şi se cere şi în principate, şi să grăbească cu tipărirea ei. Faceţi, frate, pentru onoarea limbei noastre, căci aceştii de aici nu pricep. Ea tot se va tipări, însă tîrziu. Dar faceţi cît de curînd. E lucru bun să le tot bîgăm în cap importanţa limbei noastre.

Spuneţi că aţi cercetat la redacţiune şi aţi aflat că tarifa în limba română a fost tradusă printre cele dintii.

Fiiţi tari în cererea academiei.

Pentru partea judecătorească şi mestecată

Regierung — guvern, *Statthaltere* — guvernămînt, *Statthalter* — guvernatoriu, *Landesregierung* (de es. în Cracovia) — guvern provinciale, *Kreisamt*, *Kreis* — prefectură (la *Kreisamt* citeodată şi oficiu de prefectură, iar prefectură înseamnă şi oficiul şi ţinutul sau districtul prefecturei), *Kreispräsident*, *Kreisvorsteher* — prefect, *Comitat* — comitat, *Comitatsvorstand* — prefect de comitat, *Bezirksamt* — pretură, *Bezirksvorsteher*, *Bezirksvortand* — pretor. Iar unde pretura nu e amestecată, ci este lîngă ea oficiu speciale pentru trebi politice şi pentru cele judeciari, se zice, cea d-întîi pretură politică, ceialaltă pretură judeciară, prin urmare: *Bezirksgericht* (separat de pretură peste tot, adică de *Bezirksamt*) — judeţ de pretură ori şi pretură judeciare, *Bezirk* (simplu) — cerc şi se înţelege totdeauna cercul preturei, pentru că ale prefecturei se numesc ţinut sau district. (Din terminologie).

Pentru partea judecătorească

Oberster Gerichtsof — înalta curte apelativă sau şi suprema curte apelativă, sau şi numai — simplu — înalta curte, suprema curte. *Obergericht*, *Oberlandesgericht*, *Banaltafel* — numai simplu: curte apelativă, *Gerichtshof erster Instanz* — curte judecătorească de forul prim. Dar se zice mai totdeauna, numai simplu, *tribunal*. Acesta e numele propriu pentru toate judecătoriile de forul întii, prin urmare: *Landesgericht*, *Kreisgericht*, *Comitatsgericht* sunt toate tribunale. Cu toate aceste, cînd e neapărat de lipsă a distinge pe *Landesgericht* de *Kreisgericht* şi *Comitatsgericht*, adică cînd vine în lege, de exemplu: *Die Gerichtshöfe erster Instanz teilen sich in*⁶ *Landesgerichte und Kreis-* (ori în Ungaria Comitats-) *Gerichte*, atunci *Landesgericht* se zice „tribunal urban“, iar *Kreisgericht* şi *Comitatsgericht* „tribunal ţinutale“. Asemenea, cînd în lege e vorba de atributele propriie ale lui *Landesgericht*, iar se zice *tribunal urban*. *Landesgericht* se distinge de celelalte tribunale, adică de celelalte judecătoreii de forul prim numai prin aceea că numai lui compete potestatea de a investiga crimele coprinse în §§ 58—65 ai Codicelui penale, adică crima de perdueliune (înalţă trădare), de lesă maiestate, de vătămarea membrilor Casei împărăteşti, de turburarea pazei publice şi de spionărie. Legea dă guvernatorilor influinţă la investigarea acestor crime, de unde urma că tribunalul competente a investiga aceste crime să aibă scaunul său la scaunul guvernămîntului, adică în capitala

provinciei, şi în Ungaria, în capitala despărţămîntului guberniale (*Statthaltereiateilung*). Aşa s-a şi făcut de regulă. Drept aceea, de la capitală sau urbe s-a numit *tribunal urban*, care nume vine numai în cele două cazuri indicate aici mai sus.

La aceste cred a fi de lipsă a mai însemna următoarele:

Sprengel (*Gerichtssprengel* u.s.w.) — cercundariu şcl., *Allerhöchste Entschliessung* — rescript sau rezoluţiune împărătească. *Majestät* — maiestate, mai mult: *Măria-sa*, carele e numele cel vechi românesc pentru suveranul ţarei, şi românii n-au lipsă de a profana numele vechi maimuţind pe *nagyság* unguresc. *Landesfürst* — domnul ţarei, principele ţarei, *Landesstelle* — dicăsteriul ţarei, dicăsteriul politic al ţarei, *Finanzlandsstelle* — dicăsteriul finanţiare al ţarei, *Centralstelle* — dicăsteriul centrale, *Hofstelle* — dicăsteriul de curte, dicăsteriul aulic (în Ungaria, Banat şcl., românii, în loc de curte, zic şi curia, aula, aulia), *Rath* (*Gerichtsrath*) — de regulă numai judecătoreiu în toate forurile, pentru că aceasta e vechea însemnare a acestui cuvînt, comparat mai virtos cu acelaş[i] nume slavlic. Aceasta se înţelege numai la partea judecătorească. Aici nu se dau numai consilii, ci se judecă şi se decide. *Instanz* — for, *Gerichtsstand* — for, *Entscheidung* — deciziune, *Erkenntniss* şi *Urtheil* — sentinţă şi judecată, *Grundbuch* — carte funduarie, carte catastrale şcl.

Această terminologie nu e a Comisiunii, ci a subscrisului,

I. Maiorescu.

¹ Poartă titlul: *Fragmente dintr-o scrisoare de la 1853, ianuaru*.

* Mama d-lui Dim. Sturza.

² Într-o înştiinţare literară iscălită A. (Foaie pentru minte... XIV, 1851, nr. 1, p. 5—6) se fac consideraţii despre importanţa limbii naţionale, propunîndu-se instituirea unui concurs, a cărui tematică se anunţă, menţionîndu-se că lucrarea premiata va fi tipărită cu spelele autorului. Autorul „înştiinţării“ este Dimitrie A. Sturza. Cf. A. B. A. n. c. i. u., *Primele cărămizi la temelie Academiei Române*, în *Țara Birsei*, VIII, 1936, nr. 3, p. 203—211. Maiorescu se referă, cu siguranţă, la textul integral al înştiinţării, nepublicat.

³ Al. Papiu-Ilarian în *Istoria Românilor din Dacia superioară*.

⁴ E vorba de primul volum al dicţionarului *Deutsch-romanisches Wörterbuch...*, compus de Bariţ în colaborare cu Gavril Munteanu, care va apărea la Braşov în 1853.

⁵ Cf. Teodor Stamatii, *Vocabulariu de limba germană şi română*, Iaşi, 1852.

⁶ *Teilen sich in* = se împart în.

CV

Viena, 17 sept. 1854

Frate!

Tu nu-mi scrii de mult. Nu cumva pentru Henop eşti supărat şi pe mine? Numai o dată l-am văzut, înainte de 10 zile, trecînd pe lîngă ministeriul nostru. Deşi eram mai mulţi, m-am pus în cale-i, şi el s-a întors, ca cînd nu m-ar cunoaşte. De l-aş mai încontra o dată, că-l apuc de surtuc.

Tu te mirai odată că eu n-am încredere în colega meu! Eu am trăit bine cu toți oamenii pe unde am fost, pentru că nu mi-am făcut iluziuni mari de caracterul omenesc, n-am pretins că e de lipsă să te afli între îngeri aici pe pământ, ba nice nu mi-am răzbunat cu rău niceodată, ci încă, din contra, am făcut bine pentru rău dacă am putut, și dacă mă doare ceva, e că nu mi s-a dat ocaziuni să fac binele mai mult celor ce fură totdeauna buni și cătră mine și cătră alții, decît celor ce mi-au făcut rău or au cerat să-mi facă. Eu am purces totdeauna din idee[a] că omul din natură e bun și că numai influințele rele îl fac rău. Deci, m-am studit uneori ca să smulg pe cei rătăciți de supt influințele rele și să-i cîștig pentru bine, crezînd că bunătatea e cel mai bun mijloc de [a] învinge pe rău.

Între mine și Aron știi tu că a fost cauză de dezbinare cînd eu scrisoarea cea în contra galomaniei și a profesorilor neînvățați, cînd nu numai [că] se amestecă între cei neînvățați, ci le făcu și suplica în contra mea și o subscrie el întii¹. Dar eu mi-am răzbunat cu aceea că, fără a ști el, i-am mijlocit la mitropolitul * postul de secretariu la Comisiunea pentru înscrierea actelor și documintelor monastirești. El o
310 află pe urmă din întîmplare / la mitropolitul, aruncînd ochii pe scrisoarea mea, și ce laude de virtute antică îmi făcu atunci! Trec peste supărările ce mi-a mai făcut în țară și viu la denumirea lui.

Doi ani și jumătate m-am forțit singur în acest post, numai ca să răstorn picioarele ce i se rădicară din partea poliției din Săbiniu și să-l smulg de supt influința celui rău de acolo. Pe cît lucrăm eu în favoarea lui, el îmi tradă lui Bunăvaț copiele de adresele pentru academie pe cari le-am trimis ca să știe lucra, și cu acel adaos ca să nu le deie or să le arate lui Bunăvați. Cum că el le-a trădat o știu de acolo, pentru că sînt cele ce le-a copiat Maior² pentru el, cari apoi s-au trimis aici ca corpus delicti. Cu toate aceste, n-am încetat din stăruire pentru el și denique [= în sfîrșit] s-a denumit. Însă din ce în ce m-am convins tot mai mult că el s-a stricat de tot, pentru că toată curespundința lui de un an și 1/2 nu e despre altceva cu Fantazi [= Pantazi] și Vasici decît despre uniții infernali și de mahiaveliști, cum ne numi și mai de curînd Bunăvaț într-o scrisoare cătră Constantin Hurmuzache. Poți acum înțelege de unde vine neîncrederea.

Dar ce-ți voi spune acum tot n-ai fi crezut, măcar că tu crezi în pesimismul omenesc. Ascultă și-ți fă cruce! Joi, în 7 septembrie, mă chiamă antistele oficiului nostru, cavalerul Hie și-mi spune cam supărat: „Sie sind wieder angegeben, und zwar förmlich und schriftlich,
310 aber anonym, dass sie sich an der / Redaction des „Wanderer“ beteiligen und ungemiein scharfe Artikel gegen Russland schreiben, und dass sie sich auch in den Kafeehäusern auf eine sehr auffallende Weise gegen ders. Maist. äussern“³. Mai mult nu mi-a spus. Eu însă prevenisem pe antistelele meu, spuindu-i că redactorii îmi dau mai multe scrisori românești din principate ca să le traduc⁴. De ace[e]a nu m-am turburat, pentru că știam că nice dracul nu poate demonstra în contra mea mai mult. Iar cealaltă acuză, de cafenele, e minciună pură, pentru [că] cafe-

neaua în care mă duc eu e cea mai simplă, în care nice eu nu cunosc pe nimene, nice pe mine nu mă cunoaște nimene decît din vedere, nice vorbesc cu nimene. Iar scrisori din principate i-am dat antistelui meu îndată vr-o 10, zicînd că-i mai pot da. Însă n-a fost de lipsă nice o justificare și mi le-a și întors a doua zi înapoi, după ce le-a arătat ministrului. Însă înainte de aceasta, adevăc tot joi, în 7 septembrie, vorbind cu d. Hie despre denuncia aceasta, scoate el din pulpitul său acest înscris și se uită în el așa ca să nu-l văd eu, or mai bine a voit să arunc și eu ochii în el, pentru că apucase să zică: „Mir kommt diese Schrift bekannt vor, kann mich aber nicht erinnern“⁵. Cum aruncaii ochii în acea hirtie, rămăsei încremenit, apucaii pe Hie de mîna și-i spuseli: „Das ist die Handschrift eines Freundes und Amtsgefährten“⁶. Atunci se plesni și antistelele meu cu mîinile de cap și scăpă aceste vorbe: „Na, warte Schuff!“⁷ Se chiamă îndată, însă în absența mea, comitele Fuchs din cancelarie și constatară identitatea scrisoarei. Pe urmă ne uitarăm la scriptura de pe adresă. Gîci a cui e? A lui Pantazi or Fantazi, care trecusă cu cîteva zile mai înainte de la băi prin Viena. Denunciarea aceasta e adresată cătră ministrul și pusă pe poște la *Ipolyság* (de la Pesta în sus, lingă Vaț)! Tot atunci dedei lui Hie memorialul ce am dat comitelui Buol⁸ despre starea de față a principatelor. Seara-l cetiră / amîndoi cu ministrul. A doua zi mi-l întoarse împreună cu scriso-
311 rile numite mai sus și cu aceste vorbe: „Sie haben mit dieser Sache nichts mehr zu thun; es hat Ihnen nicht nur nichts geschadet, sondern Sie haben vielleicht in den Augen des Ministers viel gewonnen; Ihr Amtgefährte aber hat seine Zukunft in Oesterreich für immer verscherzt. Gegen ihn wird jetzt ein disziplinär Verfahren wegen Verläumdung angeleitet“⁹. Iar lui Aron, după ce-l chiamară seara, îi zise Hie aceste: „Sie sind von heute an in meinen Augen ein Schurke und auch in den Augen des Ministers; die anonymen Denunciationen sind zwar gesetzlich erlaubt, aber Ihre Denunciation ist eine Schurkerei“¹⁰.

Cu toate aceste, lucrul n-a ieșit nice pentru Aron așa rău pentru că și-a dat demisiunea, care s-a și acceptat ieri, și nu vor mai proceda în contra lui. El o să se întoarcă la Sibii lingă acela a cărui unealtă a fost. Însă lucrul trece acum în mîinile altora, pentru că acestia au intrat în prepus că supt acela ... [Șaguna] se urzi un fel de complot în contra uniților, ca să-i aducă în prepus, și că poate s-a format tot supt acela ... [Șaguna] o partidă [...] în Ardeal. Altă cercetare secretă, prin Kempen, poate să scoată lucruri, și mai că tot lucrul se sparge în capul lui Bunăvaț.

Ce ți-am scris eu aici, cu toată sinceritatea nu vei arăta la suflet de om, decît vei chiama la tine pe *Iacob* și pe *Popasu*, prota, și-i vei *jura întii să tacă*, apoi le vei citi scrisoarea, mai repetîndu-le să țină cel mai mare secret despre toate aceste, ca din mărturisirea păcatelor la preot. Rugați-vă lui Dumnezeu să se descopere hoții și mișei și să cază toți în groapa ce o sapă altora, cum căzu Aron, care însă fu numai unealtă, însă proastă. Auzi tu, să scrie el cu mîna proprie la un ministeriu unde lucră! Ce măgărie!

Păziți-vă de vărul său¹¹, că sint toți într-o oală. Tu ai fost cel dintii sacrifi[fi]ciu al complotului bunăvătian. O știu eu bine. D-zeu e bun... /

¹ Referire la reacția stîrnită de articolul lui Maiorescu din *Foaie literară*, nr. 16 (vezi II, n. 1). „Suplica“ adresată Eforiei e semnată de 15 profesori, în frunte cu S. Marcovici; printre semnatari nu se află și Aron. Florian. Alte amănunte și facsimilul petiției la V. A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800—1864*, vol. II, București, 1892, p. 65—81.

* „Din București“. Notă a lui Bariț.

² Ioan Maior, mărunț funcționar în aparatul birocratic vienez.

³ Iarăși ați fost denunțat, formal și în scris, dar anonim, că colaborați la *Wanderer*, că scrieți articole foarte aspre [...] și că și în cafenele vă exprimați într-un mod foarte bătător la ochi împotriva aceleiași înalte Puteri.

⁴ Maiorescu publică însă și numeroase articole proprii, nesemnate, în *Ost-deutsche — Post și Wanderer*; chiar Bariț laudă unele articole de aici, nebănuind că autorul lor e chiar prietenul său. Parțial, articolele lui Maiorescu au fost publicate de I. F. Neigebauer în *Die Donau Fürstenthümer*, dritte Abtheilung, Breslau, 1859 (N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 309, menționează și ei câteva).

⁵ Acest scris mi se pare cunoscut, dar nu-mi pot aduce aminte (al cui este).

⁶ Acesta este scrisul unui prieten și coleg.

⁷ Ei, așteaptă, mișelule!

⁸ Este vorba de memoriul din 20 august 1854 înaintat ministrului de Externe, contele Buol de Schauenstein (ms. 997, p. 290 — 295), publicat în traducere de N. Bănescu și V. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 405—406 și 313—329.

⁹ Nu mai ai nimic de a face cu această chestiune; nu numai că ea nu ți-a adus nici un prejudiciu, dar poate ai câștigat mult în ochii ministrului, însă colegul dumitale și-a ratat pentru totdeauna viitorul în Austria. Împotriva lui se va lua o măsură disciplinară, pentru calomnie.

¹⁰ De azi înainte ești un mișel în ochii mei, și în ochii ministrului de asemenea; denunțurile anonime sint — ce-i drept — tolerate de lege, însă denunțul dumitale este o mișelie.

¹¹ Gavril Munteanu.

CVI

Viena, 10 optombre 1854

Frate Bariț!

Oare nu te înșeli tu cînd crezi că M[unteanu] e mai sincer decît cumnatul?¹ Pe mine nu mă orbește raportul cumnăției, dar știu că acel cumnat are numai o convingere, numai una, și aceasta e: că lumea nu se va emancipa politice niceodată pînă nu se va emancipa sufletește, adică de cel de astăzi institut bisericesc și popesc, cum e la cele două biserice ce se laudă pe sine, în Credeu, de catolice. Cătră aceasta, adoră principiul de naționalitate. Tot ce trece peste aceste nu mai e convingere la el. Sint suflate afară precum au intrat, adică nerumegate, pentru că nu le putea rumega, fiindcă n-au prins loc în el. În el a fost un început minunat, o știm noi cei ce am conversat cu el în anii 1835 și 1836 aici, eu, Constantin Hurmuzache și alții. De-atunci n-a mai făcut un progres. Statul lui e o contradicție perpetuă cu bunul

început ce făcuse în epoca aceea. El n-a mai mers înainte ca să afle mijlocul de a-și crea bine contradicția aceasta, sistema de a lucra. Însă cine știe ce e bun în el face treabă cu el.

Dar la voi, acolo, nu e sinceritate între oameni, nu aleargă oamenii să se esplice îndată despre cele ce se latră în dreapta și în stînga, ci se comentează pe de lături, *ab una parte*, și asta nu e bună.

Celalalt e încăi sincer, că cel puțin înjură pe față unirea! Și copilul or pruncul, care cere necentenit zahar, e sincer cînd cere, e sincer și cînd plînge, zbiară, se răscacără, dacă nu-i dai. Aceste nu sint virtuți. Înaintea mea nu / [e] sincer nice unitul care înjură neunirea, nice neunitul care înjură unirea. Și unul și altul sint au ipocriți, au rătăciți, care nu știu ce fac. Alta e vorba cînd m-ar întreba cineva: oare în *unire* e principiul, or în neunire? Adecă: apropierea unui popor roman de popoară romane e principiu? Or e principiu îndepărtarea unui popor roman de celelalte popoară romane? Aice nu e vorba ce dogme are unul și ce dogme are altul. Principiul va sta și atunci cînd românii vor fi toți ortodocși, și celelalte popoară romane toate muhamedane. Închine-se unii la Moscva or la Bizanț, alții la Capitol or la Vatican, unii la Meca, alții la Caba, la muntele Garisim or la Ierusalim. Toate aceste sint lucruri omenești, și cine se cațără de ele, moară cu ele în brațe. Eu știu numai una, și aceasta e românească, principiu românesc: *Singele nu se face apă!* Singele e de la Dumnezeu, de la natură, celelalte sint de la oameni. Cine ia de pretest *unire* și *neunire ca confesiuni religioase* sint toți sau ipocriți, draci impelițați, sau fanatici rătăciți. Naționalist nu e nici unul, român nu e nici unul. Moară de gît unii cu pescarul serbul serbilor, alții cu Papa-Țarul, alții cu Patriarhul ecumenic, alții cu Dalai-Lama, alții cu Marele Mufti ș.c.l.; eu mor în conștiința *singelui român*.

Munteanu e o natură închisă, în luptă necentenită cu sine însuși. Nerădicat la o tărie proprie, s-a tot acățat cînd de unul, cînd de altul, ca să ajungă ceva. S-a acățat întii de vărul său*, care, / nesimțitor, cum a fost totdeauna, s-a îngrijit numai de sine, fie și cu pierirea altora, și prea puțin i-a păsat de Munteanu. Acesta, pe urmă, s-a aruncat în brațele călugărilor, ca să se poată ținea între călugări, s-a aruncat în brațele unei babe bătrîne. Babele bătrîne pot multul la călugări și călugării la ele. În Ardeal, după câteva vorbe lingușitoare, s-a aruncat în brațele lui Bunăvaț, știu eu bine cum, pe urmă auzind că Știrbei² e la Baden, iar s-a întors la vărul său. Și Știrbei nu știe ce a făcut Aron aici? Și avut-a Aron nas să mai meargă la Știrbei în zilele din urmă? *Eu am rugat pe Vodă³ ca să-i dea vrun post în țară, ca să-l smulgă din Săbinu, unde poate să strice mult, și mi-a spus că pînă peste cinci-șese luni nu-i poate da, iar atunci îi va da ceva, poate post administrativ.* Am spus aceste nevestei lui și abia atunci a cutezat a merge la Vodă, luni, în 25 septembrie, seara. Însă Vodă nu i-a spus nimic, și de întimplarea care o știa de la Kraus⁴ nu i-a atins nimic. Se înțelege că nu i-a dat *mina să mai vorbească și de alții*. Mai înainte se ducea des pe la Baden, la Vodă.

Eu am văzut pe Știrbei numai o dată, cînd a venit aici din țară, în noiembrie anul trecut. M-am dus de l-am vizitat. De atunci nu m-am mai dus la el pînă acum, cînd a venit din Baden ca / să meargă în țară.

Atunci mi-a zis Iancu Bibescu și nevestă-sa că Vodă voiește să vorbească cu mine, însă și eu voiesc să mă duc la el și fără de aceasta. Așadar, am fost în 22 septembrie de două ori, înainte și după prînz, apoi sîmbătă, în 23 sept., după ce a venit de la prînz de la Curte; am șezut amîndoi de la 6 1/2 pînă la 3/4 pe 10, pe urmă în 26. În 28, în ziua plecării, m-am dus prea tîrziu. Ceea ce am lucrat cu el, vezi din alăturata,

Nițu.

11 optombre. Ieri a venit Eudoxie Hurmuzachi, adecă cel ce șede în Viena. S-a întîlnit astăzi cu Dobran, care în zilele din urmă, adecă înainte de plecarea lui Aron, împlase tot cu el. Știi ce cuvînt da Aron lui Dobran pentru purtarea sa? Spunea că eu am făcut lui Buol⁵ un memorial în care dau guvernului consiliul de a introduce în principate *unirea religioasă cu Roma și limba germană!!* De nu se va astîmpăra și voi mai auzi de aceste, voi cere dezlegare de la ministru și o să-l dau³¹³ în public, ca să-l cunoască toată lumea. Auzi, auzi, *mișelul!* /

¹ Gavril Munteanu.

* Nota lui Bariț: Florian Aron.

² Barbu Știrbei, Domnul Țării Românești.

³ Despre relațiile lui Maiorescu cu Barbu Dimitrie Știrbei cf. N. Iorga, *Correspondența lui Știrbei Vodă*, vol. I, București, 1904 și N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 333—337.

⁴ Karl Freiherr von Krauss, ministru al Justiției.

⁵ Karl Ferdinand Buol, ministru de externe austriac.

CVII

Viena, 9 decembre 1854

Frate Bariț!

Voi poate așteptați răspuns de la mine, ce am făcut cu hirtiele pentru mahine? Iar eu aștept răspuns de la voi, după scrisoarea lui Gilain¹. Așa am aflat pe acest om și era mai bine să nu fi întrebat la Miler², că nu mă incurcam căutîndu-l. I-am aflat drumul de la ospătăria „Zum goldenen Lamm“. Cele ce v-a răspuns el sînt așa și, deși voi da hirtiele, lucrul tot va vini jos spre cercetare și tot nu se va face nimic pînă nu vor trece mahinele prin vamă. Iar atunci fiți securi că și el și eu vom stărui și nice o intrigă nu va putea greși în contra întreprinzătorilor fabricii. De ace[e]a eu, după înțelegerea cu Gilain, nu le-am dat. Dar dacă voi stăruiți cu toate aceste, apoi scrieți-mi răpede și le voi da și voi vorbi. Gilain șede în Leopoldstadt, vis-a-vis de „Russischer Hof“, in der Jagerzeit [?]. Numărul l-am uitat de atunci. Comîndați-mi dar ce să fac³.

Eu nu înțeleg imputăciunea cu memorialul⁴, că de ce nu m-am ferit de Aron cu el. Acest memorial nu e secret și eu nu l-am ascuns de români. Dar apoi, să știi că Aron *nu-l cunoaște, nu l-a cetit, nu știe ce e în el*. Eu³¹⁴ i-am spus numai că dau un memorial și el a / strîmbat din nas. De ace[e]a nu i l-am dat să-l cetească. Dar pînă la venirea denunciarei lui de la *Ipolyság* nice nu aveam vro copie dispoșiveră. El a văzut numai hirtia cu

care am fost la comitele Buol joi, în 24 august, căce am plecat din cancelarie.

Am scrisori de la Alba, Cluș și din alte părți despre vorbele ce mint săbinenii prin Ardeal. Tu știi bine că cauza aceasta nu se poate publica. Am arătat șefului meu cele ce-mi scrii și cele ce-mi scriu alții, și el mi-a zis că despre cauza lui Aron *proprie* nu poci vorbi, dar despre memorial n-are nemic în contra ca să esplic ce se cuprinde în el. De ace[e]a eu am făcut alăturata dechiărăciune, pe care rog pe Murășanu să o publice în cel mai aproape număr⁵. Mai blînd și mai coperit n-am putut vorbi. Omul zice că de cele scrise de tine s-ar putea face folos mai bun cînd te-ai învoi să spun la locul său, adecă să spună el, cine sînt aceia cari mă înștiințază despre aceste. Eu i-am răspuns că te voi întreba pe tine. Atita poci să-ți spun că și cînd ar ști că tu or Augustin Pop⁶ etc. mi-ați scris, lucrul acesta tot merge în secret, nu se face confrontare or altceva. Cu toate aceste, tu judecă bine; eu tot mă poci folosi și fără *nume*, incredîntînd că sînt oameni demni de toată încrederea. / Și așa³¹⁴ voi și face. Cu toate aceste, aștept răspunsul tău. Dar, deși nu știu pînă unde s-a dus cercetarea secretă, nu știu pentru că nice nu întreb, doar atît te poci incredința din fîntina *cea mai secretă*, că Bălaurul [...] ⁷ Asta să o știi pentru tine și Murășanu. Eu am foarte mare răbdare, dar nu socot că vor triumfa sobolii. Fii și tu cu răbdare, că urmările se vor vedea. Dar de Aron îmi pare că s-a băgat în tărițe și că nu tace și nu-și acopere rușinea. Fii sigur că și în principate știu întîmplarea, și la locurile unde cugetă el nu va prinde loc, și mai ales după deschiărăciunea mea.

Nu poci pricepe de ce să vă fie confiscat numărul cu continuarea despre proteptorat. Din cele ieșite nu știu ce va fi urmat neplăcut. Nu cumva a-ți atins pe domni? Dacă nu e asta, apoi sînt numai două cu putință: a) Tu știi că punctul din denunciarea lui Aron, *că mă dechiar în contra* [...], a adus pe oameni în prepus că între românii de aici e partită [...]. Oare nu vă pune vouă cursă să vă prindă, cum a pus Bălăurului cu *Telegraful*? b) Or că ei, poate, ajungînd la proteptorat, vor să facă/ ca muscalii și de aceea nu vor să fie oamenii deșteptați. Alta nu pricep, dacă nu vei zice că a fost poate numai într-un momînt în care³¹⁵ cei de aici poate stau încă la indoială. Asta nu o cred, pentru că știu secur că acestia doresc a se bate cu muscalii, și alianța din 2 decembre⁸ or supune pe Rusia la toate, or se începe bătaia întru austriaci și ruși. *Medium non datur*⁹. Eu v-am îndigitat toate cite se pot omenește.

Călîndare¹⁰ să-mi trămiți pînă la 20 esempl[are]¹¹.

Eu am fost o săptămînă la *Peșta* de m-am întîlnit cu m[arele] log[ofăt] Ghiorghies Sturza, cu cocoana *Eliza* or Saftița și Costant. Hurmuzache. Am șezut cu ei de la 8—14 noiembre, cînd apoi au purces pe Dunăre la Galați. Am furat pentru tine o suvenire de acolo, dar nu știu cum să ți-o trimiț, că nu văz nice un brașovean.

Domnul Știrbei mi-a răspuns întii prin Poienarul. Se unește cu toate. Apoi, la o scrisoare în care scriam să se ferească de politica germanismului, îmi răspunde Vodă, cu mîna sa, spunîndu-mi că — cu toată politica Germaniei — el speră bine pentru / principate, nu se³¹⁵ teme, dar se plînge că e *amerințat* de toate părțile. Astă parte a scrisoa-

rei nu o înțeleg bine. Eu cred că acum, de la tratatul din 2 decembrie încoace, principatele n-or mai fi teatrul rebelului. Intrigile boierilor sînt fără nici o putere. Eu cred că puseciunea domnilor e mai tare acum.

Mai încolo se plînge că n-are oameni, mai ales oameni *praptici*. *Avis au lecteur!* Dar eu nu-mi schimb puseciunea, cît o voi putea ținea, deși știe numai D-zeu cît îmi e de greu. Cînd voi vedea că lucrurile se pornesc bine, atunci poate, acum nu cuget să mă mișc de aici, măcar că știu că acum e timpul apostolatului, și în două luni ți-aș întruni toată înțelegința principatelor.

Să nu uit. În răspunsul ce Poienariul îmi face din mîndatul lui Vodă, în 29 optombre, (scrisoarea lui Vodă însuși e din 6 noiembrie), se plînge amar de *tîndința cea periculoasă a „Telegrafului român!”*¹² și mă provoacă să fac ceva să le deschid ochii! Eu, frate, astăzi, numai astăzi, pot răspunde la scrisorile aceste, că am fost tot singur și am și lipsit 8 zile și am fost tare ocupat.

Tu nu știu cum m-ai înțeles cînd ți-am scris de organu[l] național și că oamenii-ți vor fi or vâ vor fi recunoscători. / Să ferească D-zeu să cuget ca voi să fiți legați de cei mari. Eu recunosc scinza, o înțeleg de la partita națională, ce cu întoarcerea lui Constantin Hurmuz[ache] e a se reorganiza. Tot prin influința ei să vă vină sprijinirea de la guberne, nu de-a dreptul de la aceste. Nu e îndoială că *Gazeta* a fost totdeauna organ național, ci astăzi se cere o bună înțelegere a principielor după care se poate lucra. De ace[e]a v-am trimis scrisoarea către Știrbei; moldovenii îmbrățișară aceste principie. Ghica Vodă încă și-a dus o copie după acea scrisoare, și cu mergerea lui Constantin Hur[muzache], aștept mai mult. Ghica Vodă a cetit memorialul întreg, poți cugeta că s-a înțepat unde am zis că îl poartă muierile de nas¹³, dar i-a trecut și-i va mai trece.

Voi, deocamdată, țineți principiul de a nu bate pe domnii principatelor, știind bine că domnii au fost numai păpuși în mîna [...] boierilor. Dar definitiv nu vă poci scrie, pînă nu voi lua răspuns de la frații din Moldova. Ei se vor constitui și își vor da impulsul. Adresați-vă și voi către Constantin Hurmuzache, spunînd că eu v-am îndreptat la el, dar scriu și din parte-mi tot astăzi.

Ei, vor lua și ei parte la publicitate. Cred că și Sion își va lămuri ideile, că sînt prea / confuze. I-am cunoscut mina numaidecît în *Gazeta*. V-a scris el ceva despre imblarea sa la București? Cetînd voi aceste, nimiciți scrisoarea, nu pentru altele, ci pentru cele despre Bălaurul.

Voi cereți părerea despre gramatica lui Cipariu¹⁴, dar apoi de ce ați apucat cu laude așa de mari înainte și ați tăiat calea unei critice libere? De multe ori am tot voit să vă zic să țineți un mod, un cumpăt *et in laude, et in vituperio*¹⁵. Cînd s-ar traduce în alte limbe acele curespundințe multe de prin Bănat, de la Orade etc., pline de laude puturoase despre nimiciuri, despre Ivanovici¹⁶ Erdeli etc., ne-ar ride toată lumea. Dar cugetați că se corupe judecata publicului, se strică gustul etc.

Dar de Mocionești!! O, Dumnezeule, să ne ferească Domnul de așa români. Tătînu lor, cel mai mare uzurariu [=cămătar] în Ungaria, a lăsat bani numărați 15.000.000, dar a lăsat măcar o pîra la o școală

română? Singur bătrînul¹⁷, pe care l-am tot cicălit, / i-am tot așteptat³¹⁷ ambițiunea etc., mi-a spus de atite ori că el își face diata de două ori pe tot anul, iar feciorii, acum, zic că nu e nici o diată! Vezi bine, de se restaura comitele românilor de Temeș și se făcea Petru comite al românilor, atunci era și ei români. Bătrînul, de cîte ori se întîlnea cu mine, ocăra pe boierii principatelor că risipesc averea lor și nu fac școale. Eu îi răspundeam că principatele au fonduri de școale, dar n-au români de aici, și românii așteaptă de la Mocioni ca să confunde cu *fapta* pe boierii români. Atunci tăcea. Cu toate aceste, de două ori mi-a promis că va face ceva bun, acum am văzut și asta. Cu toate aceste, în Peșta am fost pe la bărbatul de încredere (!) și a fost și el la noi. Nu sperați în boieri (ca acestia) și în fiii oamenilor!

I.M.

[P.S.] Dar voi de ce vă țineți ca scaiul de terminologia veche, *pretură mare* etc. Tot eu am făcut-o și ace[e]a, însă nu eram încă în post. Atunci nu puteam apropia judecătorele de cele [din] principate. Dar voi ați văzut organizarea Ardealului.

Oberster Gerichtshof — *Înalta Curte apelativă* s[au] *Înalta Curte, Oberlandesgericht* — *Curte apelativă, Gerichtshof erstes Instanz (Landesgericht, Kreisgericht)* — *tribunal, Bezirksamt, Staatrichteramt* — *pretură*. |³¹⁷

[Pe f. 316, marginal:] De[spre] terminologia politică și județeară, poate că voi face o scrisoare spațială, dar Iacob să ieie orgănizăciunea tradusă de mine și să se zică de ea¹⁸. Eu v-am trimis-o.

¹ Reprezentantul unei fabrici belgiene, cu care Bariț încheiase la 13 decembrie 1852 un contract pentru furnizarea mașinilor necesare fabricii de hirtie de la Zărnești. Cf. Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 243.

² Casa de comerț „I. M. Müller“ din Viena.

³ Pînă aici întregul text este tăiat în afară de dată.

⁴ Este vorba de memorialul din 20 august 1854. Vezi CV, n. 8.

⁵ Nu s-a publicat.

⁶ Arhidiacon la Sebeș.

⁷ Trei cuvinte în germană, indescifrabile.

⁸ Cf. *Tratat de alianță încheiat între Austria, Galia și Anglia în 2 decembrie 1854 în Viena și ratificat tot aici de cîtrele în 14 decembrie 1854*, versiune oficială română [de] I. Maiorescu, în *Gazeta Transilvaniei*, XVII, 1854, nr. 100, p. 403.

⁹ *Altă cale nu există sau Cale de mijloc nu este*.

¹⁰ Amănunte despre calendarele editate de Bariț la Ion Mușlea, *Calendarele lui Barițiu (1852—1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, II, 1957, p. 255—261.

¹¹ Propoziție tăiată de Bariț.

¹² *Telegraful român* apare din 3 ianuarie 1853 la Sibiu, sub redacția lui Aron Florian. În 1854 redactor responsabil era P. Vasici. Amănunte la D. St. Petru-țiu, *Aron Florian și orientarea literară a Telegrafului român și Telegraful român și literatura de peste Carpați*, în *Gînd românesc*, I, 1933, p. 17—22, respectiv 167—172.

¹³ „Ceea ce i se impută — de altfel cu dreptate — e că nu posedă destulă tărie de caracter și că se lasă foarte ușor a fi condus de către alții, și mai cu seamă de către femei“ (N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 318).

¹⁴ *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaș, 1854. T. Cipariu, într-un anunț *Literariu* (în *Foaie pentru minte...*, XIV, 1853, nr. 46—47,

p. 347) își arată intenția de a scrie o gramatică românească; înștiințarea a apărut sub titlul *Din sfera literaturii române*, în *Gazeta Transilvaniei*, XVI, 1853, nr. 92, p. 359. În *Foaie pentru minte...*, XIV, 1854, nr. 10, p. 44 și *Gazeta Transilvaniei*, XVII, 1854, nr. 21, p. 84, autorul vestește apariția *Elementelor gramaticii*, reproducând *Precuvintarea în Foaie pentru minte...*, XVII, 1854, nr. 41, p. 213. Asupra operei lingvistice a lui T. Cipariu amănunte la D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959.

¹⁵ Și când laudați și când criticați.

¹⁶ Ivanovici, episcop ortodox de Arad.

¹⁷ Petru Mocioni.

¹⁸ „Terminologia“ se va publica mai târziu, cf. I. Maiorescu, *Nomenclatura oficiilor politice și județari, după terminologia observată în buletinul Foaiei legilor imperiale*, în *Foaie pentru minte...*, XIX, 1856, nr. 17, p. 63–64.

CVIII

[Viena], 10 decembre 1854

Frate Bariț!

Copia ce mi-ai fost trimis-o de scriptul Bălaurului la protopopul de Făgăraș, pentru a se *opune comisariilor* în cauza școalelor mestecate, din eroare am rupt-o în petece, cu alte hirtie din posinariu. Ce bine ai face de mi-ai trimite *alta*; te rog prea mult.

Să știi că eu cu Const. Hurmuzache sînt unit în toate ideele despre principiile de a lucra, el a probat toate. I-am scris ieri ca să vă înștiințeze pe voi de toate și iar vă repet și vouă să vă adresați și voi către el¹. Zilele ce le-am petrecut cu ei în Peșta nu le voi mai uita niciodată; am gustat și eu zile fericite, de cari n-am mai avut de cînd am ieșit din țară. Dar ție ce să-ți spun de aceste, că tu știi bine cum petrece un român între acei oameni rari.

N.B. Petecul de-asupra, către Iacob, separă-l de aceste, că e pentru *legitemarea* lui și pentru a putea da față cu vărul.

[Marginal, P.S.] De la Cîmpul Lat!² Nu e tot Rucăreanu?³ Dar 318^v dacă scrie așa, de ce nu se apucă el să dezbată acele *obiepte*? /

¹ Despre relațiile lui Bariț cu familia Hurmuzache cf. N. Bănescu, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariț*, Vălenii de Munte, 1911.

² În *Gazeta Transilvaniei*, XVII, 1854, se află mai multe articole trimise din „Cîmpul Lat“: primul, iscălit I. G., din nr. 92, p. 368 și 93, p. 372, subliniază importanța „publicității“ (ziaristicii), următoarele, în nr. 95, p. 380–381, nr. 96, p. 384, nr. 97, p. 388 și nr. 98, p. 392 au ca temă „chestia“ minăstirilor închinată.

³ Nicolae Rucăreanu publicase în 1838, în *Foiaia literară* (nr. 19, p. 149–151) un articol trimis „din Cîmpulung“, în care combătea afirmațiile lui Maiorescu din articolul publicat în nr. 16.

CIX

Viena, 29 ianuar. 1855

Frate Bariț!

Am fost scris înainte de Crăciunul nostru, ba de Anul Nou, domnului Orghidan, pentru tutun, 30 de funți, cari s-au trimis din București, pentru dumnealui mar[ele] logofăt Iancu Bibescu, aici. Am trimis

domnului Orghidan și licința, ca să o prepozeze la vamă să se știe cînd va veni, apoi am rugat pe d. Orghidan ca cu cea dintii ocaziune, cu Eilwagen, cu Malepost or cu un negoțitor de va pleca în ziua ace[e]a, să-l trîmită de-a dreptul la d-lui, în ospătăria *Erzherzog Carl*; la toată întîmplarea, ca să-l trîmită îndată. Din București s-a răspuns că tutunul s-a *trîmis*. Iar de la D.V. n-am nice un răspuns. Te rog dar vorbește cu domnul Orghidan și-mi scrie cum stă lucrul. Vama se va plăti aici. Stă și tu ca să se trîmită curînd.

Am căpătat călindarele. Am vîndut 10 pină acum. Dar tu nu-mi scrii, dacă să iau și *stigma* de 3 cr. peste 20? Ai calculat tu în 20 cr. stigma de 3 cr.? Pentru 6 esemplare ce am dat la Iancu, am luat cîte 23 de o bucată, așa și de la Moroianu¹,

I. Maiorescu.

319

Treci! /

Scriseseși odată că te provoacă *der Donau*² să fii curespundinte; să nu te bagi acolo. Nu vezi tu că el bate la proteptoratul exclusiv? Dacă vei să scrii, scrie la *Wander[er]* or *Ostdeutsche Post*, și ți le vor remunera.

Cînd mi-ai fost trimis tu un articol pentru *Wander[er]*, Schwarzer³ l-a lăpădat cu vorba: „Es ist zu weit eingeholt, cu un articol. Wäre ein ganzer Cyklus solcher Artikel, dann ginge es“⁴. Tu însă scrie, măcar o dată pe săptămînă, noutăți din București or Iași, lucruri pozitive etc., și n-avea nice o grijă. Redactorul lui *Wander[er]* e acum dr. Vislocki⁵, un polon, care se îmbie a apăra cauza principatelor în contra *germanismului*. Nu mai e în *Wand[er][er]* spiritul cel vechi, numai *Stift*⁶, care e tocmît a da cinci *articuli* introducători pe săptămînă; numai acesta nu se poate dezbrăca de ideile sale. /

319^v

¹ Oprea Moroianu (alias Aprian Moroneanu), tribun în revoluția de la 1848, Deceptionat de meschinăriile din perioada postrevoluționară, se sinucide la Viena în 1855.

² Vezi CX.

³ Ziaristul Ernst Schwarzer, fost ministru în 1848, iar în 1854 redactor la *Wanderer*.

⁴ Adică: Ar fi un noroc orb să intri în *Wanderer* cu un singur articol. Dacă era vorba de un ciclu de asemenea articole, mergea (haida de).

⁵ Felix Theophil Wislocki, redactor la *Wanderer* între 1853–1854.

⁶ Andreas Freiherr Stifft.

CX

Viena, 17 faur 1855

Frate Bariț!

Am scris lui Popasu mai multe și le vei putea ceti la dinsul. Hirtia către Ministeriul de Comerț am dat-o în ziua în care mi-a venit și am recomandat-o la referintele. Numărul sub care e intrată (*Geschäftszahl*) e 3055 an. 1855. În ziua ace[e]a m-am repezit la Finanțe, acum a treia oară, și tot nu vinise răspuns de la Săbiniu. Să știi dar că nr. hirtiei date la Ministeriul de Comerț e 3055.

În minutul acesta capăt scrisoarea ta din faur 9. De tutun, voi arăta Bibescu¹. El a telegrafit Călinescului², și acesta-i scrie des, fără a atinge ceva de a trimes or ba tutunul. Cel dintîi răspuns era numai că a *căpătat însărcinarea*, dar nu că a executat-o.

Bine zici de *Donau*, fă ce te pricepi. Henop te-a recomandat. Cu Henop voi vorbi nesmintit, și încă serios. Să dea D-zeu să poci scoate de la el. Eu nu voi opri nimic pentru mine.

De călindare. Bine că mi-ai scris de Vegezzi³, că numai un esemplar³²¹ riu mai am disponibil, celelalte le-am distribuit, dar încă n-am / luat toți banii. Ne vom cînta, că-ți voi trimite adeverința de detorie a mamei Vantier, din care are a-mi mai răspunde un rest. Tot atunci mă vei prenumăra și la *Gazetă*, care nu-mi mai vine de la 1 ianuar. Știi că vî sint detor pe mai mulți ani. Din scrisoarea către Popasu vei vedea că soarta mea se poate îmbunătăți în 2 luni.

Ieri, în cărțile lui Popasu, ți-am trimis portretele lui Constantin Hurmuzachi și al cocoanei Elizei. Dacă căpătam ieri scrisoarea ta pentru gramatică, ce bine era, dar fie, că avem cine să o aducă.

Frica de închiderea gurei Dunărei vă e deșeartă. Vei fi văzut că s-a schimbat lucrul și nu mai aveți a vă teme. Ce mult aș dori să cunoașteți scrisorile mele către Știrbei! Eu n-am ținut de a concepe și a puriza. Dar din două, despre naționalitate, am pus pe Titu de a copiat unele pasaje. Însă ele se duseră prin Sion la Iași, la Hurmuzache. În una, din 7 faur, mă provoc la vorbele ce a zis unul din frați către redactorul de Brașov despre rusolatrie. Scrie lui Constantin Hurmuzachi să pună³²¹ pe Armat⁴ să-ți copieze acele estrapte și să ți le trimită. /

Memorialul justificativ al lui Știrbei în contra acuzelor adunate de Derviș Pașa⁵ a făcut mare impresiune aici la comitele Buol, Westmorland și Bourqueney⁶. Baronul Koller⁷ a luat însărcinare de a arăta Porței că puterile aliate nu pot cunoaște dreptul Porței de censor asupra domnilor, un abuz pe care, tocmai acum, puterile vor să-l dezrădăcineze pentru totdeauna, și că purtarea lui Derviș, care a făcut pe la spatele lui Vodă cauză comună cu intrigantii, a deșteptat aici cea mai mare desplăcere.

Aceste sint *autentice!* Însă și de la Poartă i-a mers lui Vodă, în 6 faur, un ferman lăudător, tot în urma aceluia memorial. Acum a scăpat de intrige și e secur, pe cît va ținea provizoriul.

Pentru cele despre *esecuciuni* voi face ce voi putea.

De pace nice vorbă, de principate încă nu se mai lucră nimic. Dar la 1 martș se vor începe conferințele, însă nu mai speră nimene în pace. Manifestul lui Nicolae⁸ de la 11 a făcut singe rău. Rivalitatea Prusiei a fost de mare bine pentru principate...

326

Nițu /

¹ Marele logofăt Iancu Bibescu, fratele fostului domnitor.

² Profesorul Gheorghe Călinescu, de la Craiova.

³ Este vorba de învățatul italian Vegezzi Ruscalla, mare filoromân (cf. Alexandru Marcu, *Un fedele amico dei Rumeni: V. G. Ruscalla*, în *Giornale di Politica et de Letteratura*, II, 1926, quad. VIII, p. 1 sq. Despre relațiile lui cu românii

vezi și Alexandru Marcu, *Romanticii italieni și românii*, în *Analele Academiei Române. Memoriile secției literare*, Secțiunea III, tom. II, mem. 2, București, 1924).

⁴ Elisei Armat, fost membru al Comitetului revoluționar transilvănean, desființat la 2 iunie 1848, refugiat apoi în Țara Românească (cf. Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol. III, cu o introducere și note de Ștefan Pascu, Sibiu, 1943, p. 47).

⁵ Ibrahim Derviș Pașa, general și diplomat turc; în 1854 era comisar în principate. Asupra „acuzelor” amănunte la N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești (1849—1856)*, Vălenii de Munte, 1910.

⁶ Semnatarii tratatului de alianță dintre Austria, Franța și Anglia: ministrul de Externe al Austriei, Buol de Schauenstein, ambasadorul englez la Viena, John Fane Westmoreland, și ambasadorul Franței, François Adolphe Bourqueney.

⁷ Comisar austriac la București, membru în comisia europeană în problema principatelor dunărene.

⁸ Țarul Nicolae al Rusiei.

CXI

Viena, 14 martș 1855

Barit!

Emilia trimete Victoriei, drept desfacerea altei obligațiuni de suvenire, gramatica lui Gischig¹. Cînd prologul, am respins un vai! Vai, cînd vor putea românii să-și cîștige o reputațiune! Tot ce zice Gischig am zis eu înaintea lui, dar noi suntem români, valachi, și cine mai știe dacă au românii oameni.

Cînd vei căpăta scrisoarea mea, se poate ca eu să fiu în București. Plec la 18 de aici, am permisiune de absință pe 20 zile. De tine n-am secret. *Vodă mă chiamă să ne înțelegem*². Dar parola e: „Casa răposatului Visamont, al căruia copilă e la mine, a ajuns în stare rea și cere prezința mea”. Ține-te de asta. De vei voi să-mi scrii în București, pune-mi scrisoarea într-a lui Sion. Cătră Sion să adresezi scrisoarea așa:

„A monsieur Mr. le comes G. Sion chez Mr. le Maior Mischa Athanasievich, à Boucourestî“.

327

La *Wanderer* șirul s-a tipărit, se plătește cu 2 cr. C.M.; pe deasupra, portul scrisoarei. Tu dar scrie *mult*, fie și *amplificare*. Eu am făcut și 50 fl. C.M. pe lună. Deci, la fiecare trei luni trimite-mi mimerul, adică *cîttimea scrisorilor*, la care, pe lingă honorariul de 2 cr. de șir, tipărit cum e coloana lui, se va adăuga de scrisoare cîte 9 cr. Articulu cu *Donau* nu se putea tipări; o desprețuiesc mai mult decît să se lupte cu ea. Tu dar fă din el variațiune *generale*, ca cînd n-ar fi *Donau*, ci „Fremde [?] — auswärtige Blätter behandeln die Fürstenthümer schon lange als ein herrenloses Ding. Der Eindruck dieser, theils in leitenden Artikeln, theils in von hier aus datirten, oder auch fingirten Correspondenze[n], ist durchwegs ein sehr niederschlagender; ja empörender etc. Wie kann man dies Landes als herrenloses Gut betrachten, da ihre Staat-srechtliche Existenz auf Verträgen basirt ist, die / mehr als 3. Jahrhun-³²⁷ derte älter sind als die russischtürkischen Verträge. Diese letzteren sind durch den gegenwärtigen Krieg selbstverständlich aufgehoben, nicht aber die alten³, von den weisen Regenten dieser Länder mit den

Türken zu einer Zeit abgeschlossenen, wo ganz Europa vor den siegreichen Waffen der Söhne Osmans zitterte. Diese sichern den Fürstenthümern, nach dem Urtheile der berühmtesten Rechtslehrer, eine politische Existenz, die nicht antiquirt werden kann. Etc.“⁴

328

I. Maiorescu /

¹ N-am găsit un autor cu acest nume.

² Despre întâlnirea lui Maiorescu cu Știrbei, amănunte la N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 335.

³ Șters mit.

⁴ Fremde — zierele străine tratează principatele, încă de multă vreme, ca pe o țară fără stăpîn. Impresia pe care o fac articolele lor (pe această temă) — în parte articole de fond, în parte extrase din scrisori datate unele de aici, altele chiar născocite — este aproape întotdeauna foarte rea, revoltîndu-i pe cititori etc. Cum poate cineva să considere această țară ca a nimănui, atunci cînd existența ei de drept o atestă stipulații cu peste trei secole mai vechi decît tratatele rusești. Firește, acestea din urmă sînt anulate din cauza actualului război, dar nu și cele vechi, încheiate cu turcii de către un înțelept domnitor al acestor țări, într-o vreme cînd toată Europa tremura în fața armelor victorioase ale fiilor lui Osman. Aceste convenții asigură principatelor, după părerea celor mai vestiți profesori de drept, o existență politică ce nu poate fi abrogată etc.

CXII

Viena, 16 iunie 1855 *

Eu văz că voi traduceți articuli mei cu toate erorile de tipariu cite s-au strecurat în *Ostdeutsche Post*¹. Mă tem că veți urma și în capitulațiuni, apoi mai virtos în artic. IV și V, unde sunt greșeli de tipariu mari, cari strică chiar înțelesul. Deci, de n-ai apucat a tipări articuli IV și V, te vei regula după aceste îndreptări ce ți le fac, iar de vei fi făcut greșala și în capitulațiuni, vei îndrepta toate². Eu purced în ideea că ai greșit pretutindenea după *Ostdeutsche [Post]*, cari mi-a batjocorit articuli și n-a făcut îndreptările cerute. Deci tu, la întimplarea de a fi comis toate greșelile din jurnalul german, vei pune următoarea declarațiune întregă, iar de nu vei fi comis toate, vei îndrepta cît se cuvine³. Să zici așa:

Autorul articulilor din *Ostdeutsche Post* despre dreptul principatelor de a se reprezenta de sine la conferințele de la Viena, văzînd că reproducem și noi acei articuli, ne face luători aminte că în jurnalul german s-au strecurat erori esențiali, erori de tipariu, cari nu erau în manuscris, și ne roagă să facem îndreptările cuvenite. Aceasta o facem cu atît mai bucuroși, cu cît și la noi s-au străcurat unele din acele erori, după testul german, pe care — firește — autorul nu l-a putut avea spre corectură, dar pe semne pe corectorul german nu l-a interesat lucru atît de mult ca să fie mai cu luare-aminte. Așa:

a) În art. I din capitulațiunea lui Vlad V din anul 1460 a stat cu eroare în jurnalul german „fără de a cere (sultanul) altceva decît supre-

mația peste suzeranitatea acestui principat“, cînd în manuscris era: supremația peste „suzeranitatea principatului“, „la supremație sur la souveraineté de cette principauté“. Peste puterea suzerană nu mai poate fi nici o putere, iar o putere suzerană, după dreptul de gînte, nu poate sta sub supremația alteia, fără a înceta a fi suzerană. Aceste la art. german II.

b) În art. III sunt erorile strecurate, neesențiali, precum *deuz* în loc de *deux*, *presto la fulgida Porta*, în loc de *presso* (lingă).

c) În art. german IV s-a comis, prin lăsarea afară a trei litere: *ent* de lingă *weder*, o eroare care dă înțeles contrariu manuscrisului. În manuscris era „Nach Vattel nämlich müssen wir die zwei Fürstenthümer *entweder* zu jenen Staaten zählen... oder etc.“ Adecă, pe românește: „După Vattel, adecă, urmează a renumera pe aceste două principate sau la acele state, cari cu un stat mai putinte sunt legate printr-o alianță neecuale ori printr-un tractat de protecțiune, sau la statele tributari. În nici unul din cazurile aceste statul cel mai neputinte nu-și pierde suzeranitatea, dacă și-a rezervat dreptul de a se governa de sine“.

d) În art. V a lăsat tipăritoriul german fraze întregi afară, și în loc de *gerirt*⁴ a făcut *geirrt*⁵. După manuscris se cădea a zice:

„Principatele, în curs de șase sute de ani, nu și-au păstrat numai interna nedependință legislativă, ci s-au purtat și în afară, în faptă, ca state în înțelesul propriu“. Înainte de acest period a lăsat tipăritoriul german o frază întregă afară, unde sta: „Cu drept cuvînt, zice Vattel, ca statul care, deși continua a se bucura de legile sale proprie, însă, în afară, nu se mai înfățișează ca neatîrnat, adecă nu mai leagă tractate de sine ș.a., nu se mai poate numi stat în înțelesul propriu (kann nicht mehr Staat im eigentlichen Sinne genannt werden)“. Acest fras din urmă a rămas afară. Tot în acest art. V, unde se vorbește că Poarta a uzurpat mai de curînd și dreptul de a dispune de banii de esport ai Moldaviei, tipăritoriul german a lăsat afară verbul „a uzurpat“, „sich anmasste“, cu care se încheia periodul **.

Sper că în iulie mă vei vedea cu bombe și rachete în *Allgemeine Zeitung Schweder: Was soll mit den Donau Fürstenthümern werden?*⁶ Și alți nemți se bat acolo, unul pentru interesele Germaniei, și celălalt pentru ale Austriei. ...utu-le Crăciunul de mixiduși (sic). Dar așa se cade dacă ațiți bărbați, mai virtos din Moldova, nu pune nimene mîna. E rușine să le apăr eu singur cauza. Văz din complimentele ce faci că tu n-ai știut că eu scriu articuli aceia în *Ostdeutsche Post*; fii bun și lasă acele complimente pentru alții, cari le caută⁷.

* Pe acest timp, *Ostdeutsche Post* și *Wanderer* se învoieră a apăra în coloanele lor cestiunea românească, dară, necunoscînd-o, comitea mulțime de erori. Red.

¹ Este vorba de o serie de cinci articole nesemnate, publicate de Maiorescu în *Ostdeutsche Post* din 1855, începînd cu nr. 121. Ele poartă mențiunea: „București, începutul lui mai“ și sînt reproduse, sub titlul *Dacă principatele de la Dunăre au dreptul de a se reprezenta pe sine înseși în conferințele de Viena?* în *Gazeta Transil-*

vaniei, XVIII, 1855, nr. 41, p. 156, nr. 42, p. 162—163, nr. 44, p. 170—171 și nr. 46, p. 179. Excerpte din articolele lui Maiorescu, tipărite în nr. 42 al *Gazetei Transilvaniei*, se publică în *Foaie pentru minte...*, XVIII, 1855: *Întiul tractat al Țării Românești, încheiat între domnul Valahiei, Mircea I, și sultanul Baiazet I în anul 1392* (vezi *Gazeta*, nr. 42 a.c.), în nr. 22, p. 120—121 și *Tractatul Moldovei încheiat între prințul Moldovei și sultanul Selim în anul 1513*, în nr. 22, p. 121.

² La data expedierii scrisorii lui Maiorescu apăruse și cel de al V-lea articol; nr. 46 al *Gazetei de Transilvania* fiind din 11 iunie 1855, nu a mai fost posibilă corectura.

³ Îndreptarea nu a apărut.

⁴ Girat, administrat.

⁵ Greșit.

** Reminiscențele la acei articuli și la corecturile lor vin astăzi tocma a proposito, pre cind cestiunea României este pusă iarăși la ordinea zilei. Red.

⁶ „Ce se va întâmpla cu principatele dunărene?”

⁷ Într-o notă din *Gazeta Transilvaniei*, XVIII, 1855, nr. 42, p. 163 se arată: „Acești articoli se întemeiază pe o deplină cunoaștere a istoriei Rusiei și Turciei, iară adevărul cuprins într-insele e în stare de a sfărma toate ticăloasele sofisme ale acelor bieți politicastri cari cred că fără ei nu se poate face nici război, nici pace“.

CXIII

Viena, 4 noiembrie 1855¹

Frate Bariț!

Care ați făcut extracte din articuli despre monastirile închinatelor? ² Ați comis multe erori. Eu n-am zis de Cantemir că și el a trimis pe greci în curele, și nici nu e adevărat aceasta. Eu încă îl atinsesem aspru, dar mai pe urmă am șters frazele relative. Cantemir a tractat toate cele naționali ori pămîntene foarte pe ușor. El era un vinător de laude la străini, nu la ai săi. Și cunoaștea istoria turcilor mai bine decît pe a patriei sale. Înaintea mea, toți istoricii români vechi și cei de acum sunt traducători, copiatori, compilatori, custure, afară de Șincai. Între chronografi Moldovei sunt și buni. Pe chronografi nu-i înțeleg între culture, dar și între ei numai pe Neculcea și Miron Costin mai sunt ceva, iar cei noi nu plătesc o ceapă degerată.

Apoi cel din urmă art. de mănăstiri nu e al 7-lea, ci al 8-lea ³.

¹ Poartă mențiunea: *fragment*.

² Este vorba de o serie de articole publicate de Maiorescu în *Wanderer*, în august-octombrie 1855, dar nesemnate; au fost traduse integral ori numai rezumate în *Gazeta Transilvaniei*, XVIII, 1855: *Din istoria monastirilor moldo-românești stătătoare sub administrațiunea Locurilor Sfinte*, în nr. 68, p. 263—264 și nr. 69, p. 267—268; rezumat în nr. 71, p. 275, nr. 75, p. 290—291 și nr. 76, p. 295—296; *Monastirile închinatelor*, în nr. 78, p. 303; rezumat în nr. 82, p. 319.

³ În nr. 82 al *Gazetei Transilvaniei* din 18 octombrie 1855, număr în care se publică ultimul „extract“ din articolele lui Maiorescu, se menționează: „Cauza administrațiunii monastirilor închinatelor se încheie într-un al șaptelea articol din *Wanderer*“.

Cestiunea monastirilor închinatelor e reluată de T. G. Meledon în *Gazeta Transilvaniei*, XVIII, 1855, nr. 89, p. 347, nr. 91, p. 355 și nr. 92, p. 358—359.

CXIV

Viena, 18 noiembrie 1855

Frate Bariț!

Încă a doua zi după ce ți-am scris, adevărat marți, în 6 noiembrie, s-a decis procesul vostru, adevărat al d. Moșoi¹, și s-a confirmat întru toate sintința din Sibii, adevărat a Curței apelative de la Sibii, adevărat Rectifizierung des Vermögens, și un jurământ.

S., provocat să-și motiveze părerea pentru *jurământ*, n-a putut produce argumente bune, și așa s-a conformat cea din Sibii. Voi dar tot ați câștigat.

Dar crede-mă că sint ocupat peste măsură și nu ți-am putut scrie mai curînd, apoi cugetam că voi putea să-ți trimit și *sintința însăși în terminii proprii*, dar n-am putut încă. Bine ar fi să nu uitați *de tot* ³²⁹ pe *Babeș*². |

Graba mea cea mare e și ca să-mi termin lucrurile, să mă pot răpezi în zilele aceste la *Cracovia*, ca să mă întîlnesc cu Hurmuzachi, cari nu se întorc prin Viena, ci m-au chemat acolo.

Am tot uitat să te întreb: ai primit tu a) portretul cocoanei Saftița și al lui Const. Hurmuzachi de la popa Popasu în ianuarie trecut, or în februarie? b) Ai primit pe Gischiu (sic)³, ce l-a trimes Emilia ceoanei tale?

I. Maiorescu

[P.S.] Vă trimit mine *concordatul*. |

³²⁹

¹ Mărgărit Moșoi, agă în Țara Românească și supleant la Curtea apelativă. Procesul la care se raportează Maiorescu a fost provocat de diferende de ordin comercial.

² Vincentiu Babeș. Amănunte la S. Bocu, *Vincentie Babeș și vremea sa*, Timișoara, 1934.

³ Vezi XCI.

CXV

Viena, 16 decembrie 1855¹

De nu eram supărat pe redacțiune pentru atîta neluare aminte la corectură², [i] trimiteam de mult tractatul lui Petru Schiopul în original și în versiune, dar poate cu aceasta ar fi supărat pe amicul Constantin Hurmuzache, care, după ce m-am înturnat de la Craiova, încă de pe cale, din Leopold, mi-a scris ca să-i trimet o versiune română și să nu public tractatul, căci se cade să-l publice el în *Zimbrul*. L-am ascultat și nu vi-l trimet.

Tot din cauza aceasta am întîrziat cu un comentariu istoric asupra lui. Acest comentariu istoric e de lipsă, pentru că Petru se titulează „Princeps Vallachiae et Moldaviae“, cînd el era numai al Moldaviei și trăia bine cu Mihnea ori Mihai Turcitul, al României.

Eu vă voi trimite în zilele aceste comentariul, poate și tractatul, în amândouă limbele, cu toate că Constantin zicea că se cade să iasă în Moldova și să-l luați voi de acolo³. Mie mi-ar plăcea să iasă de-odată la voi și la ei. Dar acum se poate aceasta? Poate capăt răspunsul de la Cernăuți în zilele aceste. Amicii se află toți acolo. Constantin mi-a scris o dată de la Cernăuți, înștiințându-mă că articolul meu⁴ s-a reproduș în *Zimbru* și *Stela*⁵ și că Kogălniceanu iar a făcut o armă din aceasta în contra Laurianului. Aceasta mă supără prea mult și nu știu ce aș face ca să mizlocească o reconciliere între Kogălniceanu și Laurian, acolo.

Eu am mintuit * Codicele financiar, și mine mă apuc de un memorial pentru apărarea drepturilor principatelor. Constantin m-a însărcinat cu acesta, să le fac adevăratul conceptul și apoi să-l mai amplifică ei acolo și să-l subscrie cît vor putea mai mulți, ca să dea cătră puterile cele mari. Eu însă le-am dat planul și stăruiesc ca să se subscrie în amândouă țările și mă tot frămînt cu capul cum aș putea lucra în București ca să se facă un lucru bun din amândouă părțile. Te rog să-ți dai și tu părerea, cum am nimerit-o mai bine? Tu stai, ori voi stați, în cele mai dese relațiuni cu bucureștenii. Credeți că am putea aduna subscripture? Și prin cine? Mai bine ar fi, firește, dacă Sion s-ar duce la București anume pentru aceasta.

De ce nu mai iese *Patria*?⁶ Scrieți-mi! La înturnarea din Cracovia am aflat pe bietul Moroianu mort **. Înainte de purcederea mea, și luni și marți (19 și 20 noiembrie), a fost la mine în cancelarie și mai voios decît totdeauna. I-am dat tutun și am glumit mult cu el. Altădată îl purtam cam aspru, de ce nu lucră cu condeii, că avea cap bun și era român înfocat. La purcederea mea nu puteam divina nimic, ba încă i-am zis că de mult nu l-am văzut așa de voios, pentru că era foarte melancolic și zile întregi nu vorbea cu amicii săi. Ba de multe ori, în cafea, lua un jurnal în mînă și se pierdea cîte 1 oră afundat pe un punct, fără să cetească ori să se uite în lături, ori să știe ce se face împregiuru-i. De la moartea tată-său s-a făcut mai melancolic, nu-i ieșea din cap mîhnirea că cei mai de aproape au putut să-l înșele și să-l nedreptățească în privința rămasului. Mie nu mi s-a plîns despre aceasta, dar s-a plîns cătră colegi. În iarna trecută a început a ținea jurnal despre toate cîte i se întimplau peste zi. L-a continuat cîteva zile. Într-o zi se afla adnotat (în februarie 1855): „Sunt cu totul desperat, Dumnezeu, dacă nici în cei mai de aproape ai tăi, nici în amici nu te mai poți încrede!? Apoi, cum să mai trăiești? Mi s-a urît a mai trăi“.

Cea din urmă însemnare e din 23 octombrie, așa stă scris, dară scriptura era atît de proaspătă, încît nu rămîne îndoială că e din 23 noiembrie, ziua morții lui, însă era confuz și a pus octombrie în loc de noiembrie. În ziua aceasta, dar, în cea din urmă a vieții lui, a însemnat aceste: „Afurisit să fie și numele aceluia la care se închină toată lumea...“ Puncturile aceste lasă îndoială ce va fi înțeles: pe D-zeu ori bani s[au] banul? Se vede că banul, că n-avea nici o para. Plătise însă, cu cîteva zile mai înainte, multe datorii, dar mai sunt neplătite.

Acum, după ce combinăm toată purtarea și vorbele lui din toamna aceasta, cunoaștem că el a fost aplecat tare la monomanie și că avea

de mult gîndul de a se sinucide, ba se vede că lui însuși îi era frică de sine și nu putea șede singur. E sigur că în minutul faptului era smintit.

Medicii încă au dat opiniunea aceasta după ce l-au spintecat. Opiniunea lor e: „Monomanie și că ideea de a-și curma firul vieții era mai fiptă, și că, mai curînd ori mai tîrziu, tot cerca să o eșecute, și că numai o boală grea ori altă straformare radicală în organismul lui l-ar fi putut vindeca“. De aceea i s-a dat și secultura uzitată pentru cei morți de moarte naturale.

Mai adaog atita, că el numai cătră soru-sa, văduva răposatului Circa, avea deplină încredere și pe ea o iubea mai mult.

¹ Scrisoarea poartă mențiunea *fragmente*.

² Vezi CXII, n. 1, 2, 3 și **.

³ E vorba de originalul, în latinește și în versiunea românească, a unui *Tractat de comerț între Moldova și Anglia din anul 1588, 27 august*, articolul fiind trimis din Iași la 9 februarie și publicat în *Zimbrul*, IV, 1856, nr. 29, p. 1; reproduș în *Foaie pentru minte...*, XIX, 1856, nr. 9, p. 29—30.

⁴ Referire la articolul lui Maiorescu, iscălit M..., *Mănușcrutul părintelui Făvrilă la Oxford și un alt document mai importante*, din *Foaie pentru minte...*, XVIII, 1855, nr. 45, p. 254—256. Manuscrisul la care se referă autorul este un evangheliar slavon din secolul al XV-lea, descoperit de Laurian la Oxford, în cursul unei călătorii în străinătate din 1855, prin care se demonstrează — în contra părerii lui Dimitrie Cantemir — că românii au scris mai întîi în chirilică. Documentul „mai importante“ este tratatul — la care se referă în scrisoare Maiorescu și care a fost semnalat de Constantin Hurmuzache — încheiat între Petre Șchiopul și regina Elisabeta a Angliei. Prin tratat se argumentează că suveranitatea principatelor n-a fost anulată de otomani. Documentul e comentat de G. Sion în *Patria*, sub titlul *Un document însemnat*, de unde articolul e reproduș în *Foaie pentru minte...*, XVIII, 1855, nr. 44, p. 245.

⁵ = *Steaua Dunării*.

* Este moldovenism, semnifică *terminat*.

⁶ *Patria* a apărut la București în 1855 (februarie-octombrie), sub redacția lui N. Nenovici.

** Un tînar din cei mai buni ai timpului său, de origine dintr-o familie fruntașă de la Cernăuți (una dintre comunele numite Săcele și Șapte-Sate, în distr[ictul] Brașovului). Acest caz este unul din multele cazuri triste și dureroase de care se mai întimplă în epoca noastră. Red.

CXVI

Viena, 22 ianuarie 1856

Frate Bariț!

Fără îndoială, vei fi tot așteptat răspuns la cele două scrisori relative la batjocura de pamfletul bunăvătan¹, dar crede, frate, că n-am avut nice sărbători, atît sînt de ocupat, și tu ai făcut rău că nu mi-a[i] trimis o versiune germană, căce atunci o puteam multiplica și da pe aici, pe acolo. El, adevărat pamfletul, a venit pe urmă și tipăit la Marțiu. Nu e om care, după ce l-a cetit, să nu zică că a înnebunit acel diavol; chiar și din Moldova mi se scrie că a deșteptat pretutîndinea greață.

Tu-mi ceri ajutoriul, dar nu-mi spui, în ce mod? La jurnalele de aici, unde am cercat, nu vor să se apuce de lucruri atingătoare de episcopi. Vezi tu că și cele de concordat le iau numai din jurnale străine.

Cred însă că în privința aceasta voi avea mijloc *afară*, mai așteaptă puțin. Lasă că n-am timp de a o traduce, dar nice n-aș cuteza, după copia *manuscrisă*, că mă tem să nu fie erori, și pe cea tipărită nu poci pune mâna. Vezi de-mi trimite o versiune germană. Cum că lucrul e cunoscut aici, mă convinsei și ieri, când antistul nostru mă întrebă și ceru
331 o versiune pentru ministrul Justiției. Acesta și așa are / opiniune rea de el. Tu, dacă vorbești de proces, neapărat vei fi tradus pamfletul și, iar te rog, trimite-mi o versiune, pe care [o] voi multiplica eu aici, prin juristi.

Alaltăseară tîrziu, am fost la Lemeni ². Și el zice că să-l dați în judecată, deși e convins, ca și mine, că satisfacerea *eclatante* nu vei cîștiga, dar aceasta va contribui a demasca bine pe acel drac. Să știi, Bariț, că guvernătorul vostru cel de acum a apucat odată a zice aici „că Împăratul, în tot Ardealul, n-are om ca pe Ș.[aguna]“!! Auzi tu! Deși de atunci s-au întîmplat multe, care au modificat acea părere, însă rădăcina acelor vorbe *încă nu e ștearsă*. Pamfletul de acum sper că o va șterge.

Voi înțelege-vă-ți cu un avocat bun și dați acusa de *calumnie*. *Tu cei date!* Dar, ce date? Să nu cumva să ieșiți din pamflet afară. Rămîneți în pamflet, că ajunge. Încă o dată: trimite-mi iute o versiune *germană*, întocmai cum va fi ce[re]a ce o veți alătura lîngă suplică. Avocatul să vă fie ungur. Întrînd odată cauza în proces formale, atunci jurnalele nu vor recusa publicarea lucrului. Numai să înștiințați de urzirea procesului, fără îndoială în Sibii. Nu vă pierdeți cumpătul, fiți reci și cu răbdare. Cătră aceasta, *mișcă* pe mitropolitul ³, căruia îi scriu
331° și eu, poimîne, arătîndu-i ce să facă. /

La întîmplare de a nu alerga la judecată — lucru ce eu tot cred că e de lipsă — atunci să dați suplica or de-a dreptul la Împăratul, or la ministrul de Interne, și una, or alta, să mi le trimeteți mie. La întîmplare de a-ți da *acusa la judecătorie* și nu v-ar accepta-o, atunci dați *suplica la ministrul Justiției*, cu plînsoare că nu vă acceptă acusa. Se înțelege că și aceasta mi-o veți *da mie*, adecă să o dau eu.

Eu vă pui azi tot cazuri, că nu știu ce ați mai făcut. De ce nu mă înștiințați de toți pașii, de impresiunea făcută în guvernător, în dregători? Cauza e mare. Numai iară vă rog, în verce pași veți face, fiți cumpătați în espresuni, nu vă răpiți, că pamfletul vorbește de ajuns pentru sine și în contra autorului.

Aștept răspuns răpede. La toată întîmplarea, eu, deși aici, am luat repulsă, nu încet a căuta mijloace de a aduce cauza la publicitate,

332

I. M. /

¹ E vorba de *Circulara* lui Șaguna nr. 1090, din 5/17 decembrie 1855, în care fi „sfătuieste și roagă“ pe credincioși să nu cumpere, nici să cetească *Gazeta Transilvaniei* și „calendarul lui G. Bariț“, afirmînd că gazeta de sub redacția lui Iacob Mureșanu e „obraznică“, iar despre redactori, că „umblă să samene vrajbă și neîncredere“. Despre conflictul lui Șaguna cu *Gazeta Transilvaniei* și luptele confesionale cf. N i c o l a e P o p e a, *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, 1879, p. 103 sq.; G. B a r i ț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 728—739, I. L u p a ș, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, Sibiu,

1911, p. 118—119 și Andrei Șaguna, *Memorii din anii 1846—1871*, Sibiu, 1923, p. 85—86. În *Memorii*, Șaguna îl acuză și pe Maiorescu, care i-a ajutat lui Raiacici să tipărească în 1851 un pamflet în contra sa: „Raiacici a dat la tipar acest pamflet prin Trifunaf, consilier la Ministerul de Finanțe“ (p. 56). Asupra felului cum era privit Șaguna de românii aflați la Viena vezi și scrisorile lui A. Moroiianu (E n e a H o d o ș, *Din corespondența lui Simeon Bărnăuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, p. 38—39).

² Fostul episcop unit Ioan Lemeni, obligat să trăiască din 1850 pînă la moarte (1861) în Viena. Vezi și CXVIII.

³ Alexandru Sterca - Șuluțiu, urmașul lui Lemeni la Blaj.

CXVII

Viena, 29 ianuar 1856

Frate Bariț!

Mă grăbesc a te înștiința mai întii că, punînd mâna pe un exemplariu tipărit al pamfletului, ieri l-am și tradus și acum se copiază; prin urmare, n-ai să-mi mai trimiți nice o versiune. Prin cunoscuii mei am agitat, încet nerăbdarea e mare în toate ministeriele de a cunoaște acea batjocură. Nu e îndoială că el se va fi tradus și în Sibiniu și că praesidialiter va fi vînit și la ministrul de Interne, însă cele ce vin pe calea aceasta nu prea sint publice în ministerie. Eu zic numai ca o părere a mea că poate li s-a trimis, dar poate să fie și din contra. Eu însă am ales calea de a mișca de jos în sus. Consiliariul Levinski la suprema autoritate de poliție înainte de 5 zile nu o avea, ci dorea să o aibă. Macedonfi a făcut acolo cele de făcut. Murășanu * și Rusu ¹ îmi vor aduce sau deseară, sau mîne 2 copie și apoi voi da versiunea mea lui Macedonfi, ca prin ai săi să o multiplice și pe urmă să o distribuie pe la toate locurile. Eu voi da mîne un exemplariu consiliariului Hye, care îndată-l va comunica ministrului nostru și apoi îmi va face cunoscută opiniunea acestui din urmă. Vă pot încredința pe amîndoi că să fie tot acuzat cineva pe acel Rău nu-l putea strica atit cit și-a stricat însuși.

Legistul Hye, care a compus procesura penale, zice că nu e bună rezoluțiunea guvernătorului; adevărat că nu poate împedeca pe episcop de a-și învăța pe cler și de a-l feri de învățături rele, dar îl poate mîrgini a nu ataca *persoane*. Cu toate aceste, numai după ce va ceti pamfletul or batjocura și va vorbi cu ministrul, îmi va spune ce e de făcut. Eu însă sint tot de părere că debe dat în judecată și mi se pare că *Răului* de aceasta-i e frică. E peste / putință a realiza el probămintul ³³³ cum că voi sințeți înșelători și turburători, mincinoși, proseliți etc.

Mai virtos Iacob să nu lase nicedecum procesura pe calea legeri. Tu zici că pe cînd incheiai scrisoarea intră și Popasu la tine. Eu parcă vād că vinirea lui e după un semnal din Sibii, dar *tu nu-ți da consiliul niminui*, nice tu, nice Iacob, nice unul nu spuneți ce voiți să faceți.

Tu zici că ești prea determinat a te bate cu el prin presă, dar fii sigur că el, atunci, *te va trage în judecată*. Rumegă bine.

Lemeni a scris ieri mitropolitului, învățîndu-l ce să facă. Eu încă scriu astăzi acolo și la Or[a]die. Ei vin în *mart*e toți aici ². Din toate

părțile li se va spune ca să aducă cauza de-a dreptul înaintea Împăratului. Mitropolitului i-am spus și eu de atâte ori să lase pe apostoli și să-și spună toate păsurile lui *His*. La Oradie scriu să o traducă în lăti-nește și-i învăț ce să facă cu ea. Fiți siguri că lucrul nu va rămânea fără urmări. Dacă cercularea lombardo-vinețiană a aprins pe cei de aici și i-a dezgustat *peste măsură*, apoi fiți siguri că cea din Sibii nu va avea mai puțin efect.

Până vă voi mai scrie cursul lucrului aici, Iacob să se sfătuiască cu un avocat ungar bun, de es[emplu] cu Veres, și să prepare toate pentru proces.

Sion, în Moldova, face o satiră; mine îi mai scriu ce are să intre în ea ³.

Am dat însărcinare la tipografia lui *Grund* și la Mehitaristi pentru tipăritul de care-mi scrii, și până în minutul acesta nu-mi veni calculul ⁴. Eu, până atunci, voi sondi la Levinski — Oberste Polizeibehörde ⁵ — 333^v Presthurens [?] și voi vedea. /

Să-mi trimiți răpede o copie de cercularea relativă la Moroianu. Tinerimea de aici s-a aprins tare pentru acea imputăciune. Tu știi că aici, în raportul către magistrat, Moroianu nu e dat de *sinucis*, ci de moarte *am* [...] *ickfluss* ⁶, așa a ieșit în lista morților și în *Wanderer* etc. și în *Wienerzeitung*. Am însărcinat pe Stoian să-mi copieze *repertul medicilor* să vedem la ce e bun, pentru că, poate, *repertul medic.* să fie altfel, și împotocolarea la magistrat altfel. Se va face și în cauza aceasta ceva.

Dar m-am mirat, în scrisoarea ta, că tu nu-mi scrii nimic ce face Iacob, adecă ce are de gând. Scrie-mi și din partea lui. Să nu peardă curagiul. Eu, în mișcarea ce făcui și fac, le descriu impresiunea în principate din punct de vedere *politic* altfel și într-un mod ce face impresiune.

Mă întrebi de *Gazetă*. Eu cred că o să aveți perdere or imputăciune de ciștig la început, dar fiți securi că această va fi trecătoare ⁷. Oricum, să nu lăsați *Gazeta*. Răul tocmai aceasta voiește. Eu vă promit că vă voi mijloci ajutoare în principate, mai ales în Moldova, adecă pentru Murășanu. Faceți numai cu Găt, și dacă nu va ieși în semestrul acesta nice un ciștig, numai să se țină *Gazeta*. Pentru dezdamnarea lui Iacob și a ta ca colaborator, fiți siguri că voi mijloci ceva bun.

Tu n-ai dreptate să te plingi de Popasu, pentru că s-a cetit *Cerculara*. El mai puțin decit orcare poate purta lupta cu Răul, și apoi e mai 334 bine așa, că s-a cetit. E bine ca oamenii / să-și spargă ei capul decit să li-l spargă alții. I-am băgat aici un bilet pentru un sigil ce cerea să-i fac și pentru care a trimis banii pe cel ce veni de acolo la Școala comercială, și apoi acesta cheltui banii pe drum. De Cerculare îi scriu numai atit că au apucat-o cu toții pe cale bună de a-și sparge capul.

Scrieți-mi des, despre toate,

I. M.

[P.S.] Principatele or să iasă foarte bine. Încă o dată, nu vă perdeți curagiul.

Dar poate aveți voi lipsă să vă trimit eu o versiune germană a pam-fletului?

Uitam. Dintr-o scrisoare a mea către Const. Hurmuzachi, în care *glumeam* despre disputa ce am avut cu Doxachi, ei au luat lucrul *de serios*. Că eu o să vorbesc în *Foaie* despre aceasta. Știu că era să vă telegrafiez și știu că Constant. a scris Murășanului și știu și răspunsul lui Iacob. Am ris de frica lor și i-am și muștrat de atunci că mă judecă copil. N-am trimis articolul numai ca să nu mai dau cauză ticăloșilor să se apuce de Laurian, că iar venea ceva asemenea, iar de disputa cu Doxachi nice prin gând nu mi-a trecut să ating ceva. /

334^b

* [F. 333, marginal, nota lui Maiorescu:] Spune-i lui Iacob să facă ceva pentru copil, până le va veni stipendiul, să nu-l lase, săracul. E băiat foarte bun, dar e tot flămînd. Spune-i!

¹ Ioachim Mureșanu și Ioan Rusu studiau „legile” la Viena.

² Conferința episcopilor catolici s-a ținut în aprilie 1856 la Viena. Amănunte în *Gazeta Transilvaniei*, XIX, 1856, nr. 28, p. 110.

³ Satira este, de fapt, o fabulă: *Măgarul decorat* (cf. scrisoarea lui Maiorescu către G. Sion, datată 3 februarie 1856, la Ștefan Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, 1939, p. 162).

⁴ „Apărarea” scrisă de Bariț n-a mai apărut. Cf. O. Boitoș, *Memoriile lui Gheorghe Barițiu*, în *Studii literare*, 1942, p. 199.

⁵ Poliția generală.

⁶ Începutul cuvîntului, indescifrabil.

⁷ Bariț arată că între 1850—1861 „numărul abonaților *Gazetei* și al *Foaiei* variase între 450 și 500; acel umăr însă a fost mult alterat în urmarea Cerculariului nr. 1090 din 5 dec. v.[echi] 1855, cu care episcopul Andrei br. de Șaguna afurisise cetirea *Gazetei* și a *Calendarului meu*” (cf. *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 624).

CXVIII

[Viena], 1856, februarie

Cel de la Orade ¹, cînd aude pe la cei mari plîngeri despre români în loc de a-i apăra, îi apasă, zicînd: „Apoi cu bine îi svătuiesc, dar nu mă ascultă, că ei sunt cu capetele mari”. Acest coșutean zice neconținut că voi toți, cari ați fost la Blaș în 3/15 mai și la Comitet, ați voit să stricați unirea cu Roma și să faceți tot Ardealul [...] ortodox, și că voi ați pus pe Șaguna în cap. De aceea mă acuză și pe mine, și nu fără cuvînt, cit pentru deputațiunea din Viena, în 1849, că în adevăr eu am stăruit atunci mai mult ca să-l aducem din Olomuț, unde mersese din Moldova și Bucovina. Sunt doi ani de cînd nu m-am mai dus pe la Erdeli, atunci însă m-am certat furcă cu el. Acum doi ani venise aici și adusese și pe Teodor Aron de la Buda cu sine. Acesta tot sta de mine să mă duc să fac o vizită Escelenței-sale, că mă dorește. Eu i-am spus că știu că o să mă cert cu el. Cu toate aceste m-am dus, și după salutarea de bună venire, el mă și apucă de nas cu vorba: „Auz că d-ta mă acuzi că vreau să introduc în biserica românilor rital latin și limba latină”. Eu i-am răspuns:

„Adevărat că vorbesc unii despre aceasta, iar cit pentru mine, aş fi un mare sec cînd aş crede că ai putea face acest lucru, căci, deşi ai cerca, poporul te-ar ucide cu pietre“.

De aici s-au iuţit vorbele, iar a acuzat adunarea de la Blaş şi pe Comitet de scopul de a strica uniunea, iar mie mi-a imputat că şi eu am stat să punem pe Şaguna în cap. Ştii ce i-am răspuns? Ascultă! Am zis: „Aşa e, dar ştii de ce?“ El: — „Ba, nu ştiu“. — „Să-ţi spui eu — adaosei — Comitetul şi noi toţi trecem de democraţi şel. Pe Hakman² nu-l puteai scoate din vizuina lui, episcopul Lemeni sta ca internat în Cluş³, iar Escell[enţa]-ta te aflai în castrele lui Coşut şi predicai şi agitai în contra dinastiei legitime şi pentru coşutism. Deci, pe cine era să punem în cap?“ Cu aceasta m-am sculat, am luat pălăria şi am plecat. De atunci nu m-am mai dus pe la el. Acesta, deci, nu apără pe nici un român persecutat.

Şuluţiu? Nu poate*.

¹ Episcopul Vasile Erdelyi.

² Episcopul Bucovinei, Eugeniu Hacman, care făcuse declaraţii de fidelitate faţă de monarhia austriacă (cf. *Gazeta Transilvaniei*, XII, 1849, nr. 7, p. 25).

³ Vezi LXXII, n. 3.

* Nu, că denunţările curgea neîncetat asupra dînsului din toate părţile, nici nu era în stare să se poată apăra de ele în acea epocă fatală, cînd toate cauzele politice şi religioase era tractate la întuneric. Red.

CXIX

Viena, 4 martie 1856

Frate Bariţ!

Joi, în 28, am receput suplica în cauza mahinelor de fabrica de hirtie¹. Cătră 2 ore, cînd ieşii din Oficiu, mă dusei să o dau şi cu toate că o cetisem, tocmai acolo, în cancelărie, mă făcură luător aminte că nu e timbrată. Pînă să mă întorc cu bulina de stigmă, trecură 2 ore, şi protocolul de intrate se închise. O dedei dar vineri, în 29, şi mă înscrisei pentru audiinţă pe duminică, în 2 martie, la ministrul. Am fost şi i-am vorbit; de remisiunea vămei pe 1/2 an nu e nice o îndoială. Mă trămise însă la cavalerul Hock, care acum se află în Ministeriul de Finanţe, cînd, mai înainte, era în cel de Comerciu. Acesta duminică nu vinise la ministeriu. Deci m-am dus ieri. Mi-a obserbat că debea să daţi suplica prin Directoratul Finaniere al ţarei, căce, de regulă, ei tot debe să o trămită acolo. I-am arătat însă că, după atita aşteptare şi pedece şi damn, verce întirziare e foarte damnoasă. Mi-a promis, dar, că vor decide *de-a dreptul*. / Dar zicea că e de lipsă mai întii ca un pricepător (Sachverständiger) să constate că în adevăr sînt mahine numai pentru fabrică şi mă întrebă dacă în Braşov sînt *şcoale reali*, ca un profesor de acestia să facă constatarea, or să vă aduceţi unul de la Sibii. La aceasta am răspuns că nu ştiu, dar că credeam că pot face această cercetare oficianţii de vamă. Stăruind ca să decidă lucrul curînd, mă trămise la refer. consil. Mohl.

Cînd să ies de la Hock, intră Mohl. Acesta a zis că ajunge să adeverească die Zollbeamten² şi că deciziunea va merge de aici la Finanzlandesdirection³, ca să însărcine pe oficianţii de vamă de la Braşov or de la Timiş (resp. Buzău) să cerceteze, şi fiind după cum arătaţi, să vă scadă vama de import pe 1/2. I-am mai rugat să nu întirzie şi mi-au promis. Nr. pus pe suplică este 7444. Îngrijiiţi dar la Sibii, la Finanzlandesdirection /, ca sosind rescriptul acolo, să nu vi-o ţină. Încă o dată, nr. e 335^v 7444, Dep. II. 15 / Z.K. angelangt am⁴ 29 febr. 1856. Biletul îl ţin la mine că mine, poimîne mă duc să văd cînd se espedeşte rezoluciunea în jos. Şi apoi să v-o scriu.

În cauza ta am aşteptat dinadins ca să te mai alinezi din impresiunile cele dintii, ca să nu faci vreo eroare în espresiuni or în ton. La tipografia lui Grund, unde se tipăresc cărţile scolastice, au cerut de la 17—18 pe coală. Dă-i dracului. La Mehitaristi mi-a făcut factorul în cancelarie la mine computul de coală 8° n. 2 garmont, 500 esemplare, 16 fl., 12 sv. Aceştia au şi tipariu mai bun. De coală 8° nr. 1 n-am vorbit, că n-am putut. Dar de ce să nu / stai la nr. 2?

336

Zici că Iacob nu va să ştie de proces. Deşi aici sînt toţi de părere că l-ar cîştiga, însă, fără îndoială, e greu a purta proces cu un așa om şi poate şi celor de sus nu le-ar plăcea... De la Blaj veni ceva, însă alăturară numai originalul. Ministrul a rămas întii surprins, că nu ştia ce e. Pe urmă capelanul Nagy de la „Barbara“ veni şi-mi ceru pentru referint [ele] Simoci o versiune. I-am dat-o. Înainte de ace[le]a cu o săptămînă, dedese Macedonfi altă copie lui Meschutar. Acesta a zis: „Mit Sturm können wir die Sache nicht angreifen; aber eine Satisfacti[on] wird geschehen. Wie und in welcher Art, kann ich nicht sagen“⁵.

Desigur, se va face ceva, pînă acum vă pot spune că să-l fi tot săpat cineva, nu-l putea să-i strice mai mult decît şi-a stricat el însuşi. Mă, frate! Eu vă trimeteam de-atunci cele despre urbariu, dar are corecturi de mină, că e adaptat din cel pentru Ungaria 1854 şi mă tem că cei de la voi nu înţeleg bine lucrul şi să nu vă apuce să plătiţi ca pentru scriitori. Aici înţeleg așa, că ce se ţine *ad rem* şi nu e *privat* se poate corege cu mîna şi nu se priveşte ca lucru particulariu. Dar ai vostri înţeleg? Eu l-am espedit simbătă şi am plătit ca Kreuzband, şi am însemnat deasupra *ce e*, pentru mai mare securitate. /

336^v

[F. 336v, marginal:] Oare să nu trămit cite 2 esemplare lui Andrei şi de acolo să vă trămiţă el? Asta înţeleg numai cînd în litografie se află ceva *de mină*.

¹ Amănunte la O. Boitoş, *Memoriile lui George Bariţiu*, în *Studii literare*, I, 1942, p. 199 şi Al. Bărbat, *Fabrica de hirtie de la Zărneşti (1852—1878)*, în *Studii şi articole de istorie*, IV, 1962.

² Vameşii.

³ Direcţia financiară a statului.

⁴ Sosit la.

⁵ Cu forţa nu putem trata chestiunea, dar o satisfacţie se va da. Cum şi în ce fel, nu pot spune.

Lasă să se tipărească deodată Codicile civile și Codicile financiare, lasă că traduc regulamentul procesului civile, nefiind bun de nimic cel tradus în Sibii, lasă că sunt ocupat și din partea Ministeriului de Cult, toate acestea pe lângă lucruri oficiali, apoi e și corespondința cu principatele, deși văz că toată stăruința mea de a mișca [...] ¹ veni și de a-i aduce să facă și ei ceva [...] ² acum, și acest acum e și târziu, a rămas fără rezultat. Toți sunt mari în vorbe și numai în vorbe le stă patriotismul.

Ai văzut afurisitele de rescripte turcești? Va să zică Ghica domnea numai în înțelegere cu turcii, el supunea toate la aprobarea ministeriului turcesc! De aceea el și în anul trecut n-a vrut să urmeze lui Știrbei și să protesteze și el în contra rescriptului Porței relativ la trimiterea deputaților la conferințe ³. Acum iar nu voiește a protesta, și protestul moldovenilor nu l-a primit. Astăzi numai Știrbei lucră pentru drepturile țarilor, întocmai cum ne-am înțeles amindoi în anul trecut. Protestul lui cel de acum la conferințe, și dus de fiul său, face lui Știrbei toată onoarea și de patriot, și de bărbat de stat. Eu am toate operatele lui, atît despre acele ce a trimis la Paris, înainte de deschiderea conferințelor, cît și protestul de acum.

Cel dintîi operat e ca și cel ce era să-l dea la conferințele din Viena, și pe care l-am compus, în esență, amindoi cînd fusesem la București. E un lucru de mirare, cu toate aceste, cum dracul se putu amăgi Europa și a crede lucrurile ca totul altfel de cum sunt. Serisoarea din București, ieșită în *Indépendance* din 19 martie, și alta din Iași, în *Journal de[s] Débats*, tot din 19 martie, mi-a turburat tot singele. Cea din *Indépendance* e de la elica Ghiculeștilor, unită acum cu Cantacuzineștii. Ei s-au grăbit să strice impresiunea adresei Divanului ad hoc și au luat culoare de patrioți, cînd lucrul e cu totul din contră. Dar și Știrbei e de culpă, cu secretele lui, că nu va să afle nimene ce face, și chiar cei din București îl judecă rău, pentru că nu știu ce lucră.

Să știți însă că cei de aici sunt supărați pentru că Știrbei, în operatul trimis încă în 12 faur la Paris, a cerut împreunarea principatelor ca o dorință universale ș.c.l. Cînd s-a înfățoșat feciorul lui Știrbei ⁴ în trecerea la Paris, joi, în 13 martie la 1 1/2, la împăratul, acesta i-a zis vorbele aceste: „Je connais l'opinion de votre père, il veut la réunion des deux principautés, mais je ne crois pas que ce serait dans l'intérêt de ces pays“ ⁵. După ce i-a răspuns omul că românilor în punctul 1 de garanție și în 1 propuzățiune austr. li se promite o reconstituire conform dorințelor lor (à leurs vœux), tatăl său era datoriu a se face organul unor dorințe atît de fierbinți și comune. La aceasta i-a răspuns Împăratul: „Mais les principautés ne savent pas ce qu'elles demandent!“ ⁶ Dar eu știam mai dinainte că la plecarea lui Buol s-a ținut aici conferința în care Riul (Bach) i-a convins că unirea principatelor nu e de interesul Austriei. Werner, care ține locul lui Buol, i-a spus tot așa, spunîndu-i

curat ceea ce știam și noi, că, în Paris, afară de Poartă, numai Austria se luptă în contra împreunării; i-a spus-o verde, cu vorbele aceste: „Mais malheureusement, nous sommes seuls“ ⁷. Însă acum auzim că Austria a triumfat, prin urmare am pierdut speranța de împreunarea principatelor ⁸. Măcar dacă Ghica Vodă ar fi spijinit și el pe Știrbei, atunci tot însemna altceva cererea acestui din urmă.

¹ Între paranteze, nota redacției: „Foaia r[uptă]“.

² Între paranteze, nota redacției: „Foaia ruptă“.

³ Vezi CXII, n. 1.

⁴ Gheorghe Știrbei (cf. N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești (1849—1856)*, Vălenii de Munte, 1910).

⁵ Eu cunosc părerea părintelui dumneavoastră: el vrea unirea celor două principate, dar eu nu cred că aceasta va fi în interesul lor.

⁶ Dar principatele nu știu ceea ce cer.

⁷ Dar, din nenorocire, noi sîntem singuri.

⁸ După Conferința de la Paris, Maiorescu pledează persistent în favoarea unirii. Împreună cu Constantin Hurmuzache tipărește în română și franceză broșura *Dezvoltarea drepturilor principatelor moldo-române în urma Tratatului de Paris din 30 martie 1856*. Reprodusă de Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturza și Dimitrie C. Sturza, în *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, București, 1899, p. 179—259.

Frate Bariț!

Scrisoarea ta din 23 o recepui acum tocmai. Duminecă, în ziua de Paștile lor, și-am scris, dar neavînd buline stigmatate de scrisori și fiind toate boldele închise, n-am avut încătrău și și-am impostat-o nefrancată. Atunci și-am zis că sînt sărbători, acum, după ce vărul Țipar va fi aici mult pînă la 3 prier, poate și mai curînd, eu nu fac nimic, ci vom ceti amindoi împreună tot operatul tău și ne vom consulta. Se înțelege că mă voi folosi de adaosul ce-mi înaintași astăzi.

Altă cauză a întîrzierii: eu știu bine de fulminatoriu, dar mi s-a concretizat ca secret și nu și-am putut scrie nimic. La acest fulminatoriu a contribuit o notă a ministrului de Cult *energică*, apoi și ministrul meu. Acest om, care era cam supărat pe mine, că eu și după ce gubernămîntul a raportat de Aron Florian] „man soll ihm nicht unbedingt zutrauen“ ¹ tot am stăruit să vină aici în anii 1852—53; acum, de cînd a văzut că mișelul va să mă surpe, e plin de bunăvoință cătră mine și nu poate să audă de bălaurul din Sib...[iu]. De va fi făcut minist[rul] de Cult și altceva, nu știu pînă astăzi.

Dar tocmai esistența fulminatoriului cere acum mai multă precauțiune cu broșura. Lasă-mi timp să miros și să urmec, / fii în pace și cu ³³⁷ puțintică răbdare. Cu Henop iar am vorbit și-mi zice că-ți va trimite. Nu-l las de cite ori îl văz.

Dar, pentru D-zeu, de ce nu țineți terminologia *Buletinului* pentru nomenclatura oficialilor politice și județari!? Nu știți voi că ea a fost combătută de cătră guvernăm. vostru, mai ales numele de prefept și

prefectură (Kreispräsident und Kreisamt) și *pretor* și *pretură* (Bezirksvorsteher, Bezirksamt)? Mă pusei în vara trecută și, într-un memorial, apărai terminologia mea cu atît foc și putere, încît în Ministeriul de Interne rămaseră sasiu cu gura căscată. Glanț a luat parte pentru mine și însuși ministrul, căruia i-am recomandat spețialminte operatul. Urmarea a fost că făcură un răspuns la săbieni, în care trecură motivele mele și chiar un loc ce era un birnac dat oficiatilor ardeleni, și înainte de a-l trimite în jos, mă întrebară dacă sînt mulțămît. Am răspuns da. Pe urmă primii hirtie formale prin care mi se spune că terminologia s-a sancționat. Voi pune pe Titu să facă copie din operatul meu și din hirtia aprobatoare și — dată ocaziune — vi le voi trimite. De acolo vei afla apoi cum stă cu terminologia comisiunei știute.

Iaca nomenclatura, pune pe Iacob să o copieze². Pentru partea 337^v politică și cea mestecată [...] ³ /

¹ Să nu i se dea neapărat crezare.

² Cf. I. Maioreșcu, *Nomenclatura oficiilor politice și județari după terminologia observată în buletinul Foaii legilor imperiale, în Foaii pentru minte...*, XIX, 1856, nr. 17, p. 63—64. Vezi și CIV.

³ Lipsește continuarea.

CXXII

Viena, 6 prier 1856

Frate Bariț!

Tochmai primii scrisoarea ta din 31 marte. Tu mi-ai scris la timpul său de întrevorbirea ta cu Răducan¹, însă nu ziceai nimic de *neutralitate*, care nice nu crez să fie ieșit pe-atunci la lumină, pentru că noi toți am înțeles-o că se cuprinde sub *garanția coleptivă*, prin care noi am înțeles garanția dreptului popoarălor: la garantie du droit des gens. Dar în dezbaterile ce am avut cu Șt[irbei] în București² — cu Vattel și Martens în mină³, și cu traptatul de neutralitatea Belgiului — Șt[irbei] a scos la lumină *neutralitatea*, ca să se dechiare apriat. După întrevorbirea lui Șt[irbei] cu Ghica la Focșani, a adoptat-o și acesta în operatul său prin stăruirea lui Hurmuzachi, iar impreunarea *nu*. De unde 338 și vezi tu că în capul lui Ghica nice a fost ide[e]a de neutralitate. /

Ce o fi cugetat Răducan și ce o fi vorbit și scris în Stambul, nu știu. Știu însă că el e bun român, dar cunosc și memorialul lui Ghica Vv-trimis la Poartă, în septembrie 1854, de aici, din Viena, care a scandalizat pe toți românii și din care au trecut unele în conclusele din Constantinopol. Cu acest memorial în mină a stat Ali Pașa în contra lui Walewski, Orloff și Cavur în Congresul din Paris etc.⁴

Zici că A[lecu] Hurm[uzache] și K. sînt bine cu Vodă. Cine e acel K.? Kogălniceanu? Acesta e rău, la cuțite cu V[odă]. Însă chiar Hurm[uzache] mi-a scris mișeliile lui Ghica, toate, toate, în 3 scrisori mari de cit[e] 6—7 coale!!

Asta pentru tine: Șt[irbei] a trimis operatul său cu cele 4 punt[uri] și cu scrisoare cătră Napoleon în faur, apoi în 3 marte, protestul și refutarea concluserilor din Stambul, cu a doua scrisoare cătră însuși Napoleon. În aceasta se lapadă de verce ambițiune pentru sine / și pro- 338^v pune domn din dinastie europeană. Aduge însă că de s-ar pune domn din vreo dinastie de ale *vecinilor* (în înțelesul cel mai lat), după ura ce e în contra lor, aceasta ar da numai [...] ocaziune de a începe propagandă relegioasă, ca să incurce lucrurile etc. Aceste numai pentru tine.

Tu crezi că poate Ghica joacă rola de care vorbești. Îl cunoști tu? Mai sec și ușor domn n-au avut principatele. Cînd a auzit că într-o adunare, în Iași, s-a vorbit de unirea p(rinci)p(a)telor și de dinastie străină, a trimis pe ruda sa, Leonida Ghica, de a spart-o, detunînd în contra *impreunării* și în contra rasei *latine* etc. Aceste sînt fapte posibile.

Cetește în *Allg[emeine] Z[eitung]*, în Hauptblatt⁵, din 3 aprilie un articol al meu *lung* și-l traduceți. În *Oesterr[eichische] Z[eitung]* a ieșit protestul Kogălniceanului⁶ și cearta între/Ghica și mitropolitul, 339 precum și prinderea lui *Holban*.

Cu toate că și Șt[irbei] crede principatele mai secure sub dinastie străină, eu nu sînt de părerea aceasta. Pe români nu-i poate governa decît numai român. Astăzi cer străin din motive *diverse*, 3 luni după ce vor avea străin vor cere altceva. St. Marc Girardin⁷ a nimerit foarte bine cînd a strigat românilor: „Învățați a fi gubernaveri!”

Țipariu e aici. Dimineată îi dau broșura ta⁸. N-am ce-ți face, nu mă poți ocupa încă cu ea, fii răbdător,

I. M. / 339^v

¹ Probabil Răducanu Rosetti, boier moldovean cu concepții liberale, participant la revoluția de la 1848.

² Vezi CXI, n. 2.

³ Referire la două tratate de drept internațional din secolul al XVIII-lea, datorate lui Georg Friedrich von Martens, *Précis du droit des gens modernes de l'Europe*, Göttingen, 1789 și Emeric von Vattel, *Droit des gens, ou principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et affaires des nations et des souverains*, Neuchâtel, 1758.

⁴ La Congresul de la Paris, ministrul de Externe al Franței, Walewski, diplomatul rus Alexis Orlov și premierul Sardiniei, C. B. Cavour au susținut cauza principatelor în contra părerilor reprezentantului Turciei, Mahomed Emin Ali Pașa (cf. *Din protocoalele Conferințelor de la Paris*, în *Gazeta Transilvaniei*, XIX, 1856, nr. 37, p. 141—142 și nr. 38, p. 145; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 253—255 și Vasile Maciu, *Organizarea mișcării pentru unire în anii 1855—1857 în Moldova și Țara Românească*, în *Studii*, XII, 1959, nr. 1).

⁵ Ziarul principal.

⁶ Este vorba de protestul întocmit de Kogălniceanu și subscris de peste 200 de persoane contra încheierilor Conferinței de la Constantinopol din 30 ianuarie/11 februarie 1856, prin care se întărea suzeranitatea Porții asupra principatelor (cf. I. Vintu și G. G. Florescu, *Unirea principatelor în lumina actelor fundamentale și constituționale*, București, 1965, p. 81 sq.).

⁷ François August Saint-Marc Girardin, publicist și profesor la Sorbona, cunosător al principatelor române, pe care le vizitează în 1836, militează pentru unire în coloanele ziarului *Journal des Débats*. În 1852—1853 publică *Souvenirs de voyages et études*, în 2 volume, apoi *Les voyageurs en Orient et en Turquie depuis le traité de Paris*, Paris, 1858.

⁸ Broșura cuprindea răspunsul lui Bariț la atacul mitropolitului Șaguna. Vezi și CXVII, n. 4.

Frate Bariț!

Ți-am pus răbdarea la prea mare probă. Însă ascultă cite s-au petrecut de cînd nu ți-am mai scris. Două luni de zile, aprilile și mai, am pătimit de durere de ficăți. În mijlocul acestei pațime, sub care cînd zăcăream, cînd veneam de nevoie la cancelarie, mai ales de am tradus tratatul, au venit încă două evenimente peste mine: una dureroasă, inflamaarea ochiului stîng, pentru care m-am și tras aici, la țeară, și care încă nu e de tot limpede; alta... cum să o numesc? Tristă nu e, dar mai face o epocă în viața mea. Eu sînt *pensiunat!* Va să zică, nu mai sînt în serbițu de stat în Austria. Nice un ministru, afară *poate* numai cel de Esterne, însă numai *poate*, căce alții în ministeriul acesta nu știu, dar nice din partea poliției nimene nu știu care e cauza. Ministrul meu capătă, în 15 mai, un rescript de *cabinet*, datat Luxemburg 14 mai:

„Lieber Freiherr v. Krauss!

Der Ministerialconzipist im Justizministerium un zugleich Redacteur des roman[ischen] Textes des „R[eichs] — g[esetz]bl[att]s“ Ioh. Maiorescu ist sogleich normalmäßig zu pensioniren“¹.

D[omnul] Krauss și toți ceilalți inlemniră, neștiind nimic, știind însă că legea sună luminat, că nimene nu se poate pensiona fără a fi judecat. Întii am rămas și eu surprins, pentru că era vorba să mă trimită *ad latus* lui Koller, în principate, deși mai încoace am auzit că se/temeau să nu agit pentru împreunarea principatelor. De participare la gazeta austriacă n-aveam grije, pentru că aceasta e proprietatea lui Bruc (sic) și știa, ba voia el să știu. Cei din *Allg[emeine] Z[eitung]* [i]i luase consiliariul dr. Weil din Ministeriul de Esterne sub răspunzătatea sa. Ministrul meu, și și eu cugetam întii că va fi ceva de la Bunăvaț de-a dreptul cătră cabinet, adecă pe la spatele ministeriului. Fiindcă eu la 1 mai am re-nnoit cătră M[ăria]-s[a] domnul Știrbei suplica de împămîntenire, dată încă în 1838 și repetită în 1846 și 1847, cugetam că, poate, vor fi mirosit de aceasta, însă asta nu se poate, pentru că a unci nu m-ar fi pensiunat, ci mi-ar fi dat pasportul de tot. Însă ne veni o știre că arbănașul Ghica Vv. moldoveanul s-ar fi plîns în contra mea la agintele principatelor, baronu Zedlitz². Mergînd la acesta, cu care sînt cunoscut, mi-a mărturisit că, în adevăr, arbănașul s-a plîns de mine, dar mi-a cetit și răspunsul ce a făcut el arbănașului, și din răspuns nu se vedea să fie făcut vreun pas în contra mea. Însă pe urmă auzii că Ghica Vv. s-a plîns și cătră Gödl³ și comindanții austriaci că *i-am stricat popularitatea și-i paralezes aptivitatea!* Știi că comindanții curespund de-a dreptul cu cesarele. Asta era pe cînd se lucra despre bancă în Moldova⁴.

În cabinet se grăbiră să facă plăcere lui Ghica Vv., sperînd că vor reieși cu planul austriac. Acum, după ce tot nu reieșiră, le *pare rău* că mă sacrificară. Așa aud. Că eu nu mă mai interez. Atunci, indemnă de

ministrul meu, și mai mult ca să las un apt de *protest* în contra urmărei nelegali, am dat suplică la Împăratul, / *cerînd o investigare riguroasă* 340^v și *judecată după lege*. Știam bine că nu-și poate da dementi, dar, cum zisei, am voit să rămînă ca un fel de protest. De ace[e]a, *tot în ziua ace[e]a*, mi se pare 24 mai, am înfățișat ministrului documintele relative la pensiunare și i-am arătat că eu, de regulă, nu pot fi pensiunat, ca unul ce nu am încă 10 ani de serbiț, și că mi se cade leafa întregă încă pe un an înainte. Ministrul zicea (prin grai) că dacă cesarele a demîdat pensiunarea, mi se va da cea de 10 ani (400 f. C.M.) și fără a-i fi împlinit. Eu i-am răspuns că eu, în vacanța ce vine or cel mult în primăvara 1857, tot eram să ies din serbiț și să merg în principate și că-mi vine mai bine să-mi iau leafa pe un an înainte, pentru că pensiunea de 400 fl. tot mi se va trage dacă voi intra în serbiț în principate. Deci s-a învoit și ministrul a făcut adresă la Ministeriul de Finanțe și la 1 iunie mi-am luat leafa pe un an înainte, 1200 f. (200, de cortel, nu se dau la pensiunați). Deci, de la 1 iunie sînt liber și mulțamesc lui D-zeu că de la 1848 încoace mai răsflu și eu o dată.

Moldovenii, cînd auziră, dederă pe Ghica Vv. și acesta, ca să-și îndrepte răzbuirea albaneză, îmi propune profesura de istorie și filologie la Facultatea filozofică, cu 12.000 lei pe an și dreptu de pensiune. I-am răspuns că *nu primesc*. Din România am încredințare că / postul 241^v mă așteaptă, numai să mă duc, și apoi mă vor și naturaliza, însă asta nu se poate pînă nu mă voi afla în țeară. Dar M[ăria]-s[a] domnul zice că mai întii să merg la Karlsbad, să-mi fac o *bună provisiune de sănătate* (cuvintele sale), și apoi să mă duc în țeară. Tot deodată îmi dă mijloace de a merge la băi. Adevărat că, după ce pătimmii în anul trecut două luni de ficăți, în acest an iar două luni, mă tem să nu se facă periodică și să mă trîntească. Cu toate aceste, eu aș lăsa Karlsbadul și aș merge la Istria, în statul Papei, în Sicilia și în cantonul Granbündten, pentru studiul limbei în gura poporului, și apoi aș merge în țeară. Și moldovenii îmi fac colectă pentru aceasta. Se poate ca în săptămîna viitoare să plec la Karlsbad și apoi la Istria, ca cel puțin să studiez bine limba acestei frînture de români⁵. De nu era cu ochiul, eu, cu 1 iunie, eram în Karlsbad, și peste cîteva zile, întreprindeam călătoria științifică. Te voi înștiința de unde voi fi.

În patima mea, și și în incurcăturele aceste, eu nu m-am putut ocupa cu răspunsul tău. În deșert mă întreb tu, de se poate tipări. Eu nu sînt D-zeu. Se opresc opere în cari după lege nu e nimic, precum *Istoria Papiului*, numai după stăruirea lui Bunăvaț. Și apoi să nu oprească el pe asta, care e personale? Și eu și Țipariu credem că e de prisos. Cei de omenie au condămnat pe Bunăvaț. Pe ticăloși tot nu-i vei aduce tu la lumină. Părerea mea e mai mult că aici o vor surprinde a) pentru că ei au făcut oficialminte și presidialiter pașii lor; b) că ei nu vor să se mai redestepte lucrul. Apoi, *românii uniți n-au pe nimene cine să-i apere.* / 241^v
[Pe f. 340, marginal, P.S.] Cele cuprinse aci despre demisiunarea mea sînt *pentru tine și Iacob*, la alții nu mai vorbiți, anume *să nu cumva*

să spuneți în lături că merg în țeară, iar de Moldova, că am recuzat propunerea, puteți spune. Ce știi, de ar auzi Bunăvaț că merg în țeară, cine știe ce n-ar mai unelti.

[Pe f. 340v, marginal:] Încă o dată: crede-mă că m-am renăscut. Peste puțin vei vedea pe Nițu altfel⁶.

¹ Dragă [domnule] baron von Krauss!

Ion Maiorescu, funcționar în Ministerul Justiției și, în același timp, redactor al părții românești din *Foaia de legi*, va fi pensionat imediat, în mod normal.

² Joseph Freiherr von Zedlitz. Asupra corespondenței și relațiilor acestuia cu Grigore Ghica Vodă cf. *Documente privind unirea principatelor*, vol. III, *Corespondență politică (1855—1859)*, București, 1963, p. 103—106.

³ Oscar von Gödel-Lannoy, consul general al Austriei la Iași. Despre activitatea sa în principate cf. *Documente privind unirea principatelor*, vol. II, *Rapoartele consulatului Austriei din Iași (1856—1859)*, București, 1959.

⁴ Adică, în prima jumătate a anului 1852. Instrucțiunile cu privire la întemeierea băncii s-au publicat sub titlul *Actele organizării Băncii Naționale în Moldova. Ofis domnesc cu n. 76 din 26 august 1852 adresate către sfatul cîrmuitoriu*, Iași, 1852, retipărite, printre altele, în *Foaie pentru minte...*, XV, 1852, nr. 38, p. 149 și *Banca Națională din Moldavia*, în *Gazeta Transilvaniei*, XV, 1852, nr. 78—80. În 1856 se republică *Statutele Bancului Național din Iași*, în *Foaie pentru minte...*, XIX, 1856, nr. 21, p. 78—80 și nr. 23—24, p. 92—93, după *Gazeta de Moldavia*, XXVIII, 1856, nr. 38, p. 149—150 și nr. 43, p. 169—170.

⁵ Maiorescu se reîntoarce în țară probabil în august 1856 (cf. *Documente privind unirea principatelor*, vol. I, *Documente interne (1854—1857)*, București, 1961, documentul 386, n. 1, p. 289), iar călătoria o face abia peste un an, între 16 iunie — 26 iulie 1857, (cf. scrisoarea lui Ioan Maior din 29 iulie 1857 către Simion Balint la Enea Hođoș, *Din corespondența lui Simeon Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, p. 58), însemnându-și impresiile, care s-au tipărit postum (cf. I o a n M a i o r e s c u, *Itinerar în Istria și vocabular istrio-român. (Din manuscrisele postume)*, Iași, 1874; ediția a II-a se publică la București, în 1900).

⁶ În continuare, f. 342—349v, memorialul în limba germană, cu următoarea însemnare a lui Bariț la sfîrșit: „1858. Cauza lui Ioan Maiorescu pre cînd se afla ca translator la Viena și fusese denunțat în mod infam (copia) și memorialul“, iar apoi nota despre numărul scrisorilor (vezi LXVI, n. 2).

CXXIV

București, 3/15 mart. 1860

Amice Bariț!

[I]ți recomand pe d. Const. Racotta, directorul nostru de la Școala de agricultură, care vine în Transilvania ca să cumpere boi de jug din speciile cele mai bune ce se află în țeară. Nimine nu poate să-l îndrepte mai bine decît tine pe la locurile unde se află vitele cele mai mari, mai tari și mai bune de jug și pe la persoanele cari i-ar putea fi de ajutoriu
350 intr-aceasta. De ace[le]a te rog cu toată căldura ca să ne stai / intr-ajutor și să faci pentru amicul nostru tot ce cunoștința ta despre Transilvania face să așteptăm de la tine.

Voința ministrului în privința ta (allusio ad epistolam fratris Munteanu)¹ e după dorința Munteanului. Lasă-mă să răsflu de la refacerea budgetului și-ți voi scrie.

Salut pe soția ta și pe mititei și mititele.

Al tău amic, I. Maiorescu

[P.S.] Munteanului voi răspunde odată cu scrisoarea relativă la tine. /

350^v

¹ Aluzie la scrisoarea fratelui Munteanu.

CXXV

Bucur[ești], 21 ian. 1861

Frate Bariț,

Alesandru Golescu (Arăpilă) veni iar la mine și mă rugă ca să-ți pun din parte-i următoarele întrebări, la cari te roagă ca să fii bun să-i dai răspuns cît s-ar putea mai curînd:

a) Pundul # de potasă cît costă în Sibii?

b) Cît se plătește vama de import pentru pundul # de potasie.

c) Nu cumva s-ar găsi în Brașov ori Sibii un om care să știe fabrica potasă și cu ce salariu ar veni aici? /

352

d) Nu cumva s-ar putea găsi în Sibii cazanele necesare pentru fabricarea de potasă și cu ce preț s-ar putea cumpăra?

Vezi tu că vorba e tot de Sibii, pentru că moșia unde are a se face potasa vine în apropiere de Sibii.

Te rog și eu, informează-te și ne răspunde cît mai curînd.

La noi miseriile cresc. După căderea ministeriului din Iasii¹, se crede că va cădea curînd și cel d- aici². /

352^v

Fiți sănătoși,

I. Maiorescu. / 353

¹ La 16 ianuarie 1861 Kogălniceanu a fost înlăturat de la conducerea guvernului, fiind înlocuit cu Anastasie Panu (cf. *Monitorul oficial al Moldovei*, 1861, nr. 84, p. 343).

² Guvernul condus de Manole Costache Epureanu demisionează numai în aprilie 1861. Amănunte asupra componenței guvernelor la Dan Berindei, *Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866). Lista de miniștri*, în *Revista arhivelor*, II, 1959, nr. 1 (și în extras).

CXXVI

Bucur[ești], 15/27 ian. 1861

Frate Bariț,

Nu ți-am răspuns în cauza amicului nostru d. Vasici, pentru că am tot așteptat să-ți pot răspunde un ce pozitiv. Într-o cauză atît de delicată, unde se tratează de viitorul a două ființe, cineva e dator a privi toate împrejurările cu 4 ochi. Ei bine, cu toată stăruința mea la minis-

407

trul de Răzbel, n-am putut căpăta nici un răspuns pozitiv. Tot așa mi s-a întimplat și cu fratele lui Crainic¹, care a fost aici și a vorbit însuși cu cei ce conduc trebile militare. Confuziunea și amețeala ce domnește la noi în toate ramurile administrațiunii publice are acel rezultat fatal, că nici capii departamentelor nu sunt în stare de a-ți da răspunsuri definitive.

354 Specialminte, asupra intrării de oficiari străini în oastea română și, mai ales, de oficiari din oastea / unor state vecine, întimpină în corpul oficiarilor mai tineri și, specialminte, a celor ce au ieșit din școala militară, o foarte mare antipatie. Chiar francezii, ce-au venit ca instructori, au pierdut reputațiunea. Răspunsul ministrului e: „Să vedem, să vorbesc cu..., poate să vină aci să cerce!”

Eu sunt de părere să nu cerce acum, în nestabilitatea lucrurilor noastre, în care nu știm nimic de azi până mâine. Tu ai fost aici, acum e și mai mare încurcătură și, ca să te convingi ajunge să-ți spun că astăzi și eu, cari cred că mă pricep ceva în ramul instrucțiunii publice, sunt atît de incurcat, încît nu știu unde mă aflu cu administrațiunea acestui 354 ram important, care repausă pe umerii mei. / Voi să scap, și nu-mi primesc dimisiunea².

Am primit călindarele, vă mulțumim. *Gazeta* vine foarte neregulat. Din anul acesta am primit numai numer[i] 2 din *Gazetă* și 1 din *Foaie*. Cereți prețul pe acest an de la Costache al meu.

Facem și noi colect pentru fondul *Gazetei*. Lista s-a trimis și pe la ardelenii de afară.

Cauza voastră stă rău, o știu și o prevedeam. Am zis-o în 1848, 355 o zic și în 1861 [...]/

În epoca răzbelului ultim oriental, pătrusesem în sistemul fabricațiunii noutăților pentru diversele ziare politice, dar atite minciuni cite aud acum despre principate, în presa germană și franceză, n-am văzut.

Se poate ca aici să fie un sistem croit cu intențiuni; orșicum, minciunile sunt prea groase. Auzi, lagăre în paralel cu ale voastre, auzi, capi magiari să vizite aceste lagăre!! Nici umbră de toate aceste lucruri, nici dracul nu se gîndește la de aceste. Oamenii sunt atît de încurcați și ocupați acasă, încît nici nu se pot gîndi la alții,

355

I.M./

¹ Gheorghe Crainic, fratele protopopului Nicolau Crainic din Dobra.

² Prin Decretul 460 din 14 octombrie 1859, Maiorescu fusese numit director al Eforiei Instrucțiunii publice (cf. *Monitorul oficial al Țării Românești*, 1859, nr. 128, p. 510), funcție în care are de înfruntat multe greutăți. Demisia, înaintată în mai multe rânduri, ultima dată la 17 iunie 1861 (cf. ms. 997, f. 362—365), îi e acceptată, dar Maiorescu rămîne în funcție pînă la încheierea anului școlar, cînd și vorbește despre *Starea instrucțiunii publice în România de sus la finitul anului școlastic 1860—1861. Discurs pronunțat cu ocazia solemnității de împărțirea premiilor în 29 iunie 1861 de directorul școlaelor*” (cf. *Instrucțiunea publică*, III, 1861, iulie, p. 193—197; raportul s-a retipărit în *Foaie pentru minte...*, XXIV, 1861, nr. 38, 297—299 și nr. 39, p. 305—307 și în broșură). Amănunte la N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 86—90 și Marin Stoica, *Ion Maiorescu*, București, 1967, p. 16—17.

Frater Bariț,

Epistola ta cu datele relative la potasă și cu apendicea pentru moșia Merișiani am primit-o în ziua în care a răposat cumnată-mea, Elena, care în 25 minute a fost moartă și pe care am înmormîntat-o ieri săptămîna. Ocupațiuni de pietate umană și creștină, pe lingă cele grele ale oficiului, nu-mi permisă a cerceta îndată de rezultatul petițiunii Prea-sîntiei-sale episcopului nostru de Sibii și a altor reprezentanți ai clerului român ortodox din Ardeal. Alaltăieri și ieri mi-am furat cite 2 ore și am cercetat. Iată statul chestiunii:

Cu tot prejudețul ce, din cauza resimțimintelor antipatice ce încă persistă aici, putea să aducă cauzei un pas făcut prin intervenirea ministeriului și consulatului austriac — ceea ce, precum mă așteptam, mi s-a și observat îndată — suveranul Principatelor-Unite a dat ordin numaidecît Consiliului Ministrilor a se ocupa cu această cauză. Consiliul a însărcinat pe ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice ca să 356 cerceteze despre moșia *Merișiani*, așa mi se spuse în ministeriu că s-ar fi numind în actele oficiale venite de dincolo. Ci, fiindcă se numește și județul Argeș, ministeriul a provocat pe prefect ca să-i arate, și acesta a răspuns că *Merișiani* or, *Marișiani* nu se află, dar se află două moșii cu nume de *Marișiani*, dintre cari una e moștenească, adică a locuitorilor, cealaltă împărțită între două familie particulare, dintre cari frații Rătești, de origine ardeleni, posed o parte. Aici s-a oprit lucrarea de pînă acum a guvernului. Capul secțiunii a III-a a Ministeriului Cultelor era să facă referatul la Consiliul Ministrilor, și eu i-am zis să mai adaste.

Noi știm că moșia de care e vorba și despre care sună diploma tipărită în *Istoria bisericească* a lui P. Maior e Merișianii¹. Dar unde e originalul? El nu se mai găsește la Blaș, precît știu eu și Laurian, și — cu toate aceste — prima chestiune e de a constata titlul de drept prin act *autentic*.

În lipsă de actul original, urmează / a cerceta nu cumva se găsească 356 alte acte autentice, prin cari să se încredințeze autenticitatea diplomei de la P. Maior. Avem asemenea acte? Mi se pare că avem. La Bărnuțiu se află un act, din care se vede că mitropolia a perceput veniturile după moșia Merișani. Eu nu l-am văzut, dar Laurian l-a avut de la Bărnuțiu, căruia i l-a dat înapoi. Să se adreseze episcopul către Bărnuțiu și să ceară acest act. Astfel am avea asigurată autenticitatea actului de la P. Maior și, prin urmare, precizat titlul *primitiv* de drept. Zic titlul *primitiv*, căce acest titlu s-a putut pierde prin titluri cîștigate de alții în modurile recunoscute de toate legile, de exemplu prin *prescripțiune*. Nu știu ce dat poartă actul de la Bărnuțiu, însă, descur, e din secolul trecut. Prin urmare, ar fi de lipsă a căuta, oare în actele de la Blaș nu se mai găsește vreo indicare cam pînă cînd a perceput Mitropolia sau, pe urmă, poate, Episcopia Făgărașului, veniturile moșiei. Eu zic că ar fi bine să se mai caute, dar convicțiunea mea e că titlul primitiv e pierdut și numai acesta se va putea constata prin actul de la Bărnuțiu. / 357

Atunci rămâne totul la bunăvoința corpurilor legislative române, în cazul când ele vor fi în drept a face ceva de la sine. Despre bună voință vă pot asigura că există, și noi, din parte-ne, o vom susține din toate puterile. Dar care e cazul unde guvernul și Adunarea Legis[ativă] ar pute[a] dispune? Atunci când Merișianii donați de Brincoveanu s-ar afla astăzi în posesiunea vreunui institut or a unei corporațiuni publice. Constatarea de pînă acum arată Merișianii în posesiune privată, în mina particularilor, și aici vine dreptul de prescripțiune, pe care nu-l poate ataca nimeni.

Prin urmare, pînă să punem, prin intervenirea episcopului mina pe actul de la Bărnuțiu și pînă voi da de un exemplariu al *Istoriei bisericilor...* a lui Maior, ca să vedem cum circumscrie moșia, eu voi sta la ministeriu să mai cercetez după Merișiani și în vecinul județ Muscel, căci, prin diverse rotunjiri de județe, poate să fi căzut în altul, și pe urmă mă voi sili a face pe guvern ca actualii posesori ai celor doi Merișiani să-și arate titlurile de posesiune, dacă vom putea, / fără judecată. Asta e cauza pentru care am stat la ministeriu să nu se facă încă referatul.

Cînd acei Merișiani ar fi la vreun institut public, atunci guvernul și adunarea ar putea dispune altfel. Totul e acum să se capete actul de la Bărnuțiu, iar, pe de altă parte, să mai cercetăm aici după alți Merișiani ș.c.l.

Eu, din parte-mi, voi lucra cu toată energia, cum am lucrat pentru gimnaziul din Brașov, căce tu știi că rezultatul cel bun e cîștigat prin activitatea mea. Brașovenii s-au adresat cătră mine, eu am luat lucrul pe cale oficiale în numele Eforiei, fără a mai întreba pe efori, și, după ce Consiliul Ministrilor d-aici a găsit cu cale a se adresa mai întîi la Moldova, eu am stăruit la miniștri de-acolo, dîndu-le memorande și motive, și pe urmă aici, la Boierescu ².

Tu mă cunoști, Bariț, și fii secur că tot ce se va putea voi face ca, în orice caz, să se cîștige un rezultat bun într-un mod sau altul. Mă grăbesc,

I. Maiorescu. /

¹ Prin dania lui Constantin Brincoveanu, din 15 iunie 1700, mitropolia din Alba Iulia capătă moșia Merișani din Țara Românească (cf. Petru Maior, *Istoria beserecei românilor atît acestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre*, Buda, 1813, p. 149).

² Prin mijlocirea lui Maiorescu și cu sprijinul lui Vasile Boierescu, ministru al Instrucțiunii Publice, gimnaziul românesc din Brașov obține o subvenție din partea statului român (cf. G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 34 și N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 90).

CXXVIII

Bucur[ești], 4/16 oct. 1861

Frate Bariț,

Te rog trimite-mi din colecțiunea *Foaiei pentru minte* anii 1842, 1848 și 1849. Oare articolul în contra lui Schuler în 1842 e? ¹ Mi-ar trebui și acela. Trămite-mi-le și ți le voi înapoia, dar nu întîrzia.

Eu am trimis Titului refutațiunea articol[ului] lui Ludvigh din *Nord* ², dar — precum văz dintr-o scrisoare a Titului ³ — el, înainte de a primi răspunsul meu, a fost primit notele de la Babeș ⁴ și a făcut răspunsul după datele lui ⁵. Sper însă că se va folosi și de operatul meu. Știi de ce? /

368

Vorbînd despre unirea Transilvaniei cu Ungaria, zic că Ungaria de aceea insistă atît de mult pentru a-și incorpora pe Transilvania, ca să șteargă constituțiunea acestei țări, fiindu-să pe egalitate de naționalități, pentru că pe cit timp există constituțiunea transilvană, pe atît timp chestiunea naționalităților e dezlegată. Scoțînd din const[itui]ția Transilvaniei partea ce[a] injurioasă pentru români și recunoscînd naționalitatea română, această constituțiune, cu totul singularie, cuprinde în sine metoda cea mai praccică de împăcarea naționalităților în Ungaria. / [...]

368^v

Observ aceasta, pentru că noi, cînd vorbirăm în zilele trecute, am zis că de se vor învoi cu toții, să nu mai fie naționalități diverse. Nu, nu e bine. Vezi că și Murășanu, în *Gazeta* no. 77, zice: „Lăsați-vă și voi de autonomia const[itui]țiunei ce[i] cu 3 naționalități“ etc. ⁶. Asta nu e bună. Peste două-trei zile vă / trîmit eu un articol în acest înțeles ⁷. Tu ai scris dacă între 30—35 transilvani numiți[i] în rangul instrucțiunei, numai 4 s-au găsit netrebnci, 2 beți și doi grobiani. Asta nu e adevărat. Nici unul n-a ieșit bețiv, nici unul grobian. Cine ți-a spus ție una ca asta? Eu am întrebat în cancelaria Eforiei și nimene nu știe nimic despre aceste vițuri.

369

Ai răspuns lui Pop Vas.[ile] la Viena? ⁸ Oare nu vor scoate pe Mico? ⁹ Scrieți mitropolitului să țină bine. Sănătate,

I. Maiorescu.

[Marginal, P.S.] Îndată ce vei primi de la Cipariu ce i-am cerut, trîmite-mi încoace. /

369^v

¹ Articolul s-a publicat în 1847 (vezi LIII, n. 2).

² Intrînd în legătură cu Ubcini, Titu Maiorescu trimite cîteva articole la ziarul francez *Le Nord*. Unul dintre ele apare în 20 august 1861, fiind adresat din Sibiu. Îi răspunde un maghiar, care semnează Ludvigh (cf. George Juvvara, *Din corespondența lui Titu Maiorescu*, Iași, 1942, p. 19—22).

³ Scrisoarea, reproducă fragmentar de George Juvvara, *op. cit.*, p. 22, poartă data de 2 septembrie 1861.

⁴ Vincențiu Babeș, cu care Titu Maiorescu se află în bune relații din perioada studentiei, îi împărtășește argumente pentru combaterea lui Ludvigh.

⁵ Cf. George Juvvara, *op. cit.*, p. 20—22.

⁶ Cf. *Neste întrebări negioabe malițioase*, în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV, 1861, ar. 77, p. 323.

⁷ Maiorescu nu a mai trimis articolul (vezi CXXX).

⁸ Ladislau Vasile Pop, fost consilier la Curtea apelativă din Sibiu, din 1859 înalt funcționar la Ministerul Justiției din Viena. În 1861 e vicepreședinte al guvernului Transilvaniei, iar între 1867—1875, președinte al *Astrei*.

⁹ Comitele Mikó Imre, prim președinte al guvernului transilvan în 1861, înlocuit după cîteva luni cu feldmareșalul Folliot de Crenneville (cf. *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ediția a II-a, București, 1963, p. 189).

Frate,

Iată aici o epistolă pentru „Asociațiune”¹. Eu n-am fixat suma contribuțiunei, care însă va fi mai mare decît taxa de 5 fl. N-am fixat-o: a) că nu știu de-mi veți face mie și fiului meu, care, precum știi, e și autor, această onoare și dacă, în conformitate cu clauzu (sic) adusă la § 5, guvernul va da consimțimintul său; b) eu voiesc a lăsa Titului
370 libera voință în defigerea sumei pe persoana lui. /

Eu sper că o să vă fac mai mulți membri fondatori și onorari. Constituiți-vă numai. Îndată ce mă veți înștiința, încă și mai înainte, că v-ați constituit, voi lucra din toate puterile.

Nu vă descuragiați, deși, poate, începutul va fi greu. Cu tot prognosticul cel rău al fratelui Laurian, veți reieși. De aceea, eu vă dau consiliul ca această adunație de acum să fie numai *preliminarie* sau constitutivă². Voi vă defigeți un termin pînă la adunarea generală,
370° ca să aibă oamenii timp de a se înscrie, / și voi de a lucra aici.

Aici voiră să ne adunăm și să ne consultăm. Eu n-am fost de această părere. Ne cunoaștem. E mai bine să facă fiecare în parte. Ei voiră unii ca să trîmitem or să mergem să fim față la deschidere! D.[omnul] Măcelariu³ o cere espres în scrisorile către Aron. Dar ce impresiune ar face aceasta? Oh! Oh! Apoi clauza de la § 5. Lasă să ne primească mai întii.

Frate! Măcelariul denunța pe *Abdul*⁴ în privința casinului. Și
371 cui îl denunța? Lui Aron! Sunt sigur că Aron⁵ a / scris-o lui Abdul.

Mă, aici se vorbește tare că Eliade și Neagoie⁶ stau de Șaguna să se unească cu ei în reînvierea discordiilor între uniți și neuniți. Eu nu știu dacă s-au înțeles întru sine sau ba, dar fiți cu laure aminte. Salută pe d. Vasici și pe toți.

Voi veți alege președinte pe Cipariu, așa sper⁷.

Tușesc rău,

371°

Nițu. /

¹ „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*). Asupra istoricului și activității „Astrei” cf. *Acte privitoare la urzirea și înființarea „Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român”, Sibiu, 1862*; G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1891; I. Lupaș, *Înființarea „Asociațiunii” și conducătorii ei*, în *Transilvania*, XLII, 1911, nr. 4; George Barițiu și „Asociațiunea”, în *Luceafărul*, XI, 1912, nr. 29; Eugen Hulea, „*Astra*” — istoric, organizare, activitate, statute și regulamente, Sibiu, 1944; V. Curticăpeanu, *Întemeierea societății „Astra” și rolul ei în cultura poporului român (1861)*, în *Studii*, XIV, 1961, nr. 6 (și în extras); Ioan Holhoș și Nicolaie Nistor, *Contribuția „Astrei” la realizarea unității naționale*, în *Revista arhivelor*, XI, 1968, nr. 2.

² Adunarea de constituire a „Astrei” are loc la Sibiu, în 23 octombrie — 4 noiembrie 1861.

³ Ilie Măcelariu, consilier de tribunal, unul din întemeietorii Partidului Național Român.

⁴ Una dintre porecele cu care apare în corespondențe Andrei Șaguna.

⁵ Cu acoladă marginală, nota lui Maiorescu: „Privatissime”.

⁶ Ștefan Neagoie.

⁷ Cipariu, care întocmise unul din proiectele de statut (cf. *Proiect de statute pe seama „Asociațiunii transilvane”, întocmit de T. Cipariu la 12/24 oct. 1860, Blaj, în limbile română și maghiară*, la B.A.R., Filiala Cluj, ms. 1221—1222, Arhiva istorică, fond T. Cipariu), a fost ales vicepreședinte, președinte fiind Andrei Șaguna, iar secretar Bariț (cf. *Acte privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunei transilvane...*, Sibiu, 1862, p. 15 și discursul ținut la inaugurarea „Astrei”, în *Telegraful român*, IX, 1861, nr. 44, p. 171—172 și în *Foaie pentru minte...*, XXIV, 1861, nr. 41, p. 319—320). Asupra activității lui Cipariu în cadrul „Asociației” cf. Ș t. M a n c i u l e a, *Ti-motei Cipariu și „Astra”*, Blaj, 1943.

Frate Bariț,

Nu ți-am scris de mult, nu ți-am răspuns nici la notificarea despre denumirea de membru onorariu¹, la care eu n-am aspirat. Cu toate aceste, și eu și fiul meu vom contribui pe tot anul. Aștept: a) notificarea dacă guvernul imperial ne primește, spre a ști dacă putem procedea în public; b) formarea unui guvern aici², să vedem cu ce oameni avem a face, și aceasta se va mai amîna, precum se vede. Ales[andru] Goleșcu Arăpîlă nici n-a venit încă aici. Apatia e mare aici, mai mare, poate, decît altădată.

Dar voi de ce n-ați numit și pe Sion între membrii onorari? / E
372 adevărat că și Sion face cite o necălitură, precum cu programa nouă a studiilor gimnaziali, pe care [o] numi *cam germană*, fără a cugeta că aceasta e apă pe moara inamicilor nostri, precum și cu ocaziunea recenziunii opului fiului meu, „*Etwas Philosophisches in gemeinfasslicher Form*”³, și a discursului ce a ținut în Berlin despre muzica viitorului a lui Wagner și tragedia franceză⁴, în beneficiul statuei lui Lessing, și în Paris în reuniunea savanților Sorbonei, exprimîndu-și temerea că Titu prea se va fi cufundat în *ideele germane*⁵. În toate aceste, Sion vorbește despre lucruri ce nu le înțelege. Aceasta e un defect comun mai tuturor literaților de aici, de a-și da opiniunea despre toate, chiar și despre cele ce nu înțeleg. /

Însă Sion e un om bun și unul din cei mai fierbinți apărători ai ardelenilor. Bine ar fi la anul să nu se treacă cu vederea, asemenea Eudoxiu Hurmuzache, care a cules prețioase documinte relative la istoria românilor.

Tu-mi scrii că dacă mi-ai trîmite tomuri din *Foaie*, din anii unde (sic) 1842, 1848—1849, nu le-ai mai putea recepe înapoi. Însă tu vei ști că niciodată nu ni s-a pus la vamă piedecă de a duce în Austria 10—12 tomuri de cărți tipărite în Austria. Apoi, spre a te asigura mai bine, cere la vamă să le pună sigilul și atunci nu mai ai de ce să te temi. Te rog prea mult trîmite-m[i] anii arătați mai sus. / Nu-mi mai aduc aminte
372° dacă articolul în care răspund lui Schuler, în privința originii limbei, și în care se cuprinde etimologia unei mari sume de vorbe, se află în anul 1842 sau în altul. Te rog caută și-mi trîmite și tomul unde e acest articol⁶.

372°

Te mai rog trâmite-mi din călindariul tău anii înainte de 1860, aceia unde ai numirea plantelor. Anii 1860 et 1861 îi am, asemenea *Organul luminărei*, cu vocabulariul botanic⁷.

Cipariu de ce nu-mi răspunde oare?

373° Babeș a desperat de cauza naționalităților. El zice că guvernul s-a dat cu totul în mina vechilor conservativi, cari tirănese mai rău naționalitățile decit democrației. Oare așa e?

Copiii mei au sosit acasă. Titu s-a întors din Paris cu gradele de licențiat în litere și drepturi. Esaminarea disertațiilor pentru doctoratul în litere încă nu s-a terminat cu Sorbona. Nu știu dacă voi știți că opul lui filozofic, precum și discursul menționat mai sus, a făcut mare impresiune în Germania. O mulțime de recenziuni foarte favorabile au ieșit prin Germania și chiar în Paris, în *Jurnalul instrucțiunii publice*⁸. Aici au ieșit recenziuni în *Românul* și *Revista Carpaților*⁹.

374° Pantelie a luat de la mine toate recenziunile, ca să facă un estras pentru foaia voastră, dar văd că e leneș.

Eu socot că nu e rău să cunoască și românii din statele Austriei opiniunile streinilor despre ai noștri. Amintește pe Pantelie, cind îi vei scrie.

Al tău sincer amic, I. Maiorescu

[P.S.] Despre constituțiunea Transilvaniei, fundată pe sistemul 374° de egalitate de naționalități, vom scrie cind va fi aproape Dieta. /¹⁰

¹ Lista „membrilor onorari“ ai „Astrei“ în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV, 1861, nr. 86, p. 359—360. Alegerea lui Maiorescu n-a fost însă confirmată de guvernul austriac. Vezi și CXXXIV.

² Domnitorul Alexandru Ioan Cuza anunță Adunării, la 11 decembrie 1861, odată cu unirea administrativă, demisia guvernului lui Dimitrie Ghica, dar retragerea se produce practic la 22 ianuarie 1862, cind se formează primul guvern unit al României, sub președinția lui Barbu Catargiu (cf. Dan Berindei, *Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866)*. Lista de miniștri, în *Revista arhivelor*, II, 1959, nr. 1, p. 157—158 și *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 342—344).

³ *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, Nicolaische Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1861. Data reală a apariției cărții este însă 1860 (cf. Mircea Florian, *Începuturile filozofice ale lui Titu Maiorescu*, în *Convorbiri literare*, LXX, 1937, nr. 5, p. 132).

⁴ Este vorba de conferința *Die alte französische Tragödie und die Wagnersche Musik*, publicată în rezumat în *Der Gedanke*, II, 1861, p. 112 sq. și în traducere de Tudor Vianu, în *Influența lui Hegel în cultura română*, București, 1933, p. 58 sq.

⁵ Cf. G. Sion, *Un studiu român în Germania*, în *Revista Carpaților*, II, 1861, p. 709—727.

⁶ Vezi CXXXVIII, n. 1.

⁷ Cf. *Vocabulariu de numele plantelor transilvane, românesc, latinesc (după sistema lui Linné L.)*, nemțesc și unguresc, în *Organul luminărei*, I, 1847, nr. 30—35.

⁸ Recenziile s-au publicat de A. Stahr în *National Zeitung*, 1860, 10 ianuarie și 25 martie (ultima, despre conferință, reproducă în traducere în *Convorbiri literare*, LXXII, 1939, p. 109), de L. Rellstab în *Berlinische Zeitung*, 1860, nr. 26 și de br. Coserta în *Revue de l'Instruction publique*, 1860, nr. 36.

⁹ Cf. Iulius Baraș, *O recenziune filosofică*, în *Românul*, V, 1861, nr. 112, p. 371. Autorul amintește sumar și despre ecoul stîrnit de cartea lui Titu Maiorescu în presa germană și franceză; G. Sion, în *art. cit.* din *Revista Carpaților*, dă excerpte din recenzia lui Baraș. Ambele articole sînt republicate în E. Lovinescu,

T. Maiorescu, vol. I (1840—1876), București, 1940, anexele 4 și 5, p. 425—429. O altă recenzie, semnalată de G. Bogdan-Duică, de unde preia informația Lovinescu, este a lui M. Crețeanu, *Mișcarea literară*, în *Revista română pentru științe, literă și artă*, I, 1861, p. 833.

¹⁰ În *Gazeta Transilvaniei* și *Foaia pentru minte* nu se află nici un articol al lui I. Maiorescu privind această problemă.

CXXXI

[București, ianuarie 1862]

Frate,

Trâmiteți-mi *Gazeta* de la 1 ianuar. Eu am uitat să mă prenumăr. Baniți-ți-i voi da aici. Te rog adă-mi colecțiunile de *Foaia literară*, întregi, ca să-mi copiez articuli. Nu poți face nimic cu numerii rupți. Cind vei trece la vamă, pune să le pună sigilul, ca să îți le poți întoarce înapoi. Nu știi cit mă împiedecă pe mine, în lucrările mele, lipsa articulelor mei. Te rog fă așa.

La revedere, I. Maiorescu. / 367

CXXXII

Bucur[ești], 23 febr. 1862

Frate Bariț,

Am întirziat cu răspunsul, dar dacă era necesariu a-ți scrie mai curind, eu tot îți scriam. Adunarea noastră electivă abia și-a votat în săptămîna trecută regulamentul său interior, în parte, luni ce a trecut, în total. Marți și miercuri s-a constituit, iar apoi s-a provocat pe luni ce vine, pe 26 febr. s[til] v[echi]. Atunci va începe cu nește proiecte de urgență, relative toate la cele mai neapărate puncturi de organizațiunea internă.

Aici sunt atît de multe de făcut, încît — D-zeu! — nu știu dacă în sesiunea aceasta vom / veni la drumurile ferate. Cătră aceasta, ministeriul nu e încă consolidat, se clatină în interiorul său și în cîteva zile se pot face modifițiuni în personalul său. În general, situațiunea n-a ieșit încă din vițiosul cerc în care ne învîrtim de 4 ani. Prin urmare, în momentul de față nu putem prezice nimic.

Dar, orișicum, chestiunea căilor ferate nu se poate amîna mult, ea va veni la dezbateri și e bine a prepara pe oameni de timpuriu. Iată ce știu eu în privința aceasta. Din timpurile lui Știrbei a rămas ideea predominantă de a trage o linie de la Rușava prin mijlocul țării, prin Craiova, Pitești, București etc. și a îmbina / această linie cu Dunărea 373° pe la mai multe puncturi, mai întîi în România Mare, și între puncturi, mai întîi de toate cu cel din dreptul Cernavodă, spre a se împreuna cu drumul de-acolo la Varna¹. Astă idee a rămas și acum predominantă, cu acel adaos că acum se cere întinderea drumului de la București la

Focșani sau cu preferință de puncturile de la Dunăre sau totdeodată la Focșani și la Cernavodă. Legătura cu Ardealul stă în a doua linie, adecă s-a crezut și se crede de a doua importanță. Știrbei intrase în negociațiuni cu Sina² și Rotschild³. Însă când societatea franco-austriacă va apuca înainte, la Sibii, planul primitiv de aici / se va modifica de sine, și atunci vine întrebarea: ce e mai folositor și penuru societatea fr. — austriacă și pentru România? E ușor a convinge și pe unii, și pe alții că e mai folositoare intrarea de la Brașov în România. Descărcarea industriei sibienilor în România e nulă pe lângă a Brașovului, și consumul produselor de aici în partea despre Sibii nu se poate compara cu acela spre Brașov etc. Prin urmare, linia pe la Turnul-Roșu nu se va rentă nici în 15 ani etc.

Tu poți să vii aici ca peste o săptămână. Până atunci vom vedea
379^v mai luminat și, în tot cazul, nu strică de a iniția lucrurile. /

¹ Chestiunea l-a preocupat pe Bariț (cf. *Memorial pentru cel dintii drum de fier în România unită*, Brașov, 1862).

² Simion Sina. Vezi și LXXX, n. 4.

³ Casa Rothschild, cu sediul la Frankfurt am Main, era condusă de Karl și Wilhelm Karl și avea sucursale în marile capitale apusene (cf. De Scherb, *Geschichte des Hauses Rotschild*, Berlin, 1892).

CXXXIII

Bucur[ești], 22 iun. 1862

Amice Bariț,

Cu multă părere de rău sunt constrins a-ți răspunde că n-am speranță de a putea veni eu cu fie-mea și poate nici eu singur la adunarea „Reuniunii” or a „Societății”¹. Aș fi fericit dacă aș putea zice ca tine, că și eu consacru binelui public toate orele mele, însă acest an, de când am ieșit de la directorat, e unul din cei mai sterili ani ai vieții mele. Afară de orele prelecțiilor la Academie² și de acele încari m-am preparat, puține am putut consacra interesului public. Puseșiunea mea, după ce am rămas simplu profesor, a devenit atât de demoralizătoare, încât tot anul n-am fost bun mai de nimic. /

După o activitate atât de gigantică ca director al Instrucțiunii, văzînd cum guvernele ce și-au succes, cu toată lipsa de oameni capabili într-un period de reorganizațiune, nu numai că mă lasă la o parte, uitînd cîte am făcut și ce aș mai putea face, ci întînd surda persecuțiune chiar și asupra fiului meu, am căzut într-o confuziune și din ea într-o inerție care nu m-a lăsat să mă pot reculege și să mă scutur de demonii paraliziei. Afară de ocupațiunile strins profesoral și de oarecari adunări de nouă material pentru *Istoria dacilor și a românilor* în epocele cele obscure, mai n-am făcut nimic decît am stat pe gânduri, contemplînd la mizerabilitatea situațiunii noastre, ce merge complicîndu-se din
380^v în ce în ce tot mai mult. /

Astăzi (căce nu știu dacă miine sau poimîne nu va fi mai bine) mă aflu și în neputința materiale de a veni cu fie-mea la Brașov. Către aceasta, fiul meu pleacă la Berlin să facă acel pas importante în viața omului, în privința căruia nu m-a consultat la timp și în privința căruia eu n-am dreptul de a-l reține. Și, cu toate aceste, puseșiunea lui e departe de a fi oportună unui asemenea pas. Ce greutatea nouă nu cad asupra mea din acest punct de vedere!³ Dar mai sunt și altele, pe cari nu le pot scrie. M-aș simți, prin urmare, fericit de aș putea veni singur. Dar, rogu-te, venit-a de la Curte confirmarea noastră?

Pentru espozițiune, Emilia lucrează cu mumă-sa ceva. Lecca din primăvară a fost tot morbos pînă mai ieri-alaltăieri. /

Pe la finitul lunei [i]ți voi mai scrie. Dar, rogu-te, trimite-mi *Foaia* cu articuli ceruți.

Fiți sănătoși încai voi și voioși,

I. Maiorescu. / 381^v

¹ Este vorba de a doua adunare generală a „Astrei”, ținută în iulie 1862 la Brașov, la care participă și reprezentanți de seamă ai intelectualității din București, în frunte cu C. A. Rosetti și Al. Odobescu (cf. *A doua adunare generală a „Asociațiunii” transilvane*, Sibiu, 1862 și *Conspectul conferințelor ținute la adunările generale ale „Asociațiunii” de la 1862 pînă la 1910*, în *Transilvania*, XLII, 1911, nr. 4, p. 386 sq.)

² Din 11 octombrie 1859 Maiorescu a fost profesor de istorie la Colegiul bucureștean. În 1863 este printre primii profesori ai Universității din București (cf. E. Pangrați, *Ce-au făcut universitățile noastre?*, în *Convorbiri literare*, XXXVIII, 1904, p. 361; N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, 1912, p. 93 și Șt. Pascu, *Cărturari ardeleni la Universitatea din București*, în *Tribuna*, VIII, 1964, nr. 52).

³ „Pasul important” = logodna și căsătoria lui Titu cu Clara Kremnitz.

CXXXIV

Bucur[ești], 1863, mai 31

Frate Bariț,

Nu ți-am răspuns la epistola din Săptămîna luminată și nu ți-am implinit cererea. Cauza e foarte simplă, pentru că eu de Paști am fost în Iasii, unde am lăsat pe Emilia la frate-său și de unde întorcîndu-mă, găsi epistola ta într-un timp cînd tu vei fi fost în Sibii, la Congres¹. Dar nici tu n-ai plinit promisiunea de a-mi trimite *Foaia* or numerii din an. 1842, unde am scris despre *vechimea românilor în Ardeal*², și din 1845 or [18]46, cînd am scris, în contra lui Schuler, despre etimologia unui însemnător număr de cuvinte, ce le deducea parte din greacă, parte din germană³. / Acești articuli, și mai ales cel din urmă, [i]mi sunt de 382 cea mai mare neplăcere în studiile mele, și dacă nu te-am mai interpelat, cauza e că Papiu, venind peste 2 săptămîne în Ardeal, zice că-și va aduce colecțiunea de *Foaia pentru minte* etc. e e o are lăsată acolo, și atunci nu te mai supăr pe tine. În caz contrariu, eu mă voi ținea tot de gîtul tău.

Eu sunt foarte îngrijat pentru trebile noastre de acolo. De la început încă, eu nu mi-am făcut iluziuni. Îndată ce a ieșit în *Gazeta de Silezia* legea electorale, am calculat și am scos că vom fi norocoși de vom putea
382^v alege deputați români de la 36—40⁴. Și cu toate că a / mai venit pe urmă Deva, Mociul etc., nu aflai motive de a-mi modifica calculul. Astăzi mă tem nu cumva să iasă calculul meu prea exagerat, pentru că vă văz dezorganizați, or mai bine neorganizați, rău-organizați. Eu speram, eram cert, că voi, cu ocaziunea congresului, în adunânțe particulare, veți fi întocmit lista de candidați și repartirea lor pe ținuturi și orașe și că, prin membrii Congresului, veți fi trimis în parte listele pe la fiecare ținut și oraș, ca să știe românimea asupra cui să concentre voturile în fiecare cerc electorale. Încă o dată: nice prin gând nu mi-a trecut că voi vă veți despărți fără această operațiune preliminarie, absolut
383 necesarie. Văz însă că m-am înșelat / și că ai noștri nu sunt inițiați nici în elementele manoperelor parlamentare. Rău!

Aron, întorcându-se din Brașov, a început a lăuda pe baroanele Șaguna că ar fi dat o cercularie către popii săi, oprindu-i aspru de a vota ortodocși pentru vreun *unit*! Așa e? Te rog luminează-mă în privința aceasta. Știu că, după vechile datini, propunerea pentru ofi-
ciale cardinali etc. se făcea și după confesiuni etc. Cu toate acestea, o asemenea cercularie, fără coînțelegerea prealabilă despre candidați, cum zisei mai sus, poate să fie fatale, trăgând după sine răsipirea votu-
rilor române⁵.

Tür, în *Românul* de astăzi, face apel către voi să nu trimiteți la
383^v Reichsrath⁶. El, aici în / București, prin terță mină, mă cercase și pe mine. Eu i-am răspuns că românii ardeleni cunosc interesele lor și n-au nici o nevoie de consiliile magiarilor; ei și-au cunoscut interesele lor în 1848, și le cunosc și acum. Consiliul or Dieta imperiului, lor, românilor, nu le poate aduce nice un rău, din contra, mult bine. Magiarii, după toate esperiințele seculilor și mai ales după cele de 15 ani încoace, n-au meritat nimic pentru români spre a-i ținea de remulc [?] pe urma lor, spre a-i avea de gardie posterioare etc. Și acum mă simț împins de a-i răspunde printr-o epistolă deschisă, dar știu eu că exprim ideile voastre? N-aș vrea să zic ceva ce n-ar fi în deplină armonie cu ideile voastre. Să vedem, poate veți răspunde voi / mai întâi și apoi voi veni și eu, pe urmă?
384

De multe ori mi-a venit să vă întreb ce poate fi cauza că guvernul austriac nu m-a întărit și pe mine de membru onorariu al „Asociațiunii româno-ardelene pentru literatură“ etc.? M-am sfiit însă, ca să nu vă dau ocaziune de a crede că m-am crezut vreodată a avea meritele ce se cer de la cei ce se pot onora cu titlu de membri onorari. Eu am voit să fiu simplu membru și să răspund taxa convenită. Cu știrea că m-ați numit membru onorariu m-ați îndus în confuziune, și adăstînd să primesc diploma, nu m-am regulat nicidecum în raportul către „Asociațiune“.
384^v Cum zic, eu nici nu m-am gândit vreodată la acea onoare, pentru că studiile mele literare / ce parte le continuu, parte le refac din nou, pierdute fiind mare parte din cele făcute pină la 1848, acum la bătrînețe merg mai greu și nu pot spera că înainte de doi ani voi putea începe

darea lor la lumină. Prin urmare, nu m-am crezut demn de acea onoare. Însă pentru regularea mea ca membru ordinar, dorind a răspunde și cu taxă convenită, mi-a venit astăzi să te întreb ce poate fi cauza că numai pe mine nu mă întăriră la locurile de sus? Ceilalți aud că și-au primit toți diplomele, prin urmare s-au întărit de sus. Orecum, eu vă voi trimite taxa pe 3 ani trecuți, voi însă să scriu poimîne Titului ca să o trimită și el, pentru că eu am dechiărat voința pentru amindoi.

Asemenea, te rog zi Mureșanului / să continue *Gazeta* și de la
iuliu; peste puține zile îi trimit plata pe anul întreg. Nu mă acuzați de lene. Veți ști că, afară de oarele de prelecțiune, trăiesc numai între 4 păreți, înfundat în studiile mele.

Cu toate acestea, observ că gazeta voastră e foarte rătăcită în privința stărei lucrurilor din principate. E un scandal, e o rușine să tratați voi astfel lucrurile de aici, deși știu prin cine sinteți informați.

De ce ne țineți pe Nică acolo? Lăsați-l să vină, ne e de lipsă spre a sparge odată clica [...] grecilor și nemților.

Complimente la toți,

I. Maiorescu. / 385^v

¹ Congresul național român, a cărui convocare o propune Bariț, a fost fixat pentru 7/19 aprilie 1863. Amănunte la G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 158 sq., Valer Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863—1864*, Cluj, 1932 și Keith Hitchins, *The Roumanians of Transylvania and constitutional experiment in the Habsburg Monarchy 1860—1865*, in *Balkan Studies*, V, 1964, nr. 1.

² Vezi XLIX, n. 3.

³ Vezi LIII, n. 2, CXXVIII și CXXX.

⁴ După dizolvarea Dietei din Pesta în 1861, i se acordă Transilvaniei o lege electorală provizorie care, cu toate limitele sale, oferea românilor posibilitatea unei reprezentări mai largi în Dieta care urma să-și deschidă lucrările în iulie 1863. În urma alegerilor, pentru prima dată, românii obțin majoritatea. Amănunte și bibliografia problemei în *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ediția a II-a, București, 1963, p. 188—198.

⁵ Fixarea membrilor Congresului a dat naștere unui conflict, Șaguna urmărind propunerea lor pe criterii confesionale, iar Șuluțiu alegerea de către cler și mirenii fruntași. Ecoul conflictului s-a extins și în alegerile pentru Dietă.

⁶ Cf. S. TÜR, *Apel*, în *Românul*, VII, 1863, 31 mai, p. 478. Autorul arată că „dezbinările noastre fac puterea Austriei, să ne unim dar frățește și vom vedea Casa Austriei căzînd în neputință“ și propune o colaborare armată cu legiunea maghiară și „garibaldienii“. Despre viața lui János Tür cf. J. Koltay-Kastner, *A Kossuth-emigráció Olaszországban*, Budapesta, 1960.

⁷ Cf. articolul semnat „Un român bun“ și datat „București, 28 mai v[echi] 1863“ din *Gazeta Transilvaniei*, XXVI, 1863, nr. 42, p. 167—168 și nr. 43, p. 171—172. Autorul, prohabsburg, care se afla „la Pesta în 1848“, îl combate pe „famosul aventurariu Tür“, care „petrecea de 9 zile în capitala României, așteptînd — precum zicea — pe domnitorul de la Iași, cu care și avuse d. Tür întîlnire“.

INDICI *

* Indicii au fost întocmiți de Konrad Gündisch, Avram Andea și Ioan Chindriș.

A

- Abbée, 4, 14
 Abdul (vezi Şuguna Andrei)
 Abdul, Medzid, sultan, 112
 Adam, tipograf, 139
 Adănescu, Alexandru, 200 (citată de 2 ori)
 Adănescu, Ion, bibliograf, 200
 Adamovici, Andrei, 59, 71, 76, 332 (citată de 2 ori)
 Agop, Cafegiu, 133 (citată de 2 ori), 139
 Alberti, comite, 329—330
 Alboteanu, Mihail, profesor, 185, 187 (citată de 3 ori)
 Albu, 301 (citată de două ori)
 Aldulean, Ioan, asesor, 181—182, 337, 340, 356—357
 Alecsandri, Vasile, V, VI, 113, 226
 Alexandrescu, Grigore, 43, 110—111, 214, 224
 Alexandru (vezi Papiu Ilarian, Alexandru)
 Alexandru, ţarul Rusiei, 270, 271 (citată de 3 ori)
 Alexandru Macedon, 168
 Ali Paşa, Mahomed Emin, reprezentantul Turciei la Congresul de la Paris, 402—403
 Alutan, Constantin, vicar general, 355 (citată de 2 ori), 356
 Ambruş, deputat, 332
 Andrásy, profesor, 136
 Anghel, preot din Bucureşti, 122
 Anghelovici, Ioan, grafier, 277
 Antonin, Partenie, 187
 Apor, Karl, jurist, 181
 Apostoleanu, 187, 191
 Arăpilă (vezi Goleşcu, Alexandru)
 Arcoşi, Ioan, 112 (citată de 2 ori)
 Ardelean, Aurelie, pseudonim (vezi Many, Iosif)
 Arghiriadis, D., 27
 Arghirópulo, Grigore, 106, 108, 113, 122
 Aristia, C., V, 19 (citată de 2 ori), 39 (citată de 2 ori)
 Aristotel, 93

Ārkossy (vezi Arcoși, Ioan)
 Armatu, Eliseu (Elisei), 71 (citāt de 2 ori), 95, 122—123, 125 (citāt de 2 ori), 126, 149, 183, 386—387
 Armatu, Iuniu (vezi Armatu, Elisei)
 Aron, Teodor, cenzor, 47 (citāt de 2 ori), 111, 112 (citāt de 3 ori), 397
 Arsaki, doctor, 23 (citāt de 2 ori)
 Asachi, Gheorghe, V, VI, 21, 182 (citāt de 2 ori), 183 (citāt de 4 ori), 190, 258 (citāt de 3 ori), 262 (citāt de 2 ori), 264 (citāt de 2 ori), 305 (citāt de 2 ori), 306 (citāt de 2 ori)
 Aslan, Alecu, hatman și ispravnic de ținut, 182, 257, 258 (citāt de 4 ori)
 Atanasevici, A., 71
 Atanasievici, Alex., 159, 163
 Athanasievich, Mischa (vezi Maiorescu, Ioan)
 Atanașkovici, episcop de Buda, 164
 August, Aug. (vezi Laurian, A.T.)
 August, C., colonel austriac, 327 (citāt de 3 ori), 328 (citāt de 3 ori), 330
 Aurelia (vezi Bariș, Aurelia)
 Axente, Ioan (vezi Axente, Sever)
 Axente, Sever, VI, 6 (citāt de 4 ori), 69 (citāt de 2 ori), 70 (citāt de 5 ori), 72—73, 77, 82 (citāt de 2 ori), 94, 152, 159—160, 162, 166, 207, 314, 320—321, 322 (citāt de 3 ori), 327, 328 (citāt de 3 ori), 329—330, 332

B

Baba Novac, 136
 Babeș, Vincențiu, 79, 159, 163, 175, 197, 198 (citāt de 2 ori), 199, 207, 334, 335 (citāt de 2 ori), 391, 411 (citāt de 2 ori), 414
 Bach, Alexander von, ministru, 6, 72, 75, 77, 155, 157 (citāt de 4 ori), 161 (citāt de 3 ori), 163, 173, 177, 192, 318—319, 334, 344, 356, 361—362, 400
 Bach, Eduard, comisar, 205, 321, 355 (citāt de 2 ori), 356, 358 (citāt de 2 ori)
 Bailage, 175
 Balint, Simion, prefect, 6 (citāt de 3 ori), 69, 70 (citāt de 2 ori), 72 (citāt de 4 ori), 73, 77, 82 (citāt de 2 ori), 151, 157, 159, 160 (citāt de 2 ori), 162, 166, 176, 188, 313—314, 320, 325, 332, 345, 368 (citāt de 3 ori), 406
 Balschesko (vezi Bălcescu, Nicolae)
 Balș, Alecu, episcop și vornic, 257, 263 (citāt de 3 ori), 264 (citāt de 5 ori), 265 (citāt de 2 ori)
 Balș, Panaiot, 182 (citāt de 2 ori), 183
 Balș, Teodor, caimacam al Moldovei, 182 (citāt de 3 ori), 183
 Banciu, Ioan, vameș, 159
 Barac, Ioan, cărturar ardelean, 11 (citāt de 2 ori), 171, 232
 Baraș, I., 414
 Barbu, 71
 Bariș, Aurelia, cea de-a doua fiică a lui Bariș, 255
 Bariș, George, V (citāt de 4 ori), VI (citāt de 5 ori), 1 (citāt de 5 ori), 2 (citāt de 7 ori), 3 (citāt de 2 ori), 5 (citāt de 8 ori), 6 (citāt de 4 ori), 7 (citāt de 5 ori), 10 (citāt

de 2 ori), 11, 14, 18 (citāt de 4 ori), 19, 23, 27, 28 (citāt de 3 ori), 29 (citāt de 2 ori), 30 (citāt de 2 ori), 32 (citāt de 2 ori), 34 (citāt de 3 ori), 35—37, 39 (citāt de 3 ori), 40—41, 43 (citāt de 7 ori), 44—46, 47 (citāt de 2 ori), 48 (citāt de 3 ori), 49 (citāt de 4 ori), 50 (citāt de 4 ori), 51, 53—56, 57 (citāt de 2 ori), 58 (citāt de 2 ori), 59 (citāt de 2 ori), 60 (citāt de 2 ori), 61—62 (citāt de 3 ori), 64, 65 (citāt de 2 ori), 66 (citāt de 3 ori), 69 (citāt de 2 ori), 70, 72, 75 (citāt de 4 ori), 77 (citāt de 2 ori), 80 (citāt de 2 ori), 81 (citāt de 2 ori), 82 (citāt de 2 ori), 83 (citāt de 2 ori), 85 (citāt de 2 ori), 87, 89 (citāt de 2 ori), 90 (citāt de 3 ori), 91 (citāt de 3 ori), 92 (citāt de 6 ori), 93 (citāt de 2 ori), 94 (citāt de 4 ori), 95 (citāt de 2 ori), 96 (citāt de 5 ori), 97 (citāt de 2 ori), 101 (citāt de 3 ori), 103—104, 105 (citāt de 3 ori), 106 (citāt de 2 ori), 107—109, 110 (citāt de 2 ori), 111, 112 (citāt de 4 ori), 113, 114 (citāt de 3 ori), 116 (citāt de 2 ori), 117, 119 (citāt de 3 ori), 121 (citāt de 3 ori), 123 (citāt de 3 ori), 124, 125 (citāt de 3 ori), 130 (citāt de 2 ori), 131 (citāt de 6 ori), 133—134, 137 (citāt de 5 ori), 138, 140—141, 142 (citāt de 5 ori), 143—144, 145 (citāt de 3 ori), 146 (citāt de 3 ori), 148 (citāt de 6 ori), 149—150, 152 (citāt de 3 ori), 153 (citāt de 2 ori), 154 (citāt de 3 ori), 155 (citāt de 4 ori), 156 (citāt de 7 ori), 157 (citāt de 2 ori), 158 (citāt de 5 ori), 160 (citāt de 6 ori), 163—165, 167, 169 (citāt de 2 ori), 171 (citāt de 2 ori), 172, 173 (citāt de 2 ori), 175, 177, 179 (citāt de 2 ori), 180, 181 (citāt de 2 ori), 182, 184 (citāt de 3 ori), 186 (citāt de 2 ori), 187, 188 (citāt de 2 ori), 189 (citāt de 3 ori), 190, 191 (citāt de 2 ori), 192, 193 (citāt de 3 ori), 195—196, 198, 199 (citāt de 4 ori), 200, 203 (citāt de 2 ori), 204 (citāt de 5 ori), 205 (citāt de 4 ori), 206 (citāt de 4 ori), 207 (citāt de 3 ori), 208 (citāt de 2 ori), 211 (citāt de 2 ori), 212 (citāt de 3 ori), 215, 219—221, 222 (citāt de 4 ori), 223 (citāt de 3 ori), 224, 228, 229 (citāt de 4 ori), 230, 231 (citāt de 3 ori), 233—234, 236, 238 (citāt de 2 ori), 239, 240 (citāt de 3 ori), 242—243, 244 (citāt de 2 ori), 247 (citāt de 3 ori), 248 (citāt de 2 ori), 249—253, 255, 256 (citāt de 3 ori), 258—259, 260 (citāt de 2 ori), 261—262, 263 (citāt de 3 ori), 264, 266 (citāt de 2 ori), 267 (citāt de 2 ori), 269 (citāt de 2 ori), 270, 271 (citāt de 6 ori), 273 (citāt de 3 ori), 274—275, 276 (citāt de 2 ori), 277 (citāt de 3 ori), 278—279, 280 (citāt de 2 ori), 281—283, 284 (citāt de 2 ori), 285 (citāt de 4 ori), 286—288, 290 (citāt de 2 ori), 291 (citāt de 2 ori), 292, 293 (citāt de 2 ori), 295 (citāt de 2 ori), 296 (citāt de 2 ori), 297 (citāt de 2 ori), 298 (citāt de 2 ori), 300 (citāt de 3 ori), 301, 303, 304 (citāt de 4 ori), 305 (citāt de 2 ori), 307 (citāt de 3 ori), 309—310, 311 (citāt de 3 ori), 312, 313 (citāt de 4 ori), 314 (citāt de 2 ori), 315 (citāt de 2 ori), 318 (citāt de 5 ori), 319 (citāt de 3 ori), 320 (citāt de 6 ori), 321, 322 (citāt de 2 ori), 323 (citāt de 4 ori), 325, 330, 331 (citāt de 2 ori), 333 (citāt de 2 ori), 334, 335 (citāt de 3 ori), 336 (citāt de 2 ori), 337, 341, 343 (citāt de 2 ori), 344, 345 (citāt de 2 ori), 346—347, 350, 353, 355, 357 (citāt de 2 ori), 359 (citāt de 2 ori), 360 (citāt de 2 ori), 362 (citāt de 2 ori), 365, 367, 368 (citāt de 3 ori), 369—370, 371 (citāt de 2 ori), 372 (citāt de 2 ori), 378 (citāt de 3 ori), 380, 383 (citāt de 3 ori), 384 (citāt de 3 ori), 385, 387, 390—393, 394 (citāt de 2 ori), 395, 397—398, 401—404, 406 (citāt de 2 ori), 407 (citāt de 2 ori), 408, 410 (citāt de 2 ori), 413 (citāt de 2 ori), 415, 416 (citāt de 2 ori), 417

Bariș, Maria, soția lui George Bariș, 49, 254, 256

Bariș, Marița, fiica lui Bariș, 62

Bariș, Victoria (Mititica), fiica lui Bariș, 256

Barko, șeful poliției din Cernăuți, 156, 318
Batthyány, Ludovic, 370 (citată de 3 ori), 371
Băcănoiu, Băluță, boier, 248, 277—278
Bălăceanu, Constantin, poet, 132, 282
Bălăceanu, Ștefan, boier, 23, 121, 132 (citată de 2 ori), 308—309
Bălășescu, Nicolae (vezi Bălășescu, Nifon)
Bălășescu, Nifon, profesor de teologie, 43, 53—54, 90, 103, 104 (citată de 2 ori), 105—107, 113—114, 122, 125 (citată de 2 ori), 127 (citată de 3 ori), 149—150, 152—153, 207, 229 (citată de 2 ori), 259, 261, 283 (citată de 3 ori), 284, 332 (citată de 4 ori), 341 (citată de 2 ori), 342—343
Bălcescu, Nicolae, 3 (citată de 2 ori), 43, 68, 90, 94 (citată de 2 ori), 95 (citată de 3 ori), 103—104, 106 (citată de 2 ori), 107 (citată de 3 ori), 108, 113 (citată de 2 ori), 114, 115 (citată de 3 ori), 116 (citată de 2 ori), 117 (citată de 2 ori), 135, 139 (citată de 2 ori), 140, 141 (citată de 2 ori), 149
Băleanu, Emanoil, boier, 91, 112, 131 (citată de 2 ori), 245, 247, 309
Băleanu, Grigore, mare ban, 247
Băleanu, Manolache, logofăt, 23, 245, 246 (citată de 2 ori)
Băleanu, Ștefan, mare vornic, 204
Bălșeștii, partidă de boieri moldoveni, 263
Băluță, C., pitar, 228
Bănescu, N., istoric, V (citată de 2 ori), VII, 1 (citată de 4 ori)
Bărcănescu, Scarlat, agă, 106, 108, 113
Bărnăușiu, Simion, V, 6, 70—72, 77, 92, 94, 95 (citată de 3 ori), 96 (citată de 3 ori), 109, 145, 146 (citată de 2 ori), 147, 148 (citată de 2 ori), 151—152, 154, 156, 158—159, 162 (citată de 2 ori), 163 (citată de 4 ori), 173, 184 (citată de 2 ori), 185 (citată de 5 ori), 186 (citată de 3 ori), 187 (citată de 4 ori), 188 (citată de 10 ori), 189, 190 (citată de 5 ori), 191, 204, 207, 287—289, 291 (citată de 3 ori), 317, 318 (citată de 4 ori), 319 (citată de 2 ori), 320, 325, 331 (citată de 3 ori), 332, 340, 342, 346, 356, 366—367, 409 (citată de 4 ori), 410 (citată de 2 ori)
Bătrîneanu, Alexandru, 95, 149
Bedeus von Scharberg, Ioseph, comisar superior al Transilvaniei, 314—315
Beldi Ferenc, comite suprem, 152
Beldiman, Gheorghe, ministru moldovean, 182 (citată de 4 ori)
Belgazoglu, 193 (citată de 2 ori)
Bem, Iosif, 153, 154 (citată de 2 ori), 158 (citată de 2 ori), 314
Bengescu, G., pitar, 67, 70, 242, 248, 277
Bengescu, Titu, clucer, 211, 242
Benkő József, 7, 49
Bercianu, Ioan, protopop, 147—148
Bethlen Elek, istoric, 279, 285
Bethlen János, 129
Bethlen Lajos, ziarist, 171
Bethlen Sándor, 129
Bianu, Ioan, bibliograf, V
Bibescu, d-na, 133
Bibescu, Dimitrie, paharnic, 278, 311
Bibescu, Gheorghe, domnitor, 3, 4 (citată de 3 ori), 34, 37, 39, 48, 52, 54, 56, 63, 66 (citată de 2 ori), 91, 112 (citată de 2 ori), 121 (citată de 2 ori), 128, 131, 133, 143,

145, 150, 233 (citată de 2 ori), 235 (citată de 2 ori), 247, 257, 262 (citată de 8 ori), 263 (citată de 5 ori), 267, 268 (citată de 5 ori), 269, 284, 309
Bibescu, Ioan, cîrmuitor al Craiovei, 48 (citată de 2 ori), 52 (citată de 2 ori), 133, 149—150, 204, 256, 260—261, 263, 273—274, 276, 280 (citată de 2 ori), 281—282, 284, 285 (citată de 2 ori), 292, 293 (citată de 3 ori), 294, 304 (citată de 2 ori), 305—307, 308 (citată de 3 ori), 309 (citată de 3 ori), 380, 384, 386 (citată de 2 ori)
Bignon, Louis Pierre, publicist și istoric francez, 205, 270 (citată de 2 ori), 271 (citată de 3 ori)
Bistrițeanu, Gavril, arhimandrit, 106—108, 110, 113
Bob, Ioan, episcop greco-catolic, 176, 192
Bodea, Cornelia, 95, 107, 118
Boek, H.L., istoric, 310
Boer, Dimitrie, profesor la Blaj, 99—100, 101 (citată de 2 ori), 102, 291, 294—295
Boer, Ștefan, profesor și canonic, 294, 295
Bogdan-Duică, G., V, VII, 1 (citată de 2 ori), 15, 415
Boiaru (vezi Boier, Dimitrie)
Boerescu, Vasile, ministru, 194, 410 (citată de 2 ori)
Bojincă, Damaschin, 18
Bojincă, Dimitrie, cărturar bănățean, 264—265, 332
Bojincă, Ioachim, P., 134 (citată de 2 ori)
Bolliac, Cezar, 2—4, 14, 43, 53, 90, 108, 113, 124, 126, 135, 138 (citată de 3 ori), 154 (citată de 5 ori)
Bologa, Iacob, 153 (citată de 2 ori), 154
Boșogescu, N., 226
Botnariu, M., 154
Bourqueney, François Adolphe, ambasador francez la Viena, 386—387
Braboveanu, C., serdar, 242, 277, 292
Brad, Iovian, 152
Bran, Ioan, jurist, 147, 148 (citată de 2 ori), 152, 174, 176, 178, 181—182, 232 (citată de 5 ori), 233 (citată de 2 ori), 346 (citată de 2 ori), 356—357
Brăiloiu, C.N., redactor, 122—123, 125
Brăiloiu, Costache, profesor, 280
Brăiloiu, Nicolae, agă, 278
Brăiloiu, Sevastia, stolniceasă, 297, 311
Brătianu, I.C., 94, 149, 193, 194 (citată de 2 ori), 370
Brîncoveanu, Constantin, 410 (citată de 2 ori)
Bruck, Karl Ludwig, ministru austriac, 161, 319, 327, 334—335, 337, 347, 348 (citată de 2 ori), 355, 357, 359 (citată de 6 ori), 404
Bucerdeanul (vezi Maiorescu, Ioan)
Buda, Alexandru, deputat, 163, 332
Budai-Deleanu, Ioan, 94
Budișteanu, Alecu, boier, 226
Budișteanu, Drăghici, pitar, 62
Bunavăț, poreclă (vezi Șaguna, Andrei)
Buol-Schauenstein, Karl Ferdinand, conte, ministru austriac, 84, 377—378, 380 (citată de 2 ori), 381, 386, 400

Burchi, Nicu, ministru moldovean, 192
Burckhardt, Eduard, istoric, 262
Burileanu, P., serdar, 226
Buteanu, Ioan, prefect, 155 (citad de 3 ori), 156 (citad de 4 ori), 314
Buxia, Nicolae, 149
Buzoianu, membru in Divanul Criminal, 275

C

C.....i (vezi Carcalechi Zaharia)
Caeminsky, Ioseph, 242
Caian, Iosif, teolog, 325
Canova, cunoștință vieneză a lui Avram Iancu, 344
Cantacuzino, familia, 30, 400
Cantacuzino, Alexandru, 190
Cantacuzino, Constantin, mare logofăt, 30, 90, 106, 108, 113, 119, 124, 155, 253
Cantacuzino, Dimitrie, 191
Cantacuzino, Gheorghe, 146
Cantacuzino, V., 146
Cantemir, Dimitrie, 390 (citad de 2 ori), 393
Canuș, Grigorie, avocat, 249, 278, 281
Carabăț, jurist, 181, 365
Caradă, Nicolae, pitar și grefier la divan, 249
Garagic, I., pitar, 242, 247
Carcalechi, Zaharia (poreclit Cîrcală, Hodoroagă), 2, 4, 21, 23, 25, 36 (citad de 2 ori), 37 (citad de 2 ori), 39, 45, 48, 49 (citad de 3 ori), 91, 123, 135, 137, 138, 141 (citad de 3 ori), 142 (citad de 2 ori), 143—144, 242, 268, 270, 271, 272 (citad de 2 ori), 275—276, 339, 361 (citad de 2 ori), 362
Carol I, regele României, 194 (citad de 2 ori)
Carp, Ioan, preot, 122
Carp, P. P., om politic, 196, 198
Castor, poreclă (vezi Hodoș, Iosif)
Catargiu, Barbu, politician conservator, 414
Catargiu, I., membru al Locotenenței domnești, 195
Catargiu, N., 146
Cavour, C.B., politician italian, 402—403
Călinescu, Gheorghe, profesor la Craiova, 242, 277, 386 (citad de 2 ori)
Cermena, Petru, VI, 159, 163
Cernălescu, Ioan, serdar, 297, 311
Cernovodeanu, Costache, serdar, 145
Chavane, Gheorghe, 74
Cherban, 65
Chesarie, Constantin, episcop de Buzău, 49—50, 65 (citad de 2 ori)
Chevalier, Michel, pedagog, 301
Chibar, Nicolae, 297
Chindriș, Ioan, VI

Chinezu, D., profesor, 183
Chintescu, Nicolae, serdar, 242
Chipa, cunoștință a lui Ioan Maiorescu, 284 (citad de 2 ori)
Chipar, Gavril, 312
Chirculescu, boier, 130 (citad de 3 ori), 131, 308 (citad de 4 ori), 309
Chirculescu, Gheorghe, 308 (citad de 2 ori)
Chiriță, Barbu, profesor, 242, 246—247, 256 (citad de 2 ori), 269—270, 273, 284
Chirtop, Aron, preot, 149
Chitul, Ioan, caporal, 156
Cicero, M.T., 47, 332
Ciocăzeanu, M., 226
Cipariu, Timotei, V, 2, 6, 11 (citad de 2 ori), 34, 70 (citad de 2 ori), 72, 92—93, 97, 109, 127 (citad de 2 ori), 129, 138, 147—148, 162, 164, 173, 193 (citad de 2 ori), 195 (citad de 3 ori), 200, 204, 206, 207 (citad de 2 ori), 212, 219 (citad de 3 ori), 221 (citad de 3 ori), 222 (citad de 2 ori), 225, 228, 230—231, 234 (citad de 2 ori), 246 (citad de 2 ori), 250 (citad de 5 ori) 253, 256 (citad de 3 ori), 257—258, 266, 271, 274, 286, 287 (citad de 4 ori), 288 (citad de 3 ori), 290, 291 (citad de 7 ori), 300, 302—303, 304 (citad de 2 ori), 309 (citad de 2 ori), 310 (citad de 2 ori), 311, 322 (citad de 2 ori), 331, 334 (citad de 2 ori) 336, 349 (citad de 3 ori), 352, 354, 371 (citad de 3 ori), 372, 382—384, 401, 403, 411—412, 413 (citad de 4 ori), 414
Circa, Georgie, 369, 393
Circa, I., 193
Ciuca, Prejbeanu I., 224 (citad de 3 ori)
Ciupagea, I., maior, 226
Ciupe, Vasile, 154
Ciurdariu, Ana, VI
Cîmpeanu, I., 2, 19—20, 22, 149, 229—231, 235, 238, 240, 245 (citad de 2 ori), 247 (citad de 2 ori), 372
Cîmpeanu, Petre, profesor ardelean, 186, 207 (citad de 2 ori), 254—255 (citad de 3 ori), 257 (citad de 2 ori), 260, 262, 264 (citad de 3 ori), 266, 274, 295, 302 (citad de 2 ori), 305 (citad de 2 ori), 306 (citad de 6 ori), 334—335, 346
Cîrcală, poreclă (vezi Carcalechi Zaharia)
Clain, Inochentie, episcop greco-catolic, 32 (citad de 2 ori)
Clam-Gallas, Eduard, general austriac, 319 (citad de 2 ori)
Clocaceanu, maior, 151
Cnezu, D., paharnic, 242
Cnezu, Emanoil, procuror, 277
Codrea, Ioan, profesor, 145
Codrescu, Teodor, librar, 183 (citad de 2 ori)
Codru-Drăgușanu, Ion, 95, 149, 174 (citad de 2 ori), 177, 207
Colson, Felix, 7, 17—18
Columb, Z., 187
Conachi, Costache, 21
Constantin, Eremia, preot, 70, 122
Constantin, Șerban, domnitor, 31 (citad de 2 ori)

Cîmbineanu 240

Conțescu, D., căpitan, 248
 Conțescu, Matei, pitar, 130, 135, 138
 Corban, finul lui Bălășescu, 251 (citad de 4 ori), 252, 267, 269
 Cornescu, Constantin, logofăt, 131, 133
 Cornescu-Olteneanu, căpitan, 115
 Coronini, feldmareșal, 206, 361—362
 Coserta, publicist francez, 414
 Costache, cumnatul lui Maiorescu, 198, 259, 270, 272, 274, 278 (citad de 2 ori), 311, 322, 336
 Costin, Miron, cronicar, 390
 Coțofeanu, Gheorghe, clucer, 228, 242, 278 (citad de 2 ori), 281, 300, 311—312
 Cozacovici, căpitan, 106, 108, 113, 122
 Cozma, 48
 Crainic, Gheorghe, fratele protopopului din Dobra, 408
 Crainic, Nicolau, protopop la Dobra, 408 (citad de 2 ori)
 Crainic, Simion, vicar general la Blaj, 291, 356
 Crăciun, Ioanovici, 229, 242
 Crețulescu, C.A., 149, 194
 Cristocean, I., amic al lui Bariț, 232 (citad de 2 ori), 233
 Cristofi, Dimitrie, pitar, 253
 Crișan, tribun, 319
 Csüpe, Ladislau, 159
 Cuciureanu, Gheorghe, medic, 207, 255, 260
 Cuciureanu, Mihail, poet, 254 (citad de 4 ori)
 Culciar, doctor din Craiova, 230
 Cuza, Alexandru Ioan, 146, 186, 192, 407, 414 (citad de 2 ori)
 Cuza, Grigore, ministru moldovean, 183, 187
 Cuza, I., fruntaș pașoptist, 146
 Czetz, Johann, istoric, 342

D

Danconschi, 240
 Darjeu, I.A., 187
 Dașcov, I.A., consul țarist, 36 (citad de 2 ori), 275—276
 David, Iordache, apropiat al lui Maiorescu, 221, 228, 277
 David, Vasile, 211, 245
 Dălgeanu, Alexandru, 277
 Delavigne, Antoine, filozof francez, 107, 129
 Demidov, călător rus, 242 (citad de 3 ori)
 Derviș Pașa, Ibrahim, general și diplomat turc, 386 (citad de 2 ori), 387
 Deșu, șef al complotului de la Brăila, 43
 Diaconovici, G., 155 (citad de 2 ori)
 Dianu, Dumitru, Ion, 301
 Dianu, N.D., 277
 Diculescu, Ioan, pitar, 228, 256, 275—276, 277 (citad de 2 ori), 283, 292—293, 31

Diderot, Denis, filozof francez, 4, 14
 Dideșteanu, Ioanichie, arhimandrit, 124 (citad de 2 ori), 126, 139
 Dio Cassius, 295—296
 Dionisie, preot, 192
 Dobokay, vameș la Turnu Roșu, 152
 Dobra, Alexandru, episcop de Lugoj, 199
 Dobra, Petre, 155 (citad de 2 ori), 156—157
 Dobran, Ioan, 80—81, 154, 159, 163, 316, 326 (citad de 2 ori), 331, 334, 335 (citad de 2 ori), 337, 343 (citad de 2 ori), 361, 365, 380 (citad de 2 ori)
 Donat, jurist, 181
 Donici, Alexandru, editor 267
 Dorgo, Gabriel, director al școlilor românești transilvănene, 7, 82 (citad de 2 ori), 181 (citad de 2 ori), 182 (citad de 2 ori)
 Dosiade, grec din Iași, 187—188
 Doxache, 192 (citad de 2 ori), 397 (citad de 2 ori)
 Dragoman-Nedejdeanu, parucic, 226
 Dragomir, Ioan, profesor de la Blaj, 193
 Drăgan, Cuconu, literat, 281 (citad de 3 ori), 282
 Drăgoiescu, Alexandru, profesor, 281
 Dragoș, Ioan, 93, 111, 112 (citad de 3 ori), 155 (citad de 3 ori)
 Drăgunița, 307
 Duca, Vasile, ministru de război, 194
 Duhamel, A.O., general, comisar rus în Țara Românească, 42, 67 (citad de 3 ori), 68—69
 Dulcescu, boier moldovean, 185, 191—192
 Dunca, Paul, funcționar gubernial, 147—148, 150—151, 154, 181 (citad de 2 ori), 182, 322, 346, 356

E

Eigreog, Tirab (vezi Bariț, George)
 Eliad (vezi Heliade Rădulescu, Ion)
 Eliat, Petre, pitar, 278
 Eliot, N., pitar, 277
 Elisabeta I, regina Angliei, 393
 Emilian, Ștefan, profesor, 183—184
 Engel, Johann Christian, istoric, 18, 32 (citad de 2 ori)
 Epicur, 93
 Episcopescu, Sache, pitar, 134, 139, 141
 Epureanu, Manolache Costache, politician conservator, 146, 196 (citad de 2 ori), 198 (citad de 2 ori), 407
 Erdélyi, Nicolae, student român, 100—101
 Erdélyi, Vasile, episcop greco-catolic de Oradea, 77, 80, 81 (citad de 3 ori), 163, 165, 286 (citad de 2 ori), 289, 290 (citad de 2 ori), 326, 330, 349, 354, 358, 371, 382, 397—398
 Ernouf, A., editor al lui Bignon, 271
 Eufrosin, părintele (vezi Poteca)

F

- Faca, C., paharnic, 23
 Fallmerayer, Jacob Philipp, istoric și călător german, 334, 335 (citată de 2 ori)
 Farago, Dimitrie, paroh de Zlatna, 196
 Fălcoianu, Constantin, maior, 211, 242, 248
 Fătu, Anastase, 150, 190
 Ferdinand, împărat austriac, 154, 315
 Fieraru, Ioan Cost., 249
 Filipescu, Costache, maior, 106, 108, 113 (citată de 2 ori), 131, 146, 307, 309
 Filipescu, Iancu, 34
 Filipescu-Vulpe, Alex., caimacam al Olteniei, 235—236
 Filișanu, Dimitrie, serdar, 211, 242, 311
 Filotei, episcop de Buzău, 63—64, 121, 125, 139, 143
 Fișec, Stăte, 226, 242, 249
 Floreasca, d-na, 308
 Florescu, veri, participanți la revoluția de la 1848, 66 (citați de 2 ori)
 Florescu, Cost. Gh., 127
 Florescu, Emanoil, 305, 307, 309
 Florescu, Grigore, 141
 Florescu, Ioan Gheorghe, pitar, 108, 113, 119, 133
 Florian, Aron, V (citată de 2 ori), VI (citată de 2 ori), XI, 1 (citată de 4 ori), 2 (citată de 6 ori), 3 (citată de 5 ori), 4, 5 (citată de 6 ori), 6 (citată de 9 ori), 7 (citată de 5 ori), 10 (citată de 3 ori), 11, 14 (citată de 3 ori), 15 (citată de 2 ori), 16—17, 18 (citată de 5 ori), 19 (citată de 2 ori), 23 (citată de 3 ori), 24, 27 (citată de 3 ori), 30, 32 (citată de 2 ori), 34 (citată de 2 ori), 35, 37 (citată de 2 ori), 39 (citată de 2 ori), 41, 42 (citată de 2 ori), 43 (citată de 4 ori), 44—45, 46 (citată de 2 ori), 47, 48 (citată de 2 ori), 49 (citată de 2 ori), 50 (citată de 2 ori), 51—52, 55—57, 58 (citată de 3 ori), 59 (citată de 4 ori), 60, 62, 64 (citată de 2 ori), 65—66, 69 (citată de 4 ori), 70 (citată de 4 ori), 71—73, 75, 76 (citată de 2 ori), 78, 79 (citată de 2 ori), 80 (citată de 2 ori), 81 (citată de 3 ori), 82 (citată de 4 ori), 83, 84 (citată de 2 ori), 85, 87 (citată de 2 ori), 135, 137, 159—160, 166, 184, 206, 207 (citată de 2 ori), 214, 215 (citată de 2 ori), 219 (citată de 3 ori), 220, 223, 227, 230 (citată de 2 ori), 231 (citată de 3 ori), 234—235, 236 (citată de 2 ori), 237 (citată de 3 ori), 238 (citată de 3 ori), 240 (citată de 2 ori), 241, 244 (citată de 2 ori), 247 (citată de 2 ori), 248—249, 251, 253—255, 260, 263, 267—268, 274 (citată de 2 ori), 275, 278, 281, 284, 285 (citată de 2 ori), 294, 296, 298 (citată de 2 ori), 301, 306 (citată de 2 ori), 308 (citată de 2 ori), 309 (citată de 2 ori), 322 (citată de 2 ori), 323 (citată de 2 ori), 324, 331, 332 (citată de 4 ori), 335 (citată de 2 ori), 337, 340 (citată de 2 ori), 341, 342 (citată de 3 ori), 346—347, 361 (citată de 4 ori), 366, 367 (citată de 4 ori), 376, 377 (citată de 2 ori), 378, 380 (citată de 5 ori), 381 (citată de 2 ori), 383, 401, 412 (citată de 3 ori), 418
 Florian, Pompiliu, fiul lui Florian Aron, 86
 Folliot, de Crenneville, feldmareșal, 411
 Fontanin, Marin, 162
 Frai, profesor la Iași, 190

- Francisc Iosif I, împărat austriac, 154, 164—165, 173, 180, 195, 315 (citată de 2 ori), 317 (citată de 4 ori), 318—319, 325, 330 (citată de 2 ori), 348, 363 (citată de 3 ori), 364, 368 (citată de 2 ori)
 Fratosticeanu, Radu, serdar, 242, 248
 Fribec, spițer de artificii, 273
 Fuchs, J., comite, 377
 Fulea, Moise, 114, 149 (citată de 2 ori), 150 (citată de 2 ori)

G

- G. B. (vezi Bariț, George)
 Gáal László, istoric, 294 (citată de 5 ori), 295, 300 (citată de 2 ori)
 Gabler, G., ziarist și om politic ceh, 338—339
 Gal, Dominicus, profesor la liceul din Cluj, 294
 Gaspar, raportor despre revoluția din Transilvania, 329
 Gavra, Alexandru, profesor la Arad, V, 93, 105 (citată de 2 ori), 109—112, 115—116, 118, 127, 292 (citată de 2 ori)
 Gavriele (vezi Munteanu, Gavril)
 Găietan, Nicolae, 95, 134, 136 (citată de 2 ori), 149
 Gănescu, dr., 193
 Genlie, I., redactor, 92—93, 139 (citată de 2 ori), 140, 296—297
 Georgiu, Al., 187
 Gerando, Augustin de, 104—105, 108
 Gerendi (vezi Gherendi, Iosif)
 Geringer, Karl, baron, 109
 Gerold, Karl, editor vienez, 81, 207, 342—343
 Gheorghică, Mihai, pitar, 139
 Gheorghie, preot la București, 122
 Gheorgine, fiicele lui Miloș Obrenovici, 249
 Gheote (vezi Goethe, J.W.)
 Gherendi, Iosif, 153, 179
 Ghica, Alecu, vistier, 23, 34
 Ghica, Alexandru D., domnitor, 3, 18—19, 20 (citată de 2 ori), 24, 30, 34, 247, 382 (citată de 2 ori), 400—401, 402 (citată de 4 ori), 403 (citată de 2 ori), 404 (citată de 3 ori), 405—406
 Ghica, Al., ministru de finanțe, 231, 246, 253 (citată de 3 ori)
 Ghica, Dimitrie, politician liberal, 194 (citată de 2 ori), 414
 Ghica, Grigore, domnitor, 32, 182—183, 250
 Ghica, Grigoriță, episcop, 257, 263, 265 (citată de 2 ori), 266
 Ghica, Ioan, spătar, V, 90—91, 118—119, 135, 137, 139, 141
 Ghica, Leonida, 403
 Ghica, Mihalache, ban și ministru, 23, 231, 233 (citată de 2 ori), 234 (citată de 3 ori), 239—240, 241 (citată de 3 ori), 246, 254, 260—261
 Ghica, Teodosie, pitar, 131
 Ghica, Toderiță, 57
 Ghica, Vasile, 146

Ghiculești, partidă boierească, 36, 400
Gibbon, istoric englez, 100 (citată de 2 ori)
Gigirtu, Ioan, pitar, 242
Gilain, reprezentant comercial englez, 380 (citată de 3 ori)
Girardin, F.A. Saint Marc, publicist și profesor francez, 206, 403 (citată de 2 ori)
Gischig, 387 (citată de 2 ori), 391
Gioroceanu, Ștefan, pitar, 311
Giușcă, I., director de internat, 187 (citată de 2 ori)
Glantz (vezi Glanz Florian)
Glanz, Florian, funcționar sibian, 73, 79—80 153, 296, 327 (citată de 2 ori), 328, 330, 340, 402
Glogoveanu, C., clucer, 226, 243 (citată de 2 ori), 276, 292—293, 311
Gödel-Lannoy, Oscar von, consul general al Austriei la Iași, 404, 406
Goethe, Johann Wolfgang, 5, 58, 214, 228
Golescu, revoluționari de la 1848, 66 (citați de 2 ori), 94
Golescu, Alecu C. (Albu), 109—110, 148 (citată de 2 ori), 149—150, 152
Golescu, Alexandru (Arăpilă), 407, 413
Golescu, Constantin Radovici, 28
Golescu, G., ministru de finanțe, 194
Golescu, Nicolae, revoluționar pașoptist, 68, 194—195
Golescu, Ștefan, revoluționar pașoptist, 68, 106—107, 113, 119, 139, 194
Gorjan, Gherasim, 2
Gozman, I., 331, 332 (citată de 2 ori)
Gött, Johann, tipograf, 124, 221 (citată de 5 ori), 222, 255—256, 262, 267, 272
Grablie, general rus, 111
Gratze, căpitan în Regimentul I românesc, 328 (citată de 2 ori) 329—330
Grădințu, Dragomir G., 117
Grădișteanu, Grigore, mare logofăt, 121
Grecianu, parucic, 138—141
Griselini, Franz, istoric, 268
Groisz, Gusztáv, primar al Clujului, 166, 167 (citată de 2 ori), 323 (citată de 2 ori)
Gruber, Ștefan, maistru zidar, 293—294
Gruici, poștaş, 141
Grund, tipograf, 396, 399
Gugiu, Alexandru, 119, 133 (citată de 2 ori), 139
Gusti, librar, 183
Gyulai Lajos, 129

H

Haase, Rudolf, dr., 337 (citată de 3 ori), 338 (citată de 10 ori)
Hacman, Eugeniu, episcopul Bucovinei, 398 (citată de 2 ori)
Hagiad, Ioan, 277
Haite, 180
Hanka, Váceslav, om politic ceh, 338—339
Hannia, Ioan, 154

Haralamb, D., 187
Haralambie, N., membru al Locotenenței domnești, 195
Haralampie, Dimitrie, mare logofăt, 242, 312
Hase, 170 (citată de 3 ori)
Hasse, tipograf, 333 (citată de 2 ori), 334, 336, 339 (citată de 5 ori)
Hatvanyi, maior, 156—157
Haynau, Julius Jacob, comandant suprem al Ungariei, 331—332
Häufner, om politic austriac, 178
Helfert, 367
Heliade, familia, 331
Heliade-Rădulescu, Ion, 2, 4 (citată de 3 ori), 11, 16, 18, 20 (citată de 3 ori), 25, 26, (citată de 2 ori), 43 (citată de 2 ori), 53 (citată de 5 ori), 54 (citată de 4 ori), 68, 103, 110 (citată de 4 ori), 120, 121 (citată de 2 ori), 122, 123 (citată de 2 ori), 135, 193—194, 195 (citată de 4 ori), 196, 198 (citată de 13 ori), 207, 212, 214 (citată de 3 ori), 215, 224 (citată de 3 ori), 225 (citată de 4 ori), 226 (citată de 3 ori), 228, 235 (citată de 9 ori), 236—237, 239 (citată de 5 ori), 240 (citată de 3 ori), 241—242, 252, 281 (citată de 4 ori), 282 (citată de 2 ori), 286 (citată de 5 ori), 290 (citată de 5 ori), 295, 309 (citată de 2 ori), 412
Heliade Rădulescu, Maria, 113, 149
Helvetius, filozof francez, 4, 14
Henning, librar, 183
Henop, 386 (citată de 2 ori), 401
Herăscu, Constantin, lofogăt, 131
Herder, filozof german, 228
Herescu, Elena, 133
Hesse, feldmareșal austriac, 111
Heufler, om politic austriac, 80, 356—357, 358 (citată de 2 ori)
Hil, cavalier, 376, 377 (citată de 4 ori), 395 (citată de 2 ori)
Hill, Gheorghe, profesor la Sf. Sava, 7, 23—24, 57, 58 (citată de 2 ori), 132, 135, 284 (citată de 2 ori), 307, 308 (citată de 2 ori), 309
Hochmeister, M., librar și tipograf sibian, 127
Hock, consilier austriac, 348 (citată de 7 ori), 350, 355 (citată de 3 ori), 357, 358 (citată de 3 ori), 398—399
Hodoroagă, poreclă (vezi Carcalechi Zaharia)
Hodoș, Enea, V (citată de 3 ori)
Hodoș, Iosif (Castor), 81, 175, 188, 196, 198 (citată de 3 ori), 199, 200 (citată de 3 ori), 201 (citată de 3 ori)
Hodoș, Zacheu (Polux), fratele lui Iosif Hodoș, 198 (citată de 3 ori)
Holban, 403
Hossu, tribun, 153
Hrisocoloiaia, coconița, 112
Hristescu, C., pitar, 226
Hristofi, parucic, 106, 108, 113
Hufeland, 50 (citată de 2 ori)
Hurard, H., profesor francez, 143
Hurmuzachi, familie de boieri, 70, 72, 77, 155 (citată de 2 ori), 156, 207, 318, 341 (citată de 2 ori), 384

Hurmuzachi, tatăl celor 5 frați, Hurmuzachi 167
Hurmuzachi, cei 5 frați (Constantin, Eudoxiu, George, Alexandru și Nicolae), 156 (citați de 2 ori), 166, 169 (citați de 2 ori)
Hurmuzachi, Alexandru, 156 (cit de 2 ori), 325, 337, 342, 346, 402 (cit de 2 ori)
Hurmuzachi, Constantin, 80, 187, 190, 191 (cit de 2 ori), 192, 206, 208, 329, 331, 367, 376, 378, 381, 382 (cit de 3 ori), 384, 386 (cit de 3 ori), 391 (cit de 3 ori), 392 (cit de 3 ori), 393, 397 (cit de 2 ori), 401—402
Hurmuzachi, Eliza, 386
Hurmuzachi, Eudoxiu, 154, 183, 320 (cit de 2 ori), 335, 341, 380, 413
Hurmuzachi, George, 77, 156
Hurmuzachi, Saftița, 391

I

Iacob (vezi Mureșanu, Iacob)
Iancu, Avram, 6 (cit de 6 ori), 69 (cit de 2 ori), 70 (cit de 2 ori), 71 (cit de 2 ori), 72 (cit de 3 ori), 73—75, 77 (cit de 2 ori), 82 (cit de 2 ori), 94, 112, 151 (cit de 2 ori), 152, 155—156, 159, 160 (cit de 5 ori), 162, 166—167, 170—172, 207, 314 (cit de 2 ori), 323 (cit de 2 ori), 325, 327 (cit de 4 ori), 328 (cit de 8 ori), 329 (cit de 2 ori), 332—333, 342, 344—345, 364, 368 (cit de 3 ori), 385
Iarcu, Dimitrie, cărturar, 198 (cit de 7 ori), 200
Iepureanu, Manolache Costache (vezi Epureanu, Manolache Costache)
Ighian, Iosif, 148
Iliescu, N., serdar, 144
Inocențiu, papă, 106
Ioan G. Ioan, negustor, 174, 296 (cit de 2 ori), 333 (cit de 2 ori), 334 (cit de 2 ori), 335 (cit de 2 ori), 336, 339
Ioanid, Gheorghe, librar, 60 (cit de 2 ori), 197, 268, 275—276, 312 (cit de 2 ori)
Ioanovici, Gheorghe, 170
Ioanovici, Hristea, 242, 277
Ionescu, George, 187
Ionescu, N., profesor, 183, 194—195, 198
Ionescu de la Brad, Ion, VI, 123 (cit de 2 ori), 124, 310 (cit de 2 ori), 306 (cit de 2 ori), 307
Ioniță, preot din București, 122, 135
Iordache, 135
Iordachi, VI
Jordan, Ludovic, spătar, 190
Iosif II, împăratul Austriei, 123
Iota, Teodor, 293 (cit de 2 ori)
Isaia, econom, 143
Istrati, N., V, VI, 183 (cit de 2 ori), 186, 190—191, 207, 260—262, 263 (cit de 2 ori), 266, 268 (cit de 2 ori)
Iuga, Ioan, comerciant, 334, 372
Ivanovici, episcop ortodox de Arad, 382, 384
Ivanovici, ofițer în armata austriacă, 327 (cit de 2 ori), 328 (cit de 3 ori), 329
Împăratul (vezi Francisc Iosif)

J

Jelacici, Iosip, baron de, general, 153, 314—315
Jivkovici, Pantelimon, episcop de Timișoara, 164, 174, 177
Josika, Ludovic, nobil conservator, 314—315, 349—350
Juvenal, 15

K

Karakasch, Demeter, 229
Kemény Dénes, 91, 128—129
Kemény, Francisc, nobil liberal, 356—357
Kemény Jozsef, 107 (cit de 2 ori), 118 (cit de 2 ori), 119 (cit de 2 ori), 128 (cit de 2 ori), 300 (cit de 3 ori)
Kempen, 377
Kenyeres Karoly, 167
Klein Samuil (vezi Micu, Samuil)
Klosius, 6 (cit de 2 ori), 61
K. N. H. din Gischin, istoric, 310
Kog, Alexandru, 94, 107
Kogălniceanu, Mihail, V, VI, 4, 22, 38, 56, 107, 186 (cit de 2 ori), 187, 193—194, 195 (cit de 2 ori), 198, 242, 266—267, 281—282, 338, 392 (cit de 2 ori), 402 (cit de 3 ori), 407
Koller, baron, comisar austriac la București, 206, 386, 404
Korban, strajemeșter, 25
Kossuth Lajos, 112, 153 (cit de 4 ori), 154, 155 (cit de 2 ori), 163, 166—167, 314, 370, 398
Kotzebue, N. von, consul rus la Iași, 144, 261 (cit de 2 ori)
Kovács István, 107
Krauss, Karl, ministru austriac, 161, 379—380, 404 (cit de 2 ori), 406
Kremnitz, Klara, viitoarea soție a lui Titu Maiorescu, 417
Kriegk, G.L., 50
Krug, Wilhelm Traugott, 94, 129, 134
Kuch, C.A., reprezentant diplomatic al Prusiei la Iași, VI, 7, 42
Kurz, Anton, publicist sas, 107 (cit de 3 ori), 109 (cit de 2 ori), 113, 116—117, 118 (cit de 2 ori), 128, 134

L

Lahovari, Nicolae, 108
Lamennais, Felix de, 4, 14
Landsteiner, redactor german, 340
Lampel, jurist, 365
Laurian, August Treboniu, V, VI, XII, 5—7, 39, 43, 64, 70—72, 73 (cit de 2 ori), 74—75, 77 (cit de 2 ori), 79, 89 (cit de 8 ori), 90 (cit de 9 ori),

91 (citată de 4 ori), 92 (citată de 7 ori), 93 (citată de 13 ori), 94 (citată de 5 ori), 95 (citată de 11 ori), 96 (citată de 6 ori), 97 (citată de 3 ori), 99—101, 102 (citată de 2 ori), 103—104, 105 (citată de 5 ori), 106 (citată de 2 ori), 107 (citată de 2 ori), 108 (citată de 2 ori), 109, 110 (citată de 2 ori), 111 — 113, 114 (citată de 2 ori), 115, 116 (citată de 3 ori), 117 (citată de 3 ori), 118, 119 (citată de 3 ori), 120—122, 123 (citată de 2 ori), 125 (citată de 2 ori), 129 (citată de 2 ori), 130, 131, (citată de 2 ori), 132 (citată de 2 ori), 134, 136 (citată de 2 ori), 137 (citată de 3 ori), 140 (citată de 5 ori), 141—143, 146 (citată de 4 ori), 147, 148 (citată de 2 ori), 149 (citată de 2 ori), 150—151, 152 (citată de 7 ori), 153, 154 (citată de 4 ori), 156 (citată de 2 ori), 157, 159 (citată de 2 ori), 160 (citată de 3 ori), 163 (citată de 4 ori), 164 (citată de 3 ori), 165 (citată de 2 ori), 170, 173 (citată de 4 ori), 175, 176 (citată de 2 ori), 179 (citată de 2 ori), 181 (citată de 4 ori), 182, 183 (citată de 9 ori), 184 (citată de 3 ori), 185 (citată de 2 ori), 186 (citată de 9 ori), 187 (citată de 16 ori), 188 (citată de 5 ori), 189 (citată de 2 ori), 190, 191 (citată de 2 ori), 193, 194 (citată de 3 ori), 195 (citată de 4 ori), 196—197, 198 (citată de 3 ori), 199 (citată de 3 ori), 200 (citată de 3 ori), 201, 205—206, 207 (citată de 5 ori), 230 (citată de 2 ori), 246 (citată de 2 ori), 261, 267—268, 296, 309, 313, 314 (citată de 4 ori), 315, 317 (citată de 3 ori), 318 (citată de 2 ori), 319—320, 326 (citată de 2 ori), 328, 331 (citată de 2 ori), 332, 334 (citată de 2 ori), 335 (citată de 2 ori), 336—337, 340 (citată de 4 ori), 341 (citată de 5 ori), 342 (citată de 6 ori), 344, 346 (citată de 2 ori), 347, 356, 361 (citată de 2 ori), 363 (citată de 3 ori), 366—367, 371, 392 (citată de 2 ori), 393, 397, 409 (citată de 2 ori) 412

Laurian, Dimitrie A., fiul lui A. T. Laurian, 199 (citată de 4 ori), 361 (citată de 2 ori)

Laurin, Anton, consulul Austriei la București, 333

Lazăr, Gheorghe, cărturar ardelean, 62, 104—105, 132, 214

Lăceanu, Grigorie, 242, 276 (citată de 2 ori), 277, 311

Lebu, Pavel, preot din Saldorf, 70

Lecca, Constantin, pictor și profesor, 207, 240, 242 (citată de 2 ori), 248 (citată de 3 ori), 267, 277, 293, 297, 306, 417

Leibniz, Gottfried Wilhelm, filozof german, 217 (citată de 4 ori), 219

Leményi, Ioan, episcop greco-catolic, V, 73 (citată de 2 ori), 74, 77, 103, 109 (citată de 2 ori), 145, 147, 171, 176 (citată de 2 ori), 268, 274, 287, 290—291, 302 (citată de 2 ori), 326, 330, 394, 395 (citată de 2 ori), 398

Lentina, Maria, 242, 248

Lenz, Pavel, căpitan, 226

Lessing, estetician german, 303, 413

Levinski, consilier, 395—396

Le Tourneur, 30

Lichtenstein, Fürst, 11

Liedemann, I.S., proprietarul unei case de comerț la Pesta, 359—360

Lingură, Niță, căraș, 124, 128

Lința, rudă din Brașov a lui Maiorescu, 268, 278—279, 284—285

Lovinescu, Eugen, 415

Ludovic Filip, rege al Franței, 312

Ludvigh, 411 (citată de 3 ori)

Lüders, Alexandr N., general țarist, 332

M

M. (vezi Meletie, mitropolit)

M.....i (vezi Marcovici)

Macedonfi, Iosif Pop de, 101, 154, 170, 395 (citată de 2 ori), 399

Macrin, Aureliu (vezi Laurian, A.T.)

Macedonfy (vezi Macedonfi, Iosif Pop de)

Magheru, Alexandrina, fiica generalului Gheorghe Magheru, 78, 80, 272, 273 (citată de 2 ori), 324 (citată de 5 ori), 331 (citată de 2 ori)

Magheru Gheorghe, revoluționar muntean, 65 (citată de 2 ori), 68, 207, 242, 277, 281, 311, 331 (citată de 2 ori)

Mahler, Petre (vezi Cîmpeanu Petre)

Mahomed, proroc, 112

Mailat, Ștefan, principe, 32

Maior... (vezi Maiorescu Ioan)

Maior, Ioan, jurist, 86, 153, 156—157, 164 (citată de 2 ori), 182, 376, 378, 406

Maior, Petru, 93, 101, 117, 169, 254, 288, 291, 292, 409 (citată de 2 ori)

Maiorescu, Elena, fiica lui Ioan Maiorescu, 224

Maiorescu, Emilia, soția lui Ioan Maiorescu, 57 (citată de 2 ori), 62, 78, 223, 387, 391, 417 (citată de 2 ori)

Maiorescu, Ioan (Nițu), V, VI (citată de 2 ori), XIV, 1—2, 5, 7 (citată de 2 ori), 15 (citată de 3 ori), 16 (citată de 3 ori), 17, 19 (citată de 4 ori), 24, 29 (citată de 2 ori), 30, 31 (citată de 4 ori), 32—34, 35 (citată de 2 ori), 36—37, 38 (citată de 3 ori), 39 (citată de 2 ori), 40—43, 44 (citată de 2 ori), 45 (citată de 2 ori), 46—47, 48 (citată de 3 ori), 49 (citată de 2 ori), 50, 52, 54, 56—57, 60, 62, 64 (citată de 2 ori), 65, 69 (citată de 2 ori), 70 (citată de 4 ori), 72—73, 74 (citată de 3 ori), 75 (citată de 4 ori), 77 (citată de 7 ori), 79, 80 (citată de 3 ori), 86 (citată de 2 ori), 95, 133 (citată de 2 ori), 135, 137—138, 149, 150 (citată de 2 ori), 157, 163, 166—167, 173, 178 (citată de 3 ori), 179 (citată de 2 ori), 184, 203 (citată de 4 ori), 204 (citată de 7 ori), 205 (citată de 6 ori), 206 (citată de 6 ori), 207 (citată de 8 ori), 208 (citată de 3 ori), 209 (citată de 3 ori), 212 (citată de 6 ori), 215 (citată de 4 ori), 219 (citată de 3 ori), 220, 222 (citată de 3 ori), 223 (citată de 2 ori), 224 (citată de 2 ori), 226, 228 (citată de 2 ori), 229—231, 233, 236, 239 (citată de 2 ori), 240 (citată de 2 ori), 242 (citată de 8 ori), 243, 244 (citată de 2 ori), 245 (citată de 2 ori), 247 (citată de 3 ori), 248—249, 250 (citată de 2 ori), 252, 255, 258 (citată de 2 ori), 261 (citată de 2 ori), 263, 265 (citată de 3 ori), 266—268, 269 (citată de 2 ori), 271, 273 (citată de 3 ori), 274, 276 (citată de 2 ori), 277 (citată de 2 ori), 278, 279 (citată de 3 ori), 280, 281 (citată de 3 ori), 282 (citată de 2 ori), 284—285, 287—288, 291 (citată de 4 ori), 292 (citată de 2 ori), 293 (citată de 2 ori), 294, 295 (citată de 3 ori), 296 (citată de 2 ori), 297, 298 (citată de 2 ori), 300, 310 (citată de 2 ori), 303 (citată de 3 ori), 304—305, 307 (citată de 2 ori), 308, 310 (citată de 2 ori), 311 (citată de 2 ori), 312 (citată de 3 ori), 313 (citată de 4 ori), 314, 315 (citată de 2 ori), 318 (citată de 2 ori), 319 (citată de 2 ori), 320 (citată de 4 ori), 321 (citată de 3 ori), 322 (citată de 2 ori), 323—325, 329—330, 331 (citată de 2 ori), 332 (citată de 5 ori), 333—334, 335 (citată de 4 ori), 336—337, 341, 343 (citată de 3 ori), 344, 345 (citată de 4 ori), 347, 350, 352 (citată de 2 ori), 354 (citată de 2 ori), 355—357, 361 (citată de 3

ori), 366 (citată de 3 ori), 368 (citată de 3 ori), 369, 371, 372 (citată de 2 ori), 373, 375 (citată de 2 ori), 378 (citată de 3 ori), 380, 383 (citată de 2 ori), 384—385, 387—389, 390 (citată de 4 ori), 391 (citată de 2 ori), 393 (citată de 2 ori), 394—396, 397 (citată de 2 ori), 401, 404, 406 (citată de 3 ori), 407 (citată de 2 ori), 408, 410 (citată de 2 ori), 411 (citată de 2 ori), 412 (citată de 3 ori), 414 (citată de 2 ori), 415, 417 (citată de 2 ori), 419

Maiorescu, Maria, 78, 242

Maiorescu, Titu, 74 (citată de 2 ori), 75, 78 (citată de 2 ori), 193 (citată de 2 ori), 194 (citată de 4 ori), 208 (citată de 3 ori), 266, 336, 354, 361 (citată de 2 ori), 386, 402, 411 (citată de 5 ori), 412—413, 414 (citată de 2 ori), 417, 419

Maiorescu, Vasile, fratele lui Ioan Maiorescu, 60 (citată de 3 ori), 74—75, 78, 80, 135, 250, 312 (citată de 4 ori), 315, 320, 323 (citată de 2 ori), 341, 353

Maldarescu, N., pitar, 277

Man (vezi Maniu, N.)

Mangesius, 323

Maniu, Gavril, 181—182

Maniu, Nicolae, protopop de Sibiu, 93, 95, 106 (citată de 2 ori), 108—111, 117 (citată de 2 ori), 122, 134, 207, 221, 222 (citată de 2 ori), 274, 302—303, 323 (citată de 3 ori), 324 (citată de 5 ori), 332, 340

Maniu, Petru, funcționar, 173, 175, 356—357

Maniu, Vasile, 147 (citată de 3 ori), 148

Many, Iosif, profesor la Blaj, 252—253

Marcovici, Simion, librar și cenzor, IX, 30 (citată de 2 ori), 36 (citată de 2 ori), 37, 39, 49, 121 (citată de 3 ori), 135, 213, 215, 272 (citată de 2 ori), 275—276, 378

Marcu, Nicolae, profesor de fizică la Blaj, 270 (citată de 2 ori), 287, 291

Maria, Alexandrovna, ducesă, 49—50

Marica, G. Em, 46

Marioara (vezi Bariț Maria)

Marlehad, Michel, 174

Martens, Georg Fr. von, 402

Martinovici, 336 (citată de 2 ori), 337 (citată de 2 ori), 347

Marty, profesor francez, 143

Marțial, 15

Massillon, I.B., membru al Academiei Franceze, 55, 65 (citată de 2 ori)

Massim, Ioan C., 93, 140, 193, 195, 200—201

Matei Basarab, 31 (citată de 6 ori), 32 (citată de 2 ori)

Mavrocordat, boier moldovean, 266

Mavrocordați, partidă boierească, 263

Mavrogheni, C., 192

Măcărescu, N., 187

Măcelariu, Ilie, 412 (citată de 3 ori)

Mălinescu, Gheorghe, VI

Mălinescu, Iordache, 255—256, 260, 268 (citată de 4 ori)

Mălinescu, Vasile, unionist moldovean, 186

Melchisedec, episcop, 196

Meledon, T.G., director școlar, 193, 390

Meletie, mitropolit, 260—261

Meschutar, 399

Metahirsti, tipograf, 396, 399

Meternich, Cl. W., conte, cancelar al Austriei, 238

Mezei, pseudonim (vezi Micle, Ștefan)

Miavescu, G., pitar, 277

Micaș, Florian, 78, 80, 150, 151 (citată de 2 ori)

Micle, Ștefan, profesor, 150, 184—185, 187 (citată de 2 ori), 190 (citată de 2 ori)

Miclescu, Sandu, 146

Micloș, avocat din Sibiu, 268 (citată de 2 ori)

Micu, Samuil, 93, 254

Micu, Alex. M., profesor, 196

Miculescu, I., praporgic, 293, 294 (citată de 2 ori), 297

Miescu, Ioan, învățător din Lugoj, 93, 109—111

Mihai Viteazul, 49, 137

Mihali, Gregorie, protopop, 72, 164—165, 196, 332

Mihnea Turcitul, 391

Mihăiescu, Gr., 211 (citată de 3 ori)

Miklos, 150

Miko Imre, politician ardelean, 411 (citată de 2 ori)

Miler (vezi Müller)

Militar, învățător din Veștem, 116

Millo, Matei, actor, VI

Mircea cel Bătrân, 31, 49, 390

Misici, Petru, 175

Mititica (vezi Bariț Victoria)

Mînzatu, ofițer în armata austriacă, 327 (citată de 2 ori), 328 (citată de 4 ori), 329

Mocioni, Andrei, 166 (citată de 2 ori), 344

Mocioni, Antonie, 166 (citată de 2 ori)

Mocioni, Gheorghe, 166 (citată de 2 ori)

Mocioni, Ioan, politician bănățean, 154, 159

Mocioni, Lucian, politician bănățean, 154, 157, 159, 166 (citată de 2 ori)

Mocioni, Petru, 77, 80, 159, 163, 166 (citată de 3 ori), 318—319, 335, 337 (citată de 2 ori), 340, 343 (citată de 2 ori), 344—345, 346 (citată de 3 ori), 356, 367, 369, 382, 384,

Moga, Ioan, arhimandrit la Sibiu, 114, 118—119, 150

Moga, Vasile, episcop ortodox, 103, 339

Mohl, consilier, 398—399

Moldovan, Dimitrie, jude primar de Hunedoara, 157 (citată de 2 ori), 158, 181—182

Moldovan, Grigore, profesor la Blaj, 291

Moldovan, Ioan Micu, profesor, 196

Moldovan, Ștefan, 78, 80, 300

Moldovan, Zaharia, 146

Molnar, Francisc, 130—131

Moriș, 142

Moroi, Constantin, profesor de drept, 45—46, 48

Moroianu, Oprea, tribun, 81, 175, 369 (citată de 2 ori), 385 (citată de 2 ori), 392, 395, 396 (citată de 2 ori)

Moroneanu, Aprian (vezi Moroianu Oprea)

Moroșan (vezi Mureșan, Andrei)
 Moruzi, Costache, 146 (citată de 2 ori)
 Moșoi, Mărgărit, agă, 391 (citată de 2 ori)
 Motreanu, Eufrosin (vezi Poteca, Eufrosin)
 Mokesch, medician, 347
 Mucius Scaevola, 166
 Munteanu, Gavril, 33 (citată de 2 ori), 34 (citată de 2 ori), 40—41, 49—50, 75 (citată de 2 ori), 76 (citată de 2 ori), 78, 90, 106 (citată de 3 ori), 107 (citată de 2 ori), 108, 113, 115, 119, 138 (citată de 3 ori), 152, 166, 169, 178, 186, 197—198, 207 (citată de 2 ori), 311, 322 (citată de 2 ori), 323, 325, 346 (citată de 2 ori), 347, 356 (citată de 2 ori), 363 (citată de 2 ori), 378 (citată de 2 ori), 379 (citată de 2 ori), 407 (citată de 4 ori)
 Munteanu, Ioan, 93, 104—105, 110—112
 Mureșanu, Andrei, V, 7, 35, 45, 49, 60, 70, 75 (citată de 2 ori), 82 (citată de 2 ori), 84, 100 (citată de 2 ori), 101, 137, 146, 154, 166 (citată de 2 ori), 167, 179—180, 181 (citată de 2 ori), 207, 230—231, 233, 236, 254 (citată de 3 ori), 265, 268 (citată de 5 ori), 269, 276, 281, 286, 289—290, 299, 303 (citată de 2 ori), 304, 329, 331, 332 (citată de 2 ori)
 Mureșan, Iacob, 45, 49, 60, 81, 92 (citată de 3 ori), 130, 160, 185 (citată de 2 ori), 186, 188 (citată de 3 ori), 189 (citată de 4 ori), 193—194, 196 (citată de 4 ori), 197 (citată de 2 ori), 204, 207, 230—231, 233, 236, 254, 265, 269, 274, 279, 281, 303, 306, 320, 329, 331—332, 363, 369, 371, 377, 381 (citată de 2 ori), 384, 394, 395 (citată de 2 ori), 396 (citată de 3 ori), 397 (citată de 2 ori), 399, 402, 405, 411, 419
 Mureșanu, Ioachim, 395, 397
 Murgu, Eftimie, 2, 207 (citată de 2 ori), 259 (citată de 3 ori), 309—310, 331 (citată de 2 ori)
 Murhard, Friedrich, istoric, 213
 Mușlea, Ioan, 87
 Müller, I.M., comerciant, 360 (citată de 5 ori), 371—372, 380

N

Nádasdi, 365
 Nagy, capelan, 399
 Napoleon, Bonaparte, împărat francez, 270, 271 (citată de 2 ori)
 Napoleon, Ludovic, împărat francez, 325, 403 (citată de 2 ori)
 Narrateur Identique (vezi Istrati Nicolae)
 Neagoie, Ștefan (vezi Ștefănescu Vasile)
 Neculce, Ion, 390
 Negrescu, polițist, 318
 Negri, Costache, unionist moldovean, 113, 186—187, 192
 Negruzzi, Costache, VI, 224—225, 258, 266
 Neigebauer, J.F., consul general al Prusiei în principate, 264 (citată de 3 ori), 265
 Németh Wilhelm, librar brașovean, 57 (citată de 3 ori), 116, 117 (citată de 2 ori), 183, 266—268

Nenovici, N., redactor, 393
 Neofit, episcop de Râmnic și mitropolit al Țării Românești, 14, 48, 49 (citată de 3 ori), 50, 51 (citată de 2 ori), 54, 56, 149, 231
 Nervil, Carl, 28
 Nica, Dimitrie, librar ieșean, 268 (citată de 2 ori)
 Nica, Gheorghe, negustor din Brașov, 108 (citată de 2 ori), 130 (citată de 2 ori)
 Nicau, medic care l-a tratat pe Bărnuțiu, 331 (citată de 2 ori)
 Nichifor, arhimandrit al episcopiei Râmnic, 115 (citată de 3 ori), 118—119, 139, 143, 162
 Nicolae, țar, 274, 386—387
 Nicolaid, Dimitrie, pitar, 249
 Nicolici, Marcu, 359, 369
 Nifon, mitropolitul Țării Românești, 48 (citată de 2 ori), 143
 Nițu (vezi Maiorescu Ioan)
 N. M. (vezi Maniu Nicolae)
 Noac (Novacul), Moise (vezi Sora Noac Moise)
 Nopcea, Alexe, Președinte la Cancelaria aulică transilvăneană, 230—231
 Novac, Maria, 136

O

Obrenovici, Miloș, despot al Serbiei, 249, 250 (citată de 3 ori), 261
 Odobescu, polcovnic, 276
 Odobescu, Alexandru, V, 68, 417
 Odobescu, Ion, colonel, 149
 Odop, preot, 44
 Olarescu, Costache, 124
 Oltean, cunoștință a lui Cipariu, 271
 Olteanu, Ioan, preot, 197, 199, 266 (citată de 2 ori), 267
 Olteniceanu, Constantin, căpitan, 118—119, 139
 Opran, Petru, pitar, 277, 312
 Orghidan, Constantin, 350, 352, 359, 362
 Orghidan, Rudolf (Radu), comerciant român, 44, 74 (citată de 2 ori), 75, 139—140, 170 (citată de 2 ori), 171 (citată de 3 ori), 207, 267, 296 (citată de 2 ori), 334, 350, 352, 359 (citată de 3 ori), 360 (citată de 3 ori), 362 (citată de 5 ori), 372 (citată de 3 ori), 373, 384, 385 (citată de 3 ori)
 Orghidan, Rudolf, fiul, 352 (citată de 2 ori), 359—360, 362
 Orlov, Alexis, diplomat rus, 402—403
 Osman, 388 (citată de 2 ori)
 Osterman-Tolstoi, general țarist, 335
 Otetelișanu, A., pitar, 277
 Otetelișanu, Gheorghe, vornic, 276
 Otetelișanu, Grigore, serdar, 242, 276, 311
 Otetelișanu, N., sluger, 277
 Ovidiu, 136

P

Paget, John, istoric englez, 279 (citată de 4 ori), 280—281, 283, 285 (citată de 2 ori)
 Paisie ver Pachomie, preot, 368
 Palacky, František, istoric și politician ceh, 71 (citată de 4 ori), 159, 338 (citată de 2 ori), 339, 344
 Pálfi, 150
 Pann, Anton, 49
 Panu, Anastase, unionist moldovean, 186—187
 Panu, Atanasie, editor al cronicii lui Șincai, 267, 407
 Panait, Ștefan, 242
 Pandelie, cunoștință a lui Maiorescu, 312, 323
 Pantazi, Grigore, profesor și secretar episcopal la Sibiu, 313 (citată de 3 ori), 315, 318, 319 (citată de 2 ori), 376—377
 Pantelie, 414 (citată de 2 ori)
 Papadopol-Calimach, Al., ministru muntean, 194
 Papadopulos, Grigore, lingvist grec, 206, 254—255
 Papinian, Vincențiu, student bănațean, 176
 Papiu Ilarian, Alexandru, V, VI, 81, 92, 94, 95 (citată de 2 ori), 96, 146 (citată de 2 ori), 148—149, 151 (citată de 2 ori), 163, 175 (citată de 2 ori), 176 (citată de 2 ori), 179, 186 (citată de 3 ori), 187 (citată de 5 ori), 188, 191 (citată de 2 ori), 192 (citată de 2 ori), 193 (citată de 2 ori), 195 (citată de 3 ori), 196, 201 (citată de 2 ori), 207, 314 (citată de 2 ori), 315, 319, 354, 373, 417
 Papp, Szilágyi, Iosif, 162—163
 Papp, Sigismund, deputat, 332
 Papuciu-Papfalvi, Constantin, vicar al Munedoarei și canonic la Blaj, 287, 291—292
 Pascu, Ștefan, 148, 151, 387
 Pașa de la Vidin, 223
 Patriciu, N., pedagog ieșean, 187, 190 (citată de 3 ori)
 Pavel, probabil țarul Rusiei, 80, 346 (citată de 2 ori)
 Pavlici, 135
 Pădure, 371
 Pădureanu, 379
 Păianu, Nicolae, locotenent austriac, 242, 247, 293 (citată de 3 ori), 297, 314
 Păriianu, M., serdar, 277
 Penescu, I., 49 (citată de 3 ori), 271
 Perrot, profesor francez, 143
 Persius, 15
 Petcu, Ioan, 149
 Petreanu, Ioan, 149
 Petrovici, cunoștință a lui Maiorescu, 224
 Pfersmann, general austriac, 150, 153
 Pico, dr., 30 (citată de 2 ori)
 Piersiceanu, Nicolae, paharnic, 243, 249 (citată de 3 ori)
 Pinte, 150
 Pius IX, papă, 173, 180
 Pizo, Demetrie, profesor, 143—144
 Pîrlea, Vlad, 149

Platon, Constantin, profesor la Bacău, VI, 93, 257—258
 Pleniceanu, Ghiță, pitar, 249
 Pleșoianu, Grigore, profesor și traducător, 28, 48 (citată de 2 ori), 65 (citată de 2 ori)
 Pleșoianu, căpitan, 106, 108, 113, 229
 Ploașereanu, Petre, 253
 Poenaru, Ioan, 187
 Poienar, P., paharnic, 276
 Poienaru, Petrache, profesor, 2, 4 (citată de 2 ori), 23, 49, 53, 56, 105, 112, 116, 135, 137, 222, 233—234, 235 (citată de 2 ori), 237, 239 (citată de 2 ori), 240 (citată de 2 ori), 241 (citată de 8 ori), 246 (citată de 3 ori), 259 (citată de 2 ori), 260, 263 (citată de 4 ori), 266, 272 (citată de 4 ori), 282 (citată de 2 ori), 284, 286, 288, 290, 306, 381—382
 Polux, poreclă (vezi Hodoș, Zacheu)
 Pompiliu, teolog, 325
 Pomușiu, Constantin, 154
 Pop, Augustin, protopop greco-catolic de Alba Iulia, 179—180, 381
 Pop, librar, 183
 Pop, Alexandru (vezi Papiu Ilarian, Alexandru)
 Pop, D., 187
 Pop, Gavril, profesor, 196
 Pop, Iosif, profesor, 183—184, 287, 289, 291 (citată de 2 ori)
 Pop, Ladislau Vasile, funcționar la ministerul justiției din Viena, 411 (citată de 2 ori)
 Pop, Sigismund, 122—123, 135, 150
 Pop, Vasile, V, 207, 212 (citată de 4 ori), 222
 Pop de Macedonfi, Iosif (vezi Macedonfi Iosif Pop de)
 Popa, Mircea, VI
 Popa, Odor de pe Tîmpa, 27
 Popasu, Ioan, protopop de Brașov, episcop de Caransebeș, 35, 81 (citată de 2 ori), 118—119, 139—140, 147—148, 154, 156, 159, 163 (citată de 2 ori), 164, 167, 170, 172 (citată de 2 ori), 180, 207, 212 (citată de 2 ori), 221 (citată de 2 ori), 232 (citată de 5 ori), 234 (citată de 2 ori), 236, 237 (citată de 6 ori), 241 (citată de 2 ori), 244 (citată de 3 ori), 245 (citată de 5 ori), 256 (citată de 2 ori), 258, 260, 296, 319, 340 (citată de 3 ori), 341 (citată de 4 ori), 343, 346, 347 (citată de 2 ori), 354, 358 (citată de 2 ori), 360, 363, 366, 371, 372, 385, 386 (citată de 2 ori), 391, 395, 396
 Popescu, 370
 Popescu, Alexandru, preot, 122
 Popescu, Ghenadie, arhimandrit la Arad, 180, 355 (citată de 2 ori)
 Popescu, Petru, 60
 Popescu, Vasile, 118—119
 Popovici, protopop de Orăștie, 323
 Popovici, Dimitrie, istoric literar, 43
 Popovici, Grigorie, 159, 163
 Popovici, Iova, 71, 159, 163
 Popovici, Manoil, negustor, 126 (citată de 2 ori), 134
 Popp, Iosephus, prieten al lui Maiorescu, 253
 Porușiu, Constantin, 163

Poteca, Eufrosin, 59, 65 (citată de 2 ori), 90, 106—107, 108 (citată de 2 ori), 110, 113, 119, 139,
Predescu, Eugen, procuror, 106, 113, 119, 139
Prisăceanu, N., paharnic, 276
Prisnitz, medic, 331 (citată de 2 ori)
Procop, 44
Procop, cunoștință a lui Maiorescu, 248 (citată de 2 ori)
Prota, preot, 346
Protase, Maria, VI
Puchner, Anton, general austriac, 150, 152, 155, 314 (citată de 2 ori), 315 (citată de 2 ori)
Pumnul, Aron, V, 6, 95 (citată de 2 ori), 146 (citată de 2 ori), 149, 178—179, 192
Pușcariu, Ioan cavaler de, 95, 149, 174, 177

R

Racotta, Constantin, directorul Școlii de agricultură, 406
Racoviță, Alecu, 50, 52 (citată de 3 ori), 53, 55 (citată de 2 ori), 57
Racoviță, Grigorie, serdar, 224, 226
Radetzky von Radetz, Ioseph, mareșal austriac, 316, 319
Radu, Negru, 31 (citată de 12 ori), 32
Rajacici, Iosip, patriarhul sîrbilor, 164—165, 177 (citată de 2 ori), 329, 331, 340, 341 (citată de 2 ori), 395 (citată de 2 ori)
Ralet, Dimitrie, mare logofăt, 121
Rallet, 192
Rațiu, Ioan, fruntaș politic, V, 81, 175
Rațiu, Vasile, canonic de la Blaj, 196, 268, 287—288, 290—291, 302
Răteștii, frați, 409
Rellstab, L., publicist german, 414
Rșed Pașa, 111
Rhédei János, 129
Rizu, consulul grec în principate, 301
Robescu, Costache, pitar, 108, 113
Romalo, Gr., 146
Roman, Alexandru, VI, 195
Roman, Constantin, 148
Roman, Gheorghe, 149
Roman, Ioan, protopop, 70
Romaneanu, Ștefan, pitar, 248, 277, 311
Romanescu, C., grefier, 277
Romano, Dionisie, 49
Romanov, Iosif, librar din București, 37 (citată de 2 ori), 39—40, 43, 45, 51, 63, 119, 120 (citată de 2 ori), 126, 143—144, 221—222, 229 (citată de 2 ori), 267
Romanu Vivu, Constantin, 95 (citată de 2 ori), 71 (citată de 2 ori), 149
Roset, Rudolf, 277
Rosetti, C. A., fruntaș pașoptist, 68, 94 (citată de 2 ori), 417

Rosetti, Lascăr, 146
Rosetti, Mitică, 146
Rosetti, Radu, pitar, 311—312
Rosetti, Răducanu, boier liberal, 146, 402 (citată de 2 ori), 403
Roșianu, Gheorghe, serdar, 311
Rothkirck, guvernatorul Bucovinei, 192
Rotschild, Karl, bancher, 416
Rotschild, Wilhelm Karl, bancher, 416
Rotteck, Karl, teoretician liberal, 94
Rousseau, Jean Jaques, gînditor francez, 4, 14, 232—233
Rucăreanu, G.N., mare proprietar de lingă Cîmpulung, 173
Rucăreanu, N.N., proprietar de lingă Cîmpulung, 172, 173, 215, 384 (citată de 2 ori)
Ruscalla, Vegezzi, învățat italian, 205, 386 (citată de 2 ori)
Rusu, Ioan, profesor, 212, 222, 256, 258, 287—288, 291 (citată de 2 ori), 395, 397

S

Șaffarik, Paul Ioseph, cărturar și politician ceh, 205, 338 (citată de 2 ori), 339 (citată de 2 ori), 340 (citată de 3 ori), 341 (citată de 5 ori)
Sallinger, 169—170
Salmen, Francisc, 359 (citată de 6 ori)
Sasu, Aurel, VI
Sauciu, colaborator la foile lui Bariț, 75 (citată de 2 ori)
Savu, Alexandru, funcționar la agenția austriacă din Iași, 268 (citată de 2 ori)
Sălăgeanu (vezi Papp Szilágyi)
Săulescu, Gheorghe, profesor, VI, 183, 264—265, 281
Săvescu, T., 187
Schelker, căpitanul poliției din Brașov, 160—163
Scheller, bancher, 333, 336 (citată de 2 ori), 337, 339 (citată de 2 ori)
Schiller, poet german, 214, 228
Schlosser, Friedrich Christoph, 7, 49, 54, 57, 59
Schmerling, Anton von, ministru austriac, 155—157, 161, 314, 315 (citată de 2 ori), 319, 326
Schmidt, Conradt, avocat și publicist sas, 76, 77 (citată de 2 ori), 172
Schmück, Buol D., guvernator al Bucovinei, 192 (citată de 2 ori)
Schobeln, general austriac, 76
Schoeller, Alexander, 372 (citată de 2 ori)
Schreiber, jurist, 181, 344
Schulek, 324
Schuller, J.K., istoric sas, 65, 118, 119 (citată de 3 ori), 129, 133 (citată de 4 ori), 181, 298, 299 (citată de 2 ori), 300 (citată de 2 ori), 303 (citată de 8 ori), 304, 310, 331, 410, 413, 417
Schurter, general austriac, 151, 152 (citată de 2 ori)
Schütte, A., istoric, 342
Schwab, Andreas, staroste în Craiova, 249, 251 (citată de 2 ori), 252

Schwarzenberg, Karl von, guvernator al Transilvaniei, 82, 157, 161 (citată de 2 ori), 163, 178, 179 (citată de 2 ori), 181
Schwarzenberg, Felix von, prim ministru austriac, 179, 317, 319
Schwarzer, Ernst, ziarist, 385 (citată de 2 ori)
Schweder, Karl, redactor în București, 122, 123 (citată de 2 ori)
Scitovsky, primat, 349—350
Scriban, Filaret, rector al Seminarului Veniamin, 263, 265, 274, 295—296, 297 (citată de 2 ori), 298 (citată de 2 ori), 299, 301, 302 (citată de 4 ori), 303
Secăreanu, Constantin, 102—103
Sedlnitzky, O., ministru austriac, 121
Selim, sultan, 390
Serghie, Dimitrie, pitar și profesor, 242
Sever, Axente (vezi Axente Sever)
Severineanu, Ioan, 242
Simion, bătrînul (vezi Bărnăuțiu Simion)
Simoci, „referințe”, 399
Sina, Simion, comerciant aromân din Viena, 207, 342—343, 416 (citată de 2 ori)
Sinai, Ioan, preot, 149
Sinai, Nicolae, preot, 70
Sion, Gheorghe, V, VI, 146, 193, 195 (citată de 2 ori), 198, 200 (citată de 2 ori), 382, 386, 387 (citată de 3 ori), 392—393, 396—397, 413 (citată de 4 ori), 414
Slomonec, comisar în Galiția, 162
Socrate, 93
Solomon, Ion, colonel, 143 (citată de 2 ori), 149 (citată de 3 ori), 150, 276, 280—281, 284
Somaruga, Landrath, politician austriac, 170
Sora Noac, Moise, 93, 134 (citată de 2 ori), 136, 137 (citată de 2 ori)
Soranul, Matei, preot, 136
Söhne, tipograf, 334
Stadion, politician austriac, 157
Stahr, A., publicist german, 414
Stamati, Teodor, profesor la Academia Mihăileană, VI, 86, 305—307, 373
Sterca Șuluțiu, Alexandru, 73 (citată de 3 ori), 74, 174, 176 (citată de 4 ori), 178, 180, 274 (citată de 2 ori), 336 (citată de 3 ori), 355 (citată de 4 ori), 356—358, 365 (citată de 3 ori), 368 (citată de 3 ori), 395, 398, 419
Stiff, Andreas, baron, 385 (citată de 2 ori)
Stoian, 396
Stoica, Ioan, 154
Stoica, Ștefan, ofițer și scriitor, 130 (citată de 2 ori), 131
Străjescu, Ioan, 195
Stregen von Glauburg, Felix August, feldmareșal, 350, 352
Sturza (?), om politic, 223
Sturza, cumnatul lui G. Hurmuzachi, 190
Sturza, Alecu, 183 (citată de 2 ori), 257, 258 (citată de 3 ori), 265
Sturza, Alexandru, consilier rus, 261, 262 (citată de 3 ori), 263 (citată de 3 ori), 264
Sturza, Alexu, logofăt, 182
Sturza, Catinca, 372
Sturza, Costache, 265

Sturza, C., logofăt, 265
Sturza, Dimitrie A., 372—373, 375 (citată de 2 ori)
Sturza, Ghiorgheș, mare logofăt, 381
Sturza, Iorgu, 146
Sturza, Mihail, domnitor, 21—22, 112 (citată de 2 ori), 146 (citată de 4 ori), 250, 280 (citată de 2 ori)
Sturza, Toader, boier, 257
Sturza, V., 192
Sturzeștii, familie de boieri moldoveni, 183, 263
Suciu, Petru, profesor ardelean stabilit în Moldova, 119, 124, 125 (citată de 2 ori), 130, 133 (citată de 2 ori), 139, 174, 184—185, 186 (citată de 2 ori), 187 (citată de 2 ori), 190 (citată de 2 ori), 193, 321 (citată de 2 ori)
Suhopan, rector al Seminarului Veniamin, 265, 274 (citată de 2 ori), 276
Sușianu, 184 (citată de 2 ori), 189
Suțu, C., agă, 23 (citată de 2 ori), 30, 34
Suțu, Nicolae, 187
Szász Karoly, jurist, profesor la Aiud, 116—117
Szentivani, Nicolae, deputat român, 323 (citată de 2 ori)
Szinnye, Iozsef, 119

Ș

Șaguna, Andrei, 6, 69—70, 71 (citată de 2 ori), 72 (citată de 6 ori), 73 (citată de 3 ori), 74, 77 (citată de 6 ori), 80, 95, 114 (citată de 3 ori), 145—146, 147 (citată de 2 ori), 148 (citată de 5 ori), 153 (citată de 5 ori), 154 (citată de 6 ori), 157 (citată de 2 ori), 164, 172, 175, 177 (citată de 2 ori), 178 (citată de 2 ori), 179 (citată de 3 ori), 180, 181 (citată de 3 ori), 188, 204, 207, 315, 317, 318 (citată de 3 ori), 323, 331, 349, 354 (citată de 3 ori), 355 (citată de 3 ori), 356, 365, 370 (citată de 5 ori), 371 (citată de 4 ori), 375 (citată de 2 ori), 376, 377 (citată de 3 ori), 378—379, 393—394, 355 (citată de 2 ori), 397 (citată de 2 ori), 398, 403—406, 412 (citată de 5 ori), 413, 418—419
Șandor, Atanasie, V, VI
Șchiopu, Petru, domnitor, 391 (citată de 2 ori), 393
Șincai, Gheorghe, 93—94, 206, 208, 254, 266 (citată de 3 ori), 271, 390
Șipotariu, Ioan, 175
Ștefănescu, Vasile, VI, 26, 28 (citată de 4 ori), 29, 412 (citată de 2 ori)
Știrbei, Barbu, domnitor, 34, 57, 69, 80, 84, 206 (citată de 2 ori), 207, 233 (citată de 3 ori), 234 (citată de 4 ori), 235 (citată de 7 ori), 237, 239, 241 (citată de 2 ori), 282 (citată de 4 ori), 283, 292, 306, 308, 309 (citată de 2 ori), 379 (citată de 4 ori), 380—382, 386 (citată de 2 ori), 387, 400 (citată de 4 ori), 401 (citată de 2 ori), 402 (citată de 2 ori), 403 (citată de 2 ori), 404, 415—416
Știrbei, Elisabeta, vorniceasă, 36 (citată de 2 ori), 37, 40 (citată de 2 ori), 41, 44, 53
Știrbei, Gheorghe, 401
Șuțu, epitrop, 191, 257, 263
Șuțu, N., editor al cronicii lui Șincai, 267

T

- Tacitus, Publius Cornelius, 196
 Tașcu, Valentin, VI
 Tătăranu, Nicolae, pitar, 138
 Teclu, muzician din Brașov, 166, 333
 Teclu, negustor brașovean, 367
 Telegescu, C., 142
 Teleki, familia, 105
 Teleki Domokos, 129
 Teliina, soția lui Christian Tell, 356
 Tell, familia, 331
 Tell, Christian, revoluționar pașoptist, 43, 211, 356
 Teodor, Panait, 242
 Teodori, A., medic din Roman, 257—258
 Teodorovici, Ioan, paroh din Roman, 258
 Thalson, Dionys, istoric, 310 (citad de 2 ori)
 Theophanes, 101
 Thiers, A., istoric și politician francez, 21
 Thun-Hohenstein, L.L., ministru austriac, 161, 345 (citad de 2 ori)
 Tiltsch, J., librar din Cluj, 110, 135
 Timoni, Casimir, consulul Austriei la București, 33—34, 49 (citad de 2 ori), 332—333
 Tincu Velia, Nicolae, cărturar bănățean, 93, 311
 Tipie, comisionar al „Magazinului istoric...” în Transilvania, 111
 Toma, Ioan, 138
 Tomici, jurist, 59
 Tomiță, sluger, 269
 Traian, împărat roman, 298, 308
 Trandafilov, Al., 42—44, 280 (citad de 3 ori)
 Trausch, Ioseph, istoric, 114 (citad de 2 ori), 119, 128, 129 (citad de 2 ori), 137
 Trauschenfels, Eugen, 107
 Trebonie, A. (vezi Laurian A. T.)
 Trebonio A. (vezi Laurian A. T.)
 Trifan, Pavel, preot, 159
 Trifunaț, consilier la ministerul de finanțe austriac, 395
 Tufescu, boier, 254
 Turculeț, N., 187
 Türr János, publicist, 418, 419 (citad de 3 ori)

T

- Tenea, cunoștință a lui Maiorescu, 283
 Țipariu (vezi Cipariu Timotei)
 Țirca, Gheorghe, arendaș, 130 (citad de 3 ori), 132, 308 (citad de 2 ori), 309
 Țirca, Oprea, agricultor, 130
 Țițăreanu, I., student la Viena, 340—341, 362 (citad de 3 ori)
 Țopa, Chiril, vicar al Hațegului, 288, 291, 292 (citad de 2 ori)

U

- Ubicini, 411
 Udrea, Constantin, judele Lugojului, 71, 159, 163
 Umlauff, președintele Tribunalului criminal din Transilvania, 178
 Urban, 150
 Urechia, V.A., profesor și istoric, 43, 194, 195 (citad de 2 ori), 198
 Urquhart, David, secretar al legației britanice la Constantinopol, 7, 41—43
 Urianos (vezi Laurian A.T.)
 Ursu, David, baron de Margina, colonel român în armata austriacă, 200, 201 (citad de 2 ori)
 Ursu, Ioan, medicinist, 100—101, 150, 162—163
 Ursu, cunoștință a lui Maiorescu, 362—363
 Urzescu, Vasile, profesor la Roșorii de Vede, 115 (citad de 3 ori), 116, 119

V

- V. (vezi Veniamin Costache)
 Vaillant, J.A., 18, 19 (citad de 2 ori)
 Valbaum, F., tipograf și librar din București, 16, 37, 39
 Vautier, creditoare, 386
 Varaigue, J.D., profesor francez, 143
 Vasici, Andrei, V
 Vasici, Pavel, V, VI, 7 (citad de 2 ori), 19, 37, 39 (citad de 2 ori), 45, 49 (citad de 2 ori), 49, 50 (citad de 3 ori), 51 (citad de 4 ori), 54, 56, 57 (citad de 2 ori), 60, 81, 82 (citad de 2 ori), 93, 106—107, 114 (citad de 2 ori), 115, 116 (citad de 2 ori), 122, 124, 128, 139—140, 157, 159, 207, 225, 226 (citad de 2 ori), 236, 254 (citad de 4 ori), 255, 256 (citad de 2 ori), 260 (citad de 2 ori), 262, 265—266, 268 (citad de 2 ori), 272, 274 (citad de 2 ori), 275 (citad de 2 ori), 276 (citad de 2 ori), 281 (citad de 2 ori), 284, 292, 297 (citad de 2 ori), 303 (citad de 2 ori), 306, 312 (citad de 2 ori), 329—331, 344 (citad de 2 ori), 354, 356, 376, 483, 407, 412
 Vattel, Emeric von, 389 (citad de 3 ori), 402
 Vay, B., 150, 152 (citad de 2 ori)
 Vay Miklos, comisar imperial, 151 (citad de 3 ori)
 Văcărescu, Iancu, 2
 Văcărescu, Teodor, ban, 121, 247
 Veisa, T., profesor, 186
 Velini, Anton, 187
 Velisar, Maria (vezi Bariț Maria)
 Velizarie, Iancu, 155 (citad de 2 ori)
 Veniamin Costache, mitropolit, 260—261, 265
 Verdeanu, Ioan, profesor din Tîrgu-Frumos, 257—258
 Veres, avocat, 396
 Verzea, Irimie, 95, 149
 Verzeștii, familie, 299

Victoria (vezi Bariț Victoria)
 Vida, Gherman, preot moldovean, admirator al Școlii Ardelene, VI, 206, 266 (citată de 2 ori)
 Vișoreanu, I., 226
 Vilaru, Alex., boier muntean, 299—300
 Vilhelmi, Ștefan Adolf, 28 (citată de 5 ori), 29
 Villara, Alex., logofăt, 131 (citată de 2 ori), 133, 149, 150 (citată de 2 ori)
 Virgiliu, 135, 137, 140
 Visarion, librar, 114
 Vilceleanu, inginer, 226
 Vilkov, șeful complotului de la Brăila, 43
 Virnav, Scarlat, VI, 141 (citată de 3 ori), 146
 Vlad, deputat, 332
 Vlad Țepeș, domnitor, 388
 Vladimirescu, Tudor, 27
 Vlasa, Ilie, canonic, 196
 Vlădoianu, Ioan, clucer, 106, 108, 113, 297
 Vlădoianu, Barbu, maior, 300
 Vogoride, d-na, 192
 Vogoride-Conachi, Nicolae, caimacam, 182—183, 185, 187 (citată de 3 ori), 189 (citată de 2 ori), 190
 Voinescu II, familia, 331
 Voinescu II, I., 43, 66 (citată de 2 ori), 90, 106—107, 110 (citată de 2 ori), 113, 136, 149
 Voinescu, Scarlat, 141 (citată de 2 ori)
 Volney, poet, 14
 Voltaire, 4, 14
 Vrăbiescu, 30
 Vulcan, Samuil, episcop de Oradea, 266 (citată de 3 ori), 267, 271

W

Wagner, Richard, 413
 Walewski, Alexandru, ministru francez, 402—403
 Wallenstein, publicist din București, 123
 Weil, consilier, 404
 Weis von Starkenfels, politician austriac, 355—356
 Werner, 400
 Westmoreland, John Fane, ambasador englez la Viena, 386—387
 Windischgrätz, Alfred, prinț, 316—317, 319
 Winterhalder, Enric, tipograf, 116, 177 (citată de 5 ori), 135
 Wislocki, Felix Theophil, redactor, 385 (citată de 2 ori)
 Wohlgemuth, Ludovic, baron guvernator al Transilvaniei, 6, 70, 80, 160 (citată de 2 ori), 172, 173 (citată de 3 ori), 174, 178 (citată de 2 ori), 179 (citată de 3 ori), 205—206, 321—323, 330 (citată de 2 ori), 332, 345 (citată de 2 ori), 347—349, 354 (citată de 2 ori), 356, 360, 371

X

Xenopol, Al. D., VI

Z

Zane, A., 46
 Zane, Gheorghe, 141
 Zaporovski, 44
 Zappa, donator pentru Academia Română, 195
 Zărăfescu, Teodor, grefier, 277
 Zătoreanu, C., paharnic, 228, 276, 292—293, 311
 Zedlitz, Joseph Freiherr von, 404, 406
 Zenon, 93
 Zisu, Gheorghe, serdar, 242, 245 (citată de 2 ori), 247, 312 (citată de 2 ori)
 Zosima, Gr., 51 (citată de 4 ori), 54 (citată de 3 ori)

INDICE DE MATERII

(Instituții, scrieri, periodice, evenimente istorice)

A

- „Aθηνα“, gazetă grecească, 229
„Aachener Zeitung“, 86
Abația de la Chert (Cîrța), 294—295
Academia, 367
Academia din Iași (vezi Academia Mihăileană)
Academia Mihăileană, 123, 190, 257, 258, 261—266, 298, 301—302, 306
Academia militară din Viena, 352, 359, 362
Academia Orientală, 334
Academia Română (vezi Societatea Academică Română)
„Acta Musei Napocensis“ 90
Acte privitoare la urzirea și înființarea „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“, 412—413
Actele organizării Băncii Naționale în Moldova. Ofis domnesc cu n. 76 din 26 august 1852 adresate către sfatul cîrmuitorului, 406
Adaos la „Gazeta Transilvaniei“, 144
A d a m e s c u, G h e o r g h e, *Istoria Seminarului „Veniamin“ din Iași, 274*
Administrația națională dinlăuntru a țării, 66
A doua adunare generală a „Asociațiunii transilvane“, 417
Adunarea de la Blaj, 3/15 mai 1848, 81, 89, 95, 196
Adunarea de pe Cîmpia Libertății (vezi Adunarea de la Blaj)
Adunarea legislativă, 410
Adunarea Obștească din Moldova, 257—258
Adunarea Obștească a Țării Românești, 3, 19—24, 26, 33—34, 36, 52, 63—64, 91, 113, 120—121, 125—126, 128, 142—145, 233—234, 238, 245—248, 252, 275, 280, 294
Adunarea națională maghiară, 167
Adunările ad-hoc, 185
Agenția consulară austriacă din București, 25—27, 30—32, 43—44, 61, 65, 80
Agenția consulară austriacă din Iași, 26
Aghenția (vezi Agenția consulară austriacă din București)
Agenția din Iași (vezi Agenția consulară austriacă din Iași)
„Albina“, 4, 21, 28, 197, 199

„Albina românească“, 146, 205, 310
 „Album literar și științific“, 123, 125, 127
 Alexandrescu, Grigore, *Insemnare* 215
 Alexandrescu, Grigore, *Opere*, 215
 Alexandrescu, Grigore, *Vulpea, calul și lupul*, 215
 Alexandrescu, Grigore, *Vulpea liberală*, 274
 Alexandrescu, Grigore, *Umbra lui Mircea la Cozia*, 49
 „Allgemeine Österreichische Zeitung“, 161, 163;
 „Allgemeine Zeitung“, 164, 229, 265, 278, 312, 335, 389, 403—404
 „Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich“, 79, 158, 366, 404
 „Analele Academiei de înalte studii comerciale și industriale“, 335
 „Analele Academiei Române“, 177, 333, 387
 „Analele Societății Academice Române“, 193—195, 198, 200—201
 „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza“, 219
 „Anuarul Institutului de istorie din Cluj“, 116, 131, 196, 372
 „Anuarul Institutului de istorie națională“, 103, 269
Anul 1848 în principatele române, 66, 69, 142—143, 146, 148, 310
Anunție literală, 100—101, 103, 199
Apostolul, ms. bulgăresc, 339—341
 „Archiv“ (vezi „Archiv des Vereins...“)
 „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“, 65, 113—114, 116, 118, 122, 125, 128, 132—133, 267, 295, 300
 „Arhiva românească“ (serie nouă), 90, 93, 260
 „Arhiva someșană“, 156
 Arhivele Statului Blaj, 171
 Aricescu, C. D., *România sub prințul Bibescu*, 112
 Aristia, C., *Iliada*, traducere, 19
 Aristia, C., *Prințul român*, 39, 58
 Aron, Teodor, *Adnotări din istoria ecleziastică despre urzirea și lășirea credinței creștine între români*, 112
 Aron Teodor, *Catehetica practică*, 112
 Aron Teodor, *Cuvântări bisericesti despre cele șapte păcate ale căpeteniei pe duminicile păresimilor*, 112, 128—129
 Aron, Teodor, *Scurt apendice la Istoria lui Petru Maior*, 112
 Asociația literară din București, 110, 120—121
 Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, 83, 204, 411—414, 416—418
 Astra (vezi Asociațiunea transilvană...)
 „Ateneul român“, 279
Atlante geografic, după Bonafort, 193—194
 Axente Sever, *Raport*, 207

B

Babeș Vincențiu, *Despre și de la Societatea Academică*, 199
 Babeș, Vincențiu, *Moșune pentru întregirea Societății Academice, spre scopul unei aptivități mai eficace și a reformării unor articuli din statute*, 199

Baiculescu, G., *Magazinul istoric pentru Dacia în Ardeal*, 90
 Baiculescu, G., *O revistă puțin cunoscută din prima jumătate a sec. XIX: Album științific și literar*, 123
 „Balkan Studies“, 419
 Banca de păstrare din Sibiu, 82
 Banca națională din Moldova, 406
 Banciu, A., *Primele cărămizi la temelie Academiei Române*, 375
 Banciu, A., *Studenții academici din Cluj de acum un veac*, 103
 Baraș, Iulius, *O recensiune filosofică*, 414
 Bariț, G., *Calendarul pentru poporul românesc*, 86—87, 396—397, 414
 Bariț, G., *Cap. al treisprezecelea din cartea d. A. de Gerando. Românii*, 105
 Bariț, G., *Cătră domnii cititori*, 158
 Bariț, G., *Ce limbă este limba românilor?*, 360
 Bariț, G., *Ce a fost românul? Ce este acum? Ce poate și trebuie să fie în viitoriu?*, 82—83
 Bariț, G., *Contract de căsătorie*, 223
 Bariț, G., *De la redacție*, 2
 Bariț, G., *Domnului pitar I. Penescu și d-lui redactor de la Vestitorul din București*, 49—50
 Bariț, G., *Epistole familiare*, V
 Bariț, G., *Fragmente din istoria regimentului al II-lea românesc grănițariu din Transilvania*, 200
 Bariț, G., *Gazeta și inspectorii de la Orăștie*, 322
 Bariț, G., *I. Maiorescu*, 366
 Bariț, G., *Însemnări din viața mea căsătorită*, 62
 Bariț, G., *În cauza noastră cu inspectorii de la Orăștie*, 322
 Bariț, G., *Korrespondenz. Walachie, Februar 1840*, 18
 Bariț, G., *Literatura istorico-politică*, 295
 Bariț, G., *Memorial pentru cel dintii drum de fier din România unită*, 416
 Bariț, G., *Note de drum*, 2
 Bariț, G., *Numărul românilor*, 205, 310
 Bariț, G., *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, 70—74, 77—78, 80—81, 154—160, 165, 269, 295, 315, 318, 321—322, 350, 394, 397, 410, 412, 419
 Bariț, G., *Pe loc sau înainte*, 43
 Bariț, G., *Reflexii la descrierea românilor prin d. A. de Gerando*, 105, 109
 Bariț, G., *Suvenire din călătoria mea*, 372
 Bariț, G., *Unele observații despre căraușii noștri*, 131
 Bariț, G., *Țara Românească și Moldova*, 23
 Bariț, G., *12—24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12—24 mai 1892*, 62
Bariț și contemporanii săi, VII
 Baritz, Georg, Munteanu Gabriel, *Deutsch-romänisches Wörterbuch... Dicționarul germano-român*, 369—370, 373—375
 Bădărău, Dan, *O sută de ani de naturalism în România*, 225
 Bălășescu, Nifon, *Dicționarul Latino-român*, 105, 113—114
 Bălășescu, Nifon, *Gramatică română pentru seminarii și clase mai înalte*, 143

Bălășescu, Nifon, *O probă din limba noastră*, 105
 Bălcescu, N., *Campania românilor contra turcilor de la anul 1595*, 137
 Bălcescu, N., *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, 104
 Bălcescu, N., *Opere*, 141
 Bălcescu, N., *Question économique des Principautés danubiennes (1850)*, 3
 Bănescu, N., *Correspondența familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Bariț*, 156, 384
 Bănescu, N., *Din corespondența lui Gheorghe Bariț*, 1
 Bănescu, N., *Inceputurile Școlii centrale a Craiovei*, 247
 Bănescu, N., Mihăilescu V., Ioan Maioreșcu, 15, 19, 75, 203, 274, 303—304, 310, 352, 378, 383, 388, 408, 410, 417
 Bărbat, Al., *Dezvoltarea și decăderea ultimei grupări de negustori de intermediere a Brașovului în secolul al XIX-lea*, 335
 Bărbat, Al., *Fabrica de hirtie de la Zărnești (1852—1878)*, 399
 Bărbat, Al., *Lupta românilor pentru înființarea unei tipografii la Brașov (1850—1851)*, 75, 334
 Bărnățiu, S. și Maioreșcu, I., *Cătră românii din Brașov*, 364
 Begnescu, *Cintec popular*
 Benkő, J., *Dietae sive rectius, Comitia Transilvanica, eorumque decreta ...*, 50
 Benkő, J., *Erdélyi ólah nemzetképe*, 50
 Benkő, J., *Milkovia sive antiqui episcopatus Milkoviensis*, 50
 Benkő, J., *Transilvania sive Transilvania Principatus*, 7, 50
 Berindei, Dan, *Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza. (1859—1866). Listă de miniștri*, 407, 414
 „Berlinische Zeitung“, 192, 414
 Bethlen Elek, *Geschichtliche Darstellung des deutschen Ordens in Siebenbürgen*, 279
 Bethlen, Ioan, *Commentarii de rebus Transsilvanicis proximis ab obitu Gabrielis Bethlenii triginta quator annis gestis Ioannis com. de Bethlen*, 279
 Bethlen, Johannes, *Historia rerum transsilvanicarum ab a. MDCLXII ad a. MDCLXXIII*, 279
 Bethlen Wolphgangi de, *Historia de rebus Transsilvanicis*, 279
 Bibescu, Gh., *Cuvînt de răspuns*, 56
 Bibescu, Iancu, *Chemare filantropică*, 303—305
Bibliografie, 92
 Biblioteca Academiei Române, V, XI, XII—XVII, 81, 107, 110, 112, 137, 141, 149—150, 157—158, 163—164, 175—176, 179, 184, 186, 191—193, 196, 200
 Biblioteca Academiei Române, filiale Cluj, XV, 215, 288, 413
 Biblioteca română din Paris, 139, 141
 „Biblioteca românească“, 2, 242
 Biblioteca Universală, colecție, 121
 Bibliotheque roumain à Paris (vezi Biblioteca română de la Paris)
 Bignon, Louis Pierre Edouard, *Histoire de France depuis la paix de Tilsit jusque en 1812*, 271
 Bignon, L. P. E., *Histoire de France depuis le 18 Brumaire jusqu'à la paix de Tilsit*, 271
 Biserica Răsăritului, 62
 Biserica „Sfînta Barbara“ din Viena, 101

„Blätter für Geist, Gemüth, und Vaterlandskunde“, 256, 279
 Bocu, S., *Vincentie Babeș și vremea sa*, 335, 391
 Bodea, Cornelia, *Contribution à l'histoire de la révolution de 1848—1849 en Transylvanie et en Hongrie: John Paget*, 279
 Bodea, Cornelia, *Lupta românilor pentru unitatea națională*, 18, 94, 101, 107, 121, 141, 149—150, 152
 Bodea, Cornelia, *Revoluția de la 1848 în Transilvania văzută de John Paget*, 279
 Boeresco, B., *Firman turc pour la convocation des Divans ad-hoc dans le Principautés de Danube*, 185
 Bologa, Valeriu L., *Ardelenii și inceputurile medicinei românești*, 275
 Bogdan-Duică, George, G. *Barițiu și amicii săi*, 1, 203
 Bogdan-Duică, G., *Eftimie Murgu*, 261, 310
 Bogdan-Duică, G., *Kantianii români*, 125
 Bogdan-Duică, G., *Viața și ideile lui Simion Bărnățiu*, 109, 253, 269, 291, 345
 Boitoș, Olimpiu, *Întieile călătorii în apus ale lui George Barițiu*, 372
 Boitoș, O., *Memoriile lui Gheorghe Barițiu*, 397, 399
 Boroș, I., *Detențiunea a doua a lui Eftimie Murgu*, 310
 „Bote“ (vezi „Siebenbürger Bote“)
 Bourgeois, Cyril, *Litere*, 338—339
 Bourquignon d'Anville, Jean Baptiste, *Memoire sur les peuple qui habitent aujourd'hui la Dace de Trajan*, 90, 101
 Breazu, Ion, *Lamennais la românii din Transilvania*, 253
 Breazu, Ion, *Studii de literatură română și comparată*, 39
 Breazu, Ion, *Un omagiu al moldovenilor pentru Gheorghe Bariț*, 269
 Brote, Eugen, *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, 195
 Bruck, Karl Ludwig, *Die Aufgaben Oesterreichs*, 335
 „Bucovina“, 76, 155—156, 207, 318—319, 326, 330, 337, 340—343, 345, 350—351, 354
 „Buletin, gazetă oficială“, 34, 79, 123
 „Buletin oficial al Principatului Țării Românești“, 123, 126, 235, 266, 309
 „Buletinul imperiului“, 366
 „Buletinul legilor“, 369
 „Buletinul Universităților V. Babeș și Bolyai Cluj“, 10
 „Bukurester Deutsche Zeitung“, 123
 „Bukurester Deutsche-Walachische Zeitung“, 123
 Bulgăr, Gh., *O contribuție la dezvoltarea stilului publicistic: „România“, primul nostru cotidian (1 ian. — 21 dec. 1838)*, 10—11
 Burckhardt, Eduard, *Allgemeine Geschichte der neuesten Zeit. Von der Stiftung der Heiligen Allianz bis zum Tode Friedrich Wilhelms III (1815—1830)*, 263

C

Caesar, Caius Iulius, *De bello gallico*, 197
Calendarul pentru poporul românesc, 183—184

Camera de Comerț, 76—77
 Camera deputaților din Țara Românească, 36, 38, 42, 64, 125
 Cancelaria alică din Viena, 158, 177
 Cantemir, Dimitrie, *Descriptio Moldaviae*, 201
 Cantemir, Dimitrie, *Istoria Imperiului otoman*, 200—201
 Cantemir, Dimitrie, Opre, tipărită de Societatea Academică Română, 201
 „Cantorul“, 4, 33
 „Cantor de avis și comerț“, 21, 23, 269
 Canțelaria școalelor, 5, 25, 27
 Capitulum din Blaj, 287, 291, 331, 336, 350, 356, 365
 Carcalechi, Zaharia, *Călătoria mea la București, adecă un cuvânt sau două despre redutul din București*, 2
 Cartoian, N., *Soarta unui reviste literare în 1844*, 282
 Casa de rezervă, 253
 Casa școalelor, 235
Catalogul manuscriptelor românești, 186
 Căimăcămia prințipatului, 247
 Călinescu, G., *Gh. Săulescu*, 265
 Călinescu, G., *Gr. M. Alecsandrescu*, 215
 Călinescu, G., *Studii și cercetări de istorie literară*, 265
 „Cercetări de limbă și literatură“, 1, 14
 „Cercetări de lingvistică“, 11, 215
 Cernica, mănăstire, 54
Charta Daciei moderne, 197—198
Charta Monarchiei austriece, 196
Charta Țărilor române (vezi *Charta Daciei moderne*)
 Cheresteșiu, Victor, *Adunarea națională de la Blaj, 3/15 mai 1848*, 146
 Cheresteșiu, Victor, *Luptătorul revoluționar Eftimie Murgu*, 310
 Chindriș, Ioan, *Un memorial de călătorie al lui Timotei Cipariu*, 371
Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum, 137
 Cipariu, T., *Acte și fragmente*, 116
 Cipariu, T., *Corespondență între doi ardeleni asupra ortografiei*, 215
 Cipariu, T., *Din sfera literaturii române*, 384
 Cipariu, T., *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, 383
 Cipariu, T., *Gramatica*, 195
 Cipariu, T., *Note de drum*, 2
 Cipariu, T., *Principia de limbă și scriptură*, 304
 Cipariu, T., *Proiect de statute pe seama „Asociațiunii transilvane“*, 413
 Cipariu, T., *Reflexii nepretențive a unui ardelean asupra regulilor Societății literale din București*, 215
 Cipariu, T., *Un ciștig arheologic*, 310
 Cîmpia Libertății, 95
Cîteva pericope, 58
Codicele civil, 400
Codicele financiar, 392, 400
Codicele penal, 365—366, 369, 374

Colegiul Academic din București (vezi Colegiul „Sf. Sava“)
 Colegiul evanghelic din Brașov, 36
 Colegiul „Sfintu Sava“, 2, 10, 30, 49, 55, 60, 116, 140, 265, 284, 309, 416—417
 Colosul de la Neva, 250
 Colson, F., *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, 7, 18
 Comandamentul general militar din Sibiu, 151—153
 Comăneanu, A. I., *Chestia monastirilor închinat pe la sfintele locuri, din Principatele unite Moldova și România, tratate din punctul de dreptate și naționalitate*, 271
 Comisia monastirească (vezi Comisiunea pentru înscrierea actelor...)
 Comisiunea pentru înscrierea actelor și documintelor monastirești, 32, 34—35, 376
 Comisiunea pentru cercetarea regulamentului, 24
 Comisiunea terminologică și filologică, 77—79, 333, 335—336, 340, 342, 345—346, 316, 365—366
 Comitetul academic (consilium profesoral), 263—265
 Comitetul apărării naționale de la Pesta, 152
 Comitetul de pacificație (vezi Comitetul Național de la Sibiu)
 Comitetul Național de la Sibiu, 95, 151—154, 177, 188, 314, 317, 332, 349—350
 Comitetul Permanent (vezi Comitetul Național de la Sibiu)
Condica civilă, 275
 Condurachi, Florica Em., *Enric Winterhalder, tipograf și revoluționar. Cîteva scrisori inedite*, 117
 Conferința de la Paris, 207
 Congresul de la Karlsbad, 260—262
 Congresul Național Român, 206, 418—419
 Conscriptia din 1839 în Țara Românească, 22
 Consiliul administrativ din Moldova, 187, 189
 Consiliul Miniștrilor din Principatele Unite, 409—410
 Consilium profesoral (vezi Comitetul academic)
 Consistoriul de la Sibiu, 172
Conspectul Conferințelor ținute la adunările generale ale „Asociațiunii“ de la 1862 pînă la 1910, 410
 „Constitutionel“, 270—271
 „Constitutionelle Jahrbücher für Deutschland“, 41
Constituția Țării Românești din 1848, 3, 66—68
 Consulatul Austriei la Iași, 406
Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași 1860—1960, 186
Contribuții la istoria medicinei din R.P.R., 255, 275
 „Convorbiri literare“, VI, 42, 247, 282, 315, 332, 335, 414, 417
 Cozia, mănăstire, 31
 Crăiniceanu, Gheorghe, *Literatura medicală românească. Biografii și bibliografie*, 255
 Crețeanu, M., *Mișcare literară*, 415
 Cuciureanu, Gheorghe, *Descrierea celor mai însemnate spitaturi din Germania, Engllera și Franța spre introducerea planului pentru urzirea unui spital central în Iași*, 256
 Cuciureanu, Mihail, *Poetice cercări*, 255

- Cuciureanu, Mihail, *Poezii*, 255
 „Cultura creștină“ 109, 269
 „Curierul Bantului“, 310
 „Curierul de ambe sexe“, 1, 4, 10, 11, 28, 30, 53—54, 214, 215, 254—255
 „Curierul românesc“, 4, 14, 16, 18, 21, 23, 28, 33, 45, 103—104, 120—123, 205, 212—214, 224—226, 228, 235, 239, 240, 242, 267, 282, 310
 Curtea apelativă de la Sibiu, 391
 Curtea de la Viena, 268, 282—283, 315—316, 328
 Curticăpeanu, V., *Intemeierea societății „Astra“ și rolul ei în cultura poporului român*, 412
Cuvîntul gratulatoriu al junimei române din Monarhia austriacă, studiosă la Universitatea din Viena, rostit către prealuminatul și prea simțitul arhipăstoriu Alexandru Sterca Șuluț, cu ocaziunea denumirii sale, 175
 Czetz, Johann, *Bems Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849*, 343

D

- „Dacia literară“, 4, 23, 93, 236, 242
 Dacia veche (vezi Dacoromania)
 Dacoromania, proiect revoluționar, 95, 231
 Departamentul Credinței din Țara Românească, 128, 131
 Departamentul Dreptății din Țara Românească, 131, 141—142, 309
 Departamentul Dinlăuntru din Țara Românească, 23, 45, 131
 Departamentul Instrucției Publice din Țara Românească, 53, 56—57, 187
 „Der Gedanke“, 414
 „Der Oesterreichische Volksbote“, 171—172
 Despre comisiunea terminologică, 79, 335
 Despre patrie, 58
 Diaconovici, C., *Enciclopedia Română*, 177, 196
 Diaconovici, C., *George Barițiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative*, 156, 160
 Dicționarul germano-român, I, II, 84—86
 Dicționarul limbii române, proiect, 97, 199, 201
 Diclescu, C., *Studiu asupra vieții și activității lui Melchisedec*, 196
 Dieceza greco-orientală, 313
 „Die Presse“, 86, 314, 315, 340
 Dieta de la Cluj, 91, 125, 129
 Dieta de la Pesta, 153
 Dieta Transilvaniei, 144, 147, 206
 Dima-Drăgan, Corneliu, *Completări și precizări asupra articolului N. Bălcescu, E. Winterhalder și biblioteca Magazinului istoric*, 117
 Din București, 19 februarie, 143
 Din istoria pedagogiei românești, 242
 Din istoria Transilvaniei, 77, 81, 411, 419
 Din protocoalele Conferințelor de la Paris, 403

- Dio Cassius, Istoria romană*, 296
 Dionisie, *Istoria*, 192
 Direcția financiară a statului, 399
 Direcțiunea studiilor politico-legale din Milano, 96
 Divanul ad-hoc, 186—187, 400
 Divanul Criminal din București, 275
 Documente privind unirea Principatelor, 406
 „Donau“, 385—387
 Documente vechi pentru istoria națională transilvană, 300
 Dogmele lui Belzebut, 238
 „Dorfbarbier“, 86
 Dragomir, Silviu, *Avram Iancu*, 156—157, 167, 172, 333
 Dragomir, Silviu, *Ioan Buteanu, prefectul Zarandului în anii 1848—49*, 156
 Dragomir, Silviu, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania din anii 1848—1849*, 145, 148, 152, 315, 319
 Duminica Tomei, 95
 Du-te la dracu, 28

E

- Educația băiatului care aprinse Bucureștii în ziua de Paști 1847*, 132, 139
 Eforia Instrucțiunii Publice (vezi Eforia școalelor)
 Eforia școalelor din Țara Românească, 23, 30, 93, 137, 144, 215, 224—226, 229, 231, 235, 241, 243, 247, 408, 410—411
 Engel, J. C., *Geschichte der Walachei*, 32
 Episcopia greco-catolică de Lugoj, 112
 Epistole ale repausaților, 320
 Epitropia Moldovei, 264
 Epitropia Învățăturilor Publice, 262
 „Erdélyi Hiradó“, 310
 Erdélyi, Vasile, *Petițiunea românilor din dieceza Urbei Mari*, 164—167
 „Expatriatul“, 153—154, 319
Evanghelia, ms. bulgăresc, 339—340

F

- F., J. de, *Norodul*, 14
 Fabrica de hirtie Brașov, 372, 398
 Fabrica de pănură Rășinari, 372
 Fabrica de stearină Brașov, 372
 Facultatea filozofică de Iași, 405
 „Facultatea“ juridică a Liceului academic din Cluj, 103

- Fallmerayer, Jacob Philipp, *Fragmente aus dem Orient*, 335
 „Federațiunea“, 196
 Filitti, Ioan C. *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834—1848*, 112, 128
 „Fliegende Blätter“, 86
 Florescu, Al. E., *Chestia monastirilor inchinate*, 271
 Florian, Aron, *Ceva despre literatură în genere și despre literatura română în parte*, 82
 Florian, Aron, *Idee repede de istoria prințipatului Țării Românești*, 2, 18—19, 23, 30
 Florian, Aron, *Țara Românească după pacea de la Adrianopol din 2 septembrie 1828 (Fragment din Idee repede...)*, 21
 Florian, Aron, Poienaru, P., Hill G., *Vocabularul francezo-românesc*, 23, 27, 56, 58
 Florian, Mircea, *Începuturile filozofice ale lui Titu Maiorescu*, 414
 „Foaia de legi“, 333, 341, 352
 „Foaia duminicii“, 10—11, 17
 „Foaia grecească“, 26—27
 „Foia legilor imperiale“ (vezi Allgemeine Reichs-Gesetz und Regierungsblatt)
 „Foia literară“, V, 2, 10—11, 15, 212, 215, 221—222, 239, 291, 378, 384
 „Foiaie literară a Societății literare“, revistă proiectată, 84
 „Foiaie științifică și literară“, 281
 „Foiaie pentru minte, inimă și literatură“, V, 2, 5, 7, 16—18, 23, 27, 29—32, 34, 37, 39, 46, 48, 50, 58, 60, 62, 65, 70, 76, 79, 82, 90—92, 100—101, 104—105, 107—108, 110, 112—114, 116—119, 121, 123—124, 127—128, 130—133, 136—137, 146, 148, 152, 154, 158—162, 165—167, 171, 174—176, 181, 184, 189, 191, 205, 211, 221—225, 227, 228, 236, 240—242, 255—256, 260, 267, 272, 275, 278, 292—301, 303, 304, 307—311, 315, 319, 321—323, 330, 356, 365, 366, 368, 372, 375, 383—384, 390, 393, 396, 402, 406, 408, 410, 413—415, 417
 „Foiaia satului“, 116
 „Foiaie sătească“, 116
 „Forschungen zur Volks- und Landeskunde“, 222
 „Frankfurter Journal“, 86
 Frăția“, societate secretă, 43
 Fulea, Moise, *Bucovina de normă cu slove românești și latinești*, 149
 Fulea, Moise, *Cărticica năravurilor bune pentru tinerime*, 149

G

- Gáal, László, *Viszsgálódás az Erdélyi kenézségekről; egyszersmind az erdélyi két oláh püspök igazolasaul felelet Trausch és főkép Schuller cáfolataira*, 294—295
 „Gazeta de Moldavia“, 70, 183—184, 188—189, 191, 321, 330, 406
 „Gazeta de Silezia“, 418

- „Gazeta de Transilvania“, V, 2, 4, 5, 7, 10, 14, 16—18, 20, 23, 27, 29—30, 34, 37, 43, 45, 49—59, 60—64, 66, 69, 71, 75—76, 78—79, 81—84, 87, 90—92, 99, 101—110, 112—119, 121, 123—126, 128—133, 135—138, 141—144, 146—149, 152, 154, 156—166, 171—175, 178—179, 185, 189—190, 196—197, 204—205, 207, 211, 221—223, 229—230, 236, 247, 252, 255, 258, 263—269, 271—273, 275, 280, 282—283, 285—286, 288, 290—293, 297, 299—300, 303—309, 311, 322, 325, 330, 332, 335, 347, 353, 368—369, 371—373, 282—384, 386, 289—390, 394, 296—398, 403, 406, 411, 414—415, 419
 „Gazeta ilustrată din Lipsia“, 310
 Genilie, Ion, *Înștiințare*, 139
 George Barițiu și „Asociațiunea“, 412
 Gerando, A. de, *Essai historique sur l'origine de Hongrois*, 105
 Gerando, A. de, *La Transylvanie et ses habitants*, 105
 Gerando, A. de, *L'esprit public en Hongrie depuis la révolution française*, 105
 Gherghel, Ion, *Goethe în literatura română*, 34
 Ghica, Ion, *București 1847, iulie 27. Domnule redactor*, 137
 Ghica, Ion, *Însemnări asupra învățaturii publice*, 137
 Gimnaziul din Beiuș, 112
 Gimnaziul român din Brașov, 410
 „Giornale di Politica et de Litteratura“, 386
 Girardin F. A., *Les voyageurs en Orient et en Turquie depuis le traité de Paris*, 403
 Girardin, F. A., *Souvenirs de voyages et études*, 403
 „Gînd românesc“, 383
Glosariu, 201
 Goethe, *Suferințele junelui Werter*, 33—34
 Goethe, *Wilhelm Meisters Wanderjahre*, 58
 Golescu, Constantin Radovici, *Călătoria*, 28
 Gonța, Alexandru, *Firmanul pentru convocarea Divanurilor ad-hoc și problema unirii principatelor române*, 185
 „Gottlieb Haase und Söhne“, asociație tipografică, 333
 Gremiul comercianților români din Brașov, 325, 333, 335, 359
 Grisellini, Franz, *Versuch eines politischen und natürlichen Geschichte des temescarer Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte*, 269
 Grisellini, Francisc, *Istoria Banatului timișan, traducere de Nicolae Boloan*, 269
Grundzüge der Gerichtsorganisation in Siebenbürgen, 344
 Guberniul Transilvaniei, 7, 76, 78, 82, 83, 268, 332, 367, 372

H

- Habsburg-Lothringen, dinastie austriacă, 167
 „Hau sdampf“, 86
 Heliade-Rădulescu, I., *Bată-te Dumnezeu! sau „Cuconița dragă“. Fiziologie literară*, 282

- Heliade-Rădulescu, I., *Cheltuielile unei gazete*, 236
 Heliade-Rădulescu, I., *Cursul întreg de poezie generală*, 279
 Heliade-Rădulescu, I., *Despre învățătura publică*, 20, 23
 Heliade-Rădulescu, I., *Domnule redactor*, 16
 Heliade-Rădulescu, I., *Domnului marelui ban M. Ghica, capul Departamentului Dinlăuntru, prezidentul Eforiei școlaelor etc.*, 236, 240
 Heliade-Rădulescu, I., *Echilibru între antiteze*, 198
 Heliade-Rădulescu, I., *Gheorghe Lazăr*, 105
 Heliade-Rădulescu, I., *Măceșul și florile*, 43, 279
 Heliade-Rădulescu, I., *Măceșul și grădinarul* (vezi Heliade-Rădulescu, I., *Măceșul și florile*)
 Heliade-Rădulescu, I., *Oarecare rugăciuni ale redacției*, 4
 Heliade-Rădulescu, I., *Opere*, ediție V. Drimba și Al. Piru, 279
 Heliade-Rădulescu, I., *Opere*, ediție Popovici, 27, 282
 Heliade-Rădulescu, I., *Scrieri literare*, 282
 Heliade-Rădulescu, I., *Tabla învățăturilor în cursul săptămânii*, 240
 Heliade-Rădulescu, I., *Trandafir cu of în coadă sau Măceșul* (vezi Heliade-Rădulescu, I., *Măceșul și florile*)
 Hill, Gheorghe, *Dicționar franțezo-românesc*, în colaborare cu P. Poienaru și Aron Florian, 284
 Hitchens, Keith, *Roumanians of Transilvania and consitutional experiment in the Habsburg Monachy, 1860—1865*, 419
 Hitchens, Keith, *Studii de istorie modernă a Transilvaniei*, 195
 Hodoș, Enea, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, V, 395, 406
 Holhoș, I., Nistor, N., *Contribuția „Astrei” la realizarea unității naționale*, 412
 Hronica „Nenumitului” românesc, 32
 Hufeland, Christoph Wilhelm *Macrobiotica*, trad. de Pavel Vasici, 48, 50—52, 60, 274—275
 Hulea, Eugen, „Astra” — istoric, organizare, activitate, statute și regulamente, 412
 „Humorist”, 86, 164
 Hurmuzachi, Constantin, *Dezvoltarea drepturilor principatelor moldo-române în urma Tratatului de Paris din 30 martie 1856*, 401

I

- Iancovici, Sava, *Din legăturile lui Miloș Obrenovici cu Țara Românească*, 250
 Iancu, Avram, *În privința monumentului național*, 323
 Iancu, Avram, *Raportul lui Avram Iancu despre faptele cetelor armate românești de supt comanda lui în decursul răzbelului cetățean în anii 1848—1849*, 160, 207, 321

- Iarcu, Dimitrie, *Bibliografia cronologică română sau catalog general de cărțile imprimate de la adoptarea imprimerii, jumătate secolul XVI și pînă astăzi*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Comptabilitatea domestică*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Despre adevăratul calendar*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Dialogul italo-român*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Enciclopedia poporană*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Istoria naturală*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Istoria sacră*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Învățăături trase din Sfinta scriptură*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Măsuri și greutăți*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Mitologia*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Morarul cel bun*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Noțiuni istorice*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Prietenia copiilor*, 200
 Iarcu, Dimitrie, *Principesa de Pontieu*, 200
 Ighian, I., *Cătră națiunea română din Transilvania*, 148
 „Independence belge”, 86, 400
 Institutul „Theresianum” din Viena, 350, 352
 „Instrucțiunea publică”, 93, 408
 Ionescu de la Brad, Ion, *Prefacerile învățăturilor din Moldova*, 124, 301
 Ionescu, Octav, *Ion Maiorescu*, 242
 Iorga, Nicolae, *Despre „Magazinul istoric”*, 90
 Iorga, Nicolae, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, 64, 173
 Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, 39
 Iorga, Nicolae, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Stirbei, domn al Țării Românești (1849—1856)*, 397, 401
 Iosif II, *Edictul de toleranță*, 122—123
Istoria literaturii române, 43, 255, 265
Istoria medicinei. Studii și cercetări, 275
Istoria României, 20, 23, 37, 43, 66, 73, 146, 186, 194, 220, 276, 280, 403, 414

I

- Împuternicire dată de către comunitățile române din districtul Brașovului*, 343
 Înaltul Divan, 142
 „Învățătorul satului”, 106—108, 115—116, 139
 Înștiințarea pentru fabrică, 189

J

- „Journal de Constantinople”, 86
 „Journal des Débats”, 17, 86, 251, 400, 403
 „Journal pour rire”, 86

Junimea literară, 325

Juvara, George, *Din corespondența lui Titu Maiorescu*, 411

Juvenal, *Fățarnicii*, 14

K

Kaltleutgeben, instituție medicală, 331

Kemény Ió zsef, *Erdélyország történeti tár ...* 107

Kemény, Iosepho C., *Notitia Historico-Diplomatica Archivi et Literalium Capituli Albensis Transilvaniae*, 118—119, 300

Kogălniceanu, Mihail, *Calendar popular*, 38—39

Kogălniceanu, Mihail, *Cuvinț la deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană*, 38—39

Kogălniceanu, Mihail, *D. A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldavia*, 242

Kogălniceanu, Mihail, *Introducția*, 4

Kogălniceanu, Mihail, *Prorociile noului Agatanghel*, 38, 40

Koltay-Kastner, J., *A Kossuth-emigracio Olaszországban*, 419

„Kölnische Zeitung“, 192

„Közlöny“, 166—167

„Kreuz-Zeitung“, 86

„Kronstädter Wochenblatt“ (vezi „Siebenbürgisches Wochenblatt“)

Kuch, C. A., *Moldawisch-walachische Zusbände in den Jahren 1828 bis 1843*, VI, 7, 42

Kuch, C. A., *Starea de lucruri în Moldova și Valahia, pe anii 1828 pînă la 1943*, 42

L

Laurian, A. T., *Advertismentul din partea traducătorului*, 137

Laurian, A. T., *Brevis conspectus historiae Romanorum*, 112, 117—118, 142

Laurian, A. T., *Cronologia Daciei și a românilor*, 93

Laurian, A. T., *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*. 11, 115, 117—118, 140, 142, 165

Laurian, A. T., *Despre monumentul lui Lazăr*, 91

Laurian, A. T., *Die romänen der österreichischen Monarchie*, 70, 94, 152, 154, 159—160, 163—164, 172, 177, 205, 315, 319, 321, 330, 342—343, 253, 368

Laurian, A. T., *Discurs introductiv la istoria românilor*, 93, 104

Laurian, A. T., *Documente istorice despre starea politică și religioasă a românilor din Transilvania*, 93, 159—160

Laurian, A. T., *Elemente de istoria românilor pentru clasele primare*, 198

Laurian, A. T., *Filosofia*, (vezi Laurian, A. T., *Manual de filosofie după Delavigne*)

Laurian, A. T., *Gramatica* (vezi Laurian, A. T., *Tentamen...*)

Laurian, A. T., *Istoria românilor din timpurile cele mai vechi pînă în zilele noastre. Distribuită în trei părți și preceasă de geografia modernă a Daciei, ca studiu preliminaru la istoria românilor din Dacia*, 174—176

Laurian, A. T., *Istoria românilor*, 196—198

Laurian, A. T., *Istria*, 93, 105, 108

Laurian, A. T., *Legile romane*, 93

Laurian, A. T., *Limba românească în a șasa sută*, 90, 101

Laurian, A. T., *Limbistica*, 93

Laurian, A. T., *Manual de filosofie lucrat după programa Universității de la Paris din 1840 de A. Delavigne. Tradus de A. T. Laurian, prof. de filosofie în Colegiul Național*, 107—108, 111, 122—123, 127, 129, 142

Laurian, A. T., *Manual de filosofie și de literatură filosofică tradus după W. T. Krug*, 125, 127, 129, 134, 136—137, 140, 142, 144

Laurian, A. T., *Pentru istoria românilor*, 90, 101

Laurian, A. T., *Schneller Ueberblick der Geschichter der Romänen*, 112, 114, 116—118, 134, 142, 165

Laurian, A. T., *Scurtă privire asupra istoriei românilor*, 112

Laurian, A. T., *Suplement la istoria românilor.*, *Despre Măsurii*, 185

Laurian, A. T., *Teșana sau scurtă istorie a Banatului teșan*, 93, 140

Laurian, A. T., *Tentament criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in Dacia vigentis vulgo valahicae*, 89, 97, 99—101, 103—104, 108, 110—111, 125, 127, 129, 130, 132—134, 140, 142, 188, 230, 241—242, 244, 246, 252

Laurian, A. T., *Testamentul politic al lui Ștefan cel Mare, prințul Moldovei*, 140

Legăția britanică din Constantinopol, 43

Legea învățămîntului, 195

Legea naționalităților din 1868, 195

Legiuirea despre regularea averilor și veniturilor Mitropoliei și ale episcopilor și despre îmbunătățirea soartei preoților, 129

„Leipziger Mode Zeitung“, 164

„Le Nord“, 411

„Le Tourneur“, 30

Lexiconul de la Buda, 206, 255, 258

Liceul piarist din Cluj, 103, 198

„Limbă și literatură“, 11, 258

Lista petițiilor națiunii române subțernute de la a[nul] 1848 încoace, 315

Liu, Nicolae, *N. Bălcescu și E. Winterhalder, și biblioteca „Magazinului istoric“*, 117

„Lloyd“, 86, 159, 175, 313, 317, 335

Locotenența domnească, 195

Lovinescu, Eugen, *Titu Maiorescu*, 414—415

„Luceafărul“, 81, 175, 177, 219, 412

„Luceafărul“ (Serie nouă), 90

Lupaș, Ioan, *Acte relative la procesul dintre episcopul Lemeni și profesorii din Blaj*, 269

Lupaș, Ioan, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu*, 332

Lupaș, Ioan, *Ioan cav, de Pușcariu*, 412

- Lupaș, Ioan, *Memorialul lui Maiorescu*, 315
 Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, 187, 179, 181, 394

M

- Maciu, Vasile, *Organizarea mișcării pentru unire în anii 1855—1857 în Moldova și Țara Românească*, 403
 Macrea, D., *Lingviști și filologi români*, 384
 „Magazin für Geschichte, Literatur und andere Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens“, 107, 109, 113, 118, 134, 300
 „Magazin Istoric pentru Dacia“, 89—90, 92—93, 104—106, 108—109, 111, 114, 116—117, 120, 122, 125—126, 130, 132, 134—135, 137, 139—140, 142—143, 147, 159—160, 164—165, 167, 172, 174, 176—177, 179—180, 193—194, 315
 Magistratul din Brașov, 76
 Maior, Petru, *Istoria bisericii românilor atât a acestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre*, 116, 292, 409—410
 Mior, Petru, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, 115—116, 118, 255—256, 268
 Maiorescu, I., *Antischiaul. Adecă o înfruntătură dată unui român care voiește a ne face schiaii sau sloveni*, 295
 Maiorescu, I., *Asupra ortografiei românești, Răspuns la cele ce s-au zis în obieptul acesta*, 221—222
 Maiorescu, I., *Cuvîntul de la Cerneți*, 216, 220, 223
 Maiorescu, I., *Cuvîntul de la Craiova, (din 1838)*, 213, 220
 Maiorescu, I., *Cuvîntul de la Craiova (din octombrie 1840)*, 241—242
 Maiorescu, I., *Cuvîntul zis la examen în iunie 1840*, 239—240
 Maiorescu, I., *Cuvîntul zis în 1841*, 246—247
 Maiorescu, I., *Cuvîntul zis în 29 iunie 1846*, 294—296
 Maiorescu, I., *Dacă principatele de la Dunăre au dreptul de a se reprezenta pe sine în conferințele de la Viena*, 207, 389
 Maiorescu, I., *Despre vechimea românilor în Ardeal și deosebit în pămîntul ce se zice „Fundus regius“, adecă „Pămîntul săsesc“*, 32, 295
 Maiorescu, I., *Din istoria monăstirilor moldo-românești stătătoare sub administrațiunea Locurilor Sfinte*, 390
 Maiorescu, I., *Din manuscrisele postume*, 406
 Maiorescu, I., *Disertație asupra limbii*, 212, 219, 221, 228, 233, 240—241, 246, 252, 295
 Maiorescu, I., *Domnule redactor!*, 15
 Maiorescu, I., *Istoria dacilor și a românilor (lucrare în pregătire)*, 416
 Maiorescu, I., *Itinerar în Istria și vocabular istro-român*, 406
 Maiorescu, I., *Întîiul tractat al Țării Românești încheiat între domnul Valachiei, Mircea I, și sultanul Baiazid I în anul 1392*, 390
 Maiorescu, I., *Întîiul memorial dat ministerului germanic în Frankfort, în 7 septembrie 1848, din partea agentului României, Ioan Maiorescu*, 310
 Maiorescu, I., *Legea de tipariu*, 373
 Maiorescu, I., *Mănușcriptum părintelui Făvrilă la Oxford și un alt document mai important*, 393
 Maiorescu, I., *Nomenclatura oficiilor politice și județari, după terminologia observată în buletinul „Foaiei legilor imperiale“*, 384, 402
 Maiorescu, I., *O deschiercăciune personale*, 368
 Maiorescu, I., *Peteșiunea română din 11 mart. a.c. în gazetele de Viena*, 207, 337, 340
 Maiorescu, I., *Pușinele cuvinte pregătitoare la studiul limbii românești*, 366
 Maiorescu, I., *Refutarea părerei d-lui I. K. Suller despre germana origine-a limbii române*, 65, 300
 Maiorescu, I., *Scrisori tainice. Numai pentru tine. Privatissime*, 205
 Maiorescu, I., *Starea instrucțiunii publice în România de sus la finitul anului socialistic 1860—1861. Discurs pronunțat cu ocazia solemnității de împărțirea premiilor în 29 iunie 1861 de directorul școalelor*, 408
 Maiorescu, I., *Studii asupra limbei române*, 304, 311, 366
 Maiorescu, I., *Tractat de alianță încheiat între Austria, Galia și Anglia în 2 decembrie 1854 în Viena și ratificat tot aici de cîtetrele în 14 decembrie 1854, versiune oficială română de...* 383
 Maiorescu, I., *Tractat de comerț între Moldova și Anglia din anul 1588 27 august*, 393
 Maiorescu, I., *Tractatul încheiat între prințul Moldovei și sultanul Selim în anul 1513*, 390
 Maiorescu, I., *Un român bun*, 207
 Maiorescu, I., *Was soll mit den Donaufürstenthümern werden?*, 389
 Maiorescu, I., Hurmuzache C., *Dezvoltarea drepturilor principatelor moldo-române în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856*, 206
 Maiorescu, Titu, *Die alte französische Tragödie und die Wagnersche Musik*, 414
 Maiorescu, Titu, *Einiges Philosophisches in gemeinfasslicher Form*, 413 — 414
 Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, 208
 Maiorescu, Titu, *Scrisori din anul 1850*, 335
 Maiorescu, Vasile, *Broncus*, 297, 299
 Manciușea, Șt., *Ion Maiorescu și raporturile lui cu Timotei Cipariu*, 219
 Manciușea, Șt., *Timotei Cipariu și „Astra“*, 413
 Maniu, Nicolae, *Correspondență*, 223
 Maniu, Nicolae, *Domnule redactor!*, 223
Manualul de istoria lumii, 58
 Marcovici, Simion, *Relație a călătoriei Mării Sale Prea-luminatului nostru domn de la București la Constantinopol*, 50
 Marcu, Alexandru, *Romanticii italieni și românii*, 387
 Marcu, Alexandru, *Un fedele amico dei Rumeni: V. G. Ruscalla*, 386
 Marica, G. Em., *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 46, 70, 101, 105
 Marica, G. Em., *Notele de călătorie ale lui George Bariț*, 131, 372
 Martens, G. F. von, *Précis du droit des gens modernes de l'Europe*, 403
 Massillon, *Petit carême*, 65
 Massim, Ioan, *Elemente de gramatică elenică*, 201
 Massim, Ioan, *Elemente de gramatică română*, 201

Massim, Ioan, *Noul abecedar românesc sau elementele de lectură și scriere*, 201
 Massim, Ioan, *Una mostră de istorie critică*, 201
 Mărgineni, mănăstire, 20
 Melchisedec, *Cronica Hușilor și episcopiei*, 194, 196
 Meledon, T. G., *Cestiunea monăstirilor închinat*, 390
Memoriul poporului român din Transilvania adresat parlamentului liberal de la Viena, 152
 Meteș, Ștefan, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, 397
 Michelet, Jules, *Le peuple*, 14
 Ministerul Bisericesc din Țara Românească, 266
 Ministerul de Comerț din Țara Românească, 336
 Ministerul de comerț din Viena, 371, 373, 385, 398
 Ministerul de Finanțe al Austriei, 398
 Ministerul de Interne al Austriei, 402
 Ministerul Cultelor a Țării Românești, 331, 400, 409
 Ministerul Dreptăței din Țara Românească, 249, 277
 Mitropolia din Sibiu, 84, 337, 340
 Mitropolia Română ortodoxă din Transilvania, 94
 Mocioni, Petru, Cermena P., Dobran I., *Ursoriul oamenilor de încredere ai națiunii noastre*, 330
 Moga, Ioan, *Înființarea Gremiului comercial levantin în Brașov*, 335
 Moldovan, Valer, *Dieta Ardealului din 1863—1864*, 419
 „Monteur universelle“, 86
 „Monitorul oficial al Moldovei“, 407
 „Monitorul oficial al Țării Românești“, 193—195, 408
 „Morgenblatt“, 160
 „Morgen-Post“, 86
 Munteanu, Gavril, *Opurile lui Caiu Corneliu Tacit, traduse de ...*, 197
 Mureșanu, Andrei, *Devotamentul Înălțimii Sale Serenissimul Principe Karol de Schwarzenberg, guvernatoriul c.r. civil și militar al Transilvaniei, comandantului de corpul 12, general-loctininte-mareșal câmpestru ș.c.l., ș.c.l., cu ocaziunea intrării sale în Sibii, din partea națiunii române din Transilvania*, 18
 Mureșanu, Andrei, *Din poeziile lui*, 265
 Mureșanu, Andrei, *Moartea și candidații ei*, 265
 Mureșanu, Andrei, *Un devotament familiei Hurmuzachi din partea tinerimei române din Transilvania*, 167
 Mureșanu, Iacob, *Nește întrebări negioabe malițioase*, 411
 Mureșanu, Iacob, *Romana. Salt regulat național*, 332
 Murgu, Eftimie, *Scrieri*, ediție de I. D. Suci, 261
 Murhard, Friedrich, *Allgemeine Revision der Lehren und Meinungen über Widerstand, Empöhrung etc.*, 215
 Mușlea, Ion, *Calendarele lui Barițiu (1857—1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea și difuzarea lor*, 87, 184, 383
 Mușlea, Ion, *Doctorul Vasile Pop (1789—1842)*, 212
 „Muzeul național“, 10—11, 215, 222
 Müller, I. Georg von, *Briefe über das Studium der Wissenschaften etc.*, 227—228
 „I. M. Müller“, casă de comerț din Viena, 383

N

„Naționalul franțuzesc,“ (vezi „National“)
 „National“, 251
 „National Zeitung“, 414
 „Neamul românesc“, 1
 „Neamul românesc literar“, 1
 Negrescu, Al. Alexandru Sturza, 261
 Negruzzi, Iacob, *Cuvintare despre I. Pușcariu*, 177
 Neigebauer, I. F., *Die Donau Fürstenthümer*, 378
 Nervil, Carl, *Au mai pățit-o și alții*, 28
 Nestorescu, Horia, *Știri inedite privind tipărirea și răspindirea „Magazinului istoric pentru Dacia“*, 90
 Netea, Vasile, C. A. Rosetti, 117
 Netea, Vasile, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, 156, 184, 334, 372, 383
 Netea, Vasile, *Însemnările de la Viena ale lui A. T. Laurian*, 181—182
 Netea, Vasile, *Un scriitor transilvănean premodern. Contribuții și precizări la cunoașterea vieții și activității lui Ioan Rusu*, 258
 Netea V. și Göllner C., *Die Beziehungen zwischen Georghe Baritz und dem Kronstädter Buchdrucker Johann Gött*, 222
 „Neue Preussische Zeitung“, 87
 Nistor, I. I., *Decorarea lui Avram Iancu și a camarazilor săi*, 333
 Nistor, I. I., *Publicațiunile românești din Bucovina*, 325
 Nișan Iftihar, ordin al sultanului, 247
 „Norddeutsche Zeitung“, 86
 „Nouvelles études d'histoire“, 279

O

„Observatorul“, V.
 Obșteasca Adunare (vezi Adunarea Obștească)
 Odobescu, Al., *Pseudokynegetikos*, 173
 „Oesterreichische Zeitung“, 403
Ordinul de zi pentru oștire nr. 679, 149
 „Organul luminării“, 31, 97, 127, 129, 130, 138, 148, 229, 300, 304, 306—307, 309—310, 414
 „Organul național“, 152
 „Organul național“, denumire propusă de I. Maiorescu pentru foaia brașoveană, 219
 „Ο Ζέφυρος ἰοῦ' ἱστροῦ“ (vezi „Foaia grecească“)
 „Ost-Deutsche Post“, 71, 86, 159, 173, 175, 207, 315, 337—378, 385, 388—389
 „Österreichische Reichszeitung“, 165, 175, 177, 337, 340

P

Paget, John, *Hungary and Transilvania; With Remarks on Their Condition social, political and economical*, 279

- Paget, John, *Ungarn und Siebenbürgen. Politisch, statistisch, oeconomic*
Aus dem Englischen von C. A., Morariy, 279
- Pangrati, E., *Ce-au făcut universitățile noastre*, 417
- Papadopulu, Gr., *Disertație pregătitoare la Dictionarul românesc, latinesc și nemțesc*, 1, 255
- Papiu Ilarian, Alexandru, *Corespondență*, ediție de I. Pervain și I. Chindriș, 186—187, 193, 196
- Papiu Ilarian, Alexandru, *Istoria Românilor din Dacia superioară* 129, 148, 151—152, 176, 343, 369—370, 375, 387, 405
- Papiu Ilarian, Al și A. T. Laurian, *Polemică*, 186—187, 192—193
- Papp Szilágyi, Iosif *Scurtă istorie a credinței românilor din sfintele cărți și adevărate documente dedusă*, 163
- Parlamentul englez, 43
- Pascu, Ștefan, *Avram Iancu. Viața și faptele unui erou și martir*, 95, 152
- Pascu, Ștefan, *Cărturari ardeleni la universitatea din București*, 417
- Pascu, Ștefan, *Contribuții la cunoașterea mișcării revoluționare de la 1848 în Moldova*, 146
- Pascu, Ștefan, *Marea Adunare de la Alba Iulia*, 149—150
- Patria, patriotul și patriotismul*, 58
- „Patria“, 392—393
- Păcățian, T. V., *Cartea de aur sau luptele politico-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, 152, 154, 157, 195, 315, 319
- Pământul crăiesc, 154
- Pârvan, Vasile, *Anul 1850 și studenții români ardeleni din Viena*, 81, 175
- Pentru „Biblioteca Universală“*, 110
- Persius, Juvenal, Marțial *Satire și epigrame*, 15
- Pervain, Iosif, „*Foaia duminicii*“ (1837). *Contribuții la istoria presei românești din Transilvania*, 11
- Pervain, Iosif, *Scrisorile lui Florian Aron către Bariț din 1838*, 1, 6, 14
- Pervain, Iosif, *Timotei Cipariu și „Foaia literară“ (1838)*, 11, 215
- Pervain, I., Chindriș I., *Corespondența lui Al. Papiu Ilarian* (vezi Papiu Ilarian, Al., *Corespondență...*)
- Petrescu, G., *Demisiunea d-lui Ioan Heliade Rădulescu către Delegațiunea Societății Academice*, 195
- Petrescu, G., Sturza, D., Sturza, D. C., *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, 401
- Petruțiu, D. Șt., *Aron Florian și orientarea literară a „Telegrafului român“*, 383
- Petruțiu, D. Șt., *Telegraful român și literatura română de peste Carpați*, 383
- Piru, Al., *Literatura română premodernă*, 48
- Platon, Constantin, *Manual de gramatică română*, 258
- Platon, Gh., *Din corespondența lui Ion Maiorescu cu Timotei Cipariu*, 219
- Plaut, *Miles gloriosus*, 296—297
- Pleșoianu, *Prefață la Aneta și Luben*, 28
- Plinsoare asupra organizației judiciare celei stricăcioase pentru națiunea română 1850*, 171
- Plumbuita, mănăstire, 20
- Poienaru, Petrache, *Cuvîntul din 30 iunie 1840*, 242
- Poienaru, Petrache, *Geometria*, 235
- Poliția din Sibiu, 376
- Pop, Augustin Z. N., *Abonații la „Magazinul istoric pentru Dacia“*, 90
- Pop, Emil, *Doctorul Pavel Vasici*, 275
- Pop, Emil, *Cuvinte comemorative despre un medic progresist: dr. Pavel Vasici*, 275
- Pop, Sigismund, *Cuvîntări bisericești pe sărbători, duminici și deschilinite întîmplări, pentru folosul tuturor preoților, păstorilor sufletești și mirenilor români de prin cetăți sau de prin sate*, 123
- Pop, Sigismund, *Înștiințare despre tipărirea cuvîntărilor bisericești*, 123
- Popa, Victor, *Aron Florian (1805—1887)*, 10
- Popa, Victor, *Cîteva date în legătură cu adoptarea numelui de „România“* 10
- Popea, Nicolau, *Arhiepiscopul și metropolitul Andrei baron de Șaguna*, 114, 359
- Popeangă, V., Grăvănescu E., Tircovnicu V., *Preparandia din Arad*, 112
- Popescu, Mihail, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848—1859*, 315
- Popescu-Rîmniceanu, V., *Luptele românilor din Ardeal 1848—1849*, 152, 160
- Popescu Teiușanu Ilie, Netea Vasile, *August Treboniu Laurian*, 90, 93
- Popovici, D., *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, 54
- Popovici, Valerian, *Istoria învățămîntului în limba națională pînă la 1860*, 186
- „Post-Zeitung“, 86
- Poteca, Eufrosin, *Micul post*, 65
- Poteca, Eufrosin, *Obiceiurile Israilitenilor și ale creștinilor, tălmăcită din grecește*, 59—60
- Pravila civilă a Țării Românești*, 28—29
- Preparandia din Arad, 292
- Prietenii istoriei literare, 2
- Prietenul tinerimii*, manual, 120—121, 126, 128, 141, 144
- Prinos lui D. A. Sturza*, 90
- Programa concursului pentru Gramatica română*, 195
- Proiectul pentru dezrobirea țiganilor Mitropoliei, episcopilor și ai tuturor mănăstirilor*, 64
- Proiectul pentru noua organizație și administrație a școalelor*, 4, 24, 26, 49, 54, 56, 134,
- Pronunțiamentul de la Blaj, 196
- „Propășirea“, 123, 137
- Provințialul*, 28
- Publicațiunile periodice românești*, 123, 154
- Pulszky, Franz, *Die Sprachfrage in Ungarn*, 300
- Pumnul, Aron, *Lepturariu românesc cules den scriptori rumâni*, 101, 136 311, 366
- „Punch“, 164
- Pușcariu, Ilarion, *Documente pentru limbă și istorie*, 179
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Gauza română la 1872*, 177

- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Comentar la prea înalta patentă urbarială din 1854*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Considerații asupra timpului și spațiului* 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Fragmente din istoria bisericească a românilor*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Ioan Circa de Gambritz*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Orele libere*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Notițe despre întimplările contimporane*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Reminiscențe din anul 1860 de un contemporan*, 177
- Pușcariu, Ion cavalier de, *Ugrinus*, 177
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Un comentariu la statutul organic bisericesc* 177

R

- Rajacici, Iosip, *Antwort auf die Angriffe einiger Romanen und der Prese gegen die Einheit der Hierarchie der morgenländischen Kirche*, 177
- Reforma școlară (vezi *Proiectul pentru noua organizație...*)
- Regleanu, M., *Aaron Florian ca participant la revoluția din 1848 în Țara Românească*, 6
- Regulamentul Organic*, 3, 11, 21—22, 24, 26, 34—35, 63,
- „Reichszeitung“ (vezi „Österreichische Reichszeitung“)
- Reli, S., *Un călugăr bucovinean reformator al învățămîntului teologic din Moldova (1835—1864)*, 274
- Retegan, Simion, *Pronunțamentul de la Blaj (1868)*, 196
- Reuniunea femeilor române de la Brașov, 207, 322
- „Revista arhivelor“, 6, 407, 412, 414
- „Revista Carpaților“, 414
- „Revista de pedagogie“, 274
- „Revista română pentru știința, litere și artă“, 415
- „Revue de l'instruction publique“, 414
- Réz, Heinrich, *Deutsche Zeitungen und Zeitschriften in Ungarn*, 114, 129
- Rieger, Franz, *Oberst David Baron Ursz de Margina bei Solferino und Lissa* 201
- „Romanoslavica“, 250
- „România“, 6—7, 10—11, 14, 16, 26—27, 34, 58, 61—62, 215, 223, 284, 309
- „Românul“, 195, 414, 418—419
- Römer und Kamner, tipografie brașoveană, 75
- Römische Geschichte*, 57

- Rotteck, Karl Rodecke von, Welcker, Karl Theodor, *Staatslexicon*, 345
- Rucăreanu, N. N., *Impresiuni d'un viagiu la Constantinopole și înapoi*, 173
- Rucăreanu N. N., *Modeste încercări poetice*, 173
- Rusu, Ioan, *Geografia*, 256
- Rusu, Ioan, *Icoana pămîntului*, 258

S

- Sancta Barbara, seminar teologic din Viena, 313
- „Satellit“, 17, 27, 77, 128
- „Satellit des Siebenbürger Wochenblattes“, 295, 358
- Scaunul arhiepiscopal al Strigoniului, 292
- Scherb, D., *Geschichee des Hauses Rothschild*, 416
- „Schlesische Zeitung“, 86
- Schlosser, F. Ch., *Weltgeschichte für das deutsche Volk*, 7, 49, 50, 54, 57, 59
- Schmidt, C., *Die Rumänen des Österreichischen Kaiserstaates*, 77
- Schmidt, C., *Zur Charakteristik der Zeitungsfehde in Siebenbürgen*, 77
- Schnell, Martin, *Widerlegung*, 295
- Schuller, J. K., *Archiv für die Kenntnis von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart*, 129, 266
- Schuller, J. K., *Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumänischen und walachischen Sprache*, 65, 133, 295, 300
- Schuller, J. K., *Umriss und kritische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen* 118—119, 128, 134, 136
- Schütte, A., *Ungarn und der Ungarische Unabhängigkeitskrieg nach den besten Quellen und zahlreichen Mittheilungen ungarischer Notabilitäten*, 343
- Schwandtner, *Scriptores Rerum hung. et trans. (sic)*, 140
- Scriban, Filaret, *O dezvinuire în cauza limbei noastre*, 295
- Seche, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, 23, 84, 87
- Secretariatul Camerei în Țara Românească, 36
- Secretăria statului în Țara Românească, 29—30, 131
- „Semănătorul“, 125
- Seminarul teologic din Blaj, 165, 268—270, 331
- Seminarul teologic din București, 48, 271, 283
- Seminarul Veniamin din Iași, 263—265, 274
- Sfatul administrativ al Țării Românești, 171, 280
- „Siebenbürger Bote“, 175, 244, 322, 363
- „Siebenbürger Wochenblatt“, 5, 10—11, 18, 37, 39, 41, 43, 129, 249 251
- „Siècle“, 251
- Simionescu, Dan, *Contribuții la bibliografia operelor lui M. Kogălniceanu*, 39
- Sinodul diecezan de la Sibiu, martie 1850, 77, 80
- Sion, George, *Măgarul decorat*, 397
- Sion, George, *Un document însemnat*, 393
- Sion, George, *Un student român în Germania*, 414

Societatea Academică Română, 84, 186, 188, 193—201, 215, 255
 „Societatea de mîine“, 215
 „Societatea literară“, 214—215, 221, 229, 367
 Societatea literară română, 7, 10—11, 42—43, 82—84, 195
 Societatea medico-istorico-naturală din Moldova, 255, 275—276
 Societatea naturală din Craiova, 260
 Societatea națională, 208
 Societatea politehnică din Bavaria, 255
 Societatea studenților români de la Paris, 141
 „Sontag Magazin“, 171
 Sora Noac, Moise, *Anul mercurlesc 1851*, 136
 Sora Noac, Moise, *Carte de rugăciune*, 142
 Sora Noac, Moise, *Cărticică de rugăciune compuse cu ocaziunea înscăunării episcopului Vasiliu Erdeli*, 136
 Sora Noac, Moise, *Către conferența națională din Sibiu*, 136
 Sora Noac, Moise, *Corespondență*, 136
 Sora Noac, Moise, *Date statistice despre cele cinci puteri mari europene*, 136
 Sora Noac, Moise, *Desluciri mitologice pentru înțelegerea oratorilor clasici greci și latini...*, 136
 Sora Noac, Moise, *Elegie*, 136
 Sora Noac, Moise, *Eneida lui Virgiliu, tradusă toată în versiuni albe*, 136
 Sora Noac, Moise, *Fabulă, Ochiul și ochenașul*, 136
 Sora Noac, Moise, *Hora din Sătmăr și Ceres din anul 1847*, 136
 Sora Noac, Moise, *Luna mai din anul 1845*, 136
 Sora Noac, Moise, *Manuscrise românești cu litere avitice*, 136
 Sora Noac, Moise, *Numa poet să nu fii!*, 136
 Sora Noac, Moise, *Poezii și satire felurite*, 136
 Sora Noac, Moise, *Predice la toate duminicile și sărbătorile de preste an, precum și la solemnități private ocaziunale*, 136
 Sora Noac, Moise, *Răspuns îndreptat contra profesorului ungar Andrásy...*, 136
 Sora, Noac, Moise, *Statistica satului Nanda, geografică, topografică și istorică*, 136
 Sora Noac, Moise, *Tristia, L. IV. Eleg. 6 de Ovidiu*, 136
 Sorbona, 403
 „Sorbona Bucureștilor“, 211
 Șotropa, V., *Maltratarea lui Gh. Bariț în Cernăuți în 1849*, 156
 Spice istorice, 137
 Spinoza, *Tractatus de intellectus amendatione*, 227—228
 Stamati, Teodor, *Dicționar de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*, 183—184
 Stamati, Teodor, *Povățuitorul sănătății și a economiei (1844—1845)*, în colaborare, 305—307
 Stamati, Teodor, *Vocabulariu de limba germană și română*, 85, 87, 184, 375
 Statutele Bancului Național din Iași, 406
 Statutele Reuniunii femeilor române din Brașov, 322
 „Steaua“, 92, 371
 „Steaua Dunării“, 392—393

„Stela“ (vezi „Steaua Dunării“)
 Sterca-Suluțiu, Al., *Circulară*, 368
 Sterca-Suluțiu, Al., *Cîteva pasaje din cuvîntarea care prea luminatul și prea osfințitul domn Alesandru Sterca Suluț, episcopul G. C. al Făgărașului în toată Țara Ardealului și părțile împreunate, cavalerul crucei de a III a clasă a strălucitului Ord. al Impăratului Franțisc Iosif. Cu ocaziunea solemnei suirii sale în Scaunul episcopesc, au slobozit-o cătră tot clerul său și poporul român*, 368
 Stoica, Marin, *Ion Maiorescu*, 242, 408
 St. Stanislav, ordin cavaleresc, 332
 „Studia Universitatis Babeș-Bolyai“, 10—11
 „Studii“, 2, 114, 181—182, 310, 335, 403, 412
 „Studii literare“, 62, 75, 253, 292, 394, 397
 Studii privind Unirea Principatelor, 185
 „Studii și articole de istorie“, 75, 90, 334, 399
 „Studii și cercetări de bibliologie“, LL, 87, 117, 123, 184, 383
 „Studii și cercetări științifice“, 212, 222
 „Studii și materiale de istorie modernă“, 39, 279
 Sturza, Dimitrie, A., *Inițierea literară*, 375
 Suciu, Coriolan, *Cîmpeie din procesul dintre profesorii de la Blaj și episcopul Lemeni (1843—1846)*, 269
 Suciu, Coriolan, *Din tinerețea lui Ioan Trifu, alias Maiorescu. De ce a trecut în țară*, 215
 Suciu, Coriolan, *Preambulă la procesul lemenian*, 109
 Suciu, I. D., *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, 152
 „Südslavische Blätter“, 324
 „Südslavische Zeitung“, 75, 164, 166
 Szász Károly, *Sylogge tractatum aliorumque auctorum publicorum historiam et argumenta B. Diplomatis Leopoldini, resolutionis idem quae Alvincziana vocatur illustrium*, 116—118, 122, 128, 137
 Szinnyei Iozsef, *Magyar írók életé és munkái*, 117, 119

§

Șaguna, Andrei, *Adaus la Promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a românilor*, 177
 Șaguna, Andrei, *Circulară*, 394
 Șaguna, Andrei, *Memorii din anii 1846—1871*, 173, 181, 395
 Șaguna, Andrei, *Promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericești naționale a românilor de religie răsăriteană în c.r. provinții ale Monarhiei austriace*, 177
 Șaguna, Andrei, *Prememoria über das historische Recht der nationalen Kirchen Authonomie der Romanen Kirche*, 177
 Școala Ardeleană, 50, 112, 205—206, 226
 Școala de agricultură din București, 406
 Școala din Craiova, 60, 62

Școala din Golești, 2
Șematismul veneratului cler al Arhidiecezei metropolitane greco-catolice române de
Alba Iulia și Făgăraș pe anul Domnului 1900, 173
Șincai, Gheorghe, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, 266—267,
292

T

Tacitus, Caius Cornelius, *Anale*, 196
„Telegraful român“, 84, 196, 381—383, 413
„Temps“, 251
Teodor, Pompiliu, *Din nou despre „Magazinul istoric pentru Dacia“*, 90
Teodori, A., *Dissertatio inauguralis medica de valetudine literatorum*, 258
Tezaurariatul austriac, 151, 324
Theophanes, *Chronografia*, 90
Tincu Velia, Nicolae, *Simțămintele unui bănățean la dezvoltarea prețurilor
de limbă și scriptură a Organului Luminării și de curind publicatele reflecții
limbistice ale marelui nostru literator Maiorescu și încă mai ceva despre limba,
scriptura și literatura națională*, 311
Tipografia din Brașov, 205
Tipografia Mitropoliei din Iași, 267
Tipografia Universității din Buda, 112
Tismana, mănăstire, 31
Topliceanu, T., *Eftimie Murgu*, 310
„Transilvania“, V, XV—XVII, 203, 212, 240, 269, 275, 315, 318—320, 343, 357,
364, 366, 412, 417
Tratatul de la Paris, 185
Trausch, J., *Schriftsteller-Lexicon oder biographisch-literarische Denkblätter der
Siebenbürger Deutschen*, 113—114, 119, 129
„Tribuna“, 417
„Tribuna poporului“, 1, 15, 203
Tribunalul criminal al Țării Românești, 142, 308
„Triester Zeitung“, 86
Türr, Ș., *Apel*, 419

Ț

„Țara Birsei“, 375

U

„Ungarische Tabletten“, 300
„Union“, 166, 351
„Universalul“ (vezi „Universul“...)

Universitatea din București, 417
Universitatea din München, 255
Universitatea în limba română, 207
Universitatea săsească, 71, 144, 325, 329, 348—349, 357—358
„Universul. Noutăți din toată natura, cultura, literatura“, 139—142, 144, 147,
296—297
Un român bun, 419
Urechia, V. A., *Istoria școlilor de la 1800—1864*, 15, 19, 23, 34, 39, 43, 56,
102, 114, 123, 125, 134, 142, 183, 186, 190, 212, 215, 250, 253, 261, 271, 378
Ursu, N. A., *Părerile doctorului Vasile Popp asupra ortografiei românești în litere
latine*, 212
Ursu, N. A., *Preocupările lingvistice ale lui Ioan Maiorescu*, 222

V

Vaillant, J. A., *Vocabular purtăreț rumânesc-franțozesc și franțozesc-rumâ-
nesc*, 18—19
Vasici, P., *Macrobotica* (vezi Hufeland, C., *Macrobotica*)
Vattel, E. von, *Droit des gens, en principes de la loi naturelle appliques à la
conduite et affaires des nationas et des souverain* 403
Velichi, Constantin, N., *Mișcările revoluționare de la Brăila din 1841—
1843*, 30, 276
Verbină, I., *De la Șincai la Gavra*, 292
Veress, Andrei, *Bibliografia româno-ungară*, 295
„Vestitorul românesc“, 45, 49—50, 112, 120, 126, 128—129, 131, 133, 142, 145,
268—269, 271, 273, 304, 335, 361
Vianu, Tudor, *Influența lui Hegel în cultura română*, 414
Vilhelmi, Șt. A., *Căsătoriile între boierii românești — O mică aieptare spre
imbărbătarea bărbaților, afară din Țara Românească*, 27
Vistieria Țării Românești, 171
Vizsgálódás az erdélyi kenézségekről..., 119
Vintu, I., Florescu, G. G., *Unirea principatelor în lumina actelor funda-
mentale și constituționale*, 403
*Vocabulariu de numele plantelor transilvane, românesc, latinesc (după sistema lui
Linné C.), nemțesc și unguresc*, 414

W

Wagner, Gabriel, pseudonim Realis de Vienna, *Discursus et
dubia in Christ. Thomassii introductionem in philosophia aulicam. Responsum
ad Thomassii quaestionem de definitionem substantiae, De gravitatis et cohae-
sionis causa. Examen de l'Essai de Thomassius...*, 219

„Wanderer“, 76, 86, 159—160, 164, 173, 175, 307, 324, 376, 378, 385, 387, 389—390,
396

„Wiener Zeitung“, 396

„Wochen Krebs“, 86

Y

Y o u n g, *Noptile*, 30

Z

Z a n e, G., *Aspecte noi ale vieții lui N. Bălcescu în lumina unor documente inedite*,
114

Z a n e, A., *Recunoștința*, 46

„Zeit“ (vezi „Berlinische Zeitung“)

„Zimbrul“, 391—393

CUPRINS

<i>Cuvînt înainte</i> de Ștefan Pascu și Iosif Pervain ..	V
<i>Norme de transcriere</i>	VIII
<i>Tabel sinoptic al scrisorilor din volumul I</i>	X
Scrisori ale lui Aron Florian către George Bariț (introducere, text îngrijit și note de Iosif Pervain)	1
Scrisori ale lui August Treboniu Laurian către George Bariț (introducere, text îngrijit și note de Ioan Chindriș)	89
Scrisori ale lui Ion Maiorescu către George Bariț (introducere, text îngrijit și note de Titus Moraru)	203
Indici	421
Indice de nume	423
Indice de materii	455